Tájfun

Klasszikus angol kisregények

FORDÍTOTTA

BENEDEK MARCELL
KÁSZONYI ÁGOTA
KATONA TAMÁS
LÁSZLÓ BALÁZS
SZILÁGYI TIBOR
VAJDA GÁBOR

VÁLOGATTA
OSZTOVITS LEVENTE

TARTALOM

MARIA EDGEWORTH
A RACKRENT KASTÉLY

WALTER SCOTT
A FA ASSZONYA

CHARLES DICKENS
TÜCSÖK SZÓL A TŰZHELYEN

WILLIAM MAKEPEACE THACKERAY
AZ ÖZVEGY LOVEL

GEORGE MEREDITH
CHLOE REGÉJE

JOSEPH CONRAD
TÁJFUN

MARIA EDGEWORTH

A RACKRENT KASTÉLY

Minthogy a család iránti barátságból - amelynek a birtokán, hála a Mennybélieknek! Én és az enyéim emberemlékezet óta adófizetés nélkül éltünk - úgy döntöttem, hogy magamszántából közlöm *A Rackrent család emlékiratai*-t, kötelességemnek tartom, hogy néhány szót szóljak először is rólam magamról. Igazi nevem Thady Quirk, ámbár a családban máshogy, mint a „derék Thady"-nek sohasem hívtak, később pedig, Istenben megboldogult Sir Murtagh idejében, „Öreg Thady" lett belőlem, most meg aztán már csak „Szegény Thady"-nek szólítanak, mert ugyanabban a nagykabátban járok télen-nyáron; ez a nagykabát igen alkalmatos jószág: egy gomb fogja csak össze a nyakamon körgallér módra, a kezemet sohasem dugom ki az ujján, s így olyan, mintha új lenne, pedig most lesz hetedik éve, Mindszentkor, hogy hordom. Aki engem lát, nemigen gondolná, hogy „Szegény Thady" volna Quirk ügyvéd apja; Quirk ügyvéd nagy úr, bizony nem sokat bánja, mit beszél szegény Thady, s lévén hogy jövedelme évi ezerötszáz fontnál is több, és kastélyos birtoka vagyon, a derék Thadyt nem sokba veszi; de én ártatlan vagyok az ő dolgában, és ahogyan éltem, úgy is akarok meghalni, állhatatos híven a Rackrent családhoz. A Rackrentek nemzetsége, büszkén mondhatom, egyike a legősibbeknek az egész királyságban. Tudni való, hogy nem ez a régi családi nevük, régi nevük O'Shaughlin volt, az ír királyokéval rokon - de ez még az én időm előtt volt. Nagyapám a nagy Sir Patrick O'Shaughlinnak volt adószedője, az ő szájából hallottam, még gyerekkoromban, hogyan jutott a Rackrent birtok Sir Patrick kezére; Sir Tallyhoo Rackrent első unokatestvére volt neki, és szép nagy birtok fölött uraskodott, de kaput nem csináltatott soha, mert azt tartotta: a vendég szekere a legjobb kapu. Szegény jó úr! Elvesztette egyik jó vadászát, s végül a maga életét is, s mindezt egyszerre, egy egynapos vadászaton. De úgy kellene, hogy áldjam azt a napot, mert a birtok egyenest *a* családé lett, ám olyan feltétellel, amelyet Sir Patrick O'Shaughlin akkortájt, úgy mondják, igen a szívére vett, de amikor a tét nagyságát belátta, már kedvezőbbnek gondolt: eszerint parlamenti határozat útján fel kellett vennie és viselnie kellett a Rackrentek nevét és címerét.

Most azután megláthatta akárki, mi lakik Sir Patrickban. Ahogy a kastélyba érkezett, olyan vendégséget csapott, hogy soha nagyobbról nem hallottak azon a környéken; senki sem tudott felállni a vacsora után, egyedül Sir Patrick, aki asztal alá itta a legkülönbet is egész Írországban, nem is szólva a három királyságról. Házában egész évben annyi volt a vendég, amennyi csak elfért benne, sőt még annál is több, mert sok környékbeli úr, tekintélyükre, birtokukra nézvést az elsők - mint a ballynagrottyi O'Neillek és a Mount Juliet's Townból való Moneygawlok, vagy az O'Shannonok New-Town Tullyhogból -, semhogy kimaradjanak a Rackrent kastélybeli mulatságokból, inkább választották, gyakran, igen gyakran, ha szobához sem pénzért, sem barátságból nem jutottak már, hosszú téli éjszakákon, hogy a pajtában aludjanak, amelyet Sir Patrick időlegesen berendezett arra a célra, hogy szállást nyújtson barátainak s mindenkinek, aki váratlanul tisztelte meg társaságával a Rackrent kastélyban; és így folyt ez, én nem is tudom, meddig. Az egész környék versengett az úr dicséretében! - Éljen soká! - Bizony, szívesen elnézném a képét, amely most is itt van velem szemben; bár én sohasem láttam, jól megtermett úr lehetett, kicsit rövid nyakú, és emlékezetes az orrán levő nagy bibircsókról, amely, külön kívánságára, arcképén most is látható, és sokak szerint feltűnően hasonlít az eredetijéhez, bár a kép akkor készült róla, mikor még ifjú volt. Azt is beszélik, hogy ő találta volna fel a málnawhiskyt, ami igencsak úgy lehet, mivel e dicsőséget senki sem vitatta el tőle, és még most is megtalálható egy törött puncsostál a Rackrent kastély padlásán az esetet tanúsító felirattal - felette értékes ritkaság. A halála előtti napokban igen

vígan volt; és névnapja lévén őméltóságának, magához hívatta a nagyapámat - áldás emlékére! -, hogy a vendégek egészségére igyon egyet, s magának is színültig töltött egy kelyhet, de nem tudta a szájához emelni, kezének nagy reszketése miatt; tréfálkozott is ezen, mondván: - Mit szólna szegény apám, ha sírjából most kikukkantana, és így látna engem? Emlékszem, mikor még kicsi voltam, és az első kehely vörös bordóit adta ebéd után, hogy megdicsért, amiért olyan biztos kézzel emeltem a számhoz. Íme köszönetem: egy kehely bor az egészségére! - Azután - szegény úr, akkor utoljára - rágyújtott kedvenc nótájára, amelyet még apjától tanult, és akkor éjjel olyan hangosan és jókedvűen dalolt, mint még soha; így szólt a nóta refrénje:

Ha lefekszel, lefekszel, s az ágyad kőnél keményebb,
Elszáradsz a lombbal, elszáradsz a lombbal,
a novembert meg sem éred;
De ha lefekszel, lefekszel, és selyemes, puha az ágyad,
Élsz, ahogy illik, élsz, ahogy illik,
s férfihalál a halálod.

Sir Patrick meghalt akkor éjjel: éppen mikor a vendégek felálltak egészségére háromszor éljennel inni, valami görcs jött rá, elvágódott, és ki kellett vinni a teremből; reggelig ébren vártak rá, s ugyancsak meglepődtek, amikor reggel kérdezősködvén megtudták, hogy Sir Patrick bevégezte földi pályafutását. Nincs még egy nemesúr, akit jobban szeretett volna szerte a vidéken szegény és gazdag. Temetése olyan volt, amilyet nem láttak még a megyében sem azelőtt, sem azóta. Mind a három megyéből ott voltak az összes uraságok, és a nagyapám azt mondta, hogy a sok asszony, vörös köpenyekben, olyan látványt nyújtott, mint egy parádézó hadsereg. S azokat a szép, régi halottsirató énekeket a megye másik végében is hallani lehetett; s boldog volt, aki csak egy pillantást vethetett a halottaskocsira. Mégis, mi nem érte! Minden szép rendben ment volna, s épp az ő városán haladt át a menet, amikor is adósság fejében lefoglalták a holttetemet; a tömeg összeszaladt, hogy kimentse; de az örökösnek, aki maga is részt vett a temetésen, nem akaródzott ellenszegülni, mert látta, hogy azok a gazfickók a törvény nevében járnak el, és ő rettegett az esetleges következmények miatt; bizony, igaz, ami igaz, a törvénynek megvan a maga útja, és kevés hasznuk volt a hitelezőknek a fáradságukért. Legelőször is, fejükön az egész vidék átka, azután pedig Sir Murtagh Rackrent, az örökös, aki őrá következett, a holttesten esett eme sérelem miatt megtagadta, hogy az adósságból egy shillinget is kifizessen, amit a legelőkelőbb uraságok s mások is az ismerősei közül csak helyeselni tudtak; Sir Murtagh széltében-hosszában azt híresztelte, hogy ő mindvégig ki akarta volna fizetni apjának becsületbeli tartozásait, de mihelyt ráhozták a törvényt, igaz, ami igaz, mindenestül vége volt a becsületnek. Azt suttogták (de nem hiszi senki, csak a család ellenségei), hogy az egész foglalás előre ki volt fundálva, azért, hogy az örökös megszabaduljon az adósságoktól, amelyeknek kifizetését becsületére megfogadta.

Régen volt, nem tudni, hogy volt pontosan, de az bizonyos, hogy az új gazda cseppet sem hasonlított a régi jó úrhoz; a pincék sohasem teltek meg azután, hogy ő meghalt, nem volt már vendégeskedés, semmi sem volt úgy, ahogy lenni szokott, még a bérlőket is a pohár whiskyjük nélkül bocsátotta el. Szégyenkeztem, és nem tudtam, mint menthetném a család becsületét, hát úgy segítettem, ahogy lehetett, és mindent az asszony számlájára róttam, mert amúgy sem szerettem, igaz, hogy más sem; a Skinflint családból való volt és özvegy, Sir Murtagh mellé nem éppen illő feleség; a környékünkön mindenki úgy gondolta, hogy az úr igencsak lealázta magát, mikor elvette, de én nem szóltam semmit: én tudtam, miről van szó. Sir Murtagh jól ismerte a törvényt, és a nagy Skinflint birtok járt az eszében, azonban ez egyszer elszámította magát, mert bár az úrnő örököse volt a Skinflint birtoknak, Sir Murtaghnak nem volt módja túljárni az eszén, mivel amaz hosszú-hosszú idővel túlélte őt; de hát az úr nem tudhatta ezt,

amikor feleségül vette. Az asszonyom javára meg kell mondanom, hogy jó feleség volt, lévén igen takarékos és sürgő-forgó fehérszemély, aki mindenkinek a körmére néz. De azt gyanítottam, hogy skót vér csörgedezik az ereiben; a családra való tekintettel bármi mást inkább el tudtam volna nézni neki. Szigorúan ügyelt mindenre, magára és a szolgákra, nagyböjtre és minden böjtre, csak az ünnepnapokkal nem törődött. Mikor az egyik szolgáló nagyböjt utolsó napján harmadszor ájult el, és hogy ki ne szálljon belőle a lélek, egy darabka sült húst tettünk a szájába, ami Sir Murtagh ebédjéből maradt - Sir Murtagh sohasem böjtölt! - , valami szerencsétlen úton-módon asszonyomnak fülébe jutott az eset, és így a rákövetkező nap a plébános értesült a dologról, és a szegény lánynak, mihelyt járni tudott, le kellett vezekelnie bűnét, mert addig nem bocsátottak meg neki, addig nem volt egy csepp nyugalma sem a házban, sem a házon kívül. Mégis, a maga módján asszonyom igen jótékony lélek volt. Jótékonysági iskolát tartott szegény gyerekek számára, ahol ingyen megtanították őket írni-olvasni, s ahol viszonzásképpen ingyen fonásra fogták őket; mert az úrnőnek mindig nagy halom fonala volt a bérlők adójából, és mindenféle vászonholmija, ami a háznál szükségeltetett, az utolsó darabig a birtokról származott; mert a fonás meglévén, a birtokon lakó takácsok szövéshez láttak ingyen, a szövőszékek végett, amiket úrnőm ingyen kapott a Takács Céhtől haszonrész fejében. Azután volt egy fehérítő udvar is a közelben, és a bérlő - a pertől való félelmében - semmit sem mert az úrnőtől megtagadni, mert Sir Murtagh bírósággal fenyegette meg a vizesárok ügyében. Meglepő, hogy ily módon az asszonyom milyen olcsón végeztetett el mindent, s hogy erre mennyire büszke volt. A konyhája is úgyszintén csaknem semmibe került: illetménycsirke, illetménypulyka, illetménylúd olyan sűrűn jött, hogy fölenni alig győztük, s mivel az asszonyomnak éles szeme volt, az utolsó bödön vajig kitudta, mije van a bérlőknek egytől egyig. Ismerték eme szokását, meg aztán a félelem, a bérsürgetéstől és Sir Murtagh pereitől úgy kordában tartotta őket, hogy soha közelébe sem kerültek a Rackrent kastélynak valamiféle ajándék nélkül; asszonyomnak egyetlen ajándék sem volt túl kicsi vagy túl nagy ahhoz, hogy elfogadja - tojás, méz, vaj, liszt, hal, lőtt vad, fajd és hering, frissen és lesózva, mind érték volt szemében. Azután az összes malacuk minket illetett, ugyanúgy a szalonna és a sonka legjava is, meg az összes tavaszi csirke, de a bérlők szegény, ágrólszakadt népek voltak, mindig csak baj volt velük, szerződést szegtek, elszökdöstek. Ennek, Sir Murtagh és az asszonyom szerint, egyedül az előbbi uruk, Sir Patrick volt az oka, aki feleévi adójukat mindig elengedte hátralékban, amiben, igaz, ami igaz, volt is valami igazság. De Sir Murtagh meg átesett a ló másik oldalára, mert nemcsak hogy angol bérlőkké tette őket mind egy szálig, hanem mindig sürgette szegényeket, folyvást decimált meg licitált és százalékolt és tilosban ért és sequestrált; még azon is ő gyarapodott, ha a jószág a tilosba tévedt, mert valamelyik bérlő disznaja, lova vagy tehene, borja vagy libája mindig betévedt a tilosba, és az úrnak akkora haszna volt ebből, hogy nem szívesen hallotta, ha a sövényjavítást emlegettem. Azután ott volt az elhalálozási járandóság meg a robotnapok; a tőzegje felvágva, a krumplija elültetve, megkapálva, szénája hazahordva, egyszóval minden munka a ház körül ingyen megtéve, mert valahány szerződésünk volt, mind szigorú büntetőzáradékkal volt ellátva, amit Sir Murtagh jól értett, hogyan kell keresztülhajtani; sok napi robot járt így neki, ló és ember, minden egyes bérlőtől, minden évben, s meg is kapta; és ha valamelyikük a bosszantására volt, hát kiválasztotta a legszebb napot, éppen mikor az árva a maga búzáját hordta volna be, vagy zsúpolta a kunyhóját, ráüzent és lovastul elhívatta; ily módon kitanította őket, hogy - az ő szavaival élve - tudják, mi a törvény földesúr és bérlő között. A törvényt pedig, azt hiszem, senki emberfia, se eleven, se holt, nem szerette még annyira, mint Sir Murtagh. Egy időben tizenhat függőben levő pere futott egyszerre, és én soha nem láttam még olyan elevennek; utak, dűlők, mocsarak, tavak, angolnacsapdák, gyümölcsösök, fák, tizedrészek, ösvények, kavicsbányák, homokbányák, trágyadombok, semmiségek, bármi csoda a föld színén elég okkal szolgált neki arra, hogy pert indítson. Büszkén szokta emlegetni, hogy az ábécé minden

betűjére akad egy-egy pere. Mennyire csodáltam Sir Murtaghot, amint a temérdek írás között ott ült a hivatalában! Bizony mozdulni is alig bírt tőlük. Egyszer bátorságot vettem, és jelenlétében vállat vonva köszöntem a jó csillagomnak, hogy nem születtem úrnak, nem születtem ennyi gondra, vesződségre, ő azonban letorkolt a régről való közmondásával: - Földnél és háznál többet ér a tudás. - Negyvenkilenc peréből, mert annyi volt neki, csak tizenhetet vesztett el, egy féllel se többet, a többit a költségek árával vagy kétszeres, néha háromszoros árával megnyerte, de még az sem hozott pénzt a házhoz. Nagyon értette a törvényt, és meg is volt hozzá a természete, mégis, hogyan, hogyan sem, én meg nem tudom mondani, a sok per, amit folytatott, nagy csomó pénzét elvitte, és a vége az lett, hogy évi néhány száz fontot érő részt el kellett adni a családi birtokból, de hát ő értette a törvényt, én pedig nem is konyítok hozzá, csak a családhoz köt nagy ragaszkodás, és azért nem tudtam elfojtani magamban a keserűséget, amikor elküldött, hogy adjam postára a Timoleague földjének és minden tartozékának áruba bocsátásáról szóló leveleket.

- Derék Thady - így szólt nyugtatásomra -, én tudom, mit cselekszem, jobban, mint te, és csak azért adok el most egy kis földet, hogy a szükséges pénzt előteremtsem, és lankadatlanul folytathassam peremet a carrickashaughlini Nugentok ellen. - Erővel hitt ebben a perben, a carrickashaughlini Nugentok ellen. Azt mondják, biztosan meg is nyerte volna, hogyha az égnek úgy tetszik, hogy megtartsa közöttünk, és a legkevesebb évi kétezer fontot vághatott volna zsebre; de másképp rendeltetett - szomorú, de így vagyon. Felásott egyszer egy hangyabolyt, bárhogy is óvtam tőle, és attól fogva nem volt szerencséje. Törvénytudó ember létére egyebekben mégis hitetlen volt egy kicsit. Intettem én, hogy való ugyanazt a Banshee-tündért hallottam, akit a nagyapám hallott Sir Patrick ablaka alatt, pár nappal annak halála előtt. De Sir Murtagh nem sokba vette a tündért, sem a maga köhögését és a vérköpést, amit a törvénybe jártában kapott, megfázástól és tüdejének túlságos megfeszítésétől, amikor egyik kedves perében hallatta magát. Nagy szónok volt és igen hathatós hangú, de utolsó beszédje nem a törvényszéken esett. Ő és az asszonyom, bárha némely dologban egyek voltak is, és ámbár az úrnő olyan jó feleség s okos gazdasszony volt, amilyet csak kívánni lehet, az úr pedig a legeslegjobb férj, ami az ügyeinek való utánjárást és a családjának való pénzkeresést illeti, mégis, én nem is tudom, hogyan, elég sok volt köztük a harag meg a perlekedés. Az úrnőmnek külön kasszája volt, és övé volt a pecsétpénz minden aláírt bérleti szerződés után, és még egy kevés tűpénz, és emellett úgy volt, hogy gyakran fogadott el pénzt a bérlőktől is, ha illendőképpen megkörnyékezték, hogy szóljon értük Sir Murtaghnak adócsökkentések és bérletmeghosszabbítások ügyében. Mármost az úr a fahamupénzt és a tűpénzt tiszta mellékjövedelemként átengedte neki, bár egyszer, amikor egy új ruhában látta, amit a fahamuból takarított meg, azt mondta neki énelőttem (mert néha vágott a szava), hogy ne legyen merő hamu az öltözéke, amíg a férje még él. Egyszer azonban, mikor valami bérengedményen vitatkoztak, az úrnő kerekedett felül, és Sir Murtagh igen megmérgesedett, közel voltam az ajtóhoz éppen, hát hallottam, és most már azt kívánom, bárcsak bátorságot vettem volna benyitni. Oly hangosan beszélt, hogy a konyhából mind kijöttek rá a lépcsőházba. Akkor egyszerre csak elhallgatott, az asszonyom úgyszintén. Alighanem történt valami, gondoltam, és nem is volt másképp, mert Sir Murtaghnak megpattant egy vérere a nagy felindulásban, és ennél az esetnél az ország minden törvénye sem segíthetett rajta. Az úrnő öt doktort hívatott, de mindhiába: Sir Murtagh meghalt, s eltemették. Nagy summa eltartási díj maradt az úrnőre szegény Sir Murtagh után, ő pedig elköltözött vele a birtokról, a bérlősereg nagy örömére. Még a családhoz tartozott, így hát nem szóltam egy szót sem, csak hajnali három órakor felkeltem, hogy elbúcsúztassam.

- Szép reggelünk van, derék Thady - azt mondja -, Isten áldja. - Azzal kocsira szállt, több szót nem vesztegetett rám, s még csak egy félkoronát sem; én azonban illendően meghajtottam

magam, és nem mozdultam onnan, míg a család szerencséjére és örömére végképp el nem tűnt szem elől.

Nagy lótás-futás, kapkodás lett úrrá az egész házon, ami arra késztetett, hogy félreálljak, mert én mindennek megadom a módját, és ki nem állhatom a kapkodást; az egész ház felbolydult: készültek az új gazda fogadására. Sir Murtaghnak, majd elfelejtem mondani, nem volt gyereke, és így a Rackrent birtok az öccsére szállott, egy heves ifjú katonatisztre, aki, mikor még azt se tudtam, hányadán állunk, már megérkezett hozzánk egy kétkerekűn, vagy valami ilyesfélén; jött vele egy másik gavallér is, meg lovak, szolgák és kutyák, pedig alig akadt egy sarok, ahová el lehetett volna szállásolni egy keresztény lelket is, mivel egykori úrnőm, amikor elköltözött, kocsin előreküldte a dunyhákat, a takarókat és az utolsó asztalkendőig minden vászonfélét Dublinba, mert az mind az övé volt, lévén jog szerint megfizetve az ő pénzéből. Így a ház kiürült teljesen, ifjú uram pedig, attól fogva, hogy a kétkerekűből földet ért a lába, azt gondolta, minden ilyesminek magától kell jönnie, legalábbis így hiszem, mert soha semminek nem nézett utána, csak hipp-hopp megrendelt mindent, minthogyha varázslók lennénk, vagy ő lenne vendégfogadóban. Jómagam amúgy sem igen tudtam, mihez fogjak, annyira hozzászoktam már egykori gazdámhoz és úrnőmhöz: egészen megkevert ez a változás, és az új szolgák a személyzeti ebédlőben mind máshogy voltak szokva; nem volt, akivel szót válthassak, s ha a pipám meg a dohányom nem lett volna, meg is szakad a szívem szegény Sir Murtagh után.

De egy reggel megakadt az új úr pillantása rajtam, amikor a lova patkóit vizsgálgattam, remélvén, hogy szól hozzám egy jó szót. - Te vagy az, öreg Thady? - azt mondja, amint felszáll a kétkerekűjére, és abban a pillanatban megkedveltem, és kedvelem mind a mai napig; a hangja annyira a családra ütött. Mellényzsebéből egy guineát vetett oda nekem, másik kezével meg meghúzta a gyeplőt, lova ágaskodott, s én úgy gondoltam, a szemem sohasem tévedt még az övénél daliásabb termetre. Sir Murtagh fajtájától igen különbözött, mégis, énelőttem, a családot formázta. Jó életünk lett volna, ha köztünk marad, Isten nyugtassa! Nem sokra tartott egy guineát, nem többre, mint akárki, a pénzt nem becsülte jobban, mint a szemetet, s ugyanilyen volt az inasa, a lovásza is, és mind, akik vele voltak; elmúlván azonban a vadászévad, a környék untatni kezdte, s miután lehozatott egy hírneves építészt a kastély s egy másik mestert a kert átrendezésére, és látta tervezeteiket, kijelölte a napját a bérlőkkel való megállapodásnak is; de ama napnak reggelén, éppen amikor néhány bérlő a kastélyudvarba érkezett, mint a förgeteg, elhajtatott a városba. A következő postával körlevél jött az újonnan megbízott intézőtől, hírül adván, hogy az úr áthajózott Angliába, s neki ötszáz fontot kell utánaküldenie Bathba, két hét leforgása alatt; bizony rossz hír volt ez a szegény bérlőknek, bizony hogy nem változott a javukra semmi. Sir Kit Rackrent, az én új uram, ráhagyott mindent az intézőre, és ámbár hercegi kedély lakozott szívében, és külföldön élte életét hazája nagyobb dicsőségére, s erre büszke is voltam, mikor hírét vettem, mégis, mit számított az otthon? Az intéző olyan árendásfajta volt, aki elevenen nyúzná meg a szegényt, és aki előtt senki sem állhat meg kalappal a fején; folyvást zaklatta a bérlőket, nem múlt el hét, hogy pénzt ne követelt volna rajtuk, lévén hogy egyik váltó a másikat érte Sir Kit részéről; mégis, én mindent az intéző terhére róttam, mert, mondom, egyedül állván a világban, mire kellhetne Sir Kitnek ennyi készpénz. De ez így ment napról napra. A bért a határnap lejártáig, ha nem előbb, meg kellett fizetni, a javításokra semmi engedmény nem volt, sem semmi kedvezmény azoknak, akik a tanyájukon építkeztek; alighogy egy bérlet ideje lejárt, rögtön odaadták a földet annak, aki a legtöbbet ígérte érte, és a régi bérlőnek, mikor tartalék pénzét is kiadta, abban a biztos reménységben, hogy a földesúr meghosszabbítja a bérletét, szépen kitették a szűrét. Így, fillérre a legtöbbért, gyülevész földönfutó népnek adtak bérbe mindent, akiknek az volt a szándékuk, hogy mihelyt lehet, továbbállnak, és úgy is tettek, miután a földről legalább két

termést betakarítottak. Ezután az évi bér előrefizetése lett az új szokás, csak meglegyen a szükséges készpénz, mindegy, hogyan - és ez, meg még az intézőnek és a munkafelügyelőnek járó ajándék olyan tetemes összegre rúgott, hogy nem lehetett, aki azt állja. Nem szóltam semmit, mert nagy tisztelettel vagyok a család iránt, hát csak jöttem-mentem, és mindig arra gondoltam, ha Sir Kit őméltóságának minderről tudomása lenne, nem nyughatna, amíg meg nem bizonyosodna arról, hogy kellően kárpótolnak-e minket; nem mintha nekem magamnak a legcsekélyebb okom is lett volna panaszra, hiszen az intéző mindig igen udvariasan járt el velem, valahányszor leutazott hozzánk a városból, és Jason fiamra különösen is nagy figyelmet fordított. Jason Quirk, ámbár az én fiam lenne, meg kell mondani, hogy jó tanuló volt születésétől fogva, s igen eszes kis legény; azt gondoltam, papnak adom, de ő maga jobb választást tett; az intéző, látván, hogy a megyében bárkivel felveheti a versenyt az írásával, neki adta a földbérekről való elszámolásait másolni; ezt a munkát Jason legelőször pusztán azért végezte el, hogy ennek az úrnak a kedvébe férkőzzön: soha semmit nem fogadott el a fáradságáért; mindenkor büszke volt arra, hogy a családnak szolgálatára lehet. Egy takaros bérlemény, amely kelet felől határos volt a birtokkal, apránként átkerült őméltósága tulajdonába, s a fiam mindjárt ajánlkozott is bérlőnek; miért is ne tette volna, éppúgy, mint akárki más? Minden ajánlatot elküldtek Bathba az úr után, aki, mivel nem tudott többet a földről, mint a ma született gyermek, hisz egyszer járt csak kinn, mielőtt Angliába ment volna, fajdkakasvadászaton, s mivel a föld ára, amint az intéző írta neki, Írországban évről évre csökken, nagy sietve olyan választ írt, mely szerint az intézőre bízza az egészet, csak adja bérbe a tanyát, ahogyan jónak látja - annak persze, aki a legtöbbet ígéri -, és küldjön utána postafordultával kétszáz fontot. Mikor ez a hír érkezett, az intéző szólt róla nekem, és én beszéltem vele a fiam ügyében, a környéken pedig mindenkinek tudomására hoztam, hogy nem tanácsos ellenünkben senkinek sem ajánlatot tennie. Így a fiam ajánlata elfogadtatott, ő maga pedig jó bérlőnek bizonyult, és megígérték neki, a félévi bér fejében, amit a szerződés aláírásakor előre lefizetett - annyi hiányzott még az intéző postafordultával küldendő kétszáz fontjából -, hogy az első év leteltével elengednek a földbéréből, amivel az úr, ahogy válaszában írta, szóról szóra egyet is értett. Akkortájt tudtuk meg az intézőtől, szigorú titokként, mi az oka, hogy a pénz oly gyorsan elúszik, s hogy az úr váltói oly sűrűn követik egymást: az úr biz egy kissé túlságosan is vonzódott a szerencsejátékhoz, és Bath, amint mondják, nem az ő vagyoni helyzetében levő ifjakhoz illő hely volt; sok hazájabelit is talált ott, akik - nem lévén már semmi vesztenivalójuk - reggeltől estig őt tüzelték. Végül azután, karácsonykor, az intéző írt neki Angliába, hogy ne küldjön több váltót, minthogy nem tud több pénzt keríteni, sem jelzálogra, sem óvadékra, sem a bérlőktől, sem másképpen, sem pedig ő maga nem adhat többet kölcsön, s egyszersmind tudtára adta azt a kívánságát is, hogy a jövőre nézve lemondhasson az intézőségről, Sir Kitnek pedig egészséget és jó boldogulást kívánt, s az ünnephez illő köszöntését küldte; magam is láttam a levelet, még mielőtt pecsétet tettek volna rá, mert a fiam másolta. A válasz új fordulatot hozott, az intézőt elbocsátották, s fiamnak, Jasonnak, aki egyszer-kétszer már maga is váltott levelet őméltóságával üzleti ügyekben, kellett őméltósága kívánságára átvenni s felülvizsgálni a számlákat, a további rendelkezésig. Már az igaz, tüzes kedvű levél volt: Sir Kit ajánlotta magát, s az ünnephez illő köszöntését küldte az intézőnek válaszképpen, s úgymond, készséggel megvívna vele akár másnap vagy bármely napon a küldött levél miatt, ha az intéző úrnak született volna, azonban igen sajnálja (s mindkettőjükért), hogy azt kell látnia (s pedig későn), hogy nem született annak. Azután egy személyes természetű utóiratban kegyeskedett közölni velünk, hogy ügyei hamarosan kedvére rendeződnek, és új életet kezdünk, mert házasodni készül egy héten belül, feleségül veszi a legtöbbet öröklő leányzót Angliában, csak még kétszáz fontra volna azonnali szüksége, mivel nem szeretne hölgyének vagyonához folyamodni az utazási költségeket fedezendő, mert akár fúj, akár havazik, otthon szándékszik lenni a következő hónap elejére;

azután kérte, hogy gyújtsunk be, s a kastély legyen kifestve, a megkezdett új épülettel pedig siessenek, amennyire lehetséges, hogy készen álljon a fogadásukra - még jó néhány szó lévén a levélben, amit nem tudtunk kibetűzni, mivelhogy, Isten nyugtassa, olyan hamarjában írta. Szívem felmelegült az új úrnő iránt, amikor a levelet olvastam: attól féltem, nem is lehet igaz, olyan jó újság volt ez, a lányok pedig tüstént nekiláttak a súrolásnak, és jól tették, hogy így tettek, mert rövidesen olvashattuk is az újságban házasságkötését egy hölggyel, akinek nem is tudom, hány tízezer font vagyona volt; ennek utána pedig mindig a postát lestem, az érkezéséről való hírért, és meg is jött a híradás Jason fiamhoz, hogy az úr és a fiatalasszony már Dublinba érkeztek, s útban vannak hazafelé, a Rackrent kastélyba. Üdvözlő sortüzet rendeltünk el mindenfelé, mert a következő napra vártuk érkezésüket, és még az úr nagykorúságát is meg kellett ünnepelni, nem nagyon volt rá ideje, hogy kellőképpen megünnepelje, mielőtt elutazott Angliába; így hát fényes bálra számítottunk és nagy vendégjárásra mindjárt hazajövetele után, hogy, azt mondhatnám, újra birtokba vegye ősei uradalmát. Sohasem felejtem el a napot, amelyiken megérkezett; csak vártunk, várakoztunk rá naphosszat, este tizenegy óráig, s már küldeni akartam a gyereket, hogy zárja be a kaput, gondoltam, úgysem jönnek már, amikor mégis bedübörögtek a kocsik a nagykapu boltozata alatt. Én láttam meg elsőnek az új asszonyt, mert ahogy kilépett a nyíló kocsiajtón és lábát a hágcsóra tette, arca elébe tartottam a fáklyát, hogy világítsak neki, amire behunyta a szemét, de azonkívül jól láthattam, meg is ijedtem, mert annál a világosságnál nem volt sokkal szebb egy szerecsennél, s ferde növésűnek tetszett, hanem az a hosszú kocsiban-üléstől volt.

- Isten hozta a Rackrent kastélyban, úrnőm - mondom (megértvén, hogy kicsoda). - Tetszett-e hallani az üdvlövéseket?

A méltóságos úr meg nem szólalt volna, még akkor sem, amikor az úrnőt felvezette a lépcsőn - annyira megváltozott, hogy nem is hasonlított előbbeni önmagára; Istenem, csak árnyéka volt önmagának. Nem nagyon tudtam, mit szóljak, s melyiküknek mégis, tudván, hogy a hölgy külföldi, gondoltam, úgy kívánja az illendőség, hogy kedvesen szóljak hozzá, azért még egyszer felhoztam az üdvlövéseket.

- Úrnőm - mondom, amint átjön az előcsarnokon -, ötvenszer ennyi is lehetett volna, de féltünk a lovak miatt, és hogy méltóságos asszony talán megijedne, azért Jason meg én, kérem tisztelettel, eltiltottuk a többit.

Erre egy kicsit riadtan rám tekintett.

- Gyújtsak tüzet a nagyszobában éjszakára? - kérdeztem tőle ezután, de nem felelt egy szóval sem, így hát azt gondoltam, nyilván egy szót sem tud angolul, s talán külországban született. Hogy a szavamat hosszúra ne nyújtsam; csak nem tudtam, mit tartsak felőle, úgyhogy magára hagytam, s inkább lementem a személyzeti ebédlőbe, hogy megtudhassak róla valami bizonyosat. Sir Kit inasa már álmos volt, de a lovász végül mégis beszédre bírta, és megtudtunk tőle mindent még aznap este, mielőtt alvásra hajtottam volna a fejem. Meglehet, az új asszony főnyeremény volt, de zsidó volt mindenesetre, s a zsidók sok nagy vagyonukról híresek. Soha senkit nem ismertem azelőtt ebből a fajtából avagy nemzetből, az úrnőről is csak annyit tudtam meg, hogy valami különös módon beszél angolul, amit csak ő ért, hogy nem vehet magához disznóhúst és kolbászt, és hogy se mise, se templom nem kell neki. Isten irgalmazzon méltóságos uram árva lelkének, gondoltam magamban, mire jut ő és az övéi, és mi is mindannyian, ha ez a pogány szerecsen lesz a Rackrent kastély úrnője? Egy szemhunyást sem aludtam akkor éjjel az efféle gondolatoktól, de a szolgák előtt a számba dugtam a pipámat; és a magam véleményét megtartottam magamnak, mert nagy tisztelet kötött a családhoz, és ettől fogva, hogyha más urak személyzete jött hozzánk s az új asszonyról kezdett beszélni, mindig

vigyáztam, hogyan ejtsem a szót; egész nábobnak festettem az úrnőt a konyhában, ami elég vigaszt nyújt sötét arcszínéért és mindenért.

De valójában már az érkezésük után következő reggelen megtapasztalhattam elég alaposan, hogy állnak egymással Sir Kit és az asszonyom, ámbár karöltve sétálgattak reggeli után, szemügyre véve az új építkezést és az átalakításokat.

- Öreg Thady - szólt az úr, ahogyan szokta -, hát hogy szolgál az egészség?

- Köszönöm szépen a kérdését, méltóságos uram, jól vagyok - mondtam, de láttam, hogy valami baja van, s szívem a torkomban dobogott, amint mentem utánuk.

- Thady, nedves a nagyszoba? - kérdezte az úr.

- Jaj, hogy nedves-e, méltóságos úr! - mondom -, csontszáraz az! Hogy is lehetne nedves azután, ami tüzet égettünk benne éjjel-nappal? Talán a kvártélyszobára tetszik gondolni...

- Drágám, kérlek, mit jelent az a kvártélyszoba? - ez volt az első szó, amit az asszonyom ajkáról hallottam.

- Nem számít, drágám - mondta az úr, azután énhozzám beszélt, szégyenlős-formán, amiért tanúja voltam az úrnő tudatlanságának. Igaz, ami igaz, ha az ember odahallgatott, azt hihette, hogy egy együgyűvel van dolga, mert mindig csak azt hajtogatta: „Ez micsoda, Sir Kit?", „Hát az micsoda, Sir Kit?", egész idő alatt. Igaz, ami igaz, Sir Kitnek elég volt megfelelni rá.

- És azt ott hogy nevezik, Sir Kit? - kérdezte. - Azt ott, Sir Kit, kérem, azt, ami olyan, mint egy kupac fekete tégla?

- Az a tőzeghalom, drágám - szólt az úr, és ajkába harapott.

„Ó, hát hol járt, úrnőm, egész életében, ha nem ismer meg egy tőzeghalmot, amikor ott van a szeme előtt?" - gondoltam, de nem szóltam semmit. Aztán meg, hol itt, hol amott, felemelte a messzelátóját, és a vidéket kémlelte.

- S az mi ottan, az a nagy fekete posvány, Sir Kit, kérem? - kérdezte.

- A mocsaram, kedves - mondta az úr, és fütyülni kezdett séta közben.

- Csúf kilátás, drágám - szólt az asszonyom.

- Nem fogja látni, drágám - azt mondja az úr -, mihelyt a fák kilombosodnak a nyáron - azt mondja.

- Hol vannak, drágám - szólt az úrnő -, a fák? - s még mindig szeme elé tartotta a messzelátót.

- Kedvesem, hiszen maga vak - azt mondja az úr -, mik ezek itt a szeme előtt?

- Ez a pár szál cserje? - szólt az úrnő.

- Fa - mondta az úr.

- Lehet, drágám, hogy Írországban fának hívják az ilyet - mondta az úrnő -, de hát alig magasabbak egy yardnál, vagy nem?

- Úrnőm, csak a múlt évben ültettük ki őket - mondom, hogy egyengessem az utat kettőjük között, mert láttam, hogy az úrnő olybá viselkedik, ami őméltóságát még utóbb igen ellene ingerelheti -, nagyon szép növésű fák azok a korukhoz képest, s mihelyt a levelük kibomlik, függönyükön át az allyballycarricko'shaughlini mocsárból egy, de egy cseppet sem fog látni. Mégis, úrnőm, semmiképp ne tessék zúgolódni Allyballycarricko'shaughlinnak egyetlen csücske-vége ellen sem, hisz nem is tudja, hány száz éve már, hogy ugyanez a darab mocsár a

család tulajdonában van; semmi áron meg nem válnánk mi az allyballycarricko'shaughlini mocsártól; a megboldogult Sir Murtaghnak kétszáz jó fontjába került, hogy megvédje hozzá való jogát és területének határait az O'Learyk ellen, akik utat vágtak rajta keresztül.

Mármost azt lehetett volna hinni, hogy ez az intés elég az úrnőnek, de ő úgy elkezdett nevetni, mint akinek nincs jó helyen az esze, s elismételtette velem a mocsár nevét, míg kívülről nem tudta, tizenkétszer is, majd azt tudakolta tőlem, hogyan kell leírni, és hogy mit jelent az angolul - Sir Kit pedig közben csak állt mellettünk és fütyült. Biztos voltam benne, hogy az úrnő abban a szent pillanatban rakta le a fundamentumát minden későbbi nyomorúságának; de nem szóltam többet, csak néztem Sir Kitet.

Nem lett bál, sem estélyek, sem semmi vendégeskedés, az egész környék csalódott; Sir Kit inasa pedig súgva mondta nekem, hogy ez mind az asszonyom hibája, mivelhogy csökönyös a kereszt dolgában.

- Miféle kereszt dolgában? - kérdeztem. - Talán azért, hogy pogány?

- Ó, másról van itt szó - azt mondja az inas -, a pogányságait nem bánja az úr, hanem a gyémántkeresztje, ami nem is tudom megmondani, mennyit ér, és a többi kincsek, több ezer angol fontot érő, mely gyémántban van elrejtve nála, az fáj az úrnak, mindezt félig-meddig mind néki ígérte már, mielőtt az úr elvette volna; most pedig oda nem adna belőle egy darabot sem, így hát viselnie kell a következményeket.

A mézeshetek, legalábbis az írországiak, le sem igen teltek még, amikor a méltóságos úr egyik reggel így szólt hozzám: - Thady, végy egy disznót! -, és kolbászt rendelt vacsorára; ezzel kezdődött meg az úrnő bántalmaztatása. Az úrnő maga jött le a konyhára, hogy a szakácsnővel beszéljen a kolbász miatt, és azt kívánta, hogy soha többé meg ne lásson ilyet az asztalán. Mármost a kolbászt az úr rendelte, és az asszonyom tudta ezt. A szakácsné az ő pártját fogta, mert soha nem szokott lejönni a konyhára, és fiatal volt még s a háztartásban járatlan, ami szánalomra indította iránta; különben is - így mondta a szakácsnő - az úrnő a maga asztalánál igazán azt rendel és azt tilt el; amit akar. De hamarosan másképpen beszélt, mert az úr princípiummá tette a kolbászevést, és összeteremtette a szakácsnét, mondván, hogy talán ő maga is zsidó; ki is kergette a konyhából, úgyhogy az, mivel féltette a helyét, és mert az úr azt is mondta, ha nem lesz kolbász, nem engedi meg, hogy az úrnő kifizesse a bérét, végül is engedett, s attól fogva minden áldott nap kolbász volt vagy szalonna vagy disznóhús valamilyen formában. Az úrnő válaszul bezárkózott a szobájába, az úr pedig azt mondta, egy káromkodás kíséretében, hogy maradjon csak ott, és hogy biztos is legyen efelől, kívülről ráfordította a kulcsot, s attól fogva mindig a zsebében hordta. Mi azután, senki közülünk, nem láttuk s szavát sem hallottuk hét álló esztendeig: az úr maga hordta fel neki a vacsorát. Ettől fogva az úr mindig nagy társasággal vacsorázott, s bálokat rendezett a kastélyban, és oly víg és gáláns volt, s éppúgy kedve szerint élt, mint mielőtt megházasodott volna, és a vacsoránál mindig ivott Lady Rackrent egészségére, és vele együtt a vendégek is, és egy szolgát mindig az úrnőhöz menesztett, köszöntését küldve s azzal az üzenettel, hogy a vendégek most isznak az egészségére, és hogy kérdezteti, nem kíván-e valamit a vacsorából, amit felküldhetne neki, és a szolga, visszatérve a színleg megjárt küldetésből, Lady Rackrent üdvözletét hozta, s azt az üzenetét, miszerint az úrnő igen hálás Sir Kitnek, de semmi külön kívánsága nincsen, hanem a vendégek egészségére ő is ivott. A környéken, igaz, ami igaz, beszélték, és csodálkoztak is rajta, hogy az úrnő be van zárva a szobájába, de senkinek sem volt kedve szót emelni, vagy illetlen kérdést tenni, mert tudták, hogy az úrtól könnyen kitelik egy kurta válasz, s hogy azután kihívja az illetőt párbajra - híres jó lövő volt, ölt már embert, amikor még nem is volt nagykorú, és Bathban egész tartózkodása alatt egy ferde pillantást sem mertek vetni rája. Sir Kit természetét olyan jól ismerték a környéken is, hogy az első naptól fogva, hogy

hazajött, nyugalomban élhetett, és a hölgyek kedvence volt, s különösen az lett, amikor, az idő előrehaladtával, házasságuk ötödik évében, Lady Rackrent megbetegedett s ágynak dőlt, az úr pedig mindenütt azt híresztelte, hogy csupa csont és bőr, és nem fogja megérni a tavaszt. Ebben két doktor véleménye támogatta - mert ekkorra két doktort is hívatott hozzá, és minden fortélyosságát latba vetette, hogy az úrnő a halálos ágyán nekiadja a gyémántkeresztet, és hogy rávehesse olyan végakarat készítésére, melyben őrá hagyná minden külön tulajdonát is. Hanem ebben az úrnő egy tapodtat sem engedett. Az úr átkokat szórt rá a háta mögött, miután előtte térden állva könyörgött, és az inasa előtt csökönyös izraelitának nevezte, pedig való igaz: ugyanattól az inastól hallottuk, hogy mielőtt elvette volna - hogy honnan szedte, nem tudom -, „szépséges Jessicám”-nak szólította, igaz, ami igaz, az asszonyom nehezen is tudhatta volna akkor, milyen férj válik majd belőle. Amint ott feküdt, legjobb tudomásunk szerint a halálos ágyán, a bánat miatt, ami összetörte a szívét, nem állhattam meg, hogy meg ne szánjam, bárha zsidó volt is, és meggondolván, hogy nem az ő hibája volt, hogy beleszeretett az úrba, hiszen fiatal volt még, mikor Bathban találkoztak; s szép legény volt az úr, amikor udvarolt neki; és tudván azt is, hogy mindaz után, amit az úr házasságáról láttak és hallottak, mégis három hölgy is akadt a megyében, akiket az úr leendő feleségeként emlegettek, gyilkos vetélkedésben egymás ellen - amint az úr inasa esküdött rá - minden egyes bálon, hogy melyikükkel táncoljon Sir Kit - nem gondolhattam másra, mint hogy megszállta őket a rossz, de ők, azt hiszem, egymás között azt erősítgették, hogy Sir Kit bárki kereszténnyel szépen élne, különösen most, hogy korhelykedéséből kigyógyult, csak zsidóval nem képes rá; az azonban nem volt ismeretes, hogyan hagyatkozott az úrnő a vagyonáról, sem az, hogy az egész Rackrent birtok el volt már zálogosítva s óvadékok letéve az úr ellen, mert a játékos passzióiból sohasem gyógyult ki; de hát ez volt az egyetlen hibája, Isten nyugtassa szegényt!

Az úrnőm valami ájulásfélébe esett, és így, tévedésből, az a hír terjedt el, hogy meghalt volna: ez pedig szegény uram számára szomorú kilátásokat ígért. A három hölgy közül az egyik megmutatta uram leveleit a bátyjának, s ugyanezt cselekedte a másik is. Neveket nem említek. Sir Kit magyarázatul kijelentette, hogy szívesen rendelkezésére áll bárki úriembernek, aki viselkedésében kivetnivalót merészel találni, s ami pedig a hölgyeket illeti, döntsék el egymás között, melyik legyen a második, a harmadik s melyik a negyedik felesége, amíg az első még életben van, nagy bánatára mind őneki, mind a hölgyeknek. Ebben is, mint minden előző alkalommal, támogatta a vidék közvéleménye, a könnyed szellem s a tökéletes modor okán, melynek nevében cselekedett. Az első hölgy bátyjával kiállt, s lelőtte: másik nap kihívta párbajra a másodikat, akinek egyik lába fából volt, s mivel megegyezésük alapján egy frissen szántott föld volt a találkozás színhelye, a falábú úr hamarosan megragadt benne. Sir Kit, látva helyzetét, mindenki szeme láttára elsütötte a pisztolyt a feje fölött, erre közbeavatkoztak a segédek, s meggyőzték a feleket, hogy csupán könnyű félreértés történt közöttük, ami után barátságosan kezet ráztak, és együtt mentek haza vacsorára. Ez az úr pedig, hogy mindenki lássa, milyen jó barátságban vannak Sir Kittel, és mindkettőjük barátainak tanácsára is, hogy a húga hírnevén esett csorbát helyrehozza, Sir Kit segédjéül szegődött, s a következő napon ő hívta ki gazdám nevében az utolsó ellenfelet; az urat sohasem láttam még olyan jó kedvében, mint aznap, mikor a párbajra indult, hiszen úgy is volt, tíz az egy ellen, hogy aznap megszabadul az utolsó ellenségétől is; azonban szerencsétlen módon, miután kilőtte a fogpiszkálót ellenfele mutató- és hüvelykujja közül, neki magának elevenébe talált a golyó, s teljes egy órába került, amíg az eset színhelyéről egy saroglyán szótlan fekve hazahozták az úrnőhöz. Kivettük a kulcsot a zsebéből, ez volt az első, amit cselekedtünk, s Jason, a fiam, szaladt, hogy kinyissa a kvártélyszobát, amelyben az úrnő hét évig volt elzárva, hogy értesítse a végzetes balesetről. Legelőször a meglepetés, egészen összezavarta, jó darabig nem is akarta hinni, csak azt, hogy valami új fortélyt eszeltünk ki ellene, az ékszereit megkaparítandó; csak

amikor Jasonnak eszébe jutott, hogy az ablakhoz vezeti, és megmutatja neki az embereket, amint Sir Kitet a saroglyán szállítva közelednek az úton, csak az hozta meg a kívánt hatást, mert az úrnőnek eleredt a könnye, s kebléből előhúzva a keresztet, oly nagy áhítattal csókolta, amelynél hívebbet még nem tapasztaltam, s szemét az ég felé emelve, egy fohászt rebegett, de olyan csendesen, hogy senki a jelenvalók közül nem értette; mégis, azt hiszem, az az értelme volt, hogy hálát ad az égnek ezért a váratlan szerencséért, amely olyankor érte, amikor már semmiben sem reménykedhetett. Az emberek sírtak és zokogtak, amikor az urat a saroglyáról leemelték, de már nem volt benne élet, úgyhogy mindjárt kiterítették, és virrasztottak felette még aznap éjjel. Az egész környék felzúdult halálán, s egy lélek nem volt, aki ne kiáltott volna gyalázatot a gyilkosa fejére, s a gonosztevőt fel is akasztották volna minden bizonnyal, hogyha bíróság elé állítják, amíg az ügy felháborodásban tartja a vidék urait; ő azonban, nagy körültekintéssel, visszavonult a kontinensre, még mielőtt az esetnek híre ment volna. Ami az ifjú hölgyet illeti, aki közvetve, ha mégoly ártatlanul is, oka volt a végzetes esetnek, egy bálra sem mehetett el többet, se a mi megyénkben, sem másutt, és hamarosan azután, jóakaróinak és orvosainak tanácsára, Bathba utazott, ott, úgymond, megleli majd gyógyulását és lelkének elvesztett nyugalmát, ha bárhol a síron innen meglelheti még. Uram nagy közkedveltségét az is eléggé bizonyítja, hogy egy ének, amely hirtelen haláláról megjelent az újságban, szájról szájra terjedt; a környék egyik végétől a másikig énekelték, még a hegyekbe is eljutott, alig három nappal azután, hogy oly szerencsétlenül járt. Ugyancsak sajnálták Curraghon is, ahol állatai oly nagy hírnévnek örvendtek; és mindazok, akik a lovakra fogadtak vele, külön is megsiratták a veszteséget, amely a társaságot halálával érte. Ménje az árverésen olyan áron kelt el, amekkorára nem volt példa a megyében; kedvenc lovain közeli barátai osztoztak, akik az ő kedvéért akármennyit megadtak volna értük, de az új örökös nem követelte rajtuk a pénzt, mert nem akart mindjárt, mihelyt letelepedett, kedve ellen tenni a szomszéd uraságoknak; inkább hosszú lejáratú hitelt adott annak, aki kérte, és az a pénz mind a mai napig nem lett behajtva rajtuk.

De beszéljünk ismét az úrnőről. Az úr halála után meglepő módon magához tért. Alighogy bizonyossá vált az úr halála, húsz mérföldnyi körzetből jöttek hozzá az urak csapatostul, hogy kiszabadítsák, és bezáratása ellen protestáljanak, amely, most tudták csak meg, akarata ellen történt. A hölgyek is olyan figyelmesek voltak, mint csak lehet; vetekedtek, melyikük legyen az első a délelőtti látogatásokon, s azok, akik látták a gyémántokat, igen szépeket mondtak róluk, bár úgy vélték, kár, hogy nem juthattak olyasvalakinek, aki Istennek az ő kegyelméből alkalmasabb lett volna a viselésükre. Azonban az úrnőről minden bók lepergett, mert csodálatos elfogultság ébredt benne országunk ellen és minden ellen, ami bármiképp összefüggött vele, s annyira részrehajló volt a szülőhazája iránt, hogy miután a szakácsnőt elküldte - amit megtett nyomban az úr halála után -, tudomásom szerint egy percre sem nyugodott meg addig, amíg be nem csomagolhatta a holmiját, és haza nem utazhatott. Ha bármely rövid időre Írországban marad, minden valószínűség szerint nagyon megkedvelt volna, mert amikor látta, hogy értek a szélkakashoz, mindig talált rá egy vagy más okot, hogy beszédbe ereszkedjék velem, hogy megkérdezhesse, merről fúj a szél, s hogy mit gondolok, alkalmas-e az irány Angliába hajózni. De én, amikor megértettem, miszerint arra határozta magát, hogy hátralevő napjait a maga jövedelmén és ékszereiből élve Angliában tölti, attól fogva idegennek tekintettem, mint aki egyáltalán nem tartozik a családhoz. Búcsúzáskor nem adott borravalót a Rackrent kastély személyzetének, meghazudtolván a régi mondást, hogy „gazdag, mint egy zsidó”, s amit őreá, hiszen zsidó volt, okkal lehetett mondani. De hát nem hozott mást közénk, mint balszerencsét, kezdettől fogva, s ha ő nem keveredett volna ide, akkor Sir Kit őméltósága minden valószínűség szerint még most is élne. Azt mondták, hogy a gyémántkereszt volt minden bajnak az okozója; és hát szégyenére vált, felesége lévén az úrnak, hogy nem volt iránta több engedelmességgel, s nem mondott le róla, amikor az úr egy oly csekélységnek oly

gyakori kérésére alázkodott meg szorultságában; és különösen, mivel az úr sohasem tartotta titokban, hogy pénzért házasodott. De ne vesztegessünk több szót őreá. Ennyit, úgy gondolom, jó uram emlékéért kötelességem volt elmondani.

Rosszféle szél az, amelyik nem hoz senkire semmi jót: való igaz, ugyanazzal a széllel, amellyel a zsidó Lady Rackrent Angliába utazott, érkezett meg az új örökös a Rackrent kastélyba.

Itt hadd pihenjek meg egy szóra, mert ámbár nagy ragaszkodás köt a család minden tagjához, mégis Sir Conollyhoz a leginkább, akit, a rövidség kedvéért, a hívei általában csak Sir Condy Rackrentnek neveztek, ő volt nekem a legkedvesebb, és amúgy is, senkiről sem tudok, akinek annyi híve lett volna, mint neki, nagy ősét, Sir Patrickot sem kivéve, akinek, a bőkezűség más példái mellett, tetszetős márvány emléket állíttatott a Rackrent kastély kápolnájában, és nagy betűkkel rávésette, hány évet élt, s a születése idejét és a szülei nevét, sok más kiválóságával együtt, melyeknek a végén az az oly találó dicséret áll, hogy „Sir Patrick a régi ír vendégszeretet példájaként élt és halt".

A RACKRENT CSALÁD EMLÉKIRATAINAK FOLYTATÁSA, SIR CONOLLY RACKRENT TÖRTÉNETE

Sir Condy Rackrent, Isten kegyelméből a Rackrent birtok törvényes örököse, a család egy távoli ágáról származott. Mivel kevés vagy semmi vagyon nem várt rá születésénél fogva, prókátornak nevelték, mely pályán, kétségen kívül áll - lévén sok jó barátja, aki előmozdítsa, és nem közönséges talentuma neki magának is -, hogy az idő előrehaladtán, és ha el tudja viselni az ama tanulmánnyal járó sok robotolást, egykettőre királyi tanácsos lett volna belőle, ha nem több, de sorsa másképp rendelte, nem is igen volt tárgyalást tartani, összesen csak kétszer, és akkor sem sikerült neki, mert nem kapott honoráriumot, meg nem is tudott a nyilvánosság előtt beszélni. Tanulmányait javarészt a dublini kollégiumban végezte, azonban mielőtt a tizennegyedik évét elérte volna, vidéken élt, egy kicsi, de palával fedett házban, amelyet a főút végéről látni lehetett. Emlékszem rá, amint mezítláb, sapka nélkül futkározott az utcán O'Shaughlin's Townban, fej vagy írást, labdajátékot, golyót meg mit nem játszva a városbeli fiúkkal, akik közül az én Jason fiamat igen kedvelte. Nekem pedig kedves kis fiam volt: nem egyszer esett meg, se kétszer, mikor a szüleinél látogatást tettem - mert mindig szívesen fogadtak ott -, hogy leszökött hozzám a konyhába; szeretett a térdemen ülni, és hallgatni a történeteimet, amiket a családról mondtam, a nemzetségről, amelyből ő is eredt, és arról, hogyha a mostani úr gyerek nélkül hal meg, lehet, hogy ő lesz majd a Rackrent birtok ura. Ezt akkor csak olyan mesefélének szántam, ami tetszik a gyereknek, de az ég úgy akarta, hogy jóslatom beváljék, amiért később igen nagyra tartotta a véleményemet hivatalos ügyekben. Egy kis elemi iskolába járt sok társával együtt, az én fiam is ott volt közöttük, egy osztályba járt vele, és igencsak segítségére volt a tudományokban, amiről Sir Condy később mindig hálával emlékezett meg. Mikor ily módon megszerezte az alapfokú tudást, lovagolni tanult, mely testgyakorlathoz mindig is vonzódott, s még alig állt ki a földből, már vígan galoppozott keresztül-kasul a határban, Sir Kit vadászának felügyelete alatt, aki nagyon megszerette, sőt olykor a puskáját is odaadta neki, és magával vitte vadászni. Így hamar megismerték és megszerették a környék szegényei, mert alig volt kunyhó, ahova egyik vagy másik reggel ne tért volna be a vadásszal egy kis pohár whiskyre, hogy jobban érezze magát, megmelegítse a szíve táját, és kiszorítsa a hideget a gyomrából. Az öregek azt szokták mondani neki, hogy igen nagy a hasonlóság közte és a boldogult Sir Patrick között; ez serkentette arra, hogy az ő példáját kövesse, hogyha úgy fordulna a szerencséje. Mikor elérte azt a kort, hogy kollégiumba adják, elutazott tőlünk, és oda volt, míg be nem fejezte a

tanulást, és be nem töltötte tizenkilencedik életévét, mert, minthogy születésénél fogva nem örökölt birtokot, az övéi úgy gondolták, hogy a legjobb nevelésben kell részesíteni, ami pénzért és barátságért elnyerhető; ezért hát sok pénzt ráköltöttek, amíg a kollégiumban és a jogászegyesületben tanult. Keveset rontott rajta, amit a világból látott, mert amikor lejött hozzánk látogatóba, mind úgy véltük, hogy ugyanaz, aki volt, ugyanúgy kenyeres pajtása mindenkinek, és nem fennhéjázó, bár nem kisebb benne a családi büszkeség, mint akárki másban. Később, látva, hogyan él Sir Kit és a zsidó úrnő, s hogy senki sem áll közte és a Rackrent birtok között, nem törődött annyit a hivatalával, mint amennyire elvárták volna tőle, és bérlők és mások juttattak neki pénzt titokban, miután kézjegyével ellátott írást kaptak tőle, amelyen bérleti megállapodásokat és törvényes kamatot ígért arra az esetre, ha ő lesz a birtok ura. Mindez sűrű titok volt, mert féltek, hogy a jelenlegi tulajdonos, ha hírét venné, megharagudna szegény Sir Condyra, és igyekeznék kiforgatni az örökségből, koholt per révén másnak juttatva a birtokot a törvényes örökös helyett. Sir Murtaghtól kitelt volna ez, de Sir Kitet sokkal inkább elfoglalta a széptevés, semhogy jogszabályok után nézzen, akár ebben, akár más esetben. Ezekről az ügyekről csak azért szóltam, hogy lássák, milyen volt a vagyoni állapota, mármint Sir Condyé, amikor birtokba vette a Rackrent uradalmat. Első évi jövedelméből egy fillért sem mondhatott magáénak, és nem vezetvén elszámolást, s magát akkora társasággal vévén körül, mint ő tette - sok más okkal együtt, amiket hosszú lenne mind elsorolni -, ez lett minden bajának kezdete. Jason fiam, aki addigra kinevezett intéző lett, és pontosan ismerte az úr ügyeit, mindent nyíltan elmagyarázott Sir Conollynak, és tudomására hozta, micsoda helyzetben vagyon. A nagy bérhozamból majdnem az egész a kamatokra ment, de mivel, a nagyobb kényelem okáért, hagyták nőni a kamatokat, a tőke hamarosan megkétszereződött, és Sir Condynak újabb adósleveleket kellett adnia arról a kamatról, amely most már tőkévé lett, és így tovább. Ez hát így folytatódott, közben pedig a fiam viszonzást kért sok évi fáradságáért és a családnak tett ingyen szolgálataiért. Sir Condynak viszont nem tetszett volna, hogy maga vegye kézbe az ügyeit, vagy akár csak el kelljen igazodnia köztük, azért inkább jutányos bérért megegyezett a fiammal néhány hold földben, aminek a bérlete épp lejárt. Alighogy lepecsételték a szerződést, Jason kiadta a földet feles bérlőknek, hogy kiteljék belőle a földbér, és mindebből évi kétszáz font haszna lett - nem is olyan sok, ha meggondoljuk, milyen régóta volt akkor már intéző. Két évvel később, tizenkét évi törlesztésre, megvette azt a földet, mert Sir Condy meg volt szorulva pénz dolgában, és végrehajtással fenyegették. Ugyanakkor a fektetésekre fordított összeget is elengedték Jasonnak. Volt a birtokon egy vadászlak, Jason fiam földjéhez elég közel, szemet is vetett rá akkoriban, és egy kicsit haragudott Sir Condyra, mivel azt mondta, hogy bérbe adja valakinek, egy idegennek, aki épp csak akkor vetődött a mi vidékünkre. Ezt az idegent Moneygawl kapitánynak hívták. Fia és örököse volt a Moneygawloknak Mount Juliet's Townból - ezeknek nagy birtokuk volt a miénkkel szomszédos megyében; és az uram sehogy sem akarta volna megbántani a fiatalurat, akinek pedig a Vadászlak kedves ábrándja volt, ezért az uram visszaírt neki, hogy szíves örömest rendelkezésére bocsátja, és ha megtisztelné kedves társaságával a Rackrent kastélyban, akkor valamelyik délelőtt átlovagolhatnának a Vadászlakhoz, és szemügyre vehetnék, mielőtt a bérleti szerződést aláírják. Ennek megfelelően a kapitány meg is érkezett hozzánk, és Sir Condyval úgy összebarátkoztak, hogy jobban se kell; folyvást együtt jártak ki célba lőni meg vadászni, esténként pedig ugyancsak vígan voltak; Sir Condy, természetesen, meghívást kapott Mount Juliet's Townba; felelevenítették a családjaik közötti régi barátságot, Sir Patrick idejéből, és Sir Condy nem lehetett meg anélkül, hogy legalább háromszor egy héten ne legyen náluk, ami nagyon elszomorított, mivel tudtam, éspedig a kapitány lovászától és inasától, hogy emlegették Mount Juliet's Townban; bohócot csináltak belőle, valósággal a vendégek szórakoztatására, ámbár ebből a szokásukból hamarosan kigyógyultak egy véletlen folytán, amely úgy meglepte őket, akárcsak engem. Valami irkafirka volt az, amit az idős Mr.

Moneygawl legkisebb lányának, Miss Isabellának a komornájánál találtak, attól bomlott ki az egész titok: a kisasszony apja, úgy beszélik, olyan volt, mint aki megháborodott az ő elméjében, s káromkodott és esküdözött, mondván, hogy sohasem gondolta volna, amikor az uramat házába invitálta, hogy az ő lányának ilyen férj még csak eszébe is jusson. De amit beszéltek, egy szalmaszálat sem ért, mert, amint Isabella kisasszony szolgálójától megtudtuk, ifjú úrnője se látott, se hallott, úgy beleszeretett Sir Condyba mindjárt legelőször, amikor az uram a kisasszony bátyjával beállított hozzájuk vacsorára. A szolga, aki aznap este az uram széke mögé volt beosztva, azt mondta, hogy ő tudta meg elsőnek a dolgot, de nem nagyon lehetett hinni neki, mert nem szólt róla mindjárt, csak jóval később; mégis könnyen lehet, a későbbiekhez képest, hogy nem volt messze tőle, mert a vacsora közepe táján azt mondja, amint a színjátszásról került szó - mert színházuk volt, és Mount Juliet's Townban éppen akkor híres komédiások tartózkodtak -, hát Miss Isabella hirtelen csak odafordul az én uramhoz, és azt mondja:

- Látta-e a színlapot, Sir Condy?

- Nem én, nem láttam - szólt az úr.

- Annál inkább szégyenére válik - szólt a lány bátyja, a kapitány -, mert nem tudja, hogy a húgom Júliát játssza ma este, és nincs még egy asszony egész Írországban, aki úgy tudná játszani, mint ő, akár színésznő, akár magánszemély.

- Igen örvendek hallásán - mondta Sir Condy, azzal több szó nem esett erről, egyelőre.

Sir Condyt azonban ezalatt és még utána is jó ideig iszonyú gondok gyötörték, hiszen nem kedvelte ő sem a színjátékokat, sem pedig Miss Isabellát; szemében, amint otthon egy tál whisky-punch mellett megvallotta, a kis Judy M'Quirk, ki az én nővérem fiának volt a lánya, húsz Miss Isabellával is felért. Sokat látták egymást, amikor az úr vadászni ment, és beköszönt Judy apjának kunyhójába egy pohárka whiskyre, mielőtt még övé lett volna a birtok, és, amint Judy megvallotta, volt is közöttük valami ígéretféle, hogy Sir Condy majd elveszi feleségül. Akárhogy is volt, nem állhattam meg, hogy ne sajnáljam szegény uramat, amiért nem tudott választani közöttük - amilyen vajszívű ember volt, senkit meg nem haragított volna, Isten nyugtassa! Igaz, ami igaz, nem is lett volna szokása szerint való, hogy barátságtalannak mutatkozzék Miss Isabella iránt, aki, amint az úr mondta, őérette haragította magára minden rokonságát; azután meg a kisasszonyt be is zárták a szobájába, s megtiltották neki, hogy őrá gondoljon; ettől pedig az úrnak felforrt a vére, mivel, amint megjegyezte, az ő családja van annyira előkelő, mint az övék, és egy Rackrent akárki Moneygawlnak méltó párja lehet, ami igaz is volt az utolsó szóig. De keserves volt látnom, hogy ezek miatt Sir Condy elméjében egyre inkább hajlik arra, hogy Miss Isabellát a rokonai akarata ellenére Skóciába szöktesse a kisasszony kívánsága szerint.

- Szegény Judynak befellegzett - mondtam, sóhajtva mélyet, mikor egyik este kicsit víg kedvében volt, és én bátorságot vettem a szólásra; a személyzeti ebédlőben álldogált kettesben velem, amint szokása volt.

- Nem úgy van az - mondta -, soha máskor nem kedveltem jobban, mint ebben a percben, és hogy bebizonyítsam - szólt, s kivette kezemből a félpennyt, ami a dohányomból visszajárt -, hogy te is láthasd, Thady, sorsot vetek most mindjárt, melyiküket vegyem feleségül, őt vagy Mr. Moneygawl lányát Mount Juliet's Townból. Így legyen.

- Ó, még mit nem! - mondok, igyekezvén könnyen venni az ügyet; gondoltam, majd meglátom, mit tesz ezután. - Méltóságos úrnak tréfálni tetszik, úgy igaz, mert hiszen a mi szegény Judynk nem jöhet szóba Miss Isabella mellett, akinek, azt mondják, igen sok pénze van.

- Fütyülök a pénzre, mindig is fütyültem, akármit beszélnek is az ismerősei - felelte Sir Condy büszkén. - Most pedig, hogy vége legyen - azt mondja -, itt nyomban el fog dőlni, hogy mitévő legyek. - Azzal olyan szörnyű esküvést tett, hogy ijedtemben keresztet vetettem. - Erre a könyvre - szólt, felkapván a balladáskönyvemet, mert imakönyvnek vélte, holott az az ablakpárkányon hevert -, erre a könyvre - azt mondja - és minden könyvre, amit valaha is kinyitottak vagy becsuktak, pénzfeldobásra bízom a sorsom, és azért most, Thady, add ide azt a tollat a tintatartóból - azzal keresztet rajzolt a penny sima felére -, Judy M'Quirk - azt mondja -, ez az ő jele.

Isten nyugtassa! a keze bizonytalan volt egy kicsit a sok whisky-punchtól, de könnyű volt átlátni, hogy a szíve szegény Judynak pártján van. Az én szívem meg a torkomban dobogott, mikor a félpennyt a levegőben láttam, de nem szóltam egy szót sem, s amikor az érme földet ért, örülhettem, hogy megtartóztattam magamat, mert úgy igaz: szegény Judynknak befellegzett.

- Judynak nincs szerencséje - mondtam, s nevetni igyekeztem.

- Nekem, nekem nincs szerencsém - mondta az úr, és azóta se láttam senkit úgy lesújtva: felemelte a félpennyst a kőről, és lassan kiment, a csapástól hirtelen kijózanodva. S azután, ámbár olyan könnyű kedvű úr, azt lehetett hinni, semmi a kerek világon nem bírhatja már arra, hogy egy olyan esküt, melyet még ifjan megtanult tiszteletben tartani, visszavonjon; jól emlékszem rá, én oktatgattam áfonyáért pénzt feldobni annak idején, mikor még a térdemen lovagoltattam. Így hát tudtam, hogy Miss Isabella dolga úgyszólván biztos, és nem is lehetett mást szólnom, mint boldogságot kívánnom neki, amit meg is tettem egy héttel utóbb, amikor Miss Isabella visszatért Skóciából szegény urammal.

Az új úrnő fiatal volt még, amint gondolni is lehet egy oly hölgyről, akit a saját akaratából Skóciába szöktetnek; de csak a fátylon át láthattam, mivel, már akár szégyenlősségből, akár divatból, fátylat viselt az arcán.

- Egyetlen szerelmem, hát gyalog kell átmennem e közt a tömérdek ember között? - kérdezte Sir Condytól, minket értve rajta, szolgákat és bérlőket, akik összegyűltünk a hátsó kapunál.

- Drágám - felelt Sir Condy -, nem lehet másképp, mint hogy gyalog menj, vagy hogy az ölemben vigyelek a házig, hiszen látod, hogy a hátsó út szűk a kocsinak, az elülső feljárón pedig keresztbe dűltek a gyámoszlopok, arra sem tudunk behajtani, a romok miatt.

- Plátón, jól érvelsz! - válaszolt az úrnő, vagy valami hasonlót mondott; annyi bizonyos, hogy nem értettem; amikor pedig a lába megbotlott egy törött kocsikerékdarabban, megint csak így kiáltott:

Ó, irgalomnak minden angyali
S ti égi szolgák, most őrizzetek!

No, gondoltam, úgy igaz, ha nem is zsidó, mint a legutóbbi, akkor is bolond, és az ugyanolyan rossz: szegény uramnak is jobb lett volna, ha szegény Judyt választja, neki legalább ép az elméje.

Úgy is volt öltözve, mint valami bolond, sohasem láttam hasonlót sem azelőtt, sem azóta, nem is tudtam levenni róla a szemem, hanem mentem utána, és amikor bement az alacsony hátulsó ajtón, a kalapjáról felálló tollak megtörtek, és amikor a konyhában találta magát, előhúzott a zsebéből egy kis üvegcsét, hogy azt szagolja, és így szólt: - Ó, minő szörnyű hely! Mindjárt elájulok a hőségtől!

- Drágám, csak három lépés, és átérsz a konyhán, és levegőt is jobban kapnál, ha felhajtanád a fátyolod - mondta Sir Condy, azzal hátravetette a fátyolt, és én megláttam az arcát. Cseppet sem volt olyan, mint aki mindjárt elájul; megvolt a szép természetes színe, legalábbis annak gondoltam, azonban a komornája utóbb megmondta nekem, hogy az festett szín, de ha arcszínt meg mindent egybeveszek is, szépség dolgában akkor sem, semmiképp sem lehetett szegény Judyhoz mérni, és Judy bizony ért annyit, hogy pénzfeldobás döntsön közöttük; de lehet, hogy elfogult vagyok Judy iránt, akinek, mondhatnám, elfoglalta a helyét, és meglehet, hogy mindezt az előítélet mondatja vélem.

Meg kell adni azonban, ahogy jobban megismertük, kitetszett, hogy a gazdálkodásban igen bőkezű - csepp sem volt benne a Skinflint-zsugoriságból, mindent a házvezetőnőre hagyott, és a komornája, Mrs. Jane, aki vele ment Skóciába, váltig hajtogatta, hogy az úrnő nagylelkűségben párját ritkítja. Ritkán vett fel egy ruhát kétszer egyformán, vagy talán még sohasem, így beszélte Mrs. Jane, hanem mindenét szét szokta tépdesni és elajándékozni, mivel apja házánál nem szoktatták arra, hogy valaminek az árával gondoljon, és való igaz, a Rackrent kastélyban is így akarta folytatni, de mikor utánakérdeztem, megtudtam, hogy az apja úgy megdühödött rá, amiért elszökött hazulról - mikor pedig rázárta az ajtót, és megparancsolta neki, hogy soha többet ne gondoljon Sir Condyra -, hogy nem fog adni egy fillért sem, s így az asszonyom még szerencsésnek mondhatta magát, hogy volt néhány ezer font saját pénze, amit egyik szerető nagyanyja hagyott rá. Ez bizony igen nagy segítségnek bizonyult az elején.

Nagy életet kezdtek, az úrnő és az úr, a legszebb hintó és a legszebb kétkerekű volt az övék, meg lovak és libériák serege, és úgy megadták a módját, amikor viszonozták az esküvői látogatásokat, mint senki más a megyében, s mindjárt azt is bejelentették, hogy az úrnő apja magára vállalta a méltóságos úr összes adósságát, amire persze újabb hitelt adtak neki a szállítói. Minden úgy ment, mint a karikacsapás, és én nem tehettem mást, mint hogy csodáltam úrnőm szellemét, s büszke voltam rá, hogy a Rackrent kastély újból a régi fényében ragyog. Asszonyomnak kiváló ízlése volt az építkezésben, és a bútorokhoz meg a színjátszótermekhez is kiválóan értett; semmi sem maradhatott a helyén, és a vendégszobából teátrumot csináltatott, ahogy ő nevezte, s úgy bánt mindennel, mintha pénzverdén ülne - én meg persze azt gondoltam, tudja, mit csinál, annál inkább, mivel Sir Condy egy árva szót sem szólt. Minden kívánsága - Isten nyugosztalja! - csak egy kis csend és nyugalom volt, s hogy este békén megihassa az üveg borát vagy a whisky-punchát egyedül. Már ennyi csak kijár, igaz, ami igaz, minden gentlemannek, de az én úrnőm nem szenvedhette a whisky-punch szagát.

- Drágám - azt mondja az úr -, épp eléggé szeretted, mielőtt összeházasodtunk, most hát miért nem állhatod?

- Drágám - szólt az úrnő -, én sohasem éreztem rajtad, különben biztos lehetsz felőle, hogy nem szántam volna rá magam, hogy hozzádmenjek.

- Sajnálom, drágám, ha így van, de ezen most már nem segíthetünk - válaszolta az uram, anélkül, hogy indulatba jött volna, vagy bármi elváltozott volna rajta, csak szép nyugodtan töltött magának még egy pohárral, és kiitta az úrnő egészségére.

Ezeket az inas beszélte el nekem, aki észrevétlen járt ki-be, whiskyt, forró vizet és cukrot szolgálva fel, mikor mire volt szükség. Ahogy az uram az utolsó korty whisky-punchot is lenyelte, az úrnőt elfogta a zokogás, hálátlan, barbár, alávaló nyomorultnak nevezte az urat, és hisztérikus rohamba esett, azt hiszem, Mrs. Jane így hívta az állapotát; szegény uram pedig igen megijedt, mert soha még ilyet nem látott életében, térdre is hullott az úrnő előtt, és amilyen vajszívű teremtés volt szegény, kivitette a whiskyt, kérte, hogy tárjanak ki minden ablakot, és átkozta magát; az úrnőm pedig magához tért, és amint látta, hogy ott térdel előtte, kérte, hogy álljon fel, nehogy még egyszer rosszul találjon esküdni, mert, azt mondta, biztosan tudja, hogy az úr nem szereti, és sohasem szerette. Ezt Mrs. Jane-től hallottuk, mert ő volt az egyetlen személy, aki az esetnél jelen volt.

- Drágám - feleli az úr, s közben, úgy igaz, Judyra gondolt, mint ahogy gondolhatott is rá -, akárki is mondta ezt neked, gyalázatos rágalmazó, és ebben a percben elzavarom a háztól, csak mondd meg, ki volt.

- Hogy ki mondta? Micsodát? - szólt az úrnőm, ültében hirtelen felegyenesedve.

- Semmit, egyáltalán semmit - felelte az úr, látván, hogy elszólta magát, és hogy az úrnő csak általánosságban beszélt -, csak azt, amit éppen most mondtál, Bella, hogy nem szeretlek. Ki mondta ezt neked?

- A józan ész, az súgta meg nekem - felelte az úrnő, s arcát zsebkendőjébe temetve, és Mrs. Jane-nek támasztva a hátát, olyan sírásba kezdett, mintha a szíve akarna megszakadni.

- Ugyan már, Bellám, mire jó e különös viselkedés? - mondta szegény uram. - Ha senki nem mondott semmit, akkor mit vettél ennyire szívedre, és mi az, amiért ilyen mértékben felizgathatnád magadat is és engem is?

- Jaj, ne szólj többet, ne szólj többet, minden szavaddal meggyötörsz - sírta az úrnő. - Ó, Sir Condy, Sir Condy! Én, aki azt reméltem, hogy megtalálom benned...

- Nohát, lelkem, ez már sok egy kicsit; próbálj meg uralkodni magadon, kedves Bellám, nem vagyok-e férjed, éspedig olyan, akit magad választottál, és nem elegendő-e ez?

- Istenem, sok! Sok egy kicsit! - sírt az úrnő kezét tördelve.

- Ugyan, édes lelkem, térj magadhoz, az égre kérlek. Nézz körül, nem tűnt-e el a szobából a whisky-punch, korsó, pohár, minden? Mi panaszod lehet még e kerek világon?

De az úrnő csak sírt, sírt, s a világ legszerencsétlenebb asszonyának nevezte magát, és sok egyéb méltatlan sértés között azt kérdezte az uramtól, hogyan is szolgálhatna illő társasággal őneki, amikor reggelig iszik? Ezzel igen felingerelte az urat, pedig az nem volt könnyű; az úr azonban azt felelte rá, hogy ami a reggelig való ivást illeti, utána is éppolyan józan, akár az úrnő, s hogy az nem számít, mennyit iszik valaki, feltéve, hogy meg nem árt neki, és nem ingatja meg a lábán; önnön személyéről pedig az a véleménye, hogy származását tekintve bármely úrnak vagy hölgynek megfelelhet az egész országban, különben pedig soha nem állta útját, hogy az úrnő olyan társaságba járjon és olyan vendéget hívjon, amilyen neki tetszik, és amióta feleségül vette, mindent megtett, hogy a Rackrent kastélyban jól érezze magát, házuk mindig tele volt vendégekkel, ha pedig az úrnő rokonai nem voltak köztük, mondta az úr, az az ő hibájuk, a gőgjüké, amelyből sajnálattal tapasztalja, hogy asszonyom őnagysága kínosan nagy részt örökölt. Így befejezve, ami mondandója volt, fogta a gyertyát, és visszavonult szobájába, az úrnőmet pedig három napig lelte a rossz ezután, ami sokkal tovább is eltartott volna minden bizonnyal, azonban néhányan az övéi közül, ifjú hölgyek, unokatestvérek, másodunokatestvérek, szegény uram sürgető hívására mégis eljöttek a Rackrent kastélyba, s ezért igyekeznie kellett, ahogy Mrs. Jane mondta, hogy összeüthessen nekik egy kis szín-

játékot; úgyhogy olyan egészséges lett, és olyan szépen kiöltözött, és látnivalóan olyan boldog volt, amilyen csak lehetett, és az ifjú hölgyek, akik az öltözőszobájában hajdanán mellette sürögtek-forogtak, mind azt mondták, Mrs. Jane füle hallatára, hogy ő a legboldogabb menyecske, akit valaha láttak, és hogy igaz, ami igaz, egyedül a szerelemből kötött házasság tesz boldoggá, hogyha a házasfelek vagyoni állapota valamiképp is ezt lehetővé teszi.

Ami a vagyoni állapotot illeti, Isten a megmondhatója, keveset tudtak az igazságról, az úrnő néhány ezerje nem tarthatott örökké, különösen úgy nem, ahogy ő bánt vele, s minden postával háromrét vastag levelek érkeztek a kereskedőnéptől, évről évre felgyarapodott, se vége, se hossza számlákkal. Jason fiam mindet odaadta az úrnak, Sir Condy pedig mind olvasatlanul hagyta a sürgetéseket, mert gyűlölte a bajlódást, és még arra sem lehetett rávenni, hogy üzleti ügyekről való beszédet meghallgasson. Mindig csak halogatta, mondván: - Intézd el valahogy - vagy: - Mondd nekik, hogy jöjjenek holnap - vagy: - Hozd elő alkalmasabb időben. - Mármost nehéz volt eltalálni az idejét, mikor lehessen szólni vele, mert délelőtt az ágyban volt, este pedig a bor mellett, ahol egy úr sem szereti, ha háborgatják. Tizenkét hónap telhetett el, míg a dolgok odáig jutottak, hogy több halasztás nem volt lehetséges, bár a Rackrent kastély népe éppen eléggé hozzászokott már, hogy napról napra éljen. Emlékszem, egyik nap, amikor ismét nagy vendégsereg gyűlt össze, s csak ültek a homályban, vagyis inkább sötétségben a szalonban, vacsora után, az úrnőm már ötödször csengetett gyertyákért, senki sem akart menni, végül is a házvezetőnő felküldte az inast, aki odaállt az úrnő széke mögé, s onnét suttogta a fülébe, hogyan áll a dolog.

- Úrnőm - azt mondja -, elfogyott a gyertyánk.

- Ejnye - imigyen az úrnő -, hát ülj lóra, vágtass, ahogyan tudsz, Carrick O'Fungusba, és hozzál gyorsan.

- És küldj fel valakit a színjátszóterembe is, hátha maradt még ott pár gyertyavég - toldotta meg Sir Condy, mert éppen úgy állt, hogy hallhatta a mondottakat. De az ember hamarosan visszajött azzal, hogy nincsen ló, amit megülhetne, csak egy, de annak is hiányzik egy patkója.

- Akkor eredjetek Sir Condyhoz, én nem értek a lovakhoz - mondta az úrnőm -, miért zaklattok ilyesmivel? - Hogy egyeztek meg, hogy sem, bizony már nem is tudom, de amennyire visszaemlékezhetem, a kis szolgát szalasztották át Jason fiamhoz, hogy adjon kölcsön gyertyát aznap estére. Egy másik alkalommal, télen, éspedig egy keserves hideg napon, nem volt tőzeg begyújtani az ebédlőben és odafent, s alig-alig volt elég a főzéshez is. Elküldték a gyereket, hogy járja be a szomszédságot, talán tud egy keveset kérni vagy kölcsönkapni, de sem pénzért, sem barátságért nem kapott, így hát, szükség törvényt bont, mégiscsak Sir Condyt kellett megzavarnunk. - Nohát, ha az egész környékben nem kaptok tőzeget, akkor sem kell a szót szaporítani, menjetek, vágjatok ki egy fát.

- Melyik fát, méltóságos uram? - merészkedtem kérdezni.

- Akármelyiket, amelyik elég a kályhában - felelte Sir Condy -, add ki a parancsot tüstént, döntsenek ki egyet, s égjen a tűz mindenütt, mielőtt az úrnő felkelne a reggelihez, mert ő fűt be nekünk, de úgy, hogy nem bírunk megmaradni a házban. Mindig az úrnőre gondolt először, nem is szenvedhetett az hiányt semmiben, amíg az úrnak volt miből adnia. Ez idő tájt, amikor már kezdtek nagyon megszorulni, történt, hogy Jason fiam ismét szólt neki a Vadászlak végett, azzal az úri ajánlattal hozakodván elő, hogy egy összegben kifizeti neki a vételárat, Sir Condy pénzbeli szorultságán könnyítendő. Mármost Sir Condy biztos helyről tudta, hogy a seriffhez két elfogatóparancs is érkezett személye ellen, és a seriff, úgy hozván a balszerencse, nem volt éppen barátja, s így a kötelességét emlegette, amelyet meg kell tennie, még akkor is, ha az ország első emberéről, ha a saját édestestvéréről lenne szó, hát még ha olyasvalakiről,

aki a legutóbbi választáson ellene szavazott, ahogyan Sir Condy tette. Azért Sir Condy örömmel elvette a Vadászlak árát Jason fiamtól, hogy ily módon rendezhesse a dolgait; és bizony jó vásárt csináltak mind a ketten, a fiam azért, mert potom áron, szinte semmiért megvette a szép kis ház teljes birtokjogát a maga és minden utódja számára, az úr pedig azzal, hogy potom áron eladta, megmenekült a becsukattatástól. Akárhogy is, Sir Condynak szerencsét hozott ez az alku, mert még mielőtt elfogyott volna a pénz, jött az országos választás, és lévén, hogy mindenki szerette az egész megyében, s családja a legősibbek közül való, senkinek sem volt több joga rá, mint neki, hogy képviselőnek jelöltesse magát, és minden barátja, ismerőse, mondhatni az egész megye eljött hozzá, hogy az előbbi képviselő ellen beszéljen, akinek pedig eszébe sem volt, hogy sor kerülhet a vetélkedésre. Uramnak a zaklatásokkal teli választási hadjárat nem nagyon volt ínyére, sem az a sok rosszakarat, amit a megye békéjét zavarván, felkelt majd maga ellen, és a szükséges kiadások sem voltak csekélyek, de egyik híve a másiknak adta a kilincset, mind ígérvén, hogy kezességet vállalnak érte, - és küldöttségbe álltak össze, és körleveleket írtak a nevében, korteseket bíztak meg helyette, és minden ügyét intézték, úgy, hogy nem is kellett tudnia róluk; és végül az úr még örült is, hogy így fordultak a dolgok; az úrnőt pedig a választás egészen tűzbe hozta, és a Rackrent kastély éjjel-nappal nyitva állt mindenkinek, s úgy gondolom, hogy az úrnő sohasem tetszett még olyan szépnek, mint akkor. Nagy vacsorákat adtak, és az urak addig ittak Sir Condy sikerére, míg úgy vitték ki őket a teremből, s aztán a nagy tánc utána, meg a bálok, a hölgyek is mind hajnalban fejezték be a mulatságot - korhelylevessel. Szerencse volt, hogy a vendégek egész éjjel fenn akartak maradni, mert nem lett volna elég ágyunk ennyi embernek, bár hajnal felé mégis mindig felállítottunk egy-két fekvőhelyet a szalonban azoknak, akik kérték. Én, amikor láttam, mi megy ott végbe, mikor láttam a tenger sok bordóit lefolyni olyanoknak a torkán, akiknek semmi címük nem volt arra, hogy igyanak belőle, s láttam a töméntelen sok húst, ami felmegy az ebédlőbe és nem jön vissza, meg ami még ennek-amannak a lépcsőkön alul is jut, meg nem állhattam, hogy ne sajnáljam szegény uramat, akinek egyszer mindezért fizetnie kell, de nem szóltam, mert féltem, hogy ellenséges indulatot keltek magam ellen. Előbb vagy utóbb csak elérkezik a választás napja, mondtam magamban, és minden véget ér, s el is jött valóban az a nap, a legdicsőbb nap volt, amelyet valaha is boldog voltam megérni.

- Hurrá! Hurrá! Éljen Sir Condy Rackrent! Éljen soká! - reggel erre ébredtem, s mást se hallottam egész nap, és egy árva lélek sem maradt józan, csak amikor szavaztak, annyira, hogy illőképpen leadhassák a szavazatukat, s kiállják a prókátorok akadékoskodását, akik ugyancsak megszorongattak bennünket, és egy-két szabadbirtokosunkat megszállta a félsz, mivel sohasem is volt szabad birtokuk, amire esküdhettek volna. Sir Condy pedig nem akarta, hogy őérte hamisan esküdjön bárki is, ami a másik oldalon, Isten a tudója, bizony megtörtént; de erről most ne beszéljünk. Párthíveink közül néhányat megriasztott a törvénybeliek ama kérdése, hogy „voltak-e azon a földön, ahol a szabad bérlemény, amelyre esküsznek, elterül”. Nos, Sir Condy - ügyelvén azok lelkiismeretére, akik nem jártak még azon a földön, s így mikor a törvény emberei faggatták, nem esküdhettek meg rá - hozatott néhány kapavágásnyit gulteeshinnaghi tanyájának földjéből, s mikor a földet meghozták, egyenként mindenkit ráültetett, így azután nyugodt lelkiismerettel megesküdhettek, hogy voltak azon a földön. Ezzel a kis tisztességes segítséggel megnyertük a napot. Azt gondoltam, meghalok a boldogságtól az utcán, mikor megláttam az uramat, amint diadalmenetben körülhordozták; födetlen fővel volt, és zuhogott az eső, mintha dézsából öntötték volna, az a sok nép meg csak ment utána föl-le az utcákon, és ő bókolt jobbra-balra, és kezét nyújtotta az egész városnak.

- Sir Condy Rackrent volna az, ott abban a hordozószékben? - kérdezte a tömegből egy ismeretlen.

- Ő hát - mondom -, ki más lehetne? Isten éltesse sokáig!

- Akkor hát maga talán a választói közül való? - kérdezte.

- Nem én - mondom -, csak az ő házát szolgáljuk kétszáz éve, vagy több is lesz már annak, én és minden rokonságom.

- Úgy hát kegyednek szerencse - toldja a szót az ismeretlen -, hogy Sir Condy ott van, ahol van, mert ha bárhol másutt lenne, mint a képviselői székben, akkor ebben a minutumban rosszabb helyre kerülne; mivel engem azért küldtek ki, hogy elzárassam, nézze, itt a parancs a zsebemben.

Elfogatóparancs volt, amit a borkereskedő, az a csirkefogó írt alá szegény uram ellen, néhány száz font adósság miatt, mely olyan régről származott, hogy szégyen, gyalázat volt vele előhozakodni abban az órában.

- Tegye csak vissza a zsebébe azt az okmányt, és ne gondoljon rá a következő hét évben, igen tisztelt barátom - mondom. - Az úr most, Istennek hála, képviselő lett, s mint ilyet, nem lehet bántani; és hogyha elfogadja egy együgyű tanácsát, jobb lesz, ha inkább félrehúzódik az útból a mai napon, máskülönben aligha meg nem kapja a járandóságát az uramnak ennyi híve között, hacsak nem iszik az egészségére a többiekkel együtt.

- Ennek cseppet sem vagyok ellene - felelte ő. Betértünk egy kocsmába, amit az uram kedvéért nyitottak meg, és ott erről is, arról is jó sokáig elbeszélgettünk.

- Hogy van az - azt mondja -, hogy a kegyed ifjú ura ilyen jól állja a sarat? Úgy hallottam, hogy Mindszentkor lejárt a tizenkét hónapja.

- Soha nem volt jobb egészségben és vidámabb kedvében - mondtam.

- Nem arról beszélek - felelte -, hanem arról, amit széltében-hosszában beszélnek, hogy tönkrejutott.

- Sebaj - mondom -, a seriffek az elmúlt két évben kedves jó barátai voltak az úrnak, az alseriff pedig mind a kettő gentleman volt, és meg is kérleltük őket kellőképpen, és így az idézések elfeküdtek náluk egy darabig, s azután, amint Jason fiamtól tudom, hogy szokás ily esetekben, visszaküldték őket oda, ahonnan jöttek - Isten fizesse meg nekik! -, megírva szépen latinul, hogy Sir Condy Rackrent nevű személy az ő vidékükön nem volt fellelhető.

- Ó, én kiismerem magam az effélékben - már megbocsásson -, jobban, mint kegyed - szólt ő, s nevetett, és ivott egyet az uram egészségére, ilyenformán hitetvén el velem, hogy szívbeli őszinte híve az úrnak, pedig először a látszat - hogy úgy mondjam - kissé gyanakvásra késztetett. - Igaz, ami igaz - mondja, folytatván a tréfálkozást -, van, aki ha nyakig ül is az adósságban, csak annál vígabban éli világát, mert nem veszi szívére a nehézségeket, máskülönben miként is lehetne, hogy olyan jól és gondtalanul élnek sokan, amint léptennyomon láthatjuk, miután már tönkrejutottak?

- Hát az hogy lehet - mondom, mert már felöntöttem egy kicsit a garatra -, hogy a kacsák - mert ilyesmit is látni -, mikor a szakácsné már fejüket vette, gyorsabban szaladnak körbekörbe a baromfiudvaron, mint elevenen? - Amely elméncségen az idegen elnevette magát, és megjegyezte, hogy még soha nem volt szerencséje a Rackrent kastély baromfiudvarát láthatni.

- De nem sokáig marad ennyiben, remélem - mondom -, a gazdám magát is, mint mindenki mást, szívesen látja a kastélyban: nincs az én uramnál nyíltszívűbb, sem közkedveltebb úr egész Írországban.

Hogy ezután mi történt még s mi nem, nem tudom pontosan, mert addig ittunk Sir Condy egészségére és minden ellenségének romlására, míg csak meg tudtunk állni a lábunkon. Meg se fordult a fejemben akkor és még azután sem jó darabig, hogy szegény uram legesküdtebb ellenségének az útját egyengetem. Ez a szégyentelen azután rávett arra, mikor megnézte a baromfiakat, hogy összeismertessem Jason fiammal - annyit sem tudtam látogatása igazi okáról, mint a gyermek, ki még meg sem született -, és Jason fiamtól megszerezte az úr adósságainak teljes listáját, amit a fiam pontosan vezetett; azután egyenként körbejárta a hitelezőket, és felvásárolt minden követelést - könnyen tehette, hiszen tudta, hogy a hitelezők fele sohanapjára sem vár pénzt Sir Condytól. Azután, mikor ez a nyomorult prókátorfajzat, mint később kiderítettem, hogy az volt, egymaga lett a hitelező, zár alá vette az összes járandóságot és közvetett járandóságot, cartront és félcartront, az egész birtokot, de még ezzel sem érte be, hanem végrehajtást követelt az úr összes javaira, mindenére, egészen a Rackrent kastély bútorzatáig, márpedig az nem sokat ért. De ez olyan része a történetnek, ami még csak ezután következik, és nem jó időnek előtte elmondani semmit: rossz hír gyorsan terjed amúgy is szerte az egész világon.

A választás napjára visszatérve - amely hogyha eszembe jut, örülök, és a szemem könnybe lábad a hálától azokért a szép időkért -, egyszóval a választás után jönnek ám az emberek egyre-másra az úrhoz, mondván, hogy szolgálatot tettek neki a szavazatukkal, és eszébe hozván olyan ígéreteket, amikre nem is emlékezhetett; volt, aki mind a négy fiának egy-egy szabad bérleményt, birtokot kért, a másik bérletének meghosszabbítását, a harmadik bér-csökkentést, egyik tíz guineát követelt az úron egypár ezüst csatért, melyet a választáskor adott el neki, s ami később ezüst helyett futtatott réznek bizonyult, a másik hosszú zab-számlával hozakodott elő, oly zabról, aminek a fele pontos tudomásom szerint sohasem került a magtárba, a másik felébe meg bele sem kóstoltak az állatok, olyan volt - de az alkut a választás előtti héten kötötték, és a hintó meg a nyergeslovak kiállítását a kellő napra, meg még egy biztos szavazatot megért annak az embernek a zabja, így hát több szó ne essék ellene. De se vége se hossza nem volt azoknak, akik szerint Sir Condy szavát adta, hogy a fiukból adószedőt, rendőrt vagy más egyebet farag majd, sem azoknak, akik a számláikat hozták, innivalóról, ágyról, szalmáról, lószerszámról, lovakról, meg a szabadbirtokos uraknak posta-kocsiról, akik mindenünnét, más megyékből is jöttek az úrra szavazni, és nem lehetett, igaz, ami igaz, semmi tartozást rájuk hárítani; mindez együtt olyan sok volt, hogy lehetetlenség volt állni; s azonkívül még a bizottságbeli urak, akik mindent intéztek helyette, és váltig ígérték, hogy egy penny kiadás nélkül megválasztatják, és nagy készségesen több száz fontról álltak érte jót, elfelejtették a jótállásaikat ki is fizetni, és kortesek meg jogászok béreként meg titkos szolgálatokért Isten tudja mennyi tartozást mutattak ki; az én uram pedig rá nem szánta volna magát, hogy bármelyiküktől is számon kérje a jótállást, sem pedig egy szép lónak az árát attól, aki megvette közülük, így hát az ő nyakába szakadt az egész. Mondom, sose tudta rászánni magát, hogy bárki úriembertől pénzt kérjen számon, mivel maga sem szerette az afféle diskurzust, mások viszont, akik nem születtek úrnak, nagyon is udvariatlanul szorongatták ugyanabban az időben; nem is tehetett mást, ha mindannyiuknak eleget akart tenni, mint hogy elutazott előlük, mihelyt lehetett, Dublinba, ahol az úrnő házat bérelt ki, képviselőhöz illőt, és ahol a következő télen át el kellett látnia a tisztjét. Magam maradtam, amikor a család elutazott, s mindent, amit rendeltek és ott felejtettek, utánuk küldtem kocsin. Egyszerre nagy csend lett a Rackrent kastélyban, szobáról szobára jártam búslakodva, hallgatva, amint jó zár híján be-becsapódnak az ajtók, s a szelet, amint befújt a törött ablakokon, amiket az üveges nem jött el megjavítani, az esőt, ahogy becsepegett a tetőn át és a legszebb mennyezeteken is mind az egész kastélyban, elmaradván a tetőfedő, akinek nem fizették ki a számláját, különben nem is lett volna palánk, sem zsindelyünk a régi épületnek arra a részére, amelyik zsindelyezve volt, és amelyen a zsindely leégett, mikor tüzet fogott a kémény; az nyitva állt

esőnek, hónak azóta is. Este a személyzeti ebédlőbe mentem, hogy szokás szerint ott szívjam el a pipámat, de elvette a kedvemet, hogy hiányzott a szokásos kis terefere, úgyhogy azután már csak a konyhában maradtam, ott főztem magamnak egy kis krumplit, és az ágyamat is áttettem oda, és minden postanapon végignéztem az újságot, de semmi hír nem volt benne az úrról, a parlamentről, se jó, se rossz, se semmi; hanem aszerint, amit az inas írt haza Jason fiamnak, a kormányban ugyancsak elbántak vele: hivatalt ígértek neki, amit sohasem kapott meg, pedig igen becsületesen támogatta őket valamely ügyben, pártállása ellen, és emiatt ugyancsak meg is szólták, ami igen bántotta, mert azelőtt fölötte buzgó hazafinak tartották a környéken. Az életet és lakást Dublinban sem adták ingyen, és Jason fiam azt mondta: - Sir Condynak hamarosan más intéző után kell néznie, mert én megtettem a magamét, s többet nem tehetek. Az úrnő kezében az ír Bank minden pénze is elolvadna egyetlen télen. Sir Condy pedig soha nem mondana neki ellent, pedig különben se teszi, se veszi.

Mármost nekem nagyon rosszul esett hallanom, hogy Jason ilyen hangon beszél a családról, méghozzá nyilvánosan, amikor húsz ember állja körül az utcán. Azóta, hogy a Vadászlakba költözött, ami saját tulajdona lett, akárhogyan is, de csak lenézte szegény öreg Thadyt, és apránként előkelő úr lett belőle, és a családjából senkit sem vett magához; nem csoda hát, hogy szegény Sir Condy iránt sem volt jobb szívvel, mint a saját fajtájához. Tavasszal az a gazfickó, aki megszerezte Jasontól az adóssághstát, megérkezett zár alá venni a birtokot, amikor Sir Condy még a parlamentben volt, tisztjét ellátandó; s alig hihettem két öreg szememnek meg a szemüvegnek, amelyikkel elolvastam, amit elibém tettek, hogy Jason fiam is aláírta a foglalást, igaz, ő azt mondta, csak a forma kedvéért teszi, mert ily módon könnyebb lesz az ügy lefolyása, mint ha a birtok valaki teljesen idegennek a kormányzása alá kerülne. Hát, alig is tudtam, mit gondoljak, nehezemre esett volna rosszat szólni a saját véremről, és fájt a szívem szegény uram szép birtokáért is, amelyet ezek a jogtudó keselyűk csupa darabokra szaggattak szét; mégsem szóltam egy szót sem, csak vártam mindennek a végét.

Még nem múlt el június, amikor hazajöttek, ő meg az úrnőm. Az úr még aznap este félrevont engem a serfőzőbe, hogy kipanaszkodja magát a fiamról és egyebekről, amikben, tudja jól, hogy nekem semmi részem, és még sokkal többet is mondott, mert nagyon szeretett velem beszélgetni, azóta is, hogy selyemhajú kisfiam volt, még mielőtt a birtokra került volna; és mindazt, amit szegény Judyról mondott, sohasem felejtem, de restellném most elsorolni. Egyetlen gyengédtelen szót sem szólt az úrnőről, csak várta, mint ahogy várhatta is, hogy vajon a rokonai most, amikor ekkora bajban vannak, most sem fognak semmit sem tenni érte, vagy ha érte nem, az úrnőért? Hamar lepergett róla minden, úgy volt jó, ahogy volt, nem volt benne több rosszindulat vagy annak csak az árnyéka is, mint a gyermekben, ki még nem tud szólni. Akkor este is kibeszélte magából minden baját, még mielőtt aludni tért volna. Fogta a whisky-punchcsal teli korsót - akkoriban az úrnő már nem bánta annyira a whisky-punchot, és így azt hihettem, hogy szent a béke köztük; de hamarosan megtudtam az igazságot, méghozzá Mrs. Jane jóvoltából, aki előadta a házvezetőnőnek a helyzet állását, úgy, hogy én is hallottam. Aznap este, mikor az úr hazajött, nem is gondolt másra, csak hogy vígan legyen, és poharát ürítette „annak a vén zsugori ipának és minden Mount Juliet's Town-beli ellenségének romlására". No de az én asszonyom már más véleményen volt, mint korábban, úgyhogy cseppet sem volt ínyére, hogyha, amint mondta, jóakaróit jelenlétében ócsárolják.

- Akkor miért nem jóakaróid most is - szólt az úr -, és miért nincsenek a segítségemre, miért nem adják kölcsön azt az összeget, amit a te tanácsod követve, kedves, és legyőzve büszkeségemet, kértem tőlük? Háromszor jött már posta, amióta elküldtem azt a levelet, amelynek az utóiratában gyors választ kértem, postafordultával, de még semmi hír sincs róluk.

- Alighanem nekem fognak írni a következő postával - azt mondja az úrnő; csak ennyit mondtak akkor egymásnak, de ennyiből is sejteni lehetett, hogy hűvös érzülettel vannak egymás iránt, s hogy bizonyos okkal.

Másnap, mivel postai nap volt, korán reggel elküldtem a kis szolgát a postahivatalba, hogy nézze meg, nem jött-e valami levél, ami a dolgokat jóra fordíthatná; hozott is levelet, le is volt bélyegezve annak rendje-módja szerint, de arra nem volt időm, hogy jobban megnézzem, vagy akármit gondoljak felőle, mert berontott a személyzeti ebédlőbe Mrs. Jane, kezében egy kék kalapdoboz, s ő maga egészen kikelve magából.

- Kedves asszonyom, mi a baj? - kérdem.

- Éppen elég - azt mondja -, nem látja, hogy a kalapdobozom teljesen átázott? Nézze, odavan a legszebb főkötőm, nem is szólva az úrnőéről, és az eső az oka mindennek, ami beesik azon a galériaablakon, pedig ha egy csepp esze van, Thady, igazán megcsináltathatta volna a télen, amíg mi oda voltunk a városban.

- Sehogy se tudtam rávenni az üvegest, asszonyom - mondom.

- Akkor is kifoltozhatta volna, akárhogyan - feleli.

- Ki is foltoztam, asszonyom, ahogyan tudtam, az egyik üveg helyét az ócska párnahuzattal, a másikét a régi zöld színpadi kárpit egy darabkájával. Igazán úgy vigyáztam, ahogy csak lehetett, egész idő alatt, míg maguk oda voltak, és egy cseppecske eső nem sok, de annyi sem hullott be azon az ablakon egész télen át, asszonyom, amíg énrám volt bízva; de most, hogy a család hazatért, és itt a nyár, hát igaz, ami igaz, nem is gondoltam már rá, hanem a főkötője, asszonyom! Istenem, istenem, micsoda kár! De itt van valami, aminek biztosan örül, asszonyom; levél az úrnőnek Mount Juliet's Townból.

Alighogy ezt mondom, szó nélkül kikapja a levelet a kezemből, s fut vele vissza az úrnőhöz a hátsó lépcsőn fel, én meg megyek utána egy darab palával, hogy megfoltozzam az ablakot. Ez az ablak a hosszú folyosón volt, vagy galérián, ahogy az úrnő kívánságára neveztük, szóval galérián, amely az úr és az úrnő hálószobájához vezetett. És mivel az ajtón nem volt zár, és rossz volt a retesze is, félig nyitva maradt Mrs. Jane után, és amíg az ablakot javítottam, mindent kihallottam, ami odabent elhangzott.

- Nos, mit írtak neked, Bella drágám? - azt mondja az úr. - Sokáig olvasod.

- Ma nem borotválkozik, Sir Condy? - szól vissza az úrnő, és a levelet zsebébe teszi.

- Tegnapelőtt borotválkoztam, kedves - azt mondja az úr -, és most éppen nem azon jár az eszem, de akármit megteszek, hogy kedvedben járjak, s hogy béke és nyugalom legyen, drágám - s egy pillanatra megláttam az arcát a kandalló feletti csorba tükörben, mikor felállt, hogy az úrnő tetszése szerint megborotválkozzék benne. De az úrnőm nem mozdult erre sem, csak olvasta tovább a könyvét, míg Mrs. Jane a háta mögött a haját fésülte.

- Mit olvasol, drágám? *Ssz!* Megvágtam magam ezzel a borotvával! Huncut volt, akitől vettem, bár az is igaz, hogy még nem adtam meg az árát. Mi az, mit olvasol? Hallottad, hogy kérdeztelek, drágám?

- Werther keservei - felelte az úrnő, én legalábbis így hallottam.

- Nekem inkább Sir Condy keservein jár az eszem - tréfálkozott az úr. - Mi hír Mount Juliet's Townból?

- Semmi - azt mondja az úrnő -, csak megint a régi história, mind azt hánytorgatják még mindig, amin most már nem lehet segíteni.

- Hogy hozzám jöttél feleségül? - kérdezte az úr, folytatva a borotválkozást. - Mi kényszerít arra, hogyha, amint mondtad, nem lehet rajta segíteni, mégis beszéljünk róla?

Erre az úrnő olyan nagyot sóhajtott, hogy a folyosóról is egészen jól hallottam.

- Nem bánt-e velem alávaló módon, Sir Condy - szólt az úrnő -, amikor nem mondta meg, mielőtt feleségül mentem magához, hogy el van adósodva?

- Megmondani, drágám! - szólt Sir Condy. - Kérdezted-e egyszer is, egy szóval is? És nem voltak-e elegen körülötted, akik másról sem beszéltek naphosszat, hogyha hallgatni akartál volna azokra a rágalmakra?

- Nem rágalmak azok, és az én barátaim sem rágalmazók, és nem akarok róluk udvariatlan szót hallani, amilyet oly sokszor hallanom kell - azt mondja az úrnő, s azzal elővette a zsebkendőjét -, igenis, jó barátaim, és ha megfogadtam volna a tanácsukat... De apám rosszul tette, hogy bezárt, azt meg kell adni. Az volt az egyedüli méltánytalanság, amivel vádolhatom; mert hogyha nem zárt volna be, soha nem szántam volna rá magam arra, hogy megszökjem, mint ahogy tettem.

- Kedvesem - szólt az úr -, most már, hogy megtörtént a dolog, ne sírj és ne gyötörd magad, és olyan férjed van, akit, mindannyiukkal szembeszállva, magad választottál magadnak.

- Ó, most már tudom, túl fiatal voltam ahhoz, hogy magam válasszak, akkor, amikor megszöktetett, bizony, Sir Condy - szólt az úrnő, és újfent felsóhajtott, amire az uram, úgy, ahogy volt, félig borotváltan, hátrafordult meglepetésében.

- Nohát, Bella - azt mondja -, nem tagadhatod, amit ugyanolyan jól tudsz, mint én, hogy a te határozott óhajod volt, kétszer is megírva a te kezed vonásával s lepecsételve a te pecséteddel, hogy szökjem meg veled Skóciába, és ott vegyelek el feleségül.

- Elég, elég, Sir Condy, ne szóljon többet erről - szólt az úrnő ingerülten -, gyerek voltam még, hiszen tudja.

- Amennyire én tudom, nem sokat változtál azóta sem, drága Bellám, különben nem mondanál ilyeneket a férjed előtt; de nem haragszom érte, tudom, hogy abban a levélben, amit az előbb zsebre tettél, kell lennie valaminek, ami egyszerre ellenem fordított, amivel összezavarták a fejedet.

- Nem olyan könnyű összezavarni a fejemet, mint gondolja, Sir Condy - mondta az úrnő.

- Kedvesem - azt mondja az úr -, én a te értelmedről bárki emberfiánál jobb véleményen vagyok, éspedig okkal, s azt is tudod, drága Bellám, hogy egészen mostanáig sohasem igyekeztem fölébe helyezni az enyémet - mondta, és felemelte az úrnő kezét a könyvről, oly gyengéden, mint csak lehet - mostanáig, amikor annyiban előtted vagyok, hogy én megőriztem a nyugalmamat, te pedig nem; azért ne higgy egy szót sem abból, amit a rokonaid írnak a te Sir Condyd ellen, és add ide egy kicsit a levelet, amit zsebre tettél, hadd lássam, mi az, amit mondhatnak.

- Itt van - azt mondja az úrnő -, és mivel megőrizte a nyugalmát, remélem, ez alkalmas idő arra, hogy megkérjem, engedje meg, hogy eleget téve mindazok sürgetésének, akik szeretnek, visszatérjek apám házába, és ott éljem le, Mount Juliet's Townban, a szüleimmel, elnyomorodott életem hátralevő napjait.

Erre szegény uram hátratántorodott pár lépést, mint akit lövés ér.

- Ezt nem hittem volna, Bella! - azt mondja. - Hát rávinne a lelked, hogy itt hagyj ebben a nyomorúságban, egy szál magamra? - Azonban első megdöbbenése szűnvén, erőt vett magán, és egy pillanatnyi gondolkodás után így szólt, nagy figyelemmel lévén az úrnő iránt: - Nos hát, Bella szívem, azt hiszem, jól teszed; hiszen mit is kezdenél itt a Rackrent kastélyban, mikor végrehajtás készül az ingóságokra, és lefoglalják a bútorokat, és árverés lesz a házban, s mindez a jövő héten? Bizony én is beleegyezem abba, hogy elmenj, ha ez a kívánságod; csak azt nem várhatod, hogy én is veled menjek, azt, tekintve, hogy milyen viszonyban voltam a tiéiddel, mióta csak nőül vettelek, nem tehetném meg a becsület sérelme nélkül. Meg azután hivatalos ügyeim, amiket le kell bonyolítani, itthon marasztalnak; hát addig is, ha kapunk ma reggelit, menjünk le és reggelizzünk meg együtt, békességben, utoljára, drága Bellám.

Azután, amikor hallottam, hogy közeledik az ajtó felé, végeztem a paladarabbal, odaerősítettem az ablakhoz; és amint kilépett az ajtón, letöröltem az ablak alatti ülést a parókámmal, és olyan barátságos jóreggelt kívántam, amilyet csak tudtam, mert láttam, hogy gond gyötri, pedig azon igyekezett, és hitte is, hogy eltitkolja előlem.

- Ez az ablak csupa törés és repedés - mondom -, azt próbálom kifoltozni.

- Az hát, a vak is látja - mondja az úr -, ne is vesződj a foldozgatással, jó öreg Thady - azt mondja -, nekünk kettőnknek jó lesz, pedig lassacskán csak ketten maradunk a házban.

- Sajnálom, hogy méltóságodat ilyen kedvetlennek látom ma reggel - mondom -, de talán majd felvidul egy kicsit, ha megreggelizett.

- Menj a személyzeti ebédlőbe - szólt az úr -, és hozz fel tintát meg tollat a kis szalonba, s egy ív papírt is kérj Mrs. Jane-től, mert olyan intéznivalóm van, amely nem tűr halasztást; és te magad is gyere a kis szalonba, mert tanúra van szükségem, aki igazolja, hogy én magam írtam alá azt az okmányt, amit azonnal végre kell majd hajtani.

Hát én, amíg a tollért és tintáért jártam, meg az ív papírért, váltig törtem a fejemet, hogy mi lehet az az írás, amit az úr ilyen sebbel-lobbal végre akar hajtani, mert hiszen soha életében nem jutott eszébe olyasmi, hogy hivatalos dologhoz üljön reggeli előtt, senki emberfia jóvoltáért; mindez azonban az asszonyom kedvére történt, ahogy utóbb megtudtam, ami igen gáláns tett volt az úrtól, azután, hogy úgy elbántak vele.

Éppen aláírtam a papírt, amit az úr nagy sebesen teleírt, és a tollból a szőnyegre ráztam a tintát, amikor az úrnő is megérkezett a reggelihez, és úgy megijedt, mint aki szellemet lát, mint ahogy meg is ijedhetett, mikor Sir Condyt ilyen szokatlan órában írni látta.

- Így nagyon jól van, Thady - szólt hozzám az úr, azzal kivette a papirost a kezemből, alighogy aláírtam, anélkül, hogy tudtam volna, mi a drágalátos csoda lehet benne, összehajtogatta, és az asszonyomhoz lépett vele.

- Ez önt illeti, úrnőm - mondta az úr, kezébe adva az írást -, nagyon szépen kérem, őrizze meg jól ezt az okiratot, és amikor hazaérkezik, legelőször is ezt mutassa meg a hozzátartozóinak, de most tegye zsebre, drágám, és reggelizzünk meg, Isten nevében.

- Jaj, mi lehet ez? - szólt az úrnőm, kíváncsian széthajtogatva a papirost.

- Csak egy kis okirat, amelyet, úgy gondolom, ki kellett állítanom, amíg hatalmamban áll - azt mondja az úr. - Ismered a helyzetemet: kezem-lábam meg van kötve, de ez nem tart örökké így, és tudod, Thady, mikor én már régen nem leszek, a birtokomból még akkor is lesz szép haszon, és amit most mondok, jól jegyezd meg, Thady: azt akarom, hogy az úrnőd kerek ötszáz font eltartási díjat kapjon a birtokról évente, mielőtt akármilyen adósságomat is kifizetnék.

- Jaj, méltóságos uram, nem érem én meg azt az időt, hiszen már túl vagyok a nyolcvanon, a méltóságos úr pedig fiatal, és sokáig az is lesz még, Isten segítségével.

Haragudtam, amiért az úrnő olyan közömbösnek mutatkozott, s csupán annyit mondott: - Valóban nagylelkű hozzám, Sir Condy. Thady, elmehet, nincs már szükségünk a segítségére. - Azért éppen csak felemeltem a tintát és a tollat, mert leesett a földre, és még hallottam, hogy az úr így fejezi be mondókáját: - Te voltál hozzám nagyon is nagylelkű, kedvesem, amikor azt a keveset, amid volt, magaddal együtt az én kezembe adtad, és mivel nem tagadom, hogy lehetett egy és más felpanaszolnivalód - Judyra gondolt, úgy igaz, vagy a whisky-punchra, vagy egyikre, vagy a másikra, vagy pedig mind a kettőre -, mivel nem tagadom, hogy lehetett panaszkodnivalód, drágám, és úgy igazság, hogy legyen valami kárpótlásod a jövőben, aminek örülhetsz, meg azután magamnak is tartozom vele, hogy senki soha ne mondhassa a hozzátartozóid közül, drágám, hogy pénzért házasodtam, nem pedig szerelemből.

- Soha nem jutott volna eszembe, hogy ilyet mondjak, soha, Sir Condy - felelt az úrnő, igen kegyesen tekintve az úrra.

- Akkor hát, kedves - mondta Sir Condy -, ugyanolyan jó barátságban válhatunk el, mint ahogyan találkoztunk, és elmondhatjuk: minden rendben vagyon.

Ugyancsak megörültem, amikor ezt hallottam, és siettem a konyhába, hogy elmondhassam. Másnap reggel az úrnő és Mrs. Jane bricskán elhajtottak Mount Juliet's Townba. Az úrnő távozásakor sokan csodálkoztak, hogy, mindent megfontolva, a bricskát választja mintha sétakocsikázásra menne; nem tudták, míg meg nem mondtam nekik, hogy a hintót összevissza törte a hazaút Dublinból, és hogy más jármű nincs is, mint a bricska. Különben úgy volt, hogy az úrnő rokonai hintón elébe jönnek a keresztútig, vagyis hát minden annak rendje-módja szerint történt.

Nagy gond szakadt szegény uram nyakába, amikor az úrnő elutazott. Elkezdték a végrehajtást, a Rackrent kastélyban mindent lefoglaltak azok a kapzsi végrehajtók, és köztük volt, szégyenére legyen mondva, az én fiam is, Jason. Ha agyonütnek, sem értem, miként tudja annyira megkeményíteni magát, hogy így cselekedjék, de hát jogot tanult, és ügyvéd lett belőle, dr. Quirk, s most egyszerre ráhozta az úrra azt a töméntelen sok számlát. Kölcsönvett készpénzről és dettó és dettó, és zabról s a divatárusnak és a rőfösnek fizetett összegekről; a sok ruháról az úrnőnek a dublini jelmezbálokra, azután a munkások és kézművesek számlái a színpad díszleteinek felállításáról, a gyertyamártó és a fűszeres számlái, és a szabóé, majd pedig a mészárosé és a péké, s a legnagyobb mind közt annak a gazfickó borkereskedőnek a régről való számlája, aki be akarta záratni az uramat a választás napján; ez utóbbi összeget az úr azután kötelezvényben vállalta, hogy az attól fogva növekvő kamatokkal együtt fogja megfizetni, és a kamatok meg a kamatos kamatok rettentő sokra felszaporodtak a többi kölcsönről adott sok adóslevélen és kezeslevélen is; azután hallgatási díj az alseriffeknek és régi és új ügyvédek számlái, egyik a másik után, súlyos egyenlegekkel „a fent kiállított elszámolás alapján", kamataikkal együtt, azután a Koronának járó hatalmas összeg, a Carrickshauglin városi terület tizenhat évre visszamenő robotváltsága, a behajtók bére, valamint évenkénti figyelem az adóbegyűjtőnek, amiért volt szíves Sir Condynak s már előtte is Sir Kitnek évről évre halasztást adni. Azután a szesz és a zászlók ára a választás idejéből, és a bizottságbeli urak számlái kiegyenlítetlen, jótállásaik senki által nem követeltetvén, és a tehenek, amik még nem lettek kifizetve, és a kovács meg a lódoktor számlája, a birtok bérhozamának terhére írva; borjú- és szénaadó, és a személyzet nem is tudom mióta fizetetlen maradt bére, és pénzek, amiket Jason kölcsönzött ruhára, csizmára, ostorra, s azután mindenféle csip-csup holmi ára, amiket vásárokon és egyebütt vettek, továbbá az úr állandó zsebpénze, meg küldöncök és postadíj, képviselővé való választása előttről. Nem tudnám megmondani, mi volt még, csak

annyit tudok, hogy mikor elérkezett az az este, amikorra Sir Condy megállapodott a fiammal, Jasonnal, hogy mindent elszámolnak - amint az úr a szalonba lépett, és meglátta a rengeteg számlát meg a töméntelen sok iratot halomba rakva a nagy ebédlőasztalon, kezét a szeme elé emelte, és felkiáltott ijedtében: - Irgalmas Jézus! Mi ez itt? - Akkor odatoltam neki egy karosszéket az asztalhoz, nagy nehezen letelepedett rá, és Jason, a fiam, kézre adta neki a tintát meg a tollat, hogy írja alá ezt meg amazt a számlát egymás után, amit meg is tett egy csepp ellenkezés nélkül. Én, meg kell vallanom, igazán nem láttam még senkit, aki becsületesebb vagy méltányosabb lett volna őnála, vagy könnyebb kedvvel tett volna bármit kezdettől fogva, mint Sir Condy, vagy jobban igyekezett volna kinek-kinek megfizetni a tartozását, amennyire csak tellett tőle - ennél többet senki emberfia a földön nem tehet.

- Nohát - szólt a fiamhoz tréfálkozás-formán -, igazán jó lenne, ha a szürke lúdtollam egyetlen kanyarításával megvolna az egész. Miért is kényteleníttettem átgázolni ezen a papírtengeren, nem lehetne-e - hiszen te érted, hogyan kell kiállítani számlát, tartozást és követelést -, hogy leülj ide az asztal sarkára, és elvégezd helyettem a számításokat, hogy a mérleget láthassam, másról aztán már nem is kell beszélnünk, hiszen tudod.

- Úgy van, Sir Condy, senki sem érti jobban az üzleti ügyeket, mint méltóságod maga - mondta Jason.

- El is lehet tőlem várni, hiszen kicsi gyerek koromtól prókátorságra neveltek - azt mondja Sir Condy. - Thady, kérlek, menj ki egy kicsit, és nézz utána, hogy hozzák-e már a punchhoz valókat, mert látod, már be is fejeztük, amit ma este végeznünk kellett.

Én kimentem, ahogy parancsolta, és mire visszaértem, Jason az ujjával a végeredményre mutatott, amely szörnyű látvány volt szegény uram szemének.

- Phű! - azt mondja. - Itt annyi a nulla, hogy szinte káprázik belé a szemem, káprázik is, és eszembe jut most minden kínom, mikor a számolótáblát tanultam gyerekkoromban az elemi iskolában, veled együtt, Jason: egyes, tízes, százas, ezres. Kész-e a punch, Thady? - szólt hozzám, amikor meglátott.

- Mindjárt, a gyereknek már kezében a korsó, mindjárt hozzák, méltóságos úr, kérem, mihelyt lehet - mondtam, mert láttam, hogy őméltósága már az életét is elunta; Jason azonban, kurtán és gorombán, a szavamba vágott, ilyenformán:

- Csak ne beszéljünk még a punchról, a punch most várhat egy keveset... egy-tíz, száz - folytatta, az uram válla fölött számolva -, egy, tíz, száz, ezer.

- Jaj, Istenem, lassabban! - kiáltott az úr. - Honnan a pokolból szerezzek én most százasokat, vagy akár csak egy fontot is, hát még ezret?

- Túl sokáig húztuk-halasztottuk az elszámolást - szólt Jason, nem tágítva mellőle, amit én meg nem tudtam volna tenni, ha mindjárt nekem adják az Indiákat és Corkot a tetejébe -, az elszámolást túl sokáig húztuk-halasztottuk, és én is érdekelve vagyok a számlában, Sir Condy, hiszen tudja, a pénzem okán, az ügyeit pedig itt nyomban el kell intézni, és a mérleget ki kell egyenlíteni - mondta Jason.

- Megköszönném, ha megmondaná, hogyan - szólt Sir Condy.

- Annak csak egy módja van - azt mondja Jason -, elég egyszerű módja pedig. Ha pénz nincs, mit tehetne bármely gentleman, mint hogy a birtokához folyamodik?

- Igen, de hogy férjek hozzá, lévén zár alá véve, s éppen a te kezedben - azt mondja Sir Condy -, és még egy foglalás rajta? Tudod, senki sem nyúlhat hozzá, csak a csődgondnok.

- Ejnye, hát nem adhatja el, ha veszteséggel is? Bizony eladhatja, és én tudok is vevőt méltóságodnak - szólt Jason.

- Igazán? - szólt Sir Condy. - Az nagy nyereség. De van még valami, ami most nagyon fontos, amit talán nem tudsz, hacsak Thadytől nem tudtad meg a titkát.

- Egy fia titok nem sok, annyit sem, meg még egyebet sem! Szent Jánoskor lesz tizenöt hete, hogy semmit se tudhat meg tőlem - mondom -, mert alig szólunk egymáshoz mostanában. De hát micsoda titokra gondol méltóságod?

- Nohát, arra a kis búcsúajándékra, amelyet elutazása reggelén Lady Rackrentnek adtam, hogy ne üres kézzel kelljen az övéi közé hazatérnie.

- Lady Rackrentnek, úgy igaz, éppen elég csecsebecse és búcsúajándék jutott, amint az az asztalon levő számlákból igen jól látható - mondta Jason -, de bármi legyen is az - szólt tollat fogva -, hozzá kell írni a mérleghez, mert annyi szent, hogy nem lehet kifizetni.

- Nem is, de később sem, csak majd a halálom után - mondta Sir Condy -, ez a szerencse. - S azután, jócskán belepirulva a beszédbe, előadta Jasonnak az évi ötszáz font járadék dolgát, azét, amit az úrnőnek adott, amitől Jason igen felbosszankodott, sokat s heves szavakban beszélt, mondván, hogy az úr galádul bánt el azzal a gentlemannel, akire az ügyei intézését bízta, és aki ráadásul fő hitelezője is, megkérdezése nélkül döntvén ilyesmiben, anélkül, hogy az illető beleegyezését adná, vagy csak tudna is róla. Amely szemrehányásokra az úr nem felelt semmit, csak azt, hogy, becsületszavára, nagy sietséggel és percnyi habozás nélkül cselekedett, és hogy igazán sajnálja, de ha újból tehetné, még egyszer is ugyanazt tenné; majd énrám hivatkozott, én pedig készséggel tanúsítottam, ha csak ennyi kellett, a mondottak igazságát.

Jasont sok beszéddel végül is rá lehetett venni a kiegyezésre.

- A vevőnek, akit hoztam - azt mondja -, nagyon tetszése ellen lesz ez a teher a birtokon, de majd valahogy ráveszem, hogy egyezzék bele. Itt van az okirat, kiállítva készre, nem is kell mást tenni, csak beírni a foglalót, és aláírni a nevünket.

- S mennyi földet kell eladni?... Az O'Shaughlin városi birtok, a gruneaghoolaghani birtok, a crookagnawaturghi birtok - sorolja, fennhangon olvasva -, és ó, Jason, rettentő! csak nem akarod ezt is belevenni: a Rackrent kastély épületét, istállóját és mindent, ami hozzátartozik?

- Rettentő! - szóltam, összecsapva a kezemet. - Jason, ennek nem szabad megtörténnie.

- Miért? - szólt Jason. - Hiszen az egész, sőt annál jóval több is, már régen engem illet törvény szerint, ha erőltetném egy kicsit a dolgot.

- Nézz rá - mondtam, Sir Condyra mutatva, aki hátradőlt a székben, és mint valami kábítószertől, élettelenül csüggött le karja kétoldalt. - Jason, csakugyan te vagy az? És meg tudsz állni előtte, emlékezvén, mink volt ő nekünk, és mit jelentettünk mi őneki, és még utoljára is így bánsz el vele?

- Kit talál, aki másképp cselekedne? - szólt Jason. - Ha tud szerezni jobb vevőt, én azzal is megelégszem. Csak azért ajánlottam fel a vásárt, hogy megkönnyítsem a dolgát, és szolgálatára legyek; ámbár nem is tudom, miért tartozom vele, hogyha erről kérdez. Sohasem vettem el, kértem vagy számítottam többet, mint fontonként hat pennyt, az adószedő törvényszabta díját, és honnét vett volna intézőt egy pennyvel is kevesebbért?

- Ó, Jason, Jason, hogy akarsz ezzel a megye színe előtt megállni, s azok előtt - mondom -, akik ismernek? És mit gondolnak majd az emberek, hogy te itt lakol a Rackrent kastélyban, a törvényes birtokos pedig kiforgatva ősei örökségéből, és nincs egy kunyhója, ahol a fejét lehajtsa, és nincs egy szem krumplija éhét csillapítani?

Amíg ezt mondtam, és még sok egyebet, Jason folyvást integetett, hunyorgott, és ráncolta a homlokát, de nem sokat törődtem vele, úgy sirattam szegény uram sorsát, szívemig hatott a fájdalom, és szólnom kellett mindenképpen.

- Itt a puncs - szólt Jason, mert nyílott az ajtó. - Itt a puncs!

Az úr, ezt hallván, hirtelen felegyenesedett a székben, és erőt vett magán, Jason pedig kihúzta a dugót a whiskys üvegből.

- Ide tedd a korsót - mondta a fiúnak, helyet csinálva a papirosok között Sir Condyval szemközt, de az okirat, amely által minden rászáll, maradt a helyén.

No, én remélni kezdtem, hogy mégiscsak szánalom kelt benne az úr iránt, amikor a puncsot keverni láttam, az úr pedig ivott belőle egy pohárral, de mikor újra akarta tölteni a poharát, Jason visszatette az asztalra, és így szólt: - Nem, Sir Condy, nem akarom, hogy azt mondhassák rólam, akkor szereztem meg aláírását, amikor már alaposan felöntött a garatra: tudja, hogy abban az állapotban a kézírása egy szalmaszál nem sok, annyit sem érne a törvény előtt; hát végezzünk csak, mielőtt még mélyebbre nézne a puncsostálba.

- Intézd, ahogyan akarod - mondta Sir Condy, tenyerét fülére tapasztva -, de egy szót se halljak többet erről, halálig zaklattál ma este.

- Csak írja alá - szólt Jason, kézre adva a tollat.

- Végy el mindent, és légy elégedett - mondta az úr. Azzal aláírta az okmányt; a szolga, aki a puncsot behozta, írta alá tanúként, én nem tudtam volna, mert sírtam, mint egy kisgyerek; különben Jason azt mondta, aminek én örültem is, hogy nem vagyok alkalmas tanú, mert vén vagyok már, és fogytán az eszem. Olyannyira kedvetlen voltam, hogy egy csepp puncsot sem tudtam volna lenyelni, ámbár az uram, Isten nyugtassa, a baj kellős közepén is gondolt rá, hogy töltsön nekem, és az ajkamhoz emelte a poharat.

- Nem, uram, nem iszom egy cseppet sem, de azért éppúgy köszönöm méltóságod kedvességét, mint hogyha ittam volna belőle. - És úgy, ahogy volt, letettem a poharat az asztalra, és kimentem, s amint kiértem az utcai ajtó elé, a környékbeli gyerekek, akik ott golyóztak, meglátták, hogy valami bajom van, abbahagyták a játszódást, és köribém álltak megtudni, mi bánt, és én elmondtam nekik, mert nagy könnyebbség volt, hogy kibeszélhettem magam a szegény gyerekek előtt, akikben, úgy látszott, maradt még egy csepp természetes érzés; és amint megértették, hogy Sir Condy örökre elmegy a kastélyból, olyan nagy jajgatást csaptak, hogy az utca másik végéig elhallatszott; egyiküknek - szép kisfiú volt - épp aznap reggel adott az úr egy almát, és az sírt a leghangosabban, de mind egyformán búsultak, mert a gyerekek nagyon szerették Sir Condyt, mivel sohasem szólt ellenük, engedte, hogy leszedjék a diót a birtokon, pedig az úrnő nem akarta megengedni nekik. A városbeliek, mivel legtöbbjük a kapuban állott, amikor meghallották a gyerekek jajveszékelését, tudakolni kezdték az okát, és amint elterjedt a hír, ahányan voltak, összeszaladtak, és mind fel voltak indulva a fiam, Jason ellen, és megfélemedve a gondolattól, hogy ő lesz a földesuruk, így kiáltottak: - Nem kell Jason! Nem kell Jason! Sir Condy! Sir Condy! Éljen Sir Condy Rackrent! - Olyan sokan lettek és olyan hangosan voltak, hogy megijedtem, visszafordultam, és a kastély felé vettem utamat, hogy figyelmeztessem a fiamat, fusson el valahogy, vagy rejtőzzék el az elkövetkezendő elől.

Jason nem akarta hinni, amit mondtam, míg csak nagy kiáltozással karéjba nem fogták a házat és az ablakokat. Akkor fehér lett, mint a fal, és Sir Condyt kérdezte, hogy mit tegyen.

- Megmondom, mit - mondta Sir Condy, akit megnevettetett Jason ijedelme -, először is idd ki a poharad, azután menjünk az ablakhoz, hogy lássanak bennünket, és én majd megmondom nekik -, vagy megmondhatod te, ha úgy tetszik -, hogy a Vadászlakba költözöm levegőváltozásra az egészségem végett, s a magam kívánságára, hogy ott töltsem hátralevő napjaimat.

- Tegyen úgy - mondta Jason az úrnak, pedig különben dehogyis akarta volna, hogy úgy legyen, de abban az alkalmatlan órában nem tagadhatta meg tőle a Vadászlakot. Úgy lett hát; Sir Condy felrántotta a tolóablakot, és megmagyarázta a dolgok állását, és köszönetet mondott minden hívének, kérve őket, nézzenek be a szobába, hogy lássák a puncsostálat, és hogy ő és Jason mindaddig a legjobb barátságban ültek együtt mellette; erre a tömeg lecsillapodott, az úr pedig whiskyt küldött ki hozzájuk, hogy igyanak az egészségére; akkor volt legeslegutoljára, hogy a Rackrent kastélynál őméltósága egészségére ittak.

Rákövetkező nap - mivel, amint nekem mondta, büszkébb volt annál, semhogy egy órával is tovább lakjék olyan házban, amely már nem az övé -, felkészülődött, s elindult a Vadászlakba, és egy-két óra múlva én is követtem. O'Shaughlinban városszerte nagy volt a sírás-rívás, panaszkodás az úr távozása miatt, ezt végighallgatni ott maradtam, és apróra elmondtam szegény uramnak, amikor kiértem utána a Vadászlakba. Rosszkedvében találtam, ágyban fekve, mikor megérkeztem, és panaszkodott, hogy fájdalmai vannak a szíve táján, de én azt hittem, hogy csak a fáradtság, a sok ügyintézés, hogy ne mondjam, zaklatás az oka, ami mostanában érte, és ismervén kisgyerek korától, elővettem a pipámat, s a kandalló mellől eregetve a füstöt, kezdtem neki mondani, hogyan szeretik és mennyire sajnálják az egész megyében, s ezeknek hallásától mindjárt sokkal jobban is lett.

- Méltóságodnak sok híve van a megyében, szegény is, gazdag is, akikről még csak nem is tud - mondom -, mert amint jöttem az úton, hát szembejött velem két úr, mindegyik a maga hintaján, és érdeklődni kezdtek a méltóságos úr iránt, mert felismertek engem, és kérdezték, hogy van most, meg sok más egyebet is, még azt is, hogy én hány éves vagyok. Gondolja csak el!

Erre magához tért révedezéséből, és kezdte kérdezni, kik voltak azok az urak. Másnap reggel az jutott eszembe, hogy mindenki tudta nélkül, uram üdvözletét vive, elmegyek egynéhány úriházhoz, ahova ő és az úrnő annak idején vendégségbe jártak, a barátaihoz, akik tudtom szerint a világ végére is elmentek volna érte, és bátorságot vettem, hogy egy kis pénzt kérjek tőlük kölcsön. Nagyon udvariasak voltak hozzám a legtöbb helyen, és sok mindent kérdeztek az úrnőről, Sir Condyról meg az egész családról, és igen megdöbbentette őket, amint meghallották tőlem, hogy a Rackrent kastély el lett adva, és hogy az uram a Vadászlakba költözött az egészségi állapota miatt, ugyancsak sajnálták mindannyian, és a legjobbakat kívánták neki, ha azzal segíthetnek, de pénzt, azt az egyet ez idő szerint - sajnos - egyikük sem nélkülözhetett. Így hát semmi haszon nem lett az utamból, csak a fáradság, és mivel nem voltam szokva a sok gyalogláshoz, és nem is voltam olyan friss, mint régebben, bizony nagyon elfáradtam. De amikor visszaértem a Vadászlakba, meglehetett az az örömöm, hogy elmondhattam az úrnak mindazt a sok szépet, amit uraktól és közrendbeliektől hallottam.

- Thady - azt mondja az úr -, különös dolgot juttat eszembe, amit most elmondtál. Úgy érzem, amúgy sem sokáig látom már ezt a világot, és a kíváncsiság is hajt, hogy megláthassam a saját temetésemet, még mielőtt meghalnék. - Első hallásra nagyon megrémültem, hogy ilyen könnyen veszi a temetését, mikor pedig minden jel szerint jó egészségben van, de erőt vettem magamon, és így feleltem:

- Igaz, ami igaz, bizony az olyan szép látnivaló lenne, amilyennél szebbet még senki meg nem ért, és bátorkodom azt mondani, olyan, amire büszke lennék, hogy tanúja voltam, és biztos vagyok benne, hogy méltóságodé is éppoly nagy temetés lenne, mint Sir Patrick O'Shaughliné volt, amilyet nem láttak sem azelőtt, sem azóta. - De nem hittem volna, hogy igazán látni akarja a saját temetését, amíg következő nap el nem ismételte óhaját.

- Thady - azt mondja -, legalábbis a siratást, annyit bizonyára baj nélkül megláthatnék a temetésemből, elégtételképpen.

- No, ha méltóságod olyan nagyon szeretné látni - mondom, nem akarván bajában még bosszantani is -, lássuk hát, mit tehetünk.

Úgy tett, mint hogyha nagyon beteg lenne, ez könnyen megvolt, mivel már régóta nem kelt fel az ágyból, és senki sem látogatta. Azután üzentettem a testvéremért - öregasszony, járatos az ilyesmiben, és igen ügyes a betegek körül -, hogy jöjjön ki a Vadászlakba az urat ápolni; és azt mondtuk, a nővérem nem is tudván másképp, hogy az úr halálán van, aminek meg is lett a foganatja: nagy tömeg ember csődült össze a házban, férfiak, asszonyok és gyerekek, s mivel a Vadászlakban csak két szoba volt, azon kívül, amelyikben Jason bútora és egyéb holmija volt elzárva, a ház egykettőre megtelt emberekkel, úgyhogy a többi már kinn maradt, és a meleg, a füst meg a lárma csudálatos nagy volt; és amint azok között álltam, akik az ágy közelében voltak, és nem is gondoltam a halottra, megriasztott az úr hangja a sok nagykabát alól, amit fölébe raktak, azután közel mentem hozzá, de úgy, hogy senki se vegye észre.

- Thady - azt mondja -, elegem van ebből, csaknem megfulladok, és egy szót sem hallok abból, amit az elhunytról mondanak.

- Isten áldja meg, de maradjon még nyugton egy kicsikét - mondok -, mert a nővérem fél a kísértetektől, és szörnyethalna ijedtében, ha csak úgy hirtelen fel tetszenék ébredni, minden előkészítés nélkül.

Így hát csendesen feküdt még egy darabig, jóllehet majdnem kifogyott már belőle a szusz, én pedig nagy sietve elmondtam a tréfa titkát, suttogva járva egyik vendégtől a másikig, de nem is volt nagyon nagy meglepetés, vagy legalábbis nem akkora, mint vártuk. - S most nem kapjuk meg a pipánkat meg a dohányunkat? Pedig mennyit gyalogoltunk ma estig, míg ideértünk! - szóltak néhányan, de mindüknek megvolt az öröme, amikor az úr felkelt, hogy iszik velük, és hozatott még innivalót is egy útszéli kocsmából, ahol, igen készséges módon, hitelbe adták. Így hát nagy vigasságban töltötték az éjet, bár én láttam, hogy az uram mégiscsak szomorú a sok öröm között, mert nem tapasztalta, hogy annyira dicsérnék a halála után, mint ahogy hallani szerette volna.

Másnap reggel, mikor már mind elszéledtek, és senki, csak én meg a nővérem voltunk az úrral a konyhában, valaki nyitja az ajtót és belép, s hát kit látunk ott, mint Judy M'Quirköt személy szerint! Majd elfelejtem mondani, hogy sok idővel előbb férjhez ment, még amikor az ifjú Moneygawl kapitány a Vadászlakban lakott, annak a vadászához, aki azután magára hagyta, beállt a hadseregbe, és elesett valamelyik csatában. Szegény Judy egy-két év alatt, ameddig férjnél volt, sokat veszített a szépségéből, és megaszalódott a kunyhó füstjén, és nem is igen törődött magával, úgyhogy Sir Condy nehezen ismerhette volna meg, míg meg nem szólalt, de mikor azt mondta: - Én vagyok, méltóságos úr, Judy M'Quirk, hát nem is emlékszik már rám?

- Ó, Judy, te vagy az? - szólt őméltósága. - Már hogyne emlékezném, nagyon is emlékszem. De igencsak megváltoztál, Judy.

- Hát, eljárt felettem az idő - mondta Judy -, de úgy gondolom, hogy amióta utoljára láttam - igaz, régen volt -, méltóságod is megváltozott egy kicsit.

- Volt is rá ok, Judy - mondta Sir Condy, és nagyot lélegzett, sóhajtás-formán. - De hát hogy lehet ez, Judy? - folytatta. - Rosszul is esett: nem voltál itt múlt éjjel virrasztani.

- Jaj, azért nem kell haragudni! - felelt Judy. - Hírét se hallottam, csak amikor már vége volt, különben nem lett volna nyugtom, ha nem vagyok mellette! De három nappal előbb, el kellett mennem tíz mérföldre gyalog, mert a rokonaim közül eskettek valakit, és nem értem haza, csak mikor már a siratásnak vége volt. Hanem - mondja Judy - azt remélem, hogy másodszor már nem így lesz, méltóságos úr kérem.

- Majd meglátjuk, Judy - azt mondja a méltóságos úr -, éspedig meglehet, hamarabb, mint amire várjátok, mert a napokban is igen rosszul voltam, és azt hiszem, nem sokáig látom már ezt a világot.

Erre Judy felfogta a köténye sarkát, s előbb az egyik, azután a másik szeméhez emelte, látnivalóan nagy szomorúságban; akkor a nővérem vigasztalta őket, kérvén az urat, hogy ne csüggedjen, biztosan csak a podagra gyötri, ami Sir Patrickra is rájött egyszer-másszor; kellene neki inni egy pohárral vagy egy üveggel a szokott időn kívül, hogy kihajtsa a gyomrából; az úr megígérte, hogy megfogadja a tanácsot, és mindjárt el is szalasztott valakit az italért; Judy pedig intett, és én odamentem hozzá az ajtóba, s akkor így szólt: - Nem tudom, miért van Sir Condy ilyen rossz kedvében, hallotta-e már az újságot?

- Milyen újságot? - mondok.

- Akkor hát nem hallották? - azt mondja. - Lady Rackrent összevissza zúzta magát, és halálos betegen fekszik, és mostanára már vége is lehet.

- Irgalmas Úristen - mondom -, hogy történt?

- A lovak elragadták a bricskát, úgy - azt mondja Judy. - Akkor jöttem hazafelé én is a Biddy M'Guggin esküvőjéről, és sok nép volt az úton, akik a crookaghnawaturghi vásárról jöttek, hát látom ám, hogy az út közepén áll egy bricska, két kereke elgurult, és összevissza van rázódva az egész. „Mi volt itt?" - kérdem. „Nem hallotta? - kérdezték vissza, akik ott álltak, és a kocsit nézték. - Ez Lady Rackrent kocsija, azé, amék otthagyta az urát, és a lova megbokrosodott valami döglött állattól, ami ott feküdt az úton keresztben, s elragadta a bricskát. Lady Rackrent meg a komorna sikítottak, és a ló nekivitte őket egy szekérnek, amelyik a vásárból jött hazafelé, s az ostorosfiú aludt rajta, az úrnő szoknyája széle meg, ahogy kilógott a bricskából, fennakadt, és az úrnő jó sokáig vonszolódott a földön, pedig fel volt szedve a kövezés, mert épp javították az utat, és aztán valamelyik útcsináló, a kőtörő kalapáccsal kezében, végre megfékezte a lovat, de Lady Rackrent addigra már összevissza törte magát, úgyhogy bevitték egy kunyhóba, amely az út mellett állott, utána pedig a cselédjét is megtalálták az árokban, a kendője, vagyis a főkötője csupa sáros pocsolyavíz, és azt mondják, hogy az úrnő nem marad meg." Thady, hát az igaz-e, amit biztosra mondtak nekem, hogy Sir Condy átadott mindent a maga Jason fiának?

- Igaz - mondom.

- Mindent, de mindent? - szólt megint Judy.

- Mindent - mondok.

- Az bizony nagy kár - mondja -, csak ne szóljon róla Jasonnak, hogy ezt mondtam.

- S mi az, amit mondtál? - kiáltott Sir Condy, hirtelen közénk hajolva, amivel igencsak megriasztotta Judyt. - Volt idő, hogy Judy M'Quirk nem szaporította volna a szót az ajtóban, ha én vagyok odabent.

- Ó, Sir Condy - szólt Judy -, hiábavaló azt felhánytorgatni, azóta más idők járnak, és jobb, ha most inkább Lady Rackrentre gondol.

- Miért gondoljak őrá, aki énrám cseppet se gondol? - azt mondja Sir Condy.

- Most ez nem számít - szólt Judy igen helyesen -, mert úgy esett, hogy ha valaha is gondolni akar még rá, akkor most kell rá gondolnia. Nem mondták méltóságodnak, hogy haldoklik?

- Haldoklik? Lady Rackrent? - szólt Sir Condy megdöbbenve. - Nohát, alig két napja, hogy elváltunk, és hogy ő meg a komornája Mount Juliet's Townba indultak az úrnő bricskáján, és akkor, te is tudod, Thady, még a legjobb egészségnek örvendett.

- Sohasem ül még egyszer a bricskájára - szólt Judy -, mert abban lelte halálát, úgy igaz.

- Hát meg is halt? - így az úr.

- Annyi, mintha már meghalt volna - szólt Judy -, de itt van Thady, épp most mondtam el neki, mi hogy volt elejétől végig, úgy, ahogy én hallottam; jobban illik, hogy inkább ő mondja el, vagy akárki más, s nem én, Sir Condy, én megyek haza, várnak a gyerekek.

Az úr mégis visszatartotta, de jól láttam, hogy inkább udvariasságból, mint bármi egyébért, mivelhogy Judy, hiszen mondta is az úr, mikor meglátta, igen megváltozott, éspedig, amennyire én láttam - ámbár ő maga, úgy látszott, nem tud róla -, nem olyanformán, hogy ha most még egy pénzfeldobásra kerül sor, akkor Lady Rackrent lehetett volna belőle. Akkor előadtam a történteket, úgy, ahogy Judytól hallottam, s erre az úr, még aznap este, küldöncöt menesztett Mount Juliet's Townba, hogy adja át szíves üdvözletét, s hogy tudja meg, igaz-e a hír; Judy pedig megkérte a gyereket, hogy O'Shaughlin's Townban nézzen be Tim M'Enerney boltjába, és hozzon neki onnét egy új vállkendőt.

- Tégy úgy, fiam - mondta Sir Condy -, és mondd meg Timnek, hogy ne kérjen tőled most pénzt, mert én fogom kifizetni a kendőt. - Erre a nővérem rám vetette a szemét, én pedig nem szóltam semmit, csak megforgattam a számban a bagót, míg Judy ellenkezett az úrral, mondván, hogy nincs az a gentleman, akinek ő adósa lehetne egy vállkendővel. Otthagytam, mert beszélni akartam a nővéremmel, csakugyan azt gondolja-e, hogy ez valami különöset jelent, és a nővérem azt mondta, vak vagyok-e, hogy ezt kérdem, s azt gondoltam, a nővérem csak jobban tudja, mint én, s felidézve a régi dolgokat és mindent, ami történt, megváltozott a korábbi véleményem, és megegyeztünk abban, hogy Judy még könnyen lehet Lady Rackrent, ha netán úgy fordul, hogy az előbbinek üresen marad a helye.

Következő nap - őméltósága fel sem kelt az ágyból - már jött valaki, kettőt kopogtatott az ajtón, és ugyancsak meglepődtem, amint megpillantottam Jason fiamat.

- Jason, te vagy az? - kérdeztem. - Mi szél hoz téged a Vadászlakba? - szóltam. - Talán Lady Rackrent miatt jöttél? Azt már tudjuk tegnap óta.

- Meglehet, miatta - azt mondja -, de Sir Condyval kell beszélnem.

- Még nem lehet beszélni vele - mondok -, egész biztosan alszik még.

- Hát aztán - azt mondja -, nem lehet felébreszteni, mikor én várok a kapuban?

- Miattad, Jason, én fel nem zavarom őméltóságát - mondok. - Sok óra hosszat vártál te rá régen, és büszke voltál, hogy várhatsz, míg őméltóságának akad rá ideje, hogy szót váltson veled. Őméltósága! - mondtam hangosabban, amire őméltósága magától felébredt, és behívott magához, megkérdezni, hogy kivel beszélek. Jason nem sokat teketóriázott, hanem jött utánam.

- Hogy szolgál az egészsége, Sir Condy? - szólt. - Örülök, hogy ilyen jó bőrben találom; azért jöttem, hogy megkérdezzem, hogy érzi magát a mai napon, és hogy nem szenved-e valamiben hiányt idekinn.

- Semmiben, Jason úr, nagyon köszönöm - azt mondja, mert az úrnak megvolt a kellő büszkesége, és az után, ami történt köztük, nem akart volna semmivel sem adósa lenni a fiamnak -, de húzzon elő egy széket, és foglaljon helyet, Jason úr.

Jason leült a ládára, mert szék bizony nem volt, és mikor már ott ült egy ideig, s mind a ketten hallgattak, Sir Condy megszólalt:

- Mi újság a környéken, Mr. Jason M'Quirk? - mondta könnyedén, ám egy kicsit mégis előkelőbben.

- Semmi, ami uraságodnak újság volna, Sir Condy - azt mondja Jason. - Fogadja részvétemet Lady Rackrent balesete miatt.

- Hálásan köszönöm, s bizonyos vagyok benne, hogy a méltóságos asszony is köszönné - felelt Sir Condy, még mindig tartózkodón, s újabb hallgatás következett, aminek terhe Jason fiamat nyomta leginkább.

- Sir Condy - szólalt meg végre, amikor látta, hogy Sir Condy befordul s újra elalszik -, Sir Condy, bizonyára emlékszik még arra a kis írásra, amit említett nekem, amelyben évi ötszáz fontot adományozott Lady Rackrentnek járadék formájában.

- Úgy van - felelt Sir Condy -, pontosan emlékszem rá.

- De hogyha Lady Rackrent meghal, azzal megszűnik a járadék is - szólt Jason.

- Természetesen - mondta Sir Condy.

- Azonban nem lehet bizonyossággal tudni, hogy Lady Rackrent nem épül-e fel - mondta Jason.

- Helyes, uram - szólt az úr.

- Tehát helyénvaló okoskodás lenne, ha meggondolná, mit jelentene önnek az azon földekre terhelt járadék, hogyha felszabadulnak a teher alól.

- Gondolom, pontosan ötszáz fontot évente - mondta Sir Condy.

- Igen, feltéve, ha Lady Rackrent meghal, és ha a birtok felszabadul, de esedezem bocsánatáért, Sir Condy, aki ért az üzlethez, aszerint hibás számítás az előbbi.

- Nagyon valószínű - mondta Sir Condy -, de figyeljen ide, Mr. Jason; ha bármit is mondani óhajt e tárgyról még ma reggel, igen megköszönném, ha rögtön megmondaná, mert elég nyugtalan éjszakám volt, s ezért ma reggel örülnék, ha még alhatnám egy kicsit.

- Csak három szó még, amit mondani akarok, s az is többet jelent az úrnak, mint nekem. Úgy látom, hűvös hozzám egy kicsit, de remélem, nem sértem meg azzal, amit a zsebemben hoztam - azzal két hosszú pénztekercset húz elő, és belőlük arany guineákat perget az ágyra.

- Hát ez micsoda? - kérdezte Sir Condy. - Régen volt, hogy utoljára... - de a büszkeség elhallgattatta.

- Hogyha úgy tetszik, ez mind az öné, jog szerint és ebben a pillanatban, Sir Condy - mondta Jason.

- De nem semmiért, abban biztos vagyok - mondta Sir Condy, és egy kicsikét nevetett -, vagy máskülönben félreismertem, Jason úr.

- Ó, Sir Condy, ne merüljünk vissza a kényelmetlen emlékek közé - mondta Jason. - Jelenleg csupán az a célom, s azt hiszem, az úré is, hogy úr módjára járjak el ebben az ügyben. Ez itt kétszáz guinea, és egy harmadik százzal is megpótlom még, ha elfogadhatónak tartja, hogy földjeihez tartozó mindennemű jogát és címét, amelyekről csak tudomása van, átadja nekem.

- Jó, majd meggondolom - mondta az úr; és azután még sok mindent, amihez túlságosan fáradt voltam, hogy meghallgassam, mondott Jason fiam, s a sok beszéd meg az ágyára szórt pénz hatni kezdett, és végre is az úr felszedte és belekötötte egy kendőbe az arany guineákat, aláírt valami papirost, amelyet Jason hozott magával szokása szerint, azzal az ügy be volt fejezve: Jason elment a dolgára, az úr pedig a másik oldalára fordult, és tovább aludt.

Hamarosan megtudtam, mi sürgette olyan nagyon Jasont. A kis szolgát, akit előtte való nap uram szíves üdvözletével Mount Juliet's Townba küldtünk, hogy megtudja, hogyan van az úrnő, visszafelé jöttében kora reggel, amikor épp O'Shaughlin's Townon jött keresztül, a Rackrent kastélynál feltartóztatta Jason, a fiam, és apróra kikérdezte, mit tudott meg az úrnőről a Mount Juliet's Town-beli szolgától, és a gyerek megmondta neki, hogy a várakozás szerint az úrnő nem fogja megérni a reggelt, azért Jason úgy gondolta, éppen ideje lesz elindulni a Vadászlakba, hogy megalkudjék az urammal a járadék árában, mielőtt még késő lenne, mielőtt még a kis szolga elérne hozzánk is a hírrel. Az úr igen bosszús volt, mikor rájött, hogy becsapták - ilyen bosszúsnak még sohasem láttam -, de hát mégiscsak megnyugtató volt, hogy van egy kis készpénz a háznál a mindennapi kiadásokra.

És aznap este, amikor Judy kijött hozzá, és magával hozta a gyerekeket, hogy bemutatkozzanak az úrnak, az úr kibontotta a kendőt, és - Isten áldja meg érte, akár sok volt neki, akár kevés, egyre ment őnála - mindegyiknek egy egész arany guineát adott.

- Felemelt fővel járj - mondta a nővérem Judynak, amíg Sir Condy azzal volt elfoglalva, hogy egy pohár puncsot töltsön a legidősebb fiúnak -, felemelt fővel járj, Judy! Ki tudja, nem érjük-e meg, hogy a Rackrent kastély úrnőjének láthassunk még egyszer?

- Az könnyen meglehet - szólt Judy -, ha nem is úgy, ahogyan gondolják.

Nemigen tudtam, mit forgat fejében, mikor először beszélt ilyenformán, csak egy kicsit később értettem meg.

- Thady, azt mondta tegnap, hogy Sir Condy mindenét eladta Jasonnak, honnan van hát az a sok arany guinea a kendőben?

- Az úrnő járadékának ára - mondom; erre Judy zavartan nézett egy kicsit.

- Nem tudom, mit adnék érte, ha tudnám, mire gondolsz most, Judy - azt mondja a nővérem. - Figyeld csak, Sir Condy most iszik az egészségedre.

Az úr a nagyszobában ült, az adószedővel meg a finánccal ivott, akik kijöttek a méltóságos úrhoz látogatóba, mi pedig a konyhában álltunk a tűz körül.

- Nem sokat törődöm vele, hogy az egészségemre iszik-e, vagy sem - azt mondja Judy -, hiába tréfálnak velem, nekem nem Sir Condyn jár az eszem, egyre megy, ha gondol velem, ha nem.

- Ej, Judy, nem tagadnád meg, hogy Lady Rackrent légy, azt hiszem, hogyha kérnének rá - mondom.

- Csak hogyha nem találok jobbat - mondta Judy.

- Miféle jobbat? - kérdeztük egyszerre, a nővérem meg én.

- Hogy mit? - kérdezte Judy. - Nohát, mi haszna lenne, ha Lady Rackrent vagyok is, kastélyom meg nincs? Mit ér a szekér, ha nincsen ló, ami húzza?

- S hát a lovat honnan veszed, Judy? - szóltam.

- Ne törődjék azzal! A tulajdon fia, Jason, úgy lehet, majd annak is megtalálja a módját.

- Épp Jason! - mondom. - Ne higgy Jasonnak, Judy. Sir Condy - meg is van az oka annak, hogy tudom - igen szépen beszélt rólad, Jason viszont elég közömbösen.

- Nem baj - mondta Judy -, gyakran megesik, hogy a férfiak épp fordítva beszélnek a nőkről, mint amit gondolnak róluk.

- És te is őróluk, tudom én azt - feleltem. - Ne is tagadd, Judy, mert többre tartalak annál, és nem lennék büszke rá, hogy a nővérem fiának a lánya vagy, hogyha hálátlanul vagy bármiképp tiszteletlenül szólnál őméltóságáról.

- Mi tiszteletlenség van abban - szólt Judy -, ha azt mondom, inkább máshoz megyek feleségül, ha úgy hozza a szerencsém?

- Vigyázz a szavamra, Judy, nem lesz szerencséd - mondom, és hirtelen eszembe jutott minden: szegény uram nagy jósága, meg az, hogy pénzt dobott fel érte, mielőtt házasodott volna, és elcsuklott a hangom, és többet nem szólhattam.

- Mégis jobb szerencsém lesz, Thady - mondta Judy -, mint azoknak, akik olyan ember jósorsához kötik magukat, akinek egy vasa sem maradt.

- Ó, Mennybeli Király - mondom -, hallod-e a büszkeségét, a háládatlanságát, amikor egy perce sincs, hogy az úr az utolsó guineáit osztogatta szét a gyerekei között, és vállán a szép kendő, amit csak tegnap kapott ajándékul tőle!

- Bizony ám, Judy, ezt rosszul mondtad - szólt a nővérem a kendőre pillantva.

- Vajon ő jól mondta, amit tegnap mondott - szólt Judy -, amivel úgy megbántott? Hogy igen megváltoztam?

- Akkor meg, Judy, ha ilyesmi forog a fejedben, miért jössz ide mégis; csak azért, hogy Jason mást gondoljon rólad?

- Többé semmiféle titkomat nem osztom meg kegyelmeddel, Thady - azt mondja -, és ennyit sem mondtam volna, ha tudom, hogy ilyen szívtelen apa, aki nem azt akarja, hogy az ő fiát szeressék, hanem valaki mást.

- Bizony ám, Thady, ezt rosszul mondtad - azt mondja a nővérem.

Nohát, még soha életemben nem voltam olyan kutyaszorítóban, mint e közt a két asszony között, meg a fiam és az úr között, és mind aközött, amit egyszerre gondoltam és éreztem; jó lelkiismeretemre mondom, mert tudtam igazságot tenni, mi a jó, mi a rossz. Egy szó nem sok, annyit sem szóltam többet, épp csak örültem, hogy őméltóságának szerencséje volt, és nem hallotta, miket mond róla Judy, mert tudom, hogy aligha meg nem szakadt volna a szíve bánatában - nem minthogyha abban a hitben lennék, hogy annyira bánkódott volna Judy után, ahogyan ő és a nővérem gondolták, de Judy nagy hálátlansága nem hiszem, hogy jólesett volna neki; sohasem tudta elviselni, hogy ne szépen vagy ne szeretettel beszéljenek róla a háta mögött. De nagy szerencséjére mindenkinek, akit érintett, az úr épp akkor magas kedvében volt, így nem kellett attól tartani, hogy bármit is megértsen, akkor sem, ha a hang a füléig jutna. Volt egy nagy kürt a Vadászlakban, azóta volt ott, hogy Moneygawl kapitány és az uram együtt laktak ott kinn - ez legelőször az őséé, a nagy hírű Sir Patrické volt, és őméltósága sokszor és nagy kedvvel mesélte, amit tőlem hallott, még kisgyerek korában, hogy Sir Patrick azt a kürtöt színig töltve kiitta egy húzásra, és hogy még nem született olyan ember, sem előtte, sem utána, aki ki tudta volna inni lélegzetvétel nélkül. Mármost Sir Condy,

mivel a finánc nem nagy véleménnyel volt a kürtről, fogadást ajánlott neki, hogy igya ki, mikor színültig tele van punccsal, a finánc pedig azt mondta, hogy ez olyan dolog, amit ingyért nem tehet meg, azonban szívesen fogad Sir Condyval száz guineába, hogy megcselekszi.

- Állom - szólt az úr -, itt van száz guinea egy hatpenny ellen, hogy nem tudja megcselekedni.

- Állom - szólt a finánc, és ha két úr egyszer megegyezik, állja is az alkut. A finánc elvétette, és így az úr nyerte a fogadást, azt gondolta, száz guineát nyert, de a fogadáshoz képest csak egy hatpennys járt neki a finánctól, és ebben meg is egyeztek. Egyre ment neki, így is nagyon örült, és jólesett, hogy olyan vidámnak láthatom megint.

A finánc - sose legyen szerencséje! - ezután kihívta az uramat, hogy próbálja meg, vajon ő le tudja-e hajtani egyszerre, ha tele van a kürt.

- Sir Patrick kürtjét! - szólt őméltósága. - Add ide: most ugyanabban fogadunk, és kiiszom a kürtöt egyhuzamban.

- Állom - azt mondja a finánc -, fogadok akármibe, hogy nem tudja megtenni.

- Száz guineát hat penny ellen, hogy meg tudom - azt mondja. - Hozzák ide a kendőt. - Nem szívesen mozdultam, tudva, hogy arra a kendőre gondol, amelyikben az arany van, és nem nagyon akaródzott efféle vendég előtt elővenni, lévén hogy az uram nincs is úgy magánál, hogy vigyázni tudna rá.

- Hozd ide a kendőt, Thady, gyorsan - azt mondja, s toppant egyet; erre azután előhúztam a nagykabátom zsebéből, mert oda tettem volt a biztonság okáért. Ó, hogy sirattam a szép guineákat, amint kiszámolta az asztalra a maradék pénzét, minden vagyonát! Azt mondja Sir Condy:

- Ma este a te kezed biztosabb az enyémnél, öreg Thady, ami igen csodálatos, töltsd hát meg a kürtöt helyettem. - És én, győzelmet kívánva őméltóságának, megtettem, de cseppet sem gondoltam volna, míg töltöttem a puncsot, mi fogja érni tőle. Kiitta, s elvágódott, mint akit lövés ért. Felemeltük, néma volt, s az arca majdnem fekete. Lefektettük az ágyába, és kis idő múlva felébredt, de félrebeszélt az agyláztól. Aki látta, aki hallotta, mindenki megrendült.

- Judy! Judy! Hát egy csepp szíved sincs? Nem maradsz itt velünk ápolni? - mondom neki, mert feltette a vállkendőjét, hogy megy haza.

- Félek ránézni is - azt mondja -, nem is akarok, nem is tudok itt maradni, különben is, mi haszna? Nem éri meg a reggelt. - S otthagyott bennünket. Annyi sok híve közül senki más nem is maradt az úr körül, csak a testvérem meg én. A láz elmúlt, visszatért, megint elmúlt, megint visszatért, öt teljes napig, a hatodikon az úr magánál volt néhány pillanatig, megszólított, tudta, hogy ki vagyok: - Thady, az egész bensőm csupa tűz. - Nem tudtam szólni, de a nővérem megkérdezte, ne hozzon-e neki ezt vagy amazt, ami használna neki. - Nem kell semmi! - azt mondja. - Nekem már semmi sem használ - azzal szörnyen felordított kínszenvedésében, s aztán megint könnyebben volt egy pillanatig. - Az ivás juttatott ide - azt mondja. - Hová lett a sok barát? És hol van Judy? Elment, ugye? Hej, Sir Condy, bolond voltál világéletedben - mondta, és ez volt az utolsó szava, azután meghalt. Végül is csak nagyon szegényes temetés jutott neki osztályrészül.

Ha többet akarnának is megtudni, nemigen mondhatok már többet, csak azt, hogy Lady Rackrent nem halt meg, ahogyan várták, csupán rút maradt az arca egész életére az ütéstől meg a horzsolásoktól; ő meg a fiam, Jason, mindjárt az úr halála után törvény elébe álltak a miatt a járadék miatt; mivel az okirat papírja nem volt lepecsételve, van, aki azt mondja, hogy nem ér semmit, más szerint attól még megfelel, megint mások azt mondják, hogy a föld

semmiképp sem lehet Jasoné; sokan szeretnék, hogy ne legyen. Ami engem illet, fáradt vagyok ahhoz, hogy bármit is akarjak még ezen a világon, az után a sok minden után, amit láttam benne; de nem szólok egy szót sem: ostobaság lenne rosszakaratot kelteni magam ellen ilyen vén korban. Jason nem házasodott meg, és, ahogy megmondtam, esze ágában sincs, hogy Judyt elvegye, és nem is sajnálom, ugyan ki sajnálja? Mindaz pedig, amit itt a családról leírtam, részint emlékezetből, részint hallomásból, színtiszta igazság elejétől végig. Elhihetik, mert mi haszna volna hazudni olyasmiről, amit mindenki éppolyan jól tud, mint én?

A szerkesztő szívesebben tette volna drámaibbá és szánandóbbá Sir Condy szomorú végét, de nem tartotta megengedhetőnek, hogy a hűséges Thady egyszerű, kerek történetét idegen mázzal vonja be. Úgy adja a történetet az angol olvasó elé, mint bizonyos szokások és jellemek példáját, amelyek Angliában talán ismeretlenek. Valóban, nincs még egy olyan nemzet Európában, amelynek hazai szokásai ismeretlenebbek lettek volna az angolok számára, mint a testvér országéi, egészen az utóbbi néhány évig.

Az első hű portrét ez ország lakóiról Mr. Young adta közre útirajzában, miután bejárta egész Írországot. A fenti vázlatrajz minden vonása az életből való, és jellemző az ottani eleven észjárás, együgyűség, furfang, nemtörődömség, pazarló kedv, érdektelenség, ravaszság és ügyetlenség azon keverékére, amely különféle formákban és változó sikerrel már szerepelt a színpadon, és ábrázoltatott a regényekben.

Nehéz lenne előre megmondani, hogy vajon az unió gyorsítja-e vagy késlelteti majd ennek az országnak a felemelkedését. Az a kevés tanult úriember, aki most az országban lakik, át fog telepedni Angliába. Kevesen vannak, de semmiben sem maradnak el a hasonló rangú nagybritanniaiak mögött. A legjobb, ami történhetnék, az lenne, ha brit iparosok jönnének helyettük cserébe.

Vajon a warwickshire-i nemzetőrök - akik jobbára mind mesteremberek - tanították-e meg sört inni az íreket? Vagy ők tanultak meg whiskyt inni az írektől?

FORDÍTOTTA KÁSZONYI ÁGOTA

WALTER SCOTT
A FA ASSZONYA

1

Elérte volna kézzel ő,
És mégsem tudta, micsoda,
Elrejtette a lány elől
Az óriás tölgyfa ágboga.

Coleridge[1]

Mrs. Bethune Baliol ekképpen kezdi beszámolóját:

Van annak már harmincöt vagy talán negyven éve is, hogy elhatároztam: beutazom a Skót-Felföldet. Így akartam szabadulni a búskomorságból, amelybe egy két-három hónappal előbb ránk szakadt családi gyász borított. Azidétt kezdett divatossá válni az efféle kirándulás; a hadiutak kitűnő állapotban voltak ugyan, ám a szállási lehetőségek silánysága folytán kisebbfajta kalandnak számított az ilyen vállalkozás. S noha ma éppen oly békés vidék Felső-Skócia, mint György király birodalmának bármely más része, akkor még ijesztően csengett a neve, mert számosan éltek az 1745. évi zendülés szemtanúi közül; bizony sokakat megkörnyékezett a félelem, amikor Stirling bástyáiról észak felé tekintve megpillantották a hatalmas hegyláncolatot, mely komor védfalként rejti a völgyeket, ahol az emberek öltözékük, szokásaik és nyelvük tekintetében olyannyira különböztek még a déli síkságon élő honfitársaiktól is. Én azonban olyan családból származom, amely nem sokat ad a pusztán képzelgés szülte baljós jelekre. Volt néhány felföldi rokonom, ismertem több jeles családot; s ámbár csupán komornám, Mrs. Alice Lambskin volt egyetlen kísérőm, félelem nélkül indultam útnak.

De azután olyan vezetőm és ciceroném akadt, aki kis híján *A zarándok útja*[2] Nagyszívűjével ért fel, nem kisebb személyiség, mint Donald MacLeish, a postakocsis, akit Stirlingben fogadtam föl, hozzá hasonlóan jó erőben levő lovával együtt, hogy ezek húzzák majd fogatomat társalkodónémmal és velem oda, ahová éppen kedvem tartja.

A postakocsisok ama fajtájába tartozott Donald MacLeish, amely a rendszeres postakocsi-járatok és a gőzhajók megjelenésével - úgy vélem - végképp kiment a divatból. Főképp Perthben, Stirlingben vagy Glasgow-ban lehetett rájuk akadni, rendszerint ott fogadták fel őket és lovaikat az utasok vagy turisták a kelta vidéken lebonyolítandó üzleti vagy kéjutazásokra. Külföldön *conducteur* névvel illetik az ilyesfajta embereket, de leginkább azokhoz a brit hadihajókon szolgáló kormányosokhoz lehetne őket hasonlítani, akik a maguk módján követik a kapitány által megszabott irányt. Az ember közli a postakocsissal, milyen időtartamra tervezi a körutat, és mely helységeket szeretné érinteni; azután pedig tapasztalhatja az utas, hogy milyen kifogástalan szakértelemmel határozza meg ő, a postakocsis, a szállásra és étkezésre alkalmas helyeket, kellő figyelmet szentelvén arra, hogy ezek mindenben meg-

[1] Hernádi Miklós fordítása.

[2] John Bunyan (1628-1688) allegorikus műve.

feleljenek utasa kényelmének, és valami oly érdekességgel bírjanak, amit az szíves örömest megtekint.

Az efféle személyek képzettsége szükségképpen sokkal magasabb rendű, mint azoké a „lóra termett" futároké, akik naponta három ízben is végigvágtatnak ugyanazon a tízmérföldes úton. Donald MacLeish nemcsak akkor bizonyult talpraesettnek, amikor a kocsiját vagy lovait sújtó esetleges balesetek következményeit kellett eltüntetnie, és nemcsak ellátásukról tudott gondoskodni kovásztalan zabkenyérrel és lepénnyel, ha fogytán volt a takarmány, hanem szellemi felkészültség tekintetében is ugyanilyen kedvezően mutatkozott be. Jól ismerte a hagyományos történeteit annak a vidéknek, amelyen már oly gyakran keresztülhajtott, s ha bátorították (mert Donald illedelmes tartózkodásával is kitűnt), készségesen megmutatta a törzsek közt lezajlott főbb csaták színhelyeit, és előadta az úthoz meg a két oldalán felbukkanó helységekhez fűződő regéket. Eredeti gondolkozás és kifejezésmód jellemezte, vonzódása a népi regevilághoz különös ellentétben állt a foglalkozásával járó körmönfontsággal, s mindez beszédében szépen összeötvöződött, s így igencsak kellemesen elszórakoztatott minket egész utazásunk alatt.

Ezenfelül Donald pontosan tudta, milyen különleges feladatoknak kell megfelelnie ezen a vidéken, amelyet már annyiszor bejárt. Napra megmondta, mikor „ölnek" bárányt Tyndrumban vagy Glenuiltben, hol lehet tehát némi esélye az idegennek keresztyénhez illő táplálékra; egymérföldnyi pontossággal megjelölte, melyik az utolsó falu, ahol búzalisztből sült cipót lehet találni olyan utasok részére, akik kevéssé szoktak hozzá a lepények országához. Az út minden mérföldjét ismerte, és hüvelyknyi pontossággal meg tudta mondani, melyik oldalán lehet átkelni egy felföldi hídnak, s melyik oldalán veszélyes végighajtani.[3] Röviden: Donald MacLeish nem csupán hűséges segítőnk és állhatatos szolgánk, hanem szerény és készséges barátunk is volt; s ámbár ismerem a félklasszikus olasz cicerone meg a bőbeszédű francia *valet-de-place* fajtáját, sőt a spanyol öszvérhajcsárt is, aki büszke arra, hogy kukoricán él, s nem lehet veszélytelenül kérdésekkel zaklatni - úgy vélem, sohasem volt olyan figyelmes és értelmes útikalauzom, mint ez alkalommal.

Hadmozdulatainkat természetesen Donald irányította; gyakorta megesett, hogy amikor kedvezett az idő, örömest megálltunk a lovakat pihentetni olyan helyen is, ahol nem volt postaállomás, és egy szirt tövében, amelyről vízesés zúdult alá, vagy egy forrás mellett, vadvirágos zöld pázsiton fogyasztottuk el elemózsiánkat. Donald biztos érzékkel választotta ki az ilyen helyeket, s noha bátran állíthatom, hogy sohasem olvasta a *Gil Blas*-t vagy a *Don Quijote*-ot, olyan pihenőket jelölt ki számunkra, amilyenekről Le Sage-nál vagy Cervantesnél olvashat az ember. Megfigyelte, milyen örömöm telik a vidéki emberekkel való társalgásban, és nagyon sokszor úgy intézte, hogy olyan viskó közelében álljunk meg pihenni, ahol akadt egy öreg kelta, aki még Falkirknál vagy Prestonnál villogtatta pallosát, s a régmúlt idők roskatag, de hűséges krónikásának bizonyult. Máskor úgy szállásolt el bennünket, hogy legalább egy csésze tea erejéig valamelyik derék és értelmes falusi lelkész vendégszeretetét élvezhessük, vagy pedig egy jobbfajta falusi családét, akiknek romlatlan egyszerűsége és ősi szokásai készséges és vendégszerető fogadtatással keveredve az olyan mostoha sorsú emberek udvariasságát tükrözték, akikről köztudott, hogy a spanyol mondás szerint azt tartják magukról: „Ugyanolyan úriemberek, mint a király, csak nem olyan gazdagok."

---

[3] Ez nélkülözhetetlen képesség, vagy legalábbis az volt. Felső-Skócia egyik legszebb vidékén még alig néhány esztendővel ezelőtt is ezt a meghökkentő figyelmeztetést olvashattuk egy hídon: „Hajts a jobb oldalon, a bal oldal veszélyes." *(Scott jegyzete)*

Mindezek a személyek jól ismerték Donald MacLeisht, s hogy ő mutatott be minket, legalább annyit ért, mint a vidék valamelyik magas rangú vezetőjétől származó ajánlólevél.

A hegyvidéki ételek teljes bőségével, tejtermékekkel és tojáskészítményekkel, különféle palacsintákkal meg tartalmasabb ínyencfalatokkal kedveskedő felföldi vendégszeretet, amely a lakosság vélekedése szerint hozzátartozik az utasok tisztes ellátásához, olykor túláradó mértékben jutott osztályrészéül Donald MacLeishnek a csempészett whisky, a „hegyi harmat" alakjában. Szegény Donald! akár Gideon gyapja, teljesen elázott ilyen alkalmakkor a nemes nedűtől, amely persze ránk nem hullajtotta cseppjeit. Ám ez volt egyetlen hibája, s amikor ösztökélték, hogy búcsúpoharat ürítsen úrasszonya, azaz becses személyem egészségére, zokon vették volna, ha kibújik e kötelesség alól; no de nem is akart ő ilyen udvariatlanságot elkövetni. Ez volt, ismétlem, egyetlen hibája. De ezzel sem adott igazán okot a panaszra; mert, bár beszédesebbé vált egy kissé, szokásos kínos előzékenysége csak fokozódott, s legfeljebb lassabban hajtott, s többet és szertartásosabban beszélt, mint akkor, amikor nem jutott hozzá néhány csepp whiskyhez. Megfigyeltük, hogy csakis ilyen alkalmakkor szólt Donald dicsekvően a MacLeish családról; s nekünk nem volt jogcímünk kényeskedve megróni ezért a gyengeségért, amelynek következményei ilyen ártatlan határok között maradtak.

Annyira megszoktuk már azt a módot, ahogyan Donald gondoskodott rólunk, hogy kíváncsian figyeltük, miképpen mesterkedik kellemes kis meglepetések előkészítésén, eltitkolva előlünk, hol szándékozik pihenőt tartani, ha valamilyen különösen érdekes helyet választott ki erre a célra. Amikor azon sajnálkozva indította el a batárt, hogy egy rideg, elhagyatott helyen lesz kénytelen megállni, mert meg kell abrakoltatnia a lovakat az e célra magával hozott zabból, ismerve szokásait, máris felcsigázta képzeletünket, vajon milyen romantikus tanyát jelölt ki titokban délideji falatozásunk színhelyéül.

A reggelt nagyrészt a gyönyörű Dalmally faluban töltöttük, az azidétt Glenorquhyban működő kitűnő lelkész[4] vezetésével kimentünk a tóra, és regék százait hallgattuk az Awe-tó vidékének zord vezéreiről, a rojtos kalpagú Duncanról és Kilchurn immár málladozó bástyáinak más urairól. Így azután a szokottnál később indultunk útnak, miután Donald egyszer-kétszer figyelmeztetett rá, milyen hosszú az előttünk álló szakasz, nem kínálkozván jó pihenőhely Dalmally és Oban között.

Elbúcsúztunk kedves ciceronénktől, a nagytiszteletű úrtól, és folytattuk kanyargós utunkat a Cruachan Ben nevű irdatlan nagy hegy körül, amelynek szirtjei és vadonjai méltóságteljesen ereszkednek alá egészen a tó partjáig, egyetlen szorost nyitva csupán. Ebben a szorosban semmisítette meg majdnem teljesen az éles eszű Robert Bruce - rendkívül erős ellenállása dacára - MacDougal of Lorn harcias nemzetségét. E király, kora Wellingtonja, csapatainak egy része váratlan hadmozdulattal erőltetett menetben megkerülte a hegyet, és Lorn harcosainak oldalában és hátában helyezkedett el, Robert Bruce pedig egyidejűleg elölről indított támadást. A szoroson lefelé haladva a nyugati oldalon ma is látható sok sírhalom mutatja, milyen kegyetlen bosszút állt Bruce engesztelhetetlen személyes ellenségein. Katonák a fivéreim, mint tudja, s ezért csak még jobban megdöbbentett, mennyire emlékeztet a Donald leírta manőver Wellington vagy Bonaparte hadműveleteire. Nagy ember volt Robert Bruce, ezt még egy Baliol lánynak is el kell ismernie; igaz, mostanában már kezdik kétségbe vonni, hogy oly jogcíme, oly jogos igénye lett volna a koronára, mint annak a szerencsétlen családnak, amellyel vetélkedett. De hagyjuk ezt. A mészárlást csak fokozta, hogy a mély és sebes Awe folyó éppen ott árad ki a tóból, ahol a menekülők hátráltak, és körülzárja a hatal-

[4] MacIntyre volt a vendégszerető nagytiszteletű úr neve. *(Scott jegyzete)*

mas nagy hegy lábát; a szerencsétlen menekvők hátrálásának tehát minden oldalon gátat vetett az áthatolhatatlan táj, mely pedig látszólag védelmet és oltalmat ígért.

Akár az ír hölgy a dalban „régmúltakról emlékezvén", nem türelmetlenkedtünk, amiért vezetőnk oly csigalassúsággal hajt tova Wade tábornok hadiútján; ez az út soha, vagy csak nagyon ritkán kerüli el a legmeredekebb emelkedőket, toronyiránt vezet dombnak fel és dombról le, fittyet hányva magaslatnak és szakadéknak, meredélynek és lejtőnek, úgy, ahogy annak idején vonalát a római mérnökök kijelölték. A példa nélkül álló kitűnő alkotás - mert így jellemezhetnők a felső-skóciai hadiutakat - megérdemelte a költő dicséretét, aki, jött légyen a testvéri országból és saját nyelvjárását beszélte, vagy feltételezte, hogy olvasóiban van annyi nemzeti büszkeség, hogy a felidézett múltnak örülni tudjanak, így írt híres versszakaszában:

Ha látod ezt az utat, m i e l ő t t nekikezdtek,
Hálát adnál W a d e - n e k s a magas egeknek.[5]

Valóban, semmi se lehet csodálatosabb látvány, mint ez a vadon, melyet keresztül-kasul a pompásan kiépített széles utak szelnek, ez utóbbiak mérhetetlenül többet érnek mindannál, amit a kereskedelmi forgalom békés céljaira ez az ország évszázadokon át csak kívánhatott volna is. A hadiösvények így olykor szerencsésen alkalmazhatók békés célokra. Bonaparte győzelmei nem jártak eredménnyel; de útja a Simplon fölött hosszú időre megteremtette a kapcsolatot azok között a békés szándékú országok között, amelyek a kereskedelem és a baráti érintkezés céljára hasznosítják a becsvágyó háborús terjeszkedés érdekében végzett gigászi munkát.

Lassan, lépésben megkerültük a Ben Cruachan oldalát, és leereszkedtünk a gyors, tajtékos Awe mentén, magunk mögött hagyva a méltóságteljesen elnyúló tavat, amely ezt a féktelen folyót szülte. Az utunk jobb oldalán meredeken lejtő sziklák és szakadékok még mutatták az őket hajdan elborító erdő nyomait; az erdőt később kivágták, mint Donald MacLeish tájékoztatott bennünket, a bunawei vasolvasztók tüzének táplálására. Így annál nagyobb érdeklődéssel szemléltünk meg egy nagy magányos tölgyfát a folyó bal partján. Szokatlanul hatalmas, festőien szép fának látszott, méltóságteljesen emelkedett az égnek a hegyről legördült nagy kövektől övezett talpalatnyi sík területen. A kép regényességét csak fokozta, hogy a parányi kis földdarab egy büszkén magasba törő szirt lábánál helyezkedett el, az oromról hegyi patak zubogott alá mintegy vízesésként hatvan lábnyi mélységbe, tajtékká és harmattá oldódva szét. A szakadék mélyén a patak, akár egy legyőzött hadvezér, nagy nehezen összegyűjtötte maradék erőit, s mintha megrettent volna a mélybe zuhanástól, nesztelenül kereste meg a folyóba vezető utat.

A fa és a vízesés látványa annyira megkapott, hogy közelebbről óhajtottam megszemlélni; nem azért, mintha vázlatkönyvemre vagy rajzmappámra gondoltam volna - az én ifjúkoromban nem szoktatták hozzá a kisasszonyokat a grafitceruza kezeléséhez, hacsak ésszerű célra nem tudták használni -, pusztán közelebbről akartam szemügyre venni a tájat. Donald tüstént kinyitotta a batár ajtaját, de megjegyezte, hogy a meredek folyópart bizony nehezen járható, és jobban láthatom majd a fát, ha vagy száz yarddal továbbhaladunk az úton, mert ott közelebb jutunk a helyhez, amely iránt azonban láthatóan nem lelkesedett. Ismer ő, mondta, „ennél sokkal nagyobb fát Bunawe közelében, olyan helyen, ahol sík talajon állhat meg a

[5] Hernádi Miklós fordítása.

kocsi, s nem olyan bizonytalanul, mint ezen a meredek parton; de hát ahogy úrasszonyom kívánja, úgy lészen".

„Úrasszonyom" úgy döntött, hogy inkább megnézi az előtte álló pompás fát, mintsem elhajtsunk mellette egy még pompásabb reményében; így hát elindultunk a kocsi mellett, arrafelé, ahonnan, mint Donald bizonygatta, botladozás nélkül olyan közel mehetünk a fához, amennyire csak akarunk, „bár ő nem ajánlja, hogy az országút szélénél odébb menjünk".

Komor és titokzatos vonás rajzolódott ki Donald napbarnította arcára, amikor így intett bennünket, s modora annyira elütött szokásos nyíltságától, hogy felébresztette bennem a női kíváncsiságot. Közben továbbsétáltunk, s úgy találtam, hogy a fa, amelyet közben el-eltakart előlünk a dimbes-dombos talaj, távolabb van tőlünk, mintsem gondoltam volna.

- Most már esküdni mernék - mondtam ciceronémnak -, hogy valójában azt a fát és a vízesést választotta mai pihenőhelyünkül.

- Isten ments! - kiáltott fel Donald.

- Ugyan miért, Donald? Miért akarna elkerülni ilyen kellemes helyet?

- Túl közel vagyunk még Dalmallyhoz, úrasszonyom, ahhoz, hogy megetessük az állatokat; túl közel lenne a szegény páráknak az estebéd a reggelihez. Különben is, lidérces egy hely ez.

- Úgy! Kibökte végre a titkot. Kísértet vagy manó, boszorkány vagy varázsló, gonosz szellem vagy jó tündér rejtőzik itt?

- Istenuccse, egyik sem, úrasszonyom, rossz helyen tapogatózik, már megbocsásson. De ha kicsinyég türelemmel lesz, amíg elhagyjuk ezt a völgyet, és jó helyre jutunk, mindent elmondok. Nem vezet jóra ilyen lényekről beszélgetni ott, ahol netán még meg is jelenhetnek.

Kénytelen-kelletlen fékeztem kíváncsiságomat, mert megfigyeltem, minél inkább erőltetem a beszélgetést, annál inkább kitér előle Donald, és egyre makacsabbul ellenáll, akár a megfeszített kenderkötél. Az út kanyarulatánál végre ötven lépésnyire jutottunk a fához, amelyet meg akartam csodálni, és ekkor meglepetéssel láttam, hogy emberi lakóhely rejtőzik a körülötte emelkedő szirtek között. A legkisebb és a legnyomorúságosabb viskó állt itt, amit a Skót Felföldön valaha láttam. Négy láb magasak sem voltak tőzegből rakott falai; zsúpfedelét nádvessző tartotta össze; agyagkéményét szalmakötéggel tekerték körül; s a falakat, a tetőt, a kéményt, az egész tákolmányt vadul burjánzó kövirózsa, perje és moha lepte be, mint az ilyen anyagokból összeeszkábált, romlásnak indult viskókat általában. Nyoma se volt konyhakertnek, pedig ez rendszerint még a legnyomorúságosabb kunyhók körül is ott található, és egyetlen élőlényt se láttunk a viskó tetején legelésző gödölye meg távolabb a tölgyfa és az Awe folyó között táplálékot kereső kecske, a gida anyja kivételével.

Nem tudtam visszafojtani a felkiáltást:

- Miféle emberi lény lehet, ki akkora bűnt követett el, hogy ily nyomorúságos szállás jusson osztályrészéül?

- Éppen elég a bűne - mondta Donald MacLeish, s elnyomott egy sóhajt -, és Isten a tudója, a nyomorúsága is elég nagy. S nem is ember lakja, hanem nőszemély.

- Nőszemély! - ismételtem. - Ilyen elhagyatott helyen! Miféle nő lehet?

- Erre jöjjön, úrasszonyom, és tulajdon maga megítélheti - mondta Donald. Néhány lépést tettünk előre, azután hirtelen balra kanyarodva eddig eltakart oldaláról pillantottuk meg a vastag derekú, nagy tölgyfát.

- Ha tartja magát régi szokásához, a napnak ebben az órájában itt kell lennie - mondta Donald; azután váratlanul elhallgatott, és ijedten előrebökött az ujjával, mintha attól félne, hogy valaki kihallgatta beszélgetésünket. Előrenéztem, és megilletődötten figyeltem a fa törzsénél ülő nőalakot; sötét színű köpeny borította fejét, előregörnyedt, kezét összekulcsolta, éppen úgy, ahogyan pálmafája alatt Júdát ábrázolják szíriai medalionokon. Átragadt rám a félelem és a tisztelet, amellyel vezetőm beszélt erről a magányos lényről, s eszembe se jutott, hogy közelebbről megnézzem, amíg kérdő tekintetet nem vetettem Donaldra; s erre ő azt suttogta válaszul:

- Eszeveszetten gonosz nő volt ez, úrasszonyom.

- Azt mondod, eszét vesztette? - kérdeztem, mert nem hallottam jól, mit mond. - Akkor talán veszélyes is?

- Nem, nem őrült - felelte Donald -, akkor talán még boldogabb is lenne, mint így; mert ha arra gondol, hogy mit tett, meg milyen tetteknek volt okozója, csak azért, hogy jottányit se kelljen engednie a tulajdon gonosz elhatározásából, bizony nem érezheti valami jól magát. De nem őrült, és nem is veszélyes; mégis úgy gondolom, úrasszonyom, legjobb lesz, ha nem megy közelebb hozzá. - Azután gyorsan, suttogó hangon megismertetett azzal a történettel, amelyet most részletesen el fogok mesélni. Az elbeszélést hallgatva rémület és részvét keveredett bennem, s arra késztetett, hogy közelebb lépjek a szenvedőhöz, néhány vigasztaló vagy inkább szánakozó szót mondjak, de egyúttal vissza is rettentem ettől a gondolattól.

Valójában a szomszédos felföldiek is ilyen érzülettel szemlélték Elspat MacTavisht, vagy ahogyan ők nevezték, a Fa Asszonyát, miként a görögök a fúriák üldözöttjeit, akik iszonyú bűntettek miatt szenvedtek lelki gyötrelmeket. Úgy vélekedtek az Oresztészhez és Oidipuszhoz hasonló szerencsétlen lényekről, hogy nem annyira szándékosan követték el bűneiket, mint inkább tehetetlen eszközök voltak a Végzet szörnyű rendeléseinek valóra váltásában, s a félelemből, amellyel rájuk tekintettek, nem hiányzott a tisztelet sem.

Mint Donald MacLeishtől megtudtam, általános volt a hiedelem, hogy balszerencse üldözi azokat, akik túlságosan közel merészkednek egy ilyen kimondhatatlanul nyomorúságos lényhez, vagy megzavarják áhítatos magányát. Feltételezték, hogy a szerencsétlen asszony szomorú sorsa valamiképpen megfertőzi a hozzá közeledőket.

Ezért figyelte némi rosszallással Donald, hogy közelebbről is szemügyre készülök venni a szenvedőt, s kedveszegetten követett lefelé a hepehupás ösvényen. Azt hiszem, irántam tanúsított udvariassága győzte le némileg balsejtelmeit, amelyek azt sugallták, hogy kötelességének teljesítése miatt ezúttal lovainak lesántulásától, egy tengelyszög elvesztésétől, a kocsi felborulásától és a postakocsis életének más veszélyes fordulatától kell tartania.

Nem tudom, lett volna-e merszem olyan közel menni Elspathez, ha Donald nem jön velem. Az asszony tekintetében a világtól elforduló reménytelenségbe béklyózott szomorúság egyesült a bűntudattal s az ezt rejteni próbáló büszkeséggel. Talán arra gyanakodott, hogy rendkívüli élettörténete által felkeltett kíváncsiságom vezet, amikor megzavarom magányát; s nem nyerhette meg tetszését, hogy kegyetlen sorsa egy utazó szórakoztatásául szolgáljon. És mégis: mikor végigmért, tekintetében inkább gúny, mint zavartság fénylett. A világ egyetlen gyermekének véleménye sem lehetett alkalmas arra, hogy akár egy jottányit is könnyítsen vagy súlyosbítson nyomorúságának terhén; a mélységes balsorsba süllyedt lény legfeljebb egy halvány mosollyal fejezte ki a hétköznapi emberek iránt érzett megvetését, ezenfelül olyan közönyösen fogadta bámészkodásomat, mintha holttetem vagy márványszobor lenne.

Elspat közepesnél magasabb termetű volt. Immár deres haja sűrűn nőtt még, és koromfekete lehetett hajdanán. Ugyanilyen fekete volt szeme is, és komorrá merevedett arcvonásaival ellentétben háborgó elmére valló vad, zavart fénnyel villogott. Ezüst hajtű köré font haja meglehetősen ápoltnak látszott, sötét színű köpenyét - bár a legközönségesebb anyagból készült -, egész takarosan viselte.

Amikor már szégyelltem némán tovább bámulni a balsors és bűn eme áldozatát, de nem találtam megfelelő szavakat megszólítására, meglepetésemnek adtam hangot, hogy ily elhagyatott és nyomorúságos lakhelyet választott magának. Kurtán félbeszakította együttérzésemet kifejező szavaimat, és felém se fordulva, szigorú hangon, rezzenetlen arccal válaszolt:

- Idegenek leánya, kíséröd elmondta már neked történetemet.

Azon nyomban elnémultam, mert megértettem, milyen keveset jelenthet a földi vigasztalás annak, aki az övéhez hasonló sorson tépelődik. Meg sem kíséreltem, hogy folytassam a társalgást, elővettem erszényemből egy aranypénzt (Donald elárulta, hogy alamizsnán él), és vártam, hogy legalább nyújtsa kezét, és elvegye. De nem vette el s nem is utasította vissza az adományt; mintha észre se vette volna, pedig talán hússzorta is értékesebb volt annál, amit kapni szokott. Térdére kellett helyeznem a pénzt, s közben önkéntelenül így szóltam:

- Bocsásson meg néked Isten, és adjon megkönnyebbülést!

Sohase felejtem el, milyen pillantást vetett az égre, és milyen hangon kiáltott fel, szó szerint kedves barátom, John Home szavaival:

- *Szép, vitéz fiam!*

A természet szava volt ez, a megrabolt anya szívéből jött, akárcsak a nagy képzelőerejű, tehetséges poéta művében, ahol Lady Randolph képzelt fájdalmának hű kifejezésére szolgált.

2

Hahó, az Alföldre lementem,
Hollárihó, halihó,
Egy krajcár se volt a zsebemben,
Egy rossz cipóra való.
Törzsemnek dísze voltam én,
A szívem holtig ég,
És Donald volt az igazi legény,
Csak én bírtam szívét.

Régi dal[6]

Megélt Elspat boldog napokat is, bár öregsége reménytelen és vigasztalan szomorúságba és szerencsétlenségbe hanyatlott. Hamish MacTavish szépséges és boldog felesége volt hajdanán, férjét ereje és hősi tettei miatt MacTavish Mhornak nevezték. A férfi mozgalmas és veszélyes életet élt, az ősi felföldi szokás szerint, amely úgy tartotta, hogy szégyen olyasmit nélkülözni, amit az ember megkereshet. Síksági szomszédai életük és tulajdonuk védelmében készséggel fizettek neki némi sarcot védelmi díj címén, és azzal vigasztalták magukat, hogy

[6] Hernádi Miklós fordítása.

„jobb adózni az ördögnek, mint harcolni ellene”. Mások becstelennek tartották az ilyen megalkuvást - gyakorta rajtuk is ütött MacTavish Mhor társaival és híveivel, s rendszerint alapos büntetést rótt ki rájuk, személyükben vagy vagyonukban, esetleg mindkét tekintetben megkárosítva őket. Máig is emlékezetes, hogyan hajtott el százötven tehenet Monteithtől egyetlen portya alkalmával; a ballybughti földesurat pedig meztelenül rakta ki a mocsárba, mert azzal fenyegetőzött, hogy kihívja a felföldi őrséget tulajdonának védelmére.

Bármilyen diadalokat is aratott alkalmilag ez a vakmerő martalóc, gyakran ellene fordult a szerencse; de kalandos menekülései, gyors szökései, a leleményes hadicselek, amelyekkel kikerült a végveszélyből, nem kevésbé éltek az emlékezetben, és nem kevesebb bámulót szereztek neki magának, mint sikeres vitéz tette. Elspat hűséges társa volt, jóban-rosszban, mindennemű megpróbáltatásban, bajban és veszélyben. Együtt élvezték az alkalmi jómód gyümölcseit, amikor pedig balsors szorongatta őket, úgy beszélik, az asszony esze, leleményessége, bátor kitartása veszély és fáradozás közepette gyakran ösztönözte férjét új erőfeszítésekre.

A régi felföldi erkölcs szerint éltek: hűség a baráthoz, könyörtelenség az ellenséggel szemben. Magukénak tudták a síkság nyájait és termését, ha módjuk volt elhajtani az egyiket, elragadni a másikat; a legkisebb tulajdonjogi aggályt sem ismerték ilyen alkalmakkor. Úgy érvelt Hamish Mhor, ahogyan az egykori krétai harcos:

Hű kardok, dárdák, borzas pajzsok
Mindenek urává tettek:
Ki nem forgatja jól a kardot,
Borzas pajzsom előtt retteg.
Sok földet, szőlőt szereztem én,
Ha gyáva az úr, a birtok enyém.[7]

A kockázatos, bár gyakran sikeres portyák napjai azonban kezdtek leáldozni Charles Edward herceg hadjáratának kudarca után. MacTavish Mhor nem ült tétlenül ebben az időben, így őt is törvényen kívül helyezték, mint az állam árulóját, s egyszersmind mint rablót és martalócot. Helyőrségeket vezényeltek sok olyan helyre, ahol azelőtt sohasem jelent meg vörös köpenyes katona, s a felföldi hegyek legeldugottabb rejtekeiben is feldöndült a szász harci dob. MacTavish végzete napról napra kikerülhetetlenebbé vált, s a védekezés vagy menekülés azért is nehezebb lett, mert Elspat éppen e nehéz napokban hozta világra kisgyermekét, s ez a teher nagymértékben akadályozta gyors mozgásukat.

Azután elérkezett a végzetes nap. A Ben Cruachan szélén, egy szűk szorosban a hírneves MacTavish Mhoron rajtaütöttek a vörösköpenyesek. Felesége hősiesen segítette, sorra töltötte a fegyvereket; s minthogy szinte megközelíthetetlen állást foglaltak el, talán meg is menekül, ha ki nem fogy lőszerkészlete. Végtére azonban egyetlen puskagolyója sem maradt, s már zekéjének ezüstgombjait is kilőtte az ellenségre; a katonák, nem rettegve már a hibátlanul célzó mesterlövésztől, aki hármat megölt és még többet megsebesített közülük, megközelítették erődjét, s mivel nem tudták élve elfogni, makacs ellenállását leküzdve lemészárolták.

Elspat mindezt végignézte és túlélte; mert a támogatására szoruló gyermek új erőre és kitartásra sarkallta. Nem könnyű megmondani, hogyan tartotta fenn magát. Három-négy kecske volt létfenntartásának puszta eszköze, ezeket legeltette a fennsíkokon, amerre elvetődött, és senki se tiltakozott a betolakodás ellen. Általános nyomorúságba süllyedt az ország, régi ismerősei keveset juttathattak neki, de amit nélkülözhettek nincstelenségükben, szívesen

[7] Hernádi Miklós fordítása.

áldozták mások segítésére. A síkságiaktól olykor inkább sarcot követelt, s nem alamizsnát kért. Nem feledte, hogy MacTavish Mhor özvegye, s úgy képzelte, hogy a térdénél totyogó gyermek apjáénál is nagyobb hírnevet szerez majd egy napon, és ugyanolyan korlátlan hatalomra tesz szert, amilyennel egykor nemzője rendelkezett. Oly keveset érintkezett másokkal, oly ritkán - s akkor is csak kényszerből - hagyta el a hegyek legeldugottabb rejtekhelyeit, ahol kecskéivel rendszerint tartózkodott, hogy fogalma se volt az országban végbement nagy változásról - arról, hogy polgári rend lépett a katonai erőszak helyébe, s arról se, mily mértékben megnövekedett a törvénynek és követőiknek hatalma azok fölött, akiket „a kard heves vérű fiai”-ként emlegetett a kelta dal. Saját rangjának elvesztését és szűkös körülményeit természetesen érzékelte, erre azonban elegendő magyarázatot talált MacTavish Mhor halálában, és nem kételkedett benne, hogy visszanyeri korábbi jelentőségét, mihelyt Hamish Bean (azaz Szőke James) elég erős lesz apja fegyvereit kezébe ragadni. Ha gorombán kiutasította egy zsugori gazda, mikor valamit kért, hogy a maga vagy kis nyája nélkülözéseit enyhítse, az özvegy homályosan kifejezett, de félelmetes hangon elmondott és bosszút ígérő fenyegetései gyakran kicsikarták az átoktól rettegőkből az előbb megtagadott segítséget; s a remegő gazdasszony - miközben lisztet vagy pénzt adott MacTavish Mhor özvegyének - titokban azt kívánta, bár megégették volna a rémséges vén boszorkányt is azon a napon, amikor férjének betelt a sorsa.

Ekképp múltak az évek, és Hamish Bean felnőtt - nem lett ugyan olyan nagy termetű és erős, mint apja volt, de eleven, jóeszű, pirospozsgás arcú, sasszemű szőke ifjú vált belőle, szakasztott olyan fürge, ha nem is oly izmos, mint rettegett atyja, akinek életét és cselekedeteit számtalanszor idézte fel néki az anya, mert fiát is hasonló kalandos életre óhajtotta buzdítani. A fiatalok azonban tisztábban látják e változó világ jelen állapotját, mint az öregek. Hamish nagyon szerette anyját, és mindent meg kívánt tenni támogatására, ami csak hatalmában állott, ám a világban forgolódva megértette, hogy nemcsak veszélyes, hanem szégyenletes is már a martalócélet, s ha méltó akar lenni apja vitézségéhez, a hadakozásnak olyan formáját kell választania, amely jobban összhangban áll a kor igényeivel.

Szellemi és testi fejlődésével az ifjú mindjobban felfogta tulajdon különös, kényes helyzetét, anyja nézeteinek téves voltát, s azt, hogy mily kevéssé ismeri az özvegy annak a társadalomnak a változásait, amellyel oly keveset érintkezik. Barátokat és szomszédokat látogatván tudatára ébredt, mennyire szűkös körülmények között él özvegy anyja, megértette, hogy csak kevéssel vagy semmivel sincs többje a puszta fennmaradáshoz legszükségesebbnél, s olykor még ez is hiányzik. Ha siker kísérte halászatnál vagy vadászaton, valamivel könnyíthetett a fiú anyja életén, rendszeres támogatására azonban semmilyen módot se látott, hacsak nem áll be szolgálni valahová, de tudta, hogy bár ő maga esetleg elviselné ezt a sorsot, anyja büszkeségén vele halálos sebet ejtene.

Elspat álmélkodva látta, hogy Hamish Bean, jóllehet felnőtt már és harcra termett, cseppnyi hajlandóságot se mutat apja életének folytatására. Anyai szíve megóvta attól, hogy nyílt szóval buzdítsa fiát a martalócságra, mert féltette a veszélyektől, amelyekbe okvetlenül belesodródik, ha nemzője nyomdokába lép; amikor pedig mégis a tárgyra akart térni, túlfűtött képzeletének úgy tetszett, mintha férje szelleme állana közéjük véres tartánjában, s figyelmeztetőleg ajkára helyezte ujját, eltiltván ettől a témától. De fia látszólagos búskomorsága csak tovább emésztette, sóhajtozva nézte napról napra az alföldi szokás szerint szabott hosszú köpenyben lődörgő fiatalembert (a hatóságok ugyanis ezt kényszerítették a keltákra saját romantikus viseletük helyett), és arra gondolt, mennyivel jobban hasonlítana férjére, ha felszíjazott tartánban, rövid nadrágban járna, s fényesre csiszolt fegyver villogna oldalán.

Ezenfelül féktelen természetéből táplálkozó más aggályok is nyugtalanították Elspatet. MacTavish Mhor iránt érzett szerelme tisztelettel, sőt olykor félelemmel is társult, mert a martalóc nem az a fajta férfi volt, aki hajlamos asszonyi igába hajtani fejét, fia fölött azonban előbb gyermekkorában, majd kora ifjúságában tekintélyt parancsoló uralmat gyakorolt, s anyai szeretetét féltékenység jellemezte. Elviselhetetlen volt számára, hogy Hamish az évek múltával újra meg újra függetlenségre törekedett, akkor és annyi időre hagyta ott anyja viskóját, amikor és ameddig kedve tartotta, s az özvegy iránti legteljesebb tisztelete és kedvessége ellenére láthatóan úgy vélekedett, hogy cselekedeteiért csakis önmagának tartozik felelősséggel. Ám ennek se lett volna komolyabb következménye, ha Elspat keblébe tudja rejteni érzéseit; heves és türelmetlen szenvedélyességénél fogva azonban gyakorta tudatta fiával, hogy elhanyagoltnak és megbántottnak érzi magát. Ha fia nem árulta el távozásának célját, bármilyen rövid időre is ment el a kunyhóból, visszatértekor anyja olyan szertelen érzelmi kitörésekkel fogadta, hogy a függetlenséget szerető és a világban helyét megtalálni kívánó fiatalember érthetően újra ott akarta hagyni, ha másért nem, hát hogy élelmet szerezzen anyjának, akinek önző igénye fia ragaszkodása iránt arra ítélte volna, hogy sivatagban pusztuljon el vele együtt, reménytelen és tehetetlen nélkülözés közepette.

Egy alkalommal, amikor ismét valamilyen önfejű kirándulás vétkét követte el, anyja annyira sértettnek és kijátszottnak érezte magát, hogy a hazatérőt a szokottnál is hevesebb szemrehányásokkal fogadta, Hamish haragra gerjedve ráncolta szemöldökét, arca kivörösödött. Anyja addig ismételgette egyre esztelenebb vádaskodásait, míg végül fiának elfogyott a türelme, leakasztotta puskáját a kémény mellől, s csak magában morogva a választ, amelyet anyja iránti tisztelete tiltott hangosan kimondani, máris távozni készült a kunyhóból, ahová csak az imént lépett be.

- Hamish - szólt rá anyja -, már megint itt akarsz hagyni?

De Hamish válasz helyett csak szótlanul bámult, és fegyverének reteszén babrált.

- Ej, no, piszkáld csak a puskádat - jegyezte meg anyja keserűen. - Örülök, hogy van bátorságod lövöldözni, ha másra nem, hát őzekre.

Hamisht meghökkentette a méltatlan becsmérlés, válaszként dühös tekintetet vetett anyjára. Az özvegy rádöbbent: megtalálta a módját, hogyan szúrhat egyet a fián.

- Jól van - mondta -, nézz csak, nézz, amilyen kegyetlenül csak tudsz egy szegény öregasszonyra, az anyádra; de attól még messze vagy, hogy egy szakállas férfi dühös tekintete előtt merészeld összevonni haragosan a szemöldököd.

- Hallgass, anyám, vagy csak olyanról beszélj, mit értesz - felelte Hamish ingerülten -, maradj csak te a guzsalynál meg az orsónál.

- Vajon az orsóra meg a guzsalyra gondoltam akkor is, amikor sipákoló kisgyerek voltál, és a hátamon cipeltelek hat szász katona puskatüzén keresztül? Azt mondom én neked, Hamish, százszor annyit tudok kardról meg puskáról, mint amennyit te valaha is tudni fogsz; és ha rajtad múlik, sohase tanulsz meg annyit a háború nemes mesterségéből, mint amennyit akkor láttál, amikor a tartánomba burkolva hurcoltalak.

- Látom, anyám, föltett szándékod, hogy nem hagysz békében itthon; de ennek véget kell vetnem - mondta Hamish, és kitartva elhatározása mellett, hogy elhagyja a kunyhót, felemelkedett, s a kijárat felé indult.

- Állj meg, parancsolom! - kiáltotta anyja. - Maradj! Vagy a puskád váljon pusztulásod eszközévé! A temetőbe vezessen az út, amelyen elmégy!

- Miért beszélsz így, anyám? - kérdezte a fiatalember, kissé visszafordulva. - Semmi haszna, és semmi jóra nem vezethet. Most ég veled! Túlságosan ingerültek vagyunk ahhoz, hogy szót értsünk egymással. Ég veled! Sokáig nem látsz viszont. - Távozott, anyja pedig haragjának első lobbanásában átkokat szórt utána, a következő percben meg önmagát átkozta ugyanúgy, hogy megkímélje fiát. Tehetetlen, de lankadatlanul lobogó indulatban töltötte ezt a napot és a következőt, előbb az eget és a többi hagyományosan tisztelt hatalmakat kérlelte, adják vissza neki drága fiát, „szívének jobbik felét"; azután türelmetlen haragjában azon elmélkedett, milyen keservesen büntesse meg majd a visszatérő gyermeket engedetlenségéért, végül a leggyengédebb szavakat kereste, amelyekkel visszaédesgetheti kunyhójába, mert ezt a kunyhót, ha otthon volt a fiú, túláradó szeretetének boldogságában a taymouthi kastély fényes lakosztályaival se cserélte volna fel.

Két napon át még a legszükségesebb teendőket is elhanyagolta, csak mindenféle nehézséghez és nélkülözéshez szokott szervezetének ereje tartotta életben, meg az, hogy lelki gyötrelmei ellenére is érzéketlen maradt a testi gyengeség iránt. Akkortájt már ugyanaz a viskó volt a szállása, amelynek közelében én rátaláltam, de azidétt még lakályosabb lehetett, hála Hamish erőfeszítéseinek, aki nagyrészt egymaga építette és javítgatta.

Fia eltűnése után harmadnapra kunyhója ajtajában üldögélt ide-oda himbálva, ahogyan szülőföldjén szoktak az asszonyok, ha kétségbeesés vagy betegség sújtja őket, amikor - ritka jelenség - utas tűnt fel a viskó fölött húzódó országúton. Az özvegy csak futó pillantásra érdemesítette. Lóháton közeledett, tehát nem lehetett Hamish; Elspat pedig egyetlen más földi lénnyel se törődött annyira, hogy másodízben is felé fordítsa tekintetét. Az idegen azonban megállt a kunyhóval szemközt, leszállt lováról, alávezette a lejtőn és az özvegy ajtajához vivő göröngyös ösvényen.

- Isten áldjon, Elspat MacTavish!

Álmodozásában megzavarva kelletlenül nézett fel az anyanyelvén szóló férfira, aki tovább beszélt:

- Fiadról, Hamishról hozok hírt.

A lehető legérdektelenebb jelenségből azon nyomban áhítatos tiszteletet ébresztő személlyé vált az idegen Elspat szemében. Égi követet látott benne, aki életéről vagy haláláról mond fölötte ítéletet. Felszökött ültéből, az ég felé emelte görcsösen összeszorított kezét, az idegen arcába meredt, és szótlanul elébe tántorogva szeme sugározta a kérdéseket, amelyeket remegő nyelve képtelen volt kimondani.

- Tiszteletteljes üdvözletét küldi a fiad, meg ezt - mondta a követ, s egy kis erszényt tett Elspat kezébe négy-öt tallérral.

- Elment! Elment! - kiáltott fel Elspat. - Eladta magát szászok szolgájának, és soha többé nem láthatom! Mondd meg nekem, Miles MacPhadraick, mert rád ismerek már, fiam vérdíja ez, amit az anya kezébe adtál?

- Isten ments! - felelt MacPhadraick, a bérlő, aki jelentékeny területet bírt szerződésben urától, egy húsz mérföldnyire lakó földbirtokostól. - Isten őrizz, hogy rosszat tegyek MacTavish Mhor fiának, vagy rosszat mondjak róla! Uram szavára esküszöm, fiad jól van, és hamarosan meglátogat; a többit majd elmondja ő maga.

Így szólván, MacPhadraick visszasietett az ösvényen, felkapaszkodott az országútra, felült pónijára, és ellovagolt.

3

Elspat MacTavish mozdulatlanul bámult a pénzre, mintha az aranyak elárulhatnák, vajh' honnan származnak.

- Nem szeretem ezt a MacPhadraicket - mondta önmagának. - Az effajta emberről beszél a bárd, amikor azt mondja: „Ne féljetek tőlük, ha harsány a szavuk, akár a téli szél, de féljétek őket, ha olyan a hangjuk, akár a rigó füttye." Ennek a talánynak azonban csak egy megfejtése lehet: kardot ragadott a fiam, férfierővel akarja elnyerni mindazt, amit a zsugoriak gyermek-ijesztő rémmesékkel igyekeznek megtagadni tőle.

Ez a gondolat - mihelyt eszébe ötlött - annál is inkább ésszerűnek tetszett előtte, mivel jól tudta: MacPhadraick, bár óvatos ember, olyannyira pártfogolta hajdanán férje praktikáit, hogy olykor még marhákat is vásárolt tőle, pedig tudnia kellett, honnan származott a jószág; persze ügyelt rá, hogy az ilyen ügyleteket mindig teljes biztonságban és nagy haszonnal bonyolítsa le. Ki lenne alkalmasabb MacPhadraicknél arra, hogy kioktassa a fiatal martalócot, melyik völgyszorosban kezdheti meg a legnagyobb siker reményében veszélyes mesterségét? Ki lenne nála alkalmasabb pénzre váltani a zsákmányt? Felső-Skóciában alig ismerték azidétt az anyák azt az érzést, amely bárhol másutt hatalmába kerítette volna az asszonyokat a hírre, hogy egyszülött fiuk ugyanazon az úton száguld előre, amelyen férjük a pusztulásba rohant. Úgy gondolt vissza MacTavish Mhor halálára, mint háborús mesterségét igazsággal folytató hős elestére, amely nem maradhat bosszulatlan. Kevésbé féltette fiának életét, mint becsületét. Attól rettegett leginkább, hogy idegenek parancsolnak majd fiának, s halálos álomba dermesztik lelkét - mert ilyennek tartotta a szolgasorsot.

Az erkölcsi elv, amely a törvények szilárd uralma alatt felnőtt emberek szemében oly természetes és igazságos módon védi a gyengék tulajdonát az erősek támadásai ellen, csukott könyv, betemetett forrás volt szegény Elspat számára. Azt tanulta, hogy a kelták szüntelen háborúban állnak a szász névre hallgatók fajtájával, a felföldi portyázók által elérhető valamennyi településüket rajtaütés és kifosztás jogos célpontjának tekintette. E vonatkozásban csak erősítette és igazolta érzéseit a férje halála miatti bosszúvágy mellett a Skót Felföldön általános - és nem ok nélküli - felháborodás, amit a győzteseknek a cullodeni csata után tanúsított barbár és kegyetlen viselkedése táplált. Ősi ellentétek és gyilkos viszályok miatt a többi felföldi nemzetség kifosztását is jogosnak találta, valahányszor csak lehetőség nyílt erre.

A magányos asszonytól, kinek gondolatai kora ifjúsága körül kalandoztak, idegen volt a bölcs belátás, mellyel felmérhette volna, milyen csekély eszközök adódtak ebben a korban az ellenállásra egy jól szervezett hatalommal szemben, ellentétben a múlttal, amikor ez a hatalom szervezettség és nagyobb hatáskör híján nem tudott gátat vetni a MacTavish Mhorhoz hasonló martalócok garázdálkodásának. Az özvegy úgy képzelte, hogy fiának csak meg kell hirdetnie: folytatni akarja apja portyáit és kalandozásait, s máris ugyanolyan vitézlő férfiak csapata tömörül köré, amilyen az apa zászlaját követte. Sasnak látta Hamisht: csak fel kell szállnia, s elfoglalhatja az őt születésénél fogva megillető helyet a magasban - képtelen volt megérteni, hány idegen szem figyelné röptét, és hány idegen golyó venné célba szívét. Röviden: Elspat ugyanúgy szemlélte a jelenlegi állapotokat, miként a visszavonhatatlanul elmúlt időket nézte. Ínségben, mindenkitől elfeledve, sanyarúságban élt, amióta férje rettegett hatalmának napja leáldozott, de úgy gondolta, tüstént újra felemelkedik, mihelyt fia rászánja magát, hogy apja örökébe lépjen. Ha tekintetét a távoli jövőbe vetette, csak azt látta, hogy régen kihűlten fekszik ő már sírjában, amely fölött nemzetsége illendő módon eljajongja majd a gyászéneket, mielőtt még szép szőke fia - ahogy képzelte - kétélű vörös kardjának markolatát szorítva kilehelné lelkét. Hamish apja ősz volt már, amikor száz veszély után fegyverrel kezében elesett. Hogy özvegye végignézte és túlélte ezt, összhangban állott a kor szellemével. És jobb

is - gondolta büszkén -, hogy így látta meghalni, mintha füstös kalyibában, rothadt szalmán pusztult volna el, akár az agyonhajszolt kutya vagy a betegen elhulló tulok. De fiának, a derék Hamishnek végórája messze van még. Érvényesülnie, győznie kell - apja módján. S ha végül elesik - mert nem jósolt neki vértelen halált -, Elspat már régen sírjában nyugszik akkor, nem látja majd haláltusáját, nem gyászol majd sírhantja fölött.

Ilyen vad gondolatoktól fűtve Elspat lelkében ismét fellobogott a régi láng, sőt talán még a szokottnál is magasabbra csapott. A Szentírás hatásos szavai szerint, amelyek nem nagyon különböztek tulajdon szóhasználatától, felkelt, megmosdott, átöltözött, kenyeret evett, és egészen új életre támadt.

Türelmetlenül várta fia visszatértét, de aggódó sóvárgását nem keserítette többé kétely és harag. Azt magyarázta magának, hogy sok mindennek kell történnie a mostani időkben, amíg Hamish híres és rettegett vezérré válhat. Mégis titkon arra számított, hogy amikor viszontlátja, vakmerő csapat élén jelenik majd meg, sípok szólnak, zászlók lobognak, nemes tartánokat lebegtet a szél, dacolva a törvénnyel, amely kegyetlen büntetéssel tiltja a nemzeti viseletet és a felföldi vitézség többi kellékének használatát. Mindössze néhány nap kellett ahhoz, hogy mohó képzelete idáig eljusson.

S attól a perctől, amikor ez az érzés mély gyökeret vert szívében, már csak az foglalkoztatta, miképp fogadja hívei élén érkező fiát, s nekilátott, hogy felékesítse a kunyhót ugyanúgy, mint amikor férjét várta vissza.

Szinte a betevő falatját sem tudta előteremteni, de ezt most nem is tartotta fontosnak. A győztesen érkező martalócok gulyát és nyájat úgyis hajtanak maguk előtt. Kunyhójának belsejét azonban illően előkészítette fogadásukra; rengeteg whiskyt főzött, sokkal többet, mint amennyit általában egy magányos nő házában elvárna az ember. Rendet rakott a kunyhójában, hogy úgy-ahogy az is emelje az örömünnep fényességét. Kisöpörte, zöld gallyakkal díszítette, akár házukat a zsidóasszonyok a sátoros ünnepen. Kis kecsekenyájának tejét olyan sokféleképpen dolgozta fel, ahogyan csak tudta; így készült megvendégelni fiát és társait, akiknek érkezésére szintén számított.

A legfőbb ékesség, amelyet a legnagyobb fáradság árán szerzett, a törpemálna volt, ez a bíborszínű gyümölcs csak igen magas hegyeken található, s ott is rendkívül ritka. Férje vagy talán MacTavish Mhor valamelyik őse választotta ezt a család jelvényéül, mert ritkaságával nemzetségük kicsiny voltát, lelőhelyénél fogva pedig célkitűzéseik becsvágyó nagyságát egyaránt kifejezésre juttatta.

Elspat ködös boldogságban élt, amíg ezek az egyszerű fogadási előkészületek foglalkoztatták. Egyedül az aggasztotta, időben elkészül-e mindennel, hogy mikor Hamish és a nyilván csapatához csatlakozott barátai megérkeznek, nehogy úgy találják, váratlanul érte őt betoppanásuk.

Miután azonban mindent megtett, amit lehetett, ismét nem maradt más dolga, mint az apró-cseprő bajlódás néhány kecskéjével; ezekről gondoskodván újra meg újra megszemlélte szerény előkészületeit, felújította a mulandó jellegűeket, pótolta az elszáradt ágakat, megfakult lombokat, majd megint kiült viskója ajtajába, és bámulta az utat, amely az egyik oldalon az Awe partját követte, a másikon meg a magasba nyúló hegy lábánál kanyargott, a hajdani hadmérnök terve szerint egyaránt alkalmazkodva emelkedőhöz és ereszkedőhöz. Miközben tett-vett, képzelete a múlt emlékeiből rajzolta elébe a jövőt: a reggeli ködből és az esti szürkületből közeledő vad csapatot, ősi tartánjukat viselő „fekete vitézeket”, akiket ezzel az elnevezéssel különböztettek meg a brit hadsereg vörösköpenyes sorkatonáitól. A reggel és az alkonyat sok-sok óráját töltötte ilyen képzelődésekben elmerülve.

4

Hiába fürkészte Elspat szeme a távolba vesző ösvényt a hajnal első és az alkony utolsó sugarainál. Nem csapott fel porfelhő, amelyben tollforgók libbenését, fegyverek csillogását sejthette volna. Csak egy magányos utas baktatott tova csendesen, alföldi szabású, hosszú, barna köpenyben, feketére vagy vörösre festett tartánban, kielégítendő vagy kijátszandó a törvényt, amely tiltotta a színpompás öltözéket. Büszke előjoguknak tekintették a hagyományos öltözet és a fegyverek viselését, s az ezt megtiltó szigorú, de talán mégiscsak szükséges törvény letörte és megtörte a kelta lelket, erre vallott a lehorgasztott fej meg az alázatos testtartás. Nem ilyen elkeseredett vándor, hanem könnyed és szabad léptű férfi képében várta most Elspat a fiát. Amikor besötétedett, éjszakáról éjszakára felállt a nyitott ajtóból és nyugalmat nem adó szalmaágyára vetette magát, de nem aludt, hanem figyelt. A bátrak és rettegettek - így mondogatta - éjszaka járnak. Meghallani léptüket a sötétben, amikor minden csendes, csak a forgószél csap zajt, meg a vízesés. A félénk őz csak akkor merészkedik elő, amikor már a hegyek csúcsa fölött jár a nap, a merész farkas azonban a telihold vörös fényénél járja a tájat. De hasztalan érvelt, következtetett, fiának oly hőn várt hívó szava nem riasztotta fel egyszerű fekhelyéről, ahol közeledéséről álmodozott. Hamish nem jött.

„Hiú remény - mondá a királyi bölcs - a szív megölője", s bármilyen szívós is volt Elspat, lassan érezni kezdte már, hogy nem bírja az aggódása és mértéktelen szeretete támasztotta kínokat, midőn egy kora reggel az elhagyott hegyi úton egy utast pillantott meg, s ekkor újjáéledt benne a kétségbeesésében már-már veszni kezdő remény. Nyoma se volt az idegenen a szász igának. Messziről láthatta az özvegy a lebegő felszíjazott tartánt, mely háta mögött kecses redőket vetett, a sapka tolla pedig rangra s nemes származásra vallott. Puska lógott a közeledő férfiú vállán, oldalán kard himbálózott a többi tartozékkal, tőrrel, pisztollyal és kecskebőr tölténytáskával együtt. Még végig se futhatott az özvegy szeme ezeken a részleteken, már meggyorsultak az utas könnyed léptei, a felismerés örömével lendült integetésre karja, s egy perc sem telt belé, Elspat karjába szoríthatta ősei öltözékét viselő drága fiát, akit tízezer közül is legszebbnek látott az anyai szem.

Leírhatatlan a túláradó szeretet, az ujjongás, a kényeztető jelzők sokasága, amelyben Elspat erőteljes szavai a féktelen öröm kifejezését keresték. Csakhamar ott is tornyosult már asztalán mindaz, amit felkínálhatott, s mily hasonló, mégis mennyire más érzésekkel figyelte az anya a falatozó, fiatal katonát, mint hajdanán, amikor melléből szívta első táplálékát!

Elülvén az öröm első vihara, Elspat mohón tudni vágyta, milyen kalandokat élt át fia elválásuk óta, de nem állta meg, hogy komolyan meg ne rója a vakmerőt, amiért fényes nappal felföldi öltözékben kel át a hegyeken, hiszen oly súlyos büntetés jár ezért, és oly sok a vörös köpenyes katona szerte az országban.

- Ne félts engem, anyám - csillapította Hamish, ám az aggódó megnyugtatására szánt szavakban némi zavar is érződött -, akár az Augustus-erőd kapui előtt is viselhetem én a tartánt, ha kedvem tartja.

- Ó, drága fiam, ne légy oktalanul merész, bár ez a hiba vall benned leginkább apádra, de mégse légy oktalanul vakmerő! Ma már, sajnos, nem úgy harcolnak, mint hajdanán, nem tisztességes fegyverrel, ember ember ellen, hanem túlerővel és olyan eszközzel, amellyel egy kölyök egyetlen lövéssel gyengét vagy erőset egyaránt leteríthet. És ne tarts méltatlannak apád nevére, amiért így beszélek, mert Isten a tudója: ha ember ember ellen áll ki, Breadalbane vagy a lorni síkság legjobb harcosával szemben se féltenélek.

- Nyugodj meg, drága anyám - felelt Hamish -, semmi veszély nem fenyeget engem. De mondd csak, járt nálad MacPhadraick, anyám? És mit mondott rólam?

- Bőven hagyott itt ezüstöt, Hamish, de azzal nyújtott vigaszt leginkább, hogy jól vagy, és hamarosan meglátogatsz. Ámde óvakodj MacPhadraicktől, fiam; mert jóllehet apád barátjának mondotta magát, többre tartotta nyájából a leghitványabb tinót, mint MacTavish Mhor életét. Hasznosítsd hát a szolgálatait, és fizess meg értük, mert így kell bánnunk a méltatlan emberekkel; de fogadd meg a tanácsom: ne bízz benne.

Hamish nem tudta elfojtani sóhaját, s Elspat ebből úgy ítélt, hogy elkésett a figyelmeztetéssel.

- Miben társultál vele? - faggatta riadt türelmetlenséggel. - Pénzt kaptam tőle, ő pedig nem fizet ellenérték nélkül; nem olyan ember, aki árpát adna pelyváért. Ó, ha bánod az egyezségteket, s férfiúi méltóságod, igaz emberséged gyalázata nélkül felbonthatod, vidd vissza a pénzét, és ne higgy szép szavának.

- Nem lehet, anyám - felelt Hamish. - És nem bánom, amit vállaltam, csak azt, hogy rövidesen búcsút kell vennem tőled.

- Búcsút venni tőlem? Miért kellene búcsút venned tőlem? Buta gyerek, hát azt hiszed, nem tudom én, mi a kötelessége egy vitéz férfi feleségének vagy anyjának? Fiatal vagy, s apád még akkor sem vetette meg társaságomat és segítségemet, amikor húsz éve rettegte már az ország, sőt gyakorta mondta, hogy két erős fegyverhordozóval is felérek.

- Nem is kétlem én ezt, anyám, de hát el kell hagynom az országot...

- Elhagyni az országot! - vágott közbe anyja. - És azt hiszed talán, én olyan vagyok, mint a bokor, amely elpusztul, ha gyökerestül kitépik a talajból, és máshová viszik? Nemcsak a Ben Cruachan levegőjét szívtam én magamba. Követtem apádat Ross vadonjaiba, és Y Mac Y Mhor áthatolhatatlan pusztaságába is. Ej, fiam! Bármilyen öregek is tagjaim, elvisznek olyan messzire, ameddig a te fiatal lábad kijelöli előttem az utat.

- Hiába, anyám - mondta a fiatalember, és kissé megremegett a hangja -, át kell kelnem a tengeren...

- A tengeren! Hát azt hiszed, félek én a tengertől? Nem sodort talán a víz egyetlen szálfán, ne ismerném a Mull-szorost, a Treshornish-szigeteket, Harris vad szirtjeit?

- Sajnálom, anyám, de messzire megyek, mindezeknél messzebbre. Beálltam katonának az egyik új ezredbe, a franciák ellen megyünk harcolni, Amerikába.

- Beálltál katonának! - nyögte ki anyja kővé dermedve. - Az *én* akaratom ellenére, az *én* beleegyezésem nélkül! Nem igaz! Nem tehetted! - Felemelkedett, és szinte uralkodói tartásba merevedve így kiáltott: - Hamish, te nem merészelhettél ilyet tenni!

- A kétségbeesésben mindent merészel az ember, anyám - felelt Hamish komor elszántsággal a hangján. - Mi keresnivalóm itt, ahol alig tudom előteremteni a betevő falatot magamnak és neked, és ahol napról napra rosszabbodik a világ? Ülj csak le, és hallgass végig, magad is meggyőződsz róla, hogy a lehető leghelyesebben cselekedtem.

Elspat keserű mosollyal ült le, s ez a komor, gúnyos tekintet ült mindvégig arcán, amíg szorosan összezárt ajakkal hallgatta az önigazoló szavakat.

Hamish tovább beszélt, nem zavarta anyjának várható ellenkezése.

- Amikor itthagytalak, drága anyám, MacPhadraick házába mentem; tudtam róla, hogy körmönfont és kapzsi, akár az angolok, de bölcs, és arra gondoltam, mivel semmibe se kerül neki, hát megtaníthat arra, hogyan tehetném jobbá helyzetünket e világban.

- A mi helyzetünket e világban! - kiáltott fel Elspat, e szavak hallatára végleg türelmét vesztve. - Ilyen aljas fickóhoz fordultál, akinek nemtelenebb a lelke, mint az utolsó gulyásé, tőle vártál tanácsot arra, mitévő legyél? Apád bezzeg senkire se hallgatott, csak a tulajdon bátorságára, és a kardjára.

- Drága anyám - felelt Hamish -, miképp győzzelek meg arról, hogy úgy élsz itt, őseink honában, mintha ők itt élnének még körülöttünk? Akárha álomban járnál, azok árnyai között, akik már rég a holtak között vannak. Amikor atyám élt és harcolt, a nagyok tisztelték, a gazdagok rettegték erős jobbját. Macallum Mhor és Caberfae[8] védelmét élvezte, a kisebbektől pedig sarcot húzott. Ennek már vége, fiának csak gyalázat és kíméletlen halál lehet osztályrésze, ha azt folytatja, ami apjának hírnevet és hatalmat szerzett a tartán viselői között. Leigázták az országot, kioltották fényeit: Clengarry, Lochiel, Perth, Lord Lewis, az összes nagy főnök halott, vagy száműzetésben él. Kesereghetünk ezen, de nem változtathatunk rajta. A skót sapka, a pallos és a lőporos tüsző, a hatalom, az erő és a vagyon, mind odaveszett Drummossie Muirnál.

- Hazudsz! - kiáltott Elspat vadul. - Nem az ellenség ereje, nyúlszíved sugallja ezt neked meg a hozzád hasonló többi nyámnyila fickónak; olyan vagy, mint a gyáva vízimadár, az ég legkisebb felhőjét is a sas árnyékának hiszi.

- Anyám - válaszolt Hamish büszkén -, ne mondd gyávának a szívemet. Olyan helyre megyek, ahol férfi kívántatik, erős fegyverrel, merész szívvel. Pusztaságot hagyok itt olyan országért, ahol hírnevet nyerhetek.

- És hagyod itt pusztulni öreg anyádat magányban és nélkülözésben - mondta Elspat, sorra próbálgatva minden érvet fia elhatározásának megingatására, noha kezdte már belátni, hogy mélyebben gyökerezik az, semmint először gondolta volna.

- Ez sem igaz, anyám - felelte a fiú. - Olyan kényelemben és biztonságban hagylak itt, amilyet sohasem ismertél. Barcaldine fiát tették vezérünkké, és én felcsaptam katonájának. MacPhadraick az ő képviseletében jár el, férfiakat mozgósít, és ebben a maga számítását is megtalálja.

- Egyedül ez igaz az egész meséből, a többi mind ördögi hazugság - mondta keserűen az öregasszony.

- De hiszen mi is megtaláljuk a magunk számítását - folytatta Hamish -, mert Barcaldine tanyát ad neked letter-findreighti erdejében, bő füvet lelnek ott a kecskéid, egy tehenet is kaphatsz, ha akarsz, és a közlegelőn tarthatod. A zsoldomból pedig, drága anyám, akármilyen messzire megyek, bőven jut neked élelemre meg minden másra, amit csak megkívánsz. Ne félts engem. Önkéntes közvitézként távozom, de ha kemény harcban, becsületes szolgálattal kiérdemlem, tisztként térek vissza, s fél tallért kapok majd egy napra zsold gyanánt.

- Szegény gyermekem! - felelte Elspat, s a szánalom megvetéssel keveredett hangjában. - Te bízol MacPhadraickben?

- Bízhatom, anyám - mondta Hamish, miközben homlokától a tarkójáig még sötétebbre változott fajtájára jellemző vörös arcszíne -, mert tudja MacPhadraick, milyen vér folyik ereimben, és tisztában van azzal, hogyha megszegi az egyezségét veled, rettegve számolhatja a napokat, amíg Hamish visszatér Breadalbane-be, mert akkor nem ér meg többet három

---

[8] Caberfae angolul a szarvasbika feje, és a seaforthi nagy törzsfők családi címerének kelta megjelölése. *(Scott jegyzete)*

napkelténél. Tulajdon házitűzhelyénél ölöm meg, ha megszegi adott szavát, úgy segéljen a Teremtő mindkettőnket!

Egy pillanatra lenyűgözte Elspatet a fiatal harcos tekintete és indulata; nem szokta meg tőle ezt a szenvedélyes komolyságot, amely annyira emlékeztette férjére. De ezután változatlan gúnyos hangon ellenkezett vele tovább.

- Te szegény fiú! - mondta. - És még azt hiszed, hogy fél világnyi távolságról meghallják vagy megszívlelik a fenyegetéseidet? De menj csak... menj... görnyeszd a nyakad a hannoveriek igájába, ne bánd, hogy minden igaz kelta utolsó csepp véréig küzdött ellenük. Menj, tagadd meg a Stuart királyokat, akikért apád és atyád meg anyád ősei annyi csatamezőt festettek vörösre vérükkel. Menj, állj csak be Dermid ivadéka zászlaja alá, de tudd, hogy Dermid gyermekei gyilkolták le... igen! - kiáltotta vad sikollyal - ők gyilkolták le anyád őseit Glencoe-ban, békés tanyájukon! Igen - kiáltotta még vadabb, még élesebb sikollyal -, én még nem éltem akkor, de anyám elmesélte nekem, és *én* hallgattam anyámra, s szavaira ma is emlékszem még! Békében jöttek, barátsággal fogadták őket, s vér folyt és tűz csapott fel, halálsikoly és gyilkosság!

- Anyám - válaszolta Hamish komoran, határozott hangon -, mindezt átgondoltam én is. Egyetlen csepp glencoe-i vér se tapad Barcaldine nemes kezéhez. Glenlyon boldogtalan házát sújtja az átok, s az Isten bosszút állt rajtuk.

- Úgy beszélsz már, akár a szász pap - torkolta le anyja. - Nem maradnál, és kérnél templomot inkább Macallum Mhortól, hogy legyen hol bűnbocsánatot prédikálnod Dermid fajzatjának?

- Ami volt, elmúlt - felelte Hamish -, ma már más idők járják. Egyaránt szétverték és tönkretették a nemzetségeinket, úgy van jól és bölcsen, ha nem éli túl az egymás közti gyűlölség és ellenségeskedés függetlenségünket és hatalmunkat. Aki nem tud bosszút állni férfimód, ne tápláljon hiú ellenséges érzületet nyúlszívűen. Anyám, az ifjú Barcaldine igaz és derék ember. Tudom, MacPhadraick azt tanácsolta neki, ne engedjen haza elbúcsúzni tőled, mert eltérítesz szándékomtól, de ő azt mondta: „Derék ember fia Hamish MacTavish, és nem szegi meg adott szavát." Anyám! Barcaldine a kelta családok legderekabb fiaiból álló századot vezet harcra egy szívvel, egy lélekkel, nemzeti viseletünkben, atyáink fegyverével. Megesküdtem, hogy vele tartok. Megbízott bennem, és benne megbízom én.

Mintha villám sújtotta volna, úgy roskadt össze kétségbeesésében Elspat a kemény, határozott hang hallatán. Úgy verődtek vissza ellenállhatatlanul meggyőzőnek vélt érvei, akár hullám a szikláról. Hosszú hallgatás után megtöltötte fia kupáját, és alázatos megadással nyújtotta feléje.

- Igyál - mondta - a szülői házra, mielőtt mindörökre itthagyod. És most, amikor őseid által csak halálos ellenségként ismert új király és új törzsfőnök láncai szorítják apád fiának tagjait, mondd meg nekem, hány láncszemet számolsz kezeden?

Hamish elvette a kupát, és bizonytalan tekintettel nézett anyjára, mintha nem értené szavait. Az özvegy emelt hangon folytatta:

- Mondd meg, jogom van tudni, hány napig engedik még, hogy lássalak, akiket parancsolódul választottál? Más szóval, hány nap még az életem? Mert ha elhagysz, nincs miért élnem többé e földön!

- Hat napig maradhatok veled, anyám - felelt Hamish MacTavish -, s ha elindulsz velem az ötödiken, biztonságban elvezetlek új lakhelyedre. Ha azonban itt maradsz, akkor a hetedik nap hajnalán megyek el, az az utolsó perc, amelyben útnak *kell* indulnom Dunbartonba; mert ha

nem jelentkezem a nyolcadik napon, szökevényként büntetnek meg, s elvesztem katonai és nemesi becsületemet.

- Apád olyan szabadon járt, akár a szél a pusztán - hangzott az anya válasza -, éppoly hiába kérdezted volna tőle: hová mégy? mintha a felhők láthatatlan urát faggatnád: hová hajtod a fellegeket? Mondd meg nekem, milyen büntetés kényszerít, mert menni kényszerít és menni is akarsz, vissza a szolgasorba!

- Ne nevezd szolgasornak, anyám; becsületes katonai szolgálat az. Az egyetlen út, amely most nyitva áll MacTavish Mhor fia előtt.

- Mégis, mi a büntetésed, ha nem térnél vissza? - faggatta Elspat.

- A katonaszökevénynek kijáró büntetés - felelt Hamish.

Nem kerülte el anyja figyelmét, hogy valami belső szorongástól görcsbe rándul az arca. El is határozta az özvegy, hogy a végsőkig feszíti a húrt.

- Elverik, mint az engedetlen kutyát, igaz? - kérdezte tettetett higgadtsággal, izgalmáról csak szeme villanása árulkodott.

- Ne faggass, anyám - mondta Hamish -, semmiség az a büntetés annak, aki sose szolgál rá.

- De nekem nem semmiség - vágott vissza Elspat -, mert jobban tudom én, mint te, hogy akinek hatalmában áll büntetni, gyakran kedvét leli benne, hogy ok nélkül is éljen e hatalommal. Imádkoznám érted, Hamish, ezért tudnom kell, milyen veszélyek ellen könyörögjek védelmet neked, te együgyű fiú, attól, ki minden halandóra egyformán vigyáz.

- Édeskeveset számít, anyám - felelt Hamish -, milyen büntetés vár a bűnözőre, ha föltette magában az ember, hogy nem válik azzá. A mi felföldi nemzetségfőink is büntették annak idején a vazallusaikat, mégpedig, úgy hallottam, szigorúan. Nemde Lachlan MacIan él úgy régtől emlékezetünkben, hogy fejét vették főnöke parancsára, mert őt megelőzve merészelt lőni egy szarvasbikára?

- Igaz - mondta Elspat -, de megérdemelte sorsát, mert az egész nemzetség szeme láttára szégyenítette meg a nép atyját. Főnökeink azonban haragjukban is nemesek voltak: éles pengével büntettek, nem bottal. Vért fakasztott a büntetésük, de nem tett becstelenné. Elmondhatod-e ugyanezt azoknak a törvényeiről, akiknek igájába hajtottad szabad fejedet?

- Nem, anyám, nem mondhatom - szólt Hamish komoran. - Láttam, amint megbüntettek egy szászt, mert, ahogy mondták, megszökött a zászló alól. Tanúja voltam, amint megkorbácsolták, akár a kutyát, amely nem fogad szót dölyfös gazdájának. Bevallom, beteggé tett a látvány. De csak azokat büntetik úgy, mint a kutyát, akik rosszabbak a kutyánál, aki hitszegővé válik.

- Te mégis alávetetted magad ennek a gyalázatnak, Hamish - felelt Elspat, és ha okot adsz, vagy tisztjeid ürügyet találnak rá, téged szégyenítenek meg. De szót se többet szándékaidról. Ha mától a hatodik napkeltével halálom napja érkezne el, s azért kellene itt maradnod, hogy lefogd a szememet, te akkor is elrohannál, nehogy megkorbácsoljanak, akár a karóhoz kötött ebet, úgy bizony! mert kihalt a nemes érzület szívedből; hagynád, hogy magamban haljak meg, és magára maradt anyád életével együtt aludjon ki apád tüzének utolsó szikrája is!

Hamish türelmetlen, dühödt léptekkel járt fel-alá a kunyhóban.

- Anyám - szólalt meg végre -, ne töprengj ilyesmin. Velem nem eshet meg ily gyalázat, mert sohase szolgálok rá; ha mégis ez fenyegetne, tudom, hogyan vessek véget életemnek, még mielőtt megaláznának.

- Ezek már imádott férjem fiához méltó szavak! - mondta Elspat. Új mederbe terelte a beszélgetést, és úgy látszott, bánatos megnyugvással hallgatja fiát, aki figyelmezteti, milyen rövid időt tölthetnek egymás társaságában, és arra kéri, ne töltsék azt mihaszna, kínos emlékezésekkel, hiszen hamarosan el kell válniok.

Elspat elégedetten tapasztalta, hogy fia, apjának néhány más tulajdonságával együtt, a férfias rátartiságot is örökölte, és sziklaszilárd szándékától nem hagyja magát eltéríteni. Úgy tett ezért az özvegy, mintha belenyugodnék elválásuk elkerülhetetlenségébe. Ha olykor-olykor mégis panaszkodott és zsörtölődött, csak azért tette, mert vagy nem tudta teljességgel elfojtani természetes indulatait, vagy úgy gondolta, fia tettetettnek és gyanúsnak találná teljes és feltétlen belenyugvását, s csak fokozottan ügyelne arra, hogy elhárítsa azokat a fortélyokat, amelyek segítségével az özvegy még mindig megakadályozhatni remélte távozását. Fia iránti lángoló, de önző szeretetében képtelen volt figyelembe venni vonzalma szerencsétlen tárgyának igazi érdekeit; a kölykeihez ösztönösen ragaszkodó állathoz hasonlított, s minthogy alig látott messzebb a jövőbe, mint ezek az alacsonyrendű teremtmények, csak annyit érzett, hogy elválni Hamishtől egyet jelent számára a halállal.

A sors engedélyezte rövid idő alatt Elspat nem hagyott ki egyetlen cselvetést sem, amit érzelmei csak sugalltak, hogy kellemessé tegye fiának a látszat szerint még együtt tölthető napokat. Rég tovatűnt időkben kutatott emlékezete, és a számtalan ősi mondát, melyeket a pihenés perceiben olyan áhítattal hallgatnak a felföldi harcosok, páratlan bőségben egészítette ki a hajdani bárdok dalaival meg a leghíresebb igricektől és mesemondóktól származó történettel. Kényeztető buzgólkodása nem ismert határokat, úgy, hogy fia már terhesnek érezte, és kedvesen megpróbálta rábeszélni: ne fáradozzék annyit a tűzhely mellett, vagy a réten, virágokat gyűjtve fekhelyére.

- Hagyj csak engem, Hamish - felelte ilyenkor Elspat -, te megmakacsoltad magad, hogy elhagyod anyádat, én meg, míg itt vagy velem, hadd tegyem azt, amiben örömöm telik.

Annyira megbékülni látszott a fia által neki szánt sorssal, hogy Hamish újra meg újra szóba hozta a költözködést meg Green Colin földjeit, így hívták ugyanis azt a nemesurat, akinek birtokán menedéket biztosított anyjának. Igazában azonban mi sem állt távolabb az özvegytől, mint ez utóbbinak a gondolata. Mindabból, amit első heves vitájuk során hallott, Elspat csak azt szűrte le, hogy ha fia nem tér vissza az eltávozási engedély által megjelölt időben, akkor testi fenyítés vár rá. Azt pedig jól tudta, amennyiben ilyen gyalázat fenyegeti, fia semmi áron se viseli el a szégyent, hogy visszatérjen az ezredhez, ahol ezt a büntetést szabnák ki rá. Nem tudható, átlátta-e szerencsétlen tervének valószínű következményeit, de miután annyi veszélyben és vándorlásban volt MacTavish Mhor társa, az ellenállás és menekülés száz meg száz olyan módját ismerte, amellyel sziklák, tavak, hegyek, veszélyes szurdokok és sötét erdők vidékén egyetlen vitéz férfi több száz üldözőt is lerázhat magáról. Így hát cseppet sem félt a jövőtől; egyetlen célját abban látta, hogy megakadályozza fiát a parancsnokának adott szava betartásában.

E titkos célját tartva szem előtt, elhárította fiának ismételt javaslatát, hogy induljanak el együtt birtokba venni az új lakóhelyét; és jelleméhez annyira illő okokkal magyarázta ellenállását, hogy fia nem gyanakodott, és nem is haragudott meg.

- Ne kíván - kérte -, hogy egyazon rövid héten belül mondjak búcsút egyszülött fiamnak, és a kis völgynek, amelyben oly sokáig éltem. Hadd pihenjen meg szemem, amikor elhomályosítják az érted sírt könnyek, legalább még egy kis időre az Awe taván és a Ben Cruachan lejtőin.

Hamish könnyen engedett anyja e szeszélyének már csak azért is, mert a szomszédos völgyekben élő egy-két személynek, miután az ő fiukat is Barcaldine zászlaja alá verbuválták, szintén a törzsfő birtokán jelöltek ki helyet, és mi sem látszott természetesebbnek, hogy Elspat velük együtt utazzék, amikor majd új lakóhelyükre költöznek. Hamish azt hitte, hogy így egyszersmind kedvében jár anyjának, s biztonságáról és kényelméről is gondoskodik. Az özvegy azonban merőben más gondolatokat, terveket forgatott fejében.

Gyorsan múlt a Hamishnek eltávozásra engedélyezett idő, és a fiatalember nemegyszer szóvá tette, hogy indulnia kell már, ha kényelmesen és időben el akar jutni Dunbartonba, ezredének főhadiszállására. Anyjának kérlelése és a vágy önnön szívében, hogy tovább időzzék e régtől kedves tájon, mindenekfölött azonban gyors lábába vetett bizalma rábírta, hogy a hatodik napra halassza indulását, ez lévén az utolsó nap, amelyet anyjával tölthet, amennyiben csakugyan eleget akar tenni az eltávozási parancsban foglaltaknak.

5

Fiadra nézve... hidd, ó, hidd el azt,
Nagyon veszélyes a te diadalmad,
Sőt tán halálos is.

Shakespeare: Coriolanus[9]

A távozásra kijelölt napot megelőző estén Hamish lesétált a folyópartra horgászbotjával, hogy utoljára gyakorolja azt a sportot, amelyben annyiszor kitűnt, s egyúttal a szokottnál jobb falatokat szerezzen az anyjával elköltendő búcsúvacsorához. Mint rendesen, most is szerencséje volt, és hamarosan fogott is egy szép lazacot. Hazafelé menet különös dolog történt, ezt utólag intő jelnek vélte, pedig alighanem csak túlfűtött képzelete játszott vele, ám hajlandó volt földijeihez hasonlóan a hétköznapi, véletlen jelenségnek is csodás jelentőséget tulajdonítani.

A hazafelé vezető ösvényen meglepődve pillantott meg egy hozzá hasonlóan régi felföldi módra öltözött és felfegyverzett személyt. Az első pillanatban arra gondolt, hogy az utas szintén az ő alakulatához tartozik, s a kormány hadseregébe sorozva királyi engedéllyel visel fegyvert, nem vét tehát a felföldi öltözék vagy fegyverek viselését tiltó törvények ellen. Amikor azonban a bajtársának vélt idegenhez akart lépni, s már az járt a fejében, hogy megkéri, tegyék meg együtt a másnapi utat, meghökkenve vette észre a férfi fehér kokárdáját, azt a Skót Felföldön oly szigorúan tiltott jelvényt. Magas termetű volt az idegen, és homályba vesző körvonalai még megtermettebbnek mutatták; a félhomályban lépkedő titokzatos lény mozgása pedig, amely inkább lebegésre, mint járásra emlékeztetett, babonás félelmet keltett Hamishben. Nem is akart már a közelébe menni, csak távolról figyelte, tartva magát a felföldiek körében általános babonához, miszerint sem megzavarni nem szabad az ember szeme elé tűnő ilyesfajta természetfölötti jelenségeket, sem menekülni nem tanácsos előlük, hanem rájuk kell bízni, visszavonulnak vagy közelednek-e, ahogy a földöntúli erő engedi, vagy küldetésük célja megköveteli.

Egy útmenti dombon, éppen ott, ahol Elspat kunyhója felé ágazott el az ösvény, az idegen megpihent, mintha Hamish közeledtére várakozna. A fiatalember látta, hogy nem kerülheti ki a gyanús személyt, összeszedte hát bátorságát, és elindult a felé a hely felé, ahol az idegen

[9] Petőfi Sándor fordítása.

megállapodott, ez először Elspat kunyhójára mutatott, s fejének és karjának mozdulatával tiltotta Hamisht attól, hogy arra menjen, azután olyan mozdulattal emelte kezét a déli irányba vezető út felé, mintha biztatná, hogy tüstént induljon arra. A következő pillanatban már nem is látta Hamish a tartánt viselő alakot - azt nem állíthatta, hogy eltűnt, hiszen éppen elég szikla és csenevész fa volt ott, amely mögött elrejtőzhetett. Arra gondolt, hogy MacTavish Mhor szelleme jelent meg előtte, s arra intette: azon nyomban induljon útnak Dunbartonba, ne várjon reggelig, és be se lépjen még egyszer anyja kunyhójába.

Valóban annyi váratlan akadállyal kellett számolnia útközben, különösen a sok révátkelő-helynél, hogy szilárdan elhatározta: bár nem hagyhatja el anyját búcsúzás nélkül, de miután ennek eleget tett, nem halogatja tovább az indulást, s a hajnal első sugarai már a Dunbartonba vezető úton találják majd, jó néhány mérföldnyire anyja kunyhójától. Lement az ösvényen, s a viskóba lépve izgalmáról tanúskodó zavart hangon közölte elhatározását, hogy azonnal indul. Meglepte egy kissé, hogy Elspat nem száll vele vitába, csak arra biztatja, egyék valamit, mielőtt végleg elmegy. Sietve evett, szótlanul, a közelgő elválásra gondolt, s nem akarta elhinni, hogy kikerülheti a végső összecsapást szeretettől elvakult anyjával. Meglepetésére azonban az özvegy itallal töltött fakupát nyújtott felé búcsúpohárként és így szólt:

- Menj, fiam, hiszen ez a feltett szándékod, de állj ide előbb még egyszer anyád tűzhelyéhez, amelynek lángja rég kialszik, mire ismét erre a helyre tennéd lábadat.

- Egészségedre, anyám - mondta Hamish -, és boldog találkozásunkra! Mert találkozunk mi még, bármily baljósak is most szavaid.

- Jobb lenne, ha nem mennél - mondta anyja, és figyelte, hogyan kortyolgatja az italt fia, aki úgy vélekedett: ha egyetlen cseppet is hagy belőle, szerencsétlenség fogja sújtani.

- Most pedig - motyogta halkan az özvegy - indulj... ha tudsz.

- Anyám - mondta Hamish, és visszatette az asztalra az üres kupát -, kellemes az ínyemnek az ital, de elapasztja az erőmet, s nem fokozza, mint várná az ember.

- Kezdetben így hat, fiam - felelt Elspat -, de feküdj csak le arra a puha hangaágyra, hunyd le a szemed egy percre, s egy órai alvásból több erőt merítesz, mintha egyvégtében pihennél három éjszakát.

- Anyám - nyöszörgött Hamish, akinek agyát egyre inkább elhomályosította az ital -, add a sapkámat... csak megcsókollak, és megyek... pedig úgy érzem, földbe gyökerezik a lábam.

- Hidd el - mondta anyja -, tüstént jól leszel, ha lepihensz egy félórára. Csak egy félórára! Nyolc óra van még virradatig, és apád fiának éppen elég lesz virradatkor nekivágni ekkora útnak.

- Szót kell fogadnom néked, anyám... érzem, nem tehetek mást - motyogta Hamish alig érthetően -, de ébressz, mihelyt felkel a hold.

Leült az ágyra, hátradőlt, és szinte ugyanabban a pillanatban álomba zuhant. A nehéz és bonyolult vállalkozás sikerén érzett ujjongó örömmel igazgatta el gyengéden Elspat a takarót az öntudatlan, alvó fiú testén, s a szeretet és diadalmámor keveredett hangjában, amikor e foglalatossága közben így beszélt fiához, akit a végzet prédájává tett szertelen ragaszkodása:

- Bizony, szívem magzatja, felkél néked a hold és lenyugszik, nemkülönben a nap is; de nem azért, hogy megvilágítsa az utat, mely atyáid földjéről elvezet, és azért se, hogy az idegen fejedelem vagy az ősi ellenség szolgálatára kísértsen! Nem szolgáltatnak ki engem Dermid ivadékának, nem vetnek engem jobbágyi sorsra, hanem az én gyönyörűségem és büszkeségem lesz őrizőm és gyámolítóm. Azt mondják, megváltozott a Felföld; de látom én, hogy éppen

olyan magasra nyúlik a Ben Cruachan gerince az alkonyi égbe, mint hajdanán; és senki emberfia nem hajtotta még legelni teheneit az Awe-tó fenekére; az a sudár tölgy se hajladozik fűzfa módján. Amíg a hegyek egy szinten nem lesznek a folyók völgyével, addig a hegyek gyermekei is olyanok maradnak, mint apáik voltak. Ezer meg ezer bátor embert segített már ez az erdei vadon, bizonyosan talál még benne élelmet és menedéket egy öregasszony és egy ifjú vitéz is az ősi fajból, aki az ősi szokások szerint akar élni.

Miközben a tévhitében megrögzött anya ekképpen ujjongott haditervének sikerén, hadd említsük meg az olvasónak, hogy ezt a sikert a kábítószerek és gyógynövények ismeretének köszönhette; Elspat ugyanis e vad élet minden dolgában egyformán járatos volt, s nem is mulasztotta el, hogy különböző alkalmakkor tudásával, jártasságával éljen is. Jól tudta, milyen füveket válasszon ki, s azokat hogyan főzze meg; egyetlen tanult orvos se hinné, mennyi betegséget gyógyított velük. Némelyik növényből élénk színű festéket főzött a tartán ékesítésére, másokból különböző erejű kivonatokat készített, és - sajna - egy erős altató hatású növény titkát is ismerte. Az olvasó már kétségtelenül kitalálta: ez utóbbinak a főzetével gondoskodott arról, hogy a kitűzött időn belül Hamish ne jelentkezhessék századánál; bízott benne, hogy a súlyos büntetéstől való félelem, amely fiára várna, végképp visszarettenti attól, hogy jelentkezzék.

Szokatlanul mély, egészséges álomba merült Hamish MacTavish ezen a végzetes éjszakán, anyjának azonban nem adatott ilyen pihenés. Alig hunyta le szemét egy kis időre, máris újra felébresztette a félelem, hogy fia talán felkelt, és már messze jár; csak amikor odalépett a fekhelyhez, és meghallotta egyenletes, mély lélegzését, akkor tért vissza nyugalma: Hamish biztonságban van.

Mégis félt, hogy az italba kevert rendkívül erős főzet ellenére is felébreszthetti fiát a hajnal. Tudta jól: ha a legcsekélyebb reménye is van annak, hogy halandó ember azt a nagy utat megjárhatja, Hamish megkísérli, még ha az országúton kell is elhullnia a fáradtságtól. Aggodalmában igyekezett eltömni valamennyi rést és hasadékot, amelyen keresztül inkább utat találhatott a reggeli napsugár a nyomorúságos hajlékba, mint a szabályos bejáraton, s mindezt azért, hogy visszatartsa, hogy önnön ínségében és nyomorúságában őrizze fogolyként azt a drága lényt, akinek - ha hatalmában áll - örömmel ajándékozta volna oda az egész világot.

Fáradozásai azonban fölöslegesnek bizonyultak. A nap magasra emelkedett az égen, s már a breadalbane-i erdők legfürgébb szarvasbikája se száguldhatott volna olyan gyorsan - még ha vadászkutyák elől mentené is életét -, ahogyan Hamishnek kellett volna, ha ígéretéhez hű akar maradni. Az anya teljes mértékben elérte célját: fia immár semmiképp se térhetett vissza a kijelölt időre. Azt pedig éppoly lehetetlennek tartotta, hogy valaha, akár álmában is eszébe jusson visszatérni, amikor olyan szörnyűséges büntetés vár rá. Időközönként, fokozatosan kiszedte belőle, mivel sújtanák, ha nem jelentkezik a kijelölt napon, s azt is, hogy ez esetben aligha számíthat elnéző bánásmódra.

Közismert, hogy a nagy és bölcs Earl of Chatham büszkén vallotta magát ama terv szerzőjének, amellyel a gyarmatok védelmére mozgósította az addig minden egymást követő kormányban csak kételyt, félelmet és gyanakvást keltő harcos felföldieket. Hazafias tervének megvalósítását azonban némileg akadályozta ezeknek az embereknek a sajátos természete és jelleme. Természeténél és neveltetésénél fogva minden felföldi jártas volt a fegyverforgatásban, de egyúttal teljesen idegen és tűrhetetlen volt számukra a reguláris csapatokra kényszerített fegyelem. Az effajta harcosok el se tudják képzelni a katonai tábort egyetlen otthonukként. Vesztett csata után ki-ki menekült, amerre látott, és csak családjuk biztonsága érdekelte; ha győztek, visszatértek völgyeikbe az összeharácsolt zsákmánnyal, és nyájuknak

meg gazdaságuknak éltek. Attól a kiváltságtól, hogy kedvük szerint jöjjenek-menjenek, még tulajdon törzsfőik se foszthatták meg őket, pedig ezek a legtöbb vonatkozásban zsarnoki hatalmat élveztek. Természetes, hogy ilyen körülmények között aligha lehetett megértetni az újonnan besorozott felföldi katonákkal: az új reglama szerint nem csupán addig kötelesek szolgálni, ameddig kedvük tartja, hanem esetleg annál tovább is; a sorozásnál sokszor talán nem is nagyon törekedtek arra, hogy e kötelezettségről kellőképpen felvilágosítsák őket, mert attól tartottak: ha erről tudomást szereznek, még megmásítják elhatározásukat. Ezért azután gyakori lett a szökés az újonnan felállított ezredben, s a Dunbartonban parancsnokló veterán tábornok nem látott jobb módot embereinek megfékezésére, mint rendkívül szigorú példát statuálni, mihelyt megszökött valaki az egyik angol egységből. A fiatal felföldi ezrednek végig kellett néznie, amikor végrehajtották a büntetést, s ez félelmet és undort keltett a személyes becsületükre különösen érzékeny emberekben, nem egyet közülük pedig egyenesen visszariasztott a katonai szolgálattól. A németországi háborúkban megedződött öreg tábornok azonban kitartott elhatározása mellett, és parancsba adta: az első felföldit, aki megszökik vagy nem jelenik meg szabadságának lejártakor, hurcolják az alabárdosok elé, és ugyanúgy fenyítsék meg, mint azt, akinek büntetését saját szemükkel látták. Senki sem kételkedett benne, hogy a tábornok könyörtelenül megtartja szavát, ha a fegyelem úgy kívánja, s ezért Elspat is tisztában volt azzal, hogy ha fia megérti s rájön: immár semmiképp sem térhet vissza a kijelölt időben, nyomban a megalázó büntetésre gondol majd, amelyben menthetetlenül része lesz, amennyiben a tábornok kezére adja magát.

Jóval elmúlt már dél, s ekkor újabb aggodalmak kezdték kísérteni a magányos asszonyt. Fia még aludt a főzet hatása alatt. Mi lesz, ha - hiszen ilyen erősre még sohasem készítette - egészsége vagy elméje megsínyli az ital erejét? A szülői tekintély korlátlanságáról vallott felfogása ellenére most első ízben fogta el félelem, hogy meggyűlöli a fia, amiért - szíve ezt súgta néki - tönkretette életét. Az utóbbi időben észrevette, hogy nem olyan engedelmes már, önállóan határoz, és elszántan véghezviszi, amit föltett magában - különösképpen megmutatkozott ez most, amikor katonának állt. Visszaemlékezett rá, milyen hajlíthatatlanul könyörtelen volt férje, amikor úgy vélte, kijátszották, s már attól félt, hogy Hamish - rádöbbenve az ellene elkövetett csalárdságra - féktelenül meggyűlöli, elűzi magától, és egyedül bolyong tovább a világban. Ilyen riasztó, de mindenképpen jogos félelmek gyötörték a boldogtalan asszonyt szerencsétlen haditervének látszólagos sikere után.

Már majdnem beesteledett, mikor Hamish magához tért, de még korántsem volt teljes birtokában szellemi és testi erejének. Zavaros beszéde és szabálytalan érverése először sok gondot okozott Elspatnek; de felhasználta minden orvosi tudományát, s az éjszaka folyamán megnyugodva látta, hogy fiát ismét mély álom keríti hatalmába. Ez az álom alighanem semlegesítette a méreg még meglevő hatását, mert napkelte előtt egyszer csak arra lett figyelmes, hogy Hamish felkel, és a sapkáját kéri. Ezt ugyanis jól eldugta az özvegy, mert attól tartott, hogy fia éjszaka felébredhet, és eltávozhat az ő tudta nélkül.

- A sapkámat, anyám - kiáltott Hamish -, itt az ideje búcsúznunk! Túlságosan erős volt az italod, anyám, már a nap is felkelt, de azért holnap reggel még megpillanthatom az ősi Dun kettős csúcsát. A sapkámat, anyám! Tüstént indulnom kell!

Szavaiból kiderült, hogy szegény Hamishnek fogalma se volt róla: két éjszaka és egy nappal is eltelt már azóta, amióta kiitta ama végzetes serleget, s most Elspatre várt az oly veszélyes, és kínos feladat, fölfedni előtte cselvetéseit.

- Bocsáss meg nékem, fiam - mondta s odalépett Hamishez; olyan félénk alázattal fogta meg a kezét, ahogyan a gyermeke atyjához talán még akkor sem közeledett, amikor azt harag fojtogatta.

- Megbocsássak, anyám? Ugyan miért? - kérdezte Hamish nevetve. - Mert még most is kóvályog a fejem erős italodtól, vagy mert eldugtad a sapkámat, hogy egy perccel tovább marasztalj? Inkább *te* bocsáss meg *nekem*. Add a sapkámat, és jöjjön, aminek jönnie kell. Add ide a sapkámat, vagy elindulok nélküle; ilyen csekélység igazán nem tarthat vissza, hiszen évekig jártam úgy, hogy csak szarvas bőréből hasított szíj fogta össze hátul a hajamat. Ne tréfálj, add ide, vagy indulok hajadonfőtt, mert lehetetlen tovább maradnom.

- Fiam - mondta Elspat, és nem eresztette Hamish kezét -, ami megtörtént, azon már nem lehet változtatni. Még ha kölcsönvehetnéd is ott fenn annak a sasnak a szárnyát, akkor is túl későn érkeznél a Dun lankáira ahhoz, hogy célodat elérd, és túl korán ahhoz, ami ott rád vár. Azt hiszed, először kél fel a nap azóta, hogy lenyugodni láttad, pedig tegnap is felkúszott a Ben Cruachan fölé, csak a te lehunyt szemed nem látta sugarait.

Hamish szemében féktelen rémület tükröződött, amikor vad pillantást vetett anyjára, de nyomban összeszedte magát.

- Nem vagyok már gyerek, hogy ilyen csalafintaságokkal célomtól el lehessen téríteni. Isten veled, anyám! Egy pillanaton múlhat életem!

- Maradj - kérlelte az anyja -, ne rohanj a gyalázatba és pusztulásba, drága, félrevezetett fiam. Látod, amott az országúton errefelé tart fehér lován a pap. Kérdezd meg tőle, hányadik napja ez a hónapnak, melyik napja a hétnek; legyen ő döntőbíró közöttünk.

Szélsebesen száguldott fel Hamish az emelkedőn, és megállította Glenorquhy lelkészét, aki Bunawe környékére igyekezett ebben a korai órában, vigasztalást vinni egy gyászba borult családnak.

Kissé meghökkentette a jó embert az akkortájt annyira szokatlan esemény, hogy egy fegyveres felföldi, méghozzá láthatóan nagyon izgatottan, kantáránál megragadja lovát, és remegő hangon kérdi tőle, milyen nap vagyon ma.

- Ha ott vagy tegnap, ahol ott illett volna lenned, fiatalember - felelt a lelkész -, tudnád, hogy az Úr napját ültük, ma pedig hétfő van, a hét második, a hónap huszonegyedik napja.

- Igaz lenne ez? - kérdezte Hamish.

- Éppoly igaz - válaszolt a meglepett lelkész -, mint az, hogy Isten igéjét hirdettem tegnap ennek az egyházközségnek. Mi bánt téged, fiatalember? Betegség gyötör? Eszednél vagy egyáltalán?

Hamish nem felelt, csak magában ismételte a pap első szavait „ha ott vagy tegnap, ahol ott illett volna lenned”. Elengedte a kantárt, visszafordult, s olyan tekintettel és olyan léptekkel indult lefelé az ösvényen a kunyhó felé, mintha önnön kivégzésére menne. A tiszteletes kimeredt szemmel nézett utána, s bár ismerte a viskó lakóját, Elspat személye nem csábította arra, hogy érintkezzék vele, mert az özvegyet általában pápistának mondták, sőt úgy hírlett: minden vallás iránt egyformán közömbös, kivéve az őseitől örökölt babonás hitet. Tyrie tiszteletes úr oktatta Hamisht hébe-hóba, amikor útjába akadt, s jóllehet tövises, tüskés parlagföldre hullatta a magot, nem pusztult el egészen. Olyan rémültnek látta most az ifjú tekintetét, hogy már fontolóra vette, lemenjen-e megtudakolni, nem érte-e valami szerencsétlenség a kunyhó lakóit, nem lehetne-e hasznukra mint pap s vigasztalásukra mint felebarátjuk. Sajnos nem érett meg benne az elhatározás, pedig nagy szerencsétlenséget előzhetett volna meg, ha sikerül lecsillapítania a fiatalembert; de eszébe jutott a régi szokások szerint nevelkedett felföldiek vadsága, s ez megakadályozta abban, hogy behatóbban érdeklődjék a messze földön rettegett martalóc, MacTavish Mhor özvegyének és fiának sorsa iránt; keservesen megbánta később, hogy elmulasztotta ezt az alkalmat a jó cselekedetre.

Anyja kunyhójába visszatérve Hamish MacTavish levetette magát csak az imént elhagyott fekhelyére.

- Végem van! Végem! - kiáltozta. Elkeseredés és harag tört fel szívéből, s a kétségbeesés, hogy becsapták, és hogy most oly kegyetlen büntetésnek néz elébe.

Fia szenvedélyes kifakadása nem érte váratlanul Elspatet. „Hegyi patak ez csak - nyugtatta magát -, felduzzasztotta a zivatar. Legjobb, ha leülünk pihenni a partjára, mert akárhogy kavarog is most, hamarosan eljön az idő, amikor száraz lábbal átkelhetünk rajta." Válasz nélkül tűrte fia panaszait és szemrehányásait, amelyek még a legnagyobb gyötrelemtől fűtve is tiszteletet és szeretetet sugalltak; s amikor végre elapadtak a fájdalom szavai, amelyekkel oly bőségben táplálja a gyötrődő szív a szenvedőt, és Hamish komor némaságba süllyedt, majdnem egy órát várt még az anya, mielőtt odalépett fia fekhelyéhez.

- Most pedig - mondta végül, s hangjában az anyai tekintélyt gyengédség ellensúlyozta - végére jutottál-e a mihaszna szomorkodásnak, és képes vagy-e összevetni azt, amit nyertél, azzal, amit vesztettél? Talán fivéred vagy törzsed atyja lenne Dermid álnok fia, hogy sírsz, amiért nem kötheted magadat rabszíjára, és nem állhatsz azok közé, akik parancsára engedelmeskedni kényszerülnek? Vadászhatnál-e Breadalbane szarvasaira Amerika erdeiben, vagy megtalálnád az óceánban az Awe ezüstösen csillogó lazacait? Mérd fel hát, mi a veszteséged, és bölcs ember módján állítsd szembe vele azt, amit nyertél.

- Mindent elvesztettem, anyám - felelt Hamish -, mert megszegtem a szavamat, és elvesztettem a becsületemet. Hiszen elmondhatnám, mi történt velem, de, jaj, ki hinne nékem? - Ismét összekulcsolta kezét a szerencsétlen fiatalember, homlokához szorította, és eltakarta arcát.

Ekkor már igazán aggódott Elspat, s talán már arra is gondolt, bár meg se kísérelte volna a végzetes csalást. Nem lehetett reménye vagy menedéke másban, mint az ékes szavú rábeszélésben, s nem kis mértékben birtokolta is ezt az adományt, de minden erőfeszítése hatástalannak bizonyult, lévén hogy cseppet sem ismerte a kor tényleges viszonyait. A leggyengédebb szavakkal, mely csak szülői szívben megfoganhat, sürgette most fiát: tulajdon biztonsága legyen most egyetlen gondja.

- Bízd csak rám - mondta -, ellenségeid kijátszom én. Megmentem az életedet, megmentem a becsületedet. Azt mondom majd nekik, hogy lezuhant az én szép szőke fiam a Corrie Dhuról (a fekete meredélyről) a feneketlen mélységű szakadékba. Ezt mondom majd nekik, odavetem a tartánodat a szakadék szélén a tövisbozótra, s így hisznek majd nekem. Hisznek, és visszatérnek a kétcsúcsú Dunra; mert meghalni szólíthatja a szászok dobja az élőket, de nem hívhatja vissza a holtakat a szolgasorba. Azután együtt megyünk el északra a kintaili sós tavakhoz, ahol völgyek és hegyek választanak majd el bennünket Dermid fiaitól. Felkeressük a fekete tó partjait; rokonaim pedig - hiszen Kenneth gyermekei közül származott anyám, hogy is ne emlékeznének ránk szeretettel? - a régi idők ragaszkodásával fogadnak majd bennünket, mert ma is eleven még az ott, a távoli völgyekben, ahol a kelták megőrizték hajdani nemességüket, nem keveredtek a szász bugrisokkal vagy ezzel a hitvány fajtával, amelyik engedelmes eszközük és rabszolgájuk lett.

Még a leghétköznapibb kifejezésekben is túlzásokra hajlamos beszédének kifejező erejét szinte kevésnek érezte Elspat a ragyogó kép lefestéséhez, amelyet a menedékül ajánlott vidékről akart mutatni fiának. Nem talált elég színt a palettán e felföldi paradicsom ábrázolásához.

- A hegyek - mondta - magasabbak és pompásabbak, mint Breadalbane-ban, a Ben Cruachan törpe csupán a Skooroorához képest. Szélesebbek és nagyobbak a tavak, s nemcsak halban bővelkednek, hanem azokban az elvarázsolt, kétéltű állatokban is, amelyek lámpaolajat

adnak.[10] Több ott a szarvas, és nagyobbra nő; a bátrak legkedveltebb zsákmányát, a fehér agyarú vadkant is felriaszthatja még a vadász ott a nyugati vadonban; s az emberek nemesebbek, bölcsebbek és erősebbek, mint a szász lobogó alatt élő elfajzott népek. Szépek, kék szeműek, szőkék és hókeblűek a vidék lányai; közülük választok majd feleséget néked, nemes származásút, folttalan hírűt, aki hű ragaszkodással szeret majd, napsugárként ragyogja be nyári kunyhónkat, és a tűz melegét hozza el téli szállásunkra.

Efféle beszéddel igyekezett enyhíteni Elspat fia csüggedését, és rábírni, ha lehet, hogy elhagyja ezt a végzetes helyet, amelyhez annyira ragaszkodni látszott. Költői stílusban beszélt, de egyúttal azt is elárulták szavai, hogy - más anyákhoz hasonlóan - ő is kényeztetéssel, babusgatással szokta rávenni Hamisht aprócska gyerek és kisfiú korában olyan dolgokra, amihez nem fűlt a foga; s annál hangosabban, gyorsabban és buzgóbban beszélt, minél erősebben kerítette hatalmába a kétségbeesés szavainak hatástalansága miatt.

Mert ékesszólása lepergett Hamishről. Sokkal jobban ismerte anyjánál az ország tényleges helyzetét, és tudta: ha oda menekül, és el is rejtőzik a távoli hegyek közt, nincs már olyan zuga a Felföldnek, ahol apja mesterségét űzhetné, még ha nem is vallotta volna magáénak saját korának szelídebb eszméi közül azt a véleményt is, hogy a martalócnak nem terem többé becsület s dicsőség. Ezért azután süket fülekre találtak nála anyja szavai, hiába áradozott oly lelkesen az özvegy nemzetsége ősi birodalmának tájairól, hogy fiának kedve támadjon őt elkísérni oda. Órákon át beszélt, de hiába. Nem tudta válaszra bírni fiát, legfeljebb határtalan kétségbeesésről tanúskodó motyogását, sóhajait és felkiáltásait hallhatta.

Végül is felállt az özvegy, s a monoton éneklő hang helyett, amelyen a menedéket ígérő tartományt dicsőítette, a dühös szenvedély szigorúan pattogó szavaira nyílt ajka.

- Ostoba vagyok, hogy olyan mihaszna, hitvány lelkű, buta fickóra pazarlom a szót, aki kutyaként görbed a korbács előtt. Várd csak be itt rabtartóidat, és tűrd el kezüktől a fenyítést, de ne hidd, hogy anyád szeme végignézi azt. Nem élném túl. Látott már halált az én szemem, de becstelen halált még soha. Isten veled, Hamish! Soha többé nem látjuk egymást.

Úgy szökkent ki a kunyhóból, akár a bíbic, s egy pillanatra talán komolyan gondolta, amit mondott, hogy örökre otthagyja a fiát. A vadonban nyugtát nem lelő, kísértetként vándorló és érthetetlen nyelven motyogó nő félelmetes látvány lett volna mindenkinek, aki véletlenül szembetalálkozik vele ezen az estén. Éppen nem kerülte, sőt sóváran kereste és vakmerően, rohanvást járta a veszélyes csapást az ingoványon, a szédítő ösvényt a szakadék szélén vagy az örvénylő folyó partjait. De a kétségbeesésből fakadó bátorság erőt adott megkímélni életét, amelyet talán (bár az előre eltervelt öngyilkosság ritka a Felföldön) éppen el akart dobni magától. Olyan biztos léptekkel járt a szakadék peremén, akár a zerge. Izgalmában szeme a sötétben is azonnal észrevette a veszélyt, amelyet az idegen még fényes délben se tudott volna elkerülni.

Elspat útja nem egyenes irányban vezetett előre; ha így halad, hamarosan messze maga mögött hagyta volna a kunyhót, ahol fiát hagyta. Körbe-körbe járt, hiszen a kunyhó állott élete középpontjában, minden érzelme oda láncolta, ezért kerülgette, ezért érezte lehetetlennek, hogy elhagyja a környéket. A reggel első sugaraival visszatért a kunyhóhoz. Megállt a gallyakból font ajtónál, mintha szégyellné, hogy sóvárgó szeretete mégis visszahozta arra a helyre, ahonnan azzal távozott, hogy soha többé nem látja újra; de még nagyobb szerepet játszott habozásában a félelem és az aggodalom; aggódott, nem szenved-e szép szőke fia a főzet hatásától, és félt, nem törtek-e rá éjszaka ellenségei. Halkan nyitotta ki a kunyhó ajtaját

[10] A skótok elvarázsolt hercegeknek tartják a fókákat.

és nesztelenül lépett be. A kétségbeeséstől és aggodalomtól kimerülten s talán még az erős altató hatását se heverve ki teljesen, Hamish újra olyan egészséges, mély álomba merült, amilyen állítólag az indiánokat nyomja el két megkínzatás között. Anyja alig akarta elhinni, hogy csakugyan ő hever az ágyon, alig akart hinni fülének, hogy valóban fia lélegzését hallja. Hevesen lüktetett Elspat szíve, miközben a kunyhó közepén álló tűzhelyhez lépett, ahol a tőzeg alatt vidáman pislogott a tűz izzó parazsa, mely, amíg örökre el nem hagyják lakói a házat, sohasem alszik ki egy skót tűzhelyen.

- Halódó zsarátnok - morogta, míg egy szál gyufa segítségével meggyújtott egy gyertyául szolgáló fenyődarabot -, szendergő zsarátnok, hamarosan örökre kialszol, s az ég legyen tanúja, hogy Elspat MacTavish élete se tart tovább, mint a tiéd!

Elmélkedése közben az ágy fölé emelte a lángoló fenyődarabot. Fia tagjait szétvetve feküdt az ágyon, helyzetéből ítélve nem lehetett tudni, alszik-e, vagy ernyedten hever. Az özvegy közelebb lépett, s a fény a fiú szemére verődött. Hamish abban a pillanatban talpra ugrott, keze úgy lendült előre tőrével, mintha halálos ellenséget akarna ledöfni, és felkiáltott:

- Vissza! Vissza, ha kedves az életed!

- Férjem szava és mozdulata ez - mondta Elspat. - Szaváról és mozdulatáról felismerem MacTavish Mhor fiát.

- Anyám - szólt Hamish most már nem a kétségbeesett elszántság, hanem a bánatos szemrehányás hangján -, ó, drága anyám, miért tértél vissza e helyre?

- Kérdezd meg a szarvassutát, miért tér vissza a borjához, a vadmacskát, mi hajtja vissza odújába a kölykeihez - mondta Elspat. - Tudd meg, Hamish, az anya szíve csak gyermeke keblén dobog.

- Akkor hamarosan megszűnik dobogni - felelt Hamish -, hacsak nem tud tovább dobogni a föld alá került testben is. Ne kárhoztass engem, anyám. Ha sírok, nem magamért teszem, hanem érted, mert az én szenvedéseimnek hamarosan vége szakad, a tiédnek azonban csak az ég szabhat határt.

Elspat megrökönyödve hátrált, de már a következő pillanatban erőt vett magán, visszanyerte rettenthetetlenségét.

- Még csak az imént is azt hittem, hogy férfi vagy - mondta -, s már ismét gyerek lettél. Hallgass most rám, és hagyjuk el együtt ezt a helyet. Rosszat tettem veled, bűnt követtem el ellened? Ha igen, ne bosszuld meg ilyen kegyetlenül. Nézd, Elspat MacTavish, aki még pap előtt se hajtott térdet soha, most tulajdon fia elé veti magát, úgy könyörög bocsánatért.

Nyomban térdre omlott a fiatalember előtt, megragadta a kezét, és száz meg száz csókkal borítva, szívet tépő szavakkal fohászkodott bocsánatért. - Kegyelmezz nekem, apád hamvaira kérlek - kiáltott -, kegyelmezz a kínért, amellyel szültelek, a fáradságért, amellyel tápláltalak! Halld meg, ég, lássad, föld: fiától könyörög kegyelmet egy anya - hiába!

Hamish hasztalan próbált gátat vetni anyja szenvedélyes szóáradatának azzal, hogy felette ünnepélyes hangon bizonygatta: maradéktalanul megbocsátotta már az ellene elkövetett csalárdságot.

- Üres szavak ezek - mondta Elspat -, mihaszna tettetés, arra jó csak, hogy leplezze kitartó haragod. Ha azt akarod, hogy higgyek neked, akkor tüstént hagyd el ezt a kunyhót, és menjünk el ebből az országból, ahol óráról órára fenyegetőbb a veszély. Ezt cselekedd, és elhiszem, hogy megbocsátottál; ha elutasítod, ismét a holdat és a csillagokat, az eget és a földet szólítom

tanúnak arra, milyen könyörtelen gyűlölettel gyötröd anyádat bűnéért, amely, ha egyáltalán bűn, akkor is csak az irántad táplált szeretet szülötte.

- Anyám - mondta Hamish -, elhatározásomban megingatni nem tudsz. Senki ember fia elől nem menekülök. Küldje bár ellenem Barcaldine az összes keltát, aki zászlaja alatt szolgál, itt, ezen a helyen várom be őket; hiába kéred, hogy meneküljek; ugyanúgy parancsolhatnád annak a hegynek is, hogy szakadjon ki a földből. Ha biztosan tudnám, melyik úton jönnek ide, megtakarítanám nekik a keresés fáradságát; de lehet, hogy a hegyekbe mennék, ők pedig a tó partjáról közelítenének. Itt várom hát be sorsomat; nincs olyan erő Skóciában, amely rábírhatna, hogy egyetlen tapodtat mozduljak innen.

- Akkor én is itt maradok - mondta Elspat, felállt, és látszólag megnyugodva folytatta: - Végignéztem férjem halálát, nem rebben meg a szemem akkor se, amikor fiam elestét kell végignéznie. De MacTavish Mhor úgy halt meg, ahogyan vitézekhez illik, jó kardjával jobb kezében; a fiam pedig úgy fog elpusztulni, akár a bivaly, amelyet a szász gazdája, aki megfizette az árát, a vágóhídra hajt.

- Anyám - felelt a boldogtalan fiatalember -, elvetted tőlem az életet. Jogod van hozzá, hiszen tőled kaptam; de a becsületemhez ne nyúlj! Vitéz ősök hosszú sora hagyta rám, s nem szennyezheti be se férfitett, se asszonyi beszéd. Talán magam se tudom még, mitévő leszek; de ne kísérts tovább szemrehányó szavakkal - máris több sebet ejtettél rajtam, mint amennyit valaha is begyógyíthatni bírsz.

- Jól van, fiam - válaszolta Elspat -, nem hallasz tőlem többé se panaszt, se ellenkezést; hallgassunk, és várjuk, mit szán nékünk az ég.

Másnap reggel síri csöndben találta a kunyhót a felkelő nap. Felkelt az anya és a fia, s mindkettő a maga dolgával foglalkozott. Hamish aprólékos gonddal, de mélyen lesújtva rakta rendbe és tisztogatta fegyvereit. Elspat lelki gyötrődése miatt nyugtalanabbul tett-vett. Elkészítette étküket, melyet a tegnap zűrzavarában hosszú ideje nélkülöztek. Amint végzett vele, az asztalra tette fia elé, a kelta bárd szavait idézve:

- Napi étek nélkül áll a barázdában a gazda ekéje; napi étek nélkül túl nehéz a kard a harcos kezének. A testünk a rabszolgánk, táplálni kell tehát, ha azt akarjuk, hogy szolgáljon bennünket. Így beszélt hajdan a Vak Bárd Fion harcosaihoz.

A fiatalember nem felelt, de megette, amit elébe tettek, mintha erőt akarna gyűjteni ahhoz, amit majd el kell szenvednie. Amikor anyja látta, hogy eleget evett, megtöltötte a végzetes kupát, és az étkezés befejezéseként fiának kínálta. Hamish félelemről és undorról tanúskodó görcsös mozdulattal hőkölt hátra.

- Ej, fiam - mondta Elspat -, ezúttal igazán nincs okod félni.

- Ne kíván ezt tőlem, anyám - felelt Hamish. - Varangyos békát tégy a kancsóba, és kiiszom, ha akarod, de ezt az átkozott kupát meg azt a kábító kotyvalékot soha többé nem emelem a számhoz!

- Ahogy tetszik, fiam - mondta Elspat sértődötten, és tettetett buzgalommal látott hozzá az előző napon félbeszakított háztartási munkához. Bármi nyomta a szívét, aggodalma nem ült ki tekintetébe, és viselkedésén nem mutatkozott. Csak árgus szemű megfigyelő vehette észre, hogy feltűnően tevékeny sürgés-forgását valamilyen gyötrő felindultság ösztökéli, s azt is csupán az éber szem láthatta meg, milyen gyakran hagyja abba a szemlátomást öntudatlanul ajkára tolakodó dalok és dallamok dúdolását, és kémlel ki gyors pillantással a kunyhó ajtaján.

Akármi járt is Hamish fejében, egészen másképpen viselkedett, mint anyja. Miután bent a kunyhóban fegyvereit megtisztogatta, kiült az ajtó elé, s úgy figyelte az átellenben emelkedő dombot, akár a kivezényelt őrszem, aki onnan várja az ellenséget. Mozdulatlanul ült ott délig, s még egy órával később is, amikor odaállt mellé anyja, vállára tette kezét, s közömbös hangon, mintha valamilyen baráti látogatásról beszélne, megkérdezte:

- Mikorra várod őket?

- Csak akkorra érhetnek ide, amikor már hosszúra nyúlnak az árnyékok kelet felé - válaszolt Hamish -, feltéve, hogy a legközelebbi csapatot, Allan Breack Cameron őrmestert vezénylik ki gyorsfutár által Dunbartonból, s valószínű, hogy így tesznek.

- Akkor hát térj be még egyszer anyád házába, vedd magadhoz utoljára az ételt, amit készítettem; azután jöjjenek csak, és látni fogod, haszontalan teher-é anyád, ha harcra kerül a sor. Bármilyen gyakorlott is kezed, nem sütöd el olyan gyorsan ezeket a fegyvereket, amilyen sebesen én újratöltöm őket; ha szükséges, magam se félek a villanástól meg a dörrenéstől, s ha célzok, biztosan találok.

- Az ég szerelmére, anyám, ne ártsd magad ebbe a dologba - mondta Hamish. - Bölcs és kedves férfi Allan Breack, derék nemzetségből való. Talán megígérheti tisztjeink nevében, hogy nem sújtanak majd megalázó büntetéssel; mert ha várbörtönre ítélnek, vagy puskából ér a halál, egy szavam sem lesz ellene.

- Ej, hát csak nem bízol a szavukban, bolondos gyerek? Emlékezz rá: mindig szép szavakkal áltatott Dermid fajzatja; nem raknak addig bilincset kezedre, amíg le nem tépték válladról a ruhát, hogy megkorbácsoljanak.

- Nem kérek tanácsaidból, anyám - mondta Hamish komoran -, mert én már végleg elszántam magam.

S bár így beszélt, hogy szabaduljon anyja erőszakos unszolásától, mégse tudta volna megmondani Hamish ebben a pillanatban, milyen viselkedésre szánta el magát. Csak egyet tudott biztosan, mégpedig azt, hogy belenyugszik sorsába, bármi legyen is az, és a szószegés bűnét, amelybe akaratán kívül esett, nem tetézi a büntetés elől való menekülés megkísérlésével. Úgy gondolta, ezzel az önfeláldozással tartozik maga és földijei becsületének. Hogyan bízzanak bajtársaiban a jövőben, ha úgy találják, hogy ő megszegte adott szavát, és visszaélt tisztjeinek bizalmával? És kit vádolnának a kelták, ha nem éppen őt, Hamish Bean MacTavisht, amiért igazolta és megerősítette a szász tábornok jól ismert gyanakvását, amellyel a felföldiek jóhiszeműségét illette? Szilárdan elhatározta tehát, hogy elfogadja sorsát. Arra a kérdésre azonban még önmagának se tudott választ adni, vajon békén kezére adja-e magát a letartóztatására érkező csapatnak, vagy ellenállást színlelve arra késztesse őket, hogy a helyszínen agyonlőjék. Az az óhaja, hogy találkozzék Barcaldine-nal, és megmagyarázza neki késésének okát, az első megoldás felé hajlította; félelme a megalázó büntetéstől, no meg anyja keserű szemrehányásai arra ösztökélték, hogy az utóbbi, veszélyesebb módot válassza. A válságos pillanatra halasztotta és a véletlenre bízta a döntést; nem sokat tépelődött a közeledő katasztrófa fölött.

Alkonyodott; a hegyek hatalmas árnyéka sötéten nyúlt el kelet felé, nyugaton csúcsaik még mindig bíborban és aranyban ragyogtak. A kunyhó ajtajából végig látni lehetett a Ben Cruachan körül kanyargó utat, amikor legtávolabbi pontján, ahol az országutat elrejti a hegy, váratlanul megjelent egy kis csapat, öt felföldi katona, a nap sugarait csillogva visszaverő fegyverekkel. A csapat egyik tagja a másik négy előtt lépkedett, az utóbbiak pedig az előírások szerint felsorakozva meneteltek mögötte. Kováspuskájuk, tartánjuk és sapkájuk kétségtelenül

elárulta, hogy Hamish ezredéből valók, s egy tiszthelyettes vezette őket; afelől is éppily kevés kétség lehetett, miért tűntek fel itt az Awe-tó partján.

- Gyorsan haladnak - jegyezte meg MacTavish Mhor özvegye. - Kíváncsi vagyok, milyen lassan vagy gyorsan megy visszafelé, aki megmarad közülük! De öten vannak, egy kicsit sokan ahhoz, hogy szemtől szembe állj velük. Menj vissza a kunyhóba, fiam, és az ajtó melletti kémlelőnyíláson keresztül lőj. Kettőt leteríthetsz, mielőtt még letérnek az országútról az ösvényre, akkor pedig már csak hárman maradnak; apád, az én segítségemmel, nemegyszer győzedelmeskedett ennyi ellenség fölött.

Hamish Bean átvette anyjától a puskát, de nem mozdult a kunyhó ajtajából. Hamarosan észre is vette az országúton közeledő csapat - nyilvánvaló volt ez abból, hogy futólépésre váltottak -, de azért együtt maradtak, akár a párosával szaladó agarak, és egyre közeledtek. Sokkal hamarabb maguk mögött hagyták az országutat, mint a hegyekhez nem szokott emberek általában; levonultak a szűk ösvényen, s már pisztolylövésnyi távolságra jártak a kunyhótól, amelynek ajtajában kováspuskájával kezében olyan mereven állt Hamish, akár egy kőszobor. Mögötte meghúzódó anyja a szenvedélytől szinte félőrülten, szigorú szavakkal ostorozta határozatlansága és gyávasága miatt. Szavai még jobban elkeserítették a fiatalembert, akiben robbanásig feszült a düh, amikor látta, hogy volt bajtársai olyan vad haraggal rohannak felé, mint a vadászkutyák a sarokba szorított szarvasbikára. Az üldözői részéről feltételezett ellenséges szándék felébresztette apjától és anyjától örökölt féktelen szenvedélyét. A józan megfontolás által eddig indulataira rakott fék lazulni kezdett...

Ekkor kiáltott rá az őrmester:

- Hamish Bean MacTavish, tedd le a fegyveredet, és add meg magad!

- *Te* állj meg, Allan Breack Cameron, és parancsolj megálljt az embereidnek, különben mindannyian rosszul járnak.

- Megálljatok, emberek - mondta az őrmester, de ő maga jött tovább Hamish felé. - Gondold meg, mit teszel, Hamish, és add át a puskádat; vérünket onthatod, de nem menekülhetsz a büntetés elől.

- A korbács, a korbács, fiam! Gondolj a korbácsra! - súgta az anyja.

- Vigyázz magadra, Allan Breack - mondta Hamish. - Nem akarok ártani neked, de csak akkor engedem, hogy rám tedd a kezed, ha megígéred, hogy megkímélsz a szászok korbácsától.

- Bolond! - felelt Cameron. - Tudod, hogy erre nincs módom. De megteszem, amit tehetek. Azt mondom majd, hogy visszatérőben voltál már, amikor találkoztam veled, és így enyhe lesz a büntetésed. De most már add át a puskádat. Rajta, emberek.

Ebben a pillanatban már előre is ugrott, maga elé nyújtva karját, mintha félre akarná lökni a fiatalember ráemelt puskáját.

Elspat felkiáltott:

- Rajta! Ne kíméld apád vérét apád tűzhelyének védelmében!

Hamish elsütötte a fegyvert, és Cameron holtan rogyott össze. Mindez egyetlen pillanat alatt történt. A katonák előrerohantak, és megragadták Hamisht, aki szinte kővé dermedt, amikor tettének tudatára ébredt, és egyáltalán nem állt ellen. Nem így anyja. Amikor látta, hogy bilincset raknak fia kezére, olyan dühvel támadt a katonákra, hogy kettőnek kellett lefognia, miközben a másik kettő ártalmatlanná tette a foglyot.

- Te átkozott - mondta egyikük Hamishnek -, a legjobb barátodat ölted meg! Egész úton azon töprengett, hogyan tudna megmenteni a szökés miatt rád váró büntetéstől.

- Hát *ezt* hallod-e, anyám? - kérdezte Hamish, az özvegy felé fordulva, már amennyire bilincsei engedték. De Elspat se nem látott, se nem hallott, ájultan feküdt kunyhójában a földön. A csapat nem várta be, míg magához tér, szinte azon nyomban visszaindult a fogollyal Dunbarton felé. Szükségesnek tartották azonban, hogy megálljanak egy kis időre Dalmally faluban; innen elküldtek néhány helybeli embert szerencsétlen vezetőjük holttestéért, ők maguk pedig felkeresték az elöljárót, jelentették a történteket, és utasítást kértek a további teendőkre. Mivel a bűncselekmény katonai törvényszék elé tartozott, azt az utasítást kapták, hogy haladéktalanul induljanak tovább Dunbartonba.

Hamish anyja sokáig hevert ájultan, talán azért is, mert bármilyen erős volt szervezete, végtelenül kimeríthette az előző három nap kínzó izgalma. Végül asszonyok hangja riasztotta fel kábulatából. Siratót énekeltek jajveszékelve, tapssal és harsány kiáltásokkal szakítva félbe a halotti éneket; időnként felhangzott a Cameron nemzetség dudán játszott gyászdalának komor dallama.

Úgy riadt fel Elspat, mint aki holtából ébred; fogalma se volt róla, mi játszódik le a szeme előtt. Asszonyok nyüzsögtek a kunyhóban, véres tartánjába burkoltak egy tetemet, és nekikészültek, hogy elvigyék a végzetes helyről.

- Asszonyok - szólt rájuk, mikor feltápászkodott, és szava félbeszakította éneküket, buzgólkodásukat -, mondjátok, miért énekelitek MacDhonuil Dhu gyászénekét MacTavish Mhor házában?

- Elhallgass, te nőstény farkas, ne halljuk baljós üvöltésedet - felelt az egyik asszony, a halott rokona -, hagyd teljesítenünk kötelességünket szeretett rokonunk iránt. A te holttested fölött vagy vérengző farkaskölyköd után senki se énekel majd siratóéneket, senki dudáján nem zendül fel gyászdal. Hollók marcangolják majd őt a bitón, a te testedet meg rókák és vadmacskák tépik szét a hegyek közt. Átkozott legyen, aki imádkozik csontjaid fölött, vagy sírhalmot emel neked!

- Bolond anya leánya! - felelt MacTavish Mhor özvegye. - Tudd meg, hogy nem sorsunk nekünk a bitó, hiába fenyegetsz vele minket. A Törvény Fekete Fája, amelyen halott testek az almák, harminc éven át áhítozott az én imádott férjem után; ő azonban vitéz módjára halt meg, karddal kezében, megfosztva a bitót remélt gyümölcsétől.

- De kölyködnek más sors lesz osztályrésze, vérszomjas boszorkány - vágott vissza a gyászoló nő, akit legalább olyan heves szenvedély fűtött, mint Elspatet. - Hollók tépik ki szőke haját, és bélelik vele fészküket, mielőtt még egyszer lebukik a nap a Treshornish-szigetek mögött.

E szavak visszaidézték Elspat elméjébe az utolsó három nap minden szörnyűségét. Előbb meredten állt, mintha kővé vált volna határtalan kétségbeesésében, de egy pillanat alatt felülkerekedett büszkesége és heves természete, s máris vissza tudott vágni annak, aki saját küszöbén mert szembeszállni vele:

- Igaz, gyalázkodó boszorka, meghalhat az én szőke fiam, de nem maradt fehér a keze. Ellenséges vér, a legjobb Cameron vére festette vörösre, ne feledd! Amikor sírjába fektetitek halottatokat, legillőbb sírfeliratként azt tehetitek fölébe, hogy Hamish Bean ölte meg, mert tulajdon házának küszöbén akarta elfogni MacTavish Mhor fiát. Isten veletek! A vereség, a halál, a megöletés gyalázata azé a nemzetségé, amely elszenvedte!

A megölt Cameron rokona harsány hangon készült visszavágni, Elspat azonban undorodott már a szitkozódások folytatásától, vagy úgy érezte talán, hogy fájdalma lebéklyózza haragos szavainak kifejezőerejét, ezért kilépett a kunyhóból, és elindult a csillogó holdfényben.

A megölt férfi holtteste körül foglalatoskodó asszonyok félbehagyták gyászos munkájukat, kiszaladtak a kunyhó elé, szemmel követték a sziklák között távolodó magas alakot.

- Örülök, hogy elment - jegyezte meg az egyik fiatalabb nő. - Szívesebben öltöztetem a holttestet, ha - Isten ne vegye bűnömül! - maga a gonosz lélek áll előttünk látható alakjában, mintha Elspat, a Fa Asszonya ténfereg körülöttünk. Bizony, bizony, sokszor volt dolga az ősellenséggel a maga idejében.

- Bolondos asszony - szólalt meg most az a nő, aki előzőleg Elspattel civakodott -, azt hiszed, akad gonoszabb ellenség a földön vagy a föld alatt, mint egy megsértett asszony dölyfe és dühe, különösen egy ilyen vérszomjas boszorkányé? Úgy szomjazta ő a vért, mint a százszorszép a hegyen a harmatot. Sok derék ember pusztulását okozta valami apróságért, amivel ellene vagy övéi ellen vétettek. De elvágták már a gyökerét most, hogy farkasfajzat fiának gyilkosként, gyilkosnak kijáró módon kell végeznie, úgy, ahogy megérdemli.

Miközben az asszonyok így beszélgettek Allan Breack Cameron holtteste fölött, az őrmester halálának boldogtalan okozója magányosan bandukolt a hegyen. Amíg láthatták a kunyhóból, nagyon fegyelmezte magát, nehogy mozdulatai vagy lépéseinek üteme elárulják mérhetetlen izgalmát vagy éppen kétségbeesését, s ezzel örömöt szerezzen ellenségeinek. Inkább lassú, mint gyors léptekkel ment ezért, és kihúzta magát, mutatva, hogy rendületlenül viseli az átélt gyötrelmeket, és fittyet hány a még ezután következőknek. Amikor azonban eltűnt már a kunyhóban tartózkodók szeme elől, nem tudta tovább titkolni megrázkódtatását. Vadul magára szorítva köpenyét, megállt az első sziklánál, felkapaszkodott rá, s úgy tárta karját a ragyogó hold felé, mintha az eget és a földet átkozná szerencsétlensége miatt; azután vijjogott, akár a sas, amelynek fészkéből elrabolták ivadékait. Egy ideig ilyen tagolatlan üvöltésekben tört ki belőle a fájdalom, azután sebes, szabálytalan léptekkel száguldott tovább az úton, abban a hiú reményben, hogy utoléri az elfogott fiát Dunbartonba kísérő csapatot. De bármily emberfölöttinek hitte is erejét, nem állta meg a próbát; célját a legnagyobb erőfeszítés árán sem érhette el.

Mégis továbbsietett gyorsan, ahogy csak kimerült teste bírta. Amikor már nem bírta tovább táplálék nélkül, belépett az útjába eső első viskóba.

- Adjatok ennem - mondta. - MacTavish Mhor özvegye vagyok. Hamish MacTavish Bean anyja vagyok, adjatok ennem, hogy még egyszer láthassam az én szép szőke fiamat.

Sohase utasították vissza kérését, bár azok, akikhez fordult, gyakran ingadoztak részvét és utálat között, mások pedig azért adakoztak csupán, mert féltek tőle. Nem tudták pontosan, milyen része volt Allan Breack Cameron halálában, amely minden valószínűség szerint fiának halálát is okozza, de ismerve heves szenvedélyét és korábbi életét, senki se kételkedett benne, hogy valamilyen módon ő idézte fel a szerencsétlenséget, Hamish Bean pedig - így vélekedtek -, aki gyilkosságot követett el, inkább eszköze, mint bűntársa volt anyjának.

Földijeinek ez az általános véleménye azonban keveset segíthetett a szerencsétlen fiún. Kapitánya, Green Colin, ismerte szülőföldjének szokásait, és könnyen kivette Hamishtől állítólagos szökésének és az őrmester ezt követő halálának részleteit. A legnagyobb mértékben együtt érzett a végletes és végzetes szülői szeretet áldozatává lett ifjúval. De nem talált olyan mentséget, amely megkímélhetné a szerencsétlen újoncot a katonai fegyelem és a hadbírósági ítélet által az elkövetett bűn miatt kiszabandó büntetéstől.

Nem vesztegették az időt az eljárás során, és nem hagytak nagyobb szünetet az ítélet kihirdetése és végrehajtása között sem. Szigorú példát statuál, mihelyt kezébe kerül az első szökevény - határozta el a tábornok, s most íme, itt van egy, aki fegyverrel állt ellen, és megölte a letartóztatására kiküldött fölöttesét. Büntetésre méltóbb eset nem is adódhatott volna, így hát Hamisht azonnali kivégzésre ítélték. Kapitánya mindössze annyit ért el közbenjárásával, hogy katonához méltó módon halhat meg; eredetileg ugyanis bitón akarták kivégezni.

Glenorquhy derék lelkésze éppen Dunbartonban járt e tragikus eset idején valamilyen egyházi ügyben. Felkereste börtönében az egyházközségéhez tartozó szerencsétlen fiatalembert, s bár tudatlannak találta, de nem önfejűnek, s miközben vallási kérdésekről beszélgetett vele, a fiú válaszait hallva kétszeresen sajnálta, hogy ez a természettől tiszta és nemes lélek ilyen sajnálatosan vad és tanulatlan maradt.

Megismervén a fiatalember igazi jellemét és hajlamait, a derék pap mély és gyötrő szemrehányásokkal illette önnön félénkségét és gyávaságát, mert - a Hamish családját övező rossz hírnév miatt - ez tartotta vissza attól, hogy az eltévedt bárányt irgalmas szívvel visszaterelje a nyájba. Míg a derék tiszteletes elítélte magát múltbéli gyávaságáért, amely visszariasztotta attól, hogy kockázatot vállaljon egy halhatatlan lélek esetleges megmentése érdekében, elhatározta, hogy nem hagyja magát többé félénkségétől befolyásolni, hanem a tisztekhez folyamodva megkísérel halasztást vagy éppen kegyelmet kijárni a bűnösnek, mert tanulékony természete és nemes gondolkodása hirtelen nagy vonzalmat keltett benne iránta.

A lelkész meg is kereste Campbell kapitányt a helyőrségi laktanyában. Green Colin bánattól komoran ráncolta össze szemöldökét, és búskomorsága csak fokozódott, amikor a tiszteletes közölte nevét, hivatását és látogatásának célját.

- Nem tud nekem annyi jót mondani a fiatalemberről, amennyit el ne hinnék - mondta a skót tiszt. - Nem is kérhet többre érdekében, mint amennyit magamtól is hajlandó vagyok tenni, sőt már próbáltam is megtenni. De minden hiába. A tábornok félig alföldi skót, félig meg angol. Fogalma sincs azokról a magasabb rendű, nemes jellemvonásokról, amelyek ezekben a hegyekben a legkiválóbb erényeket gyakran nagy bűnökkel kapcsolják össze, és nem érti, hogy ezek a bűntettek nem annyira gonosz indulatból, mint inkább tudatlanság okozta eltévelyedésből erednek. Egészen odáig elmentem, hogy azt mondtam neki: ez a fiatalember, akit halálra szán, a legjobb és a legvitézebb katona a századomban, pedig valamennyi vagy majdnem valamennyi derék, vitéz ifjú. Ezt válaszolta: „Felföldi ábrándok ezek, Campbell kapitány, ugyanolyan értéktelenek és hamisak, mint a jövőbe látás. A szökés főbenjáró bűnét mindenesetre enyhítheti, ha ittas állapotban követik el; egy tiszt megölését is kissé más színben tünteti fel, ha pillanatnyi elmezavar állapotában követik el. De példát kell statuálni, s ha ez olyan embert sújt, aki egyébként jó katona, annál nagyobb lesz a hatása.” Minthogy ez a tábornok megmásíthatatlan elhatározása - folytatta sóhajtva Campbell kapitány -, törődjék azzal, nagytiszteletű uram, hogy a gondjára bízott bűnös hajnalhasadtára felkészüljön arra a nagy változásra, amelyen egyszer mindannyiunknak át kell esnünk.

- És amelyre - mondta a lelkész - mindannyiunkat készítsen fel Isten, mint ahogy én se mulasztom el kötelességemet e szegény ifjú iránt!

Másnap reggel, amikor a felkelő nap első sugarai a magányos, hatalmas szikla csúcsát koronázó szürke tornyokra vetődtek, szemlére gyülekeztek az új felföldi ezred katonái a dunbartoni kastélyban, és szabályos sorokban elindultak lefelé a meredek lépcsőkön és szűk folyosókon a külső sorompós kapuhoz, amely a szikla lábánál nyílik. Időnként a duda sípokkal váltakozva jajongó hangja hallatszott, és a gyászinduló ütemére döndülő dobszó.

A boldogtalan bűnös sorsa nem ébresztett kezdetben olyan általános részvétet az ezredben, mint bizonyára keltett volna, ha csak szökés miatt végzik ki. A szerencsétlen Allan Breack megölése azonban más színben tüntette fel Hamish bűnét. Az elhunyt őrmestert ugyanis nagyon szerették, s ezenfelül olyan népes és tekintélyes nemzetséghez tartozott, amelyből sokan szolgáltak az ezredben. A szerencsétlen bűnöst ezzel szemben nemigen ismerték, és alig állt kapcsolatban ezredtársaival. Igaz, híre járt apja erejének és vitézségének, nemzetsége azonban derékba tört - így nevezték az olyan nemzetséget, amelynek nem volt főnöke, aki harcba vezette volna.

Ha nem így van, szinte lehetetlen kiállítani az ezred soraiból az ítélet végrehajtásához szükséges csapatot; az e célra kijelölt hat személy azonban barátja volt az elhunytnak, hozzá hasonlóan MacDhonuil Dhu nemzetségéből származott, s így részben a jogos bosszú komor érzésével készült a kötelességévé tett gyászos feladat végrehajtására. Az ezred első százada elindult a nyitott sorompókapun át, a többi a segédtiszt vezényszavára haladva és meg-meg-állva századonként követte, s mint egy eleven téglalap három oldala, arccal befelé sorakozott fel. A tégla negyedik, üresen hagyott oldalát a várat tartó hatalmas meredély zárta el. Fedetlen fővel, fegyvertelenül, hátrakötött kézzel haladt a menet közepén a katonai törvénykezés szerencsétlen áldozata. Halálsápadtan, de keményen lépkedett, s mint mindig, most is csillogott a szeme. A lelkész ott ment mellette, előtte vitték a koporsót, amely majd befogadja földi maradványait. Bajtársai némán, nyugodt, ünnepélyes tekintettel nézték. Sajnálták az ifjút, csinos alakja, férfias, mégis alázatos viselkedése most, amikor alaposan szemügyre vehették, még sok olyan társának szívét is meglágyította iránta, akit eddig a bosszú érzése fűtött.

A még élő Hamish Bean tetemének szánt koporsót a négyszög üresen hagyott oldalának végébe helyezték, körülbelül két méternyire a meredély lábától, amely itt olyan egyenesen emelkedik három-négyszáz láb magasba, akár egy kőfal. Ide vezették a foglyot is, a lelkész még mindig ott volt mellette, bátorító és vigasztaló szavakkal buzdította, s úgy látszott, hogy az ifjú tiszteletteljes alázattal hallgatja. Lassú, látszólag habozó léptekkel vonult be a négyszögbe a kivégző osztag. A fogollyal szemben, mintegy tíz méternyire tőle sorakoztatták fel őket. A pap már készült visszahúzódni.

- Arra gondolj, fiam, amit mondottam neked, abba vesd reményedet, amiről beszéltem. Akkor olyan léttel cseréled fel ezt a rövid és nyomorúságos életet, amelyben nem ismersz majd se kínt, se bánatot. Van még valami, amit tehetnék érted?

A fiú a kézelőgombjaira pillantott. Aranyból voltak, talán apja zsákmányolta őket egy angol tiszttől a polgárháború idején. A lelkész kifejtette a gombokat az ingéből.

- Anyámnak - mondta Hamish, küzdve a szavakkal -, add át őket szegény anyámnak! Gondoskodj róla, jóságos atya, mondd el neki, miképpen vélekedjék arról, ami történt. Mondd meg neki, hogy Hamish Bean boldogabban hal meg, mint ahogyan valaha is pihenni tért a legfárasztóbb vadászat után. Isten veled, uram, Isten veled!

A jó ember alig tudta elhagyni a végzetes helyet. Egy tiszt sietett segítségére, és karon fogta. Amikor utoljára visszapillantott, a koporsóra térdelve látta Hamisht; a körülötte állók már mind hátrahúzódtak. Elhangzott a vészterhes vezényszó, a szirt élesen visszhangozta a lövések dörrenését, és Hamish egyetlen jajdulással előrezuhanva meghalt - talán nem is érezte a végső gyötrelmet.

Saját századából lépett elő tíz-tizenkét ember, ünnepélyes tisztelettel a koporsóba helyezték bajtársuk földi maradványait, közben ismét felhangzott a gyászinduló, és egyesével elvonultak a koporsó előtt a katonák, hadd lássa mindenki a szörnyű látványt, amelyet intelemül szántak mindannyiuknak. Ezután elhagyta az ezred a terepet, felvonult az ősi sziklavárba, s a zenekar,

mint valamennyi ilyen alkalommal, vidám dallamokat játszott, mintha a bánatnak vagy mélyebb gondolatnak csak a lehető legrövidebb időre lenne szabad megszállnia a katonák lelkét.

Az említett kis csapat közben szerény sírjához, a dunbartoni temető bűnözőknek kijelölt szögletébe cipelte a szerencsétlen sorsú Hamish koporsóját. Itt, a vétkesek hamvai közt nyugszik az az ifjú, akinek neve, ha túléli a bűnbe rántó végzetes események rontását, az évkönyvekben a legvitézebbeknek kijáró elismeréssel említették volna nevét.

Miután végignézte e tragikus sors végső jelenetét, Glenorquhy lelkésze tüstént elhagyta Dunbartont. Értelmével tudomásul vette, hogy igazságos az ítélet, amely vért követel a kiontott vérért, és elismerte: honfitársainak gyűlölködő természetét a társadalom törvényeinek teljes szigorával kell megzabolázni. Ezt az áldozatot azonban még mindig gyászolta. Ki vádolhatná az ég nyílvesszejét, ha lesújt az erdő fái közé? S mégis, ki ne fájlalná, ha a villám olyan fiatal tölgy sima törzsét választja céljául, amely az erdős völgy büszkeségének ígérkezett? Még déltájban is ilyen komor gondolatok foglalkoztatták a hegy szurdokában, amely még mindig távoli otthona felé vezetett.

Ismerte jól a vidéket, így bátran letért a főútról, olyan rövidebb utat keresett, amelyet csak gyalogosok vagy hozzá hasonlóan a vidék kis termetű, de biztos lábú, szívós, értelmes állatain lovagló emberek választanak. Sötét, elhagyatott helyen vágott át most - a babona szerint egy gonosz szellem, a *Cloghtdearg*, azaz a Vörösköpenyes kísért itt, szüntelenül járja a szurdokot, de kiváltképpen délben és éjfélkor. Egyaránt üldözi az embereket és az alacsonyabb rendű teremtményeket, annyi kárt tesz bennük, amennyi csak hatalmában áll, akinek pedig nem árthat, azt iszonyatosan megijeszti.

Glenorquhy lelkésze sok efféle babonával szembeszállt, jogosan vélte úgy, hogy a pápisták vagy éppen a pogányság sötét korszakából származnak, és egy felvilágosult korban élő keresztyének nem hihetnek bennük. A régihez jobban ragaszkodó néhány híve azonban úgy látta, túlságosan keményen száll szembe atyáik ősi hitével, s jóllehet tisztelték lelkipásztoruk erkölcsi bátorságát, nem mulaszthatták el kifejezni aggodalmukat, hogy egy napon önnön vakmerőségének esik ádozatául, és darabokra szaggatva találnak rá a Vörösköpenyes szurdokában vagy más kísértetjárta vadonban, ahol egyenest büszkén és élvezettel járt egymagában olyan napokon és órákban, amikor a gonosz szellemek a közhit szerint különös erővel bírnak ember és lelketlen állat fölött.

Most mindezek a mondák eszébe jutottak a tiszteletesnek. Bús mosoly ült ki a magányos férfi arcára, amikor az emberi természet állhatatlanságára gondolt, és visszaemlékezett rá, hány olyan vitéz férfi félt szembenézni e képzelt rémségekkel, aki pedig, mikor megszólalt a duda, úgy indult rohamra feltűzött szuronyok ellen, ahogyan a vad bika ront ellenségére, míg ő maga, a béke embere, aki közönséges veszélyek közepette se tűnt ki bátorságával, tétovázás nélkül vállalja az út kockázatát.

Körülpillantva az elhagyatott vidéken, el kellett ismernie, éppen nem rossz hely ez kísértésre azoknak a szellemeknek, amelyekről azt állítják, hogy örömüket lelik a magányban és sivárságban. Legfeljebb a déli nap néhány sugara ért el a meredek és szűk szurdok sötét hasadékaiban tovalopózó tétova patakig, amely általában csendben folydogált, de olykor dühödten morajlott a továbbhaladását akadályozni látszó sziklák és nagy kövek között. Télen vagy esős időszakban ijesztően hatalmas tajtékos áradattá növekedett ez a kis csermely, s ilyenkor kitépte helyükről és elsodorta azokat a széles hátú, nagy szikladarabokat, amelyek ebben az évszakban, amikor történetünk játszódik, elrejtették vizét a szem elől, és úgy látszott, teljesen megakasztják útjában. „Kétségtelen - gondolta a lelkész -, amikor ezt a kis

hegyi patakot hirtelen felduzzasztotta valami zivatar, gyakran okozhatott balesetet, amit azután a szurdoknak nevet adó Vörösköpenyes rovására írtak."

Éppen ez járt a fejében, amikor vad, harsány női hang kiáltását hallotta:

- Michael Tyrie! Michael Tyrie!

Meglepetten és bizony nem minden ijedelem nélkül nézett körül. Úgy vélte egy pillanatra, hogy talán a gonosz lélek jelent meg, akinek létét tagadta, s most tamáskodásáért megbünteti. Ám csak egy pillanatra béklyózta le a riadalom, s nem akadályozta meg abban, hogy szilárd hangon tudakolja:

- Ki szólít? És honnan?

- Nyomorúságában élet és halál között utazó - válaszolt egy hang, és magas termetű asszony tűnt fel a sziklatörmelék mögül, amely eddig eltakarta.

Amint nagy léptekkel közeledett a nagyrészt vörösre festett tarka tartánból készült köpenyében, alakja, aszott arca és kendője alól kivillanó szeme hű megtestesítője volt a szellemnek, amelytől a szurdok nevét nyerte. Mr. Tyrie azonban tüstént felismerte benne a Fa Asszonyát, MacTavish Mhor özvegyét, néhai Hamish Bean anyját. Nem tudnám megmondani, nem fogadta volna-e szívesebben a lelkész magának a Vörösköpenyesnek a megjelenését, mint Elspat megrendítő feltűnését, hiszen ismerte az asszony bűnét és szerencsétlen sorsát. Ösztönösen visszafogta lovát, és próbálta összeszedni gondolatait, miközben az asszony néhány lépéssel ott termett előtte.

- Michael Tyrie - szólította meg -, úgy fohászkodik hozzád a kövek bolondos asszonya, mint Istenéhez, adj életet nékem, mondd, hogy él a fiam. Mondd, és magam is hitedre térek; meghajtom térdemet a hetedik napon a te hitednek házában, s az én Istenem is a te Istened lesz.

- Szerencsétlen asszony - felelt a lelkész -, nem paktálhat úgy az ember a teremtőjével, ahogyan a hozzá hasonlóan porból lett teremtménnyel. Azt hiszed, alkudozhatsz Vele, aki a Földet formálta, és kiterítette fölé az eget, vagy úgy gondolod, hogy fölajánlhatsz Neki annyi tiszteletet és alázatot, amennyi az Ő kedvét kielégítheti? Engedelmességet kért Ő, nem áldozatot, türelmet a megpróbáltatások elviselésére, amelyeket ránk mér, s nem hitvány megvesztegetést, amit porból vétetett ingatag társának kínál az ember, ha el akarja téríteni céljától.

- Elhallgass, te pap! - kiáltott a kétségbeesett asszony. - Ne szavald nekem a te fehér könyved szavait. Keresztet vetettek Elspat ősei, és térdet hajtottak, amikor meghúzták a beszentelt harangot; jól tudom én, hogy bűnbocsánatot nyerhetünk tetteinkért az oltár előtt. Nyájai és csordái voltak hajdan Elspatnek, kecskéi a szirteken és marhái a völgyben. Aranyat viselt a nyakán meg a hajában, nehéz aranyat, mint a régmúlt kor hősei. És mindezt kész volt odaadni a papnak, mindent. Ha pedig egy nemes hölgy ékszereit kívánta vagy egy nagy törzsfő erszényét - lett légyen bár olyan nagy hatalmú, mint maga Macallum Mhor -, megszerezte MacTavish Mhor, ha Elspat odaígérte. De most Elspat szegény, és nincs mit adnia. Az inchaffrayi fekete csuhás apátúr azonban azt parancsolta volna, hogy korbácsoltassam a vállam, és zarándoklatban gyötörjem a lábam; és kijárta volna nékem a kegyelmet, látva, hogy folyik a vérem, és cafatokban lóg a húsom. Ezek voltak ám a papok, a leghatalmasabbak fölött is volt hatalmuk; megfélemlítette a föld nagyjait ajkuk szava, könyvük igéje, gyertyájuk lángja, beszentelt harangjuk zengése. Meghajoltak akaratuk előtt a hatalmasok, a pap szavára leoldották a köteléket azokról, akiket haragjukban gúzsba kötöttek, sértetlenül szabadon bocsátották azokat, akiket halálra szántak, akiknek a vérére szomjaztak. Ez volt a hatalmas faj, joggal parancsolta térdre a szegényt, mert volt ereje megalázni a dölyfös gazdagot. De te? Ugyan kivel szemben vagy erős te? Asszonyokkal, akik ostobaságukban vétkeztek, és olyan

férfiakkal, akik sohasem ragadtak kardot. Olyanok voltak a hajdani papok, akár a tél vihara, amely betölti ezt az üres völgyet, és olyan könnyedén gördíti egymásnak a súlyos sziklákat, ahogyan a játszadozó gyerek hajítja el labdáját. De te? Te csak a nyár hevétől kiszáradó patakra hasonlítasz, amelyet a sás is eltérít útjából, és folyásában a kákabokor is megakaszt. Jaj neked, nem talál benned segítségre, aki rászorul!

A tiszteletes tüstént megértette, hogy Elspat, miután megfosztották a római katolikus hittől, nem kapott helyette másikat, de tovább élt benne azoknak az eszméknek a ködös és zavaros egyvelege, amelyek szerint a papság, ha megnyerik jóindulatát, gyónás, alamizsna és penitencia fejében rendkívüli hatalmával még fia életét is megmentheti. Átérezve az özvegy helyzetét, megértette tévelygését és tudatlanságát, s ezért szelíden válaszolt:

- Ó, jaj, boldogtalan asszony, bár adná Isten, hogy olyan könnyen meggyőzhetnélek arról, hol keress és hol találsz vigasztalást, amilyen egyszerűen, egyetlen szóval bizonyíthatom, hogy hiába jutna vissza Róma és minden papja régi hatalma teljes birtokába, semmit se tudna enyhíteni nyomorúságodon, sem adományért, sem penitencia fejében. Elspat MacTavish, borzadok elmondani néked a hírt.

- Tudom én azt a te szavad nélkül is - mondta a szerencsétlen asszony. - Halálra szánják a fiamat.

- Elspat, halálra *szánták* a fiadat, és végrehajtották az ítéletet.

A sorsüldözött asszony az égre vetette tekintetét, és emberi lénytől annyira idegen sikolyt hallatott, hogy a magasban lebegő sas válaszolt rá, mintha párjának hívását hallaná.

- Lehetetlen! - kiáltotta Elspat. - Lehetetlen! Nem ítélnek el és ölnek egyazon napon az emberek. Becsapsz te engem. Az emberek szentnek tartanak - lenne szíved azt mondani egy anyának, hogy meggyilkolta egyetlen gyermekét?

- Isten a tudója - mondta a pap, s már könnyek rezegtek a szempilláján -, boldogan mondanék jobb hírt, ha hatalmamban állna. De éppolyan bizonyos az, amit tudok, amilyen gyászos. Tulajdon fülemmel hallottam a halálos sortüzet, tulajdon szememmel láttam a fiad halálát... és temetését. Azt tanúsítja a nyelvem, amit a fülem hallott és szemem látott.

Akárha háborút és pusztulást jövendölne, úgy emelte az ég felé összekulcsolt kezét a nyomorult asszony, s közben tehetetlen, de félelmetes haragjában a legszörnyűbb átkok áradatát harsogta:

- Te hitvány szász paraszt! - kiáltotta. - Aljas, álszent szemfényvesztő! Szemed, amely gyáván nézte szép szőke fiam halálát, szakadatlanul ontsa könnyét azokért, akik legközelebb állnak hozzád, akik legdrágábbak szívednek! Füled, amely hallotta a fiam életét kioltó lövés dörrenését, ne halljon ezután más hangot, mint a holló károgását és vipera sziszegését! Nyelved, amely fiam haláláról és az én bűnömről beszél, száradjon el a szádban, vagy inkább a Gonosz szóljon általa, amikor imádkozol a te nyájad körében, és áldás helyett istenkáromlás szavát mondjad, amíg csak rémülten el nem menekülnek közeledből az emberek! És sújtson le rád az ég villáma, hallgattassa el mindörökre átkozott hangodat! De elég a szidalomból! Soha többé nem pazarol Elspat ennyi szót élő emberre.

Állta a szavát. E naptól fogva vadon lett számára a világ, nem maradt lelkében figyelem, törődés, érdeklődés iránta, teljesen lebéklyózta saját bánata, közömbösen hagyta minden, ami ezen kívül esett.

Életének vagy inkább tengődésének módjával megismertettem már az olvasót, amennyire erőmből tellett. Haláláról semmit se tudok. Úgy tartják, néhány évvel azután következett be, hogy felkeltette kitűnő barátnőm, Mrs. Bethune Baliol kíváncsiságát. Jóindulata, amely, ha módja nyílt a tevékeny jótékonyságra, sohasem érte be együttérző könnyekkel, arra késztette, hogy többféleképpen is könnyíteni igyekezzék a nyomorult asszony sorsán. De megannyi erőfeszítése is csak arra volt jó, hogy enyhítsen némiképp Elspat mostoha sorsán, ez pedig - bár általában a legnyomorultabb számkivetett érdeklődését is felkelti - teljes mértékben közömbösen érintette az özvegyet. Hiába próbált bárkit kunyhójába küldeni, hogy gondját viselje, Elspat féktelen gyűlölettel fogadott mindenkit, aki megzavarta magányát; azok pedig, akiknek vele kellett volna élniük, reszkettek a Fa Asszonyától. Végül, amikor úgy látszott, már meg sem tud fordulni az özvegy segítség nélkül a fekhelyéül szolgáló korhadt padon, Mr. Tyrie utódja volt olyan emberséges, hogy elküldött két asszonyt, osszák meg vele magányát végső perceiben, amelyek már nem lehetnek messze, nehogy segítség vagy élelem híján előbb látogassa meg a pusztulás, mint rendkívül magas kora vagy a halálos betegség folytán amúgy is bekövetkeznék.

Egy novemberi estén érkezett meg a szomorú feladatra kijelölt két asszony a már leírt nyomorúságos viskóhoz. Lakója elnyúlva feküdt ágyán, szinte élettelen tetemnek látszott már, csak szilaj, fekete szeme vándorolt ide-oda, tekintete félelmet keltett a belépőkben, akiknek nem várt és nem kívánt megjelenését meglepetten s egyszersmind dühösen fogadta. De aztán egymás társaságától bátorítva leküzdötték ijedelmüket, tüzet raktak, gyertyát gyújtottak, ételt készítettek, s más munkákat is elvégeztek, ami kötelességük teljesítéséhez tartozott.

Megállapodtak, hogy egymást váltva őrködnek a beteg ágyánál, éjféltájt azonban úrrá lett rajtuk a fáradtság (messziről indultak reggel), és mindkettő mély álomba merült. Amikor jó néhány óra múlva felébredtek, üresen találták a kunyhót, betegük eltűnt. Rémülten ugrottak talpra, és a viskó ajtajához siettek, de azt behajtva találták, úgy, ahogy éjszakára hagyták. Kinéztek a sötétbe, és a gondjukra bízott asszony nevét kiáltozták. Virrasztó holló károgott az öreg tölgyfán, róka üvöltött a hegyoldalban, tompa visszhanggal válaszolt a vízesés - emberi hangon azonban nem érkezett felelet. A rémült nők nem mertek tovább kutatni, amíg fel nem kelt a nap; a halálosan legyengült asszony eltűnése és Elspat egyébként is hátborzongató története visszariasztotta őket attól, hogy kimozduljanak a kunyhóból. Páni félelemben kuksoltak, hol azt hitték, hangokat hallanak kívülről, hol meg azt, hogy túlvilági hangok keverednek az éjszakai szellő fájdalmas sóhajával vagy a vízesés zubogásával. Néha még az ajtó fogantyúja is nyikorgott, mintha gyenge, erőtlen kéz próbálná hasztalan meghúzni, s minden pillanatban azt várták, hogy most lép be valamilyen természetfölötti erőtől űzve félelmetes betegük, méghozzá egy nálánál is rettenetesebb lény kíséretében. Végre eljött a reggel. Hiába kutatták végig a bozótot, a hegyet és az erdőt. Napkelte után két órával a lelkész is megjelent, végighallgatta a két asszony beszámolóját, és felriasztotta az egész vidéket a viskó és a tölgyfa környékének tüzetes átkutatására. De mindez hiábavalónak bizonyult. Sohase találták meg Elspat MacTavisht, se elevenen, se holtan, s a legcsekélyebb nyomot se lelték, amely magyarázatot adhatott volna eltűnésére.

A környék népe a legkülönbözőbb módon vélekedett arról, mi történhetett az özveggyel. A hiszékenyek úgy gondolták, hogy a gonosz szellem ragadta el testét, hiszen az ő szolgájaként élt és cselekedett; sokan máig se mernek késői órában a tölgyfa közelébe menni, mert azt állítják, hogy még mindig ott ül szokása szerint. Kevésbé babonásak feltételezik, hogy ha át lehetne kutatni a Corri Dhu szakadékát, a tó mélyét vagy a folyó örvénylő vizét, fellelhetnék Elspat MacTavish földi maradványait, mert testi és elmebeli állapotát figyelembe véve, mi sem lehetett természetesebb annál, hogy véletlenül lezuhant vagy szántszándékkal levetette magát egyik vagy másik ilyen helyen, ahol biztos pusztulás várta. A lelkésznek is megvolt a

maga külön véleménye. Úgy vélte, hogy a mellérendelt őrizet miatt bosszús szerencsétlen asszony - különböző háziállatokhoz hasonlóan - ösztönétől hajtva elrejtőzött a saját fajtájabeliek szeme elől, mert halálküzdelmét valahol egy barlang rejtekében akarta megvívni, ahol feltehetően sohase látják meg földi maradványait halandó szemek. Ezt az ösztönös érzést az özvegy egész boldogtalan életéhez illőnek tartotta, és valószínűnek vélte, hogy ez vezette utolsó elhatározásában is.

FORDÍTOTTA VAJDA GÁBOR

CHARLES DICKENS

TÜCSÖK SZÓL A TŰZHELYEN

AZ OTTHON TÜNDÉRMESÉJE

Szeretettel és ragaszkodással ajánlja ezt a kis történetet
Lord Jeffreynek

a Szerző

SZEREPLŐK

JOHN PEERYBINGLE, fuvaros, nagy darab, lassú, jámbor ember

CALEB PLUMMER, szegény, öreg játékkészítő, Tackleton szolgálatában

EDWARD PLUMMER, a fia

TACKLETON (Gruff és Tackleton), rideg, házsártos, gunyoros játékkereskedő

MAY FIELDING, Peerybingle-né barátnője

PEERYBINGLE-NÉ, Mary, becenevén Pötty

BERTHA PLUMMER, Caleb Plummer vak leánya

TILLY SLOWBOY, esetlen szárazdajka Peerybingle-éknél

ELSŐ CIRPEGÉS

A teáskanna kezdte! Ne is hozakodjatok elő azzal, amit Peerybingle-né mondott. Én jobban tudom. Mondhatja Peerybingle-né az idők végezetéig, hogy ő nem tudja, melyik kezdte, én igenis azt mondom, hogy a teáskanna. Én csak tudom! A teáskanna kezdte, éspedig a sarokban függő kis viaszképű hollandi óra szerint teljes öt perccel azelőtt, hogy a tücsök megszólalt.

Mintha bizony az óra nem hagyta volna abba az ütést, s a tetején álló mozgékony kis Kaszásember - a mór stílű palota előtt jobbra-balra döccenve - nem kaszált volna le félholdnyi képzeletbeli füvet, mielőtt a tücsök belekezdett!

Én már csak nem vagyok nyakas természet, ezt mindenki tudja. Nem állítanám szembe a magam véleményét Peerybingle-néével semmiképpen, ha tökéletesen bizonyos nem volnék a dolgomban. A világért nem venném a lelkemre. Hanem hát itt tényekről van szó. A tény pedig az, hogy a teáskanna kezdte, legalább öt perccel azelőtt, hogy a tücsök egyáltalán életjelt adott magáról. Ha ellenkeztek velem, mindjárt azt mondom, hogy tíz perc volt.

Hadd beszéljem el pontosan, hogy történt az eset. Ezen kellett volna mindjárt kezdenem, az első szavammal, már csak abból az egyszerű okból is, mert ha egy történetet akarok elmondani, az elején kell kezdeni - és hogy kezdjem az elején, ha nem a teáskannával?

Értsétek meg, olyan volt ez az egész, mintha versengés lett volna a teáskanna és a tücsök közt, valamilyen mérkőzés vagy ügyességi próba. A dolog így történt.

Peerybingle-né, amint kiment a nyirkos alkonyatba, facipőjében végigkocogott az ázott köveken, s ezzel Euklidész első tételének töméntelen lenyomatát hagyta hátra az udvar hosszában - egyszóval Peerybingle-né a vizeshordóból megtöltötte a teáskannát. Kisvártatva visszatért, levetette a facipőt (ami nagy fogyatkozást jelentett, mert a facipő nagy, Peerybingle-né pedig kicsi), s a tűzre állította a teáskannát. Eközben elvesztette, vagy talán egy pillanatra félretette a jókedvét, mert a víz kellemetlenül hideg volt, s olyan csuszamlós, csatakos, csepergős, mintha mindenféle anyagon áthatolna, beleértve még a facipőt is - otthagyta nyomát Peerybingle-né lábujjain, sőt még a lábszárára is felcsapott. És ha valaki meglehetősen büszke, mégpedig joggal büszke, a lába szárára, és különösképpen szeret tiszta harisnyát hordani, megérthetjük, hogy az ilyesmit nem tűri jó szívvel.

Amellett a teáskanna is kellemetlen és csökönyös volt. Sehogy sem akarta engedni, hogy a tűzhely keresztvasára tegyék, hallani sem akart arról, hogy barátságosan megférjen a széndarabokkal; mindenáron előre akart dőlni, mint a részeg, és tartalmát - mintha megkergült volna - a tűzhely lapjára akarta csöpögtetni. Rosszkedvűen zsörtölődött, sziszegett és fortyogott a tűzön. Mindennek tetejébe meg a fedője is ellenszegült Peerybingle-né ujjainak: tótágast állt, aztán jobb ügyhöz méltó, kitartó leleménnyel félrebillent, végre pedig lesüllyedt a kanna fenekére. A György királyról elnevezett hajó roncsa feleannyi ádáz ellenállást sem tanúsított, amikor a víz színére akarták húzni, mint a kanna fedője Peerybingle-nével szemben, amíg újra meg tudta kaparintani.

A teáskanna még ekkor is meglehetősen komornak és önfejűnek látszott, kihívó képpel viselte a fülét, száját szemtelenül és fitymálva csücsörítette Peerybingle-nére, mintha azt mondaná: „Nem akarok felforrni! Eszem ágában sincs!”

Hanem Peerybingle-né újra visszanyerte jókedvét, összecsapkodta kövérkés kis kezét, és nevetve ült a kanna elé. A vidám láng egyre lobogott, imbolygó és izzó fénye ott táncolt a hollandi óra tetején álló kis Kaszásemberen; azt hihette az ember, hogy amíg ez mereven és mozdulatlanul áll a mór stílű palota előtt, nem mozog semmi más, csak a láng.

Pedig a Kaszásember mégiscsak mozgott, rángásai - másodpercenként kettő - egészen szabályosak és rendesek voltak. Hanem azt szörnyű volt látni, mit szenvedett, ahogy az óra ütni kezdett. Amikor pedig a palota csapóajtaján kinézett a kakukk és hatot kakukkolt, ez mindannyiszor úgy megráncigálta, mint valami kísértethang, vagy mintha dróttal cibálnák a lábát.

A megriadt Kaszásember csak akkor tért ismét magához, amikor egészen elült a surrogó zaj és a heves mozgás a súlyok és láncok közt. Nem is ok nélkül riadt meg, mert ezek a zörgő, csontos óravázak nagyon megzavarják az embert, ha működni kezdenek, és igazán csodálom, hogy bármilyen emberfajta, de különösen a hollandus, hogyan találhatta kedvét ilyesminek a kifundálásában. Általában elterjedt az a hit, hogy a hollandok szeretik tágas tokba, bő ruházatba dugni testük alsó részét; nohát okosabban tennék, ha az órájukat sem hagynák ilyen soványan és csupaszon, annyi szent.

Ekkor történt, jól jegyezzétek meg, hogy a teáskanna mulatni kezdett. Ellágyult és nótás kedve támadt, elfojthatatlan gurgulázások törtek fel a gégéjéből és kurta horkantások, amelyeket eleinte visszaszorított magába, mintha még nem határozta volna el egészen, hogy jó mulatós cimbora lesz. De miután duhaj kedvét kétszer-háromszor is hiába próbálta visszafojtani, hirtelen félredobott minden morcosságot és tartózkodást, s egyszerre olyan széles és jókedvű nótázásba kezdett, amilyenről a világ egyetlen érzelgős pacsirtája sem álmodott soha.

És milyen érthetően énekelt! Szavamra, éppúgy megértettétek volna, akár egy könyvet - sőt talán jobban, mint némely könyveket, amiket ti is, én is meg tudnánk nevezni. Meleg lehelete könnyű felhőként tört elő, és vidáman, derűsen szállt föl néhány lábnyira, aztán ott lebegett a

kürtősarokban, mint valami házi mennyboltozaton. A vidámságnak oly szilárd erejével énekelte a maga dalát, hogy vasteste csak úgy izgett-mozgott a tűzhelyen, és a fedő is, az imént még lázadozó fedő - lám, milyen hatása van a ragyogó példának! - valami kopogós táncot kezdett járni, s úgy csapkodott, zörgött, mint egy süketnéma cintányér-ifjonc, amely azt sem tudja, mire való a párja.

Semmi kétség, a kannának ez a dala köszöntő dal volt valakihez, ki messze jár még, valakihez, aki most közeledik hazafelé a meleg kis otthonba, a frissen lobogó tűzhöz. Peerybinglené jól tudta ezt, amint álmodozva ült a tűzhely előtt. Sötét az éj - dalolta a teáskanna -, hervadt levél hever úton-útfelen, odafönn ködös homály van, cuppogó sár idelenn; egy reménység tűnik csak fel e sötét, bús éjszakán - erről sem tudom, való-e, hiszen egy fényfolt csupán -, haragos, mélyvörös tűz az, mit a szél s a nap rakott - a felhőn e rossz időért bosszút ezzel álltak ott; a legtágasabb síkság is sötét csíknál nem egyéb - csupa dér, csupa hó az útmutató, s a láb hólébe lép; nem víz a jég, nem jég a víz - minden megcsal, ne bízz, ne bízz -, de ő jön, jön, jön!

És ekkor, kérem, egyszerre megszólalt a tücsök! Hatalmas cirip, cirip, cirip kiáltással, mint egy kórus; hangja éppen olyan meghökkentően aránylott az alakjához (az ő alakjához! hiszen látni sem lehetett), mint a teáskannáéhoz, olyan aránytalan volt, hogy ha szétdurran, mint egy túltöltött ágyú, és áldozatként terül el a helyszínen, és ötven darabba ciripeli szét kicsi testét, ez mind természetes és kikerülhetetlen következménynek látszik - márpedig határozottan erre törekedett.

A teáskanna szívbe markoló magányos éneke ezzel véget ért, ámbár ő töretlen hévvel dalolt tovább, csakhogy a tücsök átvette a vezetést, és meg is tartotta. Uramisten, hogy cirpegett! Éles, vékony, átható hangja visszhangzott az egész házban, és úgy látszott, mintha csillagfényként ragyogna ki az éjszakába. Amikor leghangosabban ciripelt, volt a hangjában valami leírhatatlan kis trilla és remegés, amitől az ember elhitte, hogy viharos lelkesedésében újra meg újra a levegőbe ugrik. Hanem azért igen jól összehangolódott a tücsök meg a kanna. A nóta veleje mindig ugyanaz volt, ők pedig hangosabban, még hangosabban és még annál is hangosabban versengve énekeltek.

Szép kis hallgatójuk - mert szép volt és fiatal, ámbár alakját gömböc formájúnak is lehet mondani, de nekem semmi kifogásom az ilyen ellen - gyertyát gyújtott, az óra tetején álló Kaszásemberre pillantott (aki jó közepes termést lekaszált már a percekből), aztán kinézett az ablakon, ahol a sötétség miatt nem látott semmi mást, csak tulajdon arca tükröződését az üvegen. De az én véleményem szerint (és nyilván ti is így vélekednétek) sokáig nézegethet, amíg ehhez fogható kellemes látványban részesül. Amikor visszatért és előbbi helyére telepedett, a tücsök és a kanna még mindig valóságos dühvel folytatta versengését. A kannának kétségkívül az volt a gyönge oldala, hogy nem vette észre, amikor legyőzték.

Megvolt itt a versenyfutásnak minden izgalma. Cirp, cirp, cirp, a tücsök egy mérfölddel vezet. Zum, zum, zum-m-m, a kanna, mint egy nagy búgócsiga, dongva törtet utána. Cirp, cirp, cirp, a tücsök bejut a fordulóba. Zum, zum, zum-m-m, a kanna a maga módján a nyomába hág, dehogyis enged. Cirp, cirp, cirp, a tücsök frissebb, mint valaha. Zum, zum, zum-m-m, a kanna lassú, de kitartó. Cirp, cirp, cirp, a tücsök nekirugaszkodik, hogy végezzen vele. Zum, zum, zum-m-m, a kanna nem hagy végezni magával. Végre mind a ketten úgy összekavarodtak a verseny zűrzavarában, hogy az enyémnél vagy a tiéteknél tisztább fej tudná csak biztosan eldönteni: a kanna ciripelt-e és a tücsök zummogott, vagy a tücsök ciripelt és a kanna zummogott, vagy mind a ketten ciripeltek és mind a ketten zummogtak. De egy dologban nincs semmi kétség: a kanna meg a tücsök, ugyanabban a pillanatban, valami különös összeolvadóképességgel, aminek titkát ők tudják a legjobban, mind a ketten kiküldték a meleg házitűz-

helynek ezt a dalát messze ki az útra, a gyertyafény egy sugarával, amely kivilágított az ablakon. És a fény odakünn rávetődött egy bizonyos valakire, aki a ködös homályon át éppen közeledett, s akinek egyetlen villanással mindent elmondott, így kiáltva felé: „Isten hozott otthonodban, öreg cimborám! Légy üdvöz itthon, kedvesem!”

Alighogy ez megvolt, a tökéletesen legyőzött teáskannából kifutott a víz, és levették a tűzről. Akkor Peerybingle-né az ajtóhoz rohant, ahol egy szekér kerekeinek zörgése, egy ló dobogása, egy férfi hangja, egy izgatott kutya ki- és beszaladgálása és egy kisbaba meglepően rejtelmes előbukkanása hamarosan eszeveszett kavarodást idézett elő.

Hogy honnan került ide a kisbaba, hogyan tett szert rá Peerybingle-né ilyen rövid idő alatt, én igazán nem tudom. De eleven baba volt Peerybingle-né karja közt, s úgy látszik, ugyancsak büszke volt rá, amikor szelíden a tűzhöz vonta egy nála sokkal magasabb és sokkal idősebb, jól megtermett férfi, akinek mélyen le kellett hajolnia, hogy megcsókolhassa. Az asszonyka érdemes volt erre a fáradságra. Még egy hat láb és hat hüvelyk magas, zsábában szenvedő férfiú is megtehetett érte ennyit.

- Jóságos ég, John - mondta Peerybingle-né -, hogy csúffá tett ez a rossz idő!

Tagadhatatlanul cudar állapotban volt. A lecsapódott köd cukrozott jégcsapként, csomókban ült a szempilláján, a köd és tűz között pedig még a pofaszakállában is szivárvány ragyogott.

- Hát, amint látod, Pötty - felelte John lassan, miközben kendőjét lecsavarta a nyakáról és kezét melengette -, nincs... nincs éppen nyári idő. Így aztán nem csoda.

- Szeretném, ha nem hívnál Pöttynek, John. Nem szívlelem ezt a nevet - mondta Peerybingle-né duzzogva. A napnál is világosabb volt, mennyire szereti, ha így becézik.

- Hát mi más vagy? - válaszolta John. Mosolyogva nézett le rá, és oly gyöngéden szorította magához a derekát, ahogy csak óriási kezétől és karjától tellett. - Te Pötty vagy, ez meg - s itt a kisbabára pillantott -, ez meg itt a Pötyögő. Féltem kimondani, nehogy elrontsam; sose jártam közelebb ahhoz, hogy szójátékot faragjak. Biz’ isten, azt hiszem, soha nem voltam közelebb hozzá, mint most.

Állítása szerint gyakran járt közel ahhoz, hogy valami nagyon okosat mondjon ez a nagydarab, lassú, becsületes John, ez a nehézkes, de finom szívű John, akinek oly durva a külseje és oly gyöngéd a belseje, oly lomha kívül, oly fürge belül, olyan esetlen, de olyan jó! Ó, anyatermészet, add meg gyermekeidnek a szív igazi költészetét, az igazi költészetet, ami ennek a szegény fuvarosnak a lelkében tanyázott - igaz, mellesleg mondva fuvaros volt -, aztán nem bánjuk, ha prózában beszélnek és prózai életet élnek is, még meg is áldunk téged a társaságukért!

Gyönyörűség volt Pöttyöt látni apró alakjával, karjában tartott kicsi babájával, ezzel a valóságos gyermekjátékkal. Kacér mélázással pillantott a tűzre, és finom kis fejét éppen csak annyira hajtotta félre, hogy furcsa, félig természetes, félig kényeskedő, de egészen dédelgető és kellemes módon hajthassa a fuvaros mellére. Gyönyörűség volt látni a férfit is, amint gyöngéd ügyetlenséggel iparkodott alkalmassá tenni a túlságosan erős támaszt a könnyű teher viselésére, s hozzáilleszteni a maga meglett férfikorát ehhez a virágzó ifjúsághoz. Gyönyörűség volt megfigyelni, hogy Tilly Slowboy, aki a háttérben várakozott a kisbabára, mennyire együtt érez a csoportozattal, ámbár alig volt túl a serdülőkoron; tátott szájjal, kimeredt szemmel állt ott, a fejét előrehajtva, úgy szívta magába az egész jelenetet, mint a levegőt. Azt is öröm volt nézni, hogy John, a fuvaros, amikor Pötty odamutatott a fent említett kisbabára, hogyan rántotta vissza a kezét, mielőtt a csöppséget megérintette volna - mintha attól félne, hogy összeroppantja. Lehajolt, biztos távolból figyelte, valami csodálkozó büszke-

séggel, amilyent talán egy derék házőrző kutya érezhet, ha egy napon kiderül, hogy apja egy kanárifiókának.

- Hát nem gyönyörű, John? Ugye, milyen drága, amikor alszik?

- Gyönyörű - mondta John. - Igazán gyönyörű. Ugye általában aludni szokott?

- Uramisten, John, hová gondolsz? Szerencsére nem.

- Azt hittem - mondta John elgondolkozva. - Általában csukva van a szeme. Hahó!

- Szent isten, John, hogy megriasztod az embert.

- Ugye nem tesz jót neki, ha így forgatja a szemét? - mondta aggódva a fuvaros. - Ugye nem? Nézd, hogy pislog mind a kettővel egyszerre! És a szája! Úgy tátogat, mint egy aranyhal.

- Meg sem érdemled, hogy apa légy - mondta Pötty egy tapasztalt matróna méltóságával. - Honnan is tudhatnád, hányféle apró baj gyötri a kisgyerekeket? Te még a nevét se tudnád megjegyezni annak a sok nyavalyának, te nagy buta, te. - Azzal bal karján megfordította a kisbabát, megpaskolta a hátát, hogy felüdítse kissé, aztán nevetve meghúzta a férje fülét.

- Csakugyan nem - mondta John, felsőkabátját levetve. - Szent igaz, Pötty. Nem sokat értek ehhez. Csak azt tudom, hogy ma erősen háborúskodtam a széllel. Északkeletről fújt, egyenesen szembe a szekérrel, amíg csak haza nem értem.

- Szegény emberem, szembefújt a szél! - kiáltott Peerybingle-né, és hirtelen sürögni-forogni kezdett. - Fogd a kicsit, Tilly, amíg én valami okosabbat csinálok. Szavamra, meg tudnám fojtani a csókjaimmal, meg én! Ide, ide, kutyuskám! Gyere ide, Boxer. Mindenekelőtt teát főzök, John, aztán majd segítek behordani a csomagokat, mint egy szorgalmas méhecske. „Mit csinál a méhecske?”... és így tovább, hiszen tudod, John. Tanultad valaha ezt a verset, hogy „Mit csinál a méhecske?”, amikor iskolába jártál?

- Tanultam, de nem tanultam meg egészen. Már nagyon közel jártam a végéhez. De azt hiszem, úgyis csak elrontottam volna.

- Haha - nevetett Pötty. Vidámabb nevetést sohase hallott a világ. - Micsoda drága, édes öreg fajankó is vagy te, John!

John egy szóval sem vonta kétségbe ezt a megállapítást. Kiment megnézni, hogy a legényke, aki lámpásával lidércként táncolt az ajtó és ablak közt, kellőképpen gondját viseli-e a lónak. Kövérebb volt ez a ló, hogysem elhinnétek, ha megmondanám a súlyát, és olyan öreg, hogy születésnapja az őskor homályába vész. Boxer, érezvén, hogy figyelmességeit az egész család közt pártatlanul köteles szétosztogatni, izgatott állhatatlansággal futkosott ki és be, előbb aprókat vakkantva körülugrálta az istállóajtóban csutakolt lovat, aztán úgy tett, mintha szilajon neki akarna ugrani úrnőjének, de huncutul hirtelen megállt, majd nedves orrát váratlanul a lány arcához dörzsölve rémült kiáltásra késztette Tilly Slowboyt, aki a bölcsőszerűen ringó, alacsony dadaszéken ült a tűz mellett, ezután a kisbaba iránt tanúsított kissé tolakodó érdeklődést, majd meg körbejárta a tűzhelyet, és lefeküdt, mintha éjjeli szállást vert volna magának, utóbb mégis fölugrott, és kurta farkát lobogtatva úgy történtett a szabadba, mintha valami megbeszélés jutott volna az eszébe, amelyről nem akar lekésni.

- Itt a teáskanna, készen, a melegítőállványon - mondta Pötty, és oly élénken sürgött-forgott, mint a főzőcskét játszó gyerek. - Itt meg a hideg sonkacsülök és a vaj, itt a ropogós kenyér és minden! Itt meg egy ruháskosár a csomagoknak, ha ugyan hoztál csomagot, John - de hát hová lettél? Vigyázz, Tilly, még beleejted a gyereket a tűzbe!

Slowboy kisasszony meglehetős élénken utasította vissza ezt a figyelmeztetést, mégis meg kell jegyezni róla: ritka és meglepő tehetsége volt ahhoz, hogy veszedelmes helyzetbe hozza a kisbabát. Sajátos nyugalmával már sokszor kockára tette a gyermek röpke életét. Az ifjú hölgy vékony, langaléta termetén a ruha állandóan abban a veszélyben látszott forogni, hogy lehull vállának keskeny fogasáról, amelyre tél-túl fel van aggatva. Ruhája egyébként arról nevezetes, hogy minden lehető alkalommal kilátszik alóla itt vagy ott egy különös formájú flanelldarab, lapockái közt pedig ki-kibukkan a halványzöld vállfűző. Mivelhogy állandóan szájtátva bámult mindenkire, bámulta úrnőjének és a kisbabának tökéletességeit, elmondhatjuk, hogy Slowboy kisasszony ítélőképességének ilyen apró tévedéseivel egyforma megbecsülést szerzett fejének és szívének; igaz viszont, hogy a kisbaba fejének kevésbé vált becsületére, mert bámészkodásában gyakran odakoccantotta az ajtóhoz, pohárszékhez, lépcső karfájához, ágy lábához vagy más kemény tárgyakhoz, mindez pedig egyszerűen azért történt, mert Tilly Slowboy sohasem szűnt meg álmélkodni azon, hogy olyan szelíden bánnak vele, és hogy ily kellemes otthonban lakhatik. Mert ami Slowboy papát és Slowboy mamát illeti, egyikükről sem tudott senki semmit, Tillyt közjótékonyságból nevelték fel mint lelencet, s ez a szó ugyan hangzásában igen kevéssé különbözik a kedvenc szótól, értelmére nézve azonban nagyon is mást jelent, egészen mást fejez ki.

Ha láttátok volna, amint Peerybingle-né visszatér férjével, a leglármásabb semmittevéssel hurcolva a kosarat (valójában persze a férje cipelte), majdnem olyan jól mulattatok volna, mint ahogy a férje mulatott. Alighanem jól szórakozott ezen a tücsök is, legalábbis úgy vettem észre; annyi bizonyos, hogy roppant hévvel újrakezdte a cirpegést.

- Ejha - mondta John a maga lassú módján -, úgy látszik, a tücsök ma este vidámabb, mint máskor.

- Szerencsét hoz ránk, John, ez már bizonyos. Mindig így volt. Akinek tücsök szól a tűzhelyén, az a legboldogabb ember a világon.

John úgy nézett rá, mintha már majdnem megfogamzott volna fejében az a gondolat, hogy valójában Pötty az ő igazi tücske, és hogy ő roppantul elégedett vele - de hát valószínűleg ez is az ő „majdhogynem”-jei közé tartozott, mert nem szólt semmit.

- Azon az estén hallottam először ezt a kedves hangot, amikor hazahoztál ide, John. Idehoztál kicsi úrnőnek, az új otthonomba. Majdnem egy éve már. Emlékszel, John?

Igen, John emlékezett. De még mennyire!

- Oly kedvesen köszöntött a cirpegése! Úgy éreztem, teli van ígérettel, bátorítással. Mintha csak azt mondta volna, hogy te jó és kedves leszel hozzám, s nem fogod azt várni - pedig mennyire féltem ettől, John! -, hogy öreg fejet találsz a te bolondos kis asszonykád nyakán.

John elgondolkozva simogatta meg az asszonyka nyakát, aztán a fejét, mintha azt akarta volna mondani: nem, nem, dehogyis várt ilyesmit, nagyon elégedett mind a kettővel úgy, ahogy van. És ebben csakugyan igaza volt, mert olyan volt a nyak is és a fej is, amilyennek lenniök kellett.

- Igazat szólt a tücsök, amikor ezt mondta - legalábbis úgy gondolom, hogy ezt mondta. Mert most már bizonyosan tudom, hogy te vagy a legfigyelmesebb, legszeretőbb férj. Boldog a mi otthonunk, John, és ezért szeretem a tücsköt!

- Hát még én - mondta a fuvaros. - Bizony szeretem én is, Pötty.

- Szeretem a tücsköt, mert oly sokszor hallgattam szavát, és mert egyszerű muzsikája annyi gondolatot ébreszt bennem. Néha, mikor estefelé kissé elhagyatottnak éreztem magam, és nehéz volt a szívem - mielőtt még itt lett volna a kisbaba, hogy társaságom legyen, és felvidítsa a házat -, szóval amikor elgondoltam, milyen egyedül is lennél, ha én meghalnék, és milyen szomorú lennék én ebben a tudatban, drágám, ilyenkor a tűzhelyen cirpegő tücsök mintha egy másik hangról beszélt volna nekem, olyan édes, drága hangról, amelynek már közelgő csengése is minden zavart úgy űzött el a lelkemből, mint valami rossz álmot. És amikor féltem - mert volt úgy, hogy féltem, John, hiszen tudod, milyen fiatal voltam -, féltem attól, hogy mi ketten nem leszünk összeillő házastársak, hiszen én valóságos gyerek vagyok, te meg inkább a gyámom lehetnél, mint a férjem, és talán - akármennyire iparkodol is - nem leszel képes annyira szeretni engem, mint ahogy remélted és Istentől kérted, akkor a tücsök cirpegése felvidított, és új hittel, bizalommal töltött el. Ma este is eszemben jártak ezek a dolgok, drágám, amikor itt ültem és vártam rád; ezért szeretem a tücsköt!

- Én is - ismételte John. - No de Pötty! Én reméltem, én kértem Istent, hogy meg tudjalak szeretni? Miket nem beszélsz? Szerettelek már sokkal előbb, mintsem idehoztalak, hogy a tücsök kis úrnője légy, Pötty!

Az asszonyka egy pillanatig férje karján nyugtatta kezét, aztán izgatott képpel nézett fel rá, mintha mondani akarna valamit. A következő pillanatban már a kosár előtt térdelt; szaporán beszélt, és buzgón adogatta a csomagokat.

- Nem sokat hoztál ma, John, de a saroglyában néhány nagyobbat láttam. Meglehet, hogy ezekkel több baj van, de éppúgy megfizetik, nincs hát okunk panaszra. Hazatérőben bizonyosan le is adtál néhány csomagot.

- Jóegynéhányat - mondta John.

- Hát ebben a kerek dobozban mi van? Isten istenem ne legyen, John, ha nem esküvői torta!

- Hogy kitalálják az ilyesmit az asszonyok! - mondta elbámulva John. - Férfinak sohasem jutna ez az eszébe. Igazán azt hiszem, hogy ha teásdobozba, összehajtott tábori ágyba, heringeshordóba vagy bármiféle agyafúrtan kieszelt helyre dugnák az esküvői tortát, az asszonyok tüstént megtalálnák. Hát igen, csakugyan az. A cukrászhoz kellett bemennem érte.

- És milyen nehéz, lehet talán száz font is! - kiáltott fel Pötty, s úgy tett, mintha fel próbálná emelni. - Kinek készült ez, John? Hová kell vinned?

- Olvasd el, mi van a másik oldalára írva.

- Hogyan, John! Uramisten, John!

- Bizony, ki gondolta volna...

Pötty a padlón ült, és a fejét rázta.

- Csak nem akarod azt mondani, hogy Gruff és Tackleton, a játékkereskedő?...

John igenlően bólintott.

Bólintott Peerybingle-né is, mégpedig legalább ötvenszer egymás után. Nem helyeslően, inkább néma, szánakozó megdöbbenéssel, két ajkát eközben egész kicsi erejével összeszorította (pedig nem arra termettek, hogy egymáshoz szoruljanak, ebben bizonyos vagyok), és tekintetét szórakozottan nyugtatta a derék fuvaroson. Ugyanekkor Slowboy kisasszony, akiben az a furcsa képesség lakozott, hogy gépiesen ismételje az éppen folyó beszélgetés foszlányait a kisbaba szórakoztatására, minden értelmükből kiforgatva és minden névszót többes számba rakva, hangosan kérdezgette a csöpp teremtéstől: „Hát igazán a Gruffok és a

Tackletonok, a játékkereskedők azok”, és: „Elhozza a cukrászoktól az esküvői tortákat”, és: „Megismerik a mamák a dobozokat, ha a papák hazahozzák...” és így tovább.

- Nohát, hogy ez megtörténhetik! - mondta az asszonyka. - Iskolatársak voltunk, John.

John talán éppen arra gondolt, vagy majdnem arra gondolt, hogy milyen is lehetett iskolás lány korában. Elmerülten, gyönyörűséggel nézett rá, és nem felelt.

- És az az ember olyan öreg, annyira nem illik hozzá! Mondd, hány esztendővel idősebb nálad Gruff és Tackleton?

- Hány csészével több teát iszom meg ma este egy ültömben, mint ahányat Gruff és Tackleton négyszerre iszik, erre vagyok kíváncsi! - felelte kedélyesen John, közben odatolt egy széket a kerek asztalhoz, és nekilátott a hideg sonkának. - Ami az evést illeti, csak keveset eszem, de azt a keveset jóízűen, Pötty.

Még ez az evés közben rendszeresen elhangzó mondása, önmagának ez az ártatlan csalása (mert kitartó étvágya mindig alaposan meghazudtolta), mondom, még ez sem tudott mosolyt fakasztani kis felesége arcán, aki ott állt a csomagok közt, lábával lassan eltolva magától a tortás skatulyát, és bár a szemét lesütötte, egyetlenegyszer sem nézett takaros cipőjére, amelyet máskülönben annyira szeretett. Gondolataiba mélyedten állt ott, nem törődött sem a teával, sem a férjével (bár John már hívta magához, és késével megkocogtatta az asztalt, hogy felriassza), míg végül a férfi fölkelt, és megérintette a karját; akkor aztán egy pillanatra ránézett, és gyorsan elfoglalta helyét a teástálca mellett, tulajdon hanyagságán nevetve. De nem úgy nevetett, mint máskor. Megváltozott a módja is, a zenéje is ennek a nevetésnek.

Még a tücsök is elhallgatott. A szoba valahogyan nem volt oly kedves többé, mint azelőtt. Még megközelítően sem.

- Nincs több csomag, ugye, John? - kérdezte az asszony, megszakítva a hosszú hallgatást, amit a derék fuvaros arra használt fel, hogy gyakorlatban bebizonyítsa kedves mondásának egyik felét: tudniillik csakugyan jóízűen evett, de hogy keveset evett volna, azt aligha ismerhetjük el. - Szóval csak ennyi csomag van, ugye, John?

- Csak ennyi. Azazhogy... nem... én... - lecsapta kését, villáját, és hosszút lélegzett. - Az áldóját, tisztára megfeledkeztem az öregúrról.

- Miféle öregúrról?

- A szekéren hagytam. A szalmában aludt, amikor utoljára láttam. Már majdnem eszembe jutott kétszer is, amióta bejöttem, de aztán megint csak kiment a fejemből. Hahó! Talpra! Gyerünk!

Az utóbbi szavakat John már kintről kiáltotta, mivelhogy gyertyát ragadva kisietett a szobából.

Slowboy kisasszony úgy vélte, hogy az „öregúrnak” valami titokzatos köze van az ördöghöz, és rejtelmekkel teli képzeletében bizonyos vallási fogalmakat is kapcsolt a hallottakhoz, ezért annyira megriadt, hogy gyorsan felugrott a tűzhely melletti alacsony székről, és úrnője szoknyájába kapaszkodva keresett védelmet, amikor pedig a küszöbön összeütközött egy idegen öregemberrel, ösztönszerűen rohamot intézett ellene az egyetlen támadó szerszámmal, ami a keze ügyébe akadt. Minthogy ez a szerszám véletlenül a kisbaba volt, nagy izgalom és riadalom támadt, s ezt még csak fokozta Boxer bölcsessége. A derék kutya gondosabb volt a gazdájánál, és úgy látszik, vigyázott az öregúrra, nehogy az megugorjék a saroglyára felkötött néhány nyárfacsemetével: szorosan közelébe bújva őrizte még most is, cibálta a lábszárvédőit, és kaffogott a gombjaira.

- Ön olyan nyilvánvalóan jó alvó, uram - szólalt meg John, amikor helyreállott a nyugalom, s az öregúr fedetlen fővel, mozdulatlanul várakozott a szoba közepén -, hogy már majdnem megkérdeztem: hol van a másik hat a híres hét közül? Csakhogy ez tréfa lett volna, s tudom, hogy azt úgyis elrontom. Pedig most már nagyon közel jártam hozzá - tette hozzá mosolyogva a fuvaros -, igazán nagyon közel.

Az idegen, akinek hosszú fehér haja, jóságos arca s öregember létére különösen merész, határozott arckifejezése volt, szeme pedig sötét, ragyogó, átható, mosolyogva nézett körül, aztán komoly főhajtással üdvözölte a fuvaros feleségét.

Sajátságos, sőt határozottan furcsa ruházata sok-sok évvel elmaradt a divattól, tetőtől talpig barna színű. Kezében nagy barna bot vagy sétapálca; de amikor a padlóra koppintott vele, akkor szétesett, és szék lett belőle. Erre nyugodtan rátelepedett.

- No látod - mondta a fuvaros, feleségéhez fordulva. - Éppen így találtam, az út szélén üldögélt. Egyenesen, mint egy mérföldkő, és majdnem olyan süketen is.

- Kint ült a szabad ég alatt, John?

- A szabad ég alatt - felelte a fuvaros -, méghozzá estefelé. Azt mondta: szállítás fizetve, és ideadott tizennyolc pennyt. Aztán beszállt a szekérbe. Most itt van.

- Azt hiszem, menni készül, John.

Egyáltalán nem készült menni. Beszélni készült.

- Ha megengedik, itt maradok, míg értem nem jönnek - mondta szelíden. - Ügyet se vessenek rám.

Egyik mély zsebéből elővett egy pápaszemet, másikból egy könyvet, és nyugodtan olvasni kezdett. Annyit se törődött Boxerral, mintha az valami szelíd bárányka volna.

A fuvaros és felesége elképedten bámultak egymásra. Az idegen föltekintett, az asszonyról a férfira nézett, és így szólt:

- Ez a leánya, barátom?

- Feleségem - felelte John.

- Féltestvére?

- Feleségem! - ordította John.

- Csakugyan? - bólintott az idegen. - Igazán? Nagyon fiatal.

Elfordult, és folytatta az olvasást. De még két sort sem olvashatott, újra abbahagyta, és így szólt:

- A kisbaba a maguké?

John hatalmasat bólintott, fölért ez egy igenlő válasszal, még ha szócsövön ordították volna is.

- Leány?

- Fiúúú!

- Szintén nagyon fiatal, ugye?

Peerybingle-nének erre megeredt a nyelve:

- Kéthónapos és há-áromnapos! Éppen hat héttel ezelőtt oltottá-ák be! Nagyon jól megfogaant az oltás! A doktor ritka szép gyereknek tartja! Akkora, mint má-ás gyerek ö-öthónapos korában! Csodálatosan figyel mi-indenre! Akár hiszi, akár nem, szeretne már talpra állni!

Itt aztán lélegzetet vett a kis mama, miután a rövid mondatokat addig kiáltotta az öregember fülébe, míg csinos arcocskája bíborvörösre nem gyulladt. Most kézzelfogható és diadalmas valóságként elébe tartotta a kisbabát. Tilly Slowboy eközben dallamos csicsíjával - ami olyanformán hangzott, mintha ki tudja milyen szavakat jó parasztos tüsszentéssé alakított volna - és egy tehén bájosságával ugrándozott a minderről mit sem tudó kis ártatlan körül.

- Hallgasd csak! Úgy látszik, az öregúrért jöttek - mondta John. - Van valaki az ajtónál. Nyisd ki, Tilly.

De mielőtt a leány odaérhetett volna, kívülről kinyitották az ajtót. Afféle egyszerű, reteszes ajtó volt, s a reteszt félretolhatta, aki éppen akarta - márpedig sokan akarták, mert mindenféle szomszéd szívesen váltott egy-két kedves szót a fuvarossal, ámbár az bizony nem volt sokbeszédű ember. Amikor az ajtó kinyílt, egy kis sovány, gondgyötörte, szurtos képű ember lépett be, aki, úgy látszik, valami régi ládát takaró zsákszövetből csinált magának felsőkabátot, mert amikor megfordult, hogy betegye az ajtót és kizárja a rossz időt, e ruhadarab hátán nagy fekete betűkkel látszott a G&T felírás. Hasonlóképpen feltűnő betűkkel ez is: TÖRÉKENY.

- Jó estét, John - mondta a kis ember. - Jó estét, asszonyság. Jó estét, Tilly. Jó estét, Ismeretlen. Hogy van a kisbaba, asszonyság? Remélem, Boxer is jól érzi magát.

- Mind csak megvolnánk, Caleb - felelte Pötty. - Csak nézzen erre a drága kicsikére, akkor mindent tud.

- Vagy például magára - mondta Caleb -, s akkor tudom, hogy a többiek is jól vannak.

De mégsem nézett rá. Elgondolkozó, kósza tekintete mintha mindig más helyen és időben kalandoznék, bármit beszélt is; ez a leírás ugyanígy ráillett hangjára is.

- Vagy akár Johnra - folytatta Caleb. - Vagy Tillyre, már amennyire rá lehet nézni. Vagy Boxerra, kétségtelenül.

- Most is munkában, Caleb? - kérdezte a fuvaros.

- Mégpedig nyakig - felelte az olyan ember szórakozott tekintetével, aki legalábbis a bölcsek kövét kutatja. - Sok a munka, John. Most valósággal törik magukat az emberek Noé bárkájáért. Szerettem volna még csinosítgatni a Családon, de hát ilyen árak mellett aligha tehetem meg. Nagyon jó volna, ha legalább világosan különbséget lehetne tenni Sém, Hám és az asszonyaik közt. De hát a legyek sem arányosak, legalábbis az elefánthoz képest. Mit csináljak? Nem jött csomagom, John?

Levetett kabátjának egyik zsebéből a fuvaros kis virágcserepet húzott elő, amely gondosan mohába és papirosba volt csongolyítva.

- Itt van - mondta, s nagy figyelemmel bontotta ki. - Még csak egy levélnek sem esett baja. Tele van bimbóval.

Caleb barna tekintete felragyogott, amikor átvette és megköszönte a virágot.

- Hanem drága volt, Caleb - mondta a fuvaros. - Nagyon drága ilyenkor az efféle.

- Sose törődjék azzal. Nekem olcsó, akármibe kerül - felelte a kis ember. - Más semmi, John?

- Egy kis skatulya - mondta a fuvaros. - Ez az, ni.

- Caleb Plummernek - betűzgette a címzést a kis ember. - Mondja, John, csak nem azt jelenti ez a kis cédula, hogy pénzküldemény? Akkor talán mégse nekem szól.

- Dehogyis. - A fuvaros átnézett a válla fölött. - Azt jelenti, hogy vigyázat, törékeny. Hogyan is gondolt pénzküldeményre?

- No persze - mondta Caleb -, rendben van. Vigyázat, törékeny. Igen, igen, ez az enyém. Lehetett volna éppen pénzküldemény is, ha élne még a drága fiam, aki az aranyló Dél-Amerikába ment. Maga úgy szerette, John, mintha a fia lett volna, igaz? Ne is mondja, tudom. Persze hogy tudom. Caleb Plummer, vigyázat, törékeny. Igen, igen, rendben van. Egy doboz babaszem, a leányom munkájához. Bárcsak az ő szeme világát is kivehetnők egy skatulyából, John.

- Az bizony jó volna! - kiáltotta John.

- Köszönöm - mondta a kis ember. - Maga jó szívvel van hozzánk. Ha meggondolom, hogy szegényke sohasem láthatja a babákat! Azok meg milyen hetykén bámulhatnak rá egész nap. Ez szaggatja ám az ember szívét. Nohát, John, hadd adjam meg, amivel tartozom.

- Majd megadom én magának, ha sokat okoskodik... Pötty! Most ugye majdnem...

- A jó szívére vall, hogy így beszél - bólintott a kis ember.

- Ez a maga régi kedves szokása. Hát hadd lám. Azt hiszem, ennyi az egész.

- Nem éppen - szólt a fuvaros. - Van még valami. Próbálja kitalálni.

- A gazdámnak, mi? - mondta Caleb egy kis gondolkodás után. - Bizonyosan. Hiszen azért jöttem. De hát csak úgy zúg a fejem Noé bárkájától meg a többi dologtól. A gazdám nem volt itt?

- Nem a'. Nagyon el van az most foglalva az udvarlással.

- Pedig mégiscsak eljön, mert azt mondta nekem, hogy az út innenső oldalán menjek haza. Tízet teszek egy ellen, hogy meg akar szidni. Mellesleg mondva, jobban tenném, ha elhordanám magam. Mondja, asszonyság, nem lenne szíves megengedni, hogy egy pillanatra meghúzzam Boxer farkát?

- Micsoda, Caleb? Miféle kérdés ez?

- Ó, bocsánat. Lehet, hogy neki kellemetlen volna. Éppen most kaptam egy kis rendelést ugató kutyákra; szeretném annyira megközelíteni a természetet, amennyire hat pennyért lehet. Ez az egész. Bocsánat, asszonyság.

Szerencsére véletlenül úgy esett, hogy a kutya Caleb ingerlése nélkül is igen nagy buzgalommal ugatni kezdett. Mivel azonban ez valami új látogató közeledését jelentette, Caleb alkalmasabb időre halasztotta az ugató kutyák természet utáni tanulmányozását, vállára kapta a kerek dobozt, és gyorsan elbúcsúzott. Ettől a fáradságtól ugyan megkímélhette volna magát, mert a küszöbön összetalálkozott a látogatóval.

- Nicsak! Szóval maga itt van? Várjon egy kicsit. Majd velem jön haza. Alászolgája, John Peerybingle. Még alázatosabb szolgája vagyok bájos feleségének. Napról napra szebb lesz! És napról napra jobb is, ha ugyan lehet. Meg fiatalabb is - mormogta halkan -, s ez nagy baj.

- Csodálkoznám, hogy bókokat mond, Tackleton úr - szólalt meg Pötty, nem éppen a legkedvesebb hangján -, ha nem tudnám, hogy vőlegény.

- Szóval mindent tud?

- Valahogy sikerült elhitetnem magammal - mondta Pötty.

- Nyilván erős küzdelem után.

- Nagyon is.

Tackleton, a játékkereskedő, akit általában Gruff és Tackleton néven ismertek, mert ez volt a cég neve, noha Gruffot már rég kifizették, s az üzletben csak a neve maradt meg (és egyesek szerint „mogorva" nevének szótári értelme is), szóval Tackleton, a játékkereskedő, olyan ember volt, akinek hivatását szülei és nevelői alaposan félreismerték. Ha uzsorásnak nevelték volna vagy törvényfacsaró ügyvédnek vagy végrehajtónak vagy pénzügynöknek, akkor fiatal korában kitombolhatta volna kielégítetlen ösztöneit, s ha erőfölöslegét rossz cselekedetekben kiadta már, talán barátságos emberré válik, legalább azért, hogy valami friss és új dolgot próbáljon. Így azonban, beszorulva és belemérgesedve a játékgyártás békés mesterségébe, valóságos házi vadállattá lett, aki egész életében a gyermekekből élt, holott engesztelhetetlen ellenségük volt. Megvetett mindenféle játékszert, a világért sem vásárolt volna egyet sem. Gonosz máját az gyönyörködtette, ha ijesztő kifejezést adhat azoknak a kartonból készült parasztgazdáknak, akik disznaikat a vásárra hajtják, vagy a kikiáltóknak, akik közhírré teszik az elveszített ügyvédi lelkiismeretet, vagy a mozgatható öreg hölgyeknek, akik harisnyát foltoznak vagy pástétomot szelnek, meg a többi hasonló játékszernek. Gyönyörűségét lelte a rémítő álarcokban, borzalmas, szőrös, vörös szemű, skatulyából kiugró szörnyekben, vámpírokban, démoni keljfeljancsikban, amelyek sehogy sem akartak lefeküdni, s folyvást előrebuktak, hogy megrémítsék a gyerekeket. Mestere volt az ilyen találmányoknak. Lelkesedett mindazért, amitől rémületeset lehet álmodni. Még pénzt is vesztegetett arra (pedig ezt az egy játékszert nagyon szerette), hogy a laterna magicákba olyan üvegképeket gyártson, amelyeken a sötétség hatalmai természetfölötti rákoknak vannak festve, emberi ábrázattal. Tekintélyes összeget fektetett óriásarcok kidolgozásába, s ámbár maga nem volt festő, művészei számára egy darab krétával igen jól tudta jelezni e szörnyetegek arckifejezésének alattomos pillantását, amely alkalmas arra, hogy az egész karácsonyi vagy nyári vakációra feldúlja a hat és tizenegy esztendő közt járó gyermekek lelki nyugalmát.

Amilyen a játékok dolgában, olyan volt - akár a legtöbb ember - minden más dologban is. Így hát könnyen elképzelhetitek, hogy lábikrájáig érő, állig begombolt, nagy zöld köpenyegében rendkívül megnyerő legény lehetett, s hogy oly választékos szellem, oly szórakoztató társalgó volt, amilyen sohasem bújt még az övéhez hasonló sötétbarna, otromba marhabőr csizmába.

És Tackleton, a játékkereskedő, mégiscsak házasodni készült. Mindezeknek ellenére házasodni készült. Mégpedig fiatal asszonyt akart, szépséges fiatal asszonyt.

Nemigen emlékeztetett vőlegényre, amint ott állt a fuvaros konyhájában. Száraz arcát elfintorította, testét elgörbítette, kalapját orra nyergére húzta, kezét zsebe mélyére süllyesztette, és egész gúnyos, gonosz lénye kileskelődött kis szeme sarkából, mint egy sereg holló összesűrített epéje. De hát ő vőlegény akart lenni.

- Három nap múlva lesz az esküvő, csütörtökön. Az év első hónapjának utolsó napján. Akkor lesz a lakodalmam - mondta Tackleton.

Nem tudom, megemlítettem-e, hogy egyik szemét mindig tágra meresztette, a másikat majdnem lehunyta, s hogy mindig a majdnem lehunyt szem volt a kifejezőbb a kettő közül? Azt hiszem, nem említettem.

- Ezen a napon házasodom - mondta pénzét csörgetve.

- De hiszen ezen a napon házasodtunk mi is! - kiáltott fel a fuvaros.

- Haha! - nevetett Tackleton. - Furcsa. Maguk is éppen olyan pár, mint mi leszünk. Éppen olyan.

Pötty roppant méltatlankodással hallotta ezt a gőgös kijelentést. Hát még mit nem? Ez az ember talán még azt is képzeli, hogy éppen ilyen kisbabájuk lehetne. Megőrült.

- Igaz, még egy szavam volna magához - mormogta Tackleton, könyökével meglökte a fuvarost, és kissé félrevonta. - Eljönnek a lakodalomra? Hiszen egy hajóban evezünk, maga meg én, tudja.

- Egy hajóban? Hogyan? - kérdezte a fuvaros.

- Az a kis korkülönbség... hisz tudja - és Tackleton újra megbökte a könyökével. - Addig is töltsenek velünk egy estét.

- Minek? - csodálkozott John az erőszakos vendégszereteten.

- Hogy minek? - ismételte a másik. - Furcsa dolog így fogadni egy meghívást. Minek? Hát a mulatság kedvéért, a társaság kedvéért, és egyáltalán.

- Maga nem szereti a társaságot - mondta John őszintén.

- Látom már, hogy nyíltan kell beszélnem magával - csóválta a fejét Tackleton. - Nohát, az az igazság, hogy maga meg a felesége olyasmik, amit a teaiszogató népség „kellemes megjelenésnek" szokott mondani. Mi ugyan tudjuk a magunkét, de hát...

- Mi nem tudjuk a magunkét, tehát... - vágott közbe John - tulajdonképpen mit akar?

- Jó, hát nem tudjuk a magunkét, nem bánom - mondta Tackleton. - Ahogy magának tetszik. Szóval, azt akartam mondani, hogy mivel maguknak olyan jó megjelenésük van, a társaságuk kellő hatással lesz a leendő Tackletonnéra. És ámbár nem hiszem, hogy kedves felesége ebben a dologban nagy jóindulattal volna irántam, mégis - akarva, nem akarva - segítségemre lesz, mert a megjelenésében van valami megnyerő és megnyugtató, ami még akkor is jól hat, ha közömbösen viselkedik. Egyszóval: eljönnek?

- Úgy gondoltuk, hogy a házasságunk évfordulóját lehetőleg itthon üljük meg - mondta John. - Már fél esztendeje megígértük egymásnak. Lássa, mi úgy gondolkozunk, hogy az embernek az otthona...

- Eh, mi az az otthon! - kiáltott fel Tackleton. - Négy fal meg egy mennyezet! (Miért nem pusztítják el ezt a tücsköt? Én azt tenném a maguk helyében. Otthon meg nem tűrném, gyűlölöm a lármáját.) Négy fal meg egy mennyezet akad az én házamban is. Jöjjenek hát el.

- Megöli a tücsköt, mi? - kérdezte John.

- Eltaposom - és Tackleton nagyot dobbantott sarkával a padlón. - Tehát eljönnek? Magának éppen annyira érdeke, mint nekem, hogy az asszonyok meggyőzzék egymást: milyen jó soruk van, milyen elégedettek - jobb dolguk egyszerűen nem is lehetne. Ismerem én őket. Amit az egyik asszony mond, arra a másik törik-szakad ráduplázik. Olyan versengés van köztük, hogy ha a maga felesége azt mondja: „Én vagyok a legboldogabb asszony a világon, az én férjem a világ legjobb embere, valósággal bolondulok érte" - akkor az enyém ugyanezt fogja mondani, vagy még meg is tetézi, és félig el is hiszi, amit mond.

- Szóval azt hiszi, hogy olyat hisz el, ami nem is igaz? - kérdezte a fuvaros.

- Nem? - Tackleton kurtán, élesen felnevetett. - Mit nem?

A fuvarosnak homályosan az járt a fejében, hogy „nem bolondul érte”. De tekintete véletlenül összetalálkozott a játékkereskedő félig lecsukott szemével, amint az ráhunyorított a köpönyeg gallérja fölött, olyan közelről, hogy kis híján kiszúrta az ő szemét - és annyira nem látszott rajta semmi, de semmi, amibe bele lehetne bolondulni, hogy inkább csak ennyit mondott:

- Szóval nem hiszi.

- Ó, maga huncut fráter. Tréfál velem?

A fuvaros csak lassan értette meg, hogy tulajdonképpen mire céloz, de oly komolyan fürkészte a kereskedő arcát, hogy az kénytelen volt bővebb magyarázatot adni.

- Kedvem szottyant - mondta Tackleton, bal keze ujjait fölemelte, és mutatóujjára bökött, mintha azt akarná mondani: „Ez vagyok én, mármint Tackleton” -, kedvem szottyant szép fiatal nőt venni feleségül. - Ennél a szónál a kisujjára koppantott, amely, úgy látszik, a menyasszonyát jelentette; nem szelíden koppantott, hanem jó erősen, hatalmát érezve. - Módomban áll, hogy kedvem szerint cselekedjem, és úgy is cselekszem. Ez az én szeszélyem. Hanem - nézzen csak oda!

Arrafelé mutatott, ahol Pötty elgondolkozva ült a tűz előtt, gödrös állát kezére támasztotta, és a ragyogó lángot figyelte. A fuvaros ránézett, aztán megint a játékkereskedőre, megint a feleségére és megint a kereskedőre.

- Kétségkívül tisztességtudó és engedelmes asszony - folytatta Tackleton. - Nekem, mivel nem vagyok az érzelmek embere, ennyi éppen elég. De hát gondolja, hogy valami másról is szó lehet?

- Azt gondolom - jegyezte meg a fuvaros -, hogy az ablakon dobnám ki, aki azt mondaná, hogy ez minden.

- Nagyon helyes - felelte a másik szokatlanul gyors egyetértéssel. - Minden bizonnyal. Kétségtelenül kidobná, természetesen. Arról meg vagyok győződve. Jó éjszakát. Szép álmokat.

A fuvaros zavarban volt, s bár nem akarta bevallani, kényelmetlenül és bizonytalanul érezte magát. Viselkedésével ezt akaratlanul is elárulta.

- Jó éjszakát, kedves barátom - mondta részvevően Tackleton. - Megyek. Valóban látom, hogy helyzetünk egészen hasonló. Hát nem akarják nekünk áldozni a holnapi estét? No jó. Tudom, hogy holnap látogatóba mennek. Ott majd találkozunk, elviszem leendő feleségemet is. Ez jót tesz majd neki. Nos, rendben van? Köszönöm. Mi az?

A fuvaros felesége hirtelen felkiáltott, hangosan és élesen, úgy, hogy zengett a szoba, mint valami üvegharang. Felugrott ültéből, és úgy állt ott, mintha rémület és meglepetés dermesztette volna meg. Az idegen már előbb a tűzhöz húzódott, hogy melegedjék, kurta lépésnyire állott Pötty székétől, s nem szólt egy szót sem.

- Pötty! - kiáltotta a fuvaros. - Mary! Drágám! Mi baj?

Egy szempillantás alatt mind mellette termettek. Caleb, aki a tortásdobozon ülve szunyókált, az első pillanatban nehezen nyerte vissza elveszett lélekjelenlétét, üstökön ragadta Slowboy kisasszonyt, de tüsténT bocsánatot kért tőle.

- Mary! - kiáltotta újra a fuvaros, és karjába kapta feleségét. - Beteg vagy? Mi történt? Szólj hát, drágám!

Az asszony nem felelt, csak összecsapta kezét, és heves nevetőgörcs fogta el. Aztán férje öleléséből a padlóra csusszanva eltakarta arcát kötényével, és keserves sírásra fakadt. Majd megint nevetett és megint sírt, aztán azt mondta, hogy milyen hideg van, és engedte, hogy férje a tűzhöz vezesse, ott leült, ugyanúgy, mint előbb. Az öregember most is némán, mozdulatlanul állt.

- Jobban vagyok, John - mondta végre. - Már egészen jól vagyok. Én... John! - De John most a másik oldalon állt. Minek fordítja arcát a különös öregúr felé, mintha ahhoz akarna szólni? Elment az esze? - Csak valami képzelődés volt, édes John... valami megrázkódtatás... egyszerre valami megjelent a szemem előtt... nem tudom, micsoda. De már elmúlt, egészen elmúlt.

- Örülök, hogy elmúlt - mormogta Tackleton, s kutató szemét végigjártatta a szobán. - Csak kíváncsi vagyok, mi volt az, és hová lett? Hüm. Jöjjön csak ide, Caleb. Ki ez a szürke hajú ember?

- Nem tudom - súgta Caleb. - Soha életemben nem láttam. Diótörőnek jó figura volna, egészen új modell. Lecsavarható állkapoccsal, amely egészen a melléig nyílik. Igazán pompás volna.

- Nem elég csúnya - mondta Tackleton.

- Vagy talán gyufatartónak - jegyezte meg Caleb elmerülten. - Micsoda modell! Lecsavarni a fejét, belerakni a gyufát, fölfordítani és a talpán meggyújtani - nagyszerű gyufatartó egy úriszoba kandallójára, úgy, ahogy ott áll.

- Távolról sem elég csúnya - mondta Tackleton. - Egyáltalán semmi sincs benne. Jöjjön, hozza ezt a skatulyát. Remélem, most már minden rendben?

- Ó, egészen elmúlt, teljesen elmúlt - szólt az asszonyka, és gyorsan búcsút intett. - Jó éjszakát.

- Jó éjszakát - mondta Tackleton. - Jó éjszakát, John Peerybingle. Óvatosan fogja a dobozt, Caleb. Megölöm, ha leejti. Olyan sötét az éjszaka, mint a szurok, az idő meg rosszabb, mint valaha. Jó éjszakát.

Még egyszer élesen körüljártatta tekintetét a szobán, aztán kilépett az ajtón, nyomában Caleb, fején az esküvői tortával.

A fuvaros annyira megriadt kis felesége miatt, és oly buzgón nyugtatgatta, babusgatta, hogy alig vette észre az idegen jelenlétét egészen mostanáig, amikor már egyetlen vendégként állt előtte.

- Látod, az öreg nem tartozik hozzájuk - mondta. - Meg kellene értetni vele, hogy elmehetne már.

- Bocsánatot kérek, barátom - lépett oda az öregúr -, annál is inkább, mert attól tartok, hogy a felesége rosszul érzi magát. De mivel nem érkezett meg a kísérőm, pedig testi fogyatékosságom miatt föltétlenül szükségem van rá - itt megérintette a fülét, és megrázta a fejét -, hát attól félek, hogy valami tévedés történt. Változatlanul tart a rossz idő, ami elől az ön kényelmes szekere olyan kitűnő menedéket nyújtott - sose legyen rosszabban részem! Volna oly kegyes megengedni, hogy ágyat béreljek maguknál?

- Igen, igen! - kiáltotta Pötty. - Igen, feltétlenül!

- Ó - szólt a fuvaros, akit meglepett az asszony gyors beleegyezése -, jó, nekem nincs ellenvetésem, de még mindig nem vagyok egészen bizonyos, hogy...

- Csitt! - szakította félbe az asszony. - Édes John!

- Eh, hiszen földsüket - felelte John.

- Tudom, hogy az, de... Igen, uram, föltétlenül! Mindenesetre, igen! Tüstént ágyat vetek neki, John.

Amint elszaladt ágyat vetni, oly különös volt a nyugtalansága és izgatott viselkedése, hogy a fuvaros elámulva nézett utána.

- Hát a mamák ágyakat vetnek - gügyögte Slowboy kisasszony a kisbabának -, és a hajuk barna és göndör, amikor a sapkájukat leveszik és megijesztik őket, a drága kisbabákat, amint a tüzek mellett ülnek.

A kétely és lelki zavar állapotában gyakran előfordul, hogy valami jelentéktelen szófoszlány megtapad az ember agyában. Így a lassan fel-alá sétáló fuvaros is azon kapta rajta magát, hogy többször is elismétli ezeket az értelmetlen szavakat. Oly sokszor ismételte, hogy már kívülről megtanulta, és még mindig mondogatta, mint valami leckét, amikor Tilly végigdörzsölte kezével a baba kopasz fejecskéjét annyiszor, ahányszor a dajkatapasztalás szerint hasznosnak vélte, aztán újra felhúzta rá a főkötőt.

„És megijesztették a drága kisbabákat, amikor a tüzek mellett ültek. Azt szeretném tudni, hogy mi ijesztette meg Pöttyöt?" - gondolkozott fel és alá járkálva a fuvaros.

Le akarta rázni lelkéről a játékkereskedő gyanúsításait, és ezek mégis valami homályos, meghatározhatatlan szorongással töltötték el. Mert Tackletonnak gyors és furfangos észjárása volt, ő pedig fájdalmasan érezte, hogy lassú fölfogású ember, akit a félig kimondott dolgok mindig nyugtalanítanak. Bizonyára esze ágában sem volt, hogy összefüggést keressen Tackleton szavai és feleségének szokatlan viselkedése között, de ez a két kérdés, amely körül gondolatai forogtak, elválaszthatatlanul összefonódott agyában.

Az ágy hamarosan meg volt vetve, és a látogató, miután egy csésze teán kívül minden frissítőt visszautasított, szobájába vonult. Akkor aztán Pötty kijelentette, hogy ismét egészen jól érzi magát, s férje számára a kandalló mellé tolta a nagy karosszéket, megtömte és átadta a pipát, maga pedig megszokott zsámolyára ült mellette, a tűzhely előtt.

Mindig csak ezen a kis zsámolyon akart ülni. Azt hiszem, sejthette valahogyan, hogy ez afféle hízelgő, kedveskedő zsámoly.

Pötty mestere volt a pipatömésnek; merem állítani, hogy a négy világrészben nem akad nála jobb pipatömő. Elragadó látvány, ahogy pufók kisujját bedugja a pipa fejébe, aztán keresztülfúj rajta, hogy megtisztítsa a szárát, amikor pedig már megtisztította, úgy tesz, mintha azt hinné, hogy még mindig van valami a pipaszárban, s még vagy tucatszor belefúj, végre a szeméhez tartja, mint egy távcsövet, s gyönyörűséges arcocskájával ingerlő fintort vág. Ami a dohányt illeti, ahhoz is tökéletesen ért, ahogy pedig a fidibusszal a pipát meggyújtja, mikor az már a fuvaros szájában van - közel jár a lánggal a férje orrához, de sohasem perzseli meg -, hát ez már művészet, magasrendű művészet.

És tücsök meg a teáskanna, amelyek újra rázendítettek nótájukra, méltányolták ezt a művészetet! Méltányolta az újra fellángoló lobogó tűz és az óra tetején álló kis Kaszásember is, miközben a maga figyelemre nem méltatott munkáját végezte. De mégis, legjobban az elsimuló homlokú és felviduló ábrázatú fuvaros méltányolta.

S amint megfontoltan, elgondolkozva pöfékelt öreg pipájából, a hollandi óra ketyegett, a piros tűz izzott, és a tücsök cirpegett, háza tűzhelyének jó szelleme - mert ez volt a tücsök - tündér képében belebbent a szobába, s otthonának alakjait ezer formában elővarázsolta. Különböző nagyságú és korú Pöttyök töltötték meg a szobát. Kicsi gyerek Pöttyök szaladgáltak előtte,

amint éppen virágot szedtek a mezőn, szemérmes Pöttyök, amint vonakodva engedtek az ő tagbaszakadt képmása kérlelésének; újdonsült asszonykák pattannak le a kocsiról, és ámuldozva veszik át a ház kulcsait; kis Pötty mamák, képzeletbeli Slowboy kisasszonyok kíséretében, babákat visznek keresztelni, matrónaképű Pöttyök, még mindig fiatalon és virágzóan, amint a falusi bálon táncoló Pötty leánykákra ügyelnek; termetes Pöttyök, akiket rózsás arcú unokák vesznek körül és másznak a nyakukba, töpörödött Pötty anyókák, akik botra támaszkodva nehézkesen botorkálnak. Öreg fuvarosok is jelentek meg a szeme előtt, akiknek lába előtt vén, vaksi Boxerek heverésznek; új szekerek fiatal kocsisokkal (a szekereken ez a fölírás: Peerybingle fivérek), beteg, öreg fuvarosok, akiket a leggyöngédebb kezek ápolnak; elhalálozott öreg fuvarosok zöldellő sírhantjai a temetőben. És mikor a tücsök mindezt megmutatta neki - John világosan látta, bár a tűzre meresztette szemét -, könnyű és boldog lett a szíve, hálás lélekkel köszönetet mondott a házitűzhely isteneinek, és annyit sem törődött már Gruff és Tackletonnal, amennyit ti törődtök vele.

De hát ki volt az a fiatal férfi, akit ugyanaz a tücsök-tündér oly közel helyezett el Pötty zsámolyához, s aki egyedül magányosan meg is maradt ott? Miért időzött még mindig, oly közel az asszonykához, karjával a kandalló párkányára támaszkodva s folyvást ezt ismételgetve: „Férjhez ment! És nem hozzám!”

Ó, Pötty! Ó, gyönge Pötty! Ennek a képnek nincs helye a férjed látomásai között - miért vetődött hát árnyéka az ő tűzhelyére?

MÁSODIK CIRPEGÉS

Caleb Plummer és vak leánya egyedül, magányosan éldegélt - ahogy a meséskönyvekben mondják. És én áldom, s remélem, velem egyetemben ti is áldjátok a meséskönyveket, hogy még egyáltalán mondanak valamit ebben a hétköznapi világban. Szóval Caleb Plummer és vak leánya egyedül éldegélt egy repedt dióhéjszerű, kicsiny faházikóban, amely, az igazat megvallva, nem volt egyéb, mint egy kis szemölcs a Gruff és Tackleton ház előreugró vörös téglaorrán. Gruff és Tackleton háza az utca legfőbb dísze, míg viszont Caleb Plummer lakhelyét egy-két kalapácsütéssel összedönthetné az ember, s egy szekérfordulóval elhordhatná a darabjait.

Ha valaki megtisztelné Caleb Plummer házikóját azzal, hogy egyáltalán észreveszi a hiányát egy ilyen rombolás után, eltűnését mindenesetre a fejlődés egyik jeleként venné tudomásul. Úgy tapadt ez a házikó a Gruff és Tackleton házhoz, mint kagyló a hajó gerincéhez, csiga az ajtóhoz vagy egy maroknyi mérgesgomba a fatörzshöz. Pedig hát ez volt az a csíra, amelyből Gruff és Tackleton terebélyes fája kisarjadt, düledező födele alatt az utolsó előtti Gruff eszkábálta a játékokat igen szűkös keretek között az azóta már megöregedett kisfiúk és kislányok számára, akik annak idején játszottak velük, kiókumlálták fortélyaikat, összetörték őket, aztán lefeküdtek aludni.

Azt mondtam, hogy Caleb és a szegény vak lánya itt éldegélt. Találóbb lett volna, ha azt mondom, hogy Caleb itt élt, szegény vak leánya pedig valahol másutt: egy Caleb alkotta, elvarázsolt otthonban, ahol sohasem volt szegénység és nyomor, ahová a gond sohasem tette be a lábát. Nem volt varázsló Caleb, csak ahhoz az egyetlen bűbájossághoz értett, ami még megmaradt nekünk, embereknek: az önfeláldozó, halhatatlan szeretet varázslatos mesterségéhez.

A természet volt tanítómestere minden tanulmányában, a természet tanításából származott az egész csoda.

A vak leánynak sejtelme sem volt arról, hogy a mennyezet megfakult, a falak foltosak, és itt is, ott is lemállott róluk a vakolat, és hogy betömetlen széles rések tátonganak rajta napról napra szélesebben, hogy a gerendák megszuvasodva görnyednek a feje fölött. A vak leánynak sejtelme sem volt arról, hogy a vas elrozsdásodott és a fal elkorhadt, a tapéta levált, hogy a lakásuknak valamikori mivolta, méretei, felosztása, egész formája a lassú enyészeté immár. A vak leánynak sejtelme sem volt arról, hogy az asztal lapján rút cserép- és agyagedények állanak, hogy bánat és reménytelenség lakozik a házban, hogy Caleb gyér haja egyre jobban szürkül az ő világtalan tekintete előtt. A vak leánynak sejtelme sem volt arról, hogy hideg, közömbös és követelőző a gazdájuk, sejtelme sem volt arról, hogy Tackleton egyszerűen és röviden csak Tackleton; abban a hitben élt, hogy ez az ember amolyan jó kedélyű különc, aki szeret tréfálkozni velük, és bár őrangyalukként irányítja sorsukat, semmiképpen nem akar egy köszönő szót sem hallani.

Mindez Caleb műve volt, az ő jámbor, egyszerű apjának műve. De hát náluk is szólt egy tücsök a tűzhelyen, s míg Caleb búsan hallgatta a muzsikáját még egészen kicsike, anyátlan, vak gyermeke mellett, ez a szellem sugallta neki azt a gondolatot, hogy a leányka súlyos fogyatkozását úgyszólván áldássá lehet változtatni, s ezekkel az apró fogásokkal boldoggá lehet tenni őt. Mert az egész tücsök-törzs csupa hatalmas szellemből áll, bárha azok, akik érintkeznek velük, nem is tudják ezt (gyakran megesik az ilyesmi), és a láthatatlan világban nincs hang, amely gyöngédebb és igazabb volna, nincs hang, amelynek olyan vakon lehetne hinni, és amelyről oly bizonyosak lehetnénk, hogy csak a legszeretetteljesebb tanácsot adja, mint azok a hangok, amelyeket az otthon, a házitűzhely szellemei intéznek az emberekhez.

Caleb és leánya együtt dolgoztak a műhelyben, amely egyúttal lakószobájuk is volt. Különös egy hely! Házak álltak benne, kész és félig kész épületek különféle társadalmi állású babák számára. Külvárosi lakások a szegény viszonyok közt élő babáknak; szoba-konyhás lakások az alsóbb néposztály babáinak, pompás városi paloták az előkelő babáknak. Több ilyen lakás már körülbelül be is volt rendezve a korlátozott jövedelmű babák igényeinek megfelelően, de még sokat lehetett volna egy pillanat alatt a legfényűzőbb módon berendezni a polcon felhalmozott székekkel, asztalokkal, szófákkal, ágyakkal és dísztárgyakkal. A fő- és köznemességhez, valamint a köznéphez tartozó babák, akiknek kényelmére e lakások készültek, kosarakban hevertek mindenfelé, és mereven bámulták a mennyezetet. Ami a babáknak társadalmi osztályokba sorolását és a nekik megfelelő hely kijelölését illeti (a tapasztalás szerint siralmasan nehéz dolog ez a valóságos életben), a babák készítői korrigálták a gyakran önfejű és természetellenes természetet: nem érték be a külső jelekkel, a selyemmel, pamuttal és ronggyal, hanem olyan feltűnő egyéni különbségeket valósítottak meg, amelyek minden tévedést kizárnak. Így például az előkelő babahölgy tökéletesen szimmetrikus viaszvégtagokat kap, de csak ő és a rangjabeliek. A következő társadalmi fokon állók bőrből készülnek, az ezután következők durva vászonból. Ami a köznépet illeti, az ő végtagjaik közönséges gyufaszálakból vannak - ezzel elnyerik végleges helyüket a maguk világában, és soha többé ki nem kapaszkodhatnak belőle.

Caleb Plummer szobájában a babákon kívül még sok minden viseli magán az ő ügyes kezének nyomát. Ott vannak a Noé bárkái, amelyekben - kimondhatom - aggasztó sűrűségben állnak egymás mellett a madarak és a négylábú vadak, mindamellett valahogy be lehet őket gyömöszölni a bárka belsejébe, sőt be lehet rázogatni a legkisebb rekeszekbe is. Merész költői szabadsággal Plummer a bárkák ajtajára kopogtatót csinált, ezek talán nem egészen odaillő függelékek, mert a reggeli látogatókat és a postást juttatják eszünkbe, mégis, kedvesen egészí-

tik ki az építmény külsejét. Aztán egy csomó mélabús kis szekér is akadt itt, amelyek fájdalmas hangon muzsikálnak, ha a kerekük forog. Sok kis hegedű, dob meg más kínzószerszám, és töméntelen ágyú, pajzs, kard, lándzsa, puska. Széles, vörös nadrágba bújtatott kis akrobaták folyvást fölmásznak kifeszített hosszú, piros zsinórokon, s a másik oldalon fejjel előre csúsznak le. Számos tekintélyes, sőt tiszteletet parancsoló öregúr veszettül bukfencezik egy vízszintes nyújtón, amely ebből a célból tulajdon házának kapujára van szerelve. Akad mindenfajta állat, különösen változatos alakú lovak, kócból készült sörényű, négy kis cövekre állított, festett fahengerektől kezdve a legtüzesebb telivér hintalóig. Amilyen nehéz elmondani, hányféle furcsaság hever ott tucatszám, amelyek egy fogantyú megcsavarására mindig készek mindennemű képtelenség elkövetésére, éppoly kevéssé könnyű feladat fölemlíteni valami olyan emberi bolondságot, bűnt vagy gyengeséget, amelynek megtestesítőjét élesebb vagy enyhébb formában meg ne találhatnánk Caleb Plummer figurái között. Méghozzá nem is nagyon eltúlozott alakban, mert hiszen egészen kis fogantyúk megforgatása sokkal különösebb teljesítményekre készteti az eleven embert, mint amilyenre egy játékszer egyáltalán képes.

Ilyen tárgyak között ült munkája mellett Caleb és a leánya. A vak lány a babáknak készített ruhát, Caleb pedig egy csinos kis családi ház négyemeletes homlokzatát festette ki és mázolta fényesre.

Caleb arcvonásainak gondossága, alkimistához vagy más titokzatos tudományok búvárlójához illő, elmerült és álmodozó képe első tekintetre furcsa ellentétben állott foglalkozásával és a körülötte heverő jelentéktelen holmival. De a jelentéktelen dolgok nagyon komoly dolgokká válnak, ha az ember a kenyerét keresi meg velük. Egyébként, ettől függetlenül is, a magam részéről amondó vagyok, hogy ha Caleb történetesen főkamarás, képviselő, ügyvéd vagy éppen nagyszabású tőzsdespekuláns talál lenni, semmivel sem kevésbé különös játékszerekkel foglalkozna, de már abban kételkedem, hogy ezek a játékok éppily ártatlanok lennének.

- Kint jártál hát tegnap este - mondta Caleb leánya - abban az esőben, s a gyönyörű új felsőkabátod volt rajtad.

- Bizony, a gyönyörű új felsőkabátom - s Caleb a szobában kifeszített szárítókötélre pillantott, amelyre gondosan kiteregette a korábban leírt zsákvászon kabátot.

- Nagyon örülök, hogy megvetted, apám.

- Méghozzá micsoda szabónál! A legelőkelőbb szabónál. Túlságosan is jó nekem.

A vak leány abbahagyta a munkát, és gyönyörűséggel felkacagott:

- Túlságosan jó, apám! Mi lehetne neked túlságosan jó?

- Mégis szégyellem egy kicsit viselni, tudod. - Leánya ragyogó arcán figyelte szavainak hatását. - Mikor hallom, hogy gyerekek és felnőttek azt mondják a hátam mögött: „No nézd csak, micsoda gavallér!”, nem is tudom, merre fordítsam a szemem. Hát mikor az a koldus tegnap este nem akart elmenni, és hiába mondtam neki, hogy én egyszerű szegény ember vagyok, azt feleli: „Nem, nagyságos úr! Az istenért, nagyságos úr, ne mondjon ilyet!” Egészen elszégyelltem magamat. Igazán úgy éreztem, hogy nincs is jogom ilyen kabátot viselni.

Boldog vak leány! Milyen vidáman ujjongott!

- Látlak, apám - mondta tapsolva -, olyan világosan látlak, mintha megvolna a szemem világa, aminek sohasem érzem hiányát, amikor velem vagy. Kék kabát...

- Világoskék - szólt közbe Caleb.

- Igen, igen, világoskék - és a leány fölemelte ragyogó arcát -, ez az a szín, amelyre még vissza is tudok emlékezni: az ég színe! A múltkor azt mondtad, hogy kék. Tehát világoskék!

- Jó bőre szabva - folytatta Caleb.

- Jó bőre szabva, s a kabátban ott vagy te, édesapám, vidám szemeddel, mosolygó arcoddal, friss járásoddal, sötét hajaddal - olyan fiatalnak és szépnek látszol!

- Hohó, hohó - mondta Caleb. - A végén még hiú találok lenni.

- Azt hiszem, már az is vagy - kacagott a vak lány, és ujjával tréfásan megfenyegette. - Ismerlek, apám, hahaha! Amint látod, kiismertelek!

Mennyire különbözött ez a képzeletbeli arckép attól a Calebtől, aki a leánnyal szemben ült! A leány Caleb friss járásáról beszélt - és ebben nem is tévedett. Mert Caleb esztendők óta sohasem lépte át a küszöböt a maga rendes, lassú járásával; akármilyen nehéz volt is a szíve, sohasem feledkezett meg arról a könnyű lépésről, amellyel megcsalhatta a vak leány fülét, és kedélyét bátorsággal, derűvel tölthette el.

Tudja isten, de én azt hiszem, hogy Caleb határozatlan, félénk modora némiképpen onnan eredt, hogy vak leánya iránti szeretetében összekuszált a fejében mindent, ami reá és az őt körülvevő dolgokra vonatkozik. Hogy is ne volna félős ez a kis ember, amikor annyi esztendeje dolgozik azon, hogy meghamisítsa saját egyéniségét és mindazon dolgokét is, melyeknek valami közük van hozzá.

- Megvolnánk - és Caleb egy-két lépést hátrált, hogy jobban megítélhesse művét. - Úgy hasonlít az eredetihez, mint tizenkettő a tucathoz. Milyen kár, hogy a ház egész homlokzata egyszerre nyílik ki! Csak legalább lépcsőház volna benne, és rendes ajtókon lehetne bejutni a szobákba. De hát ez a legrosszabb oldala a mesterségemnek: mindig ki kell játszanom, be kell csapnom magamat.

- Nagyon halkan beszélsz, apám. Csak nem vagy fáradt?

- Fáradt? - visszhangzott Caleb hirtelen felélénkülve. - Ugyan, Bertha, hát mitől fáradtam volna ki? Sose voltam én fáradt. Azt se tudom, mi az a fáradtság.

S hogy még nagyobb súlyt adjon szavának, abbahagyta annak a két nyújtózkodó és ásítozó figurának önkéntelen utánzását, amelyek a kandalló párkányán állottak, és övüktől fölfelé a fáradtság örökös állapotát ábrázolták. Sőt még dúdolni is kezdett egy daltöredéket, egy csapongó kedélyű bordalt valami gyöngyöző serlegről... Olyan „fene bánja”-hangon énekelt, hogy az arca még ezerszerte soványabbnak és gondterheltebbnek látszott.

- Mi a csuda, maga énekel? - dugta be a fejét Tackleton az ajtón. - No, csak rajta! Én bezzeg nem tudok énekelni.

Ezzel nem is gyanúsította volna meg senki. Arcából éppenséggel nem lehetett valami nagy dalosra következtetni.

- Én nem engedhetem meg magamnak, hogy énekeljek - folytatta. - Örülök, hogy maga megteheti. Remélem, dolgozni is tud mellette. Ámbár azt hiszem, bajosan lehet ideje mind a kettőre.

- Ha látnád, Bertha, hogy kacsingat rám - súgta Caleb. - Micsoda tréfás ember! Ha nem ismernéd, azt hihetnéd, hogy komolyan beszél. Hát nem?

A vak lány mosolyogva bólintott.

- Azt mondják - folytatta Tackleton -, az olyan madarat, amelyik tud énekelni, de nem akar, kényszeríteni kell. De ugyan mit kell csinálni a bagollyal, amely nem tud énekelni, és jobb is volna, ha nem énekelne, mégis énekel?

- De hogy hunyorgat most - suttogta Caleb a lányának. - Uramisten!

- Mindig vidám, mindig bolondos kedvű, ha köztünk van! - kiáltott fel derűsen Bertha.

- Hát te is itt vagy? - szólt Tackleton. - Szegény hülye.

Valóban azt hitte róla, hogy gyengeelméjű. Ez a hiedelem - akár tudatosan, akár nem - azért gyökerezett meg benne, mert a leány kedvelte őt.

- No, ha már itt van, hát akkor hogy van? - kérdezte Tackleton a maga kelletlen hangján.

- Jól, nagyon jól. És olyan boldog vagyok, amilyennek csak ön kívánhat. Olyan boldog, amilyenné ön az egész világot tenné, ha lehetséges volna.

- Szegény hülye - mormogta Tackleton. - Nincs ennek egy szikrányi esze sem. Egy szikrányi se.

A vak lány elkapta a kezét és megcsókolta, majd, mielőtt elengedte volna, még egy pillanatig két keze közé fogva tartotta, és gyöngéden rányomta az arcát. Oly kimondhatatlan szeretet és lángoló hála volt ebben a mozdulatban, hogy maga Tackleton is a szokottnál szelídebben dörmögte:

- No, mi újság?

- Tegnap este, amikor lefeküdtem, a párnám mellé tettem, és egész éjjel róla álmodtam. Amikor aztán hajnalodott, és a ragyogó piros nap... ugye *piros* a nap, apám?

- Reggel és este piros, Bertha - mondta szegény Caleb, és fájdalmas pillantást vetett gazdájára.

- Amikor fölkelt a nap, és beáradt a szobába az a ragyogó fényesség, amelytől mindig félek, hogy járás közben beleütközöm, feléje fordítottam a kis rózsát, és áldottam Istent, amiért ilyen drága, szépséges dolgokat teremt, és áldottam önt, amiért ilyeneket küld nekem, hogy boldoggá tegyen.

„Valóságos bolondokháza ez - mondta magában Tackleton -, hamarosan eljutunk a kényszerzubbonyhoz és a párnázott szobához, ha így folytatja."

Míg a lánya beszélt, Caleb lazán összekulcsolta a kezét, és kifejezéstelenül bámult maga elé, mintha nem volna bizonyos benne (s talán nem is volt), vajon tett-e csakugyan valamit Tackleton, hogy kiérdemelje Bertha köszönetét? Ha e pillanatban teljesen szabadon cselekedhetik, és halálbüntetés terhe alatt azt követelik tőle, hogy érdeme szerint rúgjon bele a játékkereskedőbe, vagy boruljon a lábához, azt hiszem, egyenlő eshetősége lett volna mindkét cselekedet bekövetkeztének. Pedig Caleb jól tudta, hogy tulajdon kezével hozta haza lányának a kis rózsatövet oly féltő gonddal, s tulajdon ajkával tolmácsolta az ártatlan hazugságot, amelynek segítségével elejét veheti annak, hogy leánya csak gyanítsa is, mily töméntelen önfeláldozásba kerül neki napról napra az ő boldogsága.

- Jöjjön ide, Bertha - mondta Tackleton, most az egyszer kissé barátságosabb hangon.

- Oda tudok menni egyenesen, nincs szükségem vezetésre. - És hozzálépett.

- Mondjak egy titkot, Bertha?

- Ha akarja - felelte izgatottan a leány.

Hogy ragyogott ez a világtalan arc! Hogy elárasztotta a fény ezt a figyelve előrehajoló fejet!

- Ugye ma megint olyan nap van, amikor az a kis hogyishívják, az az elkényeztetett gyerek, a Peerybingle felesége meglátogatja magukat, s megrendezi itt különös piknikjét, igaz? - Tackleton hangján erősen érzett, mennyire utálja az egész társaságot.

- Igen - felelte Bertha -, ma lesz a piknik.

- Gondoltam. Nohát, szeretnék csatlakozni a társasághoz.

- Hallod ezt, apám? - kiáltott fel túláradó boldogsággal a vak leány.

- Hallom, hallom - mormogta Caleb egy alvajáró merev tekintetével -, de nem hiszem. Bizonyosan ez is az én hazugságaim közé tartozik.

- Szóval én... szeretném egy kissé összehozni Peerybingle-éket May Fieldinggel. Feleségül fogom venni Mayt.

- Feleségül veszi! - kiáltott fel a vak leány, és hirtelen elhúzódott Tackletontól.

- Reménytelenül hülye - mormogta Tackleton. - Attól tartok, sohasem ért meg. No, szóval feleségül veszem Mayt, Bertha! Templom, pap, káplán, egyházfi, üveges hintó, harangszó, ebéd, esküvői torta, bokréták, velős csontok, nagy mészároskések, és minden, ami ehhez a bolondsághoz tartozik. Lakodalom lesz, érti? Lakodalom. Nem tudja, mi az, hogy lakodalom?

- Tudom - felelte csöndesen a vak leány. - Értem.

- Érti? - mormogta Tackleton. - No, ez több, mint amennyit vártam. Jól van. Hát ezért akarok részt venni a társaságban, ezért hozom el Mayt és az anyját. Majd küldök ide egy s más apróságot, mielőtt a piknik megkezdődik. Hideg birkacombot vagy más effélét. Hát szóval szívesen látnak?

- Szívesen - felelte a lány.

Lehorgasztotta fejét, félrevonult, és így állt ott, kezét összekulcsolva, magába merülten.

- Nem hiszem, hogy nagyon szívesen látnak - mormogta rápillantva Tackleton -, mert, úgy látszik, már el is felejtette az egészet. Caleb!

„Talán csak szabad annyit mondanom, hogy itt vagyok?” - gondolta Caleb. - Parancsoljon!

- Vigyázzon, hogy a lánya ne felejtse el, amit mondtam neki.

- Sohasem felejt el semmit. Ebben az egy dologban nem tudott megokosodni.

- Mindenki lángésznek tartja a maga gyerekét - állapította meg vállvonogatva a játékkereskedő. - Szegény ördög.

Ezzel a határtalanul megvető megjegyzéssel könnyítve lelkén, a jó Gruff és Tackleton eltávozott.

Bertha ott maradt, ahol volt, s mélységes töprenkedésbe merült. Arcáról eltűnt a vidámság, levertnek, nagyon szomorúnak látszott. Háromszor-négyszer megrázta fejét, mintha valami emléket vagy veszteséget siratna, de bánattal teli gondolatait nem öntötte szavakba.

Csak amikor már Caleb hosszabb ideje foglalkozott azzal, hogy kocsiba fogott egy pár lovat, egyszerűen rászögezve a hámot testük legfontosabb részeire, csak akkor ment közelebb apja munkaasztalához, és csak ekkor szólalt meg, melléje ülve:

- Apám, egyedül érzem magam a sötétségben. Szükségem van a szememre, az én türelmes, engedelmes szememre.

- Itt van - mondta Caleb -, mindig készen áll szolgálatodra. Inkább a tiéd, Bertha, mint az enyém, a napnak mind a huszonnégy órájában. Mivel szolgálhat most a szemed, drágám?

- Azzal, hogy körülnézel a szobában, apám.

- Ki sem mondtad, máris megtörtént, Bertha.

- Mondd el, milyen?

- Éppen olyan, mint mindig. Egyszerű, de nagyon kényelmes. Igazán széppé teszi a falak vidám színe, a tálak és tányérok tarka virágdíszei, a gerendák és a faburkolat fényes, sima fája s az egész helyiség bájossága, tisztasága.

Csakugyan bájos és tiszta volt a helyiség mindenütt, ahol Bertha kezének dolga akadhatott. De sehol másutt nem is volt lehetséges, hogy bájos és tiszta legyen ez a rozzant viskó, amelyet annyira átalakított Caleb képzelete.

- Ugye most a dolgozókabátod van rajtad, és nem vagy olyan elegáns, mint abban a szép felsőkabátban? - kérdezte Bertha, és megérintette apját.

- Hát nem vagyok éppen olyan elegáns, de azért fürgének elég fürge vagyok így is.

- Apám! - A vak lány egészen közel húzódott apja székéhez, s egyik karjával átfonta a nyakát. - Beszélj valamit Mayről. Nagyon szép?

- Nagyon.

May csakugyan nagyon szép, Caleb ezért egészen ritka dolognak érezte, hogy nem kell a képzeletéhez folyamodnia.

- Sötét a haja - mondta elgondolkozva Bertha -, sötétebb, mint az enyém. A hangja kedves és dallamos, azt tudom. Szívesen hallgattam mindig. A termete...

- Egy baba sincs ebben a szobában, amely hozzá fogható volna - szólt Caleb. - Hát még a szeme!

Itt elakadt, mert Bertha még szorosabban fogta át a nyakát, s az ölelő kar figyelmeztető szorítását egyszerre megértette. Köhécselt egy pillanatig, kalapált, aztán újra dúdolni kezdett a gyöngyöző serlegről - biztos menedéke volt ez minden efféle helyzetben.

- Hát a barátunk, apám, a jótevőnk! Tudod, hogy sohasem unom meg, ha róla beszélsz. Vagy meguntam valaha? - kérdezte hirtelen.

- Dehogyis untad - felelte Caleb -, és igazad is van.

- De mennyire igazam van! - kiáltott fel a vak leány olyan hévvel, hogy Caleb, bármily becsületes volt is a szándéka, lesütötte a szemét, nehogy azzal a világtalan tekintettel találkozzék, mintha a lány kiolvashatná belőle az ártatlan csalást.

- Beszélj megint róla, édesapám - kérte Bertha. - Beszélj minél többet. Az arca jóindulatú, szelíd, gyöngéd. Bizonyos vagyok benne, hogy becsületes és őszinte. Férfias szíve minden jó cselekedetet a nyerseség és kelletlenség látszatával igyekszik leplezni, bár az ott lüktet a tekintetében, minden pillantásában.

- És nemessé teszi - tette hozzá Caleb csöndes kétségbeeséssel.

- És nemessé teszi! - kiáltotta a vak leány. - Öregebb, mint May, apám.

- Hát igen - mondta húzódozva Caleb. - Valamicskével öregebb. De ez nem jelent semmit.

- De bizony jelent, apám! Micsoda ritka boldogság, ha valaki türelmes társa lehet majd öregségében, gyengeségében: gyöngéden ápolhatja, ha beteg, állhatatos barátja lehet szenvedésben, bánatban; fáradságot nem ismerve dolgozhatik érte, őrizheti, gondozhatja, ágya mellett ülhet, beszélhet hozzá, amikor ébren van, és imádkozhatik érte, amikor alszik! Micsoda kivételes szerencse ez! Micsoda nagyszerű alkalom arra, hogy egész hűségét, odaadását bebizonyíthassa! Vajon megteszi May mindezt, édesapám?

- Bizonyosan.

- Szeretem Mayt, apám, egész lelkemből szeretem... - és e szavaknál szegény világtalan arcát Caleb vállára hajtotta, és úgy sírt, úgy sírt, hogy Caleb már-már elkeseredett, miért is hozta rá ezt a könnyes boldogságot.

Eközben izgatott sürgés-forgás volt John Peerybingle házánál, mert a kis Peerybingle-né természetesen nem is gondolt arra, hogy bárhová elmenjen a kisbaba nélkül, márpedig beletelik egy kis idő, amíg a babát útra kész állapotba hozzák. Nem a baba súlya és terjedelme miatt oly nagy dolog ez, hanem igen sok mindennek kell vele és körülötte történni, lépésről lépésre. Például amikor a baba nagy üggyel-bajjal eljutott az öltöztetés bizonyos pontjáig, s józan ésszel azt hihetné az ember, hogy egy-két simítással egészen elkészült már, és olyan pompás baba lesz belőle, hogy párját ritkítja a világon - akkor egyszer csak váratlanul flanell főkötőt húznak a fejére, és bedugják az ágyba. Itt aztán, hogy úgy mondjam, majd egy óra hosszat fő két takaró közt. Akkor újra kiemelik e tétlen állapotból, igen pirosan és heves bömbölés közepette, hogy része legyen a... hm... ha megengeditek, hogy általánosságban szóljak, talán úgy fejezem ki magamat, hogy elfogyasszon egy könnyű ebédet. Ezek után ismét elalszik. A közbenső időt Peerybingle-né arra használja fel, hogy a maga szerény keretei közt olyan csinosra csípje ki magát, amilyennél csinosabbat egész életetekben nem láttatok; ugyane rövid fegyverszünet idején Slowboy kisasszony is belemesterkedi magát egy szokatlan, eredeti szabású kabátkába, amely semmiféle összefüggésben nem áll sem övele, sem semmi mással, gyűrötten, zsugorodottan, önállóan és függetlenül halad a maga egyéni útján, ügyet sem vetve senkire a világon. Ezalatt a baba megint fölébredt, mire Peerybingle-né és Slowboy kisasszony együttes erőfeszítéssel krémszínű köpenyt húznak a testére, a fejére pedig gyapotszövetből készült domború pástétomot cibálnak. Így aztán idővel mind a hárman eljutnak az ajtóig, ahol ezalatt az öreg ló türelmetlen patáinak kapálásával többet rontott a kövezeten, mint egy egész napi fuvarozás alatt. Már csak homályosan látszik ide Boxer, amint visszatekinget a lóra, és arra biztatja, hogy gazdájának parancsa nélkül induljon utána.

Ami azt illeti, hogy székre vagy más effélére volna szükség ahhoz, hogy Peerybingle-né a szekérre kerüljön, hát nagyon rosszul ismeritek Johnt, ha azt hiszitek, hogy ő igénybe vesz ilyesmit. Még meg sem pillantottátok, fölkapta a földről az asszonykát, s az máris ott ül a helyén, üdén, pirosan és a férjét korholva: - Ugyan, John. Hogy tehetsz ilyesmit? Gondold meg, hogy Tilly is látja!

Ha szabad egyáltalában szóba hoznom egy ifjú hölgy lábszárát, Slowboy kisasszony lábáról megjegyzem, hogy valami végzetes kényszerűség miatt csodálatos módon mindig fel kell horzsolódnia, és sohasem képes a legkisebb fel- vagy leszállásra anélkül, hogy valami rovást ne őrizne ennek a körülménynek az emlékezetére, mint ahogy Robinson Crusoe jelölte a napokat a maga fakalendáriumán. De mivel ezt udvariatlanságnak lehetne tekinteni, még gondolkozom, hogy elmondjam-e.

- John, elhoztad azt a kosarat, amelyikben a borjúhúsos-sonkás pástétom van, meg a többi holmi, a sörösüvegekkel? - kérdezte Pötty. - Mert ha nem, ebben a percben vissza kell fordulnunk.

- Kedves kis teremtés vagy - felelte a fuvaros -, hogy visszafordulásról beszélsz, amikor már teljes negyedórán át feltartóztattál.

- Nagyon sajnálom, John - fontoskodott Pötty -, de a borjúhúsos-sonkás pástétom meg a többi holmi és a sör nélkül... nem, ezt igazán nem tehetjük... semmi szín alatt nem mehetünk el Bertháékhoz. Hó!

Ezt az egytagú szót a lóhoz intézte, hanem az eleresztette a füle mellett.

- Állítsd meg, kérlek, John! - könyörgött Peerybingle-né.

- Ráérünk akkor is, ha majd elkezdem otthon felejteni a holmit. Itt van a kosár, jó helyen.

- Micsoda keményszívű szörnyeteg vagy te, John, hogy nem mondtad mindjárt, és nem kíméltél meg a nagy ijedségtől! Kijelentem, hogy sohase mennék el Bertháékhoz a borjúhúsos-sonkás pástétom meg a többi holmi és a sör nélkül, a világ minden kincséért sem. Mióta összeházasodtunk, minden két hétben pontosan megtartjuk ott a magunk kis piknikjét. Ha egyszer nem sikerülne, szinte azt gondolnám, hogy a szerencse örökre elhagyott bennünket.

- Jó ötlet volt ez már kezdetben is, becsüllek érte, asszonykám.

- Édes John - és Pötty erősen elpirult -, ne is beszéljünk arról, mennyire becsülsz engem. Uramisten!

- Mellesleg - jegyezte meg a fuvaros -, az az öregúr...

Megint oly szemmel látható, oly hirtelen zavar fogta el!

- Furcsa istenteremtése az - folytatta, és egyenesen maga elé nézett az útra. - Nem tudok eligazodni rajta. Nem hinném, hogy valami rosszban sántikálna.

- Semmi esetre. Én... én egészen bizonyos vagyok abban, hogy nem.

- Jó - mondta a fuvaros, és nem tudta levenni tekintetét az asszonyka erősen elkomolyodott arcáról. - Örülök, hogy ennyire bizonyosra veszed, mert ez is megerősíti az én érzésemet. Csak furcsállom, hogy törik-szakad, továbbra is nálunk akar lakni. Hát nem? Olyan különösen alakulnak a dolgok.

- Nagyon különösen - tette hozzá az asszony alig hallható, halk hangon.

- Akárhogy van is, derék öregúr. Úri módon fizet, s azt hiszem, meg lehet bízni benne, mint igazi úriemberben. Hosszasan elbeszélgettem vele ma reggel. Azt mondja, már jobban hall engem, amióta valamelyest megszokta a hangomat. Sok mindent beszélt magáról, én is magamról. Rengeteget kérdezgetett. Elmondtam, amit te úgyis tudsz, hogy mint fuvaros kétféle járatot csinálok, egyik nap jobbra indulok a házunktól, másik nap meg balra. (Mert hát ő idegen errefelé, és nem ismeri a helységek nevét.) Ez nagyon tetszett neki. „Szóval akkor holnap este magával jöhetek haza - mondotta -, pedig azt hittem, hogy éppen az ellenkező irányból érkezik. Nagyszerű! Akkor esetleg megkérem, hogy ismét vegyen föl a szekerére, de megígérem, hogy most nem alszom el olyan mélyen...” Annyi bizonyos, hogy jó mélyen aludt. Min gondolkoztál így el, Pötty?

- Hogy min gondolkoztam el? Én csak... csak hallgattam, amit beszélsz.

- Akkor jó - mondta a fuvaros. - Már megijedtem az arcod láttán, hogy talán túlságosan sokat találtam fecsegni, és te közben másra gondolsz. Fogadni merek, hogy közel jártam ahhoz, hogy bolondokat beszéljek.

Pötty nem felelt, kis ideig hallgatva döcögtek tovább. De nem volt könnyű dolog sokáig hallgatni John Peerybingle szekerén, mert az úton járók közül mindenkinek volt számukra

mondanivalója. Ha semmi más, legalább egy adjisten. És valóban, gyakran nem volt semmi más, az igazán barátságos viszonzáshoz mégsem volt elegendő egy fejbólintás meg egy mosoly, hanem olyan egészséges tüdőműködés is kellett, akárcsak egy hosszú lére eresztett képviselőházi szónoklat. Némelykor gyalogosok vagy lovasok igyekeztek egy kis darabon lépést tartani a szekérrel, azzal az elhatározott szándékkal, hogy beszélgessenek egy kicsit - ilyenkor jócskán akadt mondanivaló mindkét részen.

Aztán meg Boxer a derék fuvarosnak még kedélyesebb találkozási jelenetekre adott alkalmat, mint amilyet akár féltucat ember is előidézhetett volna. Az egész úton végig mindenki ismerte ezt a kutyát, különösen a baromfiak meg a disznók, s amint meglátták oldalogva közeledő testét, kutatóan hegyezett fülét, kackiásan magasba emelt farkcsonkját, tüstént visszahúzódtak, messze, a kert végében levő óljukba, nem várva meg azt a tisztességet, hogy bizalmasabb közelségbe kerüljenek vele. Boxernak mindenütt dolga akadt, beszaladt minden keresztutcába, benézett minden kútba, ki- és beugrált minden házikó ajtaján, betört az ifjú leányzók iskolájának kellős közepébe, fölrebbentett minden galambot, fölmeresztette minden macska farkát, s úgy állított be minden kocsmába, mintha állandó vendég volna.

Akárhová tért is be, mindig felkiáltott valaki: - Nini, itt a Boxer! - És valaki tüstént kijött, legalább két-három másik valakinek a kíséretében, hogy jó napot kívánjon John Peerybinglenek meg az ő csinos asszonykájának.

A faluzó szekeret töméntelen kisebb-nagyobb csomag várta, s az utazás legkellemesebb része éppen az volt, hogy oly sok rakományt kellett fölvenni meg leadni. Voltak, akik izgatottan lesték csomagjukat, mások elcsodálkoztak a váratlan meglepetésen, aztán olyanok is voltak, akik vége-hossza nincs utasításokkal adták át csomagjukat Johnnak, s ő oly élénken érdeklődött minden küldemény iránt, hogy az egész dolog érdekesebb volt, mint bármilyen színjáték. Néha olyasmit kell fuvarozni, aminek az elhelyezése alapos megfontolást kíván, ilyenkor a fuvaros meg a feladó hosszasan elvitáznak, vagy legalábbis megtanácskozzák a szállítás módját. A tanácskozáson rendszerint részt vesz Boxer is, rövid ideig lázasan figyel, utána megfontoltan körülugrálja az összegyűlt kupaktanácsot, és rekedtre ugatja magát. Pötty mindezeket az eseményeket vidáman szórakozva, tágra nyílt szemmel élvezte a szekér üléséről. Figyelő arca bájos képet nyújtott a ponyvatető alatt, a fiatalemberek közt se vége, se hossza nem volt az oldalba bökéseknek, jelentős pillantásoknak, suttogásoknak, irigykedő szavaknak. Ez pedig szerfölött gyönyörködtette Johnt, a fuvarost, mert büszke volt rá, hogy az ő kis feleségét megbámulják - azt pedig jól tudta, hogy az asszony mit sem törődik ezzel, legföljebb magában örül.

A kiránduláshoz kétségtelenül kissé ködös volt a január, s a hideg is csípős. De ki törődik ilyen semmiségekkel? Pötty semmi esetre. Tilly Slowboy sem, mert neki a szekerezés mindenképpen az emberi gyönyörűségek legmagasabb foka, a földi vágyak koronája. A kisbaba sem, arra akár meg is esküszöm, mert nincs a világon kisbaba, aki egész úton melegebb helyen és egészségesebben aludnék - bármilyen nagy teljesítményre legyen is képes e két dolog tekintetében -, mint a drága kis Peerybingle.

A ködben természetesen nem lehet messzire ellátni, mégis sok mindent láthat az ember. Csodálatos, hogy mennyi mindent lehet látni még a legsűrűbb ködben is, ha az ember nem restelli a fáradságot, és keresi a látnivalót. Az is kellemes foglalkozás, ha ültében elnézi a mezők „tündérgyűrűit", ahol alacsonyan sárgállik a fű, s azokat a deres foltokat, amelyek az árnyékban, a sövények közelében, a fák alatt még mindig megmaradtak; hogy meg se említsük azokat a meglepő formákat, amelyeket maguk a fák mutattak, amint váratlanul hol kibukkantak a ködből, hol ismét visszaolvadtak belé. A zilált, kopasz sövények egy sereg hervadt koszorút lóbálnak a szélben, de ebben nincs semmi elkedvetlenítő. Sőt kellemes látvány, mert

melegebbnek tűnik tőle most a házitűzhely és zöldellőbbnek a majd eljövő nyár. A folyó vize jegesnek látszik, de nem mozdulatlan; sietve folyik lefelé, és ez nagy dolog. A csatorna lassúbb, megfontoltabb, ezt el kell ismerni. De sebaj. Annál könnyebben fagy be, ha majd istenigazában beköszönt a hideg. Így aztán lesz hol korcsolyázni és szánkázni, a nehézkes vén bárkák pedig, amelyek mind befagynak valahol a rakodópart közelében, egész nap pöfékelhetnek majd a rozsdás kéménypipájukból, és lustálkodhatnak kedvük szerint.

Egy helyütt nagy halom gyom és csutak égett. Az utasok hosszasan nézték a tüzet, amely a nappali világosságban fehéren s csak itt-ott egy-egy vörös lobbanással csillant át a ködön - nézték mindaddig, amíg csak Slowboy kisasszony fuldokolni nem kezdett, kijelentvén, hogy a füst „facsarja az orrát". Ilyesmit a legcsekélyebb ingerlő szag is kiváltott nála. Ezzel aztán felébresztette a kisbabát, és az nem is akart elaludni többé. Boxer, minthogy körülbelül negyedmérföldnyivel előttük járt, már bent volt a városban, s befordult annak az utcának a sarkán, ahol Caleb és leánya laknak, így aztán a fuvarosék még be sem értek a városba, mikor ő már Bertha mellett állva várta őket az úttesten.

Közmént legyen mondva, Boxer, amikor Berthával érintkezik, bizonyos saját találmányú, gyöngéd megkülönböztetést tesz, ami nyilvánvalóan meggyőz engem arról, hogy tisztában van a leány vakságával. Sohasem jut eszébe, hogy tekintetével vonja magára a figyelmét, mint ahogyan másokkal általában teszi, hanem mindig megérinti a leányt. Hogy miféle tapasztalásai lehetnek vak emberekről vagy vak kutyákról, azt nem tudom. Vak gazdája nem volt soha. Tudomásom szerint sem idősebb Boxer úr, sem Boxerné őnagysága, sem nagyra becsült apai vagy anyai családjának egyetlen tagja sem volt vaksággal megverve. Lehet, hogy magától találta ki, de mindenesetre megszokta valahogy: belekapaszkodik Bertha szoknyájába, és nem ereszti el addig, amíg csak Peerybingle-né asszony és a kisbaba, Slowboy kisasszonnyal és a kosárral egyetemben, épen és egészségesen bévül nem kerülnek az ajtón.

May Fielding is ott volt már, nemkülönben az anyja - egy kis, zsémbes, morcos képű öreg hölgy, akit azon a címen, hogy olyan sovány, mint egy szál deszka, igen átszellemült lénynek tartanak. Mivel valamikor jobb sora volt, vagy legalábbis azt hiszi, hogy jobb sora lehetett volna, ha megtörténik valami, ami nem történt meg, és nem is igen valószínű, hogy megtörténjék - de hát ez mindegy -, valóban igen előkelő és leereszkedő jelenség. Ott volt Gruff és Tackleton is, kellemeskedve és szemmel láthatólag úgy téve, mintha odahaza volna - oly kétségbevonhatatlanul elemében volt, mint egy friss, fiatal lazac a nagy piramis tetején.

- May, édesem, drágám! - kiáltotta Pötty, és odarohant hozzá. - Milyen boldog vagyok, hogy látlak.

Régi barátnője éppoly szívélyes és boldog volt, mint ő. Gyönyörűséges látvány, amint összeölelkeznek - higgyétek ezt el nekem. Kétségtelen, hogy Tackletonnak kitűnő az ízlése: May nagyon csinos lány.

Tudjátok, hogy néha, amikor egy megszokott csinos arc egy másik csinos arc közelébe kerül, és összehasonlítjuk a kettőt, akkor a megszokott egy pillanatra közönségesnek és fakónak tűnik fel, és mintha nem is érdemelné meg azt a jó véleményt, amit eddig tápláltunk róla. De sem Pöttyel, sem Mayvel nem ez történt, mert May arca kiemelte Pöttyét, Pötty arca pedig May arcát, oly kedvesen és kellemesen, hogy - miként John Peerybingle már majdnem megjegyezte a szobába lépve - testvéreknek kellett volna születniök. Mást csakugyan nem is találhat ki az ember, amivel szebbé tegye kettejüket.

Tackleton elhozta a birkacombot, sőt ami már igazán csodálatos, még egy tortát is hozott - de hát az ember ügyet sem vet egy kis pazarlásra, amikor a menyasszonyáról van szó, hiszen végre is nem házasodunk mindennap. A jó falatokhoz meg hozzájárult a borjúhúsos-sonkás

pástétom meg az a „holmi”, amiről Peerybingle-né beszélt, főképpen dió meg narancs, sütemény és más édesség. Amikor az ételeket az asztalra rakták, odatéve Caleb hozzájárulását is, egy nagy fatálban párolgó krumplit (mert ünnepélyes egyezséggel tiltották meg, hogy más ennivalót adjon), Tackleton a főhelyre vezette jövendőbeli anyósát. A fenséges megjelenésű öreg hölgy, hogy minél nagyobb tisztességet szerezzen a rendkívüli ünnepi eseménynek, olyan főkötőt tett a fejére, amely a legfigyelmetlenebb szemlélőben is a hódolat érzését keltheti. Amellett a kesztyűjét sem húzta le. Előkelőség vagy halál!

Caleb a lánya mellett ült, Pötty régi iskolatársnője mellé került, a jó fuvaros az asztal végére. Slowboy kisasszonyt erre az időre gondosan elkülönítették minden bútordarabtól, kivéve azt a széket, amelyen ült, így semmi máshoz nem verhette hozzá a kisbaba fejét.

Ahogy Tilly rábámészkodott a körülötte levő babákra és játékszerekre, úgy bámészkodtak azok is őrá meg az egész társaságra. Az utcaajtónál álló tiszteletre méltó öregurak szakadatlan működésük közepette is megőrizték érdeklődésüket a társaság iránt, olykor még szünetet is tartottak ugrás előtt, mintha a beszélgetésre figyelnének, aztán vadul bukfenceztek tovább, még csak lélegzetet sem véve közben, mintha az egész dolog valami eszeveszett gyönyörűséget okozna nekik.

Annyi szent, hogy ha ezeknek az öreguraknak kedvük szottyanna kárörömmel szemlélni Tackleton kudarcát, minden okuk megvolna az elégedettségre. Tackleton sehogyan sem tudott fölmelegedni. Minél inkább felvidult jövendőbeli hitvese Pötty társaságában, annál kevésbé tetszett neki a dolog, noha éppen ezért hozta őket össze. Olyan volt Tackleton, mint a kutya a jászolban. Amikor a többiek nevettek, ő nem tudott nevetni - tehát fejébe vette, hogy nyilván őrajta mulatnak.

- Édes May! - mondta Pötty. - Micsoda változások, úristen! De az ember egészen megfiatalodik, ha a vidám iskolai életről beszél.

- Nem hiszem, hogy valami nagyon öreg volna - morogta Tackleton.

- Nézze meg az én nagy medve uramat - válaszolta Pötty. - Legalább húsz esztendővel szaporítja az éveim számát. Igaz, John?

- Negyvennel - mondta a fuvaros.

- Hogy ön mennyire szaporítja majd May éveinek számát, azt igazán nem tudom - kacagott Pötty. - De legközelebbi születésnapján bizonyosan közel jár a száz esztendőhöz.

- Haha - nevetett Tackleton. Tompán hangzott ez a nevetés, mint a dobszó. Látszott rajta, hogy legszívesebben kitekerné Pötty nyakát.

- Ha elgondolom - folytatta Pötty -, hogyan beszélgettünk az iskolában leendő férjeinkről! Nem is tudom, milyen fiatalnak, szépnek, vidámnak, elevennek képzeltem a magamét. Hát még a Mayét! Ó, istenem, azt sem tudom, nevessek-e vagy sírjak, ha eszembe jut, hogy milyen ostoba kisleányok voltunk.

Úgy látszik, May tudta, hogy melyiket cselekedje a kettő közül, mert arca lángba borult, és könnyek csillantak meg a szemében.

- Néha még a személyekben is megállapodtunk - mondta tovább Pötty -, valóságos eleven fiatalemberekben. Nemigen sejtettük, hogyan végződik majd a dolog. Annyit tudok, hogy John soha eszembe sem jutott, s ha neked azt találom mondani, May, hogy valaha Tackleton úr felesége leszel, alighanem pofon legyintesz. Nem igaz?

May ugyan nem mondott igent, de kétségtelen, hogy nemet sem, sőt semmiképpen nem tett úgy, mintha ellenkezni akarna.

Tackleton nevetett, kiáltozva, hangosan nevetett. Nevetett John Peerybingle is, a maga megszokott kedélyes, elégedett módján, de ez valósággal susogás volt Tackleton harsogásához képest.

- Mindez mégsem használ semmit - mondta Tackleton. - Látja, nem tudtak ellenállni nekünk. Mi itt vagyunk! Mi itt vagyunk! De a vidám fiatal vőlegények ugyan hová lettek?

- Némelyik meghalt - felelte Pötty -, némelyiket elfelejtettük. Ha valamelyik most idepottyanna közénk, el sem hinné, hogy azok vagyunk, akik voltunk, és hogy mindez, amit lát és hall, igaz, és csakugyan így el tudtuk őt felejteni. Nem hinné, a világ minden kincséért sem.

- Ugyan, Pötty - intette le a fuvaros -, asszonykám!

Pötty oly komolyan, annyi tűzzel beszélt, hogy figyelmeztetés nélkül magához se tért volna. Férje, aki azt hitte, hogy az öreg Tackletont meg kell védenie, nagyon gyengéden lépett közbe, mégis eredményesen, mert az asszony elhallgatott, és egy szót se szólt többé. De még hallgatásában is valami szokatlan izgatottság érződött; az óvatos Tackleton, aki félig lehunyt szemét rajta pihentette, jól megfigyelte ezt, és bizonyos célból erősen emlékezetébe véste.

May nem beszélt, se jót, se rosszat. Lesütött szemmel, hallgatva ült; semmi jel sem mutatta, hogy egyáltalában érdekelné az, ami körülötte történik. Anyja őnagysága ellenben megszólalt, mindenekelőtt megjegyezve, hogy a kislányok azok kislányok, és ami elmúlt, az elmúlt. Amíg a fiatalok fiatalok és meggondolatlanok, addig bizony fiatalosan és meggondolatlanul viselkednek. Még két-három ezekhez hasonló, nem kevésbé bölcs és megcáfolhatatlan aranyigazságot hangoztatott, aztán ájtatos arccal jegyezte meg, hogy hála istennek az ő May lánya mindig kötelességtudó és engedelmes gyermek volt, amivel nem kérkedni akar, bár minden oka megvolna arra, hogy a maga érdemének tekintse. Tackleton úrról kijelentette, hogy erkölcsi szempontból tagadhatatlanul kiváló egyéniség és minden más szempontból a legkívánatosabb vő - ebben senki épeszű ember nem kételkedhetik. (Nagy nyomatékkal mondta ezt.) Ami a családot illeti, amely némi unszolás után rövidesen befogadja Tackletont, arról remélhetőleg Tackleton is tudja, hogy szűkös anyagi viszonyai dacára joggal tart igényt arra, hogy előkelőnek tekintsék; és ha bizonyos körülmények, amelyek - ezt bízvást állíthatja - némi kapcsolatban vannak az indigókereskedelemmel, ám erre nem kíván bővebben kiterjeszkedni, egyszóval ha az említett körülmények másként alakulnak, akkor a család ma gazdag is lehetne. Aztán megjegyezte, hogy nem akar a múltra célozgatni, és nem akarja megemlíteni, hogy leánya egy ideig visszautasította Tackleton úr udvarlását, továbbá még sok mindent nem akar elmondani - amit aztán hosszasan előadott. Végül abban összegezte megfigyeléseinek és tapasztalatainak eredményét, hogy mindig azok a házasságok a legboldogabbak, amelyekben kisebb szerepet játszik az, amit regényesen és ostobán szerelemnek szokás nevezni. A most küszöbönálló házasságnak a lehető legboldogabb jövőt jósolja, nem valami mámoros boldogságot, de szilárdat és tartósat. Végezetül tudtára adta a társaságnak, hogy a holnapi nap betetőzése lesz élete vágyának, és hogyha ez a nap elmúlik, akkor semmi mást nem kíván magának, mint egy szemfedőt és egy előkelő sírhelyet.

Minthogy e megjegyzésekre nemigen lehetett mit felelni - szerencsés tulajdonsága ez minden olyan megjegyzésnek, amely kellőképpen messzire kalandozik a tárgytól -, megváltozott a társalgás menete, s a közfigyelem a borjúhúsos-sonkás pástétomra, a hideg birkacombra, a krumplira meg a tortára terelődött. Hogy a sörről se feledkezzenek meg, John Peerybingle azt indítványozta, hogy igyanak a holnapi esküvő örömére, és mindenkit felszólított, hogy ürítse poharát, mielőtt ő rendes útjára indul.

Mert tudnotok kell, hogy a fuvaros csak megpihent itt, és megabrakoltatta lovát, aztán indult tovább. Még vagy négy-öt mérföldnyi út áll előtte, visszatértében majd beszól Pöttyért, és újra megpihen, úgy mennek haza. Ez a napirend minden piknik alkalmával, amióta csak ezeket a mulatságokat tartják.

A leendő házasparon kívül még ketten voltak a jelenlevők közt, akik csak mérsékelt lelkesedést mutattak a felköszöntő után. Pötty volt az egyik, izgatottságában és zavartságában sehogy se tudta átadni magát a pillanat apró örömeinek. És Bertha volt a másik, aki még asztalbontás előtt hirtelen fölkelt, és otthagyta a többieket.

- Isten áldja mindnyájukat - szólt a termetes John Peerybingle, és belebújt vízhatlan kabátjába. - Rendes időre visszatérek. Viszontlátásra.

- Viszontlátásra, John - felelte Caleb. Úgy tetszett, mintha gépiesen mondaná ezt, és szinte öntudatlanul intene a kezével, közben Berthát figyelte, és arcáról egy pillanatra sem tűnt el az aggódó, csodálkozó kifejezés.

- Isten veled, kis taknyos - mondta vidáman a fuvaros, és lehajolt, hogy megcsókolja gyermekét, akit Slowboy kisasszony, hogy késével-villájával foglalkozhassék, a Bertha készítette gyerekágyra fektetett, méghozzá - bármily különös is - anélkül, hogy kárt tett volna benne. - Isten áldjon! Remélem, lesz még idő, amikor te mégy ki a hidegbe, barátocskám, és itthagyod öreg édesapádat, hadd élvezze a pipáját meg a reumáját a kandalló mellett. Hol vagy, Pötty?

- Itt vagyok, John - riadt fel az asszony.

- Gyere hát - szólt a fuvaros, és csattanósan összeütötte két kezét. - Hol a pipám?

- Egészen megfeledkeztem a pipáról.

Megfeledkezett a pipáról! Ilyen csodát látott-e a világ? Pötty - és megfeledkezni a pipáról!

- Mindjárt... mindjárt megtömöm. Már meg is van.

De nem volt meg olyan hamar sem a pipa, sem a tömés. Rendes helyén volt, a fuvaros vízhatlan kabátjának zsebében, a kis dohányzacskóval - Pötty keze munkájával - egyetemben, amelyből meg szokta tömni, de annyira reszketett a keze, hogy belegabalyodott a zacskóba - pedig hát elég kicsi a keze ahhoz, hogy könnyen kihúzhassa belőle, annyi szent! Rettentően ügyetlenkedett. A pipa megtömése és meggyújtása, ez az apró szolgálat, amellyel kapcsolatban már megdicsértem ügyességét, elejétől végig nagyon siralmasan sikerült. Tackleton egész idő alatt rosszmájúan nézte félig lecsukott szemével, s valahányszor ez a szem Pöttyével találkozott, helyesebben valahányszor elkapta Pötty tekintetét, mert valamiféle csapda volt a szeme, amelybe mások pillantása beleesett - szóval ez mindig erősen növelte Pötty zavarát.

- Ejnye, de ügyetlen vagy ma, Pötty - mondta John. - Igazán azt hiszem, hogy magam jobban meg tudnám csinálni.

E kedélyes szavakkal kilépett a szobából, és nemsokára hallani lehetett, amint Boxer, a vén ló meg a szekér zenebonája távolodik az úton. Ezalatt az álmodozó Caleb még mindig mozdulatlanul állt, és változatlan arckifejezéssel figyelte vak leányát.

- Bertha - szólalt meg halkan. - Mi van veled, kislányom? Úgy megváltoztál néhány óra alatt, ma reggel óta. Nem szoktál te egész álló nap némán szomorkodni. Mi a baj, mondd meg hát!

- Ó, apám, apám - sírta el magát a vak lány. - Milyen kegyetlen is az én sorsom!

Caleb végighúzta kezét a szemén, mielőtt felelt.

- De hát gondold el... milyen vidám, milyen boldog voltál mindig, Bertha! Milyen jó voltál, mennyire szerettek!

- Ez zúzza össze a szívemet, apám. Annyira törődsz velem, oly jó vagy hozzám!

Caleb értetlenül, elképedten hallgatta.

- A vakság... - dadogta - a vakság, szegény drága Berthám... nagy szerencsétlenség... de hát...

- Sohasem éreztem! - kiáltotta a vak lány. - Soha, egyáltalában nem! Néha kívántam, bárcsak láthatnálak téged vagy őt - csak egyszer, egy rövid pillanatra, hogy tudhassam, milyen is az, amit legnagyobb kincsként őrzök itt... - és a szívére tette kezét. - Bizonyos szerettem volna lenni, hogy nem csalódom benne. És néha (még gyerekkoromban) sírtam az esti imádság közben, mert arra gondoltam, hogy ha most a ti képetek a szívemből felszáll az égbe, talán nem hasonlít igazán hozzátok. De az ilyen érzések sohasem tartottak sokáig. Elmúltak, és én ismét nyugodt és elégedett voltam.

- Majd elmúlnak most is.

- De édesapám! Édes jó apám, légy türelmes hozzám, ha rossz vagyok. Nem ez az én bánatom.

Caleb most már nem tudott erőt venni magán: engedte, hogy nedves szeméből kiáradjanak a könnyek - oly komolyan, oly szenvedélyesen beszélt a lány. De még most sem értette.

- Hívd ide Mayt - mondta Bertha. - Nem fojthatom ezt tovább magamba. Hívd ide, apám.

Tudta, hogy apja habozik, ezért elismételte: - May jöjjön ide, jöjjön ide.

May meghallotta nevét, nyugodtan hozzálépett, és megérintette karját. A vak lány tüstént megfordult, és mindkét kezét odanyújtotta.

- Nézz rám, édesem, szívecském. Olvass az arcomban a te szép szemeddel, és mondd meg, rá van-e írva az igazság?

- Rá van írva, édes Berthám.

A vak lány elfordította világtalan, fehér arcát, amelyen végigpatakzott a könny, s így beszélt barátnőjéhez:

- Egyetlen kívánság, egyetlen gondolat sincs a lelkemben, édes May, ami ne a te javadat akarná. Semmire sem tudok olyan hálásan emlékezni, mint arra a sok-sok alkalomra, amikor szemed és szépséged teljes ragyogásában is oly figyelmes voltál a vak Berthához, gyermek-korunkban és később is, amikor én olyan gyerekes voltam, amilyen csak egy vak leány lehet. Szálljon rád az ég minden áldása. Áradjon világosság boldog életedre. És mégis, édes May - felé fordult, és erősebben szorította a kezét -, ma mégis majdnem megszakadt a szívem, amikor megtudtam, hogy az ő felesége leszel. Ó, apám, May, Mary! Bocsássátok ezt meg nekem... hiszen ő könnyített az én sötétbe borult életem súlyos terhén, bocsássátok meg... Higgyétek el, Isten a tanúm: nem kívánok, de nem is kívánhatnék neki olyan feleséget, aki nálad méltóbb lenne az ő jóságához!

Beszéd közben elengedte May Fielding kezét, s a ruháját ragadta meg, olyan mozdulattal, amelyben könyörgés keveredett a szeretettel. Egyre lejjebb és lejjebb roskadt a szokatlan gyónás közben, végre is barátnője lábához borult, és világtalan arcát May szoknyájának ráncai közé temette.

- Mennyei atyám! - kiáltott fel Caleb, akire most egyszerre teljes váratlansággal sújtott le az igazság. - Hát ezért ámítottam kicsi kora óta, hogy most összetörjem a szívét?

Szerencséje volt mindnyájuknak, hogy Pötty, ez a sugárzó, hasznos, buzgó kis Pötty - mert hát ilyen volt, akármennyi hibában leledzett is, s akármennyire megharagusztok is rá nemsokára -, szerencséje volt mindnyájuknak, mondom, hogy Pötty is jelen volt, különben nem is tudom, hogyan végződött volna mindez. Pötty összeszedte magát, és közbelépett, mielőtt még May felelhetett vagy Caleb tovább tudott volna beszélni.

- Gyere csak, édes Bertha, jöjj velem. Fogd karon, May! Így. Látod, milyen nyugodt máris, és milyen kedves tőle, hogy hallgat ránk - mondta az aranyos kis asszonyka, és megcsókolta Bertha homlokát. - Gyere, édes Bertha. És ugye az édesapja is velünk jön? Föl-tét-le-nül, Caleb!

Helyes, helyes. Nemes lelkű teremtés volt ilyen dolgokban a kis Pötty, és érzéketlen ember kellett legyen, akire nem volt hatással. Elvezette szegény Calebet és Berthát, hogy erősítsék és vigasztalják egymást, ahogy csak ők ketten értik, rövidesen ismét ott termett - mint mondani szokás - frissen, mint a nyíló rózsa (szerintem azonban még annál is frissebben), hogy őrt álljon a pöffeszkedő, fontoskodó, főkötős és kesztyűs öreg hölgy mellett, és megakadályozza, hogy az bármit is észrevegyen.

- Hozd csak ide azt a drága kis babát, Tilly - mondotta, odahúzva egy széket a tűzhöz. - Ölembe veszem, és Fieldingné lesz szíves mindent elmondani nekem, amit csak a babákkal való bánásmódról tudni kell, és felvilágosít egy csomó dologról, amit egyáltalában nem értek. Ugye, megteszi, kedves Fieldingné?

Még az a bizonyos walesi óriás, aki a mese szerint oly együgyű volt, hogy végzetes sebészi műtétet hajtott végre magán, amikor versenyezni akart azzal a bűvészfogással, amit a legnagyobb ellensége végzett reggeli közben - mondom, még ez sem esett belé oly gyorsan a számára készített tőrbe, amilyen gyorsan az öreg hölgy Pötty ravasz csapdájának martaléka lett. Hogy Tackleton kiment, meg hogy két-három másik jelenlevő kissé elhúzódott tőle, őt magára hagyta, és néhány percig egymással beszélgetett, mindez teljesen elég volt ahhoz, hogy az öreg hölgynek huszonnégy órára eszébe jusson sértett méltósága, és újra elsirassa az indigókereskedelem említett rejtelmes válságát. De az ifjú anya tisztességtudó hódolata az ő tapasztaltsága előtt oly ellenállhatatlan volt, hogy egy kis magakéretű szerénykedés után a világ legmézesebb hangján megkezdte a felvilágosítást, és a huncut kis Pöttyel mereven szemközt ülve félóra alatt annyi csalhatatlan háziszert és alapelvet ismertetett, amennyi - ha fölhasználják - még akkor is föld alá viszi az ifjú Peerybingle-t, ha afféle kölyök-Sámsonnak születik.

Hogy másra terelje a beszédet, Pötty kézimunkát húzott elő - egész munkakosár tartalmát hordozta a zsebében, meg nem foghatom, miért -, aztán megszoptatta a gyereket, aztán egy kicsit megint kézimunkázott, aztán egy kicsit sugdolózott Mayvel, miközben az öreg hölgy szunyókált; ilyenformán apró részekre tördelte tevékenységét, ahogyan mindig is szokta, s igen rövidnek találta a délutánt. Amikor pedig besötétedett - mivel a piknik ünnepélyes szabályai szerint neki kellett Bertha helyett minden házimunkát elvégezni -, felszította a tüzet, rendbe hozta a tűzhelyet, megterítette a teázóasztalt, összehúzta a függönyöket, és gyertyát gyújtott. Utána eljátszott néhány dalt azon a kezdetleges hárfán, melyet Caleb eszkábált össze Berthának. Igen jól játszott, mert a természet éppen olyan alkalmassá tette finom kis fülét a zenére, amilyen alkalmas lett volna fülbevaló viselésére is, ha ugyan lett volna valaha fülbevalója. Eközben elérkezett a teázás ideje. Tackleton ismét visszajött, hogy velük teázzék, és agyonüsse az estéjét.

Caleb és Bertha valamivel előbb tértek vissza. Caleb leült délutáni munkája mellé. De semmire sem jutott szegény, mert aggodalom és lelkiismeret-furdalás gyötörte a lánya miatt. Megható látvány volt, amint tétlenül ült munkaszékén, szomorkásan nézegette a lányát, és folyvást azt hajtogatta magában: „Hát azért ámítottam gyerekkora óta, hogy most összetörjem a szívét...”

Amikor leszállt az este, megitták a teát. Pötty elkészült a csészék és csészealjak mosogatásával, egyszóval - hiába, erre is rá kell térnem, minek halogatnám - amikor közeledett az idő, hogy minden szekérzörgéskor várni lehet a fuvaros visszatértét, akkor Pötty viselkedése ismét megváltozott: hol elpirult, hol elsápadt, roppant nyugtalan lett. Nem úgy, ahogy jó feleségek szoktak, ha férjük jövetelét lesik. Nem, nem, nem! Egészen másféle nyugtalanság volt ez.

Szekérzörgés hallatszott. Lódobogás. Kutyaugatás. A hangok fokozatosan közeledtek. Boxer mancsa már az ajtón kaparászott.

- Kinek a lépése ez? - kiáltott fel Bertha, és felpattant.

- Hogy kié? - válaszolt a fuvaros az ajtóból, és barna arca úgy vöröslött az éles esti levegőtől, mint télen a csipkebogyó. - Hát az enyém!

- De az a másik lépés - erősködött Bertha -, azé, aki maga mögött jön?

- Nem lehet becsapni! - nevetett a fuvaros. - Kerüljön beljebb, uram, ne féljen semmit, szívesen látják.

Hangosan mondta ezt; mögötte belépett a süket öregúr.

- Nem is olyan nagyon idegen - folytatta a fuvaros -, hiszen maga már látta egyszer, Caleb. Ugye befogadja, amíg itt vagyunk?

- Természetesen, John. Megtiszteltetésnek tartom.

- Soha jobb társaságot ne keressen az, aki titkot akar elmondani - mondta a fuvaros. - Nekem már csak elég jó a tüdőm, de ez az úr erősen próbára tette, mondhatom. Üljön le, uram! Csupa jó barát van itt, mind szívesen látják!

Amint az idegent ilyenformán megnyugtatta - azon a hatalmas hangon, amely bőségesen igazolta a tüdejéről mondottakat -, csendesebben hozzátette: - Nem kell neki más, csak egy szék a sarokban, meg hogy engedjék csöndesen elüldögélni, nyugodtan maga elé bámulni. Kevéssel megelégszik.

Bertha feszülten figyelt. Maga mellé hívta Calebet, miután az széket vitt az idegennek, halkan megkérte, hogy írja le neki a látogató külsejét. Amikor ez megtörtént (a leírás ez egyszer pontos és élethű volt), Bertha egy mozdulatot tett, az elsőt az idegen belépése óta; felsóhajtott, és úgy látszott, mintha nem érdekelné tovább az illető.

A derék fuvaros jó hangulatban volt, és talán szerelmesebb a feleségébe, mint valaha.

- Ügyetlen voltál ma délután, asszonykám. - Nehézkes karjával átölelte Pöttyöt, aki a többiektől félrehúzódva állt. - Hanem azért mégiscsak szeretlek. Nézz csak oda, Pötty.

Az öregemberre mutatott. Pötty odanézett; azt hiszem, reszketett.

- Gondold csak el, hahaha... ez az öreg egészen odavan érted. Idejövet az úton másról sem beszélt. Derék fickó. Szeretem érte.

- Nem bántam volna, John, ha okosabb dologról beszél - és az asszonyka nyugtalan pillantást vetett a társaságra, főként Tackletonra.

- Okosabb dologról! - kiáltotta kedélyesen John. - Ennél okosabb dolog nincs. No, hadd vetem már le a kabátomat, a vastag sált, az érmelegítőt. Még eltölthetünk egy kedves félórát a tűz mellett. Alázatos szolgája, asszonyom. Nem játszanánk egy játszma kártyát? Igen, kedves. No, akkor kártyát, asztalt ide, Pötty. Meg egy üveg sört is, ha ugyan maradt még, asszonykám.

Az előbbi felszólítást az öreg hölgyhöz intézte, aki szeretetre méltó készséggel fogadta az ajánlatot, s hamarosan kártyázásba merültek. A fuvaros eleinte mosolyogva nézegetett körül, és egyszer-egyszer odahívta a feleségét, hogy az nehezebb helyzetekben a vállán keresztül kártyájába kukucskáljon, és tanácsot adjon neki. Ellenfele ridegen alkalmazkodott a szabályokhoz, ellenben hébe-hóba megnyilatkozott az a gyöngéje, hogy többet jegyzett fel magának, mint amennyi járt. Ez annyi éberséget követelt a fuvarostól, hogy sem szemének, sem fülének nem lehetett más dolga. Így lassanként a kártya teljesen magára vonta a figyelmét; semmi másra nem gondolt, amíg csak egy vállára ereszkedő kéz eszébe nem juttatta Tackleton jelenlétét.

- Bocsásson meg, ha zavarom, de négyszemközt volna egy szavam...

- Éppen én adom a lapot - mondta a fuvaros. - Nehéz a helyzet.

- Csakugyan nehéz - felelte Tackleton. - De jöjjön már.

Sápadt arcában volt valami, aminek hatására a másik tüstént fölkelt, és gyorsan megkérdezte: - Mi baj?

- Csitt, John Peerybingle - mondta Tackleton. - Nagyon sajnálom a dolgot. Igazán nagyon sajnálom. Féltem ettől. Első pillanattól fogva gyanakodtam.

- Mi az? - kérdezte riadt képpel a fuvaros.

- Csitt. Megmutatom, ha velem jön.

A fuvaros szótlanul ment utána. Áthaladtak az udvaron, a ragyogó csillagok alatt, beléptek egy kis oldalajtón Tackleton irodájába, ahonnan egy üvegablakon át be lehet pillantani az éjszakára lezárt raktárhelyiségbe. Az irodában nem volt lámpa, de a kivilágított raktárból kiszűrődött a fény.

- Várjon egy pillanatig - szólt Tackleton. - Mit gondol, lesz elég ereje ahhoz, hogy benézzen az ablakon?

- Miért ne volna? - csodálkozott a fuvaros.

- Még egy pillanat... - tartóztatta Tackleton. - Nehogy erőszakoskodjék! Az ilyesmi hiábavaló és veszedelmes. Maga erős ember, még gyilkolni talál, mielőtt meggondolná.

A fuvaros rábámult, aztán megtántorodott, mint akit mellbe vágtak. Egy lépéssel az ablaknál termett, és meglátta...

Ó, árnyékba borult tűzhely! Ó, hűséges tücsök! Ó, csalfa asszony!

...Meglátta Pöttyöt az öregúrral, de nem volt az már öreg, hanem nyalka legény, egyenes, mint a nádszál, kezében a fehér parókával, amely megnyitotta előtte az ő immár szerencsétlen, elárvult otthonuk ajtaját. Látta Pöttyöt, amint a hozzáhajló férfi suttogó szavára figyel, és eltűri, hogy az átkarolja a derekát, mialatt a homályos folyosón haladnak az ajtó felé. Látta, amint megállnak, Pötty megfordul - ó, hogy így kell látnia az arcot, az arcot, amelyet annyira szeret! -, és látta, amint Pötty a tulajdon kezével igazítja vissza a parókát a férfi fejére, kacagva, mintha az ő gyanútlan természetét kacagná ki!

Először ökölbe szorította izmos jobbját, mintha egy oroszlánt akarna leütni. De tüstént kinyitotta, és széttárta az ujjait Tackleton szeme láttára. Hiszen szerette az asszonyt, még most is. De mikor azok kimentek, akkor az asztalra borult a fuvaros, és olyan gyöngének érezte magát, mint egy kisgyerek.

Pötty útra készen tért vissza a szobába. Ő addigra már állig beburkolózva a lovával és a csomagokkal foglalatoskodott.

- Gyerünk, édes John! Jó éjszakát, May! Jó éjszakát, Bertha!

Meg tudta csókolni őket? Képes volt vígan, kedvesen búcsúzkodni? Arca pirulás nélkül mert mutatkozni előttük? Igen, Tackleton éles szemmel figyelte - Pötty képes volt minderre.

Tilly a babát csitítgatta, s vagy tízszer is föl-alá járt Tackleton útjában, álmosan ismételgetve:

- Mikor megtudták, hogy ők mennek hozzájuk feleségül, akkor majd megszakadt a szívük, és apjuk azért ámította őket gyerekkoruktól fogva, hogy most összetörje a szívüket.

- Add ide a kisbabát, Tilly. Jó éjszakát, Tackleton úr! Uramisten, hol van John?

- Gyalog vezeti a lovat - mondta Tackleton, mialatt az ülésbe segítette.

- Gyalog akarsz menni, édes John? Éjszaka?

A férj bebugyolált feje sebesen rábólintott. Amint az álnok idegen és a kis pesztonka is helyükön ültek, a vén ló megindult. Boxer, a mit sem sejtő Boxer, előrerohant, visszarohant, újra meg újra körülugrálta a szekeret, s oly diadalmasan és vidáman ugatott, mint talán még soha.

Tackleton is eltávozott, hazakísérte Mayt és anyját. A szegény Caleb leült a tűzhely elé, a lánya mellé, lelke aggodalommal és önváddal teli. Töprengve nézte leányát, és még egyre mondogatta magában: „Ezért ámítottam piciny gyermekkora óta, hogy most összetörjem a szívét!”

A kisbaba tiszteletére mozgásba hozott játékszerek rég lejártak, és megálltak valamennyien. A homályos világításban, mély csöndben a rendíthetetlen nyugalmú babák, a kitágult szemű és orrú mozgékony hintalovak, az utcaajtóban álló öregurak - akik most kétrét görbedtek meg-roggyant térdükön és bokájukon -, a ferde képű diótörők, sőt még a vadállatok is, amint párosával haladtak Noé bárkája felé, akárcsak egy csoport sétáló intézeti növendék - mind, mind olyanok voltak, mintha csodálkozásukban meredtek volna mozdulatlanná, azon való csodálkozásukban, hogy bármilyen körülmények között is: Pötty csalfa lehet, és hogy Tackletont szeretheti valaki.

HARMADIK CIRPEGÉS

Tízet ütött a sarokban a hollandi óra, amikor a fuvaros letelepedett a házitűzhely mellé. Oly zavart és bánatos volt a lelke, hogy úgy látszik, egészen megrémítette a kakukkot, amely a lehető legrövidebbre fogta a maga tíz kakukkolását, aztán hanyatt-homlok ugrott vissza a mór stílű palotába, s úgy becsapta maga után a kis lappancsot, mintha ez a rendkívüli látvány túlságosan sok volna érző szívének.

Ha a kis Kaszásember a világ legélesebb kaszájával volna fölszerelve, és minden suhintással a fuvaros szívébe vágna bele, akkor sem szabdalhatná, akkor sem sebezhetné meg úgy, ahogy Pötty cselekedte.

Ez a szív annyira tele volt Pötty iránt érzett szerelemmel, annyira hozzá volt kötve a kedves emlékek megszámlálhatatlan szálával, amelyeket az asszonyka mindennapos, sok-sok gyöngédsége szőtt eggyé, oly édesen és oly erősen magába zárta asszonyát ez a szív, oly őszinte és komoly volt a maga hűségében, oly erős a jóban és oly gyönge a rosszban, hogy eleinte sem dühös szenvedélyt, sem bosszúvágyat nem tudott táplálni, és csak arra volt hely benne, hogy bálványának összetört képét őrizze.

De lassan-lassan, amint a fuvaros magát emésztve ült a most hideg és sötét tűzhely mellett, más, vadabb gondolatok ébredeztek benne, mint ahogy a haragvó szél ébred föl az éjszakában. Az idegen itt van, a meggyalázott födél alatt! Három lépéssel eljuthat szobája ajtajához. Egy ütéssel rátörhet. „Még gyilkolni talál, mielőtt meggondolná” - mondta Tackleton. De gyilkosság volna ez, ha időt hagyna a bitangnak, hogy védje magát? Hiszen az a fiatalabbik...

Rosszkor jött gondolat volt ez ebben a sötét lelkiállapotban.

Dühös gondolat volt, valami bosszúálló cselekedetre ösztökélte, ami kísértetek tanyájává változtatná a derűs hajlékot, hogy aztán magányos utasok el se merjenek majd menni mellette éjnek idején, és félénk természetű emberek viaskodó árnyakat lássanak majd az összetört ablakok mögött, mikor elbújik a hold, és vad küzdelem lármáját hallják, mikor vihar dühöng.

Az a fiatalabbik! Igen, igen, valami szerelmes, aki elhódította a szívet, amelyhez ő sohasem tudott hozzáférkőzni. Talán régebben választott szerelmes, akire gondolt, akiről álmodott az asszony, akiért epekedett, sóvárgott egyre, míg ő oly boldognak hitte maga mellett! Ó, halálos kínszenvedés csak gondolni is erre!

Pötty az emeleten a babát fektette le. Amint a fuvaros magát emésztve ült a tűzhely mellett, az asszony észrevétlenül odalépett hozzá, és lábához tolta a zsámolyt. John csak a rászakadó nyomorúság dübörgését hallotta, semmi más hangot nem fogott fel. Csak azt vette észre, hogy az asszony kezére teszi a kezét, és látta, hogy felnéz az arcába.

Csodálkozva? Nem. Első pillanatra azt hitte, kénytelen volt újra ránézni, hogy megbizonyosodjék az igazságról. Mohó és kutató volt a pillantása, de nem csodálkozott. Előbb felajzott volt és komoly; amikor megértette férjének gondolatait, akkor különössé vált, vaddá, ijesztővé változott, aztán semmit sem lehetett látni rajta, mert az asszony szemét elfödte összekulcsolt kezével, lehajtotta a fejét, és a haja előrehullott.

Még ha isteni hatalom volna a fuvaros kezében, akkor is több lakoznék benne az irgalomnak még istenibb erényéből, hogysem egy leheletével is megbántaná ezt az asszonyt. De nem tudta elviselni a látványt, hogy így kuporog előtte azon a zsámolyon, amelyen annyi szeretettel és büszkeséggel szokta nézegetni ártatlan és vidám korában. Amikor Pötty fölkelt és sírva távozott, szívesebben látta maga mellett az üres helyet, mint az asszonynak oly sokáig imádott személyét. Ez maga mindennél keservesebb gyötrelem volt, mert eszébe idézte, mennyire magára maradt, és hogy szertefoszlott az az erős kötelék, amely eddig az élethez fűzte.

Minél inkább érezte ezt, és minél inkább tudta, hogy könnyebben elviselné, ha időnek előtte halva látná őt, keblén a kisgyerekkel, annál nagyobbra nőtt és annál erősebben lángolt fel ellenfele iránt érzett haragja. Körülnézett, fegyvert keresett.

Puska lógott a falon. Leakasztotta, néhány lépést tett az álnok idegen szobája felé. Tudta, hogy a puska töltve van. Az a homályos gondolat lett úrrá rajta, hogy ezt az embert éppoly jogosan lőheti le, mint valami vadállatot. Ez a gondolat addig növekedett lelkében, míg végre szörnyű démon lett belőle, amely tökéletesen elűzött minden szelídebb gondolatot, és megkezdte a maga korlátlan uralmát fölötte.

De rosszul mondom. Nem űzött el minden szelídebb gondolatot, csak ügyesen átalakította őket. Korbáccsá változtatta, hogy hajszolhassa velük Johnt, vérré változtatta a vizet, a szerelmet gyűlöletté, a szelídséget vak dühvé. Pötty szomorú, alázatos arca, amely még mindig ellenállhatatlan erővel apellált gyöngédségére és irgalmára, egy pillanatra sem tűnt el lelkéből, de éppen jelenléte kényszerítette arra, hogy az ajtó felé induljon, és megragadja a fegyvert, ez illesztette ujját görcsösen a puska ravaszára, ez kiáltotta: „Öld meg! Az ágyában!”

Megfordította a puskát, hogy agyával verje be az ajtót. Már a magasba emelve tartotta; valami homályos szándék volt az elméjében, hogy odakiáltson annak az embernek: „Meneküljön, az isten szerelméért, az ablakon keresztül!...”

...És ekkor hirtelen a kandallót izzó fénnyel megvilágította a fellobbanó tűz, és a tűzhelyen cirpegni kezdett a tücsök.

Semmiféle hang, semmi emberi szó, még Pötty szava sem lett volna képes így megindítani, így ellágyítani Johnt. Mintha újra elhangzottak volna azok az egyszerű szavak, amelyekkel Pötty arról beszélt, hogy mennyire szereti a tücsköt; újra a szeme előtt állott, remegve, komolyan, mint akkor; kedves hangja - ó, ez a hang igazán arra való, hogy a becsületes ember házimuzsikája legyen tűzhelye mellett! - átjárta énjét, életre ébresztette, és cselekvésre sarkallta.

Visszatámolygott, mint az alvajáró, aki szörnyű álomból ébred. A puskát félretette. Arca előtt összekulcsolt kézzel ismét a tűzhely elé ült, fájdalma könnyekben olvadt fel.

Ekkor a tücsök kilépett a tűzhely mögül, és tündér képében elébe állt.

- „Szeretem a tücsköt - ismételte a tündéri hang ezeket az emlékezetében jól megőrzött szavakat -, mert oly sokszor hallottam szavát, és mert ez az egyszerű muzsika annyi gondolatot ébreszt bennem.”

- Így mondta - szólt a fuvaros. - Igaz.

- „Boldog a mi otthonunk, John, és ezért szeretem a tücsköt...”

- Boldog volt, Isten a tanúm - felelte John. - Ő tette boldoggá, mindmostanig.

- „Oly bájos volt és szelíd, oly házias, vidám, szorgalmas és jókedvű” - folytatta a hang.

- Máskülönben nem is szerettem volna annyira.

A hang kiigazította: - „Szeretném.”

- Szerettem volna - ismételte a fuvaros. De már nem olyan keményen. Dadogó nyelve ellenállt az akaratának, s a maga módján akart beszélni, a maga és az ő nevében.

A tündér kérlelően emelte föl a kezét:

- „Tulajdon házitűzhelyedre kérlek...”

- A tűzhelyre, amelyet ő romba döntött - vágott közbe a fuvaros.

- „A tűzhelyre, amelyre ő áldást hozott és ragyogást - mondta a tücsök. - A tűzhelyre, amely nélküle csak néhány darab kő, tégla, rozsdás vasrostély. Őáltala lett otthonodnak oltára, amelyen minden este feláldoztál valami alacsony szenvedélyt vagy vágyakozást, nemes áldozatul ajánlottad fel nyugodt kedélyedet, bízó természetedet, szeretettől kicsorduló szívedet, úgyhogy ennek a szegény tűzhelynek a füstje illatosabban szállt fel, mint a legdrágább tömjéné, amit a világ minden cifra templomában a leggazdagabb oltárok előtt égetnek. Tulajdon tűzhelyedre kérlek, a csöndes szentélyben, amelyet körülleng a belőle áradó szelíd emlékezés: Hallgasd meg őt! Hallgass meg engem! Hallgass mindarra, ami házitűzhelyed nyelvén szól hozzád!”

- És őt védelmezi? - kérdezte a fuvaros.

- „*Csak* őt védelmezheti, ami a házitűzhely nyelvén szól. Mert igazat szól."

Fejét kezébe rejtve és gondolataiba mélyedve ült székében a fuvaros, a jelenés pedig ott állt mellette, bűvös hatalmával irányította gondolatait, mintegy tükörben vagy képen mutatva mindent előtte. És a jelenés nem volt egyedül. A tűzhelyről, a kéményből, az óráról, a pipából, a teáskannából és a bölcsőből, a padlóról, a falakról, a mennyezetről és a székekről, a kint álló szekérről és a bent álló pohárszékről, a háztartási eszközökről - minden tárgyból és minden helyről, amely valaha közel állott az asszonykához, s amellyel valamiféle emlék fonódott össze a boldogtalan férj lelkében: mindenünnen tündérek rajzottak elő. Nem azért, hogy mellette álljanak, mint a tücsök, hanem azért, hogy megadják a tiszteletet Pötty képmásának, és buzgólkodjanak, sürögjenek-forogjanak körülötte. És megrángatták a fuvaros kabátja ujját, hogy észrevegye, amikor ez a képmás megjelenik, maguk pedig körégyűltek, átkarolták, virágot szórtak a lába elé. Pici kezükkel koszorút akartak fonni szép fejére, hogy megmutassák, mennyire kedvelik, mennyire szeretik, és hogy semmiféle csúf, gonosz vagy vádaskodó teremtés nem dicsekedhetik az ismeretségével, senki más, csak ők, ezek a játékos és megbocsátó szellemek.

A fuvaros gondolatai csak a képmás körül forogtak. És a képmás nem hagyta el.

Varrogatva ült az asszonyka a tűz mellett, és halkan dúdolt magában. Oly vidám, oly szorgalmas a kis Pötty! A tündérek, mintha csak egyet gondolnának, a fuvaroshoz fordulnak valamennyien, és mintha azt mondanák: „Ez hát az a könnyűvérű asszony, aki miatt bánkódol?"

Odakint vidám hangok hallatszanak, zeneszó, hangos beszéd, kacagás. Egy sereg tréfacsináló tódul be, köztük May Fielding és jó néhány csinos leány. Pötty a legszebb valamennyi közt, éppen olyan fiatal, mint a többiek. Érte jönnek, táncba készülnek. Ha egy pici láb valaha táncra termett, az övé bizonyosan arra. De Pötty nevet, fejét rázza, a tűzhelyen fövő ételre mutat és a megterített asztalra, olyan diadalmas büszkeséggel, hogy ettől még bájosabb lesz, mint annak előtte volt. Vidáman elküldi őket, egyenként int a távozóknak, akik táncolni szerettek volna vele, oly tréfás közömbösséggel, hogy ettől tüstént vízbe ölhetnék magukat, ha szerelmesek volnának belé, márpedig többé-kevésbé bizonyára szerelmesek voltak, akár akarták, akár nem. Pedig a közömbösség nem illik Pötty természetéhez. Nem bizony. Mert íme, most egy bizonyos fuvaros lép be az ajtón, és lám, ezt hogy fogadja!

Kitágult szemmel fordulnak ismét felé a tündérek, mintha azt mondanák: „Ez hát az az asszony, aki hűtlenné lett hozzád?"

Árnyék borul a tükörre, a képre - már nevezzétek, ahogy akarjátok. Az idegen hatalmas árnyéka, ahogyan először jelent meg e ház födele alatt, eltakarta a tükröt, és kizárt belőle minden más képet. Hanem a serény tündérek úgy dolgoznak, mint a méhek, hogy újra megtisztítsák. És Pötty ismét megjelenik benne. Most is ragyogó, most is gyönyörű.

Bölcsőjében ringatja a kisbabát, halkan énekel, fejét lehajtja egy férfivállra, amelynek mása éppen annak a töprengő férfiúnak a válla, aki mellett a tücsök-tündér áll.

Az éjszaka - az igazi éjszakát értem, nem a tündéridő szerint valót - világosodófélben volt; amikor a fuvaros ennyire jutott gondolataiban, előbukkant a hold, és fényesen ragyogott az égen. Talán a lelkében is felvillant valami szelíd, nyugodt fény: józanabbul tudott a történtekre gondolni.

Bár az idegen árnyéka időnként ráesik még a tükörre - mindig felismerhetően, hatalmas arányokban, éles körvonalakkal -, mégsem oly sötét már, mint az imént. Amikor megjelenik, a tündérek felháborodott kiáltásban törnek ki, és pici karjuk-lábuk elképzelhetetlen gyorsa-

sággal dolgozik, hogy eltörölje a képet. S amikor ismét előtűnik Pötty és férje előtt áll egész csillogó szépségében, a tündérek lelkendezése nem ismer határt.

Sohasem mutatják másnak, mint szépnek, ragyogónak, hiszen házitündérek ők, akik előtt a csalfaság egyértelmű a megsemmisüléssel. Az ő szemükben tehát Pötty csak az a tevékeny, sugárzó, bájos kis teremtés lehet, aki a fuvaros otthonának mindig fényes napja volt.

Csodálatosan izgatottak, amikor megmutatják őt a kisbabával együtt. Egy csomó öreg-asszonnyal beszélget, s egyszerre úgy tesz, mintha ő is öreg matróna volna: higgadtan, komolyan, öregesen támaszkodik férje karjára, és csöppnyi fiatal teremtés létére megpróbálja elhitetni a világgal, hogy minden hiúságról lemondott már, és az anyaság csöppet sem újszerű számára; de egy lélegzetre megmutatják azt is, amint esetlenségéért kineveti a fuvarost, megigazítja a gallérját, hogy csinosabb legyen, és vidáman lépdel végig a szobán, hogy táncolni tanítsa!

Ismét a fuvaros felé fordulnak, és rávetik csillogó tekintetüket, amikor a vak leány társaságában mutatják Pöttyöt, mert az asszonyka derűt és elevenséget visz ugyan magával mindenhová, ahol csak megfordul, de Caleb Plummer házában túláradóan megtetézi mind a kettőt. A vak leánynak Pötty iránt érzett szeretete, bizalma és hálája, Pötty igyekezete, hogy elhárítsa magától Bertha köszönetét, ügyes kis fogásai, hogy látogatásának minden pillanatát hasznos munkával töltse ki, s valójában keményen dolgozzék, amikor úgy tesz, mintha pihenne, jósága, ahogy mindenféle ízes falattal ellátja a pikniket - a borjúhúsos-sonkás pástétom meg a sör! -, ragyogó arcocskája, amikor az ajtón belép, vagy amikor búcsúzik, önmagának az a csodálatos kiteljesedése, ami csinos lábától a feje búbjáig elömlik egész valóján attól, hogy mindebben részt vehet, hogy szükség van itt rá, és nélküle meg sem lehetnének - ebben mind, mind örömüket lelik a tündérek, és ezért még jobban szeretik. És ismét egyszerre vetik kérlelő tekintetüket Johnra, és miközben egyik-másik kedveskedve búvik meg Pötty szoknyájának ráncai közt, mintha azt kérdezné a ház urától: „Ez hát az az asszony, aki visszaélt a bizalmaddal?”

E gondolatokkal teljes hosszú éjszakán nem egyszer, nem is kétszer, nem is háromszor vetítik elébe, amint kedvenc helyén üldögél, fejét lehajtja, kezét homlokára kulcsolja, haja arcába hull. Úgy, ahogy utoljára látta. És ilyenkor a tündérek nem fordulnak már a fuvaros felé, nem is néznek rá, hanem szorosan az asszonyka köré gyűlnek, vigasztalják, csókolgatják, vetélkedve mutatják ki szeretetüket és gyöngédségüket, férjéről pedig valamennyien megfeledkeznek.

Így telt el az éj. Lement a hold, a csillagok sápadozni kezdtek, pirkadt a hideg téli hajnal, aztán fölkelt a nap. A fuvaros még mindig töprengve ült a tűzhely mellett, ahol az éjszakát töltötte, fejét kezébe temetve. A hűséges tücsök egész éjjel hallatta hangját. A házitündérek egész éjjel szorgoskodtak körülötte. Pötty pedig egész éjjel szeretetre méltónak és tisztának látszott a tükörben - csak abban a pillanatban nem, amikor az az árnyék rávetődött.

Magasan járt már a nap, amikor a fuvaros felállt ültő helyéből, megmosakodott és felöltözött. Megszokott, kedves foglalatosságaival nem tudott törődni, ezekhez nem volt lelkiereje - de ez nem nagy baj, hiszen ma van Tackleton esküvője, s John már úgy intézkedett, hogy egy megbízottja végezze az ő szokásos körútját. Azt hitte még akkor, hogy vígan megy a templomba Pöttyel együtt. De hát ennek a tervnek már vége. És ma van az ő házassági évfordulójuk is. Ó, ki hitte volna, hogy így végződjék ez az esztendő!

Azt várta, hogy Tackleton korán reggel meglátogatja; ebben nem is csalódott. Alig járt néhány percig fel-alá a ház előtt, látta, hogy a játékkereskedő kocsija már jön az úton. Amint közeledett, a fuvaros észrevette, hogy Tackleton nyalkán kiöltözködött az esküvőre, még a ló

fejét is szalagokkal és bokrétákkal díszítette fel. A ló inkább hasonlított vőlegényhez, mint Tackleton, ennek félig lehunyt szeme ugyanis kellemetlenebb kifejezésű volt, mint valaha.

Hanem a fuvaros nem törődött ezzel. Más járt az esze.

- John Peerybingle - mondta részvevő arccal Tackleton -, hogy érzi magát ma reggel, kedves barátom?

- Keserves éjszakám volt, Tackleton úr - rázta fejét a fuvaros -, mert nagyon megzavarodtam. De ennek már vége. Félórácskát rászánhatna egy kis bizalmas beszélgetésre?

- Hiszen azért jöttem - és Tackleton leszállt a kocsiról. - Sose törődjék azzal a lóval. Nyugodtan megáll, ha a gyeplőt a kapufélfára dobjuk, és egy kis szénát ad neki.

A fuvaros hozta a szénát az istállóból, a ló elé vetette, aztán bementek a házba.

- Nem délelőtt lesz az esküvő, ugye? - kérdezte John.

- Nem. Ráérünk. Van elég időnk.

Mikor a konyhába léptek, Tilly Slowboy éppen kopogtatott az idegen ajtaján, amit a konyhától csak néhány lépcső választott el. A kulcslyukra tapasztotta egyik vörös szemét (mert Tilly egész éjszaka sírt, mivelhogy sírt az asszonya is), még hangosabban kopogtatott, és látszott rajta, hogy meg van rémülve.

- Instállom, nem hallja a kopogást? - mondta körülnézve Tilly. - Remélem, nem halt meg, instállom.

Ezt az emberbaráti kívánságot Slowboy kisasszony többbrendbeli újabb kopogtatással és az ajtó rugdalásával tette nyomatékosabbá. De ennek sem volt foganatja.

- Ne menjek oda? - kérdezte Tackleton. - Különös dolog.

A fuvaros elfordult az ajtótól, és intett, hogy menjen, ha akar.

Tackleton tehát segítségére ment Tilly Slowboynak, ő is kopogtatott és rugdosott, ő sem kapott választ. De eszébe jutott, hogy megpróbálkozik a kilinccsel. Az ajtó könnyűszerrel kinyílt. Bedugta a fejét, benézett, be is ment, csakhamar ismét kiszaladt.

- John Peerybingle - suttogta a fuvaros fülébe -, remélem semmi... semmi elhirtelenkedett dolog nem történt az éjjel?

A fuvaros gyorsan feléje fordult.

- No, mert az idegen nincs itt - mondta Tackleton -, az ablak pedig tárva. Nem látok semmi nyomot - persze, a szoba majdnem egy szinten van a kerttel -, de megijedtem, hátha valami verekedés volt. Nem?

- Nyugodjék meg - mondta a fuvaros. - Este bement a szobájába, én egy szóval se, egy ujjal se bántottam. Azóta senki nem lépett be oda. A maga akaratából ment el. Én is boldogan mennék ki az ajtón, és holtomig szívesen járnék koldulva házról házra, csak megváltoztathatnám úgy a múltat, hogy ez az ember sohase jött volna ide. De hát jött, és elment. Nekem már semmi dolgom vele.

- Ez aztán könnyen megúszta - szólt Tackleton, és helyet foglalt egy széken.

A csúfondáros megjegyzés nem talált célba. A fuvaros is leült, egy időre kezébe temette arcát, mielőtt beszélni kezdett.

- Ön megmutatta nekem tegnap a feleségemet - mondta végül -, a feleségemet, akit szeretek, amint titkon...

- És gyöngéden - adta szájába a szót Tackleton.

- ...segített annak az embernek az álorcáskodásban, és alkalmat adott rá neki, hogy kettesben találkozzanak. Azt hiszem, nincs olyan látvány a világon, amit ne szívesebben láttam volna ennél. És azt hiszem, nincs ember a földön, akitől szívesen fogadtam volna, hogy megmutatja ezt nekem.

- Bevallom, én mindig gyanakodtam - mondta Tackleton. - Talán éppen ezért nem láttak itt szívesen.

- De mivelhogy megmutatta - a fuvaros ügyet sem vetett a közbeszólásra -, és mivelhogy látta őt, a feleségemet, akit szeretek - hangja, keze, szeme nyugodtabbá és biztosabbá vált, miközben ezeket ismételte, nyilván valami szilárd elhatározását hajtotta végre -, mivelhogy látta őt erről a rossz oldaláról, illő és igazságos, hogy lássa az én szememmel is. Nézzen bele a szívembe, és tudja meg, hogyan vélekedem én erről a dologról. Mert én már eldöntöttem, hogy mit tegyek. - Figyelmesen nézett a másikra. - És semmi sem változtathat az elhatározásomon.

Tackleton néhány általános, helyeslő szót mormogott arról, hogy egy és másnak csakugyan érvényt kell szerezni, de volt valami a házigazda viselkedésében, amitől megszeppent. Akármilyen egyszerű, csiszolatlan ember volt is a fuvaros, érzett rajta valami méltóság, nemesség, amit csak a lelkében lakozó nagylelkű becsületesség önthetett belé.

- Egyenes és faragatlan ember vagyok én - folytatta a fuvaros -, igen kevés a jó tulajdonságom. Nem vagyok okos, azt is jól tudja. Fiatal sem vagyok. Szerettem az én kis Pöttyömet, mert gyermekkora óta láttam növekedni az apja házában, és tudtam, milyen drága teremtés. Ő volt az én életem hosszú éveken át. Sok ember van, aki különb nálam, de nem hinném, hogy egy is tudta volna úgy szeretni az én kis Pöttyömet, mint én.

Elhallgatott, kis ideig kopogott sarkával a padlón, aztán így folytatta:

- Gyakran elgondoltam, hogy ha nem is vagyok méltó hozzá, gyöngéd férj leszek, s talán jobban megbecsülöm, mint akárki más. Így hallgattattam el a félelmemet, és kezdtem hinni, hogy mégiscsak lehetséges a házasságunk. Végre úgy is történt, összeházasodtunk.

- Hm - mondta Tackleton, és jelentősen rázogatta a fejét.

- Vizsgálgattam magamat, tudtam, hogy milyen vagyok, és azt is, mennyire szeretem, és milyen boldog leszek - folytatta a fuvaros. - De most érzem, hogy... hogy őt nem figyeltem meg eléggé.

- Az bizonyos - szólt közbe Tackleton. - Könnyelmű, léha, állhatatlan teremtés. Szereti, ha bámulják. Nem figyelte meg? Tökéletesen vak volt! Az ám!

- Jobb volna, ha nem szakítana félbe - mondta ridegen a fuvaros -, amíg nem értett meg. S még nagyon messze jár attól, hogy megértsen. Ha tegnap leütöttem volna azt az embert, aki egy szót mer szólni ellene, nohát ma a lábammal taposom széjjel a képét, még ha a tulajdon testvérem is!

A játékkereskedő elképedten bámult rá. A fuvaros szelídebb hangon folytatta:

- Meggondoltam-e vajon, hogy ezt a fiatal, szép lányt elszakítom ifjú társaitól, elragadom arról a helyről, amelynek dísze volt és legragyogóbb pici csillaga - elviszem, hogy bezárjam a magam szomorú házába, és itt tartsam az én unalmas társaságomban... Meggondoltam-e?

Mennyire nem illek én az ő vidám lényéhez, milyen súlyos teher a magamfajta nehézkes észjárású ember az ő gyors eszének? Meggondoltam-e, hogy nem volt az se érdem, se jog, ha szerettem őt, hiszen mindenki szerette, aki csak ismerte... Sose gondoltam meg biz én. Kihasználtam bizakodó természetét, kedvességét, és feleségül vettem. Bár ne tettem volna. Az ő érdekében mondom ezt, nem magamról szólok.

A játékkereskedő mozdulatlanul bámult rá. Még a félig lecsukott szemét is kinyitotta.

- Áldja meg őt az Isten - folytatta a fuvaros -, amiért olyan édes állhatatossággal próbálta ezt titkolni előlem. Nekem pedig bocsássa meg az Isten, hogy a lassú eszemmel hamarább ki nem találtam. Szegény kisgyerek, szegény Pötty! Hogy nem jöttem rá erre, mikor pedig láttam, hogy könnyel telik meg a szeme, valahányszor olyan házasságról esik szó, mint a miénk! Pedig százszor is láttam ajkának titkos reszketését, és tegnap éjszakáig még csak nem is gyanítottam, miért reszket! Szegény leányka! Hogyan is remélhettem, hogy szerelmes lesz belém? Hogyan is hihettem, hogy belém szeret!

- Úgy mutatta - szólt Tackleton. - Sőt annyira mutatta, hogy az igazat megvallva éppen ezért fogtam gyanút.

És bizonygatni kezdte, hogy mennyivel különb May Fielding, mert az egyáltalán nem tesz úgy, mintha szerelmes volna belé.

- Megpróbálta - mondta a szegény fuvaros még izgatottabban, mint ahogy eddig beszélt -, csak most kezdem érteni, milyen nehéz fáradsággal próbálta meg, hogy kötelességtudó, buzgólkodó feleségem legyen. Milyen jó volt, milyen sokat tett! Milyen derék, erős szíve van! Erről csak az a boldogság tanúskodhatik, amit a házam födele alatt megismertem. Segítség és vigasztalás lesz ez nekem, amikor egyedül maradok itt.

- Egyedül marad itt? Akkor hát mégsem tesz úgy, mintha semmiről sem tudna?

- A legnagyobb szívességet akarom megtenni neki, s a legnagyobb kárpótlást nyújtani, ami csak kitelik tőlem. Megszabadítom ennek az össze nem illő házasságnak mindennapos gyötrelmétől s attól a küzdelemtől, hogy a szenvedését eltitkolja. Olyan szabad lesz, amilyen szabaddá csak tehetem.

- Maga akar neki kárpótlást adni? - kiáltott fel Tackleton, és nagy fülét rángatta, csavargatta. - Itt valami félreértésnek kell lenni. Bizonyára nem ezt akarta mondani.

A fuvaros gallérjánál fogva megragadta a játékkereskedőt, és megrázta, mint egy zsákot.

- Hallgasson ide - mondta. - És vigyázzon, hogy jól értse a szavamat. Hallgasson ide. Világosan beszélek?

- Nagyon világosan - felelte Tackleton.

- És komolyan?

- Úgy tesz, mintha nagyon is komolyan beszélne.

- Itt ültem ma éjszaka a tűzhely mellett, egész éjszaka! - kiáltotta a fuvaros. - Azon a helyen, ahol mellettem szokott ülni, és szelíd tekintetével engem néz. Emlékezetembe idéztem egész életét, napról napra. Elvonult előttem ennek az édes teremtésnek minden lépése, minden cselekedete. És lelkemre mondom: ha van Isten, aki meg tudja ítélni az ártatlanokat és a bűnösöket, akkor ő ártatlan!

Ó, ti derék házitücskök! Ti hűséges házitündérek!

- A csalódás és harag már elszállt belőlem - folytatta a fuvaros. - Nem maradt a lelkemben más, csak a bánat. Egy szerencsétlen pillanatban visszatért a feleségem régi kedvese, aki jobban illik az ízléséhez meg a korához, mint én, akit talán akarata ellenére hagyott el énmiattam. És ebben a szerencsétlen pillanatban, meglepetésében, amikor ideje sem volt, hogy meggondolja, mit cselekszik, csalfaságba keveredett azzal, hogy titkolózott. Kettesben beszélt vele az este, ennek mi is tanúi voltunk. Rosszul tette. De egyébként ártatlan, ha van még igazság a földön.

- Hát ha ez a véleménye... - kezdte Tackleton.

- Hadd menjen hát - folytatta a fuvaros. - Menjen, és én áldom azért a sok boldog óráért, amit nekem adott, és megbocsátok minden gyötrelemért, amit okozott. Menjen, és legyen olyan nyugodt a lelke, amilyennek én kívánom. Sohasem fog gyűlölni engem. Jobban fog szeretni, mint most, ha nem támasztok akadályt az útjába, és könnyebben viseli a bilincset, amit én raktam rá. Ma van az évfordulója annak, hogy oly keveset törődve boldogságával, elhoztam őt az otthonából. A mai napon térjen vissza hát oda, és én soha többé nem fogom zavarni. Apja, anyja itt lesznek ma - úgy terveztük, hogy együtt üljük meg az évfordulót -, ők majd hazaviszik. Megbízhatom benne ott is éppen úgy, mint akárhol másutt. Gyalázat nélkül hagy el, és tudom, hogy úgy is fog élni. Ha meghalok, könnyen meghalhatok, és ő még mindig ifjú lesz, néhány órája ugyanis meglehetősen elment az életkedvem. Én meghalok, ő pedig majd meglátja, hogy megemlékeztem róla, és az utolsó percemig szerettem. Hát ez lett abból, amit maga mutatott nekem. Vége!

- Nem, John, nincs vége! Ne mondd még, hogy vége! Dehogyis vége! Hallottam nemes szavaidat. Nem tudnék elosonni innét úgy, mintha nem tudnám azt, ami mélységes hálával tölt el. Ne mondd, hogy köztünk mindennek vége, amíg még egyszer nem üt az óra!

Az asszony kevéssel Tackleton után lépett volt be, s állva maradt az ajtóban. Tackletonra nem is nézett, pillantását férjére szegezte. Nem közeledett hozzá; olyan messzire állott, amennyire csak lehetett, s még akkor sem lépett közelebb, amikor komoly hangja egyre szenvedélyesebbé vált. Mennyire különbözött ebben is korábbi mivoltától!

- Emberi kéz olyan órát nem csinálhat, amely az elmúlt időt még egyszer megmutatná - felelte gyönge mosollyal a fuvaros. - De ha így akarod, legyen így, drágám. Majd üt az óra nemsokára. Mindegy, hogy mit beszélünk. Ennél különb dolgot szeretnék megtenni a kedvedért.

- No jó - mormogta Tackleton. - Nekem mennem kell. Mire az óra újra üt, indulok a templomba. Isten áldja, John Peerybingle. Sajnálom, hogy nélkülöznöm kell majd a társaságát. Sajnálom a veszteséget, meg az okát is.

- Világosan beszéltem? - kérdezte a fuvaros, amikor az ajtóig kísérte.

- Ó, nagyon.

- Nem felejti el, amit mondtam?

- Ha éppen kényszerít erre a megjegyzésre - mondta Tackleton, miután óvatosan felszállt kocsijára -, ki kell jelentenem: olyan váratlan volt az egész, hogy aligha felejtem el valaha.

- Annál jobb mindkettőnkre nézve. Isten áldja. Szerencsét, boldogságot.

- Azt kívánnám magának is. De hát hiába. Köszönöm. Köztünk maradjon (tudja, mit mondtam az imént), nemigen hiszem, hogy kevésbé lennék boldog a házaséletemben, amiért May nem forgolódott annyit körülöttem, és nem mutatott sok szeretetet. Isten áldja! Vigyázzon magára.

A fuvaros addig nézett utána, amíg a messziségben kisebbnek nem látszott, mint közelről a lova bokrétái és szalagjai, aztán mélyet sóhajtott, és nyugtalan, megtört ember módjára bolyongani kezdett a környező szilfák közt. Nem akart visszatérni a házba addig, amíg az óra ütni nem készül.

A magára hagyott asszonyka keservesen zokogott, de sokszor felszárogatta könnyeit, és elnyomta a zokogást; magában hajtogatta, hogy milyen jó, milyen kitűnő ember a férje - egyszer-kétszer föl is kacagott, olyan szívből, olyan diadalmasan és bolondosan (mert közben tovább sírt), hogy Tilly valósággal elborzadt.

- Jaj, instállom, ne tessék sírni - mondta Tilly. - Még sírba tetszik vinni a kisbabát, instállom.

- Elhozod-e majd néha az édesapjához - kérdezte szemét törölgetve az úrnője -, ha én már nem maradhatok itt, és haza kell mennem a szüleimhez?

- Jaj, instállom, ne tessék! - Tilly hátravetette fejét, és vad üvöltésbe tört ki: e pillanatban módfelett hasonlított Boxerhoz. - Jaj, instállom, ne tessék! Jaj, hogy van lelke-istene valakinek, hogy valakit ilyen szerencsétlenné tegyen! Ja-a-aj!

A lágyszívű Slowboy kisasszony itt oly siralmasan kezdett visongani (és visongását csak hangosabbá tette az, hogy olyan sokáig elfojtotta), hogy bizonyosan felébresztette volna a babát, s talán a nyavalya is kitörte volna a kicsikét rémületében, ha meg nem pillantja Caleb Plummert, amint lányát vezeti befelé. Ez a látvány ismét eszébe juttatta az illemet, néhány pillanatig tátott szájjal hallgatott, aztán rávetette magát az alvó kisbaba ágyára, lába vad vitustáncot járt a padlón, feje és arca feltúrta az ágyneműt - s ez a különös művelet szemmel láthatóan megnyugtatta.

- Mary! - kiáltotta Bertha. - Nem mentél el az esküvőre?

- Én mondtam neki, hogy maga sem lesz ott - súgta Caleb. - Hallottam az este, hogy mit beszélnek. De az Isten áldja meg - és a kis ember gyöngéden megfogta mindkét kezét -, törődöm is én azzal, hogy mit beszélnek. Nem hiszek nekik. Semmi ember vagyok, de ezt a semmit inkább darabokra tépetném, hogysem egy szót is elhiggyek abból, amit azok kieszeltek.

Átkarolta az asszonykát, és úgy dédelgette, ahogyan gyerekek szokták a babájukat.

- Bertha sehogy sem tudott otthon maradni ma reggel - folytatta. - Nem akarta a harangszót hallani, tudom, és nem akart a közelükben maradni az esküvőjük napján. Így hát jókor fölkerekedtünk, és idejöttünk. - Rövid szünet után így folytatta: - Töprengtem azon, hogy mit is cselekedtem. Addig vádoltam magam, hogy most már nem tudom, mivé legyek, hova forduljak. Ekkora keserűséget okozni a lányomnak! Végre úgy gondoltam, legjobb lesz megmondani neki az igazat, ha maga is segítségemre lenne. Akar segíteni? - kérdezte egész testében reszketve. - Nem tudom, milyen hatással lesz ez szegénykémre, mit gondol majd rólam; nem tudom, szereti-e még ezután is szegény apját? De neki mégiscsak jobb lesz, ha kijózanítjuk a csalódásból, én pedig viselem a következményeket, ahogy rászolgáltam.

- Mary - szólalt meg Bertha -, hol a kezed? Ó, itt van. - Mosolyogva ajkához vonta Pötty kezét, aztán karjába fűzte karját. - Hallottam, miket suttogtak rólad, mivel vádoltak tegnap este. Nem volt igazuk.

A fuvaros felesége hallgatott. Caleb válaszolt helyette:

- Nem volt igazuk!

- Tudtam! - kiáltott fel büszkén Bertha. - Én is ezt mondtam nekik. Méltatlannak tartanám, hogy egy szavukat is meghallgassam. Jogosan vádolni - őt? - És két kezében szorongatta Pötty kezét, arcával arcához simult. - Nem, annyira vak nem vagyok.

Apja az egyik oldalán állott, Pötty a másikon fogta a kezét.

- Ismerlek mindnyájatokat - folytatta a vak leány -, jobban, mint hinnétek. De senkit sem olyan jól, mint Maryt. Még téged sem, apám! Senki sem olyan igaz, olyan őszinte hozzám, mint ő. Ha ebben a pillanatban visszakapnám a látásomat, és egy szót sem szólna senki, akkor is megismerném, ezer közül is. Édes testvérem!

- Drága Berthám - mondta Caleb -, nyomja valami a lelkemet, és ezt el kell mondanom, amíg így hármasban vagyunk. Hallgass meg jó szívvel. Be kell vallanom valamit, édes lányom.

- Bevallani, apám?

- Eltávolodtam az igazságtól, és eltévedtem, lányom. - Caleb zavart ábrázatán szánalomra méltó kifejezés ült. - Eltávolodtam az igazságtól, mert jó akartam lenni hozzád... és kegyetlen lettem.

A leány odafordította csodálkozó arcát, és megismételte: - Kegyetlen?

- Túlságosan szigorúan vádolja magát, Bertha - mondta Pötty. - Te is ezt fogod mondani mindjárt. Te leszel az első, aki ezt mondja!

- Hogy ő kegyetlen lett volna hozzám! - kiáltott fel Bertha hitetlenül.

- Nem szándékosan, lányom - mondta Caleb. - De az voltam, bár tegnapig magam sem gyanítottam. Drága vak leányom, hallgass meg, és bocsáss meg nekem. Az a világ, amelyben éltél, szívecském, nem olyan, amilyennek én mutattam. Azok a szemek, amelyekben úgy bíztál, megcsaltak.

A leány még mindig feléje fordította csodálkozó arcát, de távolabb húzódott, és erősen belekapaszkodott barátnőjébe.

- Göröngyös volt az élet útja, szegénykém - folytatta Caleb -, és én simábbá akartam tenni a számodra. Megváltoztattam a dolgokat, átformáltam némely ember természetét, kitaláltam sok mindent, ami sohasem volt a világon, csak azért, hogy boldogabbá tegyelek. Titkolóztam előtted, ámítottalak, bocsássa meg a Jóisten, képzelt dolgokkal vettelek körül.

- De hát az élő emberek csak nem képzelt dolgok? - mondta gyorsan a leány. Erősen elsápadt, és még messzebb húzódott az apjától. - Az embereket nem változtathattad meg.

- Ezt is megtettem, Bertha - mondta Caleb. - Van valaki, akit ismersz, galambocskám...

- Ó, apám, hogy mondhatod, hogy ismerem? - s a lány szavában keserű szemrehányás csengett. - Kit, mit ismerhetek én? Én, akinek vezetője sincs. Én, a szerencsétlen vak!

Gyötrődő szívvel nyújtotta előre a kezét, mintha útját tapogatná, aztán búsan eltakarta az arcát.

- Az az ember, aki ma a templomban esküszik - mondta Caleb -, rideg, fukar, kegyetlen ember. Szívtelen gazdánk mindkettőnknek, évek óta. Csúnya az arca, gonosz a természete. Hideg és érzéketlen. Semmiben sem hasonlít ahhoz a képhez, amit én festettem róla, semmiben, gyermekem.

- Miért tetted ezt? - kiáltott fel a vak leány, és látszott rajta, hogy elviselhetetlenül szenved. - Miért tetted ezt, apám? Miért töltötted meg csordultig a szívemet, és miért törsz most belé, mint a halál, miért ragadod el mindazt, amit szerettem? Jaj, Istenem, milyen vak vagyok! Milyen gyámoltalan vagyok, milyen egyedül vagyok!

Apja búsan csüggesztette le a fejét. Válasza az a búbánat és szomorúság volt, amit érzett.

De alighogy megkezdődött a leány bánatának szenvedélyes kitörése, a tűzhely mögül egyszerre csak tücsökszó hallatszott, és ezt a cirpegést senki más nem hallotta, csak Bertha. Nem vidám cirpegés volt, hanem lassú, gyönge, szomorú hang, olyan szomorú, hogy a lánynak folyni kezdtek a könnyei, s amikor az a jelenés, amely egész éjszaka a fuvaros mellett állt, feltűnt a háta mögött és az apjára mutatott, Berthának úgy hullott már a könnye, mint a záporeső.

Nemsokára tisztábban hallotta a tücsök hangját, és vakságában is látta, amint a jelenés az apja körül lebeg.

- Mary - szólt a vak leány -, mondd el nekem, milyen az otthonom. Igazában milyen?

- Szegényes hely az, Bertha, hogy őszinte legyek: nagyon szegényes és csupasz. A ház aligha bírja ki még egy télen át a szelet meg az esőt. Olyan gyatrán védekezik az időjárás ellen, akárcsak apád a zsákvászon kabátjában - mondotta komoly, tiszta hangon Pötty.

- És az ajándékok? Amiknek annyira örültem, s mindig megérkeztek, valahányszor kívántam... Olyan örömmel fogadtam... - mondta reszketve. - Honnan jöttek? Te küldted?

- Nem.

- Hát ki?

Pötty látta, hogy tudja már. Nem felelt. A vak lány újra kezébe temette arcát, de másképpen, mint az imént.

- Egy pillanatra, édes Mary. Egy pillanatra csak. Gyere arrább velem. Beszélj halkan. Tudom, hogy te igazat szólsz. Nem akarsz becsapni, ugye?

- Nem, Bertha, igazán nem.

- Ebben bizonyos vagyok. Sokkal inkább sajnálsz annál. Mary, nézz a szoba másik végébe, ahol imént álltunk, ahol az apám van, az apám, aki oly részvevő lélek, és úgy szeret engem. Nézz oda, és mondd meg, mit látsz?

- Látok - mondta Pötty, aki jól megértette őt -, látok egy öregembert, amint bánatosan dől hátra a széken, keze eltakarja az arcát. Úgy tetszik nekem, Bertha, mintha gyermekének vigasztaló szavára szorulna.

- Igen, igen, a gyermek megvigasztalja! Csak beszélj tovább.

- Öregember, elnyűtte a gond és a munka. Sovány, görnyedt, szomorú, szürke hajú ember. Látom rajta, hogy el van csüggedve, meg van törve, és nem tud már küzdeni sem. De azelőtt sokszor láttam, milyen keményen küzdött egy nagy, szent célért. És én megbecsülöm szürke fejét, és áldom őt.

A vak lány hirtelen otthagyta Pöttyöt, térdre vetette magát apja előtt, keblére vonta ősz fejét.

- Visszanyertem a szemem világát! Látok! - kiáltotta. - Vak voltam, de most kinyílt a szemem. Nem ismertem igazán az apámat. Ha elgondolom, meghalhattam volna anélkül, hogy igaz valóságában lássam az apámat, aki annyira szeret!

Caleb szólni sem tudott megindultságában.

- Nincs a világnak az a cifra gavallérja - és szorosan magához ölelte apját -, akit oly szívből tudnék szeretni, oly alázatosan tudnék imádni, mint téged. Minél szürkébb vagy, minél elnyűttebb vagy, annál drágább vagy nekem, apám. Ne mondja ezentúl senki sem, hogy vak vagyok. Nincs ezen az arcon egyetlen barázda, ezen a fejen nincs egyetlen hajszál, amit kifelejtenék hálaadó imádságomból.

Caleb csak nagy nehezen tudott annyit dadogni, hogy: - Édes lányom!

- Vakságomban annyira másnak hittem - s a túláradó szeretet könnyei közt simogatta apját -, ő pedig napról napra itt volt mellettem, és olyan kimondhatatlanul gyöngéd volt hozzám, amilyen gyöngédségről nem is álmodtam.

- Az a csinos, fürge, kék kabátos apa - mondta a szegény Caleb -, az bizony meghalt.

- Senki, semmi sem halt meg! Nem, édesapám! Minden együtt van: benned. Az apa, akit annyira szerettem, és az apa, akit nem szerettem eléggé és nem is ismertem, a jótevő, akit azért tiszteltem és szerettem, mert oly mély részvéttel volt irántam: ez mind te vagy. Semmi sem halt meg számomra. Mindannak a lelke, ami legdrágább volt nekem, itt van most is, itt van, az elnyűtt arccal, a szürke hajjal együtt. És én nem vagyok már világtalan, apám!

E párbeszéd közben Pötty egész lelkével az apát és lányát figyelte, de most odapillantott a mór stílű palota előtt dolgozó kis Kaszásemberre, s látta, hogy az óra néhány pillanat múlva ütni fog.

Egyszerre idegessé, izgatottá vált.

- Apám - szólt habozva Bertha. - Mary...

- Igen, drágám, itt van.

- Őrajta nem változott semmi. Ugye, róla nem mondtál semmit, ami nem volt igaz?

- Attól tartok, hogy megtettem volna, ha jobbá tehetem, mint amilyen. De csak rontottam volna rajta, ha megváltoztatom. Őt senki sem teheti jobbá, Bertha.

Akármilyen bizakodóan kérdezte is a vak leány, mégis bájos látvány volt, milyen gyönyörűséggel és büszkeséggel hallgatja a választ, s hogy öleli át újra Pöttyöt.

- Pedig mégiscsak több változás történhetik, kedvesem, mint gondolná az ember - mondta Pötty. - A dolgok jobbra fordulását értem: olyan változásokat, amelyek valakinek nagy-nagy örömet fognak szerezni. Ne riadj meg, és ne izgasd fel magad túlságosan, ha ilyesvalami talál történni. Nem kocsizörgés hallatszik az útról? Neked éles a füled, Bertha. Nem kocsizörgés ez?

- De igen. Méghozzá nagyon gyorsan közeledik a kocsi.

- Tudom... tudom, hogy éles a füled. - Pötty szívére tette kezét, és szemmel láthatóan azért beszélt oly gyorsan, hogy remegését elrejtse. - Sokszor megfigyeltem. És... oly hamar megismerted tegnap este annak az idegennek a lépteit. Ámbár nem tudom, miért kérdezted - jól emlékszem, hogy így volt, Bertha -, „kinek a lépése ez?”, és miért törődtél azokkal a léptekkel jobban, mint bárki máséval? De azért, mint éppen az imént mondtam, nagy változások esnek a világban, nagy változások, és legokosabb, ha az ember előkészül arra, hogy ne lepje meg semmi.

Caleb kíváncsi volt, mit akarhat ezzel mondani? Észrevette, hogy Pötty nemcsak a lányához beszél, hanem hozzá is. Csodálkozva látta, mennyire izgatott: felindultságában a lélegzete is majd elakad, egy székbe kell kapaszkodnia, hogy el ne essék.

- Csakugyan kocsizörgés - lihegte Pötty -, és közeledik, egyre közeledik. Már itt is van. Halljátok, megáll a kert kapujánál! És hallod azokat a lépteket az ajtó előtt?... Ugyanazok a léptek, ugye, Bertha? És most...

Ellenállhatatlan gyönyörűséggel, vadul kiáltott fel, Calebhez sietett, és kezével eltakarta a szemét, amikor egy fiatalember rontott a szobába, kalapját a levegőbe hajítva odarohant hozzá.

- Megtörtént? - kiáltott Pötty.

- Igen.

- Minden rendben?

- Igen.

- Emlékszik erre a hangra, édes Caleb? Hallotta már ezt a hangot valaha? - kiáltott Pötty.

- Ha a fiam, aki az aranyló Dél-Amerikába ment, élne még... - szólalt meg reszketve Caleb.

- Él! - kiáltott Pötty, elkapta kezét Caleb szeme elől, és örömében tapsolni kezdett. - Nézzen rá, nézze, itt áll a szeme előtt, épen, egészségesen, a tulajdon édesfia! Tulajdon, élő, szerető bátyád, Bertha!

Tisztesség, becsület ennek a kis teremtésnek nagy izgatottságáért. Tisztesség, becsület könnyeinek, kacagásának, amikor látta, mint karolják át egymást azok hárman. Tisztesség, becsület a szívességének, hogy feleútján elébe ment a napsütötte, hullámos fekete hajú matróznak, és dehogyis fordította félre rózsás pici száját, inkább igenis odakínálta, hogy a legény megcsókolja, és dobogó szívére szorítsa őt.

És tisztesség, becsület a kakukknak is - miért ne? -, hogy kibukkant a mór stílű palota lappancsán, mint valami betörő, és tizenkettőt kakukkolt az egybegyűlt társaság fülébe, úgy, mintha leitta volna magát örömében.

A belépő fuvaros hátratántorodott. Volt is rá oka. Meglepte, milyen jó társaságban találja magát.

- Ide nézzen, John! - mondta kitörő örömmel Caleb. - Ide nézzen! Tulajdon édesfiam, aki megjött az aranyló Dél-Amerikából. Tulajdon fiam! Akit maga bocsátott útjára! Akivel mindig olyan jó barátságban volt!

A fuvaros közelebb lépett, és nyújtotta a kezét. De visszahőkölt, amikor az ismerős arcvonások a szekéren hozott süket öregre emlékeztették.

- Edward! Te voltál?...

- Most beszélj el mindent! - kiáltotta Pötty. - Mindent mondj el, Edward, és ne kímélj engem, én sem kímélem soha többé magamat előtte, a világ minden kincséért sem.

- Én voltam az öregember - mondta Edward.

- Képes voltál álruhában belopózni régi jó barátod házába? - szólt a fuvaros. - Volt egyszer egy derék, nyíltszívű fiú - hány esztendeje is annak, Caleb, hogy holt hírét hallottuk, és bizonyságot is kaptunk róla? Az sohasem tett volna ilyesmit.

- Nekem meg volt egyszer egy nagylelkű barátom, inkább apám, mint pajtásom - felelt Edward -, és az meghallgatás nélkül sohasem ítélt volna meg sem engem, sem mást. Te voltál az. Bizonyosra veszem, hogy most is meghallgatsz.

A fuvaros zavart pillantást vetett Pöttyre, aki még mindig félrehúzódva állt.

- Igaz - felelte -, így van rendjén. Meghallgatlak.

- Tudnod kell, hogy amikor elmentem innét mint fiatal gyerek, szerelmes voltam, és viszonozták is a szerelmemet. A lány nagyon fiatal volt, és talán azt mondhatnám, maga sem tudta, mit érez. De én ismertem a magam érzését, bolondulásig szerettem.

- Szeretted! - kiáltotta a fuvaros. - Te?

- Valóban szerettem, és ő is engem. Mindig hittem ebben, és most megbizonyosodtam.

- Uramisten, segíts meg! Ez a legrosszabb, ami érhetett.

- Hűséges voltam hozzá - folytatta Edward -, és amikor reménykedő szívvel hazatértem sok küszködés és veszedelem után, hogy beváltsam régen adott szavamat: húsz mérföldnyire innét azt hallottam, hogy hűtlenné lett hozzám, elkötelezte magát valaki másnak, gazdagabb embernek. Eszem ágában sem volt, hogy szemrehányást tegyek ezért, csak látni akartam, és tökéletes bizonyosságot szerezni arról, hogy a hír igaz. Reménykedtem, hátha csak hozzáerőltetik ehhez az emberhez, szíve vágya és emlékei ellenére. Gyönge vigasz volna, de gondoltam, ez is jobb a semminél. Idejöttem. De hogy a valóságot, az igazi valóságot tudhassam meg, szabadon figyelhessek és ítélkezhessek, engem se akadályozzanak, és én se befolyásoljam őt (ha ugyan van még rá befolyásom), álruhába öltöztem - azt már tudod, hogyan. Ezért várakoztam az országúton - azt is tudod, hol. Nem gyanakodtál, de még ő sem - Pöttyre mutatott -, míg csak a tűzhely mellett fülébe nem súgtam valamit, amikor aztán majdnem elárult.

- Amikor pedig megtudta, hogy Edward él és visszajött - szólt közbe Pötty zokogva, és átvette a szót, amire az elbeszélés alatt türelmetlenül várt -, és amikor célját is megtudta, azt tanácsolta, hogy titkát mindenáron őrizze meg, mert az ő öreg barátja, John Peerybingle, túlságosan nyíltszívű és nagyon ügyetlen, ha ámításról van szó, aminthogy különben is olyan ügyetlen ember - mondta félig sírva, félig nevetve -, hogy nem tudja megőrizni a titkot. És amikor ő, márminthogy én, John - folytatta sírva -, mindent elmondott neki, azt is, hogy kedvese holtnak hitte, meg hogy az anyja végre rábeszélte egy olyan házasságra, amit ez a derék, együgyű öregasszony előnyösnek tartott, és amikor ő - megint csak én, John - elmondta, hogy még nem házasodtak össze, ámbár hamarosan meglesz az esküvő, és hogy a lány részéről csak áldozat volna, hiszen nem szereti a jövendőbelijét, és amikor a fiú majd megbolondult örömében, hogy ezt hallhatja, akkor ő - megint csak én - azt mondta, hogy eljár a dolgukban, amint azt már réges-régen is gyakran cselekedte, John, és kikémleli a kedvese szívét, és megbizonyosodik arról, hogy amit ő mondott és gondolt - azazhogy amit én mondtam és gondoltam -, az a való igazság. És csakugyan ez az igazság, John. És összekerültek, John. És megesküdtek, John, éppen egy órája. Itt van a mátka, Gruff és Tackleton pedig agglegényi sorban halhat meg! És én olyan boldog kicsi asszony vagyok, May, Isten áldjon meg benneteket!

Ellenállhatatlan kicsi asszony volt - ha ugyan ennek van valami köze a dologhoz -, de soha életében oly tökéletesen ellenállhatatlan nem volt, mint most, ebben az izgatott lelkiállapotban. Még sohasem hallottam olyan gyönyörűséges szerencsekívánatokat, amilyenekkel elhalmozta önmagát és a fiatalasszonyt.

A derék fuvaros kábultan állt ott, szívében zajongtak az érzelmek. Repült volna már Pötty felé, de az asszony hátralépett, és kinyújtott kézzel megállította.

- Nem, John, nem! Hallgass meg mindent! Ne szeress engem addig, amíg mindent nem hallottál, amit csak elmondandó vagyok. Rosszul tettem, hogy titkolóztam előtted, John. Nagyon megbántam. Nem hittem, hogy baj lesz belőle, csak amikor idejöttem tegnap este, és melléd ültem a zsámolyra. Hanem amikor megértettem, ami az arcodra volt írva: hogy láttál engem a folyosón Edwarddal, és amikor megértettem, hogy mit gondolsz rólam, akkor éreztem, milyen hebehurgyán és helytelenül cselekedtem. De mégis, édes drága John, mégis, hogy gondolhattál olyasmire!

A kicsi asszony zokogott megint. John Peerybingle szerette volna a karjába zárni, de Pötty nem engedte.

- Kérlek, John, ne szeress még engem! Messze vagyunk még ettől. Elszomorodtam a tervezett házasság miatt, hiszen tudtam, milyen régóta szeretik egymást May és Edward. Tudtam azt is, hogy May szívében nincs helye Tackletonnak. Elhiszed most már, ugye el, John?

John újra hozzá akart rohanni, de az asszonyka megállította.

- Nem, nem, kérlek, John, maradj csak ott, ahol vagy. Ha néha kinevetlek és ügyetlennek, drága öreg medvének meg más efféléknek nevezlek, az csak azért van, mert oly nagyon szeretlek, és az ügyetlenségedet is annyira szeretem, hogy akkor sem akarnálak másnak látni, ha holnap reggelre királlyá tennének.

- Tyuhaj! - kiáltott fel Caleb szokatlan elevenséggel. - Így vélekedem magam is.

- És ha középkorú, megfontolt emberekről beszéltem, John, s olyasmiket mondtam, hogy unalmas házaspár vagyunk mi, és nehézkesen döcögünk a magunk útján, az is csak azért volt, mert olyan együgyű kis jószág vagyok, aki szeret néha gyerekeskedni meg játszani, hidd el nekem.

Látta, hogy közeledik a férje, újra megállította. De most az egyszer majdhogy el nem késett.

- Nem, kérlek, John, ne szeress még egy-két percig! Legvégére hagytam, amit leginkább el kell mondanom. Drága, jó, nagylelkű Johnom, amikor múlt este a tücsökről beszéltünk, a nyelvem hegyén volt már, hogy eleinte nem szerettelek annyira, mint most, és amikor megérkeztem ide, az otthonunkba, egy kicsit meg voltam ijedve, hogy nem tudlak majd annyira szeretni, amennyire reméltem, és imádságomban is kértem. Hiszen oly fiatal voltam, John! De édes Johnom, napról napra, óráról órára jobban megszerettelek. És ha szerethettelek volna még annál is jobban, mint amennyire szerettelek, bizonyára megtettem volna, amikor nemes szavaidat ma reggel meghallottam. De ennél jobban már nem lehet... Minden érzésemet (pedig sok volt bennem, John) régen neked adtam, úgy, ahogy megérdemled, s nem maradt több, amit odaadjak. Most aztán, édes férjem, fogadj ismét a szívedbe. Ez az én otthonom, John, és soha, soha ne jusson eszedbe, hogy más otthonba küldj!

Aligha telhet öröme valakinek abban, ha más karjában lát egy gyönyörűséges asszonykát, ebben azonban örömetek telt volna. Mert ahogyan Pötty a fuvaros karjai közé rohant, az a komoly, lélekkel teli szerelemnek legtökéletesebb, legzavartalanabb példája volt, olyan, amilyet életében csak egyszer láthat az ember.

Elhihetitek, hogy a fuvaros egészen magánkívül volt a boldogságtól, s elhihetitek, hogy Pötty nemkülönben. Elhihetitek ezt mindenkiről, ideszámítva még Slowboy kisasszonyt is, aki bőségesen hullatta könnyeit örömében, és a rábízott kisbabát is részesíteni akarván a kölcsönös szerencsekívánatokban, kézről kézre adta mindenkinek, mint valami üdítő italt.

Hanem most újra kocsizörgés hallatszott a kapu előtt, és valaki elkiáltotta magát, hogy Gruff és Tackleton visszatért. Tüstént meg is jelent az úriember, kimelegedve, vörös képpel.

- Mi az ördög történik itt, John Peerybingle? Itt valami tévedés lehet. Úgy állapodtam meg Tackletonnéval, hogy a templomban találkozunk... Esküszöm, hogy elhaladtam mellette, amint errefelé tartott. De hiszen itt is van! Bocsánat, uram, nincs szerencsém ismerni önt, de szeretném, ha szíveskednék elengedni ezt az ifjú hölgyet, mert meglehetősen fontos kötelezettségei vannak ma délelőtt.

- Csakhogy nem engedhetem el - felelte Edward. - Eszemben sincs.

- Hogy érti ezt, maga csavargó? - mondta Tackleton.

- Úgy értem, hogy nagyon jól értem az úr bosszúságát - mosolygott a másik -, de ma délelőtt éppen olyan rosszul hallom a durva beszédet, mint amilyen rosszul hallottam mindent tegnap este.

Uramfia, micsoda pillantást vetett rá Tackleton! És hogy összerezzent!

- Sajnálom, uram - és Edward elébe tartotta May *bal* kezét, annak is középső ujját -, sajnálom, hogy ez a fiatal hölgy nem mehet önnel a templomba, de talán megbocsát neki, hiszen ma reggel már egyszer ott volt.

Tackleton jól megnézte May gyűrűsujját, aztán kivett a zsebéből egy ezüstpapírba burkolt kis csomagot, amelyben gyűrű lehetett.

- Slowboy kisasszony - mondta -, volna szíves ezt a tűzbe dobni? Köszönöm.

- Biztosíthatom - szólt Edward -, hogy a feleségemet egy korábbi, sőt nagyon régi eljegyzés akadályozta abban, hogy az önnel kötött megállapodását betartsa.

- Tackleton úr bizonyára lesz olyan igazságos velem szemben és elismeri, hogy ezt becsületesen közöltem vele. Sokszor megmondtam, hogy erről nem tudok megfeledkezni soha... - mondta elpirulva May.

- Minden bizonnyal - mondta Tackleton. - Kétségtelenül. Rendben van. Semmi kifogásom nem lehet. Plummerné asszony, ugyebár?

- Így hívják - felelte az ifjú férj.

- Alig ismertem meg önt, uram. - Tackleton élesen vizsgálta Edward arcát, és mélyen meghajolt. - Szerencsét, boldogságot.

- Köszönöm.

- Peerybingle-né asszony - fordult Tackleton hirtelen arrafelé, ahol Pötty állott a férjével -, bocsásson meg. Nem volt valami jó szívvel hozzám, de azért bocsánatot kérek. Maga jobb, mint hittem. Bocsásson meg, John Peerybingle. Maga megért engem, és ez elég. A dolog kifogástalanul végződött, hölgyeim és uraim, teljesen kielégítő módon. Ajánlom magamat.

Ezzel mindent elmondott, amit csak mondhatott, és távozott. Az ajtó előtt megállt egy pillanatra, lekapta lova fejéről a bokrétákat és szalagokat, jókorát rúgott a szegény állat bordái közé - így adván tudtára, hogy a dolgok nem egészen az ő elképzelésének megfelelően alakultak.

Ezek után természetesen nagyon komoly feladat várt megoldásra: hatalmas dáridóval kellett ezt a napot megünnepelni, olyannal, amely a Peerybingle család naptárában örökre emlékezetes marad. Pötty tehát nekilátott a főzésnek, és mivel soha el nem múló becsületet akart szerezni a háznak és minden egyes tagjának, gömbölyű karja rövidesen könyökig tésztás volt a dagasztástól, a fuvarosnak pedig csupa liszt lett a kabátja, valahányszor odalépett hozzá, hogy összecsókolózzanak. A derék férfiú mosta a zöldséget, tisztogatta a répát, összetörte a tányé-

rokat, vasfazekakból hideg vizet borított a tűzre, és minden módon igyekezett hasznossá tenni magát. Közben a két hivatásos kisegítőasszony - akiket hirtelenében előteremtettek a szomszédságból - a nagy sürgés-forgásban minden sarokban vagy ajtóban egymásnak rohant, mintha életre-halálra párbajoznának; és valamennyien, egyenként és összesen, a ház minden részében Slowboy kisasszonyba és a kisbabába botlottak. Tilly még soha ilyen nagy számban nem fordult elő. Mindenütt egyszerre volt jelen, s ezzel általános bámulatot vívott ki. Beleütköztek a folyosón két óra huszonöt perckor, nekiestek a konyhában fél után két perccel, összegabalyodtak vele a padláson fél három után öt perccel. A kisbaba feje mintha csak kémlőszere és próbaköve volna az állat-, növény- és ásványvilág minden tartozékának: bárki bármit vett a kezébe ezen a napon, az előbb vagy utóbb szoros kapcsolatba került a baba fejével.

Aztán nagy küldöttséget menesztettek Fieldingné asszony élőkerítésére, azzal a megbízatással, hogy a küldöttség mutasson mérhetetlen bűnbánatot a kitűnő úrhölggyel szemben, és szükség esetén erőszakkal is hozza ide: hadd legyen ő is boldog, és bocsásson meg. De amikor megtalálták, a világ minden kincséért sem volt hajlandó meghallgatni a küldöttséget, ellenben kimondhatatlan sokszor elismételte, hogy semmi másért nem élt, csak hogy ezt a napot megérhesse. Mást nem is csikarhattak ki belőle, legfeljebb annyit, hogy most vigyetek ki a temetőbe - ami kissé képtelen dolognak látszott, tekintve, hogy nem halt meg, sőt erre még csak a legcsekélyebb hajlandóságot sem mutatta. Idő múltán roppant nyugalom állapotába süppedt, és kijelentette, hogy amikor az indigókereskedelemben oly szerencsétlenül fordultak a körülmények, ő már akkor előre látta, hogy egész életében mindenféle sérelemnek és megaláztatásnak lesz kitéve, örömmel állapítja meg, hogy így is történt. Kérte, hogy ne zavartassák magukat miatta, mert hát micsoda ő voltaképpen? Ó, Istenem, hiszen ő egy senki, felejtkezzenek meg arról is, hogy él, és legyenek boldogok nélküle. E keserűen gunyoros hangnemből haragos hangba csapott át, és azt a figyelemre méltó kijelentést tette, hogy még a féreg is védekezik, ha rátaposnak, majd szelíd bánkódásnak engedte át magát, és biztosított mindenkit, hogy ha bizalommal fordulnak hozzá, ezer jó tanácsot adhatott volna. Érzelmeinek ezt a fordulatát felhasználva, a küldöttség átölelte őt - erre aztán hamarosan felhúzta kesztyűjét, és megindult John Peerybingle háza felé, kifogástalan előkelőséggel felöltözve. Papirosba csomagolva ünnepi főkötőt vitt magával, amely majdnem olyan nagy és majdnem olyan merev volt, mint egy püspöki süveg.

Pötty apjának és anyjának is rövidesen meg kellett érkezni egy másik kis kocsin. Az öregek késtek, s a társaság aggódott miattuk, gyakran néztek ki elébük az országútra. Fieldingné mindig az ellenkező és tökéletesen képtelen irányba nézegetett, s mikor erre figyelmeztették, kijelentette: reméli, hogy arra nézhet, amerre akar. A szülők végre megjöttek: egy kövér kis házaspár höngörödött elő a kocsiból azzal a könnyedséggel, amely, úgy látszik, hozzátartozik a Pötty famíliához. Csodálatos látvány egymás mellett Pötty és az anyja: úgy hasonlítanak, mint egyik tojás a másikhoz.

Pötty anyjának fel kellett újítania ismeretségét May anyjával. Fieldingné változatlanul szilárdan állt előkelőségének talapzatán, Pötty anyja pedig sohasem állt másutt, mint a maga mozgékony kis lábán. Az öreg Pötty pedig - azazhogy Pötty apja, egészen elfeledtem, hogy nem ez az igazi neve, no de mindegy - otthonosan viselkedett: első látásra kezet szorított mindenkivel, és szemmel láthatóan azt hitte, hogy a legünnepélyesebb főkötő is csak keményítő és muszlin; éppenséggel nem hódolt meg az indigókereskedelem előtt, hanem azt mondta, hogy azon bizony már nem lehet segíteni. Fieldingné összefoglaló véleménye szerint derék, kedves ember, de rettentően faragatlan.

A világ minden kincséért sem mondtam volna le arról a látványról, amint Pötty menyegzői ruhájában teljesítette háziasszonyi tisztét - áldja meg az Isten azt a ragyogó képét! Nem bizony, még a jó fuvaros látásáról sem, aki oly vidáman és kipirultan ült az asztal végén. Egyáltalán egyikéről sem. Aki erről a lakomáról elmaradt, az olyan víg és kiadós dáridót mulasztott, amilyent csak kívánhat az ember, de a legnagyobb veszteség mégiscsak az, ha valaki az évfordulóra ürített csorduló serlegek nedűjéből nem ihatik.

Étkezés után Caleb elénekelte a gyöngyöző serlegről szóló dalt. Végigénekelte - olyan igaz, mint ahogy élek, és remélem, életben is maradok még egy-két évig.

S hogy el ne feledjem: egészen váratlan dolog történt, éppen amikor Caleb az utolsó sort énekelte.

Kopogtattak, és - se engedelmet, se adjonisten - bebotorkál egy ember, valami nehéz holmit cipelve a fején. Leteszi az asztal közepére, pontosan a dió és alma közé, és így szól:

- Tackleton úr tiszteletét küldi, és mivelhogy neki már nem kell az esküvői torta, hát azt gondolta, maguk talán elfogyasztják.

Ezeket mondván eltávozott.

Elképzelhetitek, hogy a társaság kissé meg volt lepve, Fieldingné, aki végtelenül biztos ítéletű hölgy, erősítgette, hogy a torta meg van mérgezve, és elmondott egy történetet valami kalács-ról, amelytől tudomása szerint egy egész leánynevelő intézet megzavarodott. De egyhangúlag leszavazták, és May illő ünnepélyességgel, nagy örömrivalgás közepette fölszeletelte a tortát.

Azt hiszem, még hozzá sem nyúlt senki, amikor újra kopogtak az ajtón, és ugyanaz az ember ismét megjelent, hóna alatt nagy barna papírcsomaggal.

- Tackleton úr tiszteletét küldi, és ezt a néhány játékot küldi a babának. Nem csúnyák.

Ezeknek előadása után megint csak elvonult.

A társaság nehezen talált volna szavakat csodálkozása kifejezésére, még ha bőségesen lett volna is ideje a szavak keresgélésére. De idő éppenséggel nem volt, mert alighogy Tackleton küldöttje behúzta maga mögött az ajtót, újfent kopogtatás hallatszott, és maga Tackleton lépett be.

- Peerybingle-né asszony - szólt a játékkereskedő, kalapjával a kezében -, nagyon sajnálom a dolgot. Még jobban sajnálom, mint ma délelőtt. Volt időm, hogy gondolkozzam, John Peerybingle! Kesernyés a természetem, de lehetetlenség, hogy többé-kevésbé meg ne enyhüljön, amikor olyan ember kerül elém, mint maga, Caleb! Ez a kis pesztonka, tudtán kívül, tegnap este némi töredékes útmutatást adott nekem, és most megtaláltam a dolog fonalát. Pirulok, ha meggondolom, milyen könnyen elnyerhettem volna a maga meg a lánya ragaszkodását, s milyen nyomorult hülye voltam, amikor őt tartottam hülyének. Barátaim - mindnyájukhoz szólok -, az én házam nagyon elhagyatott ma este. Még egy tücsök sincs a tűzhelyemen. Elriasztottam valamennyit. Legyenek jó szívvel hozzám, engedjék meg, hogy csatlakozzam e boldog társasághoz.

Öt perc alatt otthon érezte magát. Soha életetekben nem láttatok ilyen vidám legényt. Mit csinálhatott magával egész életében, hogy eddig sohasem tudta meg, milyen kedélyes tud lenni! Vagy pedig: mit tehettek vele a tündérek, hogy így megváltozott?

- John, ugye nem küldesz haza ma este, ugye nem? - suttogta Pötty.

Pedig milyen közel járt hozzá!

Csak egy élőlény hiányzott még, hogy teljessé tegye a társaságot; szempillantás alatt ott is termett, erősen megszomjazva a nagy rohanástól, és reménytelenül igyekezve fejét begyömöszölni egy szűk nyakú korsóba. Végigkísérte útján a fuvaros szekerét, nagyon nem tetszett neki a gazda távolléte, elképesztően engedetlen volt a megbízottjával. Egy kicsit ólálkodott az istálló körül, hiába iparkodott fellázítani a vén lovat, és rábírni, hogy saját felelősségére forduljon vissza - akkor aztán bement a kocsma ivószobájába, és letelepedett a tűzhely elé. De hirtelen arra a meggyőződésre jutott, hogy a gazda megbízottja közönséges szélhámos, akit legokosabb faképnél hagyni - újra fölkerekedett, visszafordult és hazajött.

Este táncra perdültek. Megelégedhetnék e szórakozás rövid említésével, ha nem tehetném fel némi joggal, hogy a tánc egészen eredeti volt, a lehető legszokatlanabb fajtájú. Igen furcsa módon alakult ki, mégpedig a következőképpen:

Edward, a matrózlegény - derék, rátermett fickó - sok mindenféle csodás históriát beszélt el a papagájokról, bányákról, mexikóiakról, aranyporról, s egyszerre csak mi jut eszébe? - felugrik üléből, és indítványozza, hogy táncoljanak, hiszen itt van Bertha hárfája, és olyan ügyesen játszik rajta, hogy párját ritkítja. Pötty, aki huncutul tudott kényeskedni, ha éppen akart, azt mondta, hogy régen elmúlt már az az idő, amikor ő még táncolt; azt hiszem, azért, mert a fuvaros pipázott, s ő jobb szeretett mellette ülni.

Fieldingné persze ezek után nem mondhatott mást, mint hogy az az idő is régen elmúlt, amikor ő táncolt, és mindenki ezt mondta, csak May nem. May hajlandó volt táncolni.

Így hát May és Edward, nagy taps közepette, maguk perdültek táncra, Bertha pedig a legszebb nótáját játszotta. No mármost, akár hiszitek, akár nem, öt perce sem táncoltak még, a fuvaros egyszer csak eldobja a pipáját, derékon kapja Pöttyöt, kipattan a szoba közepére, s csuda módra kezdi aprózni a táncot. Amint Tackleton meglátja ezt, odalép Fieldingnéhez, derékon ragadja, és követi a többiek példáját. Ezt meglátva, nagy virgoncan felszökik az öreg Pötty, odapenderül Pöttyné asszonysággal a tánc kellős közepébe, s ő járja legszilajabban. Erre aztán Caleb két kézre kapja Tilly Slowboyt, és odarúgtat, ahol legsűrűbben járják. Slowboy kisasszony pedig erősen meg van győződve, hogy a táncnak nincs más szabálya, csak vakmerően be kell ugrani a többiek közé, és minél többször összeütközni velük.

És hallga csak: hangos cirpegéssel, íme, a tücsök is beleszól a muzsikába, és hümmög-zümmög a teáskanna!

De mi ez? Derűs kedvvel figyelem őket, és éppen Pötty felé fordulok, hogy még egyszer, utoljára rápillantsak a nekem oly kedves kis arcocskára - hát lám, levegőbe enyészik ő is, a többi is, én pedig magamra maradok. Tücsök szól a tűzhelyen, törött játék hever a padlón, nincs köröttem semmi más.

FORDÍTOTTA BENEDEK MARCELL

WILLIAM MAKEPEACE THACKERAY
AZ ÖZVEGY LOVEL

ELSŐ FEJEZET
A Beak Street-i agglegény

Hogy ki lesz a történetnek a hőse? Nem én, aki írom, én csak a kórus vagyok ebben a színjátékban: kommentálom a szereplők viselkedését, vagyis: elbeszélem egyszerű történetüket. Lesz itt szerelem és házasság, lesz gyász és csalódás. A színtér pedig a szalon meg a szalon alatti régiók, azaz mégsem: lehet, hogy ebben az esetben a szalon meg a konyha néha egy szinten lesznek. Szó sem esik itt majd nagyúri társaságról, hacsak persze egy özvegy bárónét nem tekintünk nagyvilági hölgynek; mert igaz, vannak bárónék, akik igazi dámák, de az biztos, hogy nem mindegyik az, de nem ám! Azt hiszem, gazfickó nincs is az egész színjátékban. Igaz, van egy rémes, önző vénasszony; egy vén útonálló; mások jószívűségének vén szipolyozója; a bathi és cheltenhami fogadók ősi törzsvendége (ezekről viszont én nem tudok semmit, hiszen életemben sem voltam Bathban vagy Cheltenhamben fogadóban); kereskedők réme, szolgák tirannusa, szegények zsarnoka - ő aztán könnyen eljátszhatná a gazfickó szerepét, de hát szerinte nála erényesebb nő még nem született. A hősnő nem hibátlan (ó, nagy megkönnyebbülés lesz ez egyeseknek, mert tudjátok, sok írónál a jó asszonyok valahogy olyan unalmasak), és bizony a főhősről alighanem azt gondoljátok majd, hogy elég nagy trotli. De hát különb-e sok tiszteletre méltó ismerősünk? És vajon tudják-e a trotlik, hogy ők trotlik, s ha tudják, ettől talán boldogtalanok? Kikosaraznak-e a lányok egy gazdag trotlit? És mi talán nem fogadjuk el egy trotlinak az ebédmeghívását? Múlt vasárnap például meghallgattam egy trotlit a templomban - a nők sírtak és zokogtak egytől egyig. Ó! Uram, egek! milyen szépen is prédikált! Hát nem dicsérjük meg a bölcsességét és az ékesszólását az alsóházban? Nem helyezzük fontos parancsnoki posztra a hadseregben? Tudtok vagy nem tudtok olyan trotlit mutatni, akiből főrend lett? Nem nevez-e a feleségetek trotlinak benneteket abban a minutumban, mikor valamelyik gyerek megbetegszik? Nem olvassuk-e el a trotli drágalátos költeményeit, sőt még a regényeit is? Igenis: talán még ennek a regénynek az olvasója és írója is... Hogy? *Quid rides?*[11] Azt hiszitek, annak a képmását festegetem most, aki a borotválkozáskor minden reggel rám néz a tükörből? *Après?*[12] Hát azt hiszitek, azt hiszem, hogy nincs éppannyi hibám, mint akárki másnak? Gyenge vagyok? Minden barátom tudja, hogy van egy étel, aminek egyszerűen nem bírok ellenállni, nem én: akkor se, ha már kétszer többet ettem vacsorára a kelleténél. Nos, drága uram vagy asszonyom, önnek nincs gyengéje? *Önnek* nincs ilyen étele a kísértés étlapján? (De ha ön nem is tud róla, tudnak ám a barátai!) Nem, drága barátaim, minden valószínűség szerint se ti, se én nem vagyunk világzsenik, nem tartozunk a leggazdagabbak közé, családunk se a legősibb, erényünk se a legtökéletesebb, de még arcunk és alakunk se makulátlanul gyönyörű. Nem vagyunk se hősök, se angyalok - de nem vagyunk kimondhatatlan helyeken tanyázó rémalakok sem: nem vagyunk sötét orgyilkosok, áruló Jágók, a tőr és a méreg szakértői, akiknek a gyilkosság szórakozás, a gyilok játékszer, az arzén mindennapi kenyér, a hazugság társalgás és a hamisítás írásgyakorlat. Nem, nem vagyunk mi se bűnöző szörnyetegek, se földön járó angyalok - én legalább ismerek valakit közülünk, aki

[11] Mit nevetsz? (latin)

[12] Hát aztán? (francia)

nem az, s ez otthonában akármikor kiderülhet, ha a kés életlen, vagy a birka sületlen. De nem vagyunk egészen érzéketlenek és durvák sem, és akad egypár ember, aki szeret bennünket. Verseink nem olyan jók, mint Alfred Tennysonéi, de azért csak kiizzadunk egy strófácskát Miss Fanny emlékkönyvébe; tréfáink nem mindig elsőrangúak, de Mary meg a mamája olyan kedvesen mosolyognak, ha a papa anekdotázik, vagy megereszt egy szóviccet. Sok a gyengénk, de nem vagyunk bűnöző gazfickók. Az én Lovel barátom se volt az. Ellenkezőleg: mikor megismertem, nem volt a világon nála ártatlanabb és kedvesebb fickó. Mostanában, mióta helyzete megváltozott, talán inkább *finom* (és annyi biztos, hogy nem hív már meg a *legelegánsabb* vacsoráira, mint azelőtt - de hőha! elébe vágok a dolgoknak). Mikor ez a történet elkezdődött, mondom, Lovelnek megvoltak a maga hibái - de kinek nincsenek? Eltemette a feleségét, aki közismerten papucs alatt tartotta - de hány férfi testvére ebben! Szép vagyona volt - bár nekem lenne annyi -, de merem állítani, hogy sok embernek tízszer annyija van. Elég jóképű fickó volt; bár, hölgyeim, ez ízlés dolga, attól függ, szőkét vagy barnát szeretnek-e. Vidéken volt háza, de csak itt, Putneyban. Üzletét viszont a Cityben folytatta, s vendégszerető ember lévén, barátait mindig szívesen látta a Csalitos három-négy üres vendégszobájában, különösen Mrs. Lovel halála után, aki házasságuk elején ugyan meglehetősen kedvelt engem, de a vége felé már nagyon nem állhatott, és olyan hideg volt hozzám, mint egy kihűlt birkalapocka. Azt meg én valahogy sosem szerettem (bár ismertem fickókat, akik évről évre makacsul azt ebédelnek: annyira ragaszkodnak hozzá, hogy meg se bírnak válni tőle). Szóval mikor Lovel felesége kezdte tudomásomra hozni, hogy unja a társaságomat, elmaradtam: ha Fred bátortalanul meghívott a Csalitosba, úgy tettem, mintha nem érnék rá; elfogadtam a gyatra kifogásait, az *en garçon*[13] vacsorameghívásait Greenwichbe, a klubba satöbbi. Sosem éreztettem vele, milyen mérges vagyok a felesége nemtörődömsége miatt, hiszen végül is tűzön-vízen a barátom volt, Harts vagy Lovegrove vendéglőjében sose garasoskodott, mindig a kedvenc boraimat rendelte, és fütyült rá, hogy mibe kerül. Ami a feleségét illeti, hát annyi szent, hogy nem nagyon szíveltük egymást; szerintem kiaszott, sovány, érzelgős, önző, fennhéjázó és sótlan teremtés volt. No és az anyósa, aki addig és annyiszor vendégeskedett Fred nyakán, amíg és ahányszor csak a lánya kibírta! Aki csak ismerte ezt a hírhedt vén Lady Bakert Bathban, Cheltenhamben, Brightonban, akárhol, ahol összegyűltek a locsogó-fecsegő vén banyák, ahol botrányokról károgtak, ahol az egybegyűltek hírnevét már beköpte a légy, ahol megtépázott rangú főúri özvegyek taposták egymást a rangelsőségért - szóval, kinek volt valaha egy jó szava erre a vénasszonyra? Volt társaság, amelyik nem unatkozott, ha ő megjelent? Volt kereskedő, aki nem ment csődbe, ha vele kezdett üzletelni? Szívből szeretnék az elbeszélésemben egy jó anyóst szerepeltetni, de tudja, drága asszonyom, a regényekben minden jó asszony olyan ízetlen. Hát ez a nő, ez aztán nem! Ez nem volt ízetlen, hanem igencsak rosszízű. Hangos volt, rossznyelvű, ostoba, mogorva, mérhetetlenül gőgös és szemtelen; volt egy különc fia, s mindehhez nagyon-nagyon kevés pénze. Az ám, drága Lady Baker! Én voltam a *mauvais sujet,*[14] mi? - én vettem rá Fredet a dohányzásra, az ivásra meg a többi ronda agglegényszokásra, mi? Én, a régi barátja, aki vagy húsz éve akármikor kérhettem tőle kölcsön, én nem voltam megfelelő társaság neked meg a drágalátos lányodnak? Huu! Én férfiasan megadtam neki az adósságom, de szeretném tudni, fizettél-e *te* neki valaha? Mikor Mrs. Lovel bekerült a *Times* gyászrovatába, akkor Fred meg én - amint mondtam - megint kikiruccantunk Greenwichbe és Blackwallba; drága öreg szívének már nem tiltotta meg senki, hogy barátjáért dobogjon; *akkor* már megihattunk még egy palack vörös bort anélkül, hogy megjelent volna Bedford a kávéval, amit Mrs. L. idejében mindig akkor szoktak nekünk

[13] Férfitársaságba szóló. (francia)

[14] Gazfickó, rossz szellem. (francia)

beküldeni, mielőtt még a második üvegért csengethettünk volna. Pedig ő meg Lady Baker fejenként három teli pohárral ittak meg az elsőből. Fejenként három teli pohárral, szavamra! Nem, asszonyom, akkor maga terrorizált engem, most rajtam a sor, és élni is fogok az alkalommal. Nem, vén csataló, ha úgy teszel is, mintha sose olvasnál regényt, *erről* majd beszámolnak neked azok a nyavalyás rosszindulatú barátaid. Ez vagy te, hallod? Majd én itt bemutatlak. És be fogom mutatni a *többieket* is, akik engem megsértettek. Az embert csak úgy kicsúfolják, semmibe veszik, és ne álljon bosszút? A szívességet könnyű elfelejteni, de a sértést! - hát van derék ember, aki *azt* nem jegyzi meg?

Mielőtt belekezdenék ebbe az elbeszélésbe, hadd tájékoztassam búcsúzóul a nagyérdemű közönséget, hogy bár ez itt mind színigaz, mégse igaz egy szó se belőle. Bár Lovel él és virul, s könnyen lehet, hogy találkoztatok is vele, mégse engedem, hogy ujjal mutogassanak rá. A felesége pedig (mert az özvegy Lovel már nem özvegy) nem az a hölgy, akire gondoltok, mikor azt mondjátok (mint ahogy azt fogjátok mondogatni): - Ó, ez a figura Mrs. Izé, arról meg mindenki tudja, hogy Lady Ezmegaz-ról mintázták. - Hát nem. Teljes tévedésben vagytok. Hiszen már a pufogó reklámok is szinte felhagytak az ilyesféle bejelentések ócska stratégiájával: „LELEPLEZÉSEK A NAGYÚRI TÁRSASÁGBÓL. - A *beau monde*[15] meg lesz döbbenve, mikor Miss Wiggins készülő *roman de société*-jében[16] ráismer majd néhány ragyogó csillagának a képmására." Vagy: „Az a gyanúnk, egy bizonyos hercegi család elképedve fogja találgatni, honnan tudta meg a *Mayfair rejtélyei* könyörtelen szerzője azokat a rettenthetetlen kézzel leleplezett *családi titkokat,* amelyekről azt hitték, hogy csak a legmagasabb arisztokrácia néhány tagja ismeri őket." Nem, szavamra, nem próbáljuk a gyanútlan közönséget ilyen ostoba csalétekkel horogra keríteni. Ha történetesen kedved szottyan rá, és megpróbálod kitudni, hogy egy bizonyos sapka melyikre is illik a sok ezer fej közül, talán rátalálsz az igazira; de a kalapos inkább meghal, hogysem megmondja; kivéve persze ha valami magánsérelmet vagy rosszakaratot akar megtorolni, olyan valakin természetesen, aki semmi szín alatt nem tud többé visszaütni, *akkor* aztán óvatosan tényleg előrelopakodik, elkapja áldozatát - mondjuk egy püspököt, vagy még inkább egy olyan nőt, akinek nincsenek durva, harcias hozzátartozói -, és olyan szamárfüles sipkát húz a fejére, hogy az egész világ kineveti a szegény, reszkető, céklavörösre pirult nyomorultat, aki a düh és a bosszúság jól megérdemelt könnyeit nyeli, hogy a társadalom céltáblájává tették. Különben még mindig gyakran vacsorázgatok Lovelnél; társasága és konyhája Londonban a legjobbak közé tartozik. Ha gyanút fognának, hogy megírtam őket, nemigen hívnának többet, se ő, se a felesége. Hát akadna olyan tékozló természetű ember, aki egy tréfa kedvéért elvesztegetne egy ilyen értékes barátot, és ostoba módon szerepeltetné valami történetben? Aki csak némileg is ismeri a világot, tüstént nemcsak alantasnak, de képtelennek bélyegezné e gondolatot. A jövő hétre meg vagyok híva hozzájuk: *vous concevez,*[17] hogy nem említem a napot, hiszen akkor rájönnének - és persze nem jönne többé meghívó a régi barátnak. Fred sem örülne neki, ha valami nem túl erős jellemű férfiúként szerepelne, pedig el kell ismerni, ebben a memoárban nem annak tűnik. Ő ugyanis azt hiszi magáról, hogy rendkívül határozott, elszánt ember. Gyorsan beszél, ijesztő szakállat visel, zordan szól a szolgákhoz (akik különben ahhoz az ismert, bársonyos vagy prémes lábbelihez hasonlítják, amelybe a hölgyek kis lábacskáikat bújtatják), és a feleségét olyan finoman leckézteti meg, hogy szerintem az asszony azt hiszi, hogy a férje azt hiszi, miszerint ő az úr a házban. Szinte hallom Lovelt:

---

[15] Nagyvilági társaság. (francia)

[16] Társadalmi regény. (francia)

[17] Önök megértik. (francia)

- Elisabeth, szívem, ez biztos *A*.-ra vagy *B*.-re vagy talán *H*.-ra gondolt. - Az asszony meg: - Ó, igen! *H*. az, a megszólalásig! - Hajszálra *H*. - mondja Lovel (akinek vág az esze akár a borotva). Az asszony talán tudja, hogy a fenti kendőzetlen sorokban a férjét akartam lefesteni, de sohasem fogja az értésemre adni, hogy tudja - hacsak egy kis külön udvariassággal nem; hacsak (milyen tetszetős hacsak!) azzal nem, hogy még gyakrabban meghív; hacsak kiismerhetetlen szemeinek egy pillantásával nem (Uram, egek! elgondolni, milyen sokáig viselt szemüveget: mintha fedőt borított volna rájuk!), amelyekbe ha néha beletekintesz, olyan mélységesen mély mélységekbe pillanthatsz, hogy állítom, rejtélyük mélységeit félig sem mérheted fel.

Mikor fiatalember voltam, a Regent Streetnél, a Beak Streeten laktam (éppúgy nem laktam a Beak Streeten, mint a Belgrave Square-en, de történetesen ezt volt kedvem mondani, és nem úriember, aki olyan goromba, hogy egy másik úriembernek ellentmond) - szóval a Beak Streeten laktam, a Regent Streetnél. Háziasszonyomat Mrs. Priornak hívták. Valaha jobb napokat látott - szállásadónőkkel ez gyakran előfordul. Férje - háziúrnak nem nevezhetjük, mert a házban Mrs. P. volt az úr - valaha, boldogabb időkben, a milícia kapitánya vagy hadnagya volt, aztán a norfolki Dissben foglalkozásnélküli, aztán Norwich Castle-ban az adósok börtönének foglya, aztán a londoni Southampton Buildingsben ügyvédi írnok, aztán a Bom-Retiro Cacadoresnél hadnagy és fizetőtiszt őfelsége a portugál királynő szolgálatában, aztán a St. George's Fields-i Melina Place-en stb., stb. - tartózkodom attól, hogy közreadjam egy olyan élet részleteit, melyet egy törvényszéki biográfus már lépésről lépésre végignyomozott, s amely nem is egyszer volt bizonyos Lincoln's-Inn Fields-i[18] biztosok jogi vizsgálatainak a tárgya. Szóval Prior ez idő tájt, szerencsésen kiúszva száz hajótörésből, mintha valami mentőcsónakfélére mászott volna ki: írnok lett egy folyóparti fa- és szénkereskedőnél. - Elképzelheti, uram - szokta mondani -, hogy ez az állás csak ideiglenes. A hadiszerencse, tudja, a hadiszerencse! - A fickó gagyogott jó pár idegen nyelven, és dőlt belőle a dohányszag. Miután előbb jól megjártatták sáros patájukat a szomszédos Regent Streeten, esténként néha holmi szakállas egyedek állítottak be, és keresték „a kapitányt". Ismerték őt sok környékbeli biliárdasztalnál, és gondolom, nemigen tisztelték. Nem fogtok annyit találkozni Prior kapitánnyal, hogy megunjátok durva hencegését, megundorodjatok állandó apró kölcsönkunyorálásaitól, vagy megsirassátok az elvesztését, melyről, kérlek, tételezzétek fel, hogy még mostani drámánk függönyének felgördülése előtt következett be. Azt hiszem, az egész világon csak két ember sajnálta: a felesége, aki még mindig szerelmes volt annak a csinos fiatalembernek az emlékébe, aki udvarolt neki, és elnyerte kezét; meg Elisabeth lánya, akit élete utolsó hónapjaiban, egészen a végzetes betegségéig, minden este elkísért „az akadémiára". Igazatok van: ennek a történetnek Elisabeth a főhőse. Mikor megismertem, vézna, szeplős, tizenöt éves lány volt, vöröses árnyalatú hajjal, silányka gyermekruhában; kölcsönkéregette a könyveimet, meg zongorázott az első emeleti lakó - Slumleynek hívták - zongoráján, mikor az nem volt otthon. Slumley egy akkori újságnak, a *Swell*-nek volt a szerkesztője, meg egy csomó divatos dalnak a szerzője, és bejáratos volt néhány zeneműkereskedésbe is. Mr. Slumley pártfogása révén került be Elisabeth növendéknek valahová, amit a család „akadémiának" nevezett.

Prior kapitány tehát kísérgette a lányát az akadémiára, de hazafelé gyakran már a lány kísérgette őt. Mivel két, három, néha öt órát is kellett várakoznia, míg Elisabeth végzett a leckéivel, hát csak természetes, hogy a hideg ellen valamelyik környékbeli szórakozóhelyen keresett menedéket. Az akadémián való jó magaviseletükért és szorgalmukért Miss Bellenden meg a többi ifjú hölgyek minden pénteken aranyérmet, sőt néha huszonöt ezüstérmet kaptak.

[18] Londoni bíróság.

Miss Bellenden az aranyérmét mindig a mamájának adta, magának csak öt shillinget tartott meg, abból vásárolt magának kesztyűt, cipőt meg más szerény divatcikkeket.

A kapitány egyszer-kétszer sikerrel blokadírozta ezt az aranyacskát, ilyenkor aztán megvendégelte pofaszakállas barátait, a Quadrant kövezetének vasalt sarkú koptatóit. Ha valakinek a pénze csörgött a zsebében, nagyon könnyű kezű fickó volt - bizonyos könyvelési differenciákkal kapcsolatos véleménykülönbségek miatt veszett össze legutóbbi munkaadójával, a szénkereskedővel is. Bessy egyszer-kétszer engedett a könyörgéseinek, és megpróbálta elhinni a visszafizetésre vonatkozó ünnepélyes ígéreteit, de aztán volt elég lelkiereje, hogy megtagadja apjától azt a fontot, amit az különben elzsebelt volna. A tulajdon öt shillingjét - azt a szegényes, vékonyka kis zsebpénzt, amiből kiteltek a kisöcsöknek és kishúgoknak szánt apró kedveskedések, a ruhadíszek meg a szükséges toalettcikkek: a gondosan megfoltozott kesztyűk, a gyakran stoppolt harisnyák, a szegényes cipők, amelyeknek éjfél után annyi fárasztó mérföldet kellett gyalogolniuk; az apró csecsebecsék: egy-egy bross vagy karkötő, mellyel a szegény gyermek egyszerű ruháját vagy a karját ékítette -, azt a vacak öt shillinget, amiből néha Mary kapott egy pár cipőt, néha Tommy egy flanellkabátot, vagy a kis Bill lovacskát, kisszekeret - azt a nyavalyás krajcárkát, amit Bessy annyi szegény között osztott el -, félek, nagyon félek, hogy apja néha azt is elkobozta. Mikor a gyereknek ezt a fejére olvastam, nem is tagadta. Rettenetes esküt tettem; ha még egyszer meghallom, hogy megint pénzt adott a papájának, otthagyom a lakásukat, és soha többé nem adok a gyerekeknek se nyalókát, se búgócsigát, se hatpennyst; nem kapnak tőlem többé se édes marmeládot, se csípős mézeskalács-diót, nem csinálok nekik bábfigurákat, se hozzájuk festékesdobozból színpadot; és nem kapják meg többé az ócska ruháimat sem, amelyek a kis Tommyn meg a kis Billen kisebb ruhákká változtak, mert Mrs. Prior, Bessy meg a kis szolgáló hihetetlen ötletességgel szabtak, vágtak, alakítottak, vasaltak, foltoztak és mángoroltak. Szavamra, ha azt nézzük, mi minden zajlott le köztem meg Priorék között - azok a pénzügyi tranzakciók, azok a ruhák; és milyen kedves voltam a gyerekekhez! -, igazán nem volt szép tőlük, hogy megdézsmálták a lekváros köcsögjeimet, és megvámolták a konyakosüvegeimet. És aztán ahogy a bátyját megrémítette a hajthatatlan hitelező meséjével - ó, Mrs. Prior! pfuj, Mrs. P.!

Így aztán Bessy kopott sálban, fakult főkötőben, mindenféle időjárás sarát-porát megjárt szegényes kis ruhácskában járt az iskolába, holott voltak ott más ifjú hölgyek, tanulótársak, akik a maguk aranyérmét sokkal előnyösebben fektették be. Miss Delamere-nek a heti tizennyolc shillingjéből (csak viccből neveztem ám a shillinget „ezüstéremnek”) volt vagy húsz új főkötője, minden évszakra való selyem- és szaténruhái, rengeteg tolldísze, hattyúprémes karmantyúi és boái, csinos zsebkendői és csecsebecséi. És ahhoz képest, hogy ő is csak szegény, nyomorgó iskolatárs volt, az a sok félkoronás zselékocsonya, az üveg sherryk, a takarók meg miegymás! No és Miss Montanville, akinek pontosan ugyanennyi volt a fiz... - izé, aki pontosan ugyanennyi ösztöndíjat kapott, azaz vagy évi ötven fontot - ő a Regent’s Parkban lakott egy elegáns kis villában, kocsit tartott, lován csupa rézzel volt kiverve a szerszám, inasának, akit különben a szomszéd fiákerállomáson iszonyú megvetéssel kezeltek, aranycsipkés szalag volt a kalapján; mindig kényelmesen öltöztette a nagynénjét vagy a mamáját (nem is tudom, melyik volt, remélem, csak nagynéni), aki gardírozta; és szemre ugyancsak drágának tetsző karkötői, brossai meg bársonyköpenyei voltak. No de Miss Montanville aztán jó közgazdász volt! Ő aztán soha nem segített a nyomorgó, szegény barátokon, de még az ájuldozó testvérnek sem adott se egy morzsát, se egy pohár bort. Heti tíz shillinget küldött ugyan az apjának, akit Boskinsonnak hívtak, s akiről azt mondta, hogy káplán egy paddingtoni kápolnában, de sohasem látogatta meg - nem ám, még a kórházban sem, mikor olyan beteg volt, és igaz, hogy kölcsönadott Miss Wildernek tizenhárom fontot, de be is dutyiztatta a huszonnégy fontról szóló kötelezvénye alapján, és el is adatta az utolsó

szögig mindenét, hogy az egész akadémia szégyen-gyalázatot kiáltott! Ezt a Miss Montanville-t aztán baleset érte, amin sajnálkozhat, aki akar. Ezernyolcszázvalahány december 26-ának estéjén, amikor az akadémia vezetői előadatták a nagy évi karácsonyi pantom... - akarom mondani, számos barátaik előtt megrendezték az akadémia növendékeinek vizsgaelőadását - Montanville, aki ezúttal nem a maga kocsiján, hanem galambvontatású fényes égi diadalszekéren jelent meg, lepottyant a szivárványról, és átesett Amarantha királynő forgó szentélyének a tetején. Majd agyonütötte Bellendent, aki a szentélyben világoskék flitteres ruhájában egy vesszővel hadonászva éppen azokat a bárgyú verseket deklamálta, amelyeket az akadémiánál működő irodalomprofesszor szerzett. Ami Montanville-t illeti, sikoltozva tűnt el a süllyesztőben, törött lábbal vitték haza, és mi soha többé nem találkozunk vele e színjátékban. Beszélni sohasem tudott, olyan durva hangja volt, mint egy halaskofának. Lehetséges, hogy az az iszonyúan kövér vén páholynyitogatónő a ... színházban - aki odasántikál az első sorban ülő hölgyekhez, és azt a szörnyű zsámolyt ajánlgatja nekik, amibe mindenki belebotlik, aki olyan esetlenül pukedlizik, és olyan keményen és sokatmondóan bámul, mintha a páholyba lépő fényes hölgyben régi ismerőst fedezne fel -, hogy ez az öreg némber lenne az egykor ragyogó Emily Montanville? Azt mondjátok, hogy az angol színházakban nincsenek is páholynyitogatónők? Ez is bizonyítja, milyen mérhetetlen gonddal és művészettel mentem meg a buja kíváncsiságtól mindazokat, akikről a jelenlegi történet szereplőit mintázom. Montanville *nem* páholynyitogató. Amennyit ti tudtok felőle, attól álnéven akár bazárja lehetne a Burlington Árkádon - de ezt a titkot kínvallatás sem veszi ki belőlem. Szerencse fel, szerencse le: veled is ez történt, vén bicegő. Montanville, ugyan! Nem mész innen? Nesze egy shilling. (Köszönöm, uram.) Vidd innen azt a nyavalyás zsámolyt, és sose lássunk többet!

Nos, a tündér Amarantha nagyon hasonlít egy bizonyos kedves ifjú hölgyre, akiről kora ifjúságunk idején olvastunk. Tizenkét óráig csillogó köntösében vezeti a táncot a herceggel (Gradinivel, akit, mikor a dublini Királyi Színházhoz volt száműzve, csak Gradynak hívtak). Vacsorakor elfoglalja helyét a herceg királyi atyja mellett (ő még él, néha még uralkodik is, tisztes nevét így nem említjük). Megjátssza, hogy iszik a festett papondekliből, eszik a hatalmas pudingból. Mosolyog, mikor a hirtelen haragú öreg uralkodó elagyabugyálja a miniszterelnököt meg a szakácsokat; ezer ékszer csillog, villog, szikrázik rajta, hozzájuk képest a Kohinoor csak fénytelen, vacak kis kavics; végül eltűnik egy olyan hintón, amilyen a Lord Mayornak[19] sincs - no de ki az a fiatal nő, aki éjfélkor viharvert főkötőben, gyapotsállal, a komisz téli szelektől kirojtozott vékony ruhában kocog hazafelé a nedves utcákon?

Hamupipőkénk reggel már jókor fönn van, és nem kis részt vállal a házi munkából: felöltözteti kis húgait és kisöccseit, reggelit készít a papának. Azokon a napokon, mikor reggel nincs leckéje az akadémián, segít ebédet főzni. Uram, egek! Hányszor hozta föl nekem is, mikor otthon ebédeltem; és el kell ismerni, hogy híres birkahúsleveseket főzött, mikor náthás voltam. Külföldiek jönnek a házba; értelmiségi úriemberek, akik Slumleyt látogatják meg az első emeleten; valamint a száműzött spanyol és portugál kapitányok, apjának régi harcostársai. Meglepően eltanulta a kiejtésüket, sőt még egy kis francia és olasz tudományt is felszedett. Néha, mint mondtam, zongorázgatott Mr. Slumley szobájában, de egyszer csak abbahagyta, és többé be se tette oda a lábát. Az a gyanúm, Slumley nem volt az elvek embere. Újságjában rendszeresen iszonyatos támadások jelentek meg egyesek jó hírneve ellen, de az operai és színházi népséget is nagyon furcsa módon támadta vagy dicsérte a *Swell*-ben. Emlékszem, pár évvel később egyszer összetalálkoztam vele az Opera előcsarnokában; csudára zajos hangulatban volt, s mikor hallotta, hogy egy bizonyos hölgy kocsiját szólítják,

[19] London főpolgármestere.

erőteljes kifejezésekkel kiáltotta (ugye, nem kell feltétlenül szó szerint idéznünk?): - Nézzétek ezt a nőt! A fene egye meg! Én csináltam belőle valakit! Vőlegényt szereztem neki, mikor a családja éhezett! Látta, uram? Még csak rám se néz! - Mr. S. nem volt éppen kellemes látvány e pillanatban.

Aztán eszembe jutott, hogy volt valami cirkusz ezzel az emberrel, mikor még együtt laktunk a Beak Streeten. Nem tudom, mi volt a probléma, annyi szent, hogy *ambulando*[20] oldotta meg: felmondta a lakást, és a súlyos számla fejében, amivel Mrs. Priornak tartozott, otthagyott biztosítékként egy kitűnő drága zongorát. Persze a hangszert a tulajdonosa, egy zeneműkereskedő, azonnal elvitette. No de csak csínján bánjunk Mr. S. drágalátos életrajzával! Tudjátok, ha az ember azt mondja, hogy néha rossz hírű és becstelen emberek is írnak az újságokba, az „sértés az irodalomra".

Éles elmédet, drága barátom, semmi sem kerüli el: ha társaságodban viccet mondanak, azonnal megérted a csattanót, s mosollyal jutalmazod a tréfálkozót; így hát rögtön tudtad, mikor Elisabethről meg az akadémiáról beszéltem, hogy egy színházról van szó, ahol a szegény gyermek heti egy guineáért, azaz huszonöt shillingért táncolt. Az ám, és sok ügyesség meg szorgalom kellett hozzá, hogy ezt a negyedszázat elérje, mert akkoriban nem volt még csinos. Fejletlen, nagy szemű, homokszín hajú kiscsikó volt még. Dolphin, az igazgató, nem volt nagy véleménnyel róla, és mikor eltáncolt előtte a tengeri nimfák, bajadérok vagy a mazurkát járó lányok regimentjében (ó, azok a rengő lándzsák, azok a piros kiscsizmák!), alig vette jobban észre, mint az ezrede előtt elgaloppozó táborszernagy úr ő királyi fensége a vigyázzban álló Jones közlegényt. Miss Bellenden nem aratott nagy drámai diadalokat: nem dobáltak csokrokat a lábai elé; nem vesztegette meg a komornáját hízelgő Mefisztofelesz - holmi ott künn epekedő Faust küldötte -, s nem hoztak neki kosárszám gyémántot. Ha Bellendennek ilyen imádója lett volna, Dolphin meg lett volna döbbenve, és valószínűleg még a fizetését is fölemelte volna. Így azonban - bár attól tartok, szabados erkölcsű ember volt - tisztelte az erényt. - Ez a Bellenden derék, becsületes leányzó - mondta e sorok írójának -, keményen dolgozik, a pénzét meg odaadja a családjának. Fura egy öreg mókus az apja! Úgy hallom, igen jó család! - s ezzel máris áttért egyikére azoknak a megszámlálhatatlan egyéb témáknak, amelyek egy színigazgatót foglalkoztathatnak.

Mármost miért kell egy szegény szállásadónőnek ilyen hatalmas titkot csinálnia abból, hogy a lánya színházban táncol, s ezzel becsületesen megkeres egy guineát? Miért kell a színházat makacsul akadémiának hívni? Miért mondott Mrs. Prior nekem is akadémiát, holott én tudtam, hogy mi az igazság, és előttem Elisabeth sem csinált titkot a foglalkozásából?

Vannak az életben dolgok és események, amelyekre a szemérmes szegénység szívesen borít tetszetős fátylat. Ha akarjuk, mindnyájan átkukucskálhatunk ezen a szegényes, vékonyka fátylon: gyakran nincs is mögötte semmi szégyellnivaló, csak üres tányérok, szegényes rongyok, meg a szükség és a hideg más kopott bizonyítékai. És kinek lenne kedve nyilvánosan mutogatni a rongyait, vagy az utcán kikiabálni, hogy éhes? Ebben az időben (jelleme sem fejlődött túl szeretetreméltóvá azóta) Mrs. Prior külsőleg még tisztes asszonyszemélynek látszott; és mégis, mint mondtam, csemegéim figyelemre méltó gyorsasággal fogytak, boros és konyakos üvegeim meg mind párologtak, míg csak wertheimzárral nem zártam el őket a levegő elől; ha Morel-féle málnalekváromat, amit úgy imádtam, pár órára kinn felejtettem az asztalon, mindig megette a macska, vagy az a kis szerencsétlen, csodálatos mindeneslány, aki olyan tevékeny volt, mégis oly türelmes, olyan kedves, olyan piszkos, olyan szolgálatkész.

[20] Menet közben, járkálva. (olasz)

Talán a *cseléd* dézsmálta a csemegéimet? Láttam én a *Gazza Ladrá*-t,[21] és tudom, hogy a szegény kis cselédlányokat néha igaztalanul vádolják; amellett állítom, hogy ebben az esetben történetesen nem is érdekelt, hogy ki a tettes. Magános férfi az év végére nem lesz sokkal szegényebb az ilyen háziadótól. Egyszer egy vasárnap este meg voltam fázva, és ágyban kellett maradnom. Elisabeth remek birkahúslevest csinált, felhozta nekem, jól belaktam belőle, aztán odaadtam neki a szekrénykulcsot, és megkértem, hozzon fel nekem egy bizonyos konyakos üveget. Ránéztem, s ő jól látta az arcomat: észre kellett vennie az ábrázatomra kiülő halálos aggodalmat. Alig maradt valami konyak, mind elpárolgott, és vasárnap lévén már nem lehetett rendes konyakot venni.

Elisabeth, mondom, látta, milyen nagy gyászban vagyok. Letette a palackot, és sírt. Először megpróbálta elfojtani, de aztán szinte kitört belőle a zokogás.

- Drágám, drága gyermekem - mondom, s megfogom a kezét -, csak nem tételezed fel, hogy azt gondolom...

- Nem, nem! - kiáltja, mancsomat a szeméhez vonva. - Nem! De láttam, mikor Mr. Warringtonnal utoljára ittak belőle. Ó, csináltasson werterzárat!

- Wertheimzárat, drágám? Hát nem furcsa, hogy te, aki olyan jól ejted az olasz és francia szavakat, angolul ekkorákat botlasz? Édesanyád olyan szépen beszél.

- Ő úrilánynak született. Őt nem küldték kalaposlánynak, mint engem, és aztán azok közt a lármás lányok közt, azon a... ó, azon a szörnyű helyen! - zokogja Bessy kétségbeesetten, kezét tördelve.

Ekkor kezdtek el a St. Beak harangjai vidáman kolompolni az esti istentiszteletre. - Elisabeth! - hallottam Mr. Prior rekedt hangját az alsóbb régiókból. A leányzó elment a templomba, amit ő meg a mamája vasárnaponként sose mulasztottak el; én meg, merem állítani, éppoly jól aludtam a brandy-szóda nélkül is.

Miután Slumley elköltözött, egy szép napon Mrs. Prior odasündörgött hozzám, és megkérdezte, lenne-e kifogásom az ellen, ha Madame Bentivoglio, az operaénekesnő, költözne az első emeletre. Ez ezért már mégiscsak sok volt! Hogy haladjak a munkámmal, ha ez a nőszemély egész nap gyakorol és üvöltözik alattam? De miután elszalasztattam velük egy ilyen jó lakót, nem tagadhattam meg Prioréktól egy kis kölcsönt. Prior ragaszkodott hozzá, hogy meginvitáljon egy új váltóra, s ez a vadonatúj, csinos kötelezvény majdnem kétszer akkora összegről szólt, mint az előző, amelyről minden kétséget kizáróan azt állította, hogy ebben az életben a legutolsó, s tiszti és úri becsületszavára fogadta, hogy visszafizeti. Lássuk csak: hány éve is már ennek? Tizenhárom? Tizennégy? Húsz? Olyan mindegy. Szép Elisabethem, azt hiszem, ha most meglátnád szegény öreg apád aláírását, kifizetnéd. Mostanában került a kezembe egy régi dobozból, amit vagy tizenöt éve nem nyitottam ki, mellette egypár levél - ne törődj vele, hogy ki írta - meg egy régi kesztyű, amit valaha olyan lehetetlenül sokra becsültem, meg az a smaragdszín selyemmellény, amit a kedves öreg Mrs. Macmanus-tól kaptam, és akkor vettem fel, mikor Dublinban, a L..d L..t..nt bálján, a Ph..n.x Parkban, egyszer *vele* táncoltam! Uramisten! Uramisten! Most éppúgy nem érné körül a derekamat, mint Daniel Lambertét. Hogy kinőjük a dolgainkat!

De mert én sosem hoztam elő ezt a valami 43 fontról szóló egyesített váltót (első részletét, vagy 23 fontot, akkor előlegeztem, mikor el akarták árverezni a házat) - mivel éppúgy nem reméltem, hogy kifizetik, mint azt, hogy én leszek a londoni Lord Mayor -, nem mondom,

[21] *A tolvaj szarka* - Rossini operája.

kicsit rosszul esett Mrs. Priornak a levele a bátyjához (őnagysága kapitális levélíró), amiben hálát adott a Gondviselésnek, hogy bátyjának úri jövedelme van; megígérte, imádkozni fog bátyja hosszú életéért, hogy sokáig élvezhesse hatalmas fizetését, majd tudatta vele, hogy egy hajthatatlan hitelező, akit nem akar megnevezni (ez voltam én), s akinek Prior kapitány *ki van szolgáltatva* (mintha annak a vacak kis irkafirkának a birtokában bármit is tudtam volna vele csinálni), feltétlenül TÖNKRE FOGJA TENNI a családot, ha legalább a pénz egy részét ki nem fizetik, mivel július 3-án lejáró váltója szerint (az én kötelezvényem) Mr. Prior 43 font 14 shilling 4 pennyt köteles neki fizetni. Mikor fölmentem a jó öreg kollégiumba és meglátogattam Boniface Lodge-ban Sargentet, majd olyan udvariasan bánt velem, mintha valami gólya lennék. Alig állt velem szóba az ebédlőben, ahol persze a tanárok asztalánál vacsoráztam; és egész ott-tartózkodásom alatt csak Mrs. Sargent egyik nyavalyás teaestélyére hívott meg. No mármost az ő kunyorálására mentem én Priorékhoz lakni: egyszer vacsora után beszélgettünk, hümmögött-hammogott, irult-pirult, nagyképűen locsogott; szerencsétlen húga Londonban - végzetesen elsietett korai házasság, a férj, Prior kapitány, a portugál Kétnyakú Hattyú-rend lovagja, szépen dekorált tiszt, de ügyetlen spekuláns -, előnyös lakás London központjában, csöndes, bár közel van a klubokhoz, ha megbetegednék (közismerten beteges vagyok), Mrs. Prior, a nővére, úgy ápolna, mint a tulajdon édesanyám. Egyszóval: így kerültem én Priorékhoz, így vettem ki a szobáikat. Tetszettek nekem a gyerekek: Amelia Jane (a piszkos kis szolgáló, akit már említettem) kiskocsiban vontatott egy piszkos kis emberpárt, a harmadik gyerek mellettük menetelt, és cipelte a negyediket, aki majd akkora volt, mint ő maga. A kis emberkék átszelték a Regent Street hatalmas áradatát, és behömpölyögtek a Beak Street csöndes öblébe, én meg véletlenül éppen utánuk mentem. És a kaput, ami előtt a kis karaván megállt - pont azt a kaput, amit én kerestem -, Elisabeth nyitotta ki. Homokszín haja a kis, komoly szemébe hullott - épp akkor kezdett kinőni a gyermekkorból.

Sokakat talán elriasztottak volna ezek a kis emberkék, engem történetesen vonzott a látványuk. Magányos ember vagyok. Lehet, azért, mert valaki egyszer rosszul bánt velem, de hát ez más lapra tartozik. Azt hiszem, ha lettek volna gyerekeim, jó apjuk lettem volna. Priort szörnyű közönséges emberroncsnak találtam, a feleségét meg számító, kapzsi kis nőnek, de a gyerekek elszórakoztattak: kivettem a szobákat. Szerettem reggelenként hallgatni, hogy szaladgálnak a fejem fölött a kis lábacskák. Az illetőnek, akire gondolok, több gyereke is van - a férje Nyugat-Indiában bíró. *Allons!*[22] - most már tudjátok, hogy kerültem Priorékhoz lakni.

Bár most már rendíthetetlenül *megrögzött* vén agglegény vagyok (ha megengeditek, éppen ezért ebben a történetben Mr. Agglegénynek fogom magam nevezni; és van messze-messze valaki, aki tudja, miért nem fogok SOHA megnősülni), valaha elég vidám fiatal fickó voltam. Nem néztem le az ifjúság örömeit: még a francia négyest is megtanultam, hogy táncolhassak vele azon a hosszú vakáción, mikor ifjú barátommal, Lord Viscount Poldoodyval tanulni mentünk Dub... Pszt! Csitulj, bolond szív! Lehet, hogy gólya koromban elfecséreltem az időt. Talán túl sok regényt olvastam, túl sokat foglalkoztam „elegáns irodalommal” (így neveztük annak idején), és túl gyakran szólaltam fel a diákszövetségben, ahol komoly tekintélyem volt. De a szép szavak nem hoztak nekem kollégiumi babérokat: elvesztettem az ösztöndíjamat, s utána meglehetősen kegyvesztett lettem a rokonaimnál, de volt egy kis független jövedelmem, azt kipótoltam egypár tanítvánnyal, akiket alapvizsgára meg szigorlatra készítettem elő. Végül aztán meghalt egy rokonom, némi további kis jövedelmet hagyott rám, erre otthagytam az egyetemet, és Londonba jöttem lakni.

[22] Rajta! (francia)

Harmadik éve voltam a kollégiumban, mikor egy ifjú gentleman jött St. Boniface-be, egyike társaságunk kevés számú nem ösztöndíjas diákjainak. Hamarosan nagyon népszerű lett. Kedves és egyszerű fiú volt, merem állítani, akkor is szerették volna, ha nem lett volna gazdagabb nálunk, többieknél; de annyi biztos, hogy a hízelgés, az anyagiasság, a Mammon-imádat bűnét a fiatalok éppúgy ismerik, mint az öregek; s egy gazdag fiúnak az iskolában vagy a kollégiumban éppúgy megvannak a követői, talpnyalói, hízelgői, a maga kis udvara, mint bármelyik Pall Mall-i öreg milliomosnak, akit, mikor körülnéz a klubjában, hogy kit vigyen haza vacsoravendégnek, aggódva néznek az alázatos potyalesők: - Ó, vajon engem visz máma? -, töprengenek: - Vagy megint azt az alattomos, talpnyaló Tsatlóst fogja meghívni? - Hát - hát! régi história ez a parazitákról meg a hízelgőkről. Drága jó uram! Pillanatra se jutott eszembe azt mondani, hogy *ön* valaha is az volt; és bevallom: aljas és közönséges dolog volt, hogy valakit főleg a pénze miatt kedveltünk. - Tudom én - szokta mondogatni Fred Lovel -, tudom, hogy a fiúk azért jönnek hozzám, mert bőven van pénzem, mert nem sajnálom a szegény öregem borát, és jó vacsorákat adok. Nem csapom én be magamat; no de legalább kellemesebb az én jó vacsorám meg a jó borom, mint Jack Highson sivár teája és süteménye vagy Ned Roper szörnyű oxbridge-i portóija. - És tüstént be is vallom, hogy Lovel vacsorái valóban kellemesebbek voltak, mint a legtöbb más diáké a kollégiumban. Nem rossz egy vacsora a közös ebédlőben, nem bánom én az óntányért se, jó szívvel el tudom mondani fölötte az asztali áldást; de csak jobb az a vacsora, ahol Londonból való a hal, sőt vad is van, meg két-három szép kis *entrée*[23] - és nem volt jobb szakács az egyetemen, mint a miénk a St. Boniface-ben, s volt ám akkor étvágy meg emésztés, ami a jó vacsorát dupla olyan kitűnővé tette!

Köztem meg a fiatal Lovel közt barátság szövődött, amelynek, bízom benne, e történet közreadása sem fog ártani. Van egy olyan időszak, közvetlenül a bakkalaureátus megszerzése után, amikor sok egyetemi polgár zavarba kerül, mert a kereskedők meglehetősen durván követelik ilyenkor a számláik kifizetését. A metszetek, amelyeket *calidi juventa*[24] rendeltünk, az inggombok és nyakkendőtűk, amelyeket erőnek erejével dísztelen keblünkre tűztek az ékszerészek; a könyveink meg tulajdon porhüvelyünk finom köntösei - mindezt az újdonsült oklevelesnek kell kifizetnie. És mivel apám, aki akkor még élt, nem volt hajlandó ezeket a követeléseket kielégíteni, azzal az - elismerem - jogos érvvel, hogy énnekem bőséges járadékom volt, s hogy az én költekezésem miatt nem foszthatja meg mostohahúgaimat szerény kis örökrészüktől, súlyos kellemetlenségeknek lettem volna kitéve - tán még be is dutyiznak -, ha Lovel, kockáztatva, hogy emiatt kizárják a kollégiumból, fel nem szökik Londonba a mamájához (akinek akkor különben *különleges oka* volt rá, hogy nagyon kedves legyen a fiához), nem szerez tőle pénzt, és nem hozza el nekem a lakásomra, Mr. Shackell rémes szállodájába. Könnyek csillogtak a szemében, és százszor meg százszor megszorongatta a kezemet, mikor az ölembe szórta a bankókat. Még a létszámellenőrző prefektus is (Sargent akkor még csak prefektus volt), aki a fegyelemsértés miatt az igazgató elé akarta vinni, még ő is kitörölt a szeméből egy könnycseppet, mikor megindító ékesszólással elmeséltem neki, hogy mi történt; sőt meghívott estére a szobájába, hogy valami különlegesen régi, 1811-es portóival öblítsük le a tranzakciót. Ki is vettük belőle a részünket, bőségesen. Megvolt az az örömöm, hogy keserves részletekben ugyan, de visszafizethettem a pénzt Lovelnek. Mint mondtam, tanítványokat szereztem; aztán irodalmi munkába fogtam: kapcsolatba kerültem egy irodalmi folyóirattal, és szégyellem ugyan bevallani, de klasszika-filológusként kénysze-

[23] A leves és hal utáni fogás. (francia)

[24] Az ifjúság hevesvérűségével. (latin)

rítettem rá magam a publikumra. S mire a rokonom meghalt, s egy kis anyagi függetlenséghez jutottam, nem is engem tartottak ebből a nemből a legtudatlanabbnak. Görög műfordításaim meg Béta álnéven írt költeményeim, cikkeim a lapban, melynek éveken át társtulajdonosa voltam, a maguk idején némi sikert is arattak.

Ha nem is szereztem Oxbridge-ben egyetemi babérokat, legalább megmutattam, hogy van irodalmi ízlésem. Egyik évben én nyertem meg a Boniface esszédíját, és bűntudattal vallom be, hogy nemcsak tanulmányokat meg verseket, de még egy tragédiát is írtam. Kollégiumi barátaim jól be is ugrattak (aprócska kis tréfa is elszórakoztatja ezeket a begyöpösödött fejű portói-szopogatókat, hű, de sokáig el tudnak mulatni rajta!) - bánom is én, csak hadd nevessenek a rovásomra - egy bizonyos üzletet illetőleg, amelyet Londonba jövet kötöttem, s amivel akkor se csaphattak volna be jobban, ha én vagyok a zöld szemüveget vásárló Moses Primrose. Az *én* Jenkinsonom régi kollégiumi ismerősöm volt, elég ostoba voltam, hogy becsületes embernek képzeltem: a fickónak túl sima volt a nyelve, túl kenetes, túl szenteskedő a fizimiskája. Elég népszerű prédikátor volt, sokszor sírt a szószéken, mint a záporeső. Ő meg egy Sherrick nevű kétes hírű borkereskedő és váltóüzér valahogy megszereztek egy rendes kis irodalmi lapot, a *Museum*-ot - talán még emlékeztek rá -, s az én Honeyman barátom a mézesmázos nyelvével rábeszélt, hogy vegyem meg ezt az eladó irodalmi kisbirtokot. Nem haragszom én rá: a fickó most Indiában van, s remélem, ott nem marad adós a hentesnek meg a péknek. Mikor eladta nekem a *Museum*-ot, szörnyű pénzzavarban volt. Mikor aztán nem sokkal utána megmondtam neki, hogy csaló, zokogni kezdett, s a zsebkendője mögül fohászkodott, hogy bárcsak egy szép napon még másként gondolkodnék róla. Bűntársára, Sherrickre, ugyanezek a szemrehányások éppen ellenkezőleg hatottak. Csak a pofámba röhögött: - Milyen nagy szamár maga! - Mr. Sherricknek igaza volt. Akinek vele bármilyen pénzügylete bonyolódott, az kivétel nélkül mind bolond volt; és szegény Honeymannek is igaza volt: ma már nincs róla olyan rossz véleményem, mint annak idején. Ha valakit ennyire szorongatnak a pénzért, nem állhat ellen a kísértésnek, hogy megvághat egy ilyen zöldfülűt. Megjátszottam ám én a szerkesztőt annál a nyavalyás *Museum*-nál: meg akartam javítani a közízlést, országszerte terjeszteni akartam az erkölcsöt meg a jó irodalmat, no meg egy rendes kis fizetést is zsebre szerettem volna vágni a fáradozásaimért. Kinyomattam ám a szonettjeimet, a tragédiáimat, a verseimet. (Valakihez, aki maradjon névtelen, de aki egyszer tőrt döfött egy hűséges szívbe.) Írtam szatirikus cikkeket, és milyen nagyra voltam a finom szellemességemmel; írtam kritikát, egyszer s mindenkorra szólót, kiollózva enciklopédiákból meg lexikonokból. A végén már szinte megilletődtem a saját fene nagy tudásomtól. Bolondot csináltam magamból az egész világ előtt - no de drága barátom, hát ez veled sose fordult elő? Ha sohasem voltál bolond, bölcs sem leszel soha.

Azt hiszem, az én első emeleti briliáns *confrère*-em[25] (neki is volt Sherrickkel némi pénzügyi tranzakciója, s ez ügyben látogatást is tett őfelsége két-három nagyvárosi börtönében) mutatta meg nekem először, milyen csúful csaptak be ebben az újság-dologban. Slumley lapját szintén a mi nyomdánkban nyomták. Gyakran hozott mindkettőnknek kefelevonatokat ugyanaz a kifutófiú: apró, fényes szemű kis kölyök, aki tizenhat éves korában alig nézett ki tizenkettőnek, és szellemileg férfi volt, mikor testileg még gyermek, mint oly sok más szegénygyerek.

Ez a kis Dick Bedford sokszor órákig üldögélt Slumleynál vagy nálam. Míg mi, ki-ki a maga lakosztályában, örökbecsű műveinket irkáltuk, ő szundikált a lépcsőfordulón. S. jóindulatú semmirekellő volt: megkínálta a gyereket étellel, itallal. Én a reggelimhez szoktam hozzáültetni a kis emberkét, s szinte jólesett nézni, mennyire élvezi az evést. Megindító kép volt,

[25] Kollégám. (francia)

ahogy ott ült: táskája a térdén, feje álomra hanyatlott, apró, magas szárú cipője alig ért a földig. Az egész ház szerette. A becsípett kapitány mindig odabiccentett neki üdvözlésül, mikor kezében botjával, kalapjával és mellényével lefelé parádézott a lépcsőn a hátsó konyha felé, hogy nekilásson a toalettszertartásnak. Dick meg a gyerekek jó barátok voltak, Elisabeth különösen pártfogolta, időnként el is beszélgetett vele a maga komolykodó módján. Ismeritek Clancyt, a zeneszerzőt? Talán Friederich Donner néven jobban emlékeztek rá. Donner szokta megzenésíteni Slumley szövegeit, vagy *vice versa,* és időnként eljött a Beak Streetre, hogy a költővel együtt kipróbálják közös művüket a zongorán. A zene hallatára a kis Dicknek mindig felcsillant a szeme. - Ó, milyen csodás! - mondta a kis rajongó. És szavamra, ez a jóindulatú gazfickó, ez a Slumley, nemcsak egypár pennyt adott a gyereknek, hanem jegyeket is, koncertekre, színházba, meg ilyesmikre. Dicknek volt otthon egy nagyon rendes kis öltönye, hozzá a mamája nagyon szép kis mellényt csinált neki az én egyetemi taláromból; így aztán kettesben, a mamájával, aki nagyon rendes nő volt, legjobb ruhájukban épp elég tiszteletreméltóak voltak ahhoz, hogy Anglia bármelyik színházában beüljenek a földszintre.

Egyéb nyilvános szórakozóhelyek mellett Dick úrfi arra az akadémiára is el szokott látogatni, ahol Miss Bellenden táncolt, s ahonnan a szegény Elisabeth Prior kopott ruhájában éjfél után útnak indult hazafelé. Egyszer, mikor a kapitány, Elisabeth atyja és pártfogója, valahogy nemigen tudott egyenesen járni, továbbá olyan hangosan és olyan összefüggéstelenül beszélt, hogy már a rendőrségi urak figyelmét is felhívta magára, előbukkant Dick, beültette Elisabethet meg az apját egy konflisba, jómaga felült a bakra, és diadallal hazaszállította az egész társaságot, a saját zsebéből fizetve ki a taksát. Véletlenül én is éppen akkor mentem haza (Mrs. Wateringham egyik elegáns tea-*soirée*-járól,[26] a Dorset Square-ről), és pont akkor értem a kapuhoz, mikor Dick és karavánja megérkezett. - Nesze, kocsis - mondja Dick, odanyomja a pénzt, és közben csak úgy ragyog a szeme. Sokkal kellemesebb volt erre a sugárzó kis arcra nézni, mint a kapitányéra, aki lánya támogatásával botorkált be a házba. Elisabeth aztán elmesélte, hogy Dick sírt, mikor egy hét múlva vissza akarta adni neki a shillingjét. - Furcsa egy fiú - mondta -, nagyon furcsa.

Visszatérve Lovel barátomra, éppen előkészítettem őt a bakkalaureátusi vizsgára (magunk között szólva: egyedül, azt hiszem, sose szerezte volna meg), mikor Weymouthból, ahol vakációzott, egyszer csak közölte, hogy ott akarja hagyni az egyetemet, és külföldre akar utazni. „Bizonyos események, drága barátom - írta nekem -, anyám otthonát elviselhetetlenné tették számomra (mikor az ügyedben a városba mentem, még nem tudtam, mi lehet irántam való *csodálatos complaissance*-ának[27] az oka). Összetörte volna a szívemet, Charles (nekem ugyanis Charles a keresztnevem), ha szívem sebei *vigasztalóra* nem találnak!”

Van ebben a kis fejezetben néhány apró rejtély, amelyen, ha az efféle mesterkedésnek nem állnék fölötte, egy teljes hónapig hagyhatnám töprengeni az olvasót.

1. Miért nevezte Mrs. Prior, a háziasszonyom, makacsul akadémiának a színházat, ahol a lánya táncolt?

2. Milyen különleges okból volt Mrs. Lovel annyira bőkezű a fiához, hogy egy szóra odaadta neki a 150 fontot, amit kért?

3. Miért tört majdnem össze Fred Lovel szíve? és

4. Ki vigasztalta meg?

---

[26] Estély. (francia)

[27] Szívélyesség. (francia)

Tüstént, habozás, késlekedés és mellébeszélés nélkül válaszolok mindezekre a kérdésekre.

1. Mrs. Prior, aki többször is kapott némi pénzt bátyjától, John Erasmus Sargenttől, a teológia doktorától, a St. Boniface kollégium magiszterétől, nagyon jól tudta, hogy ha a magiszter, akinek párszor már úgyis pokollá tette az életét, meghallaná, hogy unokahúgát színpadra engedte, az életben nem kapna tőle egy árva shillinget se.

2. Emma asszony, a néhai Whitechapel Road-i Adolphus Loeffel cukorgyáros özvegye, azért volt olyan különlegesen kegyes fiához, Adolphus Frederick Lovel ifiúrhoz, az oxbridge-i St. Boniface kollégium diákjához, s az előbb említett Loeffel-féle vállalatnak csecsemőkora óta társtulajdonosához, mivel éppen második házasságra készült lépni a főtisztelendő Samuel Bonningtonnal.

3. Fred Lovel szívét ez a hír olyannyira megtörte, hogy Hamlet pózában tetszelgett, fekete ruhát öltött, hosszú szőke haját a szemére fésülte, egyszóval száz és száz jelét mutatta a gyásznak és a kétségbeesésnek, mígnem

4. Louisa (a Kilkenny grófságbeli Bakerstown bárójának, a néhai Sir Popham Bakernek özvegye) rá nem vette Mr. Lovelt, kísérje el őt és Cecíliát, a fent említett néhai Sir Popham Baker negyedik s immár egyedül hajadon lányát egy rajnai utazásra.

Cecíliáról egy korábbi lapon már fényesen megmondtam a véleményem. Ehhez a véleményhez ragaszkodom, de megismételni nem fogom. A téma éppoly kellemetlen nekem, mint ez a nő volt, amíg élt. Hogy Fred mi csodálnivalót talált benne, nem tudnám megmondani: nagy szerencse, hogy az ízlések, meg a férfiak és a nők különbözők. Ebben a történetben elevenen már nem fogtok találkozni Cecíliával. Képén, amit a néhai Mr. Gandish festett, állva látjuk, és azt a hárfát tapogatja, amivel sokszor félig megőrjített, mikor a *Tara csarnoká*-t vagy a *Szegény Marianne*-t cincogtatta. Sokszor annyira erőszakoskodott Freddel, és olyan goromba volt a vendégekhez, hogy a szerencsétlen, hogy lecsillapítsa, gyámoltalanul megkérte: - Szerelmem, muzsikálj nekünk egy kicsit! -, mire plim-plim, le a kesztyűt, és már kezdődött is a *Tara csarnoka.* „A hárfa, mely *egyszer*" - a nyavalyát! - csak én legalább százszor hallottam. Aztán jött az az időszak, amikor a már említett hidegséggel kezeltek, s mivel ez nekem nem tetszett, nem jártam többé a Csalitosba.

Így tett az én drágalátos Lady Bakerem is, de vigyázz, *nem ám a saját jószántából.* Ő nem azért távozott a házból, mert túl hidegen fogadták, ellenkezőleg, mert már égett ott a lába alatt a talaj. Emlékszem, milyen jókedvűen jött hozzám Fred, mikor nem csekély humorral elmesélte a Cecília és Lady Baker közötti nagy csatát, majd őladysége vereségét és menekülését. Nem menekült azonban csak Putney faluig, ahol, hogy úgy mondjam, átrendezte sorait, és megerősített védelembe ment át - egy kiadó szobába. Másnap kétségbeesett, de gyenge támadásba kezdett: megjelent a Csalitos kerti kapujánál, és azzal fenyegetőzött, hogy leülnek ám a kapu elé, ő meg a bánat, és majd megtudja az egész világ, hogy bánt el egy leány az anyjával. A kapu azonban zárva maradt, csak Barnet, a kertész, jelent meg mögötte, aki így szólt: - Ha már eljött, mylady, talán megfizetné a feleségemnek azt a huszonnégy shillinget, amit kölcsönkért tőle. - És addig vigyorgott rá a rácson keresztül, míg az öregasszony fedezékbe nem menekült előle. Lovel kifizette ezt az elfelejtett csekélységet, s azt mondta, e huszonnégy shilling volt élete legjobb befektetése.

Nyolc év múlt el, ebből az utolsó négy év alatt alig láttam az én öreg barátomat, kivéve néha klubokban vagy kocsmákban, ahol titokban találkoztunk, és ha a régi melegséget és vidámságot nem is, de legalább a régi szívélyességet felújítottuk. Egyik télen Lovel külföldre vitte a családot, mint mondta nekem, Cecíliának gyenge az egészsége, és a doktor azt tanácsolta, hogy töltse a telet délen. Ő maga nem maradt velük: fontos dolgai voltak itthon,

hiszen az atyai cukorgyár mellett sok más üzletbe is belevágott; érdekeltsége volt különféle társaságoknál, igazgatója volt egy bank-részvénytársaságnak, egyszóval olyan ember volt, aki sok vasat tart a tűzben. A gyerekekre egy hűséges nevelőnő vigyázott, a gyengélkedőt hűséges inas és komorna gondozta; és Lovel, akárhogy is imádta a feleségét, mert imádta, ez kétségtelen, nagy lelki nyugalommal viselte el a távollétét.

Tavasszal aztán nem kis megdöbbenéssel olvastam a gyászjelentések között az újságban: „Nápolyban, múlt hó 25-én, skarlátban elhunyt Cecília, Frederick Lovel hitvese, néhai Sir Popham Baker báró leánya." Tudtam, mekkora gyász zúdult barátomra. Az asszony betegségének hírére rohanvást elutazott, de már nem ért idejében Nápolyba, hogy még hallhassa szegény Cecíliájának utolsó szavait.

Pár hónappal a katasztrófa után levelet kaptam a Csalitosból. Lovel egészen a régi érzelmes hangon írt, s arra kérte drága öreg barátját, jöjjön le hozzá, s vigasztalja meg magányában. Lejönnék-e estére vacsorázni?

Persze hogy hanyatt-homlok mentem. Mély gyászban találtam a gyerekekkel együtt a szalonban, és bevallom, azon se lepődtem meg, hogy az én Lady Bakeremet is megint itt találom.

- Mintha meg lenne lepve, hogy itt lát engem, Mr. Agglegény! - mondja őladysége, a tőle már általában megszokott kedvességgel és jólneveltséggel. Mert őnagysága ha szívességeket fogadott el, mindig vigyázott, hogy el ne mulassza megsérteni azokat, akik szívességet tettek neki.

- Sőt, egyáltalán nem - feleltem, Lovelre nézve, aki szánalomraméltóan lehajtotta a fejét. A kis Cissyvel az ölében ült az elhunyt zeneművésznő portréja alatt, kinek a hárfája, most bőrtokba bújtatva, immár a szoba sarkában porosodott.

- Nem jókedvemből vagyok itt, hanem kötelességérzetből, e miatt az - elröppent - angyal miatt! - kiáltja Lady Baker a képre mutatva.

- Hiszen mikor a mama itt volt, mindig veszekedtetek - ráncolja össze szemöldökét a kis Popham.

- Erre tanították ezeket az ártatlan gyerekeket, hogy így beszéljenek rólam! - kiált fel a nagymami.

- Csönd legyen, Pop - mondja az apjuk -, ne légy rossz fiú.

- Ugye Pop rossz fiú? - visszhangozza Cissy.

- Csönd, Pop - folytatja a papa -, vagy mehetsz Miss Priorhoz.

MÁSODIK FEJEZET

Amelyben Miss Prior az ajtó mögött vár

Természetesen mindnyájan tudjuk, ki az a Miss Prior, akit a Csalitosban a papa meg a nagymami előszólítottak a rosszalkodó gyerekekhez. Évek múltak már el azóta, hogy leráztam a lábamról a Beak Street porát. A valamikor oly ismerős ajtóról levették a „Prior" feliratú réztáblát, s hogy hova lett? talán a néhai semmirekellő tulajdonos koporsójára csavarozták fel. Mikor a múlt héten arra jártam, a kapufélfán gomba formájú rézcsengők dombsora terpesz-

kedett: ki volt írva: CAFÉ DES AMBASSADEURS;[28] mellette három légypettyes, kék teáscsészével meg egypár félreismerhetetlenül pakfongból készült kávéskannával; az ablakfüggönyről meg az *Indépendance Belge* két nem túl szeplőtelen száma kandikált ki. Vajon komisz kurtaszivarokat szíva maguk őexcellenciáik a nagykövetek ácsorogtak az ajtóban? A lutriiroda meg a biliárd lerítt egész megjelenésükről, a kalapjukról, a könyökükről. Talán, mint mondani szokták, lecsúszott nagykövetek voltak. Kétségkívül kegyvesztettek voltak Fortuna királynő ő császári felsége udvarában, de nem fordult-e még elő, hogy ilyen kopott emberek visszanyerték az elvesztett kegyeket, megmosták felhős arcukat, ordókat aggattak koszlott mellényükre, s a Café des Ambassadeurs-nél szikrával sem különb helyekről ragyogó fogatokba szálltak? Ha én a Leicester Square környékén laknék és kávéházam lenne, mindig tisztelettel bánnék a külföldiekkel. Lehet, hogy most biliárdmarkőrök, vagy homályos kis rendőrségi ügyeik vannak, de miért ne lehetne belőlük egyszer még tábornok vagy nagy államférfiú? Csak gondold el: ez az úriember jelenleg borbély, de honnan tudod, hogy csipeszei és bajuszkötője mellett nincs-e ugyanabban a zsebében vállrojt meg *Bâton de maréchal*?[29] Az én második emeleti lakásomhoz szóló csengőre a „Plugwell" név van bevésve. Vajon ki lehet az a Plugwell, aki most annál a tűznél melengeti a lábát, ahol én annyi hosszú estén át üldögéltem? És az a szőrmegalléros, zilált szakállú úriember, aki olyan lekötelezően és szívélyesen vigyorog, s némileg reszelős hangon szól ki az ajtónyílásból: - Jöjjön be, csináltasson egyet! A megszólalásig hű lesz, csak egy shilling! -, talán szintén nagykövet? Ó nem, csak annak a fényképésznek a *chargé d'affaires*-je,[30] aki az emeleten lakik, nyilván ott, ahol valamikor a gyerekek voltak. Szent Habakuk! A fényképezés még maga is gyermekcipőben járt, méghozzá babatopánban, mikor *mi* a Beak Streeten laktunk.

Bevalljam, hogy a régi szép idők kedvéért felmentem az emeletre, és „csináltattam egyet" - ez lenne hű a megszólalásig, egy shillingért? Kíváncsi vagyok, vajon az a Valaki (azt hiszem, mondtam már, hogy az illető férjnél van egy távoli szigeten) örülne-e, ha megkapná, s ha ránézne ennek az idősebb gentlemannek a képmására, akinek a koponyája kopasz, mint a biliárdgolyó, ráismerne-e arra a férfira, akit élete virágjában, barna, göndör fürtökkel ismert?

Amint föl- meg lementem ezeken a homályos lépcsőkön, a korlát mögül a Prior gyerekek kísértete kandikált elő. Arcocskájuk mosolygott a félhomályban: talán a szív sebei is sajogtak és véreztek megint - s ó, milyen frissen és élesen! Milyen pokolian szenvedtem ennek a szobának az ajtaja mögött - arra gondolok, amelyben most Plugwell lakik. A pokolba Plugwell-lel! Vajon mit gondol rólam az a nő, mikor látja, hogy az öklömet rázom az ajtóra? Azt hiszi, asszonyom, hogy bolond vagyok? Bánom is én. És ti azt hiszitek, hogy mikor a Prior gyerekek kísértetét emlegetem, úgy értem, hogy valamelyikük meghalt? Tudtommal nem halt meg közülük senki. Nemrégen istentelen basszushangon megszólított egy nagydarab, esetlen, kék kabátos diákfiú, a Christ's Hospital növendéke, akinek már pelyhedzett a pofaszakálla, és közölte, hogy a neve Gus Prior. - És hogy van Elisabeth? - tette hozzá, megbiccentve golyófejét. Az ám, Elisabeth, te langaléta kamasz! Elisabeth - és mellékesen milyen régóta várakoztatjuk már!

Tudjátok, amint rágondolok, megrohannak az emlékek légiói, és egyszerűen muszáj fecsegnem róluk; mikor pedig - és teljesen igazatok van, csak megtarthattátok volna magatoknak a megjegyzéseteket, mert úgyis pontosan tudom, hogy mit akartok mondani - sokkal jobban

[28] Nagykövetek Kávéháza. (francia)

[29] Marsallbot. (francia)

[30] Megbízott. (francia)

tenném, ha befognám a számat. Elisabeth nekem egy egész regényt jelent. Életem kritikus szakaszában ismerkedtem meg vele. Mikor megsebzett és felvérzett annak a Valakinek a viselkedése (jelenlegi nevén Mrs. O'C., de ezen az O'C-smány néven, szavamra, soha, soha nem tudnám nevezni), s a kétségbeesés sebével, nyomorultan tértem vissza a szomszédos fővárosból Beak Street-i lakásomra, furcsa bensőségesség fejlődött ki köztem és a házi-asszonyom ifjú leánya között. Elmeséltem neki a történetemet - valójában, azt hiszem, mindenkinek elmeséltem, aki csak meghallgatta. Úgy tetszett, mintha együtt érezne velem, be-bejött a szobámba, reménykedve hozta a zabkásalevest meg mindenfélét (egy darabig egy-szerűen nem bírtam enni az után... az után az ügy után, amelyre talán már céloztam is), oda-odajött hozzám, sajnálgatott, én meg elejétől végig, töviről hegyire újra és újra elmondtam neki mindent. Napszámba tépkedtem ki a szívemet abban a második emeleti szobában, amelyen most a Plugwell név ékeskedik. Ott rostokoltam minden délután, s ömlött belőlem szerelmem és csalódásom története. Megmutattam Elisabethnek azt a mellényt, amiről nektek már beszéltem, azt a kesztyűt (még csak nem is volt olyan kicsi a keze), a leveleit, azt a két-három üres, semmitmondó levelet: „Kedves Uram! Mama reméli Önt teára vendégül láthatni", vagy „Ha a tisztelt Mr. Agglegény történetesen a *Long Milestone* körül lovagolna a Phoenix Parkban, úgy két óra körül, nővérem meg én a kocsinkban leszünk" stb., stb.; meg „Ó, drága ember! A jegyeknek (úgy ejtette: a jágyéknek - te jó ég!) borzasztóan örültünk, és csodaszép a *bouquays*[31] is" (láttam, hogy ezen a szón egy zsebkés működött. Én semmiben nem találtam hibát, még a helyesírásában sem - akkor); meg - no, mindegy, hogy mit még. De ebből a *nya-fogásból,* ebből a *svindliből,* ebből a *sok helyesírási hibából,* ebből a pokoli kacérkodásból, csalásból, szívtelen képmutatásból (tudom, hogy mindez az anyja műve volt, mert vetélytár-samat, *amíg be nem furakodott,* nem fogadta olyan jól, mint engem), ebből a SZEMÉTBŐL, szavamra, sokat megmutattam Elisabethnek, ő meg szánakozott rajtam!

Nap mint nap feljött hozzám, én meg folyton csak siránkoztam neki. Ő rendszerint nem sokat szólt, talán nem is figyelt oda, de ezzel én nem törődtem. Én csak locsogtam, locsogtam, locsogtam: a szenvedélyemről, a sérelmeimről, a kétségbeesésemről; s ha az én sirámaim fáradhatatlanok voltak, kis hallgatónőm együttérzése még fáradhatatlanabb. Rendszerint a mama éles hangja vetett véget a társalgásunknak. - Ó, a csuda vigye el! - kelt fel Bessy. Elment, de másnap megint biztosan eljött a derék lány, s akkor újra elismételtük a tragédiánkat.

Szavamra, ti azt kezditek hinni (végül is elég gyakori eset, nem *művészet* kitalálni), hogy ebből a sok siránkozásból és szentimentalizmusból, amit egy vajszívű vén bolond egy fiatal lány nyakába öntött, talán kikerekedik valami, amiről azt szokták mondani, hogy közeli rokona a szánalomnak. Ebben azonban, drága asszonyom, óriásit tévedtek. Vannak, akik kétszer kapják meg a bárányhimlőt - *én nem!* Nálam ha egy szív összetört, az összetört, ha egy virág elhervadt, az elhervadt. Ha nekem úgy tetszik, hogy gyászomat nevetséges színben tüntessem fel, hát miért ne? Miből gondoljátok, hogy tragédiát akarok csinálni abból az ócska, elkoptatott, elnyúzott, megposhadt, vulgáris, triviális, mindennapi témából, hogy egy kacér nő játszik egy férfi szenvedélyével, aztán kineveti és elhagyja? Még hogy tragédia! Ó, igen! Méreg - gyászszegélyes levélpapír - Waterloo Bridge - megint egy szerencsétlen és így tovább! Nem: ha menni akar, hadd menjen! - *si celeres quatit pennas,*[32] én elfújom a hogyhívjákot! Hanem én nem csinálok tragédiát, értitek?

---

[31] Csokor. (francia)

[32] Ha megrázza gyors tollait. (latin)

El kell ismerni, hogy egy kétségbeesetten szerelmes férfi (és attól tartok, be kell vallanom, én aztán az voltam: alaposan feldúlt Glorvina viselkedése) a legönzőbb teremtmény a világon; a nők viszont olyan gyengédek és önzetlenek, hogy míg csapással sújtott barátjukat vigasztalják, egy időre el tudják felejteni vagy rejteni a maguk bánatát. Bár mióta abból az átkozott Dublinból visszatértem, naponta beszéltem vele, nem vettem észre, hogy az én kis Elisabethem sápadt és *distraite,*[33] csöndes és szomorú. Miközben én fecsegtem, némán üldögélt, kezét a térde között lógatta, vagy eltakarta vele a szemét. Néha-néha melankolikusan nyugtázta búbánatos történeteimet: - Ó, ó, szegény ember... szegény ember! - mondta, de legtöbbször szótlan maradt, fejét lehorgasztotta, keze az állán, lába a kandallórácson.

Egyik nap is a szokásos húrokat pengettem. Elmeséltem Elisabethnek, hogy is volt, hogy miután elfogadta ajándékaimat, miután leveleket váltottunk (ha ugyan az ő firkálmányait levélnek lehetett nevezni, ha ugyan az én szenvedélyes dalomat levélbe lehetett foglalni), miután az égvilágon mindenről beszéltünk már, ha az az egy szó nem is hagyta el ajkunkat - elmeséltem Elisabethnek, hogy is volt az, mikor egy átkozott napon, megérkezve a M..rr..n Square-re, Glorvina anyja ezzel fogadott: - Drága, kedves, jó Mr. Agglegény, mi magát egészen családtagnak tekintjük! Gratuláljon nekem - gratuláljon gyermekemnek! A drága Tom megkapta a jegyzői kinevezését Tobagóba, és frigyre fog lépni unokahúgával.

- *Micsoda* unokahúgával? - sikoltottam föl őrült kacajjal.

- Az én szegény Glorvinámmal! Tudtam, hogy a maga jó szíve mindenkinél jobban fog örülni a boldogságuknak!

Így hagyott ott engem, szikrája nélkül a szánalomnak; mondtam - befejezve a történetet -, engem, aki azt hittem, hogy szeret, és azt mondták *nekem,* aki száz okot tudtam volna mondani, miért gondolom, hogy Glorvina hajlik hozzám, azt mondták nekem, hogy ő mindig a *bácsikájának* tekintett! Talán ilyen leveleket írnak az unokahúgok? Ki az ördög hallotta valaha, hogy egy nagybácsi éjjel, esőben, órák hosszat járkáljon a Merrion Square-en egy hálószobaablakra bámulva, mert az *unokahúga*, az ám, ott alszik mögötte? Én kockára vetettem az egész szívemet, és ez volt érte a hála. Hónapokig főz engem, követ a szemével, átkozott mosolya rabul ejt és elbűvöl, aztán egyik percről a másikra, mikor a másik csak egyet füttyent neki, kinevet és otthagy!

Erre az én kis sápadt Elisabethem, még mindig lehorgasztott fejjel, felkiált: - Ó, az álnok, a gazfickó! -, és úgy zokog, hogy azt hinnéd, beleszakad a szívecskéje.

- Nem, drágám - mondom -, Mr. O'Cowd nem gazfickó. Nem sok olyan gáláns öreg katonatiszt volt a hadseregben, mint a nagybátyja, Sir Hector. Nagynénje meg Molloy lány volt, a Molloy Town-i Molloyokból, az pedig nagyon jó család, bár azt hiszem, eléggé elszegényedtek; az ifjú Tom pedig...

- *Tom?* - kiált fel Elisabeth sápadt, megdöbbent arccal. - *Őt nem Tomnak hívták,* drága Mr. Agglegény, *az ő neve Wihihilliam!* - és újra megindul a könnyáradat.

Ó, gyermekem, szegény, szegény kislányom! Hát téged is elért a pokoli csapás! Hát te is megismerted a kínok álmatlan éjszakáit, hallgattad a vánszorgó órák ütését, üres, kialvatlan szemekkel nézted az örömtelen napkeltét, fölébredve álmodból, ahol a szeretett férfiú talán rád mosolygott, és - ó, milyen édes-kedves emlék! - szerelmes szavakat suttogott. Micsoda! A te szívedet is megrabolták, a te kincstárad is kifosztott és üres? Szegény lány! Én meg csak bámultam szomorú arcába, és nem vettem észre rajta a gyászt! Te mindent megtettél, ami csak

[33] Szórakozott, figyelmetlen. (francia)

édes kis erődből tellett, hogy megnyugtasd sebzett szívemet, én meg nem láttam, hogy a tiéd is vérzik? Talán még nálam is többet szenvedtél, szegény kislányom? Remélem, nem. Olyan fiatal vagy, s életed minden virága máris elfonnyadt volna? Italodnak nincs többé íze, s Napod kialudt, vagy szinte láthatatlanná vált? Egyszeriben tört rám az igazság: szégyelltem magam, hogy önző gyászom elvakított az övével szemben.

- Micsoda? - kiáltottam fel. - Szegény gyerek! Ő volt? - s ujjammal *lefelé* mutattam.

Megbiccentette szegény fejecskéjét.

Tudtam, hogy arról a lakóról van szó, aki nem sokkal Slumley elköltözése után kivette az első emeletet. A bombayi hadsereg tisztje volt, három hónapig lakott itt. Nem sokkal azelőtt vitorlázott el Indiába, hogy én Dublinból hazajöttem.

Elisabeth eközben csak vár, vár. Bejöhet-e most már? Nem, még nem. Még van egy kis mondanivalóm Priorékról.

Tudnotok kell, hogy Elisabeth többé már nem a Beak Street-i Miss Prior, és a házat már abban az időben is, amelyről írok, régen más bérlőknek adták ki. Mikor a kapitány meghalt, özvegye könnyezve rimánkodott, hogy maradjak náluk, és én maradtam - az efféle könyörgésnek sohasem tudtam ellenállni. Sajnos, az ügyeire vonatkozó kijelentései nem mindig feleltek meg pontosan a valóságnak. (Nem szoktak-e a nők anyagi ügyekben néha füllenteni?!) A nem ok nélkül méltatlankodó háziúr hamar más bérlőknek adta ki a Beak Street-i épületét. A királynő adószedői lecsaptak szegény Mrs. Prior ütött-kopott bútoraira - az övéire? -, az enyémekre ugyanúgy: szépen bekötött kollégiumi könyveimre, táblájukon patrónusunknak, Bonifáciusznak, és alapítónknak, Budgeon püspöknek aranyozott képmásaival; elegáns Raphael Morghen-nyomataimra, amiket még gólya koromban vásároltam... (égi hatalmak! miért őrültünk meg diákkorunkban a tizenöt guineás nyomatokért, a Raphaelekért, a haldokló szarvasokért, a Wellington herceg vacsorájáért meg a többiért?); harmóniumomra, amelyen VALAKI saját szerzeményű dalaimat pötyögtette (úgy értem, a szenvedélyeimet, reményeimet, kétségbeesésemet művészien leíró szöveg volt saját szerzemény); drága cseh üvegkészletemre, amit a majna-frankfurti Zeilben vettem; atyámnak, a néhai Agglegény (Hopner) kapitánynak (Királyi Haditengerészet) a portréjára, amin fehér egyenruhájában, távcsövével természetesen a vihart fürkészte, melynek közepén tengeri csata zajlott; szegény anyám miniatűr képmására, amit az öreg Adam Buck csinált ceruzával és vízfestékkel, szinte nem volt rajta dereka; teás és tejszínes kannáimra (színezüst), meg a száz és száz kedves apróságra, ami egy magányos férfi szobáját díszíti. Mindezeket a házi kincseimet a törvény fogdmegjeinek kezén találtam, és ezzel a kezemmel kellett a Priorék adóját kifizetnem, hogy visszakaphassam a holmimat. Mrs. Prior mindezt csak özvegyi könnyeivel és áldásával tudta nekem visszafizetni (Prior már előbb itthagyta ezt a világot, melynek már régen nem vált se hasznára, se díszére), de szavamra, a könnyel és áldással aztán nem fukarkodott. Ez mind rendben is lett volna. De miért kotorászik folyton a teásdobozomban, asszonyom? Miért dugja az ujját - ujját? az egész mancsát! - a lekvárosbödönbe? És az a szörnyű tény, hogy boros és pálinkás üvegeim Prior elhunyta után is éppoly párolgósak maradtak, mint a semmirekellő életében. Egyszer egy délután váratlanul hazamentem, és rajtakaptam szerencsétlen háziasszonyomat, amint éppen a sherryt dézsmálta. Előbb hisztérikusan nevetett, aztán könnyekben tört ki. Kijelentette, hogy szegény Priorjának halála óta szinte azt se tudja, mit beszél vagy mit cselekszik. Talán egy kicsit összefüggéstelenül beszélt, de most az egyszer biztosan igazat mondott.

Könnyedén - ha úgy tetszik, tiszteletlenül - beszélek erről az öreg, keményen, mohón mosolygó, menyétarcú, fenyegető tekintetű, kegyetlen hangú Mrs. Priorról; és mégis isten tudja, ha ahhoz lenne kedvem, olyan komoly is lehetnék, mint egy prédikátor. Hiszen ez az asszony

valaha elég csinos volt, piros volt az arca, nem hazudott és nem lopott sherryt, szívében gyengéd szenvedélyek dúltak, és biztosan nagy szeretettel és bűnbánattal csókolta meg apját, a gyenge, öreg, nyugdíjas papot azon az éjszakán, mikor elbúcsúzott tőle, hogy leosonjon a hátsó kertkapuhoz, és megszökjön Mr. Priorral. Dúlt benne az anyai ösztön: úgy táplálta gyerekeit, ahogy csak vézna keblétől tellett, éhesen is csak nekik harácsolt, nekik szerzett. Vasárnaponként rendbe szedte átlátszóvá kopott selyemruháját és főkötőjét, kivasalta a gallérját. Kétségbeesetten ragaszkodott az egyházhoz. Volt egy halovány ceruzarajza a dorsetshire-i parókiáról, ezt meg szüleinek *silhouette*[34] portréit mindig kiakasztotta a lakásban, akárhol lakott. Sokat vándorolt, s bárhová ment, mindenütt beleragadt a parókia plébánosának reverendájába. Eldicsekedett drága apjával, a vikáriussal, és szűkszavúan megemlítette gazdag és tehetséges bátyját, a Boniface kollégium magiszterét; ez a szűkszavúság arra utalt, hogy dr. Sargent többet is tehetne szegény húgáért meg a családjáért, ha akarná. A papi rokonság tollaival ékesítette magát (ó, azok a foszló, öreg tollak!); fiatal korában jó csomó egészséges, régivágású teológiai irodalmat olvasott, és szép, nemes kézírásával ő szokta lemásolni apja prédikációit. Rendszeresen lelkiismereti problémái támadtak, ezeket alázatos tiszteletadásával együtt a főtisztelendő Mr. Green elé tárta; magyarázatot kért csodálatos prédikációjának erre meg erre a passzusára, és úgy kerekítette a szót, hogy erről „eszébe juthasson" valami Hooker-, Beveridge- vagy Jeremy Taylor-idézet. Azt hiszem, volt neki egy régi közhelykönyve, amiben tucatjával voltak ilyen kivonatok; ezeket aztán szórakoztatóan és ügyesen szőtte bele a társalgásba. Miután Mr. Green érdeklődése felébredt, talán meglátogatja őt a csinos, fiatal Mrs. Green is, akit titokban meglehetősen megdöbbentett, hogy az öreg Brown, a plébános, milyen hidegen bánik Mrs. Priorral. Aztán Green és Mrs. Prior közt pénzügyi tranzakciók esnek, és Mrs. Green látogatásai megszűnnek: Mrs. Prior olyan nő volt, akit meglehetősen költséges ismerni. Emlékszem, Sziruptorta Jack, közvetlenül mielőtt „belépett", örökké Mrs. Prior hátsó szalonjában ült, a kis könyvecskékkel, szentképekkel meg érmékkel stb., stb. - hiszen tudjátok. Szegény Jacket Oxbridge-ben jezsuitának csúfolták, de mikor egyszer Rómában találkoztam vele (vagy félkoronányi ki volt borotválva a hajából, kalapja akkora, mint a Don Basilióé), azt mondta: - Drága Agglegényem, ismered te azt a perszónát, a szállásadónődet? Azt hiszem, az a nő művésznő! Tőlem tizennégy fontot kért kölcsön, és elfelejtettem, mennyit - azt hiszem, hetet - a Corpus kollégiumbeli Barfoottól, éppen - éppen mielőtt fölvettek minket. És abszolúte biztos, hogy további kölcsönt szerzett Bunkótól, hogy kiszabadulhasson a mi jezsuita kezeink közül. Meghallgatod az érseket? Menj el, hallgasd meg, mindenki ott lesz: ő most Rómában a legdivatosabb. - Mindebből azt a véleményt szűrtem le, hogy más felekezetekben is vannak ravasz kópék, nemcsak a rómaiban.

Mármost Prior mama előtt nem volt titok lányának és az elvitorlázott bombayi kapitánynak a szerelmi cselszövénye. Mint Elisabeth, ő is hamar „legazfickózta" Walkingham kapitányt; de ha én csak kicsit is ismerem az asszonyi természetet (mint ahogy nem ismerem), akkor ez a vén spekuláns küldte túlságosan is gyakran a lányát a kapitány útjába, s nem kis része volt az udvarolgatásban sem. Megengedte, hogy szegény Bessy ajándékokat fogadjon el Walkingham kapitánytól, és nagyrészt ő szervezte és tervezte a bajt, ami bekövetkezett. Tudjátok, az életnek ebben a szerény körében az elvtelen anyák mindig csalogatják, körülhízelgik és megkísértik azokat az úriembereket, akiket partiképesnek gondolnak, hogy megpróbálják megalapozni drága gyermekeik jövőjét! Persze a priorisszát mindig csak a legjobb szándék vezette. - Soha... soha nem találkozott az a szörnyeteg Bessyvel, hogy én vagy egy-két testvére ott ne lettünk volna. És Jack meg a drága kis Ellen vannak olyan okos gyerekek, mint akárki Angliában - tiltakozott előttem a felháborodott Mrs. Prior -, és ha legalább az egyik fiam már felnőtt

[34] Árnykép. (francia)

lenne, Walkingham sohasem mert volna így viselkedni, ahogy viselkedett - az elvtelen nyomorult! - Szegény férjem is megadta volna a gazfickónak, amit megérdemelt, de hát mit tehetett az ő megrendült egészségi állapotában? Ó, maguk férfiak. Mr. Agglegény, milyen *elvtelenek,* maguk férfiak!

- Hát drága Mrs. Prior - feleltem -, maga elég gyakran felengedte Elisabethet az én szobámba is.

- Hogy beszélgessen a nagybátyja barátjával, egy művelt emberrel, aki nála sokkal idősebb! Hát persze, uram! Hogyne akarna egy anya mindent megszerezni a gyermekének? És kiben bízhatnék, ha magában nem, aki mindig olyan jó barátom volt? - kérdezi Mrs. Prior. Ott álldogál a tűznél, kezében a havi számlámmal, és törölgeti a száraz szemét a zsebkendője sarkával. Mikor Mrs. Prior összeállította a kettőnk közötti kis elszámolásokat, a számlát mindig tiszta, régimódi kézírással írta, és mindig bőkezű nagyvonalúsággal kalkulált. Egyszer rosszul éreztem magam, és meglátogatott unokahúgom, a kis Mrs. Skinner. - Hű, a mindenit! - mondja, mikor az előbb említett dokumentumok egyikét átvizsgálja. - A mindenit! Charles, te több teát használsz, mint az én egész családom, pedig heten ülünk az asztalnál, és legalább annyi cukrot meg vajat; nem csoda, hogy baj van az epéddel!

- De én *nagyon* erősen szeretem a teát, drágám - mondom -, ti meg szokatlanul gyöngén isszátok. Már megfigyeltem az estélyeiteken.

- Szégyen, gyalázat valakit így kirabolni! - kiáltja Mrs. S.

- Kedves tőled, hogy tolvajt kiabálsz, Flora! - feleltem.

- Ez kötelességem, Charles! És szeretném tudni, ki az a nagydarab, hosszú, ügyefogyott, vörös hajú lány a folyosón!

Ó, egek! Az egyetlen nőt, aki valaha e szívet birtokolta, nem Elisabethnek hívták; bár bevallom, egy időben azt gondoltam, az én spekuláló háziasszonyomnak nem lett volna semmi kifogása ellene, ha megkérem Miss Priort, legyen Mrs. Agglegény. És nemcsak a szegényeknek és szűkölködőknek van meg ez a rögeszméje, hanem a gazdagoknak is. A legjobb szaktekintélyek tájékoztatása szerint még a legmagasabb körökben is folyik ez a házasságszerzés. Ó, asszony, asszony! ó, férjes asszony, ó, szép lányok szerető anyja! milyen furcsa is az a szenvedélyed, hogy címeidhez az anyósi címet is meg akarod szerezni! Azt mondják, mikor végre eléred ezt a címet, gyakran csak keserűséget és csalódást okoz. A vejed valószínűleg goromba hozzád, a durva, hálátlan vadállat! és könnyen előfordul, hogy a lányod is fellázad, a hűtlen kígyó! És mégis egyre csak tovább szövöd a hálóidat: miután Luisában és férjében folyton csak csalódtál, megpróbálsz most férjet keríteni Jemimának és Máriának, de még a kis Toddlesnek is, aki most totyog ki a járókából piros cipőjében! Mikor meglátod, hogy összeverekszik a Noé bárkáján a kis Tommyval, a szomszéd gyerekével, vagy együtt másznak fel a hintalóra, nem kétlem, hogy azt gondolod szerető, ostoba kis fejedben: „Vajon összetalálkozik-e ez a két emberke vagy húsz év múlva?" És hatalmas darab süteményt adsz a kis Tommynak, szép ajándékot akasztasz a karácsonyfájára - igaz? ugye, te is tudod, hogy így van? -, pedig hangos, neveletlen gyerek, máris megverte Toddlest, elvette a babáját, és megríkatta. Emlékszem, amikor Du... - egy fővárosban, ahol alkirályi udvar székel - megkínzott egy fiatal lány viselkedése és szívtelensége, nemkülönben azé a rokonáé, akiről annak idején azt hittem, az *én* anyósom lesz, egyszer ráordítottam egy barátomra, aki éppen Tennyson *Ulysses*-éből szavalt pár sort: - A kutyafáját! Warrington, halálbiztos, hogy mikor az ifjú szirének kivetették a hálójukat a vén görög kapitányra meg a legénységére, integettek a fehér karjukkal, hívogattak a csábmosolyukkal, és csalogattak legédesebb dalaikkal - halálbiztos, uram, hogy az *anyaszirének* ott álltak a sziklák mögött (arcuk és homlokuk vízállóra festve),

és ki-kiszóltak: „No, Halcyone, kislányom, azt az áriát a *Piratá*-ból! Glaukopis, drágám, szépen nézzél arra az öregúrra ott a kormánynál! Bathykolpos, édes, a főárbocon van egy ifjú tengerész, ha intesz neki, egyenesen az öledbe hullik!” - És így tovább és így tovább, és vadul, kétségbeesetten felkacagtam. Mert megjártam én is a veszélyes szigetet, és vissza is kerültem róla, félőrülten, dühöngve, kényszerzubbony után kiabálva.

Így hát mikor egy Glorvina nevű fehér karú szirén *engem* babonázott túlságosan is kísértő kacsingatásával és énekével, még nem tudtam - de *most* már tudom -, hogy a ravasz gyermeket mindig a ravasz mamája dirigálja.

Egy előző oldalon már elmondtam, hogy hogyan foglalták el a végrehajtók meg a törvényszolgák a házat, mikor a kapitány meghalt; nem is akarok ezzel a csúf témával sokat foglalkozni. Én azt hiszem, a végrehajtók már ott voltak a házban, mielőtt Prior meghalt, csak ő nem tudta. Hogy nekem kellett kifizetnem őket, nem sokat számít; csak annyit mondanék, hogy azért egy kicsit erős volt Mrs. Priortól, hogy a Boniface professzorának engem Shylock szerepében mutatott be. Bizony, bizony! Gondolom, persze nem Mr. Agglegény az egyetlen gentleman ezen a világon, akit hamis színben tüntettek fel. Sargent meg én később különben tisztáztuk a dolgokat, és Miss Bessy volt az, aki összehozott minket.

- Szavamra, kedves Agglegény - mondja egyszer karácsonykor, mikor ellátogattam a jó öreg kollégiumba -, én nem tudtam, hogy hümm! a családom mennyit köszönhet magának. Unokahúgomtól, hümm! Miss Priortól értesültem róla, hogy milyen hümm! nagylelkűséget tanúsított szegény húgom és szerencsétlen férje iránt. Bejuttatta a másik hümm! unokaöcsémet - már megbocsásson, nem jut eszembe a keresztneve - abba a hogyishívjákba, a Christ’s Hospitalba, kék kabátos diáknak; és különféle alkalmakkor jelentős pénzügyi támogatást nyújtott a húgom családjának. Nem kellenek ahhoz magas egyetemi kitüntetések, hogy valakinek jó - hümm! - szíve legyen; és szavamra, Agglegény, én és - hümm! - nejem őszintén hálásak vagyunk magának!

- Mondok én valamit önnek, magiszter - feleltem -, van valami, amiért tényleg hálásnak kellene lennie, mert az ügyben az én jóvoltomból még pénz is került a zsebébe.

- Bevallom, nem tudom megérteni, mire céloz - mondja legméltóságteljesebb modorában a magiszter.

- Egy kitűnő nevelőnőt szereztem önnek és Mrs. Sargentnek a gyerekeihez, méghozzá a lehető legkisebb fizetésért.

- Tudja, hogy az én szerencsétlen húgom meg a családja már micsoda terhet jelentett nekem? - és a magiszter vörös lesz, mint a csuklyája.

- Gyakori társalgási témája volt ez önnek - feleltem. - Bessy nevelőnő önnél...

- Gyermeklány... és mióta a házamban van, megtanult latinul meg egy csomó mindent! - kiáltja a magiszter.

- Gyermeklány - szolgálóbérért - folytattam pimaszul, mint egy szemtelen ficsúr.

- Talán unokahúgom - hümm! - gyermekeim nevelőnője, panaszkodott, hogy a kollégiumban nem bánok vele jól?

- Drága magiszterem - mondtam -, csak nem gondolja, hogy ha meg is hallgattam a panaszait, vissza is mondtam volna magának?

- És most miért, Agglegény, szeretném tudni? - A magiszter dühöngve járkált le-föl a dolgozószobájában, Szent Bonifáciusz, Budgeon püspök meg a kollégium összes elhunyt büszkeségének a képei alatt. - Szeretném tudni, Agglegény, hogy most miért?

- Mert miután három évig volt önnél, és rengeteget fejlődött, ami az ön társaságában csak természetes, drága magiszterem, Miss Prior legalább évi ötven guineával többet ér, mint amennyit öntől kap. Én nem engedtem, hogy míg jobb helyet nem talál, ezt szóvá tegye.

- Azt akarja ezzel mondani, hogy Bessy el akar menni?

- Egy gazdag barátom, aki mellesleg kollégiumunkba járt, nevelőnőt keres, és én Miss Priort ajánlottam neki, évi hetven guineáért.

- És szabadna tudnom, ki az a kollégista, aki évi hetven guineát fog fizetni az unoka-húgomnak? - kérdi tüzetesen a magiszter.

- Emlékszik Lovelre, arra a gentlemanre, akinek nem volt ösztöndíja?

- A cukorgyáros, aki kihúzta magát a bör...?

- Jótett helyébe jót várj - vágtam közbe sietve. - Egyet-mást tettem már az ön családjáért is, Sargent!

A kivörösödött magiszter, aki talárosan, felszalagozva, le-föl rohangált a szobájában, olyan hirtelen torpant meg, mintha megütöttem volna. Rám nézett. Még vörösebb lett. Eltakarta a szemét a kezével.

- Agglegény - mondta -, bocsánatot kérek magától. Megfeledkeztem magamról - isten bocsássa meg nekem! -, megfeledkeztem arról, hogy milyen sok jót tett a családommal, az én - hümm! - *szegény* családommal, és... és hogy milyen mélységesen hálásnak kellene lennem azért a támogatásért, amelyet magánál találtak. - Teljesen elhalkult a hangja, és persze hogy ha haragudtam volna is rá, teljesen lefegyverzett a bűnbánata. Nemcsak hogy kezet rázott velem a dolgozószobája ajtajában, de lekísért a hallajtóig, és az előszobája előtt, *sub Jove,*[35] a négy-szögletes udvaron, újra kezet fogott velem. Huckles, az instruktor (annak idején Hosszúszárú Hucklesnek hívtuk), meg Botts (a kacatológia professzora), akik éppen ekkor mentek át az udvaron, sóbálvánnyá merevedve szemlélték ezt a jelenséget.

- Mondja csak, Agglegény - kérdi Huckles -, csak tán nem ütötték márkivá?

- Miért lennék én márki, Huckles?

- Mert márkin alul Sargent senkivel sem jön le az előcsarnok ajtajáig - suttogja Huckles.

- Hacsak nem csinos nő az illető - fűzi hozzá Botts (nem bírja ki, hogy egy viccet el ne süs-sön). - Agglegény, agg Tireisziászom,[36] *par hasard*[37] nem változott maga csinos ifjú hölggyé?

- Tűnjön el, maga lehetetlen kacatológus! - szólok rá. De az esetet nemcsak a Bibendáriumban tárgyalták este bor mellett, hanem szóbeszéd tárgya volt az egész kollégiumban. És a továbbiakban is olyan dolgok történtek, hogy mindenki csak ámult-bámult. Sargent az egész szemeszter alatt egyszer sem hívta meg nemesurunkat, Lord Sackville-t (Lord Wigmore fiát) a lakására. (Azt tudjátok, hogy Lord W. apja, Duff, volt a kollégium pékje. Egész szemeszter-ben mindössze kétszer volt goromba Perkshez, az alinstruktorhoz, abból is egyszer csak

[35] A szabadban. (latin)

[36] Vak görög jós.

[37] Véletlenül. (francia)

egészen enyhén; és ami ennél is nagyobb dolog: távozó unokahúgát megajándékozta egy ruhával, áldásával, egy csókkal és egy kitűnő ajánlólevéllel; továbbá megígérte, hogy egyik öccsét iskoláztatni fogja, s nem kell mondanom, hogy ezt az ígéretét hűségesen meg is tartotta, mert Sargentnek aztán vannak elvei. Goromba és neveletlen fráter, szinte nem ismerek nála *beképzeltebb* embert, a jólét is alaposan elrontotta, de nagylelkű: be tudja ismerni, hogy tévedett; és egek! hogy tud görögül!

Bár az összes jelek szerint néhai barátom, a kapitány, az égvilágon semmi mást nem csinált, mint költötte a család pénzét, távolról sem tiszteletre méltó lénye azért valahogy mégis jó hatással volt a háznépre. - Az én drága férjem összetartotta a családot - mondta Mrs. Prior, és megrázta vékonyka özvegyi főkötője alatt összeaszott fejét. - Csak a Jóisten tudja, hogy fogok gondoskodni ezekről a báránykákról most, hogy nincs már közöttünk. - És valóban, a törvény farkasai csak a részeges pásztor halála után törtek rá a báránykákra, köztük rám is, aki pedig régen kinőttem már a báránykaság és a mentaszósz korából. Rátörtek Beak Street-i nyájunkra, és feldúlták. Mit tehettem én? Otthagyhattam-e a kétségbeesett özvegyet és a gyerekeket? Magam is tudtam, milyen a balszerencse, és hogyan kell gyámolítani a nyomorultakat. Sőt azt hiszem, az ingóságaim stb. lefoglalása miatti kis izgalom meg a lefoglalást eszközlő aljanép szemtelen közönségessége - egyikükkel hajszál híján összeverekedtem - meg a gyászoló házban előforduló többi incidens kissé föl is rázott engem, és némileg eloszlatta azt a bágyadt nyomorúságot, amelytől Miss Mulligan irántam tanúsított viselkedése miatt szenvedtem. Én vittem a néhai kapitányt végső nyugvóhelyére. Jó barátaim, a *Museum* nyomdászai bevitték az egyik fiút az irodájukba. Augustusnak beszereztem a kék kabátot meg a sárga harisnyát (s már mehetett is a Christ's Hospitalba, iskolába); mikor pedig láttam, hogy a magiszter gyermekei egy mogorva képű vén nevelőronccsal sétálnak a Boniface kertjében, eszembe jutott, hogy beajánlom neki az unokahúgát, Miss Priort, és - legyen hozzám irgalmas az ég! - egy árva szót se szóltam Miss Bellendenről meg az akadémiáról. Hohó, párszor alaposan elhajítottam a sulykot, mikor Bessyről beszéltem. A nyelvtani hibáit elég ügyesen elintéztem, elsajnálkoztam azon, hogy szegény anyja kénytelen volt megengedni, hogy Elisabeth iskolázatlan emberek társaságában forogjon; aztán hozzátettem, hogy Európa egyik legkiválóbb tudósának és legjobb nevelésben részesült asszonyának házában kétségtelenül hamarosan tökéletes angolságra fog szert tenni. Ezt mondtam, szavamra, és közben komolyan bámultam annak a félműveltbeképzelt Mrs. Sargentnek az arcába. Alázatosan remélem, hogy ha ezt a hazudozást valahol a rovásomra írták, ha kijelentésem teljesen alaptalan is volt, az angyalírnok örömmel fogja figyelembe venni a jó szándékot. Bár azt hiszem, nem annyira a bók tette, hanem inkább az a kísértés hatott Mrs. Sargentre, hogy itt az alkalom, most szinte semmiért szerezhet magának egy nevelőnőt. Így Bessy a nagynénjéhez került kegyelemkenyérre: megízlelte a megaláztatás kelyhét és az alázatosság kenyerét, kevés erejétől telhetőleg nevelte rémes kis unokatestvéreit, s megtanult képmutatóan fejet hajtani professzor nagybátyja meg nagynénje, a nagyképű kis parvenü előtt. Még hogy ő volt a legműveltebb nő Angliában, azám! Ő, a hiú kis fösvény.

Bessy anyja meglehetősen keservesen búcsúzott attól az évi ötven fonttól, amit a gyerek az akadémiáról hazahozott, de Bessynek ekkor már mindenképpen ott kellett hagynia a színházat. Lefolyt ott némi veszekedés, amiről a lány jobbnak látta nem beszélni. Miss Bellendent gorombaságokkal traktálták, amelyeket Miss Prior nem volt hajlandó lenyelni; vagy talán egyszerűen csak el akart távozni nyomorúságának színhelyéről, és meg akarta próbálni elfelejteni az indiai kapitányt? Jöjj, szenvedő társam! Jöjj, szerencsétlen gyermek, jöjj ide! Van itt egy vén agglegény, aki együtt könnyezik veled!

Ünnepélyesen bejelentem: íme, itt van Miss Prior, végre bejöhet a szobába. Sápadt arc, a fekete sapka alatt hátrafésült vörös haj, kék szemüveg - úgy éljek! -, a fehér nyakig begombolt szűk gyászruha, félénken lehajtott fej: íme, Miss Prior. Mikor kezet nyújtok, elfogadja, illedelmesen pukedlizik, töméntelen kérdésemre alázatos, egyszótagú válaszokat ad. Állandóan Lady Bakerhez fordul utasításokért, vagy kijelentéseit megerősítendő, alátámasztásért. Micsoda! Hatévi rabszolgaság így megváltoztatta volna azt az őszinte, bátor fiatal lányt, akire én a Beak Streetről emlékszem? Magasabb lett és erősebb, a vállát félszegen felhúzza, de az biztos, hogy nagyon szép alakja van.

- Miss Cissy és Popham úrfi itt teáznak vagy a tanulószobában? - kérdi Bedford, a komornyik, az urától. Miss Prior könyörögve néz Lady Bakerre.

- A ta... - kezdi Lady Baker.

- Itt!... Itt! - üvöltenek a gyerekek. - Itt sokkal murisabb; és küldjél ki nekünk a vacsoráról gyümölcsöt meg mindent, papa! - kiáltja Cissy.

- Itt az ideje átöltözni a vacsorához - mondja őladysége.

- Elhangzott már az első csöngetés? - kérdi Lovel.

- Igen, már egyszer csöngettek, és nagymamának menni kell, mert mindig irtó sokáig tart, amíg vacsorához átöltözik! - üvölti Pop. És valóban, Lady Bakerre pillantva a műértő könnyen észreveszi, hogy őladysége rendkívül bonyolult felépítésű személyiség, s bájainak töméntelen műgondra és renoválásra van szüksége. Vannak olyan roskadozó öreg házak, ahol folyton dolgoznak a festők, a szerelők, az üvegesek.

- Lenne szíves csöngetni! - mondta méltóságteljesen Miss Priornak, holott, azt hiszem, Lady Baker maga volt a legközelebb a csengőhöz.

Ugrottam a csengőért én is, s kezem összetalálkozott Elisabethével, aki engedelmeskedett őladysége felszólításának. A legalázatosabb pukedlivel vonul vissza, a csengetésre pedig belép Bedford, a komornyik (ő is régi barátom), meg az ifjú Buttons, a komornyik kisinasa.

Lady Baker az asztalon heverő mindenfélére mutatva közli Bedforddal: - Kérem, Bedford, mondja meg az inasomnak, adja oda ezeket a holmikat Pinhornnak, a komornámnak, ő meg vigye a szobámba.

- Ne vigyem fel én, kedves Lady Baker? - kérdi Miss Prior.

De Bedford ránéz a beosztottjára, és rászól: - Thomas! Mondd meg Bulkeleynek, őladysége inasának, vigye el őladysége holmijait, és adja át őladysége komornájának. - Monsieur Bedford hangjában némi szarkazmus, sőt paródia csengett, modora azonban mélységesen komoly és tisztelettudó maradt. Őladysége felkel, s egy mozdulattal, amelyről nem tudom, udvarias-e vagy kihívó, *exit*[38] Lady Baker, a kisinas kíséretében, aki kalapdobozokat, sálakat, papírcsomagokat, napernyőket, tudomisénmiket cipel utána. A drága Popham tüstént fejállást csinál, mihelyt a nagymama kiteszi a lábát a szobából. - Ne légy közönséges! - kiált rá a kis Cecy (drága gyermek mindig a kis Mentort játssza az öccse mellett). - De ha akarok, az leszek! - mondja Pop, és grimaszokat vág rá.

- Tudod, melyik a szobád, Agi? - kérdi a ház ura.

- Mr. Agglegény régi szobája mindig a kék szoba - mondja Bedford, és kedvesen rám néz.

---

[38] Távozik. (latin)

- Hozz nekünk egy üveggel abból a Sau...

- ...terne-iből, amit Mr. Agglegény mindig úgy szeretett. Château Iquem. Igenis! - mondja Mr. Bedford. - Hogyan parancsolja a naphalat, amit hozott? Holland mártással? A homárból csináljunk salátát? Mr. Bonnington szereti a homársalátát. - Pop közben felmászik a komornyik hátára. Nyilvánvaló, hogy Mr. Bedford kivételezett személy a családban. Mivel az én ajánlásomra került pár évvel ezelőtt a házhoz és azóta is Lovel hűséges inasa, komornyikja és majordomusa, mindig nagy barátságban voltunk Bedforddal, valahányszor csak találkoztunk.

- Mellesleg, Bedford, miért nem jött értem a bricska a hídhoz? - kérdi Lovel. - Egész úton gyalogolnom kellett. Pop krikettütőivel, egy kosár hallal meg azzal a kalapskatulyával, amivel a lady...

- Haha! - vigyorog Bedford.

- „Haha"! A fene egyen meg, mit vigyorogsz itt? Azt mondd meg, miért nem jött a kocsi?! - üvölt a ház ura.

- Tudja azt ön, uram - mondja Bedford. - *Ő* vitte el a kocsit. - Azzal rámutat az ajtóra, amelyen át Lady Baker az előbb távozott.

- Akkor miért nem jött értem a hintó?

- Édesanyja és Mr. Bonnington vitték el a hintót.

- És miért ne vitték volna el, könyörgök! Mr. Bonnington sánta, én meg egész nap dolgozom. Szeretném tudni, miért ne vihették volna el a hintót? - mondja Lovel, engem híva tanúnak. Mielőtt Miss Prior előkerült, üldögéltünk, beszélgettünk és Lady Baker megkérdezte Loveltől: - Frederick, édesanyád meg Mr. Bonnington *persze* eljönnek vacsorára? -, mire Lovel mogorván odavetette: - Persze hogy eljönnek. - Most kezdtem érteni a dolgot. Az volt a helyzet, hogy a két asszony harcban állt a gyermekért; de ki lesz az a Salamon, aki eldönti, hogy melyiké legyen? Én nem. *Nenni.*[39] Én nem ütöm az orromat senki dolgába. Én a könnyű életet szeretem, drága barátaim, csak hagyjatok engem békében.

- Jobb lesz, ha ön is megy átöltözni - mondja Bedford, és szigorúan ránéz a gazdájára -, már egy negyedórája, hogy elsőt csöngettek. Parancsol egy kis 34-est?

Lovel felkelt, megnézte az órát. - Látom, Agi, te már készen vagy. Remélem, itt maradsz egy darabig - s ezzel eltűnt, hogy keménygallérba és feketébe vágja magát. Így egyedül maradtam Miss Priorral és ifjú védenceivel, akik nyomban újrakezdték gyermeki ugrabugrálásukat és veszekedésüket.

- Drága Bessym! - kiáltom mindkét karom kitárva. - Szívből örülök, hogy...

- *Ne m'appelez que de mon nom paternal devant tout ce monde s'il vous plait, mon cher ami, mon bon protecteur*[40] - vág közbe sietve kitűnő franciasággal, miközben összeteszi a kezét, és újabb pukedlit vág ki.

- *Oui, oui, oui! Parlez-vous français? J'aime, tu aimes, il aime!*[41] - süvölti a drága Popham úrfi. - Miről beszélgetnek? Nini, itt a hintó! - s ezzel az ifjú ártatlanság kirobog a nyitott ablakon át a pázsitra, hová nővérkéje is követi, s látjuk, hogy a sima ösvényen begördül a kocsi Mr. és Mrs. Bonningtonnal.

---

[39] Nem én! (olasz)

[40] Kérem, drága barátom és jótevőm, ne szólítson mindenki előtt a keresztnevemen. (francia)

[41] Igen, igen, igen! Beszél franciául? Én szeretlek, te szeretsz, ő szeret. (francia)

Bessy most hozzám lép, és készségesen nyújtja a kezét, amit az előbb megtagadott.

- Sose hittem volna, hogy nem adsz nekem kezet, Bessy.

- Ellökni annak a kezét, aki az életben a legjobb barátom volt! - feleli, kezemet szorongatva. - Ah, drága Mr. Agglegény, micsoda hálátlan nyomorult lennék, ha ezt tettem volna!

- Hadd nézzek a szemedbe. Miért hordasz szemüveget? Sose hordtál szemüveget a Beak Streeten. - Láthatjátok, hogy nagyon szerettem ezt a gyereket. Ezerféle kedves módon lopta be magát a szívembe. Lehetséges, hogy egy bizonyos Valakinek a viselkedése folytán a szívem romokban hever - egy Persepolis, uram, kész Tadmor. No és? Nem pihenhet meg törött oszlopai alatt az utazó? Nem álmodozhat-e köztük egy arab lány hajnalhasadásig, míg el nem indul a karaván? Igen, Palmyra az én szívem, és egykor egy királynő lakozott benne (Ó, Zenobia, Zenobia! ha arra gondolok, hogy egy O'C. ejtett foglyul!). Most magam vagyok, egyedül az elhagyott vadonban. Mégis, ha fáradt vándor jön hozzám, forrásra talál, amelyben megáztathatja elgyötört lábát, és megpihenhet az árnyékomban. Hűsítsd egy kicsit arcodat márványomon, ifjú leányzó, aztán menj utadra, s hagyj engem.

Ezt gondoltam, vagy valami ilyesmit, mikor megkértem, hogy hadd lássam a szemét, és Bessy levette a szemüvegét. Elvettem tőle, és a szemébe néztem. Hogy miért, nem mondtam neki: „Drága kis bátor Elisabethem! Amint az arcodba nézek, látom, milyen szörnyű sokat szenvedtél. A szemed kifürkészhetetlenül szomorú. Mi, beavatottak, megismerjük a Bánat Társaságának tagjait. Más-más hajón szenvedtünk mi ketten hajótörést, de ugyanarra a partra vetődtünk. Menjünk hát kéz a kézben, keressünk együtt valami barlangot, ahol meghúzhatjuk magunkat."

Szóval, hogy miért nem mondtam ezt neki? Velem jött volna, biztos vagyok benne, hogy velem jött volna. Úgy félig-meddig összetartoztunk volna, mindketten lezártuk volna szívünkben azt a szobát, ahol a csontvázat őrizzük, és nem szóltunk volna róla semmit; lebontottuk volna a válaszfalat, és iszogattuk volna langyos teánkat a kertben. Most Pump Courtban lakom - hát sokkal jobb lett volna, mint ez az elhanyagolt magány meg a tubákoló mosónő, aki rémületben tart. És Bessynek? Hát - hát talán neki is jobb lett volna.

Emlékszem, hogy futottak át ezek a gondolatok a fejemen, míg a szemüvegét fogtam. És még mennyi minden! Emlékszem, a két kanári fülsiketítő koncertet rendezett a kalitkában. Emlékszem a két gyerek hangjára, ahogy veszekedtek a pázsiton, a kavicsot őrlő kocsikerekek zajára; és aztán az ismerős, reszelős öreg hangocskára a fülemben: - Nicsak, Mr. Agglegény! Maga itt? - És egy ravasz arc néz föl rám az öreg főkötő alól.

- Mama - mondja Bessy.

- Eljöttem teázni Bessyvel meg a drága gyermekekkel, míg maguk vacsoráznak, kedves Mr. Agglegény. Olyan nagyon, nagyon hálás vagyok mindenért! És Uram, egek! Itt van Mrs. Bonnington, nahát! Drága asszonyom, milyen jól néz ki, én mondom, még húszévesnek se látszik! És a kedves Mr. Bonnington! Ó, uram, engedje meg, engedje meg! Meg kell szorítanom a kezét. Micsoda prédikáció volt az múlt vasárnap! Egész Putney zokogott!

És a kis asszonyka kinyújtja vékony karját, és méltóságteljesen megragadja Mr. Bonnington hájas kezét, amint a kedves feleségével belép a nyitott előcsarnokba. Mintha a háziasszonyt szeretné megjátszani. - Nem akar felmenni, felpróbálni a kalapját? Istenkém, milyen édes szalag! Mindig mondom Elisabethnek, milyen jól áll Mrs. Bonningtonnak a kék! - rikoltja, és bekukucskál a kis csomagba, amit Mrs. Bonnington a kezében tart. A hölgy néhány barátságos szót és üdvözletet vált velem, aztán visszavonul, hogy feltegye az édes kalapot, kis sakálhadsegéde a nyomában. A méltóságteljes egyházi férfiú tetszelegve nézegeti alakját a jókora

tükörben. - A holmija a régi szobájában van - súgja nekem Bedford -, nincs kedve felmenni, és egy kicsit rendbe szedni magát? - Beláthatjátok, hogy most már kénytelen voltam felmenni, bár a magam részéről, míg Bedford nem szólt, azt gondoltam, hogy semmi szükségem nincs a kefélkedésre a putneyi omnibusz tetején való utazás után, ahol kiszellőztettem a ruháimat, és friss és kellemes pírt szereztem ifjú arcomra.

A régi szobám, ahogy Bedford nevezte, az a kényelmes lakosztály volt, ahonnan dupla ajtó nyílt a szalonba, az ablakon át meg ki lehetett menni a kertbe.

- Itt vannak a könyvei, itt a levélpapír - vezet be Bedford a szobámba. - Jólesik a szememnek újra itt látni önt, uram. Most nyugodtan dohányozhat is, Clarence Baker is dohányzik, ha idejön. Megyek és keresek valami olyan bort a vacsorához, amit szeret.

És a derék fickó szeméből szeretet sugárzik, amint megbiccenti a fejét, és elmegy, hogy utánanézzen asztali kötelességeinek. Persze rájöttetek, hogy ez a Bedford az én valamikori kis nyomdászfiúm. Micsoda furcsa fickó! Nemcsak én voltam jó szívvel iránta, de ő is hálás volt nekem!

HARMADIK FEJEZET

Amelyben a kémet játszom

A szoba, ahova Bedford vezetett, szerintem a legeslegkellemesebb hely volt az egész Csalitosban. Végignyúlni azon a kényelmes, hűvös agglegényágyon, és elnézni, hogy ugrálnak a madarak a gyepen; korán reggel kikukkantani a francia ablakon, beszívni az édes, friss levegőt, nézegetni a füvön a harmatos bimbókat, hallgatni a kis énekesmadarak kórusát, papucsban és hálókabátban kimenni epret szedni az ágyásból, vagy cseresznyét, mikor minek van ideje; egyet-kettőt, féltucatot szippantani a cigarettából; hallani, hogy még csak hatot ütnek a tiszteletre méltó putneyi templomtornyokban (következésképpen még három óra van a reggeliig), aztán visszabújni az ágyba egy divatos regénnyel vagy folyóirattal, ami elringat (láthatjátok, hogy nem vagyok rosszindulatú, itt aztán könnyen beírhattam volna valami fecsegő nevét, akire haragszom): szóval, visszabújni az ágyba egy könyvvel, ami beleringat abba a drága, pótolhatatlan második álomba, amely olyan kiadósan előmozdítja az egészséget, a jókedvet meg az étvágyat - mindezek szerintem a legvidámabb és legártatlanabb örömök, és a Csalitosban gyakran és hálás szívvel vettem ki belőlük részemet. Ha ennek a szívnek meg is van a maga gyásza, azért még fogékony az örömre és a vigasztalásra. Ha ezt a keblet szét is marcangolták, azért még nem egyszer s mindenkorra idegen tőle a vigasztalódás. Egy bizonyos dublini affér után - nem is sokára, vagy három hónap múlva -, emlékszem, egyszer megjegyeztem magamban: „Hát, jó csillagomnak hála, a 34-es vörös bor még mindig ízlik." Egyszer a Csalitosban éjjel felébredtem. Hallottam, hogy járkálnak a fejem fölött, és egy csecsemő gyengén, de szűnni nem akaróan bőg. Fölébredtem, mérges is voltam, de aztán a másik oldalamra fordultam, és aludtam tovább. Tudtam, hogy Biddlecombe ügyvéd lakik a fölöttem levő szobában. Mikor másnap reggel lejött, nyomorúságosan sárga volt a képe, és karikás a szeme. A gyerekének jött a foga, és egész éjjel masírozott vele. És ráadásul, mint mondták nekem, Mrs. Biddlecombe még rémesen házsártos is. Elmajszolt egy vékony pirítóst, és már ment is az omnibusszal a törvényszékre. Én elcsipegettem még egy tojást, lehet, hogy megkóstoltam más finomságokat is (a *Strasbourg pâté*-nak[42] sose tudok ellenállni; meg

[42] Strasbourg-i libapástétom. (francia)

vagyok győződve róla, hogy nagyon egészséges). Láttam saját kedves arcomat a szemközti tükörben: olyan rózsás volt, mint a legjobb főtt lazac. „Hát... hát! - gondoltam, amint az ügyvéd eltűnt az omnibusz tetején. - Neki aztán mindene megvan: *domus* és *placens uxor*[43] - de hát *placens* ez a nő? És *placente*[44] egész éjjel fönn járkálni egy üvöltő csecsemővel? Olyan kellemes egy egész hosszú nap kemény munkája után lefeküdni és hallgatni a felesége kerepelését, mert nem kapott meghívót a lordkancellár feleségének *soirée*-jára, vagy mi a csudára? Gondold csak el, ha Glorvina, akit annyira szerettél, a tied lett volna! A szemöldöke nagyon úgy nézett ki, mintha mérgesen tudná ráncolni, a szeme is, mintha dühös villámlásokra lenne képes. Emlékezz csak, hogy megpofozta azt a kis pikolófiút, mikor a vajtartót ráborította a ruhájára! Csak képzeld el, hogy a *parvulus aula,*[45] egy kis Agglegény, a te fiad, s neki fáj a foga egész éjjel a hálószobádban!" Ezek a gondolatok villantak át az agyamon, miközben nekiláttam az előttem álló pazar ételnek. - Hogy te mennyi pogácsát eszel! - kiáltott fel az ártatlan Lovel. Nohát, az a nős, gazdag, szerencsés Biddlecombe csak egy darabka nyavalyás száraz pirítóst evett. - Aha! - mondjátok - ez a fickó most vigasztalgatja magát, mert alaposan pórul járt. - Ó, bugrisok! talán sajnáljátok tőlem a vigaszt? - Köszönöm, drága Miss Prior. Még egy csészével és sok tejszínnel, legyen szíves. - Persze Lady Baker nem volt ott a reggelizőasztalnál, mikor azt mondtam, hogy „drága Miss Prior". Őladysége előtt én olyan halk voltam, mint egy egérke. Elisabeth aztán napközben, egy alkalmas pillanatban odasúgta nekem a maga félszeg módján: - Ez nagyon ritka alkalom. Lady B. sosem hagyja, hogy kettesben reggelizzem Lovellel, de máma még szundikált egy kicsit, azt hiszem, azért, mert maga, Mr. és Mrs. Biddlecombe is itt voltak.

No mármost: lehetséges, hogy a szobám dupla ajtajából az egyik véletlenül nyitva maradt. Az is lehet, hogy Mr. Agglegénynek szokatlanul éles a szeme meg a füle, és egy csomó olyan dolgot is észrevesz, amit gyengébb megfigyelők meg se látnának és sose fedeznének fel; de én ebből a szobából, amelyet most és a továbbiakban néhány napig elfoglaltam, mint egy kis lesállásból néztem ki a ház eseményeire, és furcsa kis betekintést nyertem a körülöttem levő szereplők történetébe és jellemébe. A Lovel gyerekek két nagymamája úgy uralkodott ezen a könnyed gentlemanen, ahogy csak a nők - és nemcsak a nagymamák, hanem a húgok, feleségek, nagynénik, lányok - uralkodni tudnak, ha módjuk van rá. Ó, Glorvina! micsoda makrancos öszvér lett volna belőled, ha Mr. Agglegényt választod férjedül! (De ezt csak egy zárójelbe tett sóhajjal jegyzem meg.) Egyik gyerek az egyik, a másik gyerek a másik nagymama kedvence volt: Pop úrfiról anyai nagyanyja kijelentette, hogy tetőtől talpig Baker, és arra tanította, hogy vesse meg a cukorgyártást és a kereskedelmet; Mrs. Bonnington szíve csücske meg a kis Cecília volt, aki koraérett tűzzel zengedezte Watt himnuszait; kijelentette, hogy csakis paphoz fog férjhez menni; gyermeki prédikációkat tartott öccsének és a cselédlánynak a világi hívságokról; és - ha már meg kell mondanom az igazat - némileg untatott azzal, hogy milyen mélységes önimádattal bámulja a saját erényeit. Könnyű elképzelni, hogy az öreg hölgyek pontosan csak annyira kedvelték egymást, amennyire ezt kölcsönös helyzetük megengedte. Lovel meg derék, kedves mostohaapja, Mr. Bonnington vérző és tehetetlen teste fölött rohamoztak és lövöldöztek egymásra. Lady B. második házasságokra, második családokra satöbbire célozgatott, amitől persze Mrs. Bonnington idegesen pislogott. Mrs. B. viszont Lady Bakeren az utóbbi notórius pénzzavarai következtében kerekedett felül. Hála az égnek, *neki* sohasem kell a fia pénztárcájához folyamodnia. Ő nem fél attól, hogy akár Putneyban, akár

[43] Háza - tetszetős felesége. (latin)

[44] Tetszik-e? (latin)

[45] Csecsemő, kisded. (latin)

Londonban összetalálkozik holmi kereskedővel; őt sosem utasították ki a házból a néhai Cecília életében: ő akár Boulogne-ba is elmehetne, élvezni a *friss levegőt.* Ezt a szörnyű korbácsot lobogtatta a Baker feje fölött. Sajnálattal kell bevallanom, hogy Lady B.-t fizetési kötelezettségek elmulasztása miatt egyszer be is dutyizták, mégpedig pontosan akkor, mikor a legádázabb ellenségeskedésben volt néhai lányával, és a jóságos Mr. Bonnington segítette ki őt a fogságból. Hogy én honnan tudom mindezt? Bedford, Lovel tótumfaktuma mesélte nekem, meg azt is, hogy a két öreg hölgy olyan harcokat vív egymással, mint a kutya meg a macska.

Egyetlen pont volt, amiben a két hölgy tökéletesen egyetértett. Tudjuk, hogy egy dúsgazdag özvegy férfi, aki még fiatal, jóképű és jó kedélyű, néha rábukkanhat holmi kedves nőre, aki megvigasztalja magányában, és felneveli anyátlan gyermekeit. Sok család szívesen elhozta volna kedves, ifjú leányát a szomszédos Heathből, Wimbledonból, Roehamptonból, Barnesből, Mortlake-ből, Richmondból, Esherből, Waltonból, Windsorból, még Readingből, Bathból, Exeterből, de még magából Penzance-ből is, és Anglia bármely vidékéről - amerre csak képzeleteteknek kedve van elbarangolni -, hogy gondot viseljen e férfi jövendő boldogságára; tény az viszont, hogy ez a két vén sárkány minden nőszemélyt távol tartott védence közeléből. Csinos nő, hajadon szinte sohasem léphette át a Csalitos kapuját. Ha mégis egy ilyen megjelent, Lovel mindkét mamája kirontott, és összetörte a csontját a boldogtalannak. Egyszerkétszer Lovel odáig merészkedett, hogy el-elment a szomszédokhoz vacsorára, de a két hölgy úgy pokollá tette az életét, hogy a szerencsétlen nem próbálkozott tovább, és bágyadtan kijelentette, hogy jobb szeret otthon maradni. - Drága Agim - mondja -, miért is törném magam a környékbeliek vacsorái miatt? Melyiküknek van jobb szakácsa vagy jobb bora, mint nekem? Mikor hazajövök a városból, iszonyú fárasztó átöltözni, és hét-nyolc mérföldnyire elvánszorogni azért, hogy hideg *entrée*-kat, felvizezett vörös bort és édes portóit kapjak. Én ezt nem bírom ki, és erre nem vagyok hajlandó (és igen határozottan dobbant hozzá a lábával). Jobb szeretem a kényelmes életet, a megbízható borkereskedőt, a magam barátait, a magam tűzhelyét. Igyunk még egy kortyot! Megiszunk még egy üveg bort hármasban, Mr. Bonnington?

- Hát - mondja Mr. Bonnington, a rubinszínű pohárra pislantva -, én szívesen benne vagyok, Frederick, még egy pa...

- A kávé a szalonban van, uram - jelenti a belépő Bedford.

- Hát-hát, elég is volt - mondja a derék Bonnington.

- *Elég* volt, nem kell mindig annyit inni - mondja Lovel fürgén. - Megyünk kávézni?

Átmegyünk a szalonba. Fred meg én leülünk a két hölggyel robberre,[46] közben Miss Prior valami Beethovent játszik, Bonnington meg, aki elszunyókált az újságja fölött, muzikális orrának halk trilláival kíséri. Mi még kártyázunk, mikor kioson a szobából, mint egy szürke árnyék. Mikor a tálcát behozzák, Bonnington felébred. Lady Baker kedveli azt a régi jó szokást, ami a kastélyban is mindig divat volt: megiszik egy jó pohár forralt bort is. Mindnyájan követjük a példáját, és igencsak vidáman társalgunk. Fred Lovel reméli, hogy a forralt bortól az éjjel majd jobban alszom, és vidáman eltréfálkozik szegény Biddlecombe-ról meg arról, hogy királynőnk e kiváló tanácsosa mekkora papucs.

Így tehát földszinti agglegényszobámból, meg magányos kerti sétáimon, ahol sok mindent megfigyelhettem a házban, Bedford bizalmas, nagyon barátságos, kíváncsi és őszinte beszámolóiból meg saját megfigyeléseimből, amelyek, elhihetik, legalább olyan mélyre látnak az

[46] Három, illetőleg hét menet bridge- vagy whist-játékban.

élet sűrűjébe, mint akárki máséi, kezdtem többé nem is olyan rejtélyesnek látni a Csalitos rejtélyeit, és mint második *Diable Boiteux,*[47] a Csalitos jó néhány szobájának leszedtem a tetejét.

Például már vendégeskedésem első napján, miközben a család vacsorához öltözködött, véletlenül rájöttem arra, hogy a ház két titkos szekrénye nincs bezárva, s tartalmát így kitárja előttem. Pinhorn, a gyermeklány, rózsaszín szalagos, kacér kis vadóc, pár toalettholmit hozott a szobámba, és mikor kiment, nem csukta be maga mögött az ajtót. Azt hitte volna az ember, az ő hetyke kis fejét sose fájdítja semmiféle gond; de jaj, a lovas mögött a fekete gond ül, mint Horatius mondja, és nemcsak a lovas mögött, hanem a komornyik mögött is; és nemcsak a komornyik mögött, hanem még a komorna pirospozsgás vállán is. Hát így volt ez Pinhornnal. Biztos észrevettétek már, hogy a cselédség veletek milyen mérhetetlenül mesterkélt és affektált hangon beszél - ha meg maguk között vannak, egészen más a viselkedésük meg a hangjuk, mint amit a gazdájuk lát és hall. No mármost ez a kis Pinhorn, ha alkalmilag szóba elegyedett az önök alázatos szolgájával, olyan élénken, hevesen és izgatottan forgatta a fejét, és olyan életvidám volt, hogy biztosan voltak, akiket el tudott bűvölni. Ami engem illet, be kell vallanom, hogy a szolgálóleányi csábítások számomra nem jelentenek nagy kísértést. Hozhatná be nekem maga Vénusz a hálószobámba a gyertyát meg a forróvizes palackot - adnék neki hat pennyt és kész. Hiszen tudjátok, hogy egyszer mindenemet odaadtam egy nő... Eh! hagyjuk ezt az *ócska* történetet. Szóval lehet, hogy ez a kicsike kacér volt, de mondhatom, tőlem akár szeneslapát lehetett volna: észre se vettem.

No, tegyük föl, hogy valóban kacér volt. És ha a könnyedség álarca alatt mély bánatot rejtegetett? Azt hiszitek, ő volt az életben az első nő, aki így csinált? Azt hiszitek, hogy mert volt évi tizenöt fontja, megvolt a teája, a cukra meg a söre, és mert füllentett a gazdáinak, azért nem volt szíve? Mikor kiment a szobából, távozóban abszolúte sokatmondóan vigyorgott rám a nagy ágytakaróval a karján - de hallottam, hogy a másik szobában a hangja teljesen megváltozik, egy másik, szintén, de nem annyira megváltozott hang pedig kérdőre vonja. Dick Bedford barátom hangja kurta és mogorva volt, ha azokhoz kellett szólnia, akiket Fortuna kegye feljebbvalóivá tett. Mintha különös gonddal ügyelt volna, hogy a lehető leggyorsabban elmondja a mondókáját, a hangja meg mindig azt sejtette: „Itt van, elmondtam, amit kellett mondanom; de pontosan tudjátok, hogy ettől még érek annyit, mint ti." Ért is: én ezt mindig el is ismertem, de még maga a reszkető, beképzelt, izgatott, gyanakvó Lady Baker is elismerte, ha tárgyalnivalója volt vele. Engem ez a kis Dick mindig Swiftre emlékeztetett, mikor nehéz sora volt Sheenben Sir William Temple-nél, vagy Spartacusra, mikor még szolgája volt annak a szerencsés gentlemannek, aki birtokolta. Mármost mivel Dick intelligens volt, engedelmes és használható, csak éppen nem lázadt a gazdái ellen, úgy képzelem, saját körében egyáltalán nem volt kellemes ember, és a legtöbben gyűlölték a szemtelenségéért, a becsületességéért, no meg azért, mert mindnyájukat megvetette.

A nők azonban nem mindig gyűlölnek meg egy férfit, aki kicsúfolja és megveti őket. A nők nem lázadnak fel gorombaságunk és szemtelenségünk miatt, hiszen fölébük maga a természet helyezett bennünket. Ha a nőket megfelelően kezelik, letérdelnek uruk szavára, és megnyalják a kezet, amely oly gyakran megütötte őket. Nem azt mondom, hogy a derék Dick Bedford valaha is tényleg megütötte ezt a szegény szolgálólányt, de megkorbácsolta a nyelvével, rátaposott a viselkedésével; az meg csak sírt, és szaladt, ha Dick a kisujjával intett neki. Ugyan! *Nekem* mondjátok? Ha nyugodt, elégedett és rendes otthont akartok, meg kényelmet magatok körül, így kell bánnotok a nőkkel.

---

[47] *A sánta ördög* - Lesage regényének címszereplője.

Szóval Bedford véletlenül éppen a szomszéd szobában van. Ez a Csalitos reggelizőszobája. Innen lehet az ebédlőbe menni, és itt szokták elrendezni a desszertet, mielőtt beviszik a vacsorához. Mikor Pinhorn kilép a hálószobámból, Bedford éppen a desszertet rendezgeti, és szarkasztikus morgással kezdi el a lányt csipkedni: - No, megriszáltad magad A.-nak, mi?

- Ó, Mr. Bedford, nagyon jól tudja azt maga, ki érdekel engem egyedül! - sóhajtja a lány.

- A fenét! - jegyzi meg Mr. B.

- Na, Richard, igazán! (A lány már sír.)

- Ereszd el a kezemet! Aszondom, hagyd békén a kezemet! (Mi a csudát csinálhatott, hogy Dick így kiabál?)

- Ó, Richard, nem a keze kell nekem, hanem a szíhi-hive, Richard!

- Mary Pinhorn - kiáltja a másik -, mért nem hagyod abba ezt a játékot? Tudod, hogy sose lennénk boldogok, tudod, Mary, neked hibádzik valami. Nem te tehetsz róla. És én nem is rovom fel neked, drágám. Van, aki okosnak születik, van, aki magasnak, én nem vagyok magas.

- Elég magas maga nekem, Richard!

Ekkor Richardnak megint alkalma nyílt kiáltozni: - Ne! Mondom! És ha a Baker bejön és meglátja, hogy így szorongatod a kezemet? Aszondom, Miss Pinhorn, van, aki nagy ésszel születik, és van, aki nagy termettel. Nézd meg azt a szamár Bulkeleyt, Lady B. inasát! Akkora, mint egy testőrgárdista, de nincs több esze, mint a marhának, amit megzabál.

- De Richard, mire gondol?

- Ugyan! Honnan is tudnád *te,* hogy én mire gondolok? Igazítsd meg azokat a könyveket! Ostoba! Rakd sorba őket, meg az újságokat is, és készítsd elő az asztalt a gyerekek teájához. És ne törölgesd már annyit a szemedet, és ne csinálj magadból bolondot, Mary Pinhorn!

- Ó, magának kő van a szíve helyén... kő... kő! - zokogja Mary könnyek között. - Bárcsak a nyakamra lenne kötve, én meg a kút fenekén lennék, és... Csöngetnek odafönn! - és ezzel a végszóval, azt hiszem, Mary eltűnt, mert azután már csak Mr. Bedford morgását hallottam, aztán egy-két tányér csörgött, székeket meg bútorokat tologattak. Kis ideig csönd volt, de ez csak addig tartott, míg be nem jött Buttons, Dick hadsegéde, aki megterítette az asztalt a gyerekek meg Miss Prior teájához.

Szóval itt is a régi nóta, megint elölről. Itt is a viszonzatlan szerelem, meg egy sebzett, boldogtalan szenvedélyes kis szív. Szegény kis Marym! Mivel magam is bűnös vagyok, ha elmegyek, egy egész koronát kapsz majd tőlem, nemcsak egypár shillinget, amit szoktál. Öt shilling nem nagyon fog megvigasztalni, de egy kicsit azért megvigasztal. Nem fogod azt képzelni, hogy holmi gonosz hátsó gondolattal akartalak megvesztegetni? Ugyan! *Ich habe genossen das irdische Glück - ich habe - geliebt!*[48]

Azt hiszem, ekkor történhetett, hogy Mrs. Prior belépett a szobába, mert zajtalan lépteit nem hallottam ugyan, de halk, recsegő hangja elég tisztán hallatszott: - Jó napot, Mr. Bedford! Ó, istenkém, milyen sok-sok éve ismerjük mi már egymást. Ha elgondolom, micsoda daliás férfi lett abból a csinos kis nyomdászfiúból, aki Mr. Agglegényhez járt annak idején!

[48] Megízleltem a földi boldogságot - szerettem. (német)

BEDFORD Hogyhogy? Csak öt láb és négy hüvelyk vagyok.

MRS. P. De milyen ragyogó alakja van! De tényleg, Bedford, igazán! Maga erős, én meg gyenge vagyok, maga jól van, én meg fáradt vagyok és beteges.

BEDFORD Azonnal hozzák a teát, Mrs. Prior.

MRS. P. Adna nekem előbb egy pohár vizet... meg talán kérek egy kis sherryt is bele. Ó, köszönöm! Milyen jólesik! Hogy feléleszt egy szegény vén nyomorékot! És a maga köhögése, Bedford? Hogy van a köhögése? Hoztam rá egypár pasztillát, még maga Sir Henry Halford írta fel az én drága férjemnek, és...

BEDFORD *(hirtelen)* Mennem kell!... Szóra sem érdemes az én köhögésem, Mrs. P.

MRS. PRIOR Mi ez itt? Mandula meg mazsola, mandulás sütemény, barackkompót, desszertpiskóta... és... hű, a mindenit! de megrémített!

BEDFORD Ne! Kérem, Mrs. Prior, könyörgök, ne nyúljon a desszerthez. Én ezt nem bírom ki. Ha ez így megy tovább, meg *kell* mondanom az úrnak.

MRS. P. Ó, Mr. Bedford! szegénykémnek, szegény gyerekemnek otthon a doktor barackot rendelt. Igen, tényleg azt rendelt, Bedford, a gyönge mellének!

BEDFORD És akármi legyek, ha nem környékezte meg újfent a sherrys üveget! Juj, Mrs. Prior, maga megőrjít engem, megőrjít! Nem bírom elnézni, hogy Lovelt így kiszipolyozzák. Tudja, hogy csak a múlt héten is hogy elvertem a fiút, amiért lopja a sherryt, és kiderült, akkor is maga volt a tettes!

MRS. PRIOR *(szenvedélyesen)* Egy beteg gyereknek, Bedford. Mit meg nem tesz egy anya egy beteg gyerekért!

BEDFORD A maga gyerekei mindig betegek. Maga mindig mindent nekik visz. Megmondom, ahogy van, ezt nem fogom és nem szabad tűrnöm, Mrs. P.

MRS. PRIOR *(tüzesen)* Menjen és mondja meg a gazdájának, Bedford! Menjen és rúgasson ki a házból. Menjen és rúgassa ki a lányomat is a házból, és szégyenítse meg azt a szegény édesanyját!

BEDFORD Mrs. Prior... Mrs. Prior! Maga eldugta a sherryt. Én nem bánom, ha megiszik egy pohárral, de maga megint elvette az egész üveget.

MRS. P. *(szepegve)* Charlotte-nak kell, Bedford! az én kis gyengécske angyalomnak, Sárikámnak! Ő kérte, tényleg ő kérte!

BEDFORD Az ördög vigye el a Sáriját! Én ezt nem tűröm, nem szabad tűrnöm, és nem vagyok hajlandó tűrni, Mrs. P.!

Itt újabb érkezők zaja és csevegése szakította meg a társalgást Lovel majordomusa és gyermekei nevelőnőjének anyja között. Tüstént hallom Pop úrfi hangját: - Velünk fog teázni, Mrs. Prior?

MRS. P. A nagymamák voltak olyan jók és megkértek rá, kedves Popham úrfi.

POP De maga jobb szeretne vacsorázni, ugye? Képzelem, micsoda vacak rossz vacsorák vannak maguknál otthon, ugye, Mrs. Prior?

CISSY Ne mondd azt, hogy vacak. Az egy csúnya szó, Popham.

POP Azt *akarom* mondani, hogy vacak. Vacaaaaak! Na! És még csúnyább szavakat is mondok, ha akarok, és fogd be a szád. Mi lesz teára? Lekvár lesz teára? eper lesz teára? apró-sütemény lesz teára? Ez az: eper lesz teára meg sütemény? És desszerthez meg bemegyünk, remek! Ugye, Miss Prior?

MISS PRIOR Mit mondasz, Popham?

POP Nem szeretne bemenni a desszerthez? Annyi jó dolog van ott - még bort is lehet inni. Csak mikor nagymama azt a történetet meséli... a nagypapáról meg György királyról, a hogyhívjákról, a IV. Györgyről...

CIS Trónra lépett 1820-ban, meghalt 1830-ban, Windsorban.

POP Kit érdekel Windsor! Hát mikor ezt meséli, *az,* mondhatom, nem nagy mulatság.

CIS Olyan durva vagy, hogy beszélhetsz így a nagymamáról, Pop!

POP Te meg fogd be a szádat, Miss! Úgy beszélek, ahogy akarok. És én férfi vagyok, és nincs szükségem a hülyeségeidre. Mary, adjál marmeládot!

CIS Már éppen eleget ettél. A fiúknak nem is kellene annyit enni.

POP A fiúk azt esznek, amit akarnak. A fiúk kétszer annyit esznek, mint egy nő. Elég! Nem kell több. Aki akarja, megeheti a többit.

MRS. PRIOR Milyen finom marmelád! Vannak ám gyerekek, kedveskéim, akik...

MISS P. *(rimánkodva)* Mama, könyörgök...

MRS. P. Van három drága kis gyerek, akik igen-igen ritkán kapnak finom marmeládot meg süteményt.

POP Tudom ám én, hogy kire gondol: Augustusra, Frederickre meg Fannyra. Ők a maga gyerekei, ugye? Nohát, majd kapnak marmeládot meg süteményt.

CIS Igen, én mind nekik adom az enyémet.

POP *(aki úgy beszél, mintha tele lenne a szája)* Én nem adom nekik az enyémet, hanem tudja, kaphatnak egy másik köcsöggel. Magánál mindig van kosár, ugye, Mrs. Prior? A múltkor is volt, mikor elvitte a hideg csirkét.

MRS. P. A szegény vak szerecsenynek! Ó, milyen hálás volt kedves ifjú jótevőinek! Ő is ember, ő is testvérünk, és nagyon kedves volt tőled, hogy segítettél rajta, kedves Popham úrfi!

POP Az a koldus néger az én testvérem? Nekem nem testvérem.

MRS. P. Nem, drágám, nektek van a legszebb arcocskátok a világon.

POP Nem érdekes! Hé, Mary, hozzál még egy köcsög marmeládot!

MARY Én nem tudom, Pop úrfi...

POP Én marmeládot akarok! Ha nem hozol, mindent összetörök, össze én!

CIS Ó, te csúnya, rossz fiú!

POP Fogd be a szád, buta! Azt mondtam, marmeládot akarok!

MRS. P. Kérem, Mary, tegyen a kedvére. Az én drága gyerekeimnek otthon biztos jól fog esni.

POP Itt a kosara! Na, tegye bele a süteményt, meg ezt a darab vajat, meg ezt a cukrot a tetejére. Hurrá, hurrá! Hát nem remek? Itt van még egy kis sütemény... nem ezt inkább én eszem meg. És, Mrs. Prior, mondja meg Gusnak meg Fannynak meg Frednek, hogy én küldtem nekik, és hogy mindig lesz mindenük, amíg Frederick Popham Baker Lovelnek lesz miből adni. Tetszett Gusnak a szürke télikabátom, ami nekem nem kellett?

MISS P. Csak nem adtad neki az új télikabátodat?

POP Olyan szörnyű ronda volt, és nekiadtam, és neki fogom adni ezt is, ha akarom. És ne szóljon hozzám: én már iskolába megyek, és hamarosan nem lesz nevelőnőm.

MRS. PRIOR Ó, kedveskéim, milyen szép az a kabát, és milyen jól áll az én szegény kisfiamnak!

MISS PRIOR Mama! Mama! Könyörgök! Mama!

Belép MR. LOVEL No, a gyerekek már teáznak. Hogy van, Mrs. Prior? Azt hiszem, el tudjuk intézni ezt a dolgot a fiának, Mrs. Prior.

MRS. PRIOR Az Isten áldja meg, áldja meg... drága, drága jótevőm! Hagyjál, Elisabeth! Meg *kell* csókolnom a kezét, így!

Ekkor megszólal a második csöngetés. Belépek a reggelizőszobába, és látom, hogy Mrs. Prior a hatalmas kosarat ravaszul az abrosz alá rejtette. Kosár? *Porte-manteau* az, *porte-bouteille, porte-gâteau, porte-pantalon,* általános *porte-butin.*[49] Így látom már, hogy valahányszor Mrs. Prior ellátogat a Csalitosba, mohón tallózik a nagy aratásban. Ugyan, Boáz gazdag volt, ez a rút Ruth pedig éhes és szegény.

A második csöngetés szívhez szóló hangjára Mr. és Mrs. Bonnington is megjelentek, utóbbi abban az új kalapban, amelyet Mrs. Prior már megcsodált, s amelyet most ismerős mosollyal biccentve köszöntött: - Drága asszonyom, *milyen* édes, mondtam, hogy milyen édes - suttogja Mrs. P.; a kék szalagok tulajdonosa pedig a tükör elé fordítja csontos, jóindulatú arcát, és remélem, nem lát ott semmi okot arra, hogy kételkedjék Mrs. Prior őszinteségében. Ami Bonningtont illeti, láthatólag szundított egy kicsit vacsora előtt, ami, azt hiszem, jót tesz az étvágynak, és előkészíti a szellemet a nyájas asztali társalgáshoz.

- Jók voltak a gyerekek? - kérdezte a papa a nevelőnőt.

- Vannak rosszabb gyerekek is, uram - feleli Miss Prior szelíden.

- Siessetek és vacsorázzatok, a desszerthez bejövünk - jelenti be Pop.

- Csak nem akarod, hogy a nagymamád nélkül vacsorázzunk? - csodálkozik az apja. Lady Baker nélkül vacsorázni, az ám! Szerettem volna én látni, hogy Lovel mer-e Lady Baker nélkül vacsorázni.

Őladysége megérkezésére várva a papa meg Mr. Bonnington a nyitott ablakhoz lépnek, és kibámulnak a pázsitra meg a falak mögött a putneyi tornyokra.

- Ó, kedves Mrs. Prior - mondja Mrs. Bonnington -, rémesen el vannak rontva az unokáim.

- *Nem* ön rontotta el őket, drága asszonyom - pillant rá Mrs. Prior együttérzően. - Biztos vagyok benne, hogy az ön kicsinyei, otthon, tökéletes mintagyerekek. Edward úrfi jól van, asszonyom? és Robert úrfi? hát Richard úrfi? meg a drága kis mókás William úrfi? Ó, milyen

[49] Bőrönd, palacktartó, tortatartó, ruháskosár, zsákmánytartó. (francia)

áldás önnek, hogy ilyen gyerekei vannak! Bárcsak az az akaratos kis unokaöccsük is hasonlítana rájuk!

- Az a komisz kölyök! - kiáltja Mrs. Bonnington. - Tudja, Priorné, Frederick unokám (nem tudom, mért hívják ebben a házban Pophamnek, miért kellene szégyellnie az apja nevét) tudja, hogy ez a Popham ráöntötte a tintát a férjem szalagjaira, amiket a nagy szótárában tart. És verekedett az én Richardommal, aki három évvel idősebb Pophamnél, és még meg is verte a saját nagybátyját!

- Te jó ég! - kiáltottam fel - csak nem akarja azt mondani, asszonyom, hogy Pop durván kezet emelt tiszteletre méltó rokonára? - Érzem, hogy valaki gyöngéden megrántja a kabátomat. Talán Miss Prior figyelmeztetett, hogy ne gúnyolódjak a derék Mrs. Bonningtonnal?

- Nem tudom, miért nevezi az én drága kisfiamat tiszteletre méltó rokonnak - jegyzi meg Mrs. Bonnington -, de azt tudom, hogy Popham nagyon goromba volt hozzá, és mikor Robert odament az öccsét megvédeni, ez az elvetemült kis Popham botot fogott rá, és aztán kijött a férjem, és képzelje, Popham Lovel sípcsonton rúgta Mr. Bonningtont, és úgy öklelte, mint egy ronda kis kos; és ha maga azt hiszi, hogy az ilyen viselkedés nevetséges, hát nekem más a véleményem, Mr. Agglegény!

- Drága, drága asszonyom! - kiáltottam, és megragadtam a kezét, mert majdnem elsírta magát. A női könnyek, amelyekre nincs mit válaszolni, mindig istentelen zűrzavart kavarnak a fejemben. - A világért sem akarnám szándékosan bosszantani, egy árva szóval sem! Ami meg Pophamet illeti, becsületszavamra, azt hiszem, semmi se tenne olyan jót ennek a gyereknek, mint egy jó kiadós verés.

- El van a gyerek rontva, asszonyom, és mi tudjuk, hogy ki rontotta el - mondja Mrs. Prior. - Drága Lady Baker! Milyen jól áll ladységednek a piros! - Lady B. éppen ebben a pillanatban vitorlázott be: terjedelmes személyét skarlátszín szalagok, töméntelen bross, karperec és egyéb csingilingi ékesítette. Most, hogy immár őladysége is megérkezett, Bedford jelentette, hogy a vacsora tálalva van. Lovel karját nyújtotta anyósának, én meg fölajánlottam az enyémet Mrs. Bonningtonnak, és átvezettem a szomszédos ebédlőbe. A drága, szelíd lélek gyorsan megbékélt velem. Nekiláttunk Lovel legjobb ételeinek és italainak. Lady Baker meg elmesélte nekünk híres anekdotáját: hogyan bókolt IV. György király az ő drága néhai férjének, Sir George-nak, mikor őfelsége Dublinba látogatott. Mire visszamentünk a reggelizőszobába, Mrs. Prior már kosarastul eltűnt: az éhes anya az egész napi vadászat után visszatért zsákmányával tátott csőrű fiókáihoz. Elisabeth a lámpánál olvasott, nagyon sápadtnak látszott, és nagyon csinos volt. Egy kis whisttel meg a kis tálcával fejeződött be a második napom a Csalitosban.

Mikor a család nyugovóra tért, egyedül sétálgattam a holdfényes ösvényen, és elszívtam egy szivart a békés csillagok alatt. Alig harminc órája voltam a házban, és máris micsoda furcsa kis dráma kezdett kibontakozni előttem! Micsoda harcok és szenvedélyek dúltak - micsoda *certamina* és *motus animorum!*[50] Itt volt Lovel, ez a derék igavonó - a rokonok mekkora csordáját, a poggyász mekkora tömegét kellett cipelnie! Hogy buzgólkodott ez a kis Mrs. Prior: spekulált, ide-oda szökdécselt, hízelgett, sündörgött - és hogy csapott le minden zsákmányra! És ez a komoly Elisabeth - milyen mérhetetlen ügyesen, okosan és művészien kellett viselkednie, hogy megtarthassa helyét két ilyen vetélkedő uralkodónő között. És Elisabeth nemcsak hogy megtartotta a helyét, de még szerette is őt ez a két nő! Hallod-e, Elisabeth Prior: ahogy elgondolkodom a jellemeden, egyre jobban csodállak és tisztellek! Hogy létezik,

[50] Küzdelmek, indulatok. (latin)

hogy együtt élsz ezekkel a nőstényoroszlánokkal, és nem szaggatnak darabokra? Micsoda hízelgés-koncokat vetsz elébük, hogy megszelídítsd őket? Azt azért mégse gondolom, hogy az én Elisabethem túl jól nevelné a két gyermeket, sőt: ritkán találkoztam két undokabb kölyökkel. De hát vajon ez az ő hibája-e, nem inkább Fortuna szeszélye? Mikor két nagymama rontja felváltva a gyerekeket, hogy is boldogulhatna velük a nevelőnő? Vajon hogy sikerült neki lecsillapítania a két vénasszony természetes féltékenységét? Ezt a bonyolult problémát feltétlenül meg fogom fejteni, meg én, mégpedig hamarosan. És van itt még más rejtély is, amit kiszimatoltam. Itt van ez a szegény Mary, akinek megszakad a szíve a komornyikért. A komornyik meg vajon miért huny szemet Mrs. Prior szarkaságai fölött? Hohó! Újabb rejtély, és esküszöm, nemsokára ezt is felderítem! Így szólván elhajítom magányom illatos társának füstölgő csutkáját, és éppen akkor lépek be a nyitott francia ablakon a szobámba, amikor Bedford besétál az ajtón. Mikor a pázsiton járkáltam, hallottam, hogy a derék házibútor mélabúsan énekelget a tálalókonyhában. Mikor a család lefekszik, Bedford rendszerint még pár órát olvasgat a tálalóban: átnézi az új könyveket meg az újságokat, és kiértékeli a könyveket meg a politikát. Sőt, okom van azt hinni, hogy a *Putney Herald and Mortlake Monitor*-ban „Egy hang az alagsorból" aláírással megjelent levelek is Mr. Bedford elmeszüleményei.

- Bejöttem megnézni, rendben van-e minden éjszakára, uram, hogy becsukjam az ablakot, mielőtt lefekszik - mondja Mr. Dick. - Jobb becsukni őket, még ha alszik is benn valaki... megfázhat... meg sok gazfickó van a környéken. Gondoljon a bromleyi gyilkosságra! Bejön a fickó az ablakon - ön felkiált - erre elvágja a torkát - csinos kis cikk a másnapi újságban!

- Milyen jó hangod van, Bedford - mondom -, épp most hallottalak énekelni; szavamra, csodás basszus!

- Mindig szerettem a zenét, törölgetés közben gyakran énekelek. Még a jó öreg Beak Streeten tanultam. *Ő* tanítgatott - bök felfelé az emeletre.

- Milyen aprócska kölyök voltál te akkor! Jöttél a *Museum* kefelevonatáért.

- Most se vagyok valami nagy, uram, de nem mindig a nagyok dolgoznak a legjobban - jegyzi meg a komornyik.

- Úgy emlékszem, Miss Prior azt mondta, hogy egyidősek vagytok.

- Hmm! És én alig értem fel a hmm! könyökéig. (Bedford állandóan küszködött a tájszólásával: hibátlanul beszélt, de látszott rajta, hogy ez nem kevés erőfeszítésébe kerül.)

- És Miss Prior tanított énekelni? - bámultam az arcába.

Lesütötte a szemét; nem bírta elviselni a pillantásomat. Tudtam már az egész történetet.

- Mikor Mrs. Lovel Nápolyban meghalt, Miss Prior hozta haza a gyerekeket, te meg futárja voltál az egész társaságnak?

- Igen, uram. Kocsival voltunk, de persze szegény Mrs. L.-t hajóra tettük. Én hoztam haza a kicsinyeket meg... meg a családot. Én mondtam az olasz postakocsisoknak, hogy *Avanti! Avanti!*[51] és én kiáltottam, hogy *Des chevaux!,*[52] mikor átkeltünk az Aapokon - bocsánat, uram -, az Alpokon.

---

[51] Előre! Előre! (olasz)

[52] Lovakat! (francia)

- És te kísérted föl a társaságot a fogadókban a szobáikba, te költötted fel őket reggel, és nálad volt a mordály a rablók ellen a kocsiülésben?

- Igen - mondja Bedford.

- És nagyon jól érezted magad, mi?

- Igen - morogja Bedford, és lehorgasztja elkámpicsorodott fejét. - Nagyon jól éreztem magam.

Elfordult, dobbantott a lábával, valami átkot mormolt, azután úgy tett, mintha a könyveket nézegetné, és megtörölgetett egypárat a magával hozott szalvétával.

- Szegény Dick - mondom.

- A régi-régi nóta ez - mondja Dick. - Szórul szóra, mint ön meg az a Zir lány, uram. Tudom, én csak cseléd vagyok, de... A fene egye meg! - nyomja az öklét a szeméhez.

- És ezért engeded, hogy az öreg Mrs. Prior lopkodja a sherryt meg a cukrot?

- Hát ezt meg honnan tudja? Emlékszik, hogy megdézsmált mindent a Beak Streeten? - lobban fel Bedford.

- Kihallgattalak benneteket vacsora előtt.

- Jobb lenne, ha megmondaná Lovelnek, és kidobatna a házból! Ez a legjobb, amit tehet! - kiáltja Bedford még hevesebben, és újra dobbant a lábával.

- Én mindig annyi rosszat szoktam tenni, amennyit csak tudok, Dick Bedford - mondom finom iróniával.

Megragadja a kezemet. - Nem, ön nagyszerű ember, uram, mindenki tudja. Bocsásson meg, uram... Láthatja, hogy annyira... annyira szerencsétlen vagyok... azt se tudom, fiú vagyok-e vagy lány.

- Hát nem tudtál a szívéhez férkőzni, szegény Dick?

Dick csak a fejét rázta. - Nincs neki szíve - mondta. - Ha volt valaha, akkor az a fickó magával vitte Indiába. Nem törődik ez a lány az égvilágon senkivel. Én is csak annyi vagyok neki, mint akárki más. Azért, tudja, uram, azt hiszem, becsül engem, a mindenit, muszáj is becsülnie. Tudja ám, hogy különb ember vagyok én, mint a legtöbben, akik idejárnak - azaz csak lennék, ha nem lennék cseléd. Ha csak patikus lennék - mint az a vigyorgó tökfilkó, aki Barnesból jár ide a homokfutóján, és feleségül akarja őt venni -, akkor hozzám jönne. Fogja ám azt a fickót, bátorítja, elég ügyesen csinálja. És a vén sárkány még azt hiszi, hogy Elisabeth kedveli ezt az alakot. Ugyan! Minek is csinálok bolondot magamból? Hiszen én csak cseléd vagyok. Mary nagyon jól megfelel nekem; és *ő* aztán elég gyorsan meg is fog szerezni magának. Bocsánatot kérek, uram, bolondot csináltam magamból; de hát nem én vagyok az első, akivel ez előfordul. Jó éjszakát, uram, remélem, jól fog aludni. - Ezzel Dick visszatért magánügyeihez a tálalókonyhába. Én meg azt gondolom: „Megint egy áldozat, aki az Egyetemes Kínvallató könyörtelen nyilai alatt vonaglik."

- Különleges egy figura - mondja nekem róla másnap Miss Prior. A Putney Heathen sétálgatok mellette, ifjú védencei tőlünk jó messzire kocognak, civakodva. - Kíváncsi vagyok, meddig jut még el a világ, milyen messzire tör még előre az értelem! Sose láttam még ilyen felszabadult, könnyed, nyugodt embert, mint ez a Mr. Bedford. Mikor szegény Mrs. Lovellel külföldön voltunk, hihetetlenül jól megtanult franciául és olaszul. Most könyveket hord ki a könyvtárból: a legnehezebb munkákat, de olyanokat ám, hogy én még csak megjátszani sem tudnám, hogy azokat olvasom. Mr. Bonnington azt mondja, hogy történelmet tanul, Horatiust olvas

latinul, meg algebrával és tudom is én mivel foglalkozik. Én mondhatom, sokkal jobban tudott Nápolyban a szolgákkal meg a kereskedőkkel beszélni, mint én. - És Elisabeth az égre emeli tekintetét, mintha azt kérdezné a távoli egektől: létezik, hogy egy ilyen ember nem alábbvaló nála?

Mendegélt a Heath szélén - karcsún, méltóságteljesen, sudáran -, formás, csinos lába szaporán lépkedett a gyepen. Rajta volt a kék szemüvege - én azt hiszem, szemüveg nélkül is hunyorgás nélkül tudott volna a napba nézni. Homokszín, hullámos fürtjein eljátszadozott a nap, és valósággal bearanyozta fejét.

- Csodálatos - mondtam, miközben őt csodáltam -, hogy ezek az emberek milyen beképzeltek, és hogy próbálják utánozni a náluk különbeket!

- Egészen rendkívüli! - mondja Bessy. Nem volt az egyéniségében morzsája se a humornak. Azt hiszem, Dick Bedfordnak igaza volt: nincs szíve. Viszont kitűnő volt a tüdeje, az étvágya, az egészsége: ezekkel az ember egész kényelmesen leélheti az életét.

- Jól kijöttek Szent Cecíliával, Bessy? - kérdem.

- Szent kicsodával?

- Hát a néhai Mrs. L.-lel.

- Ó, Mrs. Lovellel! Hát persze. Milyen furcsa ember is maga! Nem értettem, mire gondol - mondja az *őszinte* Elisabeth.

- Nem volt túl jó természete, mi? Sokat veszekedtek Freddel?

- A *férje* sohasem veszekedett.

- Egy kismadár azt súgta nekem, hogy az asszony nem vette rossz néven, ha az erősebb nem csodálta, igaz?

- Én nem mondok rosszat a barátaimról - mondja a *bölcs* Elisabeth.

- Biztosan nehéz dolga van itt a Csalitosban ezzel a két öreg hölggyel?

Bessy vállat von. - Minden családban elkel egy kevés diplomácia. A hölgyek természetesen egy kicsit féltékenyek egymásra, de hozzám általában mindketten egészen kedvesek: nem kell többet lenyelnem, mint az én helyzetemben akárki másnak. St. Boniface-ben sem volt nekem csupa gyönyörűség, Mr. Agglegény, a nagybátyámmal meg a nagynénémmel. Azt hiszem, minden nevelőnőnek megvannak a maga problémái. Tőlem telhetőleg nekem is meg kell birkóznom a magaméival, és hálásnak kell lennem azért a kitűnő fizetésért, amelyet az ön szívessége szerzett nekem, és ami lehetővé teszi, hogy segítsek szegény anyámon meg a testvéreimen.

- Gondolom, minden pénzét nekik adja?

- Majdnem mindet. Szükségük van rá: szegény mamának annyi szájat kell etetnie.

- És *notre petit coeur*,[53] Bessy? - kérdem, és üde arcába nézek. - Akadt-e már valaki az indiai tiszt helyébe?

Újabb vállrándítás. - Azt hiszem, mindnyájan átesünk ezeken az ostobaságokon, Mr. Agglegény. Úgy emlékszem, valaki más is siralmasan beleesett egyszer - villantja rá a szemét Glorvina áldozatára. - Az *én* ostobaságomnak vége: meghalt, és régen el van temetve. Nekem

[53] És a mi kis szívünk. (francia)

keményen kell dolgoznom a mamáért meg a testvéreimért, nincs nekem időm az ilyen szamárságokra.

Ekkor a közlegelőn át csinos homokfutóján gyors ügetésben sietve közeledett felénk egy gentleman; s én mélységes emberismeretemmel azonnal rájöttem, hogy a bakon ülő szolga nem más, mint egy orvosinas, maga az úriember pedig egy ápolt és jó karban levő dr. *Med. Univ.*

Miss Bessy felé meghajolt, közben mogorván rábámult. Pillantásában féltékenységet láttam és gyanút.

- Nagyon köszönöm, kedves Mr. Drencher - mondja Bessy -, hogy olyan kedves volt a mamához meg a gyerekekhez. Felnéz a Csalitosba? Lady Baker nem érezte jól magát, és azt mondta, hogy ha dr. Piper nem jöhet, akkor csakis önben bízik. - És a kis ravaszdi nyájasan mosolyog Mr. Drencherre.

- El kell mennem a szegényházba, meg van egy betegem Roehamptonban, de *kettő körül* a Csalitosban leszek, Miss Prior - mondja az ifjú doktor, akit Bedford vigyorgó tökfilkónak nevezett. Sóvárogva hangsúlyozta a *kettőt.* Menj a...! Éppúgy tudom ám én is, hogy mennyi kétszer kettő, mint akárki más, Mr. Drencher! Dühödt pillantásokat vetett rám a kocsijából. Hiszen ennek a szerencsétlen Aesculapiusnak letekerődztek a kígyók a rúdjáról, és most azt a beképzelt szívét marcangolják!

- Jó praxisa van ennek a Mr. Drenchernek? - kérdezem, amilyen ravasz gazfickó vagyok.

- Nagyon rendes a mamához meg a gyerekekhez. Amit *velük* kapcsolatban praktizál, abból ugyan nem sok haszna van - mondja Bessy.

- Gondolom, nem fogunk két óráig sétálni? - találgatja a Miss Priorral sétálgató ravaszdi.

- Remélem, nem. Hiszen már ebédidő van, és itt a Heathen olyan éhes lesz az ember a sétától! - kiált fel a nevelőnő.

- Bessy Prior! - mondom. - Én azt hiszem, magának éppúgy nincs szüksége a szemüvegre, mint a macskának alkonyatkor. - Amire ő azt felelte, hogy furcsa, különös ember vagyok én, és igazán nem tud engem megérteni.

Két órára otthon voltunk a Csalitosban. Persze: a gyerekeket nem szabad megváratni az ebéddel; az meg csak természetes, hogy öt perccel két óra után Mr. Drencher is befut, ha ki is veri a lovát a hab. Én, aki ismerem a ház titkait, nagyon jól elszórakoztam rajta, milyen dühödt pillantásokat szór Bedford a tálalóasztaltól, meg mikor felszolgálja a doktornak a kotlettet. Drencher viszont énrám vicsorgott. Én a magam részéről könnyed voltam, szellemes, kellemes, és remélem, hogy mélységesen gonosz és malíciózus is. Lady Bakernek arisztokrata barátaimmal hencegtem, és letromfoltam a IV. Györgyről szóló őskori történeteit a klubban felszedett legfrissebb és jól kicifrázott hírekkel. Bevallom: el akartam kápráztatni az ifjú doktort, és el akartam venni az étvágyát; nagyon élveztem, mikor láttam: olyan dühös, hogy majd torkán akad az étel.

De vajon miért volt hozzám Lady Baker olyan mogorva? Hogy lehet az, hogy divatos történeteim semmi hatással nem voltak erre az udvarias matrónára? Tegnap a vacsoránál elég kegyes volt hozzám: hátat fordítva azoknak a szegény, együgyű Bonningtonéknak, akik mit se tudtak a *beau monde*-ról, leereszkedett hozzám, és többször is kitüntetett a megszólításával, ilyesformán: „*Magának,* Mr. Agglegény, nem kell mondanom, hogy Dorsetshire hercegnéje De Bobus lány volt"; vagy: „Maga nagyon jól tudja, hogy Dublin Castle-ban, a főkormányzó bálján az etikett szerint a bárófeleségek..." stb., stb.

Hát mondjátok meg, mi a csuda okozta, hogy Lady Baker, aki vasárnap kedves és barátságos volt hozzám, hétfőn olyan hideg legyen, mint az a tegnapról maradt birkasült, amit éppen magánszorgalomból fölszeleteltem a famíliának? Én eredetileg csak két napig akartam a Csalitosban maradni. Általában unatkozom vidéken. Hétfőn reggel el akartam menni, de Lovel, mikor vele, a gyerekekkel meg Miss Priorral reggeliztünk, mielőtt bement a városba, annyira szívélyesen és őszintén marasztalt, hogy igazán szívesen beleegyeztem. Gondoltam, nyugodtan be tudnám fejezni a tragédiám egy-két jelenetét; amellett a házban is folyik néhány kisebb komédia, ami felkeltette a kíváncsiságomat, hát maradok.

Lady Baker egész ebéd alatt csak morgott rám. Dr. Drencher-rel susogott meg kacsingatott össze. Behívatta az inasát, és jól megnyaggatta. Aztán tudni kívánta, megkapja-e a homokfutót, vagy sem. Mikor közölték vele, hogy a kocsi őladysége rendelkezésére áll, akkor azt mondta, hogy túlságosan hideg van a nyitott kocsihoz, és inkább a hintót választja. Mikor meghallotta, hogy Mr. és Mrs. Bonnington foglalták le a hintót, közölte, hogy sohasem gondolta volna, hogy vannak emberek, akik elviszik a más kocsiját; mikor pedig Mr. Bedford megjegyezte, hogy reggel őladysége választotta a homokfutót, így szólt: - Nem szóltam magához, és nagyon hálás lennék, ha csak akkor beszélne, amikor kérdezik. - Olyan kínossá tette a helyzetet, hogy kezdtem azt kívánni, bárcsak elmentem volna.

- És kérem, Miss Prior - kérdezte -, hol fog Baker kapitány aludni, most, hogy a földszinti szoba foglalt?

Miss Prior szelíden válaszolt: - Baker kapitány a rózsaszín szobát kapja meg.

- Azt a szobát, az enyém mellett, amelyiknek nincs dupla ajtaja? Az lehetetlen! Clarence folyton dohányzik. Clarence az egész házat össze fogja füstölni! *Nem* fog a rózsaszín szobában lakni. Én a földszinti szobát gondoltam neki, amit... öö... ez az úriember nem hajlandó kiüríteni. - És a drága lény az arcomba bámul.

- Ez az úriember szintén dohányzik, és nagyon jól érzi magát ott, ahol van, így hát továbbra is ott szándékozik maradni - mondom nyájas mosollyal.

- Aszpikos bíbictojás, uram - közli Bedford, átnyújtva a tálat a hátam mögül. És még meg is bök egy kicsit, és azt mormogja: - Gyerünk csak, adja meg neki!

- Van a Heathen egy nagyszerű fogadó - folytatom, opálos kedvenceimet hámozgatva. - Ha Baker kapitánynak feltétlenül dohányoznia kell, ott is kaphat szobát.

- Uram! Az én fiam nem lakik fogadóban! - kiált fel Lady Baker.

- Ó, nagymami! Még hogy nem lakik ott? Hát az a nagy veszekedés a Hold és Csillagban? Hát nem ott fizette ki a papa Clarence bácsi számláját?

- Csend, Popham! A kisfiúkat csak látni szabad, hallani nem! - vág közbe Cissy. - Nem így van, Miss Prior, a kisfiúkat csak látni szabad, hallani nem?

- És nem szabad sértegetniük a nagyanyjukat! Ó, Cecíliám, Cecíliám! - zokogja Lady Baker, felemelve a karját.

- Meg ne üss engem! Aszondom, meg ne üss engem! - üvölti Pop hátrálva, és bokszolóállásba helyezkedik feldühödött felmenőjével szemben. A jelenet kezdett kínossá válni. És ez a sakál Bedford majd megfulladt az elfojtott nevetéstől a tálalóasztalnál. Bulkeley, őladysége inasa, nyugodt volt, mint a halál. Az ifjú Buttonsból viszont kitört a röhögés, mire, biztosíthatlak benneteket, Lady Baker olyan vadul nézett, mint Lady Macbeth.

- Hát már a lányom szolgái is sértegethetnek? - kiáltotta. - Ebben a percben elhagyom ezt a házat!

- Mikorra parancsolja ladységed a homokfutót? - kérdi teljes komolysággal Bedford.

Ha Mr. Drencher elővette volna a szikéjét, és ott helyben eret vágott volna Lady Bakeren, nagy jót tett volna vele. Le is eresztem a függönyt erre a szomorú, megalázó jelenetre. Hullj, függöny, erre a képtelen kis felvonásvégre!

NEGYEDIK FEJEZET

A fekete bárány

Volt valaki, aki iránt Dick Bedford barátom szemmel láthatólag különleges megvetést és ellenszenvet tanúsított: ez Bulkeley volt, Lovel drága anyósának hórihorgas inasa. Hogy miért haragszik rá, annak egyik okát a derék fickó ki is fejtette nekem. A személyzet ebédlőjében Bulkeley tiszteletlen és szatirikus hangon szokott beszélni az úrnőjéről, hosszadalmasan fejtegeti számos gyarlóságát, és kiteregeti pénzügyi nehézségeit a Csalitos másodosztályú társadalmi körének számos *habitué*-je[54] előtt. Mr. Bulkeley bizonyos mértékig a markában tartotta úrnőjét, aki töméntelen bérével tartozott neki, amit őladységének esze ágában sem volt kifizetni. És mégis, az inasnak meg kellett találnia a számítását ennek a csődnek az ellenére is, hiszen évről évre megmaradt a helyén, és szépen hízott a keresményén, akármi és akármennyi volt is az. A ladynek méltóságán aluli lett volna e hórihorgas személyiség kísérete nélkül utazni. Biztosan nagy megelégedésére szolgált, hogy az inasa nyíltan kiöntötte a szívét úrnője különlegességeiről, valahány vidéki házban csak megfordultak (pedig őladysége aztán mindenhová elment, ahová csak meghívást tudott kierőszakolni), és beavatta szolgakollégáit úrnője zűrzavaros anyagi ügyeibe. És ez a nő, akit, azt hiszem, az égvilágon senki se respektált (hacsak történetesen ő maga nem álmodta magát sóvárgó ábrándjaiban tiszteletre méltó asszonynak), ez azt képzelte magáról, hogy az életben elfoglalt pozíciója nem engedi meg, hogy komorna - mégpedig hitelben vásárolt bársonyba öltöztetett komorna - nélkül lépjen ki a házból. Nem is lehetett ilyen kíséret nélkül látni se fürdőhelyen, se vidéki házakban, se szállodákban - soha sehol.

Bedford és Bulkeley között tehát vérbosszú és kölcsönös gyűlölet dúlt. Bedford állandóan piszkálta a nagydarab embert, gúnyával és szarkazmusával átdöfte a vastag bőrét, és gyakorta olyan kijelentésekre ragadtatta, miszerint szétveri ő egyszer Dicknek azt a ronda fejét. Sokszor a szakácsnőnek kellett közbelépnie, s matrónai karjával szétválasztania a két harcias férfiút; néha pedig talán Dick is kénytelen volt csöndben maradni, hiszen Bulkeley kilenc hüvelykkel magasabb volt nála, és örökösen azzal hencegett, hogy milyen ügyes és sikeres bokszoló. Lehet, hogy ez a szultán Miss Mary Pinhornra is szemet vetett, aki, bár szerette Bedford okosságát és szellemességét, talán mégsem volt teljesen érzéketlen Mr. Bulkeley csodálatos mellkasa, lábszára és pofaszakálla iránt. Ehhez a kényes témához azonban nem tudok hozzászólni. A két férfi gyűlölte egymást. Gazdag élettapasztalataitok során biztos már ti is megfigyeltétek, hogy mikor két férfi *valóban* gyűlöli egymást, akár egy nő, akár valami más miatt, sose vallják be az igazi okát. Azt mondják: - Ahogy ez meg ez a nagyanyjával bánik; ahogy viselkedett, mikor eladta azt a lovat Bensonnak; ahogy a haját középen hátrafésüli - vagy ami éppen az eszükbe jut -, hát az olyan tenyérbe mászó, hogy egyszerűen ki nem

[54] Személyisége. (francia)

állhatom. - Ezért van aztán, hogy a versei középszerűek, a parlamenti beszéde teljes csőd, az ügyvédi praxisa évről évre hanyatlik, a képességei (mindig is gyengék voltak) teljesen cserben hagyják, és annyiszor ismételgeti azokat az átkozott vicceit, hogy az ember rosszul lesz tőle. Hiszen nincs három napja, hogy saját magamról is olvastam egy kedves kis cikket - olyan szomorú hangút, tudjátok, nem mérgeset -, amelyben Wiggins, kitűnő *confrère*-ünk, azon a hanyatláson sajnálkozott, amely... stb., stb. No és Wigginsnek az a kis cikke, ami nem felelt meg egy bizonyos magazinnak? - *Allons donc!*[55] Az iszákos azt mondja, hogy a ruszlitól fáj a feje; ha valaki utál minket, felhoz rá *egy* okot, de nem *az* okot. Azért haragudott Bedford Bulkeleyre, mert a személyzeti asztalnál az úrnőjéről humorizálgatott? Igen. De még miért? Nem érdekel - és valószínűleg méltóságodat sem érdeklik az ilyen közönséges konyhai veszekedések, emelkedett ízlésű olvasóm.

Nem voltam tehát hajlandó kiköltözni a földszinti szobából, bár Lady Baker széles válla teljes erejével próbált meg kilökni onnan. Este Bedford vigyorogva bókolt nekem, hogy az ebédnél olyan vitézül megfutamítottam az ellenséget. Alkalmasint elmondta a dolgot a gazdájának is, mert Lovel nagyon rémültnek és idegesnek látszott, mikor hazajött a városból; hanem aztán, mikor Lady Baker a második csöngetésre megjelent a vacsoránál, és nyugodt arckifejezésén nyoma sem volt annak a viharnak, amelynek hullámai délben olyan zordonan tornyosultak, lassan összeszedte magát. Mellesleg, milyen ragyogóan szögre tudják egyesek akasztani a veszekedést, úgy lökik be a fiókba, mint a munkájukat, mikor hallják, hogy kész a vacsora. Aztán persze megfelelő időpontban megint előveszik! Őbakersége szelíd volt és kedves, egy leheletnyit szomorú és szentimentális - gyöngéd érdeklődést mutatott Írországban élő drága fia és lánya iránt, akiket *feltétlenül* meg *kell* látogatnia -, egyszóval, mindannyiunk mérhetetlen megkönnyebbülésére, olyan volt, mint a kezes bárány. Mielőtt visszavonult volna, megcsókolta Lovelt, és áldását adta az *ő* drága Frederickjére. Felmutatott a képre: festeni se lehet kecsesebb és mélabúsabb látványt.

- Még hogy *ő* elmegy - mondja nekem éjjel Bedford. - Még mit nem! Tudja ő, hogy mikor van jó dolga. Úgy dobták ki Bakerstownból, mielőtt idejött: az az állat Bulkeley mesélte nekem. Folyton veszekszik a fiával meg a menyével. Nem mindenütt teremnek ám olyan angyalok, mint Putneyban, Mr. A.! Jól megadta neki délben, de meg ám! - Amíg a Csalitosban vendégeskedtem, Mr. Bedford esténként rendszeresen meglátogatott a szobámban, elém tárta a *carte du pays*-t,[56] és a maga kurta-furcsa módján megismertetett a ház lakóinak jellemével meg az előadódó eseményekkel.

Azon a napon, mikor aggódó anyja a fia kedvéért ki akarta pucolni a fészkemet (és el akarta zavarni belőle a szeretetre méltó madarat), Clarence Baker kapitány még nem érkezett meg a Csalitosba. Azt hiszem, a kapitány késlekedésének valami fontos bokszmeccs volt az oka, vagy legalábbis az ürügye, amelynek Essex Marshesben kellett volna lezajlania, s amelyet a járási hatóságok beavatkozása miatt el kellett halasztani.

- Ez a kapitány jobban szereti nézni a küzdelmet, mint részt venni benne - jegyezte meg majordomusom. - Az ezredét Indiába vezényelték, erre ő valakinek rögtön eladta az állását: a drága egészsége nem bírta volna azt a klímát. Nagyon régen volt itt utoljára, még szegény Mrs. L. idejében, s mielőtt még Miss P. idekerült. Clarence kapitány iszonyúan összeveszett akkor a nővérével. Mindenfajta kópéságban benne volt a kapitány. Mondhatom, megéri a pénzét, Mr. Agglegény. - Ezzel Bedford elkezd nevetni: - Olvasta valaha, uram, a *Pénzhajszá*-t?

---

[55] Ugyan, kérem! (francia)

[56] A vidék térképét. (francia)

Mennyi Jeremy Diddlers van mostanában, Jeremy Diddlers kapitány, de még Lady Jeremy Diddlers is! Van önnél egy félkorona? Ha van, ne hagyja, hogy bizonyos illetők zsebébe vándoroljon, ennyi az egész. Már bocsásson meg, uram, ha untatom a fecsegésemmel.

Amíg a Csalitosban voltam és együtt reggeliztem a kedves házigazdámmal, a gyerekekkel meg a nevelőnővel, Lady Baker mindig a szobájába vitette föl a reggelijét. De ha nem volt vendég a házban, akkor morogva elővánszorgott a hálószobájából, hogy megjelenjen a reggelinél, és lépten-nyomon a megboldogult szent asszonyról szóló történetekkel traktálta a kis társaságot. Mintha csak a néhai megboldogult imádására gyűltünk volna össze: képmása mesterkélten mosolygott ránk a falról, a hárfa fölött. Portréjának a szeme követte az embert - egyes képeken így festik a szemet -, és úgy éreztem, hogy ezek a szemek még mindig uralkodnak Lovelen, s éppúgy meghunyászkodik előttük, mint amíg a gazdájuk élt. Cecília hárfája bőrtokban állt a sarokban. Énszerintem ahhoz a dobhoz hasonlított, amit a haldokló Ziska végrendelete szerint a bőréből csináltak, hogy hangja félelmet ébresszen népe ellenségeiben. *Vous concevez,* hogy a kísérteties zeneszerszám előtt ülve nem szóltam oda Lovelnek a reggelinél: - Drága öregem, ennek a te néhai Cecíliád hárfájának a kordován tokja arra a bőrre hasonlít, amit stb., stb. -, de bevallom, kezdetben volt valami hátborzongató érzésem: mintha egy betegesen túlfinomult kísértet lebegne körülöttünk, és iszonyú durcásan zsörtölődni meg parancsolgatni próbálna, aztán mikor rájön, hogy örökre elnémult hangját nem lehet hallani, megpróbálná újra felvillantani kihunyt csábpillantásait, megfakult bájmosolyát - és megint csak senki se csodálná, de még észre se venné. Alkonyi szürkületkor, a félhomályos sarokban, ahol a dal letakart társa áll, ki az a lebegő fehér alak a hallgatag hárfa körül? Egyszer délután, mikor összegyűltünk a szobában teázni, a nyitott ablakon berepült egy madár, és leszállt a hárfára. Popham rögtön nekirontott. Lovel mélyen elmerült a borvámok megvitatásába egy parlamenti képviselővel, akit lehozott magával vacsorára. Lady Baker - ha szabad ezt a kifejezést használnom -, mint rendesen, a száját jártatta: egyik rémes történetét mesélte Mr. Bonningtonnak a főkormányzóról, és nem vett észre semmit. Elisabethen sem látszott, hogy észrevette volna: mit neki egy madár a hárfán, leszállt egy veréb a bőrtokra, és kész! A putneyi temető összes kísértetei összecsörgethetnék az összes csontjaikat, az se rémítené meg ezt az erős lelket!

Nagyon jól elszórakoztam Bedford elővigyázatosságán, de kicsit meg is rémített, hogy mennyire bizalmatlan Lady Bakerrel szemben: mikor egyik nap visszajöttem a városból, ahova négy-öt órára berándultam, hálószobám ajtaját zárva találtam. Jött Dick a kulccsal: - Azt írta a kapitány, hogy estére megérkezik, s ha akkor talál jönni, mikor ön nincs itt, Lady B. képes és kirámolja az ön holmiját, és berakja az övét, aztán megesküszik, hogy azt hitte, hogy ön elmegy. Iszonyatos manőverei vannak Lady B.-nek, Mr. A! Így hát keresztül kellett húzni ezt a tervét; azt mondtam, hogy ön zsebre vágta a kulcsot, mert nem akarta, hogy hozzányúljanak az írásaihoz. A vénasszony megpróbálta az ablakot is a pázsit felől, de én azt is bezártam. Csak a rózsaszín szobába megy végül is a kapitány! Majd fújhatja a kéménybe a füstöt! Szerettem volna én azt látni, hogy akárki is meg merte volna-e ezt tenni szegény Mrs. L. idejében!

Londoni látogatásomkor véletlenül összetalálkoztam barátommal, Fitzb...le kapitánnyal, aki vagy egy tucat klubnak a tagja, és minden londoniról tud valamit. Megkérdeztem, ismeri-e Clarence Bakert.

- Persze hogy ismerem - mondja Fitz -, és ha bármi *renseignement*-re[57] lenne szüksége, drága öregem, van szerencsém informálni, hogy nála feketébb bárányka nem koptatja a londoni

[57] Felvilágosítás. (francia)

kövezetet. Ahol csak kiejtik ennek az ügyes kis tisztecskének a nevét, a Tattersallban, a klubjában, az egykori ezredében, férfitársaságban, vagy abban az egyre bővülő, rendkívül kellemes körben, amelyet már nem is nevezhetünk társaságnak, a Baker név említésére felzeng az átkok kórusa. Még hogy tudok-e valamit Clarence Bakerről! Drága öregem, eleget tudok róla ahhoz, hogy maga beleőszüljön, hacsak (néha kedvtelve gondolok erre) a természet még nem hajtotta végre magán ezt a folyamatot, mert azt persze nem állíthatom, hogy a hajfestékre is hatni tudok. (Miközben ez az úriember ilyen ártatlanul enyelgett velem, majd a képembe lógott a pofaszakálla - a legszemérmetlenebb bíborvörösre festve.) Clarence Baker, uram, az a fiatalember, aki Spártában pótolhatatlan lett volna, hogy óva intsen a részegeskedés ellen, s egyben bemutassa annak mintapéldányát. Rendkívül érdekes kísérleti anyagot szolgáltatott az ezredorvosnak a *delirium tremens* tanulmányozásához. Ismerik őt minden biliárdteremben Brightontól Canterburyig és Yorktól Sheffieldig, és egy szikrányit se bíznak benne; ismerik minden járdán, ahol valaha dragonyosok csizmasarka csilingelt. Bölcs rendszere van arra, hogy a whistnél hogyan vegye vissza a lapokat, ezzel aztán úgy vesztett el játszmákat, hogy nemcsak a partnere, de az ellenfelei meg az egész klub is erősen csodálkoztak, és sose bíztak benne többé. Kiváló nevét már jóval nagykorúsága előtt, de azóta is olyan váltókra írogatja, amiket aztán nem fizet ki: előkelően a kiskorúságát hozva fel vonakodása okául. A garnizonvárosokból, ahol a kvártélya volt, a kalaposlányoknak nemcsak a szívét, de a kesztyűjét, a fehérneműjét meg a parfümjét is elhozta. Bizonyos lóügyletek kapcsán ellentétei voltak Zöld kornétással, turfügyekben összevitatkozott Barna hadnaggyal, fogadási meg kártyaügyekben Fekete kapitánnyal voltak nézeteltérései. Mindannak alapján, amit hallottam róla, méltó fia a csodálatra méltó mamájának. Én, ha három napig együtt vendégeskedik vele egy vidéki házban - úgy látszik, ez a maga mostani remek ötlete -, bármibe fogadok négy dologra: hogy össze fog veszni magával, megsérti, aztán bocsánatot kér; be fog rúgni, de nem is egyszer; hogy kártyázni fogja magát invitálni, és nem fizet, ha veszít (ha nyer, talán nem kell mondanom, hogy fog viselkedni); továbbá, hogy mielőtt elmegy, meg fog próbálni kölcsönkérni magától, de valószínűleg az inasától is. - Ezzel a bölcselkedő Fitz nekivágott a lépcsőkön számos Pall Mall-i klubjai egyikének. Mivel ilyen alaposan kioktatott, bíztam benne, hogy jól fel vagyok fegyverkezve Clarence kapitánnyal és összes mesterkedéseivel szemben.

Ellenfelem, mikor végre szemtől szembe találkoztunk, nem látszott nagyon félelmetesnek. Gyengécske, kínai szemű, csinos, apró kezű-lábú emberkét pillantottam meg, akinek a sápadt arca kaszinókról és lóversenyekről regélt. Vézna mellét és apró ujjait számos ékszer díszítette. Áradt belőle a dohányillat, bajuszkáját bonyolult hullámba vikszolta. Megjegyzem: a bajuszt pedrő kis kéz siralmasan remegett, a vézna mellkasból meglepően hangos és baljós köhögés tört elő minduntalan.

Mikor beléptem, a heverőn feküdt, a gyerekek körülötte játszottak. - Ha te a bácsikánk vagy, miért nem látogatsz meg minket gyakrabban? - kérdi Popham.

- Honnan tudtam volna, hogy ilyen rendkívül kedves gyerekek vagytok? - kérdi vissza a kapitány.

- Hozzád nem vagyunk kedvesek - mondja Popham. - Mért köhögsz így? A mama is köhögött. És mért reszket úgy a kezed?

- Azért reszket úgy a kezem, mert beteg vagyok, és azért köhögök, mert beteg vagyok. A mamátok meghalt belé, és alighanem én is meg fogok halni.

- Remélem, bácsi, megjavulsz, és megbánod a bűneidet, mielőtt meghalsz - mondja Cecília. - Majd kölcsönadok neked egypár szép könyvet.

- Kit érdekelnek a könyvek! - kiáltja Pop.

- És remélem, te is megjavulsz, Popham! - és: - Fogd be a szádat, kisasszony! - meg: - Igen! meg: - Nem! - aztán: - Te is az vagy! - és: - Megmondom Miss Priornak! - Menj és árulkodj! Bee, Beee, Beee! - és még tudom is én, miket kiabáltak zűrzavarosan és sebesen ezek a drága gyermekek, miközben a nagybátyjuk ott feküdt előttük, zsebkendője a száján, apró lába magasra felpolcolva a díványpárnákon.

Mikor beléptem a szobába, Baker kapitány rám pislantott, de nem változtatott könnyed és elegáns pozitúráján. Mikor közelebb értem a díványhoz, amin elnyúlt, szíveskedett felkiáltani:

- Egy pohár sherryt!

- Ez Mr. Agglegény, nem Bedford, bácsi - magyarázta neki Cissy.

- Mr. Agglegénynek nincs sherry a zsebében, ugye, Mr. Agglegény? Maga nem olyan, mint a vén Mrs. Prior, aki mindig mindent zsebre vág, ugye? - ordítja Pop, és majd hanyatt esik, úgy röhög azon a komikus ötleten, hogy engem összetévesztettek Bedforddal.

- Bocsánat. Ugyan honnan tudtam volna? - nyafogta a beteg a díványon. - Tudja, mostanában mindenki olyan egyforma.

- De uram! - mondom, és ez az „uram" volt minden, ami kijött a számon. A helyzet az, hogy tudtam volna én olyan hihetetlenül szellemesen és szúrósan válaszolni, hogy keresztüldöftem volna vele ezt a szemtelen, bágyadt ficsúrt, aki össze mert engem téveszteni az inassal, de tudjátok, a visszavágásom csak vagy nyolc óra múlva jutott eszembe, mikor már ágyban voltam. Szomorúan kell bevallanom, hogy legjobb *bonmot*-jaim[58] jó részével ugyanígy jártam. Így hát, mivel nem akkor jutott eszembe a csípős megjegyzés, mikor kellett volna, nem állíthatom, hogy azzal válaszoltam Baker kapitánynak. Ehelyett alighanem alaposan elvörösödtem, s azt hápogtam: - De uram! -, és semmi többet.

- Akart valamit mondani? - kérdezte a kapitány nyájasan.

- Azt hiszem, ismeri barátomat, Mr. Fitzboodle-t? - nyögtem ki. Csakugyan, egyszerűen nem tudtam szólni.

- Tévedés lesz... nem hiszem.

- A Zászló Klub tagja - bámultam keményen az ifjonc képébe.

- Én nem. Csomó olyan fráter van abban a klubban, aki összevissza fecseg.

- Lehet, hogy maga nem ismeri őt, uram, de ő nagyon jól ismeri magát. Hát nem teázunk, gyerekek? - Ezzel elvetem magam egy karosszékbe, fogok egy magazint, és megpróbálok könnyedén viselkedni, bár az arcom tagadhatatlanul vörös volt, mint a pulykakakasé, és forrt bennem a düh.

A Csalitosban nagyon jól reggeliztünk és bőségesen ebédeltünk, hát csak természetes, hogy nem bírtuk ki vacsoraidőig ötórai tea nélkül. Ez volt az az étkezés, amit reklamálni próbáltam. Hamarosan jött is Bedford az ezüstkannájával; meg a kis Buttons-bolygója, hozták a teát, és persze a gyerekek tüstént elkezdtek visítani:

- Bedford! Bedford! A bácsi összetévesztette magát Mr. Agglegénnyel!

---

[58] Jó bemondás, szellemesség. (francia)

- Becsületesebb emberrel nem téveszthettek volna össze, Pop - mondom, mire a teáskanna cipelője olyan hálás és szerető pillantást vetett rám, hogy ezzel, bevallom, majdnem helyreállítottam megrendült lelki nyugalmamat.

- Ha már maga a komornyik, hozna nekem egy pohár sherryt meg egy piskótát? - kérdi a kapitány. Bedford eltűnt, majd hamarosan visszatért a borral.

Az ifjú gentlemannek annyira reszketett a keze, hogy szinte úgy kellett lecsapnia a borára, hogy megihassa. Mikor egy remegés közel hozta a poharat az ajkához, megragadta a szájával. Lehajtotta a bort, és nyújtotta a kezét a következőért. Már nem remegett annyira a keze.

- Maga volt itt azelőtt is? - kérdezte.

- Hat évvel ezelőtt, mikor itt volt, uram - feleli a komornyik.

- Micsoda? Akkor, azt hiszem, nem sokat változtam, ugye?

- De igen, uram.

- Akkor hogy a csudába emlékszik rám?

- Elfelejtett megadni nekem egy kis pénzt, amit kölcsönkért, uram. Egy font öt shillinget, uram - mondja Bedford, s ravaszul felém kacsint.

És most megjött, aki eddig távol maradt az uzsonnáról: a sötét ruhás Miss Prior lépett a szobába. Szokásos egyenes tartásával és szilárd lépteivel jött be, de egy pillanatra megtorpant, és mikor hozzánk lépett, nagyon sápadt volt. Enyhén meghajolt, és el kell ismerni, hogy Baker kapitány egy pillanatra felemelkedett a heverőről, mikor megjelent. Aztán a lány leült, háttal neki, és magához fordította az asztalt a teáskészlettel.

Így talált minket együtt az asztalnál Lady Baker, mikor hazatért a délutáni kocsikázásból. Repült a drágalátos semmirekellő fiacskájához. Megragadta a kezét, hátrasimította a haját nedves homlokából. - Drága gyermekem - kiáltotta a szerető anya -, hogy ver a pulzusod!

- Azt hiszem, mert ittam - mondja a tékozló fiú.

- Miért nem kocsikáztál ki velem? Olyan szép délután volt!

- Hogy vizitelni menjek Richmondba? Nem én, asszonyom - mondja a gyengélkedő. - Idősebb hölgyekkel pudlikról, bibliatársaságokról meg ilyesmiről társalogni? Az már csudaszép délután lenne, ami engem ilyesmibe beugratna. - S itt rátör egy köhögési roham, amire a mamájából meg kitör a részvét.

- Kh!... Kh!... Megölöm magam! - lihegi a kapitány. - Tudom, hogy megölöm magam. Ezt az életet nem lehet kibírni! Hüvelykenként halok meg! De az istenit, egész yardonként! - Ennek a semmirekellő kapitánynak tényleg semmivel sem volt jobb az egészsége, mint az erkölcsei.

- Ez a Lovel egy átkozott, szemtelen fráternek látszik - jegyzi meg hirtelen szellemesen.

- Ó, bácsi, ne használj ilyen szavakat! - kiáltja Cissy húga.

- A bácsi férfi, és azt mondhat, amit akar, és ha férfi leszek, én is azt mondok, amit akarok. Igen, és ha kedvem van, most is azt mondok! - kiáltja Popham úrfi.

- De nem akarsz nekem ezzel fájdalmat okozni? Ugye, Popham? - kérdi a nevelőnő.

Mire a fiú: - Ugyan, ki akarná magát bántani. Miss Prior?

És beszélgetésünk ezzel be is fejeződik, mert megérkezik a városból a ház ura.

Mindig csodáltam egyes nőkben, hogy tudnak veszekedni meg kibékülni. Mikor láttam, hogy csügg Lady Baker a fia nyakában, s hogyan simogatja ritkuló fürtjeit, eszembe jutott, milyen szörnyű történetekkel szokott korábban szórakoztatni minket a gonosztevő fiáról. Szívét tűpárnaként szurkálták össze fiának bűnei. A gesztenyeszín felszín alatt őladysége igazi haja az ő gonoszsága miatt őszült meg. Az ő drágalátos étvágya falta fel özvegyi járandóságának a nagyobbik részét; nem törődött az ő számos súlyos betegségével: ő volt a legrosszabb fiú, a legrosszabb testvér, a legkomiszabb diák, a legerkölcstelenebb fiatalember, a családok réme, a garnizonvárosok Lovelace-je, a fiatal tisztek megrontója. Valóban, Lady Baker nem is értette, hogy bírta túlélni azt a rengeteg kínt, amit a fia vétkei okoztak neki, és csak az átlagosnál jóval erősebb vallásossága révén tudta elviselni ezt a terhet.

A kapitány a maga könnyed módján magyarázta meg ezeket az egymást váltó anyai simogatásokat és veszekedéseket.

- Látta, hogy csókolgatott meg dédelgetett az öreg hölgy? - kérdezte a sógorától. - Egész üdítő, mi? Akasszanak fel, már azt hittem, hogy a saját tányérjáról fog megetetni süteménnyel. Az éjjel feljött a szobámba, be akart takargatni, és egy óra hosszat szidta a bátyámat. Tudja, mikor én vagyok a kegyeiben, mindig Bakert szidja nekem, mikor ő van a kegyeiben, akkor engem szid neki. Na és a sógornőm, hát annak hogy megadta! Ó, ne haragudjon, hogy zavarom! És szegény Cecília, hát akasszanak fel, Mr. Agglegény, ha nem szokott róla - jól be van dugva ez a palack, a mindenit -, ha nem szokott Cecíliáról olyanokat mondani, hogy... Hohó!

Itt házigazdánk szigorúan közbevágott:

- Lesz szíves elfelejteni azokat a veszekedéseket, vagy legalább itt nem emlegetni őket? Iszol még egy kortyot, Agglegény?

Ezzel Lovel feláll, és gőgösen kivonul a szobából. Igaz, ami igaz, Lovel utálta és megvetette ifjú sógorát, s ezt minden nagylelkűsége ellenére nem tudta olykor eltitkolni. Így hát házigazdánk átvonult a szalonba, otthagyva a borát szopogató Baker kapitányt.

- Legalább maga ne menjen - mondta a kapitány. - Átkozottul furcsa fickó ez az én sógorom. Azonkívül átkozottul rosszul nevelt is. Ezek mindig ilyenek, tudja, ezek a kereskedők, ezek a félvérek. Mindig mondtam a húgomnak, de hát mindenképpen hozzá *akart* menni, tudja, mert annyi volt a pénze. És otthagyta a fickót, akit nagyon szeretett, pedig mondtam neki, hogy meg fogja bánni. Lady B.-nek is mondtam, hogy Cissy meg fogja ezt még bánni. Az egész Lady B. műve volt. Ő vette rá Cissyt, hogy tegye ki a fickó szűrét. Hát ami igaz, az igaz, züllött fráter volt a Tom Mountain, nem volt valami okos se, tudja, meg ilyesmi, de legalább gentleman volt, többet ért, mint ez a nyavalyás cukorpancsoló koldus a Ratcliff Highwayről.

- De úgy látom, ízlik magának ez a vörös bor - szóltam oda szinte szókratészi módon ifjú barátomnak, aki egyik poharat a másik után hajtotta le.

- Jó bor! Kitűnő!

- No látja, a nyavalyás cukorgyáros a legjobbat adja magának.

- És miért ne adná? Kössék fel! Hiszen ez a fickó beleful a pénzébe. Mit számít neki, hogy mennyit költ? Azt hiszem, maga is egy szegény ördög, nem úgy néz ki, mintha felvetné a pénz. Ha *maga* fizetne egy jó vacsorát, no jó... úgy értem, az megmutatná... de hiszen ért engem. Ám egy cukorgyáros, akinek évi tízezre van, mit számít neki egy üveg vörös bor?

- Menjünk be a hölgyekhez - mondom.

- Hogy bemenjünk a mamához? Én nem akarok bemenni az anyámhoz! - kiált fel a könnyűvérű ifjonc. - És nem akarok bemenni a cukorgyároshoz sem, hogy kötnék fel! És nem akarok

bemenni a gyerekekhez se! Inkább meginnék magával egy pohár konyakot, szódával, öregfiú. Hé, maga! Hogy hívják? Bedford? Én tartozom magának huszonöt shillinggel, mi, Bedford-kám? Hozzon egy üveg snapszot, és megadom! Figyeljen ide, Agglegény, én utálom ezt a cukorgyárost. Két évvel ezelőtt írtam egy váltót a nevére, és nem volt hajlandó kifizetni... bár talán ő kifizette volna, csak a húgom nem engedte. És mondja, ne menjünk fel a maga szobájába elszívni egy szivart? Az anyám reggel jól eláztatta magát előttem. Mindenkit lecsepül. Cissyt is gyakran elmondta mindennek. Cissy meg őt... marakodtak, mint a kutya meg a macska...

Drága spártai ifjúság, ha elmesélném neked ezt a beszélgetést, ha bemutatnám neked ezt a pohara felett fecsegő helótát, csak azért tenném, hogy utálatos példájából megtanuld, hogy saját poharaddal mértékletes légy. Ellopta-e már valaha a szádon betört ellenség az eszedet? Kifecsegted-e már a bor miatt a titkaidat, locsogtál-e beképzelt ostobaságokat? De vigyázz a borral! Volt-e már az egész napi kemény munka végeztével a barátod? A társaságod vidám tagja, a harmónia, a szívélyesség, az ártatlan társasági szórakozás istápolója? - hát légy hálás neki! Már van három éve, hogy mikor az üstökös ragyogott az őszi égen, egy nagy bornagy-kereskedő kastélyának a lépcsőin álltam. - *Boirai-je de ton vin, o comète?*[59] - szólítottam meg a lángoló farkú fényességet. Fogok-e inni azoknak a dús fürtöknek a levéből, melyeket érlelsz, én, *moriturus?*[60] Ünnepélyes gondolat volt. Ó, drága testvéreim! Ki ismeri a Fátum rendeléseit? Melyikünk megy, és melyikünk marad, hogy ihasson azokból a híres ötvennyolcasokból? Egész prédikáció, szavamra! De könyörgöm, miért ne lehetne egy őszi estén egy bíbor fürt fölött prédikálni?... Ha ez a rozoga fiú mindig csak vörös bort ivott volna, garantálom, hogy nem akadozott volna a nyelve, nem reszketett volna a keze, tönkrement teste és lelke nem szédelgett volna a láztól.

- Úristen! - mondja nekem másnap - az este megint jól felöntöttem a garatra! Rémlik, hogy Lovelt szidtam. Ha egy kis bor bennem van, tudja, mindjárt kimondom, ami a szívemen fekszik. Mikor utoljára itt voltam, még élt szegény húgom, mondtam neki valamit, én már nem is tudom, hogy mit, annyi szent, hogy átkozottul igazat és kellemetlent. Azt hiszem, arról a fickóról, aki udvarolgatott neki, mielőtt hozzáment a cukorgyároshoz. És a mindenit, uram, úgy kidobott, hogy a lábam se érte a földet, abban hiba nem volt! És itt a lépcsőn olvastunk be egymásnak. Húú, jól belemelegedtünk! És becsületszavamra, akkor láttam az életben utoljára Cecíliát. Szegény húgom konok volt, sose bocsátotta meg, és köztünk szólva, Agglegény, iszonyú kacér volt, hitegette a férfiakat. Csak hallotta volna, hogy beszéltek az én Lady B.-mmel, az ám!... No, mami, kihajtasz a kicsi kocsiban?... Eszem ágában sincs, köszönöm, mint már volt szerencsém közölni. Biliárdozunk egy kicsit Mr. Agglegénnyel. - Játszottunk is, és én nyertem: mind a mai napig nem adta meg, amit vesztett.

A vitéz kapitány megérkezését követő napon Miss Prior, akinek az arcán erősen rosszkedvű és aggodalmas kifejezést vettem észre, nem jelent meg se reggelinél, se a gyerekek vacsorájánál. - Miss Prior nincs nagyon jól - mondta Lady Baker roppant elégedetten. - Azt hiszem, délután Mr. Drencher majd meglátogatja, és felír neki valamit - tette hozzá őladysége, és huncutul bólogatott meg kacsingatott rám. Egyszerűen nem értettem, mi ebben olyan mulatságos, ami ilyen jól elszórakoztatja Lady B.-t, míg meg nem magyarázta:

- Kedves uram, én azt hiszem, Miss Prior egyáltalán *nem bánja,* ha beteg. - És további bólogatások következtek.

---

[59] Iszom-e vajon a borodból, ó, üstökös? (francia)

[60] Halandó. (latin)

- Hogyan? - kérdeztem.

- Ha beteg, legalább kihívhatja az orvost.

- Egy kis vonzalom a nevelőnő meg Csontfűrész közt, ha szabad feltételeznem? - kérdi a kapitány.

- Pontosan, Clarence; nagyon jól összeillenek. Én már akkor észrevettem az ügyet, még mielőtt Miss Prior bevallotta volna - azaz nem vallotta be, csak nem tagadta. Azt mondja, hogy ő nem mehet férjhez, van neki elég gyereke otthon, az öccsei meg a húgai. Tisztes gondolkodású fiatal nő ez, Mr. Agglegény, meglátszik rajta, hogy maga ajánlotta, meg hogy milyen jó nevelést kapott a nagybátyjánál, a St. Boniface magiszterénél.

- Cissy iskolába megy, Pop Etonba, Miss Hogyhívják meg töri majd a mozsárban a porokat, hátul Csontfűrész boltjában: értem! - mondja Clarence kapitány. - Ez a Csontfűrész egy alantas, egy közönséges gazfickónak látszik.

- Persze, drágám, mit is várnál az ilyenektől? - kérdezi a mama, akinek a papája icipici ügyvédecske volt egy icipici ír városkában.

- Bár én lennék olyan átkozottul egészséges - köhögi Clarence.

- Szegénykém! - sajnálgatja az anyja.

Én nem szóltam semmit. Így hát Elisabeth eljegyezte magát ezzel a nagydarab, széles vállú, vörös pofaszakállú ifjú seborvossal, akinek olyan kitűnő volt az étvágya, és olyan hitvány a kiejtése. Hát miért ne? Mi közöm nekem ehhez? Miért ne menne hozzá? Talán nem becsületes ember, és nem illik a lányhoz? De igen. Nagyon helyes. Csak ha *én* megszeretek egy virágot vagy egy madarat, mert megtetszik a sötétkék szeme, akkor az biztos tüstént eltűnik. Ha megkedvelek egy fiatal gazellát, biztos, hogy tüstént... Ugyan! Hogy jövök én ehhez a szentimentalizmushoz? Hát feledhet valaha az a szív, mely egykor híven szeretett, nem szerete hűségesen egész a... Szamárság! Túl vagyok én már az ilyen ostobaságok korán. Azt hiszem, egyszer talán boldoggá tehettem volna egy asszonyt. De elmúltak ám már a múlékony évek. Posztumuszom! Jóval vastagabb már a derekam, mint a mellkasom, és úgy van megírva, hogy egyedül maradjak!

Így hát, mikor legközelebb találkoztam Elisabethtel, hangom szomorú volt, és korántsem haragos. Drencher, az ifjú doktor, legyetek nyugodtak, nagyon is pontosan megjött szemrevételezni a beteget. A kis Pinhorn, a gyermeklány, mosolyogva vezette be az ifjú orvostudort a gyermekszoba felé. Csikorgó félhosszú csizmái sebesen kopogtak felfelé a lépcsőn. Véletlenül éppen az előcsarnokban voltam, mogorva gyönyörűséggel néztem rajta végig. „Most ér a tanulószobába - gondoltam -, most megfogja a kezét - nagyon sápadt a keze -, most számolja a pulzusát. És így tovább és így tovább. De Pinhorn biztosan, biztosan a szobában marad.” Üldögélek a hallban az asztalnál, szomorúan elmélkedem ezeken a dolgokon, és bámulok fölfelé a lépcsőn, amelyen a *hakim* (a vörösrépa szakállú langaléta!) felment a hárem szentélyébe. Amint ott bámulok a lépcsőkre, kinyílik egy másik ajtó is, kikukucskál rajta egy mogorva arc, és szintén fölfelé bámul a lépcsőn. Bedford az, aki kiszökött a tálalókonyhájából, és most a doktort figyeli. Hát te is, szegény Bedfordom! Ó, az egész világot hiábavaló szívfájdalom rázza, és kielégítetlen vágyak görcse kínozza! Minden éjjel keserű könnyek hullnak az egész világon, szabályosan, mint a harmat, és kegyetlen emlékek kísértenek a párnán. Zárd le forró szemem, ó, kegyes Álom! Ne látogassatok, ti, Múlt kedves, csalóka képei! Gyakran felcsillan alakod az álmaimban, Glorvina. Nem úgy, amilyen most vagy, számos gyermeked elhízott anyja - mindig megdöbbentően hasonlítottál a mamádra, Glorvina -, hanem amilyen voltál - karcsú, fekete hajú, kék szemű -, mikor szegfű ajkaidon a *Búcsú Avocától* vagy a

Suttogó angyalok zengett. - Micsoda! - mondom magamnak, és felnézek a lépcsőn. - Hát még féltékenykedni kezdek erre a patikusra? Ó, én bolond! - És ebben a pillanatban Bedford arca kukkant ki a tálalóból, és látom, hogy ő is féltékeny. Az asztalnál ülve megkötöm a cipőfűzőmet, úgy teszek, mintha nem venném észre Bedfordot (aki viszont rögtön visszarántja a fejét, amint megpillantja az enyémet). Leveszem széles karimájú kalapomat a szögről, oldalra vágom a fejemen, és fütyörészve kivonulok a hallajtón. Hanyatt vetem magam a Putney Heathen, és a lelkem visszanyeri a nyugalmát.

Néha naplót vezetek a dolgaimról, s ha fellapozom a megfelelő oldalakat, világosan magam előtt látom azt a jelenetet, amelyre a rövid jegyzetek vonatkoznak. Erről a napról ezt a bejegyzést találom: *Július 14. péntek. - B. ma lejött. Úgy látszik, alapos kezelésre van szüksége a dr. ... részéről... Vacsora után az özvegyek összevesztek.* Nem kell mondanom, hogy B. Bessyt jelent, a dr.-t persze tudjátok. Az özvegyek közti veszekedés királyi párbajt jelentett Mrs. Bonnington és Lady Baker közt, ilyesmi nem ritkán dúlt a derék Lovel fedele alatt.

Bulkeley, Lady Baker gigászi alantasa, annyira leereszkedett, hogy kegyeskedett felszolgálni a családi vacsoránál, itt azonban kénytelen volt alávetni magát Mr. Bedford parancsnokságának. Bedford ugyan boldogan meglett volna a londoni inas nélkül, s mint mondotta, ő meg a kisinas folyton belebotlanak a lábaiba; de Lady Baker méltósága nem engedte meg, hogy megváljék a saját inasától; békés természetű veje pedig ráhagyta, mint szinte mindenkire, hogy legyen kedve szerint. Okom van attól tartani, hogy Mr. Bulkeleynek lazák az erkölcsei. Mrs. Bonnington különösen undorodott tőle: viselkedése a falusi kocsmákban (örökké ott mutogatta a púderezett fejét meg a bársonyruháját), a derék lady cselédei és szobalányai előtti szabados viselkedése és beszéde - mindezek felmérgesítették, és gyanakvóvá tették. Nem is egyszer súgta oda nekem, mennyire megveti ezt a bepúderezett szörnyeteget, s amennyire csak ez a finom teremtés képes volt rá, ki is mutatta az ellenszenvét a viselkedésével. A lakáj ünnepélyes egykedvűségét persze nem zavarták meg az ellenszenv ilyen gyenge jelei. Púderezett magaslatáról tekintett le Mrs. Bonningtonra, megbecsülése éppúgy nem ért volna fel hozzá, mint ellenszenve.

Mármost ezen a péntek estén, 14-én, Clarence kapitány elment, és a városban töltötte a napot, Bessynk pedig újra megjelent, gondolom, jót tett neki, amit a doktor felírt. A hölgyeknek Mr. Bulkeley szolgálta fel a kávét, és történetesen nem kínálta meg Miss Priort. Nagyon jót derültem, mikor láttam, hogy Bedford a nevelőnő felé int, s közben a sarkával a lakáj jobb lábát morzsolgatja. Bulkeley alighanem szörnyű káromkodásokat nyelt le szép csöndesen. Igaz, ami igaz, azt hiszem, ez a gáláns fickó inkább meghalt volna, mintsem hogy megszólaljon a szalonban a társaság előtt. Odasántikált, és megkínálta az ifjú hölgyet a frissítővel, aki azonban egy meghajlással visszautasította.

- Frederick - kezdi Mrs. Bonnington, mikor véget ér a kávéceremónia -, most, hogy a személyzet már nincs itt, meg kell szidjalak a pazarlásodért. Miért kellett azt a nagy üveg pezsgőt kinyitni? Lady Baker csak két pohárral iszik, Mr. Agglegény hozzá se nyúl. (Köszönöm, drága Mrs. Bonnington: túl öreg róka vagyok én ahhoz.) Miért nem inkább egy kisebbet, miért ezt a mérhetetlen nagy, óriás palackot? Bedford antialkoholista. Azt hiszem, *az a londoni inas szereti.*

- Drága anyám, engem igazán nem érdekel az ízlése - mondja Lovel.

- Akkor miért nem szólsz Bedfordnak, hogy kis üveget hozzon, drágám? - erősködik a mama.

- Ó, Bedford! Bedfordot nem szabad kritizálnunk, Mrs. Bonnington! - kiáltja Lady Baker. - Bedford hibátlan. Mindennek Bedfordnál a kulcsa. Bedfordot semmiben sem szabad ellenőrizni. Bedford nyugodtan gorombáskodhat az inasommal.

- Bedford csodálatosan kedvesen szolgálta az ön lányát, Lady Baker - mondja Lovel, és elsötétül a homloka. - Ami meg az inasát illeti, azt hiszem, elég nagy ahhoz, hogy megvédje magát szegény Dick gorombaságaitól! - A derék fickó csak egy pillanatra mérgesedett fel, a következő pillanatban már csak békére és egyetértésre vágyott.

Lady Baker felvette a kifinomult modorát. Ezzel a modorral már sokszor megfélemlítette a derék, egyszerű Mrs. Bonningtont; városiak vagy egyszerű emberek közt mindig ehhez a modorhoz folyamodott. Tudjátok, azt hitte, hogy különb, mint ti vagy én: de *par le monde*[61] annyi primitív Lady Baker van, aki ezt hiszi. - Drága Frederickem! - mondja Lady B. legjobb Mayfair-modorában - már megbocsáss, de te nem tudod, hogy... hogy micsoda klasszisú szolga Bulkeley. Rendkívüli kegyként adta át nekem Lord Toddleby. Az ilyen... az ilyen klasszisú inas általában nincs hozzászokva ahhoz, hogy egyedül járjon el.

- Ha nincsenek ketten a kocsin, az inasálláson, gondolom, elepednek, mint az énekesmadár a párja nélkül - jegyzi meg Mr. Lovel.

- Kétségkívül... kétségkívül - mondja Lady B., aki egyáltalán nem értette meg a célzást -, én csak azt mondom, hogy ti nem vagytok hozzászokva itt, érted, az ilyesféle vircsaftban, az ilyen klasszisú...

De itt már Mrs. Bonnington sem tudta fékezni a haragját - Lady Baker! - kiáltja a megsértett anya - hát van olyan kipúderezett nyomoronc Angliában, akinek az én fiam háztartása nem felel meg? Hát egy angol kereskedő háza...

- Drágaságom, drágaságom! - vág közbe őladysége - *ez* egy angol kereskedő háza, és amellett rendkívül kellemes ház.

- Igen, *maga is annak találja* - jegyzi meg a mama.

- Igen, én is annak találom, mikor eljövök, hogy vigyázzak annak az *elszállt angyalnak a gyerekeire,* Mrs. Bonnington! (Lady B. itt Cecília képmására mutat.) A drága angyal árváira, Mrs. Bonnington! Ezt *maga* nem tudja megtenni. Magának más kötelességei vannak, gyerekei vannak, férje, akit gyönge egészségi állapotban hagyott otthon, aki...

- Lady Baker! - kiáltott fel Mrs. Bonnington - senki se merje azt mondani, hogy én nem viselem gondját a férjemnek!

- Kedves Lady Baker! Drága, drága mama! - kiáltja Lovel *éploré,*[62] és odasúgja nekem: - Így marják egymást minden este, ha egyedül vagyunk. Rémes, mi, Agi?

- Éppen azt mondom, hogy maga gondját viseli Mr. Bonningtonnak - folytatja nyájasan Lady Baker (kényes pontjára döfött Mrs. Bonningtonnak, és mosolyogva folytatja a szurkálást) -, éppen azt mondom, hogy maga gondját viseli a férjének, drágaságom, és ezért nem tud vigyázni Frederickre! És mert neki olyan könnyed természete van - ha szegény Cecíliájának az anyjával néha nem is -, hagyja, hogy az összes kereskedők becsapják, az összes szolgái becsapják; hogy Bedford mindenkivel gorombáskodjék, és ha velem goromba, miért ne legyen goromba Bulkeleyvel, az inasommal is, akiről pedig Lord Toddleby legénye a legjobb ajánlólevelet adta.

---

[61] Világszerte. (francia)

[62] Keseregve. (francia)

Mrs. Bonnington izgatottan közbevágott, és azt mondta, nagyon meg van lepve, hogy a nemesurak beengedik a legényüket a szobájukba; ő mindig úgy gondolta, sokkal jobb helyük van az istállóban; és mikor Huff kapitánnyal ebédeltek (emlékszel, Frederick?), az *ő* legénye mindig olyan szörnyű istállószagot hozott be magával, hogy... Itt elhallgatott. Baker rajta tartotta a szemét, s a főrangú özvegy kegyetlen diadallal vigyorgott.

- Hahaha! Téved, kedves Mrs. Bonnington! - mondta őladysége. - Szegény anyád összetéveszti a dolgokat, kedves Frederick! Ti nyugodt és nagyon tiszteletreméltó körben éltetek, de, tudjátok, nem...

- Mit nem, könyörgök, Lady Baker? Húsz éve élünk ezen a környéken, néhai férjem idejében *nagy házat* vittünk, ez a drága Frederick meg a Westminster Schoolban tanult. És mi húsz éven át mindenért *fizettünk,* és egy fillérrel sem tartoztunk semmiféle *kereskedőnek.* És lehet, hogy nekünk nem volt *púderes inasunk,* hat láb magas szemtelen vadállat, aki az összes cselédlányokhoz goromba a házban... Nem... beszélni akarok, Frederick! De olyan cselédeink voltak, akik szerettek minket, és akiknek *kifizettük a bérét,* és akik... brühühühűű!

Töröljétek meg a szemeteket, drága barátaim! Elő az összes zsebkendőkkel! Én ünnepélyesen kijelentem, hogy nem bírok elkeseredett nőt látni. Persze Lovel rohan megvigasztalni drága öreg mamáját, és esküdözik, hogy Lady Baker nem gondolt semmi rosszra.

- Rosszra gondolni? Drága Frederickem, miféle rosszra gondoltam volna? Én csak azt mondtam, hogy szegény anyád, úgy látszik, nem tudja, mi a különbség egy istállószolga meg egy inas között! Honnan is tudná?

- Ugyan, kérem, ugyan, kérem! - mondja Frederick - elég legyen ebből! Miss Prior, lenne olyan szíves egy kicsit muzsikálni nekünk?

Miss Prior éppen Beethovent zongorázott, nagyon szépen és ünnepélyesen, mikor fekete bárányunk visszatért ehhez a békés nyájhoz, mégpedig, sajnos, hogy ezt kell mondanom, erősen beszeszelt állapotban. Szemének csillogása, a bíbor folt az orrán, tántorgó léptei és hangjának bizonytalansága mindent elmondott Clarence kapitányról, aki jó néhány székbe belebotlott, míg mellettem végre ülőhelyet talált magának.

- Semmi baj, öegfiú - mondja rám kacsintva. - Kicsit besíptem, suda jó táásaságban. Jobb volt, mint veetek, vén samarak. - Ezzel vad trillázásba kezd, őrült kíséretet szolgáltatva a zenéhez.

- Egek, ez már mégiscsak sok! - morogja Lovel. - Lady Baker, vitesse ágyba azzal az égimeszelő inasával a fiát. Köszönöm, Miss Prior!

A szerencsétlen ifjú semmirekellő még egy végsőt kurjantott, erre Elisabeth abbahagyta a játékot, és sápadtan felállt a zongorától. Meghajolt, és éppen menni készült, mikor a nyavalyás ifjú kapitány felugrott, az arcába bámult, aztán újabb vad kacajjal visszasüppedt a heverőre. Bessy rémülten menekült, elsápadt, mint a fal.

- VIGYÉTEK ÁGYBA EZT A VADDISZNÓT! - üvölti a ház ura, iszonyú dühösen. A semmirekellőt a szobájába vezették, közben vadul nevetett és kiáltozott: - Gyee, öeg sukorgyáos!

A gyönyörű jelenet után, másnap reggel Clarence Baker kapitány mamája közölte velünk, hogy szegény drága szenvedő fia túl beteg ahhoz, semhogy lejöhessen reggelizni. Azt hiszem, mustáros csirkecombot meg szódavizet rendelt magának reggelire, amit a szobájában fogyasztott el. Lovel ritkán haragszik, de most halálosan dühös volt a sógorára. Ez a szinte mindig kedves ember most a reggelinél éppen csak hogy még udvarias volt Lady Bakerhez. Kénytelen vagyok viszont azt mondani, hogy ez a nőszemély visszaélt a helyzetével. A reggeli során a kelleténél jóval többet fohászkodott Cecília képmásához. Célozgatott, sóhajtozott,

több ízben felém csavarta a fejét, és a lehető legtragikusabb modorban beszélt „arról az angyalról". Nem is lenne semmi baj az angyallal: de te *à tout propos*[63] előhozakodsz az angyaloddal; az áldott emlékű elhunytat napjában százszor kirángatod a sírjából; ha a nagymama akar valamit, ha a gyerekek rosszak és zajonganak, ha a papa egy pillanatra elárulja, hogy szeretne a klubban vacsorázni, vagy szeretné egy-két legénybarátját kihozni a Csalitosba - szavamra, nem csoda, ha az a szárnyánál fogva előrángatott angyal így elveszti a hatását. Senki se tűzött ki a keblére szélesebb gyászszalagot, mint Lovel, mikor Cecíliát elvesztette. Tekintve a körülményeket, gyásza igazán becsületére vált: de hogy reggelinél, ebédnél, Bulkeley, az inas miatt, vagy a hintó meg a homokfutó miatt, minden kétkrajcáros házi háborúság miatt folyton *Deus intersit*[64] - ez már sok volt. És nem kis belső megelégedettséggel figyeltem meg, hogy mikor Lady Baker a legpompásabb temetési frázisait hajtogatta, szemét a plafonra forgatta, és annak irányába fohászkodott, a gyerekek nyugodtan ették a lekvárjukat, rugdosták egymás lábacskáját az asztal alatt, Lovel újságot olvasott, az óráját nézte, nem jön-e még az omnibusz, Bessy meg teát készített - senkit se zavart az öreg hölgy tragikus ágálása.

Mikor Lady Baker leírta fia félelmetes köhögését és szörnyű lázas állapotát, azt mondtam: - Bizony, Lady Baker, jobb lenne elküldetni *Mr. Drencherért* -, és azt hiszem, sikerült a gusztustalan Drencher nevet finom, szarkasztikus hangsúllyal kimondanom, mert egyszer, egyetlenegyszer, Bessy rám emelte szürke szemét okuláréja fölött. Kimondhatatlanul szomorúan pillantott rám, aztán nyugodtan visszafordult a porcelán teástálcához, melynek tükrében sápadt vonásai persze csúnyán eltorzultak.

- Ugye, nem hozol haza senkit vacsorára, Frederick, mikor szegény fiam ilyen állapotban van? - kérdi Lady B.

- Azt hiszem, a szobájában maradhat, nem? - feleli Lovel.

- Mégiscsak Cecília bátyja! - kiáltja az úrhölgy.

- Aff... - kezdi Lovel. Vajon mit akarhatott mondani?

- Ha te elátkozod a te égbe szállt angyalodat, akkor nekem nincs mit mondanom! - kiáltja Clarence mamája.

- *Parbleu, madame!*[65] - kiáltja Lovel franciául - ha nem lenne a feleségem bátyja, gondolja, hogy betehetné a lábát a házamba?

- *Parly français? Oui, oui, oui!*[66] - kiáltja Pop. - Tudom, hogy mit mond a papa!

- És én is tudom! És kölcsön fogom adni Clarence bácsinak a könyveket, amiket Mr. Bonningtontól kaptam, és...

- Fogjátok be mind a szátokat! - dobbant Lovel a lábával.

- Talán lesz olyan kegyes, és megengedi, hogy használjam a kocsiját, vagy legalábbis megengedi, hogy megvárjam, míg szegény szenvedő fiamat elvihetem innen, Mr. Lovel? - mondja Lady B. egy mártír modorában.

---

[63] Minden alkalommal. (francia)

[64] Megjelenik az Isten. (latin)

[65] Teringettét, asszonyom. (francia)

[66] Franciául beszéltek? Igen, igen, igen! (hibás franciasággal)

Lovel csengetett. - A kocsit Lady Bakernek, amikor őladysége parancsolja, Bedford; a szekeret meg a poggyászának. Őladysége és Baker kapitány elutaznak.

- Én elvesztettem egy gyermekemet, Mr. Lovel, akit egyesek mintha elfelejtettek volna. Most nem fogom meggyilkolni a másikat! Nem hagyom el ezt a házat, uram, *hacsak erővel ki nem dob innen,* míg az orvos nem látta a fiamat! - És ezzel leültek: ő meg a bánat. Mindig fenyegetőzött, mindig föltette a kötőféket, és befogta a szekeret, be ám, a Lady Baker, de aztán sohasem eresztette meg a gyeplőt, és nem tett pontot a dolog végére. Mikor Bessy enyhén vállat vont, láttam, hogy mi a véleménye az ügyről. Egyszóval Lady Baker éppúgy nem ment el ezen a napon, mint azon az előző negyven napon, amikor bejelentette, hogy el szándékszik menni. Tudjátok, szívesen elfogadta a szívességet, csak aztán, hogy kiegyenlítse a számlát, megsértette a jótevőit.

A nagydarab, egészséges, őszülő, skarlát-szakállas felcser-nyomoronc két óra körül jött. Megnézte Mr. Bakert, gyógyszert írt fel neki, aztán persze feltétlenül néhány szót kellett váltania Miss Priorral, hogy az ő egészségi állapotáról is érdeklődjék. Történetesen megint a hallban voltam, mikor Drencher felment az emeletre; és történetesen Bedford is kinézett a tálalókonyhája ajtaján. Kacagásban törtem ki, mikor megláttam Dick dühtől hamuszín arcát - a látvány valahogy illett vad lelkiállapotomhoz.

Abban a minutumban, ahogy a medikus eltávozott, Bessy - sápadtan és komolyan, főkötősen és szemüveggel - már siklott is lefelé a lépcsőn. Nem úgy értettem, hogy a korláton, ami Pop kedvenc közlekedési eszköze volt, hanem karcsún, szálasan, zajtalanul, egy apáca nyugalmával suhant lefelé a lépcsőkön. Persze követtem. És amint mentünk kifelé a gyerekekkel, Bedford úr orra kandikált ránk természetesen a tálalókonyha ajtajából. Könyörgök, miért kell *neki* folyton azt lesni, hogy ki sétál éppen Miss Priorral?

- Hát, Bessy - kérdem -, mit mond az a - öhöm! - Mr. Drencher különös betegünkről?

- Ó, borzasztó! Azt mondja, hogy Baker kapitányon már többször is kitört egy szörnyű betegség az ivástól, és hogy mikor ez rajta van, akkor teljesen őrült. Mikor ilyen állapotban van, akkor hallucinál, és rémeket lát - és azt akarja, hogy folyton legyen vele valaki.

- Drencher mindent elmond neked?

- Ő kezel minket, ha betegek vagyunk - mondja szelíden. És én finom iróniával megjegyzem: - Ő kezeli az egész családot, folyton itt van a Csalitosban.

- Nagyon gyakran jön - mondja Miss Prior komolyan.

- És szerinted, Bessy - kiáltom, bolond módjára lekaszálva botommal két-három sárga rekettyefejet -, szerinted egy ilyen fickó, aki még helyesen beszélni sem tud, szívesen látott vendég?

- Nagyon hálátlan lennék, ha nem látnám szívesen, Mr. Agglegény - mondja Miss Prior. - És nagyon kérem, ne tegezzen engem... és ő gondot viselt az egész családomra... és...

- És persze, persze, Miss Prior! - mondom kegyetlenül - persze, a világ már csak így megyen: betegek vagyunk, és meggyógyítanak, és hálásak vagyunk a doktornak, aki meggyógyított!

Komoran bólint: - Maga valaha kedvesebb volt hozzám, Mr. Agglegény, annak idején, mikor maga... mikor én bajban voltam! Igen, drágám, nagyon szép ez a rekettye! Ó, milyen gyönyörű pillangó! (A kis Cecília az egész síkságot átkutatja a lepkék után.) Valamikor kedvesebb volt hozzám... mikor mindketten boldogtalanok voltunk.

- Boldogtalan voltam - mondom -, de túléltem. Beteg voltam, de most már, köszönöm, jól vagyok. Faképnél hagyott egy hűtlen, szívtelen nő. Gondolja, hogy nincs több szívtelen nő a világon? - És ha Bessy keble nem lett volna acélból, a szememből kivillanó tőrök szörnyű sebeket ejtettek volna rajta.

De ő csak a fejét rázta, és olyan szomorúan nézett rám, hogy szemem tőrei rögtön a földre hulltak; mert látjátok, ha féltékeny török vagyok is, könnyen kibékíthető féltékeny török vagyok. Ha én lettem volna a Kékszakáll, és a feleségem, mikor éppen le akarom fejezni, felemeli a fejét a tőkéről, és sír egy kicsit, hát biztosan elejtem a bárdot, és azt mondom neki: - No, ugyan, Fatima, egyelőre ne törődj azzal a kulccsal meg azzal a szobával, most nem fejezlek le, majd máskor. - Biz' isten, Bessy lefegyverzett. Nocsak, nocsak! A nők a végén még bolondot fognak csinálni belőlem. Ó, te kegyes Végzet! Szakítsd el életem fonalát, mielőtt túl hosszúra nyúlna! Hát mi lenne, ha hetvenéves lennék, és valami nyavalyás kis nőcske kivetné rám a hálóját? Hát megfogna, tudom, hogy megfogna. Családunk minden férfitagja lágyszívű és szerelmes természetű volt, mégpedig annyira, hogy arra még gondolni is nevetséges és megvetendő... Szóval, Bessy Prior kinyújtotta a kezét, rám nézett, és így szólt:

- Maga az én legrégibb barátom, Mr. Agglegény, és a legjobb barát, akit valaha ismertem - az én egyetlen barátom.

- Valóban, Elisabeth? - lihegem, dobogó szívvel.

- Cissy jön vissza a lepkével. (Kezünk elereszti egymást.) Nem látja, hogy milyen nehéz az én helyzetem? Tudja, hogy az úrnők milyen gyakran féltékenyek a nevelőnőre; és ha nem képzelnék, hogy én... hogy én hajlok Mr. Drencherhez - aki mellesleg nagyon jó és nagyon kedves hozzám -, a Csalitos hölgyei aligha örülnének, hogy én egyedül vagyok a házban, hogy ketten vagyunk a házban... érti? - A szeme egy pillanatra felpillant a szemüveg fölött, de a következő pillanatban már megint a föld felé hajlik a szende főkötő.

Vajon meghallotta-e a szívem dobogását? Ó, szív! ó, sebzett szív! hittem volna-e, hogy megint így fogsz dobogni? - Egl... Egl...izabeth - mondom, fulladozva az érzelmektől -, azt mon-mondod, hogy nem sze-szereted azt a patikust?

Megvonja a vállát - azt a bájos vállát.

- És ha egy gentleman - tüzelek tovább -, ha egy férfi, aki ugyan érett korú, de jó szíve és évi négyszáz fontja van, azt mondaná neked: „Elisabeth! Nem akarsz újra virágba fakasztani egy elhervadt életet? Elisabeth! Nem akarsz megvigasztalni egy sebzett szívet?..."

- Ó, Mr. Agglegény! - sóhajtott, aztán gyorsan hozzátette: - Kérem, ne fogja meg a kezemet. Itt van Pop.

És a drága gyermek (áldja meg őt az Ég!) ebben a pillanatban oda is jött. - Miss Prior! Tessék ide nézni! - kiáltja. - Mekkora nagy gombát találtam! - Aztán Cissy következett a nyavalyás lepkéjével. Ó, III. Richard! Ugye, megrágalmaztak téged azért, mert megfojtottál a Towerben két ilyen kis pokolfajzatot? Mi bizonyítja, hogy nem érdemelték meg a kis vadállatok, s hogy nem te voltál a legemberségesebb ember? A drága kis Cissy, hogy előkerül, a maga édes, bűbájos módján azt mondja: - Ne Mr. Agglegény kezét tessék fogni! Tessék az *én* kezemet fogni! - És kicsiny fejét felvetve elsétál patrónájával.

- *Ces enfants ne comprennent guére le français*[67] - mondja sebesen Miss Prior.

---

[67] A gyerekek nem értenek franciául. (francia)

- *Après lonche?*[68] - suttogom. Olyan izgatott voltam, hogy szinte azt se tudtam, hogy mondják franciául az ebédet. Ezzel a társalgásunk abbamaradt: szívem dobogása volt az egyetlen hang, amit hallottam.

Jött az ebéd. Egy falatot se tudtam lenyelni: megfulladtam volna. Bessy bőségesen belakott, még egy pohár sört is megivott. Persze ez neki tulajdonképpen vacsora volt. Az ifjú *fekete bárány* nem került elő, de nem is hiányzott. Mikor Lady Baker elkezdte a történetét IV. Györgyről a Slane Castle-ban, a szobámba mentem. Fogtam egy könyvet. Könyv? Ugyan! Kimentem a kertbe. Elővettem egy szivart. De nem, mégsem gyújtok rá. Talán... sokan nem szeretik a dohányfüstöt.

Szóval kimentem a kertbe. „Gyere, ki a kertbe, Maud." Leültem egy nagy orgonabokor tövébe. Vártam. Talán csak kijön. A reggelizőszoba ablakai tárva-nyitva néztek a pázsitra. Hát sose jön már? Ki ez a magas alak? Jön, siklik - besiklik a szobába, mint egy gyönyörű kísértet. Hát ki szereti legjobban az angyalszerepet? Biztosak lehettek benne, hogy ez ő. Odamegy a tükörhöz, leteszi a szemüvegét a kandallópárkányra. Karcsú fehér kezét végigfuttatja arany-barna haján, és a tükörbe néz. Elisabeth! Elisabeth! Jövök!

De amint megyek fel, látom, hogy egy kis vigyorgó, züllött pofa oson elő a nagy karosszék háta mögül, és Elisabethre bámul. Persze Baker kapitány volt. Sóvárogva, ördögi mosollyal nézte a mit sem sejtő lányt, és éppen mikor az ablakhoz értem, felkiáltott: - Jupiterre, ez Betsy Bellenden!

Elisabeth megfordult, felsikoltott és... De hogy mi történt, azt majd a következő fejezetben mondom el.

ÖTÖDIK FEJEZET

Amelyben megmar egy kígyó

Mikor hallottam, hogy Baker felkiált: „Betsy Bellenden!", és Jupiterhez fohászkodik, ha azt látom, hogy nekiront, derékon ragadja Elisabethet, vagy más hasonló inzultusra ragadtatja magát, én is odarohantam volna, és elkaptam volna a nyakát. Bár kövér, idősebb ember vagyok, kicsi a termetem és rövid a lélegzetem, azt tudom, hogy ezzel a magas sarkú csizmás, rozoga kis kapitánnyal elbántam volna. Hogy elbántam volna vele? Azt hiszem, Miss Bessy kettőnkkel is el tudott volna bánni. Fehér karjai olyan kemények és fényesek voltak, mint az elefántcsont. Ha egyenesen nekiszegzi ezt a kart a rohamozó dragonyosnak, biztos vagyok benne, hogy az hanyatt esett volna már elérni vélt zsákmánya előtt. Ebben az esetben a tyúk erősebb volt, mint a róka, és *au besoin*[69] kivájta volna a beteges ragadozó szemét. Ha, mondom, Tyúkocska gyenge lett volna, a Róka meg erős, én is előjöttem volna, elő én. Ha nem róka lett volna, hanem farkas, rárohantam volna, megbirkóztam volna vele, kitéptem volna a szívét meg a nyelvét abból a fekete torkából, és halálra tapostam volna a féktelen bestiát.

Hát nem csináltam én semmi ilyesmit. Oda *akartam* rohanni, de nem rohantam. Oda akartam rohanni Bessy oldalára, hogy (ebben nem kételkedem) a keblemre öleljem, hogy megtépjem az előtte álló bajnok szakállát, és talán azt mondjam: - Vidulj, vidulj, én üldözött leányom, én

[68] Ebéd után. (francia)

[69] Szükség esetén. (francia)

gyönyörű szerelmem. Rebekám! Jöjj, Sir Brian de Bois Guilbert, te templomos fattyú! Én vagyok, Sir Wilfred Ivanhoe! (Mellékesen a fickó nem volt templárius lovag, *Lincoln's Inn*-i lovag volt ő, aki ott már kétszer is mérhetetlenül dicstelenül szerepelt a csődbíróság előtt.) De nem került sor heroikus szónoklatokra, és arra sem volt szükség, hogy Rebeka kiugorjék az ablakon, és bájos nyakát kockára tegye. Amellett hogy is ugrott volna, hiszen a francia ablakok egyenesen a kertre nyíltak? És becsületszavamat adom nektek, hogy már a nyelvemen volt a csatakiáltás, már lándzsát akartam szegezni, és *à la resousse*[70] rárontani Sir Bakerre, mikor egy hirtelen gondolat elejtette velem (képzelt) lándzsámat, megzaboláztatta velem (metaforikus) paripámat, és egyelőre megmentette Bakert.

Tegyük fel, hogy berontottam volna? E nélkül a hirtelen elővigyázatosság nélkül könnyen szert tehettem volna egy Mrs. Agglegényre. Tíz gyermek sorsüldözte atyjává lehettem volna. (Elisabethben szép nagy temperamentum lakozik.) Mi az az évi négyszázhúsz font egy feleségnek meg vagy egy tucat gyereknek? Talán egy szikrával is boldogabb lennék? És Elisabeth? Ó, nem! És mégis, egy kicsit még most is szégyellem magam, ha arra gondolok, hogy nem mentem be. Nem mintha megijedtem volna, amire egyesek célozgatnak, esküszöm, hogy nem. De a következő okból nem rontottam be a szobába:

Sőt, neki is indultam, aztán, bevallom, félúton megálltam. Tévesen ítéltem meg a helyzetet. Nem a bátorságom hiányzott. Lord George Sackville bátor ember volt, a tűzben meg hidegvérű, mint a hal. No és *mégse* támadott a mindeni csatában, és mint tudjuk, emiatt Ferdinánd herceg iszonyú zűrzavart csinált. Byng bátor ember volt - kérdem én, nem volt-e átkozott szégyen, hogy kivégezték? Hát így volt velem is. Itt a vallomásom. Megmondom nyíltan. Nem félek semmitől. Azzal vádolnak, végignéztem, hogyan inzultálnak egy nőt, és nem siettem a segítségére. Nem vagyok bűnös, ha mondom. Azaz bizonyos okok miatt nem támadtam. Ha azt nem is vesszük tekintetbe, hogy Elisabeth mennyivel erősebb volt ellenfelénél, esküszöm, hogy elfogadható és tisztességes okaim voltak, hogy ne rohanjak oda.

Tudjátok, éppen egy lila orgonabokor mögött voltam (és éppen egy verset farigcsáltam - Uram, irgalmazz! -, amelyben csak a halál választhatott volna el engem Elisabethtől), mikor észrevettem, hogy Baker arca bukkan fel a karosszék mögül. Mikor azt kiáltja: „Jupiterre!" - én előrerohanok. Ha Miss Prior is felkiált, tudom, hogy húsz Herkules ereje szállt volna a karomba, de ő csak elsápadt, és azt mondta: - Ó, irgalom! Baker kapitány! Kérem, könyörüljön rajtam!

- Mi? Te is emlékszel rám, Betsy Bellenden? Mi? - közeledik a kapitány.

- Ó, ne ejtse ki ezt a nevet! Kérem, ne ejtse ki ezt a nevet! - sikoltja Bessy.

- Már tegnap is sejtettem én, hogy ismerlek - mondja Baker. - Csak, a mindenit, tudod, túl sok vörös bor volt bennem, nemigen tudtam, hol lakik a jóisten. Ó, Bessy! Úgy fáj a fejem, hogy majd széthasad!

- Ó, kérem! kérem! az én nevem Miss Prior. Könyörgök, uram, ne...

- Csinosabb lettél, de még mennyivel csinosabb. Szemüveg nélkül mindjárt megismertelek. Idejössz, tanítod az unokaöcsémet meg az unokahúgomat, lóvá teszed a húgomat, lefekszel a... Ó, nem mindennapi ravasz kis béka vagy!

- Baker kapitány! Kérem, könyörgök - mondja Bessy, vagy valami hasonlót mond, mert könyörögve emeli fel a szép fehér kezét.

---

[70] Nekifutásból. (francia)

- Ugyan! *Engem* akarsz te lóvá tenni? - ezt mondja a rozoga kapitány (vagy valami ilyesmit), és nedves, remegő tenyerébe fogja azt a két erős fehér kezet.

Értitek most már, miért torpantam meg? Mikor a ficsúr vigyorogva előbújt, és régi ismerősként viselkedett, mikor a sápadt Elisabeth könyörgött, hogy ne tegye tönkre - úgy átzúgott a szívemen a féltékenység éles nyila, hogy rohantamban majd hanyatt estem tőle. Nekiestem a kertben egy bronz szoborcsoportnak: oroszlánt ábrázolt, amint megmarja egy kígyó. Én is oroszlán voltam, akit megmart a kígyó. Még Baker is le tudott volna ütni a lábamról. Ördög és pokol! Hát ez régről ismeri Bessyt? Szegény Bessy élettörténetének összes előzményei végigfutottak az agyamon: az akadémia, hogy hogy élt ott, meg a nyomorult, vén részeges apja, aki aztán igazán nem tudott rá vigyázni. És én még felajánlottam a szívemet meg a becsületemet ennek a nőnek! No, drága uram, kérdem tisztelettel, ön mit csinált volna? Ön talán örült volna neki, ha hirtelen egy ilyen gyanú vet árnyékot az érzelmeire? - Ó, kíméljen meg, ne tegyen tönkre! - Tisztán, túlságosan tisztán hallottam ezt a patetikus hangot. Aztán egy meglehetősen éles „Ah!" következett, és keblemben megint feltámadt az oroszlán; becsületszavamat adom, hogy éppen előre akartam lépni - mit, lépni? -, *rohanni* az urna mögül, ahol egy pillanatra dobogó szívvel megálltam, mikor Bessy kis „Ah!"-ját nagy *puffanás* követte, amit oly tisztán hallottam, mint semmi mást életemben, és láttam, hogy a kis kapitány megtántorodik, keresztülesik egy széken, sarka az égnek, s ebben a pózban éles hangon süvöltözik és káromkodik...

Nem sokáig ám, mert amint a kapitány székestül felborul, felpattan egy ajtó - s berohan valaki, aki tigrisként ront rá az elterült kapitányra, agyba-főbe püföli, s egy torkára mért ökölcsapással beléfojtja a csúf káromkodást.

- Ó, köszönöm, Bedford! Kérem, hagyja, Bedford! Elég! No, ne bántsa már! - mondja Bessy nevetve, szavamra, nevetve.

- No, köll még? - mondja Bedford. - Maradj nyugton, te kis kódis, mert szétverem a fejedet. Figyeljen ide, Miss Prior! Elisabeth, drága, drága Elisabeth! Szeretem teljes szívemből, testestül-lelkestül, szeretem!

- Ó, Bedford! Bedford! - csicsergi Elisabeth.

- Szeretem! Nem tehetek róla, meg kellett mondanom! Róma óta egyfolytában szeretem. Maradj nyugton, te kis részeg vadállat! Tudom, hogy nincs értelme. De én imádom! Ó, Elisabeth, Elisabeth! - Nohát, ez a Dick! Mindig Miss P. körül sündörgött, kulcslyukakon leskelődött utána, most meg egyszerűen szerelmet vall Elisabethnek a leterített kapitány fölött.

Hát most mit csinálhattam volna? Nem kerültem-e átkozottul kínos helyzetbe? Megtámadtak egy hölgyet - *egy* hölgyet? -, *a* hölgyet, és én nem mentettem meg. Szemtelen ellenségét leterítették, de nem én. Jött egy nálam három hüvelykkel kisebb bajnok, ő mérte rá a csapást. Úgy kitört rajtam a megaláztatás dühe, hogy szerettem volna megverni a kapitányt, de Bedfordot is. Az elsővel tudom, hogy elbírtam volna, de a második, az kemény legény volt. És ő mentette meg a dámát, míg én csak néztem! Ebben a hirtelen jött, ronda és megalázó kutyaszorítóban mit kellett volna tennem, mit tehettem volna, és mit tettem?

Az oroszlán meg a kígyó mögött van egy téglafal és egy márvány párkány, nincs különösebb rendeltetése, csak három lépcsőt meg egy, a ház ablakaival egy szintre emelkedő füves teraszt szegélyez. A párkány mögött megint orgona meg más bokrok vannak, rajtuk át lehet eljutni egy másik ösvényre, amelyik szintén a házba vezet. Így hát mivel nem támadtam - ó, jaj nekem! -, s mivel a csata véget ért, hát... hát egyszerűen megkerültem a bokrokat, átmentem a másik ösvényre, és úgy mentem be a házba. Úgy érkeztem meg, mint Fortinbras a *Hamlet*-ben, tudjátok, mikor már mindenki holtan fetreng, és már minden el van intézve.

Hát sohasem ér véget az én szégyenem meg Bedford dicsősége? Az alatt a rövid idő alatt, míg én körülsétáltam a mellékösvényen (épp hogy csak ürügyem legyen hűvös nyugalommal belépni a szobába), ez a szerencsés fickó tökéletesen legyűrt egy még hatalmasabb bajnokot is: nem mást, mint magát Bulkeleyt, az én Lady B.-m első osztályú szolgáját. Mikor a kapitány rikoltozva és káromkodva összeesett, Bulkeleyért kiáltott, aki meg is jelent, púderes fején egy kis félrecsapott skót sapkával.

- Hé, mi folyik itt? - kérdi a belépő Góliát.

- Öld meg ezt a gazembert! Akaszd fel, öld meg! - üvölti a fekete bárány, vérző orral feltápászkodva.

- Nohát, mi van itt? - kérdi a gránátos.

- Vegye le a sapkáját, uram, egy hölgy jelenlétében! - szól rá Bedford.

- A sapkámat! Te kis nyava...

De többet nem tudott mondani, mert a kis Bedford vagy két lábnyira felugrott, és úgy leverte a sapkáját, hogy a szobát ibolyaszaggal töltötte meg az ambróziás púderfelhő. Az óriás hatalmas alakja megrázkódott erre a sértésre. - Ezért megöllek, te kis koldus! - mordult fel, és éppen elindult, hogy széttépje Dicket, mikor beléptem a fejéről szállongó púderfelhőbe.

- Az agyadat is kiverem abból a ronda fejedből, nemcsak a púdert! - mondja Bedford, és a piszkavashoz ugrik. (Ebben a pillanatban léptem be.)

- Mi... mi ez a kommóció? - mondom, hangomban a meglepetést határozottsággal elegyítve.

- Félre az utamból, szétverem a fejét! - üvölt Bulkeley.

- Vegye fel a sapkáját, és hagyja el a szobát - mondom, még mindig ugyanezzel az elegáns eréllyel.

- Teszed le azt a piszkavasat, te gyáva! - ordítja a koszt-kvártélyért szolgáló szörnyeteg.

- Miss Prior! - mondom (mint egy méltóságteljes képmutató, és bevallom, az is voltam) - remélem, senki sem merészelt gorombáskodni magával? - és körülhordozom tekintetemet, először a vérző orrú lovagon, aztán fegyverhordozóján.

Miss Prior szörnyen megvető arccal válaszolt:

- Köszönöm, uram - mondta. Hátrafordult, és rám nézett azzal a szürke szemével. - Köszönöm, Richard Bedford! Az Isten áldja meg érte! Bárhogy alakul is a sorsom, mindig hálás leszek magának - s ezzel büszke alakja kisuhog a szobából.

Tehát meglátott engem a mögött az átkozott szobor mögött. És én nem rohantam oda hozzá! Ó, kínok és gyötrelmek! Ó, skorpiók, ördögök és vasvillák! Még Bedford arcán is (mely különben lovagi hálával ragyogott, mikor Bessy pár jó szót szólt hozzá elmenőben) megvető tekintet ült, mikor felém fordult, hogy aztán kitágult orrlyukakkal, kissé lihegve nézzen farkasszemet ellenségeivel. Csatabuzogányát még mindig a kezében szorongatta.

Mikor Elisabeth kiment, pillanatnyi csend lett, aztán a fekete bárány felemelte arcáról a véres patyolatot, és felkiáltott: - Öld meg, a mindenit! Ez a fickó meg mert engem ütni, az én állapotomban, és méghozzá mikor a földön feküdtem! Bulkeley, te hórihorgas tökfilkó, öld meg, ha mondom!

- Csak tetesse le vele előbb azt a piszkavasat - morog Bulkeley.

- Félsz, te gyáva melák? Maga meg röpülni fog, maga Mr. Hogyhívják... Mr. Bedford... maga ki lesz rúgva, ebben olyan biztos lehet, mint abban, hogy mi a neve. El fogok mondani a sógoromnak mindent, ami meg azt a nőt illeti...

- Ha egy rossz szót szól róla, bottal verem el, ahol csak meglátom, Baker kapitány! - kiáltok rá.

- Magát ki kérdezte? - vicsorít rám a kapitány, és újra hanyatt dől.

- Ki mondta magának, hogy ebbe beleüsse az orrát? - mondja a fegyverhordozója.

Olyan dühbe jöttem, és annyira szerettem volna találni valakit, akin kitölthetem a mérgemet, hogy bevallom, erre nekiestem Bulkeleynek. Két olyan heves ütést mértem a mellényére, hogy összecsuklott, mint a bugylibicska, és olyan szörnyen hányta-vetette magát, hogy Bedfordból kirobbant a nevetés. Még a bevert orrú-szemű kapitány is nevetni kezdett. Aztán, okulva Dick példáján, felkaptam az asztalon fekvő szép fényes tőrt, amivel a lapokat meg a magazinokat szokták felvágni, megmarkoltam és megforgattam a fegyvert, és szavamra, bele is vágtam volna az óriás dagadt testébe, ha csak egy mozdulatot is tesz felém. De az csak kiabált: - Ezt megkeserülitek, ti gyávák! Megöllek mindkettőtöket! -, s ezzel felkapta a szőnyegről a sapkáját, és kivonult a szobából.

- Ennek azért örülök, amit most csinált - mondja Baker, megbiccentve a fejét. - Azt hiszem, legjobb lesz, ha pakolok.

És most a Düh Ördöge, mely eddig megszállva tartott, még rosszabb ördögnek adta át helyét: a Féltékenység Ördögének. Odafordultam a kapitányhoz, aki éppen el akart sompolyogni:

- Állj! - kiáltottam, mondhatnám üvöltöttem fel.

- Szeretném tudni, hogy ki bántotta magát? És ki a fene merészel így beszélni velem? - mondja Clarence Baker, mindezt bőséges káromkodásokkal fűszerezve, amelyeket itt nem tartok szükségesnek felsorolni. De azért megállt, és csoszogva megfordult.

- Maga az előbb Miss Priort emlegette - mondom. - Van talán valami kifogása ellene?

- Mi köze hozzá? - kérdezte.

- Én vagyok a legrégibb barátja. Én hoztam őt ehhez a családhoz. *Mer* egy szót is szólni ellene?

- Ki a fene akart szólni?

- Maga már régebben is ismerte?

- Igen, ismertem.

- Mikor a Bellenden nevet használta?

- Persze hogy akkor. És mi köze hozzá? - rikolt fel.

- A mai napon megkértem a kezét, uram. *Ez* a közöm hozzá! - feleltem komor méltósággal.

Mr. Clarence füttyentett egyet. - Ó, hát ha ez a helyzet, akkor persze nincs semmi mondanivalóm!

A féltékeny démon megmozdult bennem, és hatalmába kerített.

- Tehát úgy érti, hogy *van* valami, nem? - meredtem az ifjú semmirekellőre.

- Nem, szó sincs róla! - tiltakozik, és látszik, hogy nagyon be van ijedve. - Nincs semmi. Úri becsületszavamra, nem tudok semmiről. (Szokatlanul tüzesnek nézhettem ki ebben a

pillanatban, és be kell vallanom, nagyon szívesen összevesztem volna valakivel.) Nem, nem tudok én semmiről. Évekkel ezelőtt, tudja, jártam abba a színházba, Pillangó Tommal meg Pulykavárival meg két-három fickóval. Dolphin volt a főnök. És be szoktunk járni a színfalak mögé, és... és bevallom, egyszer csúful összevesztem a lánnyal. De az én hibám volt, bevallom, az én hibám volt. Ő erre otthagyta a színházat. És nagyon rendesen viselkedett. És én nagyon megbántam. És azt hiszem, van olyan rendes nő, mint akárki. Az apja rossz hírű vénember volt, de rendkívül tiszteletre méltó - tudom, hogy az volt. Meg volt egy fickó, aki Bombayben szolgált, a fickót Walkernek vagy Walkinghamnek hívták, igen, Walkinghamnek; tudja, a Harmónia Barlangban szoktam vele összefutni; és ő is azt mondta nekem, hogy olyan rendes lány, amilyet csak el lehet képzelni. És irtó odavolt, hogy el kellett hagynia. És el is vette volna, csak az apja, a tábornok, nem egyezett volna bele. És mikor elment, már megérett arra, hogy felakassza magát. Iszonyúan ivott, aztán mindig káromkodott a lány miatt, mi meg ugrattuk, tudja. Hitvány, közönséges ember volt, de nagyon szenvedélyes fickó. És ha tényleg el akarja venni, persze bocsánatot kérek, meg minden; és úri becsületszavamra nem tudok róla semmi rosszat. És sok boldogságot kívánok magának, meg minden ilyesmit. Igazán, de igazán! - És ezzel az aljas, kártékony kis majom elosont, és feltámolygott a saját szobájába, a saját fészkébe.

A derék Mrs. Bonnington ebben a pillanatban jelent meg egypár csemetéjével. Saját kulcsa volt a kertajtóhoz, így szabadon közlekedhetett, és áthozta a gyerekeit egy kis délutáni játékra meg verekedésre a kis unokatestvéreikhez. Bessy határozottan nem nevelte jól ezeket az apróságokat. Talán a nagyanyjuk rontotta el őket, tönkretéve a nevelőnő munkáját? Természettől fogva voltak ezek a kölykök ilyen utálatosak (ez is gyakran előfordul), vagy gyámolítóik hanyagsága tette őket ilyenné? Ha Bessy jobban szerette volna a védenceit, talán jobbak lettek volna? Volt benne egyáltalán meleg, szerető anyai szív? Hohó! Egy gondolat, egy féltékeny gondolat hasított keblembe: és ha az enyém lenne, és anyja lenne az esetleges sok kis Agglegénynek, hozzájuk vajon kedves lenne-e? Vagy azok is önfejű, önző, kibírhatatlan kis szörnyetegek lennének, egyszóval olyanok, mint ezek a gyerekek? Nem, nem! Mondjuk, hogy Elisabethnek hideg a szíve - nem lehet mindenki tökéletes. De *per contra*[71] el kell ismernetek, hogy ha hideg is, megteszi a kötelességét. Milyen jó volt az öccseihez meg húgaihoz: milyen vidáman odaadta nekik a megtakarított pénzét; milyen csodálatosan viselkedett az anyjával; takargatta annak a semmirekellő vén spekulánsnak a bűneit, illedelmes gyermeki fátylak és ürügyek mögé rejtette a disznóságait. Az anyjával? Ah! *grands dieux!*[72] Meg akarsz nősülni, Agglegény, és ez a kapzsi koldus lesz az anyósod; az a pelyhes állú, kék kabátos fiú, azok a rágott körmű golyózók, csigabúgatók, savanyúcukor-szopogatók, azok a fejletlen lányok lesznek a sógoraid meg a sógornőid! Nálad fognak lakni. Olyan lehetetlenül gyenge és jólelkű vagy - tudod, hogy az vagy -, hogy sohasem fogsz tudni majd a sarkadra állni. Ezek a fiúk majd felnőnek: hivatalnokok lesznek vagy kereskedőinasok, adósságokba keverednek, és elvárják, hogy kifizesd a számláikat, azt akarják, hogy segítsd be őket ügyvédjelöltnek, és arra spekulálnak, hogy majd te kifizeted a tandíjukat. Az anyjuk ki se teszi majd a lábát a házadból. Turkálni fog a fiókodban meg a szekrényedben, dézsmálni fogja a fehérneműdet, sóvár szemével a hátadról is leszedné az inget meg a kabátot, és egyre csak azon töprengene, hogyan tudná kicsempészni a fiainak. Azok a közönséges ifjú bajkeverők kivétel nélkül minden áldott vasárnap veled fognak vacsorázni. És majd magukkal hozzák ifjú textiles meg ügyvédbojtár barátaikat. Váltókat fognak kiállítani a nevedre, vagy saját váltót

[71] Ezzel szemben. (latin)

[72] Nagy istenek! (francia)

adnak az uzsorásnak, és ha nem fizetsz, érzéketlen, zsugori vadállat lesz a neved. Eljönnek a lányok is, és gyakorolnak majd a feleséged zongoráján. *Ők* nemcsak vasárnap jönnek: folyton ott lebzselnek majd a házban. Sose lehetsz tőlük *tête-à-tête*[73] a feleségeddel. Ha meg majd felnőnek, azt akarják, hogy a nejed teadélutánokra hurcolja őket, és ő is hívjon össze olyan társaságot, ahol bemutathatják utálatos ifjú udvarlóikat. Majd elvárják tőled, hogy megalázd magad, hogy színházjegyeket szerezhess nekik ismerős újságíróktól. Te meg ülhetsz a hátsó ülésen, fizetheted a konflist a színházba meg vissza, elnézheted, hogy kacsintanak meg bólintanak az előcsarnokban mindenféle kétes piperkőcnek, és hogy kérik kölcsön a feleséged kesztyűit, ékszereit, parfümösüvegjeit és zsebkendőit, persze soha vissza nem adásra. Ha Elisabeth akármi okból megbetegszik, megvetik a lábukat a házban, a nejed meg féltékeny lesz rájuk. A tulajdon családod hölgytagjai, persze össze fognak veszni velük, az anyósod meg nagyon valószínűen alaposan be fog nekik olvasni. És ezt a nyomasztó bizonyosságot bizony magad vonod a saját fejedre, mert beleszerettél egy formás alakba, egy szürke szempárba meg egy aranyszínű (hogy ne mondjuk vörös) hajzatba! Ó, Agglegény, micsoda gályába ültél bele, micsoda család töltötte meg a hajódat!

Ezek a gondolatok futkároztak az agyamban, miközben a derék Mrs. Bonnington a fülembe csacsogott - állítom, hogy fogalmam sincs, miről. Úgy rémlik, elkaptam egy-két halk mondatát a patagóniai missziókról, az állami iskolákról meg Mr. Bonnington lumbágójáról, de nem vagyok benne biztos. El voltam én foglalva a magam gondolataival. Föltettem a szörnyű kérdést - és nem kaptam választ. Sőt Bessy elég dér-dúrral ment ki; nem voltam neki elég lovagias, na, de emiatt nem aggódtam. Ami Mr. Drenchert illeti, Bessy beszélt az iránta való érzelmeiről; és bár én jóval idősebb vagyok, mégis azt gondoltam, *ettől* a vetélytárstól nem kell félnem. De ha *igent* mond? Ó, istenem! Ó, istenem! Az *igen* Elisabethet jelenti - az biztos, hogy ragyogó fiatal lány -, de jelenti Mrs. Priort is, és Gust és Amelia Jane-t meg az egész baljós famíliát. Nem csoda, hogy miközben ezek a baljós gondolatok tolongtak az agyamban, Mrs. Bonnington szórakozottnak talált, és valami képtelen válaszomat kommentálva, így szólt: - No, Mr. Agglegény, magát biztos valami szerelmi csalódás érte! - Szerelmi csalódás! Egyesek egész jól elbírnák, ha *őket* érné szerelmi csalódás. Az én koromban, miután már olyan őrült szerelmes voltam abba a dublini illetőbe, egy második megrázkódtatást az ember már nem tud olyan lelkierővel elviselni! Hát! a kocka el volt vetve, s nekem ki kellett várni, hogyan fordul. - Hogy mi lehet a bajom? Hogy sápadt vagyok és rosszul nézek ki, és jobb lenne, ha elmennék Mr. D.-hez? - Köszönöm, drága Mrs. Bonnington. Az éjjel heves... heves fogfájásom, igen, fogfájásom volt; és, le sem hunytam a szememet, köszönöm. Hogy a legjobb kihúzatni? És hogy Mr. Drencher nagyszerűen húz, és a gyerekek hat fogát húzta ki? Most már sokkal jobb, és azt hiszem, hamarosan még jobb lesz. Visszavonulok a szobámba: fogok egy könyvet - egy szót se bírok belőle olvasni. Próbálom folytatni a tragédiámat. Tragédia? Hülyeség!

Gondolom, Mr. Drencher úgy vélte, hogy tegnapi páciensére bőven ráférne egy kis jó tanács és gyógyszer, mert muszáj volt neki ezen a napon, éppen a kapitánnyal való veszekedés után, másodszor is a Csalitosba látogatni. Szokása szerint felsétált a felső régiókba. Nagyon valószínű, hogy Mr. Clarence-t éppen orrának fürdetése közben találta, és gyógyírt rendelt neki a sérült szervre. Biztosan bekopogott Miss Prior gyerekszobájának az ajtaján is (ez a fickó mindig talált valami ürügyet, hogy *abba* a szobába belépjen), mert Bedford úrfi gyászosan élénk arccal lép hozzám: - Haha! Az ifjú Csontfűrész fönn van nála!

---

[73] Négyszemközt. (francia)

- Szegény Dickem - mondom -, hallottam a vallomásodat. Magam is éppen rohantam, hogy megmentsem Miss P.-t attól a gazfickótól.

- Főforrt bennem a vér - nyögi Dick -, bocsánat, felforrt. Mikor láttam, hogy az a sakál hozzányúl, nem tehetek róla, neki kellett mennem. Akkor is leütöttem volna, ha a tulajdon apám lett volna. És arról se tehetek, hogy kimondtam, ami a szívemet nyomta. Úgyis kijött volna belőlem, tudom, egy szép napon. Nincs több reményem, hogy az enyém lesz, mint hogy egyszer eljussak a Holdba. Azt hiszi, hogy sokkal különb nálam, pedig talán téved. No de hiába minden; nem törődik ő énvelem, nem törődik ő senkivel. Persze, most hogy kijött belőlem, nem maradhatok itt tovább.

- A te bizonyítványoddal elég könnyen kaphatsz magadnak másik helyet, Bedford!

De ő csak a fejét rázta. - Nem vagyok hajlandó többé senki csizmáját pucolni. Van nekem más helyem. Van egy kis spórolt pénzem. Szegény anyám, akihez ön valamikor olyan kedves volt, Mr. A., nincs többé. Egyedül vagyok. A fene ezt a Csontfűrészt, hát *sose* jön már le? Egyszer majd beszélek önnek a terveimről, uram, és tudom, hogy lesz olyan jó és segít nekem. - És ezzel Dick elmegy, maga a megtestesült bánat és kétségbeesés.

Jön ám már lefelé Csontfűrész az emeletről. Véletlenül éppen a hallban álldogáltam, hiszen tudjátok, ott beszélgettem Dickkel. Mr. Drencher dühösen rám mered, és azt hiszem, én sem maradtam adós gőgös pillantás tekintetében. Ő gyűlölt engem, én gyűlöltem őt: és örültem, hogy ő is gyűlöl.

- Hogy van a beteg, Mr. ... öö... Drencher? - kérdeztem.

- Egy kis zúzódás van az orrán, ecetes borogatás kell rá - mondja a doktor.

- Nagy egek! Csak nem vágta orrba szegényt az a gazfickó? - kiáltottam rémülten.

- *Szegényt*... kicsodát?

- Ó, igen, aha, valóban, semmi az egész - mondom mosolyogva. A helyzet az, hogy Elisabeth miatti természetes aggodalmamban megfeledkeztem Bakerről.

- Nem tudom, mit nevetgél, uram - mondja a vörös hajú gyógykovács. - De ha gúnyolódni akar, Mr. Agglegény, vegye tudomásul, hogy én azt nem fogom eltűrni! Velem nem fog gúnyolódni! - *Exit* Csontfűrész, fekete pillantásokat szórva felém.

Féltékeny rám, gondolom, amint a reggelizőszobában, ahol az előbb a csata folyt, egy székbe süppedek. Szóval téged is elkapott a láz, te szegény doktor! Micsoda vonzóereje van ennek a lánynak! Itt a komornyik, itt az orvos, itt vagyok én; itt van a kapitány, ő is beleesett, még-pedig orral. Tán még a kertész is szerelmes, tán a kisinas is a gombjait rágja a féltékenységtől, talán még Mons. Bulkeley is szerelmes belé? Fölemelek egy folyóiratot, s lapjait böngészve ezen töprengek.

Amint ott üldögélek és olvasgatok, megjelenik Mons. Bulkeley, úrnőjének köpönyegeit és csomagjait cipelve. - Lesz szíves levenni a sapkáját? - mondom hűvösen.

- *Ön* lesz szíves emlékezni arra, hogy ha valaha ezen a házon kívül meglátom, szétverem azt a ronda fejét - mondja a szörnyű szolga. De én csak kinyújtom a papírvágómat, mire morogva visszavonul.

Kétségbeesésem reménybe csap át: a házasság kilátása az előbb nagyon sötétnek tűnt, most vidámabb színt ölt. Van évi négyszázam meg a házam a Devonshire Streeten, a Bloomsbury Square-nél, annak a fölső része éppen elég nagy lesz nekünk. Ha gyerekeink lesznek, ott a Queen Square, ahol sétálhatnak meg játszhatnak. Jó pár nemesi famíliát ismerek, akik még

mindig ott laknak a környéken, ők majd eljönnek, meglátogatják a feleségemet, és kellemes, otthonos kis társaságunk lesz, ami megfelel szerény viszonyainknak. A Lamb's Conduit Streeten kitűnő üzletek vannak, a Lelencnél még mindig kellemes a zene. Az egyik klubomból ki fogok lépni, a másik meg ott van, pár lépésnyire.

Nem: a feleségem rokonai *nem* fognak engem gyötörni. Bessy rendkívül értelmes, határozott nő, nála hidegvérűbb fehérszemélyt nem is ismerek. Mrs. Priorral csak megfelelő (és remélem, ritka) időközökben fog találkozni. A testvérei meg megtanulják majd, hol a helyük, és nem akaszkodnak sem rám, sem a társaságomra. A barátaim művelt emberek és gentlemanek, nyugodtan meglátogatnak, nem fogják bánni, hogy egy bolt fölött lakom (a földszint meg a tágas Devonshire Street-i hátsó helyiségek ki vannak adva egy német játéknagykereskedőnek). Irodalmi munkámmal legalább egy-két százast hozzá fogok keresni a jövedelmemhez; és Bessy, aki egész életén át gyakorolta a takarékosságot, jó gyermek és jó testvér volt, biztosan jó feleség és - adná az Ég! - jó anya lesz. Miért, évi négyszáz *meg* kétszáz már nagyon szép kis jövedelem. És az én régi kollégiumi barátom, Wigmore, akit most neveztek ki bírónak? Majd szerez ő nekem, kell hogy szerezzen egy állást... mondjuk évi háromszázzal. Évi kilencszázból már egészen jól ki tudunk jönni.

A szerelem csupa lelkesedés és kétségbeesés. A jövő, amelyre pár perccel ezelőtt a kétség fekete felhője ereszkedett, most édes rózsaszínben pompázott. Már láttam magamat: boldog vagyok, szeretnek, vagyonom van; elképzeltem, amint egy nyári estén a Red Lion Square gyönyörűséges kertjében pihenek, és féltucat kicsiny Agglegény ugrándozik körülöttem a virágokkal behintett fűben.

Rövid beszélgetésünk után Mrs. Bonnington, aki nem sok örömet talált az én mogorva társaságomban, Miss Prior szobájába ment a gyerekeivel. Mikor a reggelizőszoba ajtaját időnként kinyitották, hallottam, hogy rohangálnak, lovacskáznak, verekszenek stb., stb. a drága csemeték a folyosókon. Egy idő múlva Mrs. Bonnington visszajött a gyerekszobából. - Mi történt, Mr. Agglegény? - kérdezte, amint átment a reggelizőszobán. - Miss Prior nagyon sápadt és szórakozott. *Maga* is nagyon sápadt és szórakozott. Talán udvarolt neki, maga rossz ember, és megpróbálta kitúrni Mr. Drenchert? Itt van, most meg olyan vörös, mint a szalagom! Ó! Bessy derék lány, és úgy szereti az én drága gyermekeimet. „Ó, drága Mrs. Bonnington - mondja nekem (de ugye nem árulja el Lady B.-nek, Lady B. iszonyú dühös lenne), ó! - mondja Miss P. nekem -, bárcsak az én kis védenceim is olyanok lennének, mint a kedves kis nagybátyjaik meg nagynénjeik, olyan csodálatosan jólneveltek!" Pop megint meg akarta verni a nagybátyját. Nagyon szeretném... szeretném, ha Frederick iskolába küldené ezt a gyereket! Miss P. is beismeri, hogy nem bír vele. Gyertek, gyerekek, itt az ideje, hogy menjünk vacsorázni. - Még egy kis fecsegés, és a drága hölgy lassan összegyűjti fiókáit. Unokahúguk és unokaöccsük is előkerül a gyerekszobából.

Unokaöcs és unokahúg nyomában előkerül az illedelmes Miss Prior is. Sokatmondó pillantást vetek rá, amely olyan nyíltan beszél, ahogy csak a szemek tudnak beszélni: - Jöjj, Elisabeth, beszélgess egy kicsit a te hűséges Agglegényeddel! - Értő oldalpillantással az asztalon hagyja az ernyőjét meg a kesztyűjét, kikíséri Mrs. Bonningtont meg a gyerekeket a kertbe, elnézi, hogy tűnnek el a papné meg a csemetéi a kertkapun át, s hogy esnek neki saját ifjú védencei az eperágyaknak; aztán természetesen visszatér a reggelizőszobába az ittfelejtett ernyőjéért meg a kesztyűjéért. Valami olyan nyugalom van ebben a nőben, könnyed, rettenthetetlen ügyesség, ami megrémít - *ma parole d'honneur!*[74] Hát ebben a fehér kebelben márványkő van a

[74] Becsületszavamra! (francia)

szokásos szivattyúszerkezet helyén? Lehet, hogy ennek a hűvös kéznek a fehér bársonykesztyűje alatt hideg acélcsontok rejteznek?

- Szóval Drencher megint itt volt, Elisabeth? - kérdem.

Vállat von. - Megnézte azt a nyavalyás Baker kapitányt. Az a rémes kis ember meg fog halni! Akkor se volt egészen józan, az előbb, mikor én... mikor maga látta. Bárcsak előbb jött volna... megakadályozta volna azt a szörnyű, részeg, illetlen veszekedést. Nagyon, nagyon aggódom, Mr. Agglegény. Meg fogja mondani az anyjának, meg fogja mondani Mr. Lovelnek. El fog kelleni mennem. Tudom, hogy el fog kelleni mennem.

- És nem tudod, hol találhatsz otthonra, Elisabeth? Máris elfelejtetted, mit mondtam reggel?

- Ó, Mr. Agglegény! Magából csak a felindulás beszélt. Nem gondolhat maga komolyan egy ilyen lányra, mint én, aki szegény és magányos, és annyi családi kötelezettsége van. Kérem, ne, Pop idenéz! Mit jelenthetnék én egy olyan férfinak, mint ön?

- Boldoggá tehetnéd életem hátralevő részét, Elisabeth! - kiáltom. - Olyan nagyon-nagyon régi barátok vagyunk, te aztán tudod, milyen a természetem.

- Ó, az biztos - mondja -, az biztos, hogy magánál kellemesebb, szelídebb teremtmény még nem született. (Valahogy úgy éreztem, hogy a „szelídebb teremtmény" szavakat meglehetősen szarkasztikus hangon mondta.) De gondoljon csak a szokásaira, drága uram. Emlékszem, hogy a Beak Streeten maga mindig csak adott, és mindig szegény volt, akármennyit keresett. Maga szeret könnyen és elegánsan élni; és azt hiszem, most sem veti éppen fel a pénz, és mégis a nyakába venne engem meg egy háztartás költségeit? Én mindig tisztelni, becsülni fogom magát, szeretni fogom mint a legjobb barátomat, és... *voici venir la mère du vaurien.*[75]

Belép Lady Baker. - Zavarom a *tête-à-tête*-et?[76] - kérdi.

- Az én jótevőm engem gyerekkorom óta ismer, és azóta a barátom - mondja Elisabeth, és a kedvesség egyszerű fénye csillog a tekintetében. - Éppen arról beszéltünk... éppen azt... khm!... meséltem neki, hogy a nagybátyám volt olyan kedves meghívni St. Boniface-be, hogy jöjjek, amikor csak itt nélkülözni tudnak; és hogy talán ön lenne szíves közbenjárni Mr. Lovelnél, hogy egy kis szabadságot kapjak, mikor ön meg a család ősszel Wight szigetére mennek. Mary mindenben gondot viselne a gyerekekre, én meg annyira szeretném látni a nagynénémet meg az unokatestvéreimet! Éppen arra kértem Mr. Agglegényt, használja fel önnél a befolyását, és kérje meg önt, járjon közbe, hogy szabadságot kaphassak. Éppen erről beszélgettünk.

A fészkes fülemülét erről! Persze nem mondhattam, hogy nem, de kijelenthetem, hogy addig a pillanatig fogalmam sem volt róla, hogy a társalgásunk a St. Boniface-i nagybácsi meg nagynéni körül forgott. Megint elfogott ugyanaz a szörnyű gyanú, ugyanaz a szörnyű kétség, ami megtorpantott, elvette a lélegzetem és elsápasztott, mikor Bessy és Clarence kapitány között elkezdődött az a beszélgetés - elhűltem, mintha egy hideg kígyó siklott volna végig a hátamon. Mi minden történt ennek a nőnek az életében? Tudok én róla mindent, vagy csak annyit, amennyit ő jónak lát? Ó, Agi, Agi! Attól félek, te csak egy vén szamár vagy!

- Mr. Drencher éppen most járt itt, és megnézte a fiát - folytatja Bessy lágyan -, és arra kéri ladységedet, parancsolja meg a fiának, vigyázzon jobban magára. Mr. D. azt mondja, hogy Baker kapitány valósággal megrövidíti az életét a könnyelműségével.

---

[75] De itt jön annak a semmirekellőnek az anyja. (francia)

[76] Édes kettest. (francia)

Megérkezik Lovel a városból. A gyerekek rohannak a papájukhoz, Miss Prior pedig bájosan pukedlizik a patrónájának, és illedelmesen kisuhog a szobából. Elszorult szívvel mondom magamban: „Hiszen ez a lány becsapta - igen, ez a jó szó -, becsapta Lady B.-t. Elisabeth! Elisabeth! Lehet, hogy *engem* is becsapsz?”

Mielőtt Lovel belépne, Bedford sebesen végignyargal a szobán. Sápadt, mint egy kísértet, az arca szörnyen mogorva.

- Itt van, megjött az úr - suttogja a fülembe Dick. - Most aztán minden kigyün... bocsánat, kijön. Hát Bessy megfogta önt, mi? Gondoltam, hogy meg fogja fogni. - És kísértetiesen vigyorog.

- Mit akarsz ezzel mondani? - kérdezem, és mondhatom, fülig elvörösödöm.

- Mindent tudok. Este majd beszélgetünk, uram. Az ördög vinné el ezt a lányt, a fene egye meg! - És öklét a szeméhez nyomva úgy rohan ki a szobából, hogy majd elüti Buttonst, aki éppen a délutáni teát hozza be.

- Mi a csuda van itt? Miért versz le mindent? - kérdi Lovel a vacsoránál a komornyikjától, aki tényleg úgy viselkedik, mint aki megzavarodott. Bedford rendszerint melankolikus arcára most vad mogorvaság ült, és felszolgálás közben rengeteget ügyetlenkedett. Sógorával Lovel nem sok szót váltott, még nem bocsátotta meg neki a két nappal azelőtti huszárcsínyjét. És mikor Lady Baker felkiáltott: - Úristen! Te gyerek! Mi történt veled? -, és a kapitány azt válaszolta: - Nekimentem egy sötét ajtónak, eleredt az orrom vére -, Lovel fel se nézett, s nem szólt egy részvevő szót se. - Ha ez a fickó szétverte volna azt az üres fejét, akkor se lennék bánatos - mormogta felém az özvegy úriember. Mr. Lovel szörnyen utálta a kapitány hangját, *tónusát* meg általában a modorát. Az asszonyok zsarnokoskodását el tudta viselni, de voltak emberek, akiknek a közönségessége és beképzeltsége ellen fellázadt.

És még mindig egy szó se esett a reggeli veszekedésről. Ott ültünk, mindnyájunk feje fölött a Damoklész kardja, mi meg csak mosolyogtunk, csevegtünk, beszélgettünk a szakácsművészetről, a politikáról, az időjárásról, meg tudom is én miről. Bessy a teánál tökéletesen hűvös és méltóságteljes volt. Úgy látszik, *őt* se a veszély, de még a bizonytalanság sem izgatta. Ha késő estére kitűzték volna a kivégzését, elkészítette volna a teát, játszott volna egy kis Beethovent, a szokásos hangján válaszolgatott volna a kérdésekre, és a szokásos méltóságteljes nyugalmával suhogott volna egyikünktől a másikunkhoz, egészen a lefejezés órájáig - akkor aztán meghajolt volna, kiment volna, és szépen, nyugodtan végrehajtatta volna az amputációt. Csodáltam, és megrémültem tőle. Minél többet gondolkoztam felőle, annál mélyebbre csúszott le a hideg kígyó a hátamon. A whistnél olyan szörnyű hibákat csináltam, hogy még a derék Mrs. Bonnington is elvesztette a türelmét, no meg tizennégy shillingjét. Biztosak lehettek benne, hogy Miss Prior mindent kihozott volna a lapjából, ő aztán nem hibázott volna egyszer sem. A megszokott órában nyugovóra is tért. Mrs. Bonnington megitta a maga pohár forralt borát, és szintén visszavonult. Mivel Lovel szigorúan rajta tartotta a szemét a kapitányon, a tiszt úr csak egy kis sherryhez meg ásványvízhez juthatott, így hát józanul kellett lefeküdnie. Lady Baker karjaiba ölelte Lovelt, szegény barátom meg alázatosan alávetette magát e műveletnek. Mindenki ment lefeküdni, és szó se esett a reggeli eseményekről. Haladékot kaptunk: legalább reggelig biztosan nem lesz kivégzés. Vedd föl a hálósipkádat, Damoklész, és szenderegj legalább ma éjjel! Szendergésedet nem rövidítheti meg a Végzet szörnyű bárdja.

Talán azt kérditek, hogy mi okom volt *nekem* a rémületre? Velem semmi se történhetett. Én nem veszthettem el a nevelőnői állásomat. Hát, ha muszáj bevallanom az igazat, én sem jártam el egészen becsületesen Bessy alkalmaztatása ügyében. Mikor beajánlottam Lovelnek meg a néhai Mrs. L.-nek, szívvel-lélekkel felelősséget vállaltam a megbízhatóságáért és a

többi és a többi. Leírtam, milyen tiszteletre méltó a családja, meséltem az apja hadjáratairól, a nagyapja (az öreg dr. Sargent) híres prédikációiról; és hihetetlen ékesszólással áradoztam nagybátyjának, a St. Boniface magiszterének tudásáról és jelleméről, meg arról, hogy mennyire és milyen megérdemelten tiszteli a magiszter az unokahúgát. De bevallom, hozzá se nyúltam Bessy életrajzának ahhoz a részéhez, amely az akadémiához kapcsolódott. *A quoi bon?*[77] Talán minden gentleman és lady olyan nagyon örülne, ha mindent el kellene magáról mondania? Így hát mélyen hallgattam az akadémiáról, nemkülönben a derék Dick Bedford, a komornyik. Ha ez a bajkeverő kapitány feltárná a titkot, tudom, hogy szörnyű felzúdulás lenne a házban. Szembe kellene néznem Lovel nem is alaptalan szemrehányásaival a *supressio veri*[78] miatt, nem is beszélve a két *virago,*[79] a Lovel gyerekek két nagymamája haragjáról. A két nőtől jobban féltem, mint tőle, bár a lelkiismeretem azt súgta, hogy nem jártam el egészen helyesen a barátommal.

Mikor tehát meggyújtották a lefekvéshez a gyertyákat, és mindenki jóéjszakát mondott, vidáman és átkozottul képmutató mosollyal megszólítottam a kapitányt: - No, Baker kapitány, ha átjön a szobámba, odaadom azt a könyvet.

- Miféle könyvet? - kérdi Baker.

- Hát azt a könyvet, amiről reggel beszéltünk.

- Akasszanak föl, ha tudom, hogy miről beszél - mondja. Szerencsére Lovel egy undorító vállrándítással meg egy hozzám intézett jóéjszakáttal kivonult a szobából a gyertyájával a kezében. Nyilván azt gondolta, hogy az a nyavalyás sógora nem nagyon emlékszik már vacsora után, hogy mit mondott vagy mit csinált reggel.

Most, hogy kettesben maradtam a fekete bárannyal, már nyugodtan beszélhettem. - Magának igaza van. Szó se volt semmiféle könyvről, Baker kapitány. De négyszemközt akartam magával beszélni, és ki akartam fejteni magának azt a nagyon komoly óhajomat, hogy mindent, ami ma reggel történt - *érti, mindent* - tekintsen szigorúan bizalmasnak, és ne beszéljen róla *az égvilágon senkinek* - érti? -, senkinek.

- A fene egyen meg - tört ki Baker -, ha értem, hogy mit akar a könyveivel meg a „szigorúan bizalmasával". Azt mondok, amit akarok, akasszanak föl, ha nem!

- Ebben az esetben, uram - mondom -, lesz szíves elküldeni egy barátját Fitzboodle kapitány barátomhoz! Kénytelen vagyok a dolgot kettőnk személyes ügyének tekinteni. Maga megsértett egy hölgyet, mégpedig mint megtudtam, már másodszor - egy hölgyet, akiről tudja, hogy milyen szálak fűzik hozzám. Maga se tőle, se tőlem nem kért bocsánatot, amivel pedig mind a kettőnknek tartozik. Még azt se hajlandó megígérni, hogy hallgatni fog arról a kínos jelenetről, amelyet a saját brutális és gyáva viselkedése idézett elő. Ezért viselnie kell a következményeket, uram! Viselnie kell a következményeket! - És keményen a szemébe néztem a gyertyacsonk fölött.

- A fene egyen meg! és akasszanak föl!... és stb., stb. - mondja -, ha tudom, hogy mi ez az egész! Mi a fenét beszél maga nekem a könyvekről meg hallgatásról meg bocsánatkérésről, meg hogy hozzám küldi Fitzboodle kapitányt? Nem vagyok én kíváncsi Fitzboodle kapitányra, arra a kövér vadállatra! Nagyon jól ismerem én őt!

---

[77] Kinek lett volna ez jó? (francia)

[78] Az igazság eltussolása. (latin)

[79] Hősnő. (latin)

- Pszt! - mondom. - Itt van Bedford. - Csakugyan ebben a pillanatban jött be Dick bezárni a házat és eloltani a lámpákat.

De Clarence kapitány csak annál hangosabban beszélt, helyesebben ordított: - Bánom is én, hogy ki hallja! Ez a fickó már megsértett engem máma, és kitekertem volna a nyakát, ha nem fekszem a földön, ha nem vagyok olyan átkozottul gyenge és ideges, meg nem vagyok még mindig lázas... és... és a fene egye meg az egészet! Mit akar maga tőlem, Mr. Hogyishívják? - És a kis nyavalyás majdnem elsírja magát.

- Hajlandó egyszer s mindenkorra megígérni, hogy az az ügy, amiről beszéltünk, kettőnk közt marad? - kérdem egy Drakón szigorával.

- Én nem szólok róla egy szót sem. Csak már maguk hagynának nekem békét, és ne nyaggatnának mindig. Úgy szeretném, ha kaphatnék egy pohár szódás konyakot a hálószobámba. Nem tudok anélkül elaludni - szepeg a nyavalyás.

- Sajnálom, hogy magához nyúltam, uram - mondja Bedford szomorúan. - Nem volt érdemes. Feküdjön le, hozok magának valami meleget.

- Tényleg hoz? Nem tudok elaludni nélküle. Hozzon most... hozzon most! És nem szólok senkinek semmiről egy szót se, nem én, úri becsületszavamra nem szólok. Jó éjszakát, Mr. Hogyishívják... - Ezzel Bedford a hálószobájába vezeti a helótát.

- Lefektettem, adtam neki egy pohárral, tettem bele egy kis laudánumot is. Nincs kikészülve. Nem sokat ivott máma - mondja Bedford. Félelmetesen sápadt az arca, mikor visszajön a szobámba.

- Laudánumot adtál neki? - kérdezem.

- *Csontfűrész* hozta neki tegnap... ő mondta, hogy adjak be neki egy kicsit... negyven cseppet - morogja Bedford.

Aztán a kis majordomus mindkét kezét a mellényzsebébe dugja, és rám néz. - Párbajozni akar érte, uram, valóban? Kihívni, meg ilyesmi? Pfuj! - kacag fel gúnyosan.

- Bevallom, ez a kis bajkeverő nem is méltó erre - mondom - és abszurdum, hogy egy olyan békés ember, mint én, ilyen késő este lőport meg golyót emlegessen. De hát mit tehettem volna?

- Én aszondom, ezért a lányért nem érdemes! - szedi ki Bedford összeszorított öklét a mellényzsebéből.

- Mit akarsz ezzel mondani, Dick? - kérdem.

- Lóvá teszi magát, lóvá tesz engem, lóvá tesz mindenkit! - mennydörög Dick. - Nézzen ide, uram! - és az összeszorított markából egy darab papírt röpít az asztalra.

- Mi ez? - kérdezem. Az ő kézírása: megismerem a papíron az ő tiszta, fegyelmezett írását.

- Nem magának szól, de nem is nekem - mondja Bedford.

- Akkor hogy merted elolvasni? - kérdem remegve.

- *Neki* szól. A Csontfűrésznek - sziszegi Bedford. - Csontfűrész ejtette el, mikor beszállt a csézájába, én meg elolvastam. *Én* nem izgatom magam, hogy nekem szól-e vagy se. Elmondja neki benne, hogy ön hogy kérte meg a kezét. (Hah!) Innen tudtam meg én is. És tudja, hogy minek nevezi magát ez a lány, és minek nevezi magát az a... az a ricinusitató állat? És tudja, hogy mit mond magáról ez a lány? Hogy nem mert melléállni reggel. Itt van, itt áll a tulajdon keze írásával és pecsétjével. Ha akarja, elolvassa, ha nem akarja, nem olvassa. És ha utána

ópiummal vagy mandragorával el tud aludni, akkor azt ajánlom, vegyen be belőlük. *Én* megyek, és beveszek egy kicsit a kapitány orvosságából, be én.

És otthagy engem a végzetes papírral az asztalon.

Na most, tegyük fel, ti vagytok az én helyemben - elolvastátok volna azt a papírt, vagy nem olvastátok volna el? Tegyük fel, hogy valami hír - rossz hír - érkezik arról a nőről, akit szerettek, akarjátok-e hallani, vagy nem? Otelló talán gazfickó volt, amiért engedte, hogy Jágó beszéljen? Ott feküdt a papír. Csillogva hevert a lámpa alatt. A ház már egészen elcsendesedett.

HATODIK FEJEZET

Cecília utóda

MONSIEUR ET HONORÉ LECTEUR![80] Mintha velem szemben ülnél, olyan pontosan látom nemes vonásaidon a megvetést, mikor töredelmes vallomásomat olvasod, hogy én, I. Agglegény, tolvaj módon betörtem Edward Drencher (a Sebészek Ír Királyi Kollégiumának tagja - pfuj! a nyavalyás méregkeverő, sose állhattam!) magánterületére: felnyitottam és elolvastam bizonyos tulajdonát képező levelet. Lehet, hogy hibáztam, de én őszinte vagyok. Én elmondom a gonosztetteimet, vannak viszont, akik befogják a szájukat. Emellett vedd figyelembe, hogy mekkora volt a kísértés, és hogy Bedford beszámolójából máris milyen borzasztó bepillantást nyertem abba a levélbe. *Neked* hogy tetszene, ha a szíved hölgye lelkiismeretlenül játszana a szíveddel, ami neki nincs, vagy másnak adta? Én egyetlen nőből sem akarok Mrs. Robin Grayt csinálni, csak azért, mert a „mamikája kényszerítette", hogy akarata ellenére férjhez menjen. Ha Miss Prior jobban szereti ezt a gézvakarót, mint engem - gondoltam -, hogy is erőszakoskodhatnék? Ő a fiatalabb, biztosan erősebb is, mint én. Egyesek szerint talán még csinos is. (Mellesleg, milyen furcsa ez sok nőnél: szívügyekben szemmel láthatólag nem törődnek vele, de még csak észre sem veszik, hogy egy férfi úriember-e, vagy sem.) Lehet, hogy Elisabeth csak azért ingadozik köztem és érvágó, klistélyozó, foghúzó riválisom közt, mert nekem nagyobb a vagyonom, magasabb a társadalmi állásom? Ha ez így van, ha csak anyagi számításból választana engem, akkor a jövőben mindketten szép kis boldogságnak nézünk elébe! Hát válaszd ezt a lódoktort, lányom, ha őt jobban szereted! Én már úgyis tudom, mi az a szerelmi bánat. Nehéz - de kibírom! Tudnom kellene, meg kell tudnom, meg *akarom* tudni, mi van abban a levélben! Keringek az asztal körül, amelyen az éjféli gyertyacsonk alatt ott fekszik a levél, kinyújtom a kezemet... megragadom a papírt... és... jó, bevallom - igen -, fogtam és elolvastam.

Jobban mondva elolvastam azt a *részét,* amelyet az az érvágó, az a hólyaghúzó elszórt. Nem volt az levél, csak levéltöredék, de ezt a töredéket is milyen keserű volt lenyelni! Egy marék keserűsó se lett volna undorítóbb! Bedford mondókájából kiderült, hogy mikor Aesculapius a csézájába szállt, ez a darab papír kihullott a zsebéből; a többit nyilván írójának a szeme előtt olvasta el! Míg átfutotta e sorokat, valószínűleg megfogta és megszorongatta írójuk hamis kezét. A *drága dokumentum* első részében valószínűleg neki szóló bókok voltak - a szörnyű folytatásból szerintem ez derül ki -, bókok ennek a pióca- és pirulaárusnak, akinek, szavamra, szerettem volna tízezer szikét a szívébe döfni, mikor kiböngészem a HŰTLEN hozzá intézett hízelgéseit! Így szólt a levél... (Hogy bevéső dött meggyötört szívembe minden szava! Ha ilyen

[80] Uram és tisztelt olvasóm! (francia)

volt a *harmadik* oldala - azt hiszem, ez lehetett a hozzám került papírdarab -, milyen lehetett az *első* meg a *második* oldal?) A szörnyű írásmű tehát így kezdődött:

„...a drága hajfürtöt a medaillonomban örökké viselni fogom, annak emlékére, *akitől kaptam*" (Drága hajfürt! az ám! az undorító vörösfejű! hogy nem szégyelli magát „drága hajfürtnek" nevezni?) ... „annak emlékére, akitől kaptam, és akinek a *rosszkedvét* megbocsátom, mert azt hiszem, hibái ellenére *egy kicsit mégis szereti* az ő szegény Lizzie-jét! Ó, Edward, hogy lehettél a múltkor *olyan,* szegény Mr. A. miatt! Hát el tudod képzelni, hogy valaha is mást éreznék a kedves öregúr iránt, mint gyermeki tiszteletet?" (*Il était question de moi, ma parole d'honneur!*[81] Én voltam a kedves öregúr!) „Gyermekkorom óta ismerem. Régebben, jobb időkben, bizalmas barátja volt a családunknak, nálunk is lakott, és meg kell mondanom, nagyon kedves volt hozzánk, gyerekekhez. Ha hiú is, te rossz fiú, hát ő az egyetlen hiú férfi a világon? Hát el tudod képzelni, hogy egy ilyen öregember (te *vén trotlinak* nevezed, te gonosz szatír!) valaha is hatni tudott volna az én szívemre? Nem, uram! (Aha! Szóval vén trotli vagyok, mi?) Bár nem akarom, hogy te is hiú légy, hogy mások úgy kinevessenek, mint te szegény Mr. A.-t, csak a *tükörbe kell nézned,* hogy lásd, *ilyen* riválistól nincs mit tartanod. Azt hiszed, tetszik nekem? Hiszen ha csak egy kicsit is mérgesen ránéznél, visszarepülne Londonba. Máma, mikor a *szörnyű kis páciensed* szemtelenkedett, és meg akarta fogni a kezemet, mikor akkorát ütöttem az orrára, hogy a szoba másik végébe *repült* - szegény Agi úgy meg volt *rémülve,* hogy nem *mert* bejönni a szobába. Láttam, hogy kukucskál a pázsiton egy bokor mögül, és csak akkor mert előjönni, mikor már a *szolgák megérkeztek.* Szegény ember! Nem lehet mindenki olyan bátor, mint *egy bizonyos Edward,* akiről tudom, hogy *vakmerő, mint egy oroszlán.* Na mármost, uram, nem szabad veszekedni azzal a nyavalyás kis kapitánnyal se, mert goromba volt hozzám. Megmutattam én neki, hogy nagyon jól tudok *vigyázni magamra.* Megismertem én a *csúnya férget* abban a pillanatban, amint megláttam, ha ő el is felejtett engem. Évekkel ezelőtt találkoztam vele, és emlékszem, akkor is ugyanilyen *goromba és része...*"

Itt a levél el volt tépve. A „része..." volt a vége. De ennyi is elég volt, nem? Ennek a nőnek én felajánlottam egy finom és férfias, mondhatnám kedves és gyöngéd szívet, felajánlottam évi négyszáz fontot állampapírokban, emellett a házamat a Devonshire Streeten, Bloomsburyben - és neki inkább Edward kellett, ő bizony, a fűzfánfütyülőjét, hogy tízezer patikamozsárban vernék szét azt a buta fejemet!

Miután elolvastam ezt a firkálmányt, elképzelhetitek, micsoda éjszakám volt. Mondhatom, nem sokat aludtam. Virrasztva hallgattam az órák ütését. Palotát építettem képzeletemben - ó! milyen fényeset és pompásat! -, s most ott feküdtem az összedöntött palota szétzúzott oszlopfői, törött oszlopai között! Tulajdon boldogságom romjain ültem, körülöttem a házias örömök legyilkolt hullái, amelyekről pedig olyan ártatlanul ábrándoztam. Tiktak! Az óraketyegésben minden pillanatban a virrasztó gyász lépteinek kongását hallottam. Reggel felé elszundítottam, és éppen azt álmodtam, hogy Glorvinával táncolok, mikor riadtan arra ébredtem, hogy Bedford behozta a borotválkozóvizemet, és nyitogatja a zsalukat. Mikor meglátta elnyúzott arcomat, megcsóválta a fejét:

- Látom, uram, *elolvasta.*

- Igen, Dick - nyöszörgöm az ágyból -, lenyeltem. - És felnevettem, mondhatom, ördögi kacajjal. - És most, hogy bevettem, nincs az a mákony vagy mandragora, nincs olyan altató szirup a patikájában (akasszák fel!), amitől én egy darabig aludni tudnék!

---

[81] Rólam volt szó, becsületszavamra! (francia)

- Nincs annak a lánynak szíve, uram. Én nem hiszem, hogy ezzel a fickóval is sokat törődne - morogja a komornyik. - Képtelenség is, az után, hogy *minket* ismer... - és ezzel gyászomnak társa leteszi a forróvizes kancsót, és visszavonul.

Sehol se vágtam meg magam a borotvával. Egész nyugodtan borotválkoztam. Csatlakoztam a családi reggelihez. Az az érzésem, szellemes voltam és szarkasztikus. A lehető legkedvesebben mosolyogtam Miss Priorra, mikor bejött. Kívülről, a viselkedésemből, senki se mondta volna, hogy *odabenn* valami baj van. Olyan voltam, mint egy alma - hát ki láthatta a férget magház-szívemben? Nem, nem, senki. Valaki, talán az öreg Lady Baker, bókolt, hogy milyen jól nézek ki. Mosolygó tó voltam: ki láthatta a békés felszínen, ragyogó vízililiomaim közt, hogy hűvös mélyemben egy hulla fekszik? - Egy kis mustáros csirkét? - Köszönöm, nem kérek. Mellesleg, te Lovel, azt hiszem, be kell ma mennem a városba. - De ugye vacsorára visszajössz? - Hát... Nemigen. - Ugyan már! Megígérted, hogy ma meg holnap még itt maradsz. Holnap jön Robinson, Brown meg Jones, találkoznod kell velük. - Így diskurálunk. Felelgetek, mosolygok, azt mondom: - Igen, ha lenne szíves még egy csészével - vagy: - Legyen szíves, adja ide a pogácsát - meg ilyesmiket, de halott vagyok. Úgy érzem, mintha a föld alatt lennék, eltemetve. Persze az élet, a teázás, a csevegés, a pogácsaevés megy tovább, nyílnak a százszorszépek, nap süt a fűre, mely alatt fekszem. Ó, istenem! Kegyetlen dolog ez: nagyon-nagyon egyedül vagyok, nagyon-nagyon magányos vagyok! Nincs közöm a világhoz, végeztem vele. El vagyok temetve. De a szellemem visszatér, itt lebeg a világban, melyhez nincs többé semmi köze; és a kísértetem mintha jönne, és rámosolyogna a saját síromra. Itt nyugszik Mister Agglegény, akit nem szerettek. Ó, egyedül, egyedül, egyedül! Ó, Sors! Miért rendelted, hogy én társtalan legyek? Mondd, hol a Bolygó Zsidó, hadd menjek meglátogatni! Van valahol egy üres világítótorony? Ki tudja, hol van Juan Fernandez szigete? Szerezzetek nekem egy hajót, és tüstént vigyetek oda! Mr. R. Crusoe-hoz van szerencsém? Kedves Robinson, adja át nekem a kecskebőr sapkáját, nadrágját és esernyőjét, legyen szíves! Menjen haza, és hagyjon itt *engem!* Tudjátok, ki a földön a legmagányosabb ember? Én vagyok. Vajon azt a sültet, amit az előbb reggelire ettem, azt a bárányt, ami a múlt héten még ott ugrándozott a mezőn (a falon túl, ahol a mit sem sejtő uborka sütkérezett, amiből a mártást csinálták hozzá) - szóval azt a bárányt vajon elég puhára párolták-e, hogy megehessem? Hát a szívemet? Szegény szív! Olyan lágy vagy, hogy a nők tőrt döfhetnek beléd? Szóval trotli vagyok, mi? Bessy meg mindig viselni fogja azt a „drága hajfürtöt", mi? Hahaha! Az omnibuszon furcsán néztek rám az emberek, mikor látták, hogy nevetek. Azt hitték, a bolondokházából menekültem, nem Putneyból. Elmenekülni? Ki tud elmenekülni? Bementem Londonba. Jawkins persze ott volt, az az érzésem, hogy locsogott, mint mindig. Felszálltam egy másik omnibuszra, és visszamentem Putneyba. „Visszamegyek és meglátogatom a síromat" - gondoltam. Azt mondják, a kísértetek közvetlenül haláluk után minduntalan régi tanyájuk körül bolyonganak, sóvárogva lebegnek régi barátaik és társaik körül. Gondolom, azt várják, hogy szünet nélkül róluk folyjék a társalgás, s lesik a barátok gyászos emlékezéseit. De mi van akkor, ha visszatérnek, és a kutya se beszél róluk? Csak képzeljétek el: visszatér Hamlet (az idősebb, a királyi dán), és ott találja Claudiust meg Gertrudot teljes kényelemben, egy darab hideg sült vagy mi fölött? Ilyen helyzetben nem lenne valami kellemes a néhai gentleman kísértetének, mi? Kukorékolj, kakas! Jöjj gyorsan, hajnal! Nyílj meg, süllyesztő! *Allons:* legjobb lesz megint a föld alá bújni. Szóval trotli vagyok, mi? Milyen furcsa volt ez a séta, föl a dombon, a házhoz! Milyen más hely lett ez a Csalitos tegnapról mára! Hát elvesztette a nap a fényét, a virág az illatát, a tréfa a csattanóját, az étel az ízét? Az áldóját! Hát ki ez a Lizzy tulajdonképpen, csak egy közönséges nő - az igaz, hogy szeplős -, javíthatatlanul unalmas, szikrája sincs benne a humornak: és te azt akarod mondani, Agglegény, hogy a szíved valaha ezért a nőért dobogott? Ennek a jéghideg orgyilkosnak az elfogott levelétől a szívem holtan omlott össze, visszavonhatatlanul holtan. Eszembe jut - első halálom apropó-

ján, amit Glorvina okozott -, hogy második dublini látogatásomkor milyen furcsa érzéssel sétáltam a Phoenix Park bizonyos fái alatt, ahol az 1. sz. Hűtlennel találkozni szoktam. Ott voltak a fák, ott voltak az énekesmadarak, ott volt a pad, amelyen üldögélni szoktunk - minden ugyanaz, és mégis mennyire más! A fákon más volt a levél, csodás bíborszín; a madarak paradicsomi dalt zengedeztek; a pad rózsaágy volt és friss virágerdő, amelyből az ifjú Szerelem illatos koszorút font Glorvina szobra köré. Rózsák és friss virágok? Reuma meg flanell alsó, te ostoba vénember! Lombok és madárdal? Ó, te érzelgős kelekótya! Szobor? Bábu, te locsogó, vén tökfej! karmazsinarcú bábu, a szíve korpával kitömve - szavamra, a Putneyból való ki-be utazásom előtti éjszakán én valóban meghaltam, az omnibusz átvitt a Styx másik partjára. Szenvedélytelen kísértetként tértem vissza, emlékeztem ugyan eleven életem napjaira, de nem éreztem többé semmit. Meghalt a szerelem, Elisabeth! Hiszen eljött a doktor, kiadósan beebédelt, és én nem haragudtam. Tegnap elmondtam őt mindennek, gyűlöltem, és féltékeny voltam rá. Ma nem érzem vetélytársnak, nem irigylem tőle a sikerét, és nem szeretnék a helyében lenni. Nem - esküszöm -, csöppet se akarom, hogy Elisabeth az enyém legyen, még ha ő szeretné is. Tegnap még izgatott volna, tegnap még volt szívem. Ugyan! Drága uram vagy izé... asszonyom! Mellettem ül a vacsoránál. Talán csinos is, talán szemez is. Kacsingasson másfelé! Könyörgöm, ne csapja be magát! Ha azt hiszi, hogy én fabatkát is törődöm magával, a szemével vagy a csinos barna hajával, vagy azzal, hogy szembe dicsér, vagy kicsúfol a hátam mögött - haj, haj! -, rettentően téved! *Peine perdue, ma chère dame!*[82] Az emésztőszervek még kitűnő, üzemképes állapotban vannak - de a szív? *Caret*.[83]

Tökéletesen udvarias voltam Mr. Drencherhez, sőt eltöprengtem azon, hogy mérgemben, hogy is ragadtathattam el magam annyira, hogy (gondolatban) bármiféle kellemetlen jelzőket aggassak erre a kitűnő, érdemes és jóképű fiatalemberre, akit szeretnek a szegények, és aki joggal nyerte el a páciensek széles körének a bizalmát. Az időjáráson és a kerti virágokon kívül másról egy szót se szóltam Miss Priorhoz. Nyájas voltam, könnyed, elég kellemes, de nem túl jókedvű, megérthetitek. Nem: esküszöm, a legcsekélyebb változást se fedezhettétek volna fel a viselkedésemben, a szemem se rebbent meg. Előzékenykedtem a két öregasszonnyal, meghallgattam a fecsegésüket, vidáman fölitattam a szalvétámmal azt a háromnegyed pohárnyi sherryt, amit Popham a nadrágomra borított. Állítom, nem tudtátok volna, hogy pár órával azelőtt csiklandós operáción estem át: kivágták a szívemet. Szív - ugyan! Láttam, hogy Miss Priornak remeg az ajka. Anélkül, hogy csak egy szó is esett volna köztünk, pontosan tudta, hogy ami egykori alázatos szolgáját illeti, mindennek vége. *Ő* megremegett egypárszor. Míg Drencher a tányérjával foglalatoskodott, a szürke szemek zavart könyörgéssel próbálták elkapni az enyémet. Szóval, *ő* megremegett; én meg, becsületszavamat adom, fütyültem rá, hogy szomorú-e vagy boldog, tőlem akár föl is akaszthatták volna. Tökéletes közömbösségemnek lehet-e jobb bizonyítéka, mint az, hogy két-három példányban lemásoltam a kétségbeesésemet megörökítő verseket. Ezek, talán emlékeztek rájuk, az egyik akkori évkönyvben jelentek meg, és általában egyik legérzelmesebb ifjú költőnk művének tartották őket. Emlékszem, a kritikák azt mondták, hogy „túlcsordul bennük az érzelem", „teli vannak komoly és szenvedélyes érzéssel" és így tovább. Még hogy érzés! Hahaha! „Egy gyászsújtotta szív szenvedélyes kitörései!" Szenvedélyes vonóhuzigálás, barátom. Persze hogy összerímel a „magány" meg a „talány", a „bánat" meg a „szádat", az „este" meg a „leste". A kétségbeesés meg egy jó vacsora tökéletesen összeférnek, biztosíthatlak benneteket. Hamis

[82] Kár az igyekezetért, drága hölgyem! (francia)

[83] Kihagy. (latin)

haj, hamis szív. Lehet, hogy savanyú a szőlő, de a vörös bor jó, uraim. Gondoljátok, hogy majd kisírom a szememet, mert Chloe Sztrephónhoz pártolt? Ha csak egy könnycseppet is találtok a szememben, hát sose lássak többé bort.

Mikor aztán a doktor felállt, mondván, hogy megy és megnézi a kertész beteg gyerekét, s közben sóvár pillantásokat vetett Miss Priorra, biztosíthatlak benneteket, még csak meg se csiklandozott a féltékenység, pedig Miss Bessy valóban kiment Mr. Drencher után a pázsitra, azzal az ürüggyel, hogy visszahívja Cissyt, aki főkötő nélkül szaladt ki.

- No, Lady Baker, kinek volt igaza? Magának vagy nekem? - kérdi a kedves Mrs. Bonnington, fejével a pázsit felé intve, ahol az ártatlan párocska mulatozott.

- Úgy gondolta, van egy kis regényke Miss Prior meg a doktor között? - kérdem mosolyogva. - Nem volt ez titok, Mrs. Bonnington.

- Igen, de voltak errefelé mások is, akik egy kicsit tüzet fogtak - mondja Lady Baker, s most ő int *felém* a vén fejével.

- Rám gondol? - viszonzom olyan ártatlanul, mint a ma született csecsemő. - Köszönöm szépen, de én már egyszer megégettem magam, Lady Baker, beleestem a tűzbe, és teljesen kiégtem. Bájos nemének egyik képviselője pár évvel ezelőtt otthagyott, s nagyon lekötelez ugyan, de nekem egyszer is éppen elég volt.

Nem azért mondtam ezt, mintha igaz lett volna, sőt éppen ellenkezője volt az igazságnak, de hát ha nekem úgy tetszik, hogy hazudjak a saját ügyeimről, könyörgöm, hát miért ne? És bár általában szigorúan igazmondó ember vagyok, biztosíthatlak benneteket, hogy ha egyszer hazudok, akkor bátran és jól hazudok.

- Ha, mint Mrs. Bonningtontól hallom, Mr. Drencher és Miss Prior szeretik egymást, én csak szerencsét kívánhatok régi barátnőmnek. És Mr. Drenchernek is szívből szerencsét kívánok. Azt hiszem, nagyszerű pár lesz belőlük. A fiatalember érdemdús, okos, csinos; és biztos vagyok benne, hölgyeim, önök is tanúsíthatják, hogy a lány milyen jó, hiszen alaposan ismerik.

- Drága Agglegényem - mondja Mrs. Bonnington még mindig mosolyogva és kacsingatva -, egy árva szót se hiszek abból, amit mond, egy árva szót se! - És eközben végtelenül elégedettnek látszik.

- Ó! - kiált fel Lady Baker - kedves Mrs. Bonningtonom, maga mindig párosítgat, ne is tagadja! Tudja, hogy azt hitte...

- Ó, ne, kérem!... - kiált Mrs. Bonnington.

- De igen. Azt gondolta, Mr. Agglegény, csakugyan azt gondolta, hogy a fiunk, hogy az én Cecíliám férje beleszeretett a nevelőnőbe. Szerettem volna én azt látni, hogy ilyet merészeljen! - fordul villámló szemekkel a néhai Mrs. Lovelnek a hárfa fölött megfakult vigyorral bámuló portréja felé. - Micsoda ötlet, mintha lenne nő a világon, aki ennek az angyalnak a nyomába léphetne!

- Hát nem is irigyelném azt a nőt - mondom.

- Csak nem gondolja, Agglegény, hogy az én Frederickem nem tenne egy nőt boldoggá? - kiáltja Mrs. Bonnington. - Még csak harminchét éves, a korához képest is nagyon fiatal, és a világon a legszeretőbb szívű ember. Nagyon meg vagyok lepve, hogy mondhat ilyen kegyetlen és szívtelen dolgot, hogy nem irigyelné azt a nőt, aki férjhez menne a fiamhoz!

- De drága Mrs. Bonnington, maga teljesen félreért engem - mondom.

- Hiszen mikor a szegény felesége még élt - folytatja Mrs. Bonnington -, maga is tudja, milyen csodálatosan kedvesen és gyengéden viselte el az ő... az ő rossz természetét, már bocsásson meg, Lady Baker!

- Ó, csak rágalmazza az én égbe szállt angyalomat! - kiáltja Lady Baker. - Csak mondogassa, hogy a fia nősüljön meg és felejtse el... meg hogy ezek a drágák is felejtsék el az édesanyjukat! Az én lányom előkelő lány volt, a legjobb nevelésben részesült, úri családból származott! A Bakerek Hódító Vilmossal jöttek be ide, Mrs. Bonnington...

- Azt hiszem, a fáraók udvarában is hallottam egy Bakerről - vágtam közbe.

- Még hogy egy Baker nem méltó egy Lovelhez, ez aztán a *szép* kis újdonság! Hallod ezt, Clarence?

- Mit hallok, assonom? - kérdi Clarence, aki ebben a pillanatban lép be. - Elég hangosan beséls, de én nem hallottam egy so-sót se.

- Te komisz fiú, már megint dohányoztál!

- Doányoztam ám! - mondja Clarence nevetve. - Benn voltam az Öt Haangban, és biliáádostam egy öeg baátommal! - Ezzel az üveg felé tántorog.

- Ó, ne igyál többet, gyermekem! - kiáltja az anyja.

- Ssínjózan vaok, ha mondom. Olyan kisit hagytok vacsoránál az üvegben, hogy akkor isok, mikor lehet, hát nem, öegfiú? Mi vesekedtünk tegnap, ugyi, Agglegény? Nem, az a sukorgyáos volt. Én nem haagsom, maga se haagudjon. Nincs haag. Egésségée, öegfiú!

A boldogtalan gentleman felhajtotta sherrys poharát, aztán félrevetve a haját, így szólt: - Hol a neveőnő, hol van Bessy Bellenden? A mindenit, ki ugdos engem az astal alatt?

- Kicsoda hol van? - kérdi az anyja.

- Bessy Bellenden, a neveőnő, ez az igazi neve. Tíz éve ismeem. A Prins sínházban táncolt. Be soktam jáni a sínfalak mögé. Suda sinos lány! - fecseg ki mindent ez a részeg ifjonc, mikor pedig kártékony szónoklatának mit sem sejtő tárgya belép a szobába, megint felkiált: - Gyee, ülj mellém, Bessy Bellenden, ha mondom!

Az öregasszonyok felugranak, arcukra borzalom ül. - Egy táncosnő! - kiáltja Mrs. Bonnington. - Egy táncosnő! - visszhangozza Lady Baker. - Igaz ez, kisasszony?

- A Bülbül és a Rósa, mi? - nevet a kapitány. - Emléksel, mikor Fosberryvel a flittees ruhában voltatok? De Bellenden mindig rendes lány volt. Fosbery nem, de Bellenden az volt. Le a kaappal előtted, Bellenden! Meg is pofoztál. Nem haagsom... én nem... nem... haagsom. Adjon még egy kis sherryt, maga hogyishívják, Bedford, és megadom magának az adósságomat. - Megint vad kacajban tör ki, fogalma sincs róla, milyen hatása volt a szavainak. Bedford halálsápadtan mered rá. Szegény Miss Prior is fehér, mint a márvány. Az özvegyek arcán harag, rémület és megdöbbenés. Szörnyű jelenet!

- Mr. Agglegény a megmondhatója, hogy csak azért csináltam, hogy segítsek a családomon - mondja a szegény nevelőnő.

- Igen, biz' isten! És senki se szólhat egy szót se ezért! - tör ki Dick Bedford zokogva. - Van olyan tisztességes, mint itt akárki!

- Könyörögöm, ki mondta magának, hogy üsse bele az orrát? - kiáltja a részeg kapitány.

- És maga tudta, hogy ez a perszóna színésznő volt, és mégis beajánlotta a fiam családjához? Ó, Mr. Agglegény, Mr. Agglegény, ezt nem hittem volna magáról! Ne szóljon hozzám, kisasszony! - kiáltja az izgatott Bonningtonné.

- Maga ezt a nőt az én imádott Cecíliám gyerekeihez hozta? - méltatlankodik a másik özvegy. - Kígyó, távozzék! Pakolja össze a holmiját, vipera, és ebben a percben hagyja el ezt a házat! Ne érj hozzá, Cissy! Gyere ide, drágaságom! Tűnjön el, maga szörnyszülött!

- Ő nem szörnyszülött, és mikor beteg voltam, nagyon jó volt hozzánk! - vág közbe könnyes üvöltéssel Pop. - Ugye nem megy el, Miss Prior? Drága szép Miss Prior! - És a gyerek a nevelőnőhöz rohan, és nyakát könnyeivel és csókjaival borítja el.

- Hagyd őt, Popham, drágaságom! Hagyd azt a nőt! - kiáltja Lady Baker.

- Nem hagyom, te vén bestia! És nem is fog elmenni, tudd meg! És bárcsak meghalnál!... Drága Miss Prior, ugye nem megy el, a papa nem engedi, hogy elmenjen! - üvölt a gyerek.

- Ó, Popham, ha Miss Prior rossz volt, akkor Miss Priornak el kell menni! - mondja fejét felvetve Cecília.

- Ez az én kislányom gyermeke! - kiáltja Lady Baker, Cissy meg, miután ő is rádobta a maga kis kövét Bessyre, olyan büszkén néz, mint aki roppant erényes cselekedetet hajtott végre.

- Isten áldja meg magát, Pop úrfi! Maga igazán derék fiú! - mondja Bedford.

- Igen, én derék fiú vagyok, és ugye nem fog elmenni, ugye nem? - sír a fiú.

Ám Bessy csak szomorúan lehajolt, megcsókolta és azt mondta: - De igen, el kell mennem, drágám.

- Ne nyúljon hozzá! Gyere onnan, fiú! Azonnal gyere onnan! - sikoltják a nagymamák.

- Én ápoltam, mikor skarlátos volt, mikor a saját anyja nem mert a közelébe menni - mondja Elisabeth szelíden.

- Szórul szóra igaz, úgy éljek - zokog Bedford -, és... és... az Isten áldja meg magát, Pop úrfi!

- Ez a gyerek máris elég gonosz és konok és goromba! - kiáltja Lady Baker. - Szeretném, kisasszony, ha nem fertőzné tovább!

- Gorombaság ilyet mondani egy tisztességes lánynak, asszonyom - mondja Bedford.

- Mondja, kisasszony, a komornyikkal is eljegyezte magát? - sziszegi a főrangú özvegy.

- Nincs semmi baja annak a Maxwell gyereknek, csak a foga... Mi a csuda történt? Drága Lizzym... kedves Miss Prior... mi van? - kiáltja a doktor, aki ebben a pillanatban lép be a kertből.

- Semmi se történt, csak ez a kisasszony új *szerepben* mutatkozott be - mondja Lady Baker. - A fiam éppen most mesélte, hogy Miss Prior táncosnő volt, Mr. Drencher; és ha maga úgy gondolja, hogy egy ilyen perszóna megfelelő társaság lesz az édesanyjának meg a húgainak, akik, azt hiszem, becsületes, templomba járó keresztények, akkor sok szerencsét kívánok hozzá magának.

- Ez... ez igaz? - kérdi a doktor döbbenten.

- Igen, igaz - sóhajt a lány.

- És te ezt sohasem mondtad el nekem, Elisabeth? - nyögi a doktor.

- Van ő olyan tisztességes, mint itt akármelyik nő! - kiáltja Bedford. - Minden pénzét a családjának adta.

- Nem volt becsületes dolog, hogy nem mondtad meg nekem. Nem volt becsületes - zokogja a doktor, és kísérteties búcsúpillantással hátat fordít.

- Hé, maga! Hogyishívják! Csontfűrész! - rikoltja Clarence kapitány. - Jöjjön vissza, ha mondom. Nagyon rendes lány, ha mondom. Becsületszavamra, nagyon rendes lány.

- Miss P.-nek nem lett volna szabad ezt előttem eltitkolnia. Az anyám meg a húgaim puritánok, mégpedig nagyon szigorúak. Nem vihetek be valakit a családba, aki... aki... Jó napot kívánok mindenkinek - mondja a doktor és eloldalog.

- És most lesz szíves összeszedni a holmiját, és eltűnni? - folytatja Lady Baker. - Drága Mrs. Bonningtonom, csak nem gondolja...

- Hát persze, persze, mennie kell! - kiáltja Mrs. Bonnington.

- Ne menjen el, míg Lovel haza nem jön, kisasszony. Nem *ezek* a maga gazdái. Nem Lady Baker fizeti magát. Ha maga elmegy, én is elmegyek. Nahát! - szólal fel Bedford, és a világvégéről súg valamit a lány fülébe...

- Maga is mehet, csakhogy megszabadulunk magától, maga szemtelen vadállat! - rikoltja a főrangú özvegy.

- No, Clarence kapitány! Ez szép kis munka volt - mondom.

- Én nem tudom... hova a fenébe lett a sherry... mi ez az egész hűhó? - mondja a kapitány, az üres üveggel játszadozva. - Ez a jány naon rendes jány... sinos jány. Ha tánsolni akar, hogy eltartsa a saládját, mi a fenéért ne tánsolhatna, hogy eltarsa a saládját?

- Pontosan ezt ajánlanám én is ennek a perszónának - mondja fejét fölvetve Lady Baker. - És most szeretném, ha elhagyná ezt a szobát, hallja?

Mikor szegény Elisabeth engedelmeskedett ennek a parancsnak, Bedford utánarohant; és tudom, hogy még öt lépést se mentek, mikor felajánlotta a lánynak a megtakarított pénzét és mindenét, amije csak volt. Tegnap még övé lehetett volna az enyém is, de becsapott. Lóvá tett, megcsalt engem, félrevezetett ezzel a doktorral. Nem tudtam többé bízni benne. Tegnapi szerelmem meghalt, ha mondom. A váza összetört, és senki se foltozza többé össze. Tudta ő is, hogy köztünk mindennek vége. Még csak rám se nézett, mikor kiment a szobából.

A két özvegy - egyiküket, azt hiszem, kissé megrémítette a győzelme - kivételesen ugyanabban a homokfutóban hagyta el a házat. Az ifjú őrült, aki ezt az egész rémséget okozta, eltámolygott valahová, fogalmam sincs, hová.

Négy óra felé bejött hozzám a kis Pinhorn, a gyermeklány. Fojtogatta a zokogás, mikor átnyújtott nekem egy levelet. - Elmegy, pedig ő mentette meg a gyerekek életét! Írt önnek, uram. És Bedford is megy. És megmondom előre, én is elmegyek. - Ezzel a síró szobalány visszavonul, otthagy engem, kissé rémülten, kezemben a levéllel.

„Kedves Uram! - írja Elisabeth. - A köszönet és hála néhány sorával tartozom önnek. Elmegyek anyámhoz, hamarosan majd csak találok másik állást magamnak. Szegény, jó szívű Bedford elmondta nekem, hogy odaadta magának a Mr. D.-hez írott levelemet. Láttam reggel, hogy maga mindent tud. Csak azt mondhatom, hogy családomhoz való összes szívességéért és barátságáért maradok őszinte és hálás híve - E. P.”

Igen: ez volt minden. Azt hiszem, *valóban* hálás volt. De nem volt őszinte, se velem, se a szegény sebésszel. Nem voltam én mérges, egy csöppet se: tisztelettel és jóakarattal, hogy ne

mondjam, csodálattal néztem erre a rettenthetetlen lányra, aki olyan vidáman és bátran játszotta végig hosszú és nehéz szerepét. De az én ostoba kis szerelmi fellángolásom egyetlen nap alatt kiégett és véget ért. Már tudtam, hogy sose tudna semmit érezni irántam. Azon a baljós, átvirrasztott éjszakán, mikor elolvastam a levelét, végiggondoltam a jellemét meg a történetét, és beláttam, hogy milyen mesterkélt, színlelő életre kényszerítette őt a szükség. Én nem kárhoztatom. Ilyen körülmények közt, ilyen családdal, hogy is lehetett volna nyílt és őszinte? Szegény gyerek! Szegény gyerek! Hát megismerhetünk-e egyáltalán valakit? Ó, Istenem, a legtöbb ember nagyon magányos ám a világban! Ha van valakitek, aki szeret, ragaszkodjatok hozzá, és adjatok hálát érte az Istennek. Estefelé lementem a hallba: ott álltak szegényes bőröndjei és csomagjai, a kis gyermeklány meg zokogott fölöttük. Ez a látvány teljesen elférfiatlanított: azt hiszem, én is elbőgtem magam. Szegény Elisabeth! Ezekkel a kis kofferekkel kezded újra életed magányos útját! Pár aranyat adtam a lánynak. - Isten áldja meg! - zokogta, és még kétségbeesettebb bőgésben tört ki. Jó szíved van, te kis Pinhorn!

- Miss Prior... kerítsétek elő Miss Priort! Kinek a bőröndjei ezek itt? - kérdi Lovel, ahogy megérkezik a városból. Az özvegyek ugyanebben a pillanatban robogtak be.

- Nem láttál minket az omnibuszból, Frederick? - incselkedik őladysége. - Egész úton követtünk!

- A homokfutóban voltunk, drágám - teszi hozzá Mrs. Bonnington, meglehetősen idegesen.

- Kinek a bőröndjei ezek? És egyáltalán mi van itt? Miért sír ez a lány? - kérdi Lovel.

- Miss Prior elmegy - zokog Pinhorn.

- Miss Prior elmegy? A maga műve ez, Lady Baker? Vagy a tiéd, mama? - kérdi szigorúan a ház ura.

- Azért megy el, drágám, mert nem maradhat a családunknál - mondja a mama.

- Ez a nő nem megfelelő társaság az én angyalom gyerekeinek, Frederick! - kiáltja Lady. B.

- Ez a perszóna mindnyájunkat becsapott, kedvesem! - mondja a mama.

- Becsapott? Hogyan? Kit csapott be? - folytatja Lovel egyre tüzesebben.

- Clarence, drágám! Gyere le, édesem! Mondj el mindent Mr. Lovelnek. Gyere le, és mondd el neki ebben a percben! - kiáltja Lady Baker a fiának, aki ebben a pillanatban jelent meg a hall fölötti folyosón.

- Most meg mi a baj, könyörgök? - jön le Clarence kapitány. Közben persze beveri a lábát szegény Elisabeth bőröndjeibe, és felidézi rájuk szokásos átkait.

- Mondd el Mr. Lovelnek, hol láttad ezt a... ezt a perszónát, Clarence! No, uram, most figyeljen Cecília bátyjára!

- Láttam... láttam kék flitteres ruhában, a *Rózsa és a Bülbül*-ben, a Prince színházban... és csuda jóképű lány volt! - mondja a kapitány.

- Hallja, uram!

- Hallod, Frederick! - kiáltják egy szuszra a matrónák.

- Na és? - kérdi Lovel.

- Uramisten! Azt mondod, „na és”, Frederick? Tudod te, milyen egy színház? Mesélje el, Mr. Agglegény, Fredericknek, milyen is egy színház, és magyarázza meg, hogy az unokáimat nem nevelheti egy...

- Az unokáimat... Cecíliám gyermekeit... - süvíti a másik - nem fertőzheti meg egy...

- Csönd legyen! - mondom. - Mondja, Baker, tud róla csak egy rossz szót is, mondja?

- Nem. Az istenit! Én soha egy rossz szót se mondtam rá - mondja a kapitány. - Nem, akasszanak fel, tudja, de...

- No és ha én egész idő alatt tudtam ezt? - kérdi Lovel, alaposan elpirulva. - És ha én tudtam, hogy azért táncolt, hogy kenyeret keressen a családjának? Ha tudtam, hogy azért dolgozott és fáradozott, hogy támogassa a szüleit meg a testvéreit? Ha tudtam, hogy abból a pár garasából még most is támogatja őket? Azt is tudtam, hogy lázban és veszélyben vigyázott a gyerekeimre! Ezért talán ki kell dobnom, mi? Nem, az égre, nem! Elisabeth! Miss Prior! Jöjjön le! Jöjjön ide, kérem!

A nevelőnő, már az útra öltözve, ebben a pillanatban jelent meg a hall fölötti folyosón. Lovel egyre csak beszélt, hangosan és határozottan, míg ő halálsápadtan lejött.

Az özvegy úriember, még mindig roppant izgatottan, hozzálépett, és megragadta a kezét. - Drága Miss Prior! - mondta. - Drága Elisabeth! Maga mindig a legjobb barátunk volt. Ápolta a beteg feleségemet, vigyázott a lázas gyerekeimre. Maga csodálatra méltó gyermek és testvér a saját családjában, és ezért meg a velünk való jóságáért, a rokonaim - az anyósom - ki akarják dobni magát a házból? Ezt én nem tűröm! Az égre, nem tűröm!

Láttátok volna csak a kis Bedfordot, ahogy ott ült a nevelőnő ládáján, s ura szavára meglengette az öklét, és „Hurrá!”-t kiáltott! Eddigre a kiabálás meg a civakodás már vagy féltucat szolgát csalt ki az alagsorból a hallba. - Ki innen, mind! - üvölt Lovel, és a házi *posse*[84] vissza is vonul, Bedforddal az utóvédben, aki igencsak helyeslően bólogat az ura felé, miközben kihátrál a szobából.

- Ön nagyon jó és nagylelkű hozzám, uram - mondja a sápadt Elisabeth, zsebkendőjét a szeméhez emelve. - De ezeknek a hölgyeknek a bizalma nélkül, Mr. Lovel, én nem maradhatok itt. Isten áldja meg a hozzám való jóságáért. Ha megengedi, haza kell mennem az anyámhoz.

A derék gentleman tüzesen végigmérte a két idősebb nőt, aztán újra megragadta a nevelőnő kezét: - Elisabeth! Drága Elisabeth! Könyörgök, ne menjen el! Ha szereti a gyerekeket...

- Ó, uram! (Ennél a felkiáltásnál Miss Prior érzelmeit és arckifejezését már patyolatfátyol fedi.)

- Ha szereti a gyerekeket - lihegi az özvegy gentleman -, maradjon velük. Ha becsüli a... az apjukat (Thimantész, hol a zsebkendőd?), maradjon a házban, vegye föl azt a címet, amit mindenkinek tisztelnie kell! Legyen e ház úrnője!

- Az úrnője... énelőttem! - sikolt fel Lady Baker. - Mrs. Bonnington, ez a züllöttség iszonyatos!

- Legyen a feleségem, drága Elisabeth! - folytatja Lovel. - Vigyázzon továbbra is a gyerekekre, akik nem lesznek többé anyátlanok.

---

[84] Csődület. (francia)

- Frederick, Frederick! Hát nem vagyunk *mi* velük? - süvölti valamelyik öreg hölgy.

- Ó, szegény Lady Baker! - mondja Mrs. Bonnington.

- Ó, szegény Mrs. Bonnington! - mondja Lady Baker.

- Frederick, hallgass az anyádra! - könyörög Mrs. Bonnington.

- Mind a két anyádra! - zokog Lady Baker.

Mindketten térdre hullnak. Hallom, hogy kibuggyan valakiből a röhögés a zöld posztós személyzeti ajtó mögül. Kétségkívül Mr. Bedford foglalt ott el figyelőállást.

- Ó, Agglegény, drága Agglegény, beszéljen vele! - kiált a derék Mrs. Bonny. - Könyörgünk ennek a gyereknek, Agglegény, ennek a gyereknek, akit maga még a kollégiumból ismer, mikor még derék, szelíd, engedelmes fiú volt. Maga tud hatni az én szegény Frederickemre. Beszéljen vele egy anya kedvéért, akinek megszakad a szíve! Me-me-megáldom érte!

- De drága asszonyom! - kiáltom. Nem bírtam nézni, milyen gyászban van a drága lélek.

- Küldjetek Doktor Kényszerzubbonyért! Mondjátok neki, hogy hagyja abba az őrjöngését - kiáltja Lady Baker -, különben én, én, Cecília anyja, annak a szegény meggyilkolt angyalnak az anyja, én bolondulok meg.

- Angyal! *Allons*, ha mondom. Mióta megözvegyült, maga sohase hagyta ezt a szegény fiút békében. Maga örökösen veszekedett vele. Maga megszállta a házat, zsarnokoskodott a szolgáin, elrontotta a gyerekeit - maga, maga Lady Baker!

- Uram! - kiáltja őladysége. - Maga egy hitvány, beképzelt, közönséges alak! Clarence, verd meg ezt a goromba frátert!

- Nem - mondom -, mára elég a veszekedésből. És biztos vagyok benne, hogy Baker kapitány nem fog engem molesztálni. Miss Prior, el vagyok ragadtatva, hogy öreg barátom ilyen értelmes, ilyen jó magaviseletű, ilyen jó természetű nőre talált, olyan nőre, aki annyi megpróbáltatást annyi türelemmel viselt el, és aki majd gondot visel rá, és boldoggá teszi. Gratulálok mindkettőjüknek. Miss Prior olyan kitűnően viselte el a szegénységet, hogy biztos vagyok benne, jól fel fogja találni magát a jólétben is, mert nagy kincs ám az olyan hűséges, becsületes, kedves úriember, mint Frederick Lovel!

Egy ilyen szónoklat után, azt hiszem, elmondhatom, hogy *liberavi animam.*[85] Látjátok, egy szóval se panaszkodtam, egy szóval se céloztam „Edwardra", szikrát se voltam szarkasztikus, pedig olyan nyilakat lőhettem volna ki tegzemből, hogy Lovel és jövendőbelije reszkethettek volna tőlem. De hát mire jó elrontani a mások örömét? Morogjak mogorván a tálacskám fölött, amiért a barátom kapta meg a húst? Edd csak meg, boldog kutya! És légy hálás érte! Nem akadt volna-e torkomon ez a csont, ha megpróbálkozom vele? Amellett én hozzá vagyok szokva a csalódáshoz. Mindig mások nyerik el a díjat, amiért én versengek. Már megszoktam, hogy mindig második legyek a sivár szerelmi versenyfutásban. Második? Ugyan! Harmadik, negyedik. *Que sais-je?*[86] Bess kölyökkorában ott volt a bombayi kapitány. Ott volt Edward. Itt van Frederick. Menj már, Agglegény, ne zúgolódj a szerencsére, örülj, hogy még mindig Agglegény vagy. A húgomnak is vannak gyerekei, majd azoknak leszek a bácsikája, a második atyja. Hát a skarlátszakállú Edward nem maradt le? Nem vesztette-e el a versenyt a szegény Dick Bedford - szegény Dick, akinek sohasem volt esélye, holott ő köztünk a

[85] Felszabadítottam a lelkemet. (latin)

[86] Mit is mondok? (francia)

legkülönb? Amellett micsoda mulatság elnézni Lady Baker trónfosztását! Csak gondoljátok el: jön Miss Prior, és ő uralkodik! A pulykavörös képű vén fúria nem fog többé zsarnokoskodni, dühöngeni és mindenkit megtiporni! Összepakolhatja a cókmókját, és mehet. Tudom, hogy mennie kell. Igazán őszintén, szívből gratulálhatok Lovelnek, ez tény.

És pontosan ebben a pillanatban, szinte csak a jelenet komikumának a fokozására, ki más toppan be, mint a kettes számú anyós, Mrs. Prior, a kék kabátos fiacskájával meg két-három másik gyermekével, akiket meghívtak a Lovel csemetékhez teára, vagy meghívatták magukat, mint rendesen. Prior úrfinak gyönyörű dolgozatfüzet volt a hóna alatt: elhozta megmutatni pártfogójának, Lovelnek. Mamája, akinek fogalma sem volt a történtekről, hízelkedve sompolygott be ócska kosárkalapjával, ócska zsebével, mindenféle készleteknek e hatalmas tárházával, ócska esernyőjével és szokásos szörnyű vigyorával. Lerótta hódolatát a hölgyeknek, odavezette a kék kabátos fiút Mr. Lovelhez, akitől azt remélte, hogy a kamasznak majd írnoki állást biztosít az irodájában, s akinek még a rajta levő kabátjával és mellényével is tervei voltak; aztán nyílegyenesen nekilátott a hölgyek megdolgozásának:

- Mylady, remélem, jól van ladységed? (Pukedli.) Drága jó Mrs. Bonnington! Azért jöttem, asszonyom, hogy lerójam a hálámat kegyednek. Ez Louisa, mylady, a nagylányom, akinek ladységed olyan kedves volt azt a ruhát megígérni. Ez meg a kislányom, Mrs. Bonnington, kérem; ez meg az én nagy kékkabátosom. Menj, Gus, beszélgess a drága jó Mr. Lovellel, a mi drága barátunkkal és pártfogónkkal, ezeknek a hölgyeknek a fiával, illetve vejével. Nézze meg, uram, magával hozta a füzetét, hogy megmutassa önnek; becsületére válik egy ilyen korú fiúnak, nemde, Mr. Agglegény? Ön igazán ért az íráshoz, uram, ön megmondhatja, szolgálatjára, uram... és... Elisabeth! Lizzie drágám! Hol a szemüveged, te... te...

Itt megakadt, megdöbbenve bámult a csoportra, a csomagokra, a piruló Lovelre és a nevelőnő sápadt arcára. - Te jó Isten! - kiáltotta. - Mi történt? Mondd, Lizzy, mi történt?

- Mi ez, komédia? - mondja Mrs. Bonnington.

- Komédia, drága Mrs. Bonnington?

- Vagy csak arcátlanság? - rikoltja Lady Baker.

- Arcátlanság, mylady? Mi... mi történik itt? Mit keresnek itt ezek a csomagok... Lizzy csomagjai? Ó! - sikolt fel a fájdalmas anya - csak nem küldték el azt a szegény lányt? Ó, szegény gyermekem, szegény gyermekem!

- Kiderült a Prince színház, Mrs. Prior - mondom.

Összecsapja vézna kezeit: - Az nem az én drágám bűne! A szegény, szerencsétlen apját segítette vele. Én késztettem rá. Ó, hölgyeim, hölgyeim! Ne vegyék ki a kenyeret ezeknek a szegény árváknak a szájából! - és őszinte könnyek záporoznak végig a megsárgult arcán.

- Elég legyen ebből! - mondja dölyfösen Lovel. - Mrs. Prior, a lánya nem megy sehova. Elisabeth megígérte, hogy velem marad, és sohasem hagy el... nem mint nevelőnő, hanem... - és ezzel kézen fogja Miss Priort.

- A felesége! Ez... ez igaz, Lizzy? - hápog a mama.

- Igen, mama - mondja Miss Elisabeth Prior nyájasan. Erre az öregasszony elhajította az ernyőjét. Finom sikollyal karjába ölelte Elisabethet, aztán Lovelhez rohant: - Fiam! - mondja (biztosíthatlak benneteket, Lovel nem is vágott rossz képet ehhez az üdvözléshez). - Gyertek ide, gyerekek! Gyertek, Augustus, Fanny, Louisa, csókoljátok meg, gyerekek, a drága bátyátokat! És hol vannak a tieid, Lizzy? Hol van Pop meg Cissy? Menjetek, keressétek meg az

unokatestvéreiteket, édeseim, vagy a gyerekszobában vannak, vagy a kertben, drágáim. Ők most már az unokatestvéreitek. Menjetek, keressétek meg őket, ha mondom!

Mikor az ifjú Priorok kivonultak, Mrs. Prior odafordult a két másik öregasszonyhoz, és nem kevés méltósággal szólította meg őket: - Rendkívül meleg van, mylady, igazán! Mr. Bonningtonnak is bizonyára túl meleg van a prédikáláshoz, ugye, Mrs. Bonnington! Né! Ez a kis komisz ott püföli az én Johnnymat a lépcsőn! Nem hagyod abba, Pop? Hogy fogunk tudni valaha is békét tartani ezek között a gyerekek között, Elisabeth?

Hamar, hamar hozzátok ide nekem a főúri angol özvegyek egy ügyes ábrázolóját, hadd rajzolja le nekem Lady Baker meg Mrs. Bonnington arcát!

- Ezt nevezem! Jó kis muri, mi, Agglegény, öregfiú? - közli velem a kapitány. - Lady Baker, drágám, ahogy elnézem, ladységednek kifelé áll innen a rúdja.

- Ó, Cecília, Cecília! Nem forogsz a sírodban? - kiáltja Lady B. - Hívd az embereimet, Clarence... hívd Bulkeleyt... hívd a komornámat! Hadd menjek el ebből a rémes házból! - Az öreg hölgy berontott a szalonba, ahol tudom is én micsoda összefüggéstelen sikolyokban és könyörgésekben tört ki a megboldogult Cecília nyugodtan, bárgyún vigyorgó, lakkozott képmása előtt.

Mármost, hogy ez igaz, arra tanúnak idézem Lovelt, a feleségét, Mrs. Bonningtont és Clarence Baker kapitányt. Szóval tehát, mikor Lady B. a portréhoz fohászkodott, Cecília hárfáján egy húr, ez tény - azon a hárfán, amely kordován tokjában ott állt a szoba sarkában -, szóval Cecília hárfáján elpattant egy húr, hangos bongásával megrémítve az összes fültanúkat. Lady Bakert szörnyen felizgatta ez az incidens; erről nem szeretnék írni - nem akarok én semmi tragikusat mesélni ebben a történetben, pedig *tudok* ám én tragédiát írni, azt hiszem, ezt be is fogják bizonyítani a darabjaim (amelyekben az irigy igazgatók sose látják meg a szépséget), ha majd posztumusz műveim közt megjelennek.

Lady Baker mindig azt hajtogatta, hogy abban a pillanatban, mikor a hárfa húrja elpattant, megszakadt az ő szíve is. Mivel azonban még sok-sok évig élt, és amennyit én tudok felőle, tőlem lehet, hogy még mindig él; továbbá mivel ismételten pumpolta Lovelt, barátomat fel kell menteni az alól a vád alól, amit őladysége állandóan hangoztat ellene, hogy tudniillik siettette az ő halálát, és meggyilkolta az első feleségét, Cecíliát. „A hárfa, mely egykor Tara csarnokában...", olyan siralmasan cincogott, tudom is én, hova került; Cecília portréja pedig lekerült ugyan a díszhelyről (gondolhatjátok, hogy a jelenlegi körülmények közt ott nem lett volna *àpropos*), de nagyon tiszteletreméltó helyet foglal el az emeleten, a rózsaszín szobában, amelyben a Csalitosban való vendégeskedésem alatt a szegény ifjú Clarence lakott.

Az egész ház megváltozott. A hallban egy nagyszerű orgona áll most, amelyen Elisabeth szokott nagyon szépen egyházi zenét játszani. Ami az *én* régi szobámat illeti, meg kell kérjelek benneteket, hogy a mostani rezsim alatt *ott* se dohányozzatok. Most könyvtár van benne, a Lovel család sok szép, eredeti képe lóg a falán, a család angol ágáról, a farkasos címerrel és a *Gare à la louve!*[87] jelmondattal, továbbá egy portugál tisztnek (Gandish), Elisabeth néhai atyjának hatalmas posztumusz portréja.

Ami a drága öreg Mrs. Bonningtont illeti, biztosak lehettek benne, ő aztán könnyen kibékül minden eleven halandóval, aki kedves hozzá, és minden tervvel, ami a fiát boldoggá teszi. Elisabeth teljesen levette őt a lábáról. A másik két özvegy trónfosztása után Mrs. Prior nyilván

[87] Óvakodj a nőstény farkastól! (francia)

azt várta, hogy majd ő fog a Csalitosban uralkodni, de ebben a célkitűzésében, sajnálkozás nélkül mondhatom, csalódott. Sőt nagyon jól elszórakoztam azon, hogy már tervezett uralkodásának a legeslegelső napján - azon az eseménydús napon, amelynek történetét éppen leírtuk -, milyen nyugodtan és kecsesen húzta ki Bessy alóla azt a trónt, amelyre az öreg hölgy föl akart kapaszkodni.

Mrs. P. nagyon jól ismerte a házat és mindent, ami csak benne volt. Mikor Lady Baker elhajtatott a fiával meg a cselédeivel, Priorné keresztülrobogott az üres lakosztályokon, összeszedve, ami ott maradt a sietős távozáskor: az özvegy szobájából egy skarlát tollat, a kapitány holmijaiból egy inggombot meg egy üveg hajolajat. - Most, hogy elmentek, nem maradhatsz *vele* kettesben. Itt kell maradnom melletted - mondja a lányának, mikor lejön.

- Persze, mama, együtt kell maradjunk - mondja az engedelmes Elisabeth.

- Ott van a rózsaszín szoba, meg a kék szoba meg a sárga szoba a fiúknak, nekem meg a chintz budoár - elhelyezek én mindenkit kényelmesen.

- Hazajövök, és majd elalszom Louisával egy szobában, mama - mondja Bessy. - Egyáltalán nem illik, hogy itt maradjak... addig, tudod. Vagy elmehetek a nagybátyámékhoz St. Bonifacebe. Nem gondolod, hogy ez lenne a legjobb, Frederick?

- Ahogy te akarod, drága Lizzym! - mondja Lovel.

- És azt hiszem, nem kis átalakításra lesz szükség a házban. Tudod, mondtad, hogy festetni kellene, Fred: a gyerekek addig elmehetnének Bonnington nagymamához. És ha majd visszajövünk és az átalakításokkal kész leszünk, mindig örömmel fogjuk látni *magát,* Mr. Agglegény, legdrágább öreg barátunk. Ugye, Frederick?

- Mindig, mindig - mondja Frederick.

- Gyertek, gyerekek, gyertek teázni! - szól ki Mrs. P. nagyon határozott hangon.

- Drága Pop, nem megyek ám el, azaz csak pár napra, drágám - mondja Bessy, és megcsókolja a fiúcskát. - Fogsz engem szeretni, ugye?

- Jó - mondja a fiú. Cissy viszont ugyanerre a felhívásra így szól: - Szeretni fogom az én drága mamámat! -, és rendkívül udvariasan pukedlizik új mamájának.

- Azt hiszem, jobb lenne, ha lemondanád azokat a holnapi vacsoravendégeket, Fred, nem? - mondom Lovelnek.

- Én is azt hiszem, Agi - feleli.

- Vagy vacsorázhatnál velük a klubban, nem? - ajánlja Elisabeth.

- Igen, Bessy.

- És ha a gyerekek megteáztak, elmegyek mamával. A csomagjaim készen vannak, tudod - mondja a furfangos Bessy.

- Maga, ugye, itt marad vacsorára Mr. Lovellel, Mr. Agglegény? - kérdi a lady.

Ez volt életem legunalmasabb vacsorája. Temetkezési vállalkozó nem lehetett volna gyászosabb, mint Bedford, mikor kiszolgált minket. Megpróbáltunk politikáról meg irodalomról beszélgetni. Szándékosan túl sokat ittunk. Nem használt semmi. - Akasszanak fel, ha én ezt kibírom, Lovel - mondom, amint némán üldögélünk a harmadik üveg mellett. - Hazamegyek, otthon alszom. Az az igazság, hogy én is alaposan bele voltam habarodva. Az ő egészségére! És szívből sok boldogságot kívánok mindkettőtöknek! - Egy hajtásra kiittuk a hatalmas serleget, és ezzel otthagytam. Nagyon örült, hogy elmegyek.

Bedford a kapunál állt, mikor a kis pónifogat értem jött a félhomályban. - Isten áldja meg önt, uram - mondja. - Én ezt nem bírom ki, én is elmegyek - dörgöli a szemét a mancsával.

Elvette Mary Pinhornt, és kivándoroltak Melbourne-be. Három évvel ezelőtt érzelmes levelet küldött nekem onnan, meg egy szép aranytűt az aranyásásból.

Egy hónappal a történtek után egy fiáker volt látható, amint a Temple-ből a Hannover Square-re hajtott, egy hónap és egy nap múlva pedig a következő értesítést lehetett olvasni a *Post*-ban és a *Times*-ban: „Házasság. Csütörtökön, 10-én, a Hannover Square-i St. George-templomban Frederick Lovel, Csalitos, Roehampton, házasságot kötött Elisabethtel, a néhai Montagu Prior kapitány legidősebb lányával. Az ifjú párt az oxbridge-i St. Boniface kollégium főtisztelendő magisztere, a menyasszony nagybátyja adta össze."

Talán egyszer még hallunk A NŐS LOVEL-ről is, de itt befejeződik AZ ÖZVEGY LOVEL története. *Valete et plaudite,*[88] ti derék emberek, akik tanúi voltatok e kis komédiának. Le a függönyt; takarjátok le a páholyotokat, oltsátok el a gázlángot. Hé, konflis! Vigyél haza, igyunk egy kis teát, és bújjunk ágyba. Jó éjt, kis szereplőim! Együtt vigadtunk, és most elérzékenyült szívvel és egy kicsit bánatos arccal válunk el, ugye?

FORDÍTOTTA SZILÁGYI TIBOR

[88] Isten veletek, és tapsoljatok. (latin)

GEORGE MEREDITH
CHLOE REGÉJE

BEAU BEAMISH TÖRTÉNETÉNEK EGYIK EPIZÓDJA

Szép Chloét éltette pohár,
Királynője volt estjeinknek.
A testén győzött a halál,
Sírjánál kell most tisztelegned.

Mi szép, mi jó, mind benne élt,
A legbüszkébb is néki tapsolt,
Ne vedd hát szájadra nevét:
Ha vétkezett is, tiszta Szűz volt.

(Chanter kapitány gyűjteményéből)[89]

Első fejezet

A főnemességet megillető nyájas tisztelet nem csökkenhet ama kiváló úr iránt, ki Cupido nyilától megsebezve nőül vett egy fejőlányt, vagy inkább teheneslányt, és akinek balladai címe a Szügy Hercege volt; Beau Beamish sem jelentéktelen szolgálatot tett urának, amikor e nevet akasztotta ő póri kegyelmességére, az ifjú hercegnőre, legott Wellsbe érkezésének első napján. A csipkelődésre mindig serény szellem e pompás sziporkája megmentette egyik legelőkelőbb famíliánkat az alacsonyrendűek támadásaitól, akik mindenkor boldog kárörömmel készek csúffá tenni és besározni patinás címereket; olyannyira, hogy a ballada, amelynek köszönhetjük, hogy a hercegi pár találkozásának és házasságának története az utókor számára fennmaradt, a Szügy címet teljes reverenciával említi:

Szügy kilencedik hercege lennék, ó Susie-m!

- vagyis a csúfondárosság árnyéka sem férhet a címhez. Hasonlóképpen jó kedéllyel tárgyalja szóban és képben a kultúrhistorikus is a „Szügy-vonatkozásokat" a korabeli társadalom megrajzolásakor. Elolvasta a balladát, a gavallér memoárjait azonban figyelemre sem méltatta. Nagyképű írók, úgy látszik, gyakran viseltetnek ellenszenvvel a Mr. Beamish-hez hasonló egyéniségek iránt. Kedvtelve ecsetelik útonálló haramiák külsejét és szokásait, vagy citálnak homályos eredetű gúnyénekeket és népdalokat, hogy meséjüket kiszínezzék, ám odavetett megjegyzésnél többet nem hajlandók szentelni helyi kiskirályainknak, feltehetőleg azért, mert nincs dinasztiájuk.

A herceg és a fejőlány balladája, melyről vitatható bizonyossággal tartják, hogy a víg kedélyű Mr. Beamishnek szottyant egyszer kedve papírra vetni, valaha eléggé közismert volt ahhoz, hogy magára vonja az erénycsősz dörgedelmeit, mint olyan szerzemény, mely „minden tűzről-pattant falusi fehércselédet arra csábít egy hercegi korona reményében, hogy urára csavargassa a bazsarózsa képét" - ám csak nedves árkot nyert vele! Volt-e eset ilyen ártalomra, abban lehet kételkedni. De hogy árthatott egy nemességéhez ragaszkodó népnek, sőt csorbíthatta a nép

[89] A versbetéteket Hernádi Miklós fordította.

között a nemesség iránti jóindulatot, azt feltétlenül meg kell hagyni, mégpedig éppen annak okából, hogy a ballada hőse olyan gálánsan viselkedett. Jámbor odaadásukban láthatólag érzékenyen érintette őket a házasságtörés, amikor látták, hogy egy velük egy sorból származó fiatal lány pusztán csinos külleme révén hogyan reppent föl az Előkelőség és Pompa szédítő csúcsaira. Ha meggondoljuk, hogy a természet eme adománya homlokegyenest ellenkező eredményeket nemz általában, nagyon is elképzelhető, hogy a nemesség iránti tisztelet alaposan megsínyli ezt a változást.

Máskülönben a ballada ártatlan, szándékában mindenesetre az. Vidéki életünk egyik megkapó szépségű epizódjáról üdébb hangú népies dal aligha született: csupa természetes érzelem, a föld szagával illatos szép kép, s a verssorok lejtését még a botfülű is élvezni képes. Nem érződik rajta az izzadságszag, nincs benne semmi idegenszerű és túlzásba vitt, pontosan, ami lenni szeretne, egy hazai madárka dala. A következő rövid részletből mindjárt látni is fogjuk - a ballada ugyanis túlontúl hosszú, semhogy teljes egészében bemutassuk:

Csöpp Susie egy édes május reggelen
Vidáman barangolt a nyíló réteken,
Átjáróhoz ért, és szerencséje volt,
Egy gyönyörű úrfi arra lovagolt.

Nadrágján, kabátján arany volt az ék,
Gallérja szegélyén csipke csodaszép,
Gyémántkő temérdek rajta villogott,
Akár a Tejúton fényes csillagok.

„Ne félj, csöpp leányka!" - s mosolyogva int.
„Hadd segítem által kecses lábaid."
A szép lányka bókol, de oly bájosan,
Hogy az úr szívébe nyílvessző suhan.

Könnyen, mint a cinke, a lány kőre lép,
Az úr nagyerősen fogja a kezét.
Elámult a lányka, de nem tévedett:
Az úrfi előtte féltérdre esett.

Szépségéről zengett rapszódia közepette közli a leánnyal rangját, ezzel cifrázza mintegy a lánykérést, azután tüstént oltárhoz akarja vezetni. Nem várhat. Ebben nyilvánul meg szerelme sorsszerűsége - lángra gyúlt hercegeknél ez valószínűleg így szokott lenni. Minderre csak a jelekből következtethetünk. E fenséges és magányos elmék titkát még senki nem fejtette meg, ahhoz túlságosan távol lakoznak. Büszke ormaik magasából az alant nyüzsgő csőcselék csak annyira értheti őket, mint egy ódon fóliáns szépen gömbölyített betűi közé csempészett ékírást. Cselekedeteikből ismerjük meg őket, miként a pogányok isteneiket, és több ízben följegyezték róluk, hogy amint lángra gyúlnak, nyomban oltár előtt kell örök hűséget esküdniük, húzzák bár az ágyfüggöny karikáját hölgyük ujjára, ha más gyűrű, mely jobban pászol, nem akad. Hiába hajtogatja a kék szemű Susan, amint az illendő is egy ártatlan falusi szépséghez, hogy ő csak egy szegény fejőlány. A herceg a női szívek megnyerésének tudományát az udvarban sajátította el, amelynek kohójában a gyengébb nem oly áttetsző lesz, mint a kristály, ezért hát felsorolja neki a fényűző élet számtalan előnyét, amellyel el akarja őt halmozni. Végül is, miután teljesen megnyugtatta, hogy a plébános és csakugyan a plébános, az igazi plébános adja majd össze őket...

Elszaladt, jó szüleit hogy megkérdezze ő,
Meghányták-vetették, nem telt sok idő,
Felkerekedett még aznap a leányka,
Hogy kinyíljon, mint a csipkének virága.

A ballada, történeti becse mellett, példaként szolgálhat a mi időnk poétáinak is arra - akik témáért folyton a görög mitológiához vagy a vadregényes és borongó középkorhoz folyamodnak, vagy pedig, Uram bocsá', holmi elvont ideákat ráncigálnak elő, ha dalolni akarnak -, hogyan lehetne költőien megénekelni az angol életet, ha lehajolnának a kincsért, mely az útfélen hever, csak fel kell emelni; és lévén a természetesség akkor is, mint ma, a népszerűség nyitja, csak magukra vethetnek, amiért oly kevéssé tudnak a nép szívébe férkőzni. Egy eleven hazai herceg az angol olvasónak többet ér, mint ötven Phoibosz Apollón, és a mezők begyes fehér lilioma, aki a tejessajtár mellől egyszeriben hercegi méltóságba emelkedett, romantikusabb tárgy, mint kiagyalt Izoldák és Guineverek egész légiója.

Második fejezet

Kevéssel azután, hogy egybekeltek, őkegyelmessége lefáradt Wellsbe, ahol fölkeresni kegyeskedett Mr. Beamisht. Megszólítván ez úriembert, ki már korábbról ismerte őt, a herceg ekképp adta elő látogatásának célját:

- Uram és szívbéli barátom - mondotta -, először is arra kérem, enyhítsen arca szigorán, mert ha megszegtem volna tilalmát azáltal, hogy betettem ide a lábam, inkább tüstént visszafordulok. Valójában csak szánhatom ma már a volt-nincs játékszenvedélyt, melyből egykor oly hatásosan kigyógyított. Kegyetlenebb ellenfélre voltam fölvértezve, aki legott esküjét kívánja a férfinak, nem hagyván időt arra sem, hogy megtérést fogadjon!

- Szóval a leghevenyebb kór, ha érzésem nem csal - jegyezte meg Mr. Beamish.

- Amely, uram, ha egyszer belekap a száraz fába, hamuvá égeti. Immáron - a herceg kebléből apró sóhaj szakadt fel - három esztendeje annak, hogy hirtelen szeszélyemben nőül vettem az unokámat!

- Ádámtól legalábbis - tette hozzá a jókedvre derült Mr. Beamish.

- A frigynek nem volt törvényes akadálya.

- Fájdalom, nem. De nehogy azt képzelje, hogy megbántam. A legelragadóbb lény, Mr. Beamish, igazi istennő! És minél jobban megismerem, annál jobban bolondulok érte. Ez a kétségbeejtő. Az én koromban, mikor a kisebb-nagyobb szervek egymásra licitálva dörömbölik a fülembe halandó voltomat, a szerelmi gerjedelem már inkább csak csapás, ámbár az ember nem mondana le róla még a visszanyert ifjúságért sem. Félreértés ne essék, noha a lányka kezd már kissé rákapni a nagyvilági vigalmakra, a legártatlanabb angyal. Ez idáig élveztük az életet... Neki ez merőben új világ. Csakhogy már kezdi kevesleni. Nem, nem unt rá a társaságomra. Korántsem. De jelen helyzetében persze kívánkozik a díszes társaságba, amilyen önöknél van itt, olyan természetes ez, mint ahogy más ember levegőt vesz; ezenfelül hercegnőmet egészséges életmódja nem szoktatta rá, hogy négy fal között kuksoljon. *In fine*[90] pedig, bármily odaadóan szeressünk is, egy idő után már tetemesen alábbhagy a lelkesedés,

[90] Végül. (latin)

hogy álló napon át feleségünknek játszópajtása legyünk, és asztal körül kergetőzzünk, meg folyosókon szaladgáljunk utána bekötött szemmel. Mégis, a különválástól való félelmemben jóval tovább folytattam vele e hancúrozásokat, mint ahogy engem azok mulattattak. Nem mintha fáradtságra panaszkodnék. Inkább, úgy látszik, kedvem támad a tűnődésre. Újabban igen jólesik olvasgatni, elmélkedni, amihez viszont nyugalom kell. Letelepszem valahová, erre pamutgombolyag repül a képembe, és ráadásul még vissza is kell hajítanom. Megteszem, mire máris elölről kezdődik az egész, ahogy a gyerekek játszódnak. Különben nézhetném a siralmas látványt, mikor egy szép fiatal nő ásítozik.

- Az égszakadás-földindulás kisebb veszedelem - mondta Mr. Beamish.

- *In fine* kicsikarta belőlem az ígéretet, hogy idén nyáron elküldöm egy hónapra Wellsbe, és félek, nem szeghetem meg az ígéretemet, attól tartok, nem lehet.

- Nem is, semmi esetre sem - hagyta helyben Mr. Beamish.

A herceg sóhajtott. - Bizonyos okok, családi természetűek, arra késztetnek, hogy e helyen megvonjam tőle társaságomat és védelmemet. Nem kívánom, valóban nem... jelenleg, amíg nem tud megállni a saját lábán... és a tanulópénzt mindig meg kell fizetni. Ó, Mr. Beamish, egy képet, ha megveszünk és fölakasztjuk a falra, a miénk, de ki biztosít bennünket a természet e gyönyörű művének tulajdona felől? Mostanában sokszor és komolyan elmerengtem ezen. Hajlamos vagyok elfogadni, amit az egyházatyák prédikációiban olvastam, miszerint a test a lázadó sátán hajléka.

- Akinek csak annyira mondunk ellene, amennyire kiköltözik belőlünk - tette hozzá Mr. Beamish.

- De a fiataloknak ez a mániákus sóvársága az örömök, folytonosan az örömök után, a világ egyik rejtélye. Hogy nem csömörlenek meg tőle a telhetetlenek!

- Van a vízesés, és van a szikla. Hatalom helyett hatalom, herceg - ameddig az én területemen tartózkodik, értsünk szót ebben. Egy búcsújáró helyre tartottam egyszer, mikor egy puritánnal találkoztam, ki azon sopánkodott, hogy lám a pillangó gondtalanul szálldogál ide-oda, és megszentségteleníti az Úr napját. „Barátom - mondtam neki -, ezzel semmi mást nem bizonyítasz, csak azt, hogy nem vagy pillangó." Erre a zsémbes férfiú olyan ábrázatot vágott, mintha kimondta volna rám az anatémát.

- Kedves öcsémuram, énnekem csak az a kifogásom ezen ifjú emberek ellen, hogy a gyönyörök hajhászása közben éppenséggel elmulasztják őket. Egyszer már kioktattam a hercegnőt...

- Aha! Dőreség, tudom - mondta a herceg. - De most tegyük fel, hogy elfogtad a pillangót, és sem elengedni, sem szeszélyes röptét követni nem vagy képes. Itt a dilemma.

- Van rá alkalmam - folytatta Mr. Beamish -, hogy szerény kis birodalmamban fiatalokat és öregeket egyaránt megfigyeljek. Bámulatosan hasonlatosnak találom őket a gyönyörök keresésében, különbség legfeljebb a kielégítés képességében mutatkozik. Ez nem valami rendkívüli felfedezés. A fiatalokban ágaskodik az energia, amit le akarnak vezetni, az öregekben pedig fordítva. Az ifjú emberek élvvágya voltaképpen - tanulmányoztam a beszédjüket - nem egyéb, mint terhek keresése. Különös! Az öregek pedig már menekülnek terheiktől, ami *nem* meglepő. Együttesen kellemes koncertet alkotnak, mely édes a fülnek és vezérli a léptet, ha filozófusról van szó, kinek bölcsessége abban rejlik, hogy mindkettő útját elkerüli.

- Szép. Csakhogy én gyakorlati tanácsot kértem, ön pedig egy értekezéssel szolgál.

- Csak azért, hercegem, mert ön elém terjeszt egy ügyet, amely akasztást sejtet. Két dolgot említ, ezek közül egyiket sem lehet megtenni. Nincs más választás, mint a harisnyakötő és az ajtófélfa. Ha keresztúthoz érve nem tudunk elindulni se jobb, se bal felé, sem előre, sem hátra, a jelzőtábla, mely eligazít önmagára mutat, és kérlelhetetlenül mondja: „Bitó."

- Beamish, kétségbe ejt. Ha megtagadja tőle az utazást, már látom lelki szemeimmel a viszálykodást, a könnyeket, a labdázást, a hancúrozást, nem lesz egy nap nyugtom sem. A puritánjának adok igazat, komolyan mondom. Ha szabadon bocsátom, egy ilyen hely légkörében, amilyen ártatlan teremtés, csak a bukás várhat reá. Tudja, hogy a helyzet, amelyből kiemeltem, hm... szerénynek nevezhető. A mezők vadvirága volt. Különböző mestereket járatok hozzá. Tud táncolni... és mily bájosan, mondhatnám boszorkányosan. Most azután persze szeretné kiválóságait a nyilvánosság előtt is fitogtatni; ilyen a nő!

- Hallott már Chloéról? - kérdezte Mr. Beamish. - Hát ő éppen az a fiatal hölgy, kit nem rontott meg e fürdőhely; amelyről csak annyit, hogy legjobb feléje se nézni, de jobb belekóstolni, mint epekedni utána.

- Chloe? Ama bizonyos hölgy, aki egy vagyont tékozolt el arra, hogy kifizesse egy háládatlan gazfickó adósságait? Hallottam hírét. Még mindig itt él? És persze tönkrejutott.

- A pénztárcája feltétlenül.

- Ami együtt jár a jóhír elvesztésével.

- Chloe bajnoka elismeri, hogy hölgyére a balsors nehéz csapásokat mért. Ám ettől csak annál fényesebben ragyog hamvas ártatlansága, szívjósága és becsülete. E hölgy lelki nagysága éppen megalázó helyzetében tündököl.

- Értem, szóval megőrizte erényét - jegyezte meg mosolyogva a herceg.

- Noha útja már nem rózsaszirmok ösvényén vezet, ő türelmes szívvel jár rajta. Virága azóta a liliom. Úgy, hogy Chloe áll majd a hercegnő mellett, míg nálunk tartózkodik, és hacsak az ördög nem mesterkedik, biztosíthatom, nagyobb megrázkódtatás nem érheti őkegyelmességét, legfeljebb némi tapasztalat, ami pedig - tette hozzá Mr. Beamish, mivel a herceg fejéhez kapott a rettentő szó hallatán -, ami pedig nem lesz veszedelmes. Példának okáért játszani fog, a szerencsejátékot nem mulasztja el. Szánjon rá ezer fontot. Majd kigondolunk számára ártatlan bohóságokat, így az ezer fontot apródonként fogja elkótyavetyélni, ami a legelőnyösebb hatással lesz hitvesi lelkiismeretére.

- Ezer - mondta a herceg -, valóban csekély summa. Úgy rémlik most, hallottam már a szép Chloéról, méghozzá egy rajongója szájából; barna, ha nem tévedek, finom modora van, családja előkelő, bár nevét jobbnak látta eltitkolni. Ez pedig elég baj, Beamish öcsém.

- Az én fennhatóságom alatt Miss Martinsward volt a neve - folytatta Mr. Beamish. - Igen fiatalon került ide, és tüstént széptevők hada vette körül. Női módra a legszerencsétlenebbül választott, és azért a Caseldy nevű alakért feláldozta egész vagyonát, ami anyai nagybátyja után maradt rá. Hogy megmenekítse a börtönből, kifizette minden adósságát, temérdek váltót, ügyvédek honoráriumát - Pelión és Ossza, miként költőink mondják. Szó, ami szó, túlontúl nagylelkű szívére hallgatva meggondolatlanul kompromittálta magát, és ezzel megbotránkoztatta az illendőséget. Ez kevéssel nagykorúvá válása után történt, és halálos döfést jelentett a családdal fenntartott viszonyának. Azóta itt él Wellsben szegényes körülmények között, de a nyegle fráterek is tisztelik. A Chloe nevet én adtam neki, és aki tiszteletlenül viselkedik Chloéval, legyen az férfi vagy nő, annak fel is út, le is út. Attól nem menthettem meg, hogy nagylelkű szívének áldozatául essen, a rosszindulat nyilaitól viszont megoltalmazom.

- Benne nem dúl a játékszenvedély?

- Ő oly szenvedéllyel csügg a vérével megváltott férfin, mely minden más szenvedélyt elnyom. Abban a reményben él, és azt hiszem, nyugodtan mondhatom, azzal a reménnyel ébred és öltözik fel mindennap, hogy a férfi visszatér hozzá.

- Meglehet, már nem is él.

- De él a nyomorult. Sőt mint mondják, ma is csak „a szép Caseldy", mint hajdanán. Köztünk legyen szólva, herceg, elegendő anyag áll rendelkezésünkre, mely összetörné Chloe szívét. Ez a fickó gróf Caseldy néven vált hírhedtté a kontinens játékkaszinóiban, jelenleg pedig Sir Martin Caseldy néven letelepedett arra a birtokra, amit Chloe mentett meg számára, nehogy atyja halála után kihúzzák a lába alól.

- A pokolravaló!

- Akinek napról napra sötétebb a lelke, mert képes ott terpeszkedni a kényelemben, és hagyni, hogy Chloe elepedjen utána! Pedig e hölgy - és ezt férfinemünk üdvére mondom - még mindig nagy érték. A személyéből és szelleméből áradó hasonlíthatatlan vonzerő megszégyeníti a természetes szépséget is. De ő nem tart igényt egyikre sem. A Szép Öngyilkos nevet adtam neki. A szerelembe halt bele, és most már szellem ő, jó szellem, nyájas szellem, de csak látomás, pisla gyertyafény.

A herceg feszengett, és megjegyezte, reméli, hogy a hölgy társaságban nem hajlik mélabúra, és beszédtémája nem kizárólag a boldog vagy megcsalt szerelem és szerelmesek. Óhaja az, folytatta a herceg, hogy a hercegnőt vidámabb tárgyú társalgással szórakoztassák, lévén a szerelem olyan téma, amit magának kíván fenntartani. - Micsoda hónap! - tette hozzá, és már a gondolatra összerázkódott, majd mély sóhaj hagyta el ajakát. - Bár túl lennénk már ezen a hónapon, de még az emlékét is feledve.

Mr. Beamish megnyugtatta: - Chloe olyan élénk és okos - bizonygatta -, hogy szinte gyógyerővel bír környezetére. Ostromolják társaságáért; verset rögtönöz és dallamra énekli, fenségesen játszik a hárfán, a spinéten és a gitáron, úgy táncol, de úgy, mint a tó tükrén az ezüst holdsugár. - Azzal fejezte be, hogy Chloe éppoly melegszívű, mint amilyen okos, s az elképzelhető legjobb társalkodó hölgy lesz őkegyelmessége, az ifjú hercegnő számára. Bátorkodott ezenkívül azt is vállalni, hogy wellsi tartózkodása idejére olyan álnevet ad a hercegnőnek, mely - akár egy maskara - elrejti valódi kilétét, megadván neki a rangjához illő titulust.

- Szó szerint értelmezze kívánalmaimat - mondta a herceg -, a legteljesebb tiszteletadást, a legelső helyet kívánom számára, és haragomat hívja ki a nő vagy férfi, aki mindezt megtagadja tőle!

- Az én haragomat! Már megbocsát kegyelmességed - mondta Mr. Beamish.

- Ezer bocsánat! Önre bízom, öcsém. Nem is hagyatkozhatnék megbízhatóbb hívemre. Nagyon lekötelez. Eszerint hát Chloe. Mellesleg szólva, illő tisztelettel viseltetik-e a kor iránt?

- Természettől fogva tisztelettudó.

- Nem erre gondoltam. Arra vagyok kíváncsi, nem sápítozik-e unos-untalan, milyen szép és nagyszerű is a fiatalság.

- Van egy fiatal imádója, kit Alonzónak kereszteltem el, Chloe pillantásra is alig méltatja.

- Pompás, jobb nem is lehetne. Alonzo, hm! Aztán kitartó trubadúr?

- Élete a fa, amelyre szüntelen vési kedvence nevének betűit.

- Chloénak nem szabad túl kegyetlennek lennie hozzá. Ha visszaemlékezem magamra, nos... Fiatalemberek, ha sokáig mellőzésben részesülnek, hajlamosak új tárgyat választani szerelmüknek, és hevesebben lángolnak érte, mint a régiért. Legyen résen! Mindig Chloe sarkában van? Az ilyen szerelmes nyögdécselés-sóhajtozás a megtestesült ártatlanságot is megfertőzheti.

- Őkegyelmessége annál hamarabb menekül majd haza.

- Vagy épp ellenkezőleg! Isten bocsássa meg, nem akartam meggyanúsítani. Olyan helyzetben leledzem, mint János király zsidója, aki minden biztosíték nélkül kénytelen kikölcsönözni a vagyonát. Micsoda világban élünk! Semmije, Beamish, semmije sem lehet az embernek, amire ne tapadnának falánk szemek! Nyerd el a díjat egy versengésben, és máris hadilábon állsz az egész emberi nemmel. Attól a pillanattól fogva vigyázhatod minden lépésedet. A békés birtoklás még hírből sem ismeretes a földön. Kivált ha szép fiatal nőről van szó!... Ó!

Mr. Beamish bátorítólag vigasztalta: - A legerősebb birkózó, amíg nála az öv, minden új versenyzőt mérkőzni hív.

A herceg csüggedten bólintott. - Ez igaz, vagy mondjuk, őt hívják ki. Nem lehetne valamit füllenteni a hercegnőnek ezzel az Alonzóval kapcsolatban? Igazán kitehetné a fiatalember szűrét erre a hónapra, kedves Beamishem.

- Nem teszek semmi igazságtalant, csak ha alapos ok kényszerít rá. Alonzo, mint a páratlan Chloe iránti odaadása is tanúsítja, igen derék fiatalember. Leghőbb kívánsága, hogy nevét és vagyonát adhassa Chloénak.

- Látom, kiváló ifjú ember! Kezdek megbarátkozni vele. Ne hagyja, Beamish, hogy a hercegnő kikacagja. Inkább biztassa, hogy járjon közbe az érdekében. Egy buta fiatalember egész szívderítő látvány. Szóval Chloe. Eloszlatta az aggodalmaimat, Beamish, ezzel külön is lekötelezett, így hát ha most nem beszélek a fizetségről, annak az az egyedüli oka, hogy tudom, nem akar tönkrejuttatni.

A herceg és Mr. Beamish az eszmecsere hátralevő részében megbeszélték, mikor érkezik őkegyelmessége Wellsbe, hol kap majd lakosztályt, azután helyzetével, valamint kényelmével kapcsolatos kisebb jelentőségű intézkedések kerültek szóba; a herceg minduntalan kijelentette: „De hiszen ezt önre bízom, Beamish”, miután előbb részletes utasítással látta el mindenre, még arra nézvést is, melyik boltos, melyik cukrász és melyik patikus szolgálatait kell igénybe venni, akiknek feladata lesz, hogy egymás portékáinak hatását ellensúlyozzák, továbbá melyik rőfösnél és melyik ékszerésznél vásároljon a hercegnő. A herceg ugyanis emlékezett még rá, hogy vannak henye boltok és vannak henye boltosok is, és hajdanában egy igen előkelő főúr egy napra boltosnak öltözve szöktetett meg egy vénuszi szépségű ifjú delnőt, kire hiába vigyáztak árgus szemekkel. - Még magát az istennőt is megszöktettem volna, Beamish! - kiáltott fel, de a lelkesült kiáltás rögtön el is halkult panaszosan, mint egy elhaló fuvolahang. - Tehát beláthatja, mennyi előrelátással kell megválasztani a boltokat. De hiszen ezt önre bízom, Beamish.

Akár a bölcs hadvezér, aki miután mindent elkövetett, amit a gondos előrelátás a győzelem érdekében diktál, ráhagyatkozik a Gondviselésre, úgy hagyatkozott Mr. Beamishre ő is, remélvén, hogy ezzel kiengesztelheti a beláthatatlan és komor jövőt.

Harmadik fejezet

Szép napos időben pompás hatlovas hintó, hátul skarlátpiros és zöld libériába bújtatott inasokkal repítette Beau Beamisht öt mérföldnyire, hogy birodalma határán üdvözölje a hercegnőt, és illő pompával kísérje be Wellsbe. Chloe ült mellette, és hallgatta a leendő kötelességeire vonatkozó tanácsokat. Beamish ezen a napon maga volt a tökéletes gavallér, mézes szavú, de erélyes, és beszédmodorát is ragyogó megjelenéséhez igazította. - Kémlelje végig, kérem, a horizontot, és tudassa velem, ha egy batárt feltűnni lát - mondotta, ahogy felkapaszkodtak egy lankás domboldalon, melyről a barna sövények szegélyezte poros országút újra a mélybe ereszkedett, majd száraz, szittyós mélyedések után gabonaföldek között kígyózott föl a pontosan velük szemközt húzódó másik dombhátra, mely mintegy háromnegyed mérföldnyi távolságra lehetett. Chloe a messzeséget fürkészte, a gavallér pedig kissé megemelintette a kalapját, mert nagy volt a hőség, aztán a rekkenő forróságban izzó útra tekintve ezt mormogta: - Az ember szemét elönti a verejték, ha ránéz!

Chloe kisvártatva megszólalt: - Porfelhő tűnt fel. Valami közeledik. Már látni a lovakat, most meg a járművet: a batár!

Az inasok Beamish parancsára tüstént belefújtak kürtjükbe.

Chloe és Beau Beamish elfintorították arcukat a hamisan rikoltozó kürtszóra, melynek harsogása nemhogy simogatta, de sértette a fület.

- Akár a láncos kutyák, amint a holdra vonítanak - mondta a gavallér fájdalmas grimaszba torzult arccal -, pedig, mint maga is tudja, a fickókat egzecíroztattam, kivezényeltettem őket a rétre, ott főttek, izzadtak órákig a napon; gondoltam, hátha ki lehet verni belőlük ezt a barbár kakofóniát. De nem lehet, úgy szeretik, mint a szalonnát meg a babot. A mi népünk zenei ízlése még a zajok élvezetének primitív fokán áll, ebben viszont nem ismernek határt.

- Távolról már kellemesen hangzik - válaszolta Chloe.

- Hogyne, minél messzebbről jön, annál kellemesebb a fülnek. Közeledik?

- Megállt. Egy lovas úr hajol az ablakhoz. Most meglengeti a kalapját.

- Nagy ívben?

Chloe méltóságteljes félkörívet írt le a karjával.

A gavallér összevonta a szemöldökét. - Ördög és pokol! - dörmögte. - Félúton magára hagyják, máris ott terem egy lovag. Ragadozókra nem számítottunk. Tehát egy lovaggal kell szembeszállnom! Ami azt jelenti, drága Chloém, hogy nekem is tüstént teljes hévvel kell mímelnem a szenvedélyt, ha vetélytársa akarok lenni, úgy bizony.

- Elvágtatott - felelte Chloe.

- Akárkivel akad össze, mikor már vélem találkozott, nem aggaszt! - mondta a gavallér, és pattintott az ujjával. - De íme, itt volt ez óvatlan pillanat, s ez elég lehet arra, hogy megrontson egy hölgyet, ki oly ártatlan, mint ősanyánk vala. Közeledik?

- A batár a völgyben robog. A lovag eltűnt. A batár mellett nincs kísérő lovas.

- Meghagytam, hogy tíz mérföldig kísérjék, utána forduljanak vissza: úgy látszik, épp a kóbor lovagoknak tettem vele szívességet. A nőknél, Chloe, már egy szemrebbenés is mulasztás az éberségben.

- Ez az axióma méltán lehetne a török szultán háremének jelmondata.

- A török szultán alighanem hasznos tanácsokkal szolgálhatna nekünk, miként kell bánni a fehérnéppel.

- Ám vonják meg tőlünk a bizalmat, és hadat üzenünk önöknek!

- Bízzunk magukban, és akár a kámforos üvegcse dugaszát is kihúzhatjuk.

- Mr. Beamish, nők vagyunk, de lelkünk azért van.

- Csak annyira véd, mint az almát egy csöppnyi szeplő, ha egyszer ínycsiklandó ábrázata már almacsenésre ingerli a kis Tommyt.

- Elismeri, hogy a férfiak ellenségeink?

- Azt állítom, hogy ők tartják magasra az erény zászlaját.

- Ó, Mr. Beamish, én hamarosan itthagyom ezt az árnyékvilágot.

- Megtiltom, Chloe, nem előzhet meg; úgy akarok meghalni, hogy egy nőben mindvégig hinni tudjak.

- Csak ne hízelegjen nőtársaim rovására.

- Úgy hát bújjon el egy remetebarlangban, mert jegyezze meg, gyermekem, hogy a hízelgés mindig csak valakinek a rovására történhetik. Esszencia az - emberi lényünk párlata! Csakis azon élni, amint ez némelyek szokása, csúnya dolog, egyszerűen kannibalizmus. De hinthetünk belőle a zsebkendőnkre, és hintenünk is kell, ha édes illattal akarjuk kényeztetni orrunkat. A társadalom, Chloém, az ősvad állapotok folytatása, csak magasabb fokon; nekünk is megvannak a magunk áldozati szertartásai. Mennyire taksálja például személyemet, összevetvén bekecses-csizmás, bumfordi földesurainkkal?

- Százan együttvéve sem mérhetők önhöz!

- Íme, egy hatalmas máglyára való földesurat hamvaszt el, hogy áldozati füstjük tömjénként szálljon felém, jóllehet a druidák rítusát mellőzte, hiszen nem zsúfolta őket óriási fűzfa kasokba. Legyetek bölcsen szerények, de ne utasítsátok vissza, ami megillet benneteket. Ugyanakkor adjátok meg nekünk is, ami a miénk. Feltett szándékom, hogy védőszárnyaim alá veszem a fiatal hercegnőt, és tudom, hogy ezzel súlyos feladatot vállalok. Magasra tartom az imént említett zászlót, tiszta szívvel és bűnbánóan emelem. A köznép persze azt hiszi, a sárkány torkában minden sárkányi.

- A fogai és a karmai a férfiak.

- Ez igaz, de a tüzes leheletét szító szenvedély a nőben lakozik, úgy ám. Vad ugrásra, vérszomjas ragadozásra ő bújtja, ő, mindig csak ő! És ha netán ingadozna, a sárkány abban a pillanatban elnyeli, s akkor vége! Mindazonáltal a mi dolgunk az, hogy ne hagyjuk idáig jutni a mezők egyszerű liliomát. Közeledik?

- Már kivehető - válaszolta Chloe. Beau Beamish megkérte, legyen olyan szíves lefesteni neki küllemét, mire Chloe ezzel kezdte: - Elragadóan szép.

Beau Beamish rögtön megjegyezte: - Negyven lépésről minden nő elragadó, sőt amikor magunk elé képzeljük őket, akkor még inkább.

- A haja bronzszínű, hófehér orcáján két nyíló rózsa, amit kék főkötő keretez.

- Szeme?

- Olvadó kék.

- Tűzrőlpattant angol boszorka! - tört ki a kiáltás a gavallérból, és együttérző gondolata szállt a távollevő herceg felé.

A továbbiakban már nem kellett Chloe szemét kölcsönvennie a szép hölgy vonásainak kifürkészése céljából, minthogy a két hintó ablakai a domb széles tetején egy vonalba értek. Beau Beamish hintaján felpattant az ajtó. A gavallér ültében kihúzta magát, mint a cövek, és fensőbbséges pillantását merően Susan hercegnőre szegezte, míg a fiatalasszony el nem pirult.

- Nos hát, asszonyom - mondta végül -, nem én voltam az első.

- Jaj, uram! - viszonozta a kis hercegnő. - Kicsoda légyen ön?

A gavallér méltósággal meglengette a kalapját, és bókolt.

- Az vagyok, asszonyom, kinek közeledtéről az az úr, kitől az imént az átelleni dombon búcsút vett, értesítette önt.

A hercegnő naiv csodálkozással tekintett hátra, majd pillantása visszatért a gavallérra, aki most kilépett hintajából. - Egy úr?

- Lóháton.

A hercegnő hirtelen támadt ötlettel kidugta fejét az ablakon, hogy felmérje a távolságot a két domb között.

- Soha! - kiáltotta.

- No de, asszonyom, nem adott át önnek semmi üzenetet, amelyben tudósít érkezésemről? - méltatlankodott a gavallér.

- Uram, teremtőm! Hisz maga Mr. Beamish - válaszolta a hercegnő.

Beamish kalapját mellére szorítván, felkérte a hercegnőt, fáradjon át az ő hintajába, és foglaljon helyet mellette. Ő még szabódott. - Ön csakugyan Mr. Beamish lenne?... - A gavallér ábrázata szigorú kifejezést öltött, és felülről nézett tekintélyt sugárzón a hercegnőre, akit azonban ezzel nem lehetett meghunyászkodásra bírni, mire a férfi, szavai hitelét tanúsítandó, Chloéhoz fordult; Chloe nevének hallatára a hercegnő felkiáltott: - Ó! Most már értem, ennyi elég, mert hisz Chloe lesz a komornám, és tudom, hogy ő igazi született úrihölgy, és jó barátnők leszünk vele. Adjon át Chloénak. És te vagy Chloe? - kérdezte, bátran átlépvén egyik hintó lépcsőjéről a másikra. - És nem bánod, hogy a komornám leszel? Igazán kedves, bájos teremtésnek látszol. Látom ám rajtad, hogy született úrihölgy vagy; azt én egy szemhunyás alatt meg tudom mondani. Te sötét bőrű vagy, én meg fehér, jól illünk majd egymáshoz. Aztán mondd csak - egész halkan súgd a fülembe! -, hát nem borzasztó messzire lát ez az úr? Mindjárt megkérdem ám tőled, milyennek tartasz. Én még sose voltam Wellsben. Istenem! A hintó megfordult. Mikor fogjuk hallani majd, hogy harangoznak a bevonulásomra? Tudom, hogy harangszó fog köszönteni. Mr. Beamish, Mr. Beamish! Nekem most úgy kell egy nő, akivel kicsit elcseveghetek, öntől pedig meg vagyok szeppenve, uram, igen meg vagyok szeppenve, folyton csak férfiak és férfiak vannak körülöttem a herceg palotájában, és tucatnyian is ugranak, ha csak az ujjamat fölemelem - ámbár elég öregek, azt meg kell hagyni -, de egy nőt, aki úrihölgy és olyan kedves, hogy a komornám lesz, nem láttam, mióta a hercegi koronát viselhetem. Így ni, majd Chloe kezét fogom, és akkor minden jó lesz. Ugye, mindjárt megmondod nekem, Chloe, ha nem találod ízlésesnek az öltözetemet? Ugye igen? Hogy ennyit beszélek, az csak azt jelenti, valaki tetszik nekem. Néha igazán nem is tudom, mit beszéljek a herceggel. Csak ülök és azon gondolkozom, hát nem muris, hogy hercegem van uram helyett? Na, elég!

Chloe felkacagott, a hercegnő úgyszintén. Chloe bocsánatot kért, de úrnője közölte vele, éppen így tetszik neki.

- Eleinte vagy két évig - folytatta - alig tudtam megszólalni. Csak hebegtem, pirultam, folyton csak a szobámban szerettem lenni, ahol kefélgettem meg bodorítottam a hajam, és minden teremtett léleknek, akit megláttam, pukedliztam. Most már egész otthonosan érzem magam, mert nem félek semmitől - csak a haláltól, de ettől még jobban, mint azelőtt, mikor még kis, ijedt, nagy szemű, szájtáti csitri voltam. Nem tudom, mitől van ez. Hát nem borzasztó a halál meg a csontvázak?! - A hercegnő megborzongott.

- Csontváza válogatja - kapcsolódott most Beau Beamish a társalgásba. - Az önével, asszonyom, nemigen szeretnék találkozni, mert az feltétlenül arra indítana, hogy sajnálkozásomat fejezzem ki az idomok hiánya felett. Találkoztam már viszont a sajátommal, és mondhatom, elégedett voltam az eszmecserével.

- A saját csontvázával, uram? - kérdezte álmélkodva és őszinte döbbenettel a hercegnő.

- Félreismerhetetlenül az enyém volt. Tüstént leírom, és kérem, tanúsítsa, igazam van-e.

Susan hercegnőnek a szája is tátva maradt, és felsikoltott: - Ó, ne! - de aztán hozzátette: - Most úgyis fényes nappal van, éjjel meg, mikor sötét lesz, majd valaki a közelemben alszik - és rámosolygott Chloéra, aki megnyugtatta, hogy nincs semmi ok az ijedelemre.

- Egyik este éppen a szobámba tartottam - folytatta a gavallér -, midőn a keskeny folyosón szembetalálkoztam a tisztelt uraséggal, és egyikünknek óhatatlanul félre kellett állnia, hogy utat engedjen, és mi tagadás, csontvázaink olyan megtévesztően hasonlítanak egymásra, hogy határozottan fel akartam szólítani, álljon félre az útból. A fickó ugyanis kétségtelenül elzárta az utat, amellett első pillantásra visszataszító jelenség is volt. Személytelen csontváznak véltem, a halál jelvényének a vigyorgó koponyájával, a megszámlálható bordáival meg az ijesztő, ferdén álló lábaival, egyszóval annak a tántorgó, esetlen flótásnak, amire az ember épül, és akinek képe gyengébb pillanataiban úgy megrémíti. A teljes igazság kedvéért bevallom, azon az estén legválogatottabb elméinkkel és szépségeinkkel táncoltam egy vacsorán. Ha az ember kísértetet akar látni, csak ezt tegye. Nos hát, gyönyörű mákvirág, majd rendreutasítlak én téged, gondoltam, és egy árva szóval sem üdvözölve, feléje nyomultam. Asszonyom, szavamra mondom, pontosan úgy viselkedett, ahogy hasonló körülmények között én is viselkedtem volna. Tisztes távolba hátralépvén, kihúzza magát és meghajol, pontosan középúton méltóság és alázat között. Előrelépek, ő hátrál, és ismét bókol, minden túlzott alázatosság nélkül, fenségesen leereszkedő mozdulattal. Ez igazán királyi modor, villan át az agyamon. Akár maga Belzebub is lehetne, személyesen, csak épp a palást hiányzik. A lelkem üdvére mondom, zavarba hozott.

- Ennyi az egész? - kérdezte a hercegnő megkönnyebbült sóhajjal.

- De hát, asszonyom - mondá a gavallér -, nem világos ön előtt, hogy ez senki más nem lehetett, csak saját becses csontvázam, aki ily méltóságteljesen és előzékenyen viselkedett, midőn pedig legközelebbi rokonától kellett a sértést elszenvednie? Amint kinyitotta nekem szobám ajtaját és elfogadta a szabad utat, amit most már a legszívélyesebben engedtem át neki, legott ráismertem, és megéreztem a nyilvánvaló korholást is, melyet irányomban mutatott, vagy talán csak a boros vacsorát, amire táncoltam, már nem tudom; egy szó, mint száz, ki kell jelentenem, hogy a tökéletes jólneveltség eme nagyszerű megnyilvánulásával sikerült a legnagyobb bókot kifejeznie, amit ember valaha kapott, nevezetesen megnyugtatott afelől, hogy e halandó porhüvely földbeszállta után is kiválóan finom modorú és elegáns maradok. Sőt mi több, örökkön-örökké az leszek, és nem követek el még olyan botlást sem, mint ott, akkor, a mámor hatása alatt.

Susan hercegnő legyezni kezdte magát, hogy az anekdotát könnyebben megemésszе.

- Hát ez nem is volt olyan hátborzongató történet, és most már tudom, hogy ön a nagy Mr. Beamish - mondotta.

A gavallér megkérdezte tőle, jelezte-e neki a dombon az az úr az ő érkezését.

- Mit akarhat vajon ezzel az úrral? - fordult a hercegnő Chloéhoz. - A herceg azt mondta, hogy ön fog kijönni elém. És ön fog rám vigyázni. És ha bármi történik, az ön hibája lesz.

- Pontosan - hagyta helyben a gavallér. - Ennélfogva éberen fogok őrködni.

- De azért szabadon hagy. Huh! De sokáig voltam kalitkában. Mondhatom neked, Chloe, úgy érzem magam, mint a ládafiában őrzött kimenőruha, amint ünnepnapkor kiszabadul, és egy kicsikét fél is, hogy bepiszkítják. Tudod, én egy nagy gyerek vagyok ám, még inkább, mint amikor a herceg nőül vett. Mikor bekerültem a palotába, mintha újrakezdtem volna cseperedni és járni tanulni. És senkinek se beszélhettem erről! Képzeld csak el! Az ember mégse beszélhet öregurakkal arról, mi van a szívében.

- Hát fiatalurakkal? - kérdezte a gavallér. Mire Susan: - Azok úgyis kitalálják.

- De csak ha maga is segít nekik - replikázott Mr. Beamish. Susan hercegnő lesütötte a szemét, száját is félig nyitva hagyta, ahogy a természet leányának együgyű csalafintaságával lesett alulról Mr. Beamishre, és gondolata kikandikált a világ nagy térjére. Az olvadóan kék szemek és a cseresznyeajkak roppant ingerlőek voltak. - Lám, ezt igazán nem hiszem, hogy igaz - bukott ki belőle a ravaszkodás.

- Óvakodj a javakorabeliektől! - deklamálta a gavallér.

Susan Chloéhoz fordult: - Én pedig biztos vagyok benne, hogy azok a legkedvesebbek.

Chloe ráhagyta, hogy igen.

A hercegnő pillantásával felbecsülte mindkettejüket, esze gyorsan felfogott mindent, ami vágyai kielégítésével volt kapcsolatban.

Szívesen folytatta volna a kellemes témát, de figyelmét most Wells alattuk feltünedező tornyaira és háztetőire irányították, melyek álmosan csillogtak-villogtak, mintegy szieszтáztak a nyári délután verőfényében.

Bő selyemköntöse szétnyílt, amint megigazította hajtornyát, és odasúgta Chloénak: - Ki nem állhatom a púdert. Majd meg kell nézned engem, amikor abroncsos szoknyában járok. Tudok ám. Egyszer sétáltam így lassú zenére, és a hercegnek annyira tetszett, hogy megtapsolt. Ülve semmilyen se vagyok ahhoz képest, mint amikor állok. Ez azért van, mert még nem tudok illedelmesen társalogni. De majd fogok. Úgy látszik, az a legnehezebb. Szóval hát megérkeztünk. És merrefelé szoktak itt az előkelő népek találkozni és sétifikálni?

- Ott korzóznak, ahol azok a fák láthatók, asszonyom - felelte Chloe.

- És hol van az a hely, ahol a hölgyek ülnek és tejszínhabos gyümölcstortát esznek, az urak meg mellettük állnak és bókokat mondanak nekik?

Chloe megmondta, hogy az ivócsarnok mellett van, egy boltban.

Susan hercegnő elnézett a háztetők és a poros élősövények fölött.

- Jaj, ez a púder! - panaszkodott. - Utálok ósdinak látszani, akit mindenki megnéz, de ha egyszer szeretem a hajamat, amiből olyan bőven van, és a színe is tetszik, nekem is, meg a hercegnek is! Csak azt ne hagyd, hogy ujjal mutogassanak rám, mert ha társaságban egyszer

pirulni kezdek, az egész bátorságom rögvest odalesz; a bennem daloló madárka elhallgat, pedig igazi pacsirta lakozik ám bennem, amelyik, akár esik, akár süt odakint, folyton énekel, és - de pszt! - egyre csak szerelemről és vígságról dalol.

Chloe elmosolyodott, mire Susan hercegnő hozzátette: - Tudod, ez olyan madárszokás, mert én ugyan azt sem tudom, mi az.

Várakozóan nézett Chloéra, hátha azt mondja, hogy ő tudja.

Ebben a pillanatban két lovas kurtanemes léptetett oda a hintóhoz, amely megállt, míg Beau Beamish kiadta a parancsot, hogy húzzák meg a harangokat, és a rezesbanda várja őket a fürdőhöz vezető sétány elején, és meneteljen majd a hintó előtt „őkegyelmessége, a Szügy hercegnője megérkezésének a tiszteletére".

Mindeme rendelkezéseit fennhangon közölte embereivel, és közben olyan sugárzó tekintetet vetett a hercegnőre, hogy az egy percre teljesen megittasulva föl sem fogta a hallottakat, de hirtelen nyugtalanság lepte meg, az előjelek sokasodtak, a hercegnő ajkába harapott, majd egy-két kurta lélegzetvétel után megszólalt: - Engem említett, Mr. Beamish? - kérdezte.

- Igen, ön az, asszonyom, akit nagy örömünkre szolgál körünkben tisztelhetni.

- Minek a hercegnője? - kérdezte aggodalomtól elfintorított arccal a hercegnő.

- A Szügy hercegnője - válaszolta Beau Beamish.

- Nem ez a címem, uram.

- De az én területemen igen, asszonyom.

A hercegnő finom orra és alsó ajka csúnya ráncba futott, ahogy utálkozva próbálta kimondani: - Szügy! És bevonulni ebbe a városba a temérdek bámuló ember előtt, mint... hercegnő... ó, nem, ezt már nem; egyszerűen megmakacsolom magam! Hívja vissza azokat az embereket, Mr. Beamish, igazán kérem; na, legyen szíves. Könyörgöm, Mr. Beamish! Megsért, uram. Nem leszek köznevetség tárgya. Ezzel megsérti a herceget, uram. Ő pedig inkább meghal, mintsem hogy megsértse érzéseimet. Lám, elrontotta az egész örömömet. Nem vagyok hajlandó és nem is fogok ezzel az ostoba névvel vonulni a városba, úgyhogy hívja vissza őket, hívja vissza őket, de ebben a minutumban. Tudom, hogy ki vagyok s mi vagyok, és azt is tudom, igenis jól tudom, mi az, ami megillet.

- Én is - viszonzá Beau Beamish. - Chloétól megtudhatja, ki az úr itt.

- Akkor pedig hazamegyek, tüstént. Nem leszek afféle kis mulya, mindenki nevetségének a tárgya. Én igazi hölgy vagyok, méghozzá magas rangú, és úgy is akarok megjelenni. Mi az, hogy Szügy hercegnő? Ilyen erővel az ember lehetne Tehénfarok hercegnő vagy Farokbojt hercegnő is. És az emberek! De nem. Nem leszek játékszer. Szinte látom, amint bámulnak rám! Nem, én tudom, mit akarok, ezért nagyon kérem, szólítsa vissza az embereit, különben visszafordulok. - Magában azt mormolta: „Még hogy mulassanak rajtam... nevetség tárgya legyek!"

- Kegyelmességed hintója hátramaradt - válaszolta Beau Beamish.

A hűvös, zsarnoki hangra aztán eltörött a mécses, a hercegnő keservesen zokogva ismételgette: „Szügy! Szügy!", remegett a válla, arcát kezébe rejtette.

- Nemde büszke a címére, asszonyom? - kérdezte Beamish.

- Az vagyok. - Fölemelte a fejét, hogy büszkén a szemébe mondhassa: - Büszke vagyok! - erősítette határozottan.

- Akkor hát jól jegyezze meg, amit most mondok - folytatta a gavallér tekintélyt parancsoló hangon. - A herceg barátja vagyok, és kegyed itt az én fennhatóságom alatt áll. Én vagyok a gyámja, kegyed pedig a gyámleányom, és csak azzal a feltétellel bocsátom be a városba, ha engedelmességet fogad nekem. Azt pedig vésse az agyába, asszonyom, senki sem foszthatja meg valódi nevétől és címétől, kizárólag saját maga. Most azonban olyan helyre tette a lábát, ahol ezernyi kísértést fog szenvedni, és könnyedén beszennyezheti vagy eljátszhatja a címét. Legyen tehát résen: őrizkedjék minden veszélyes cselekedettől.

- Szóval visszakapom a valódi címemet? - derült fel a hercegnő.

- Arra a hónapra, amíg itt vendégeskedik, Szügy hercegnő lesz.

- Márpedig nem leszek!

- De igen!

- Soha, uram!

- Megparancsolom.

A hercegnő hangos jajveszékeléssel borult Chloe nyakába: - Nem tudsz közbenjárni az érdekemben? - nyögdécselte.

- Mr. Beamish tántoríthatatlan - mondta Chloe.

Szipogással és sóhajtozással teli szünet után megtört hangon szólalt meg a hercegnő: - Akkor azt hiszem, mégiscsak... inkább... a csontvázával találkoztam volna!

Őszintesége szellemességgel ért fel.

Beau Beamish hangosan felkacagott, lelkesen megtapsolta a hercegnőt, és a csodálat őszinte ellágyulásával, mely őt magát is meglepte, bátorkodott megfogni és megcsókolni az ujjacskáit. A hercegnő azt hitte, újra van remény, de a férfi már az ügy puszta említésére is elkomorult.

Ekkor felharsantak a rezesbanda pattogó hangjai, és ezzel egyidejűleg ünnepélyesen megkondultak a harangok: a figyelmeztető hang, hogy el kell titkolnia keserűségét, és rangjának, valamint méltóságának képében kell megmutatkoznia a tömeg előtt, Susan hercegnő lelkében egyesült az új látványosság és a masírozó rezesbanda keltette izgalommal, s közös erővel száműzték onnan a sértettség élesebben sajgó emlékét: így azután a hercegnő csakhamar összeszedte, kihúzta magát, és tágra nyílt szemmel itta a sok csodát, oly érzékenyen reagálván mindenre, akár a tó kék tükre, melyre itt-ott szelíd fodrokat húz a lenyugvó nap felé fújdogáló, szeszélyes szellő.

Negyedik fejezet

Mr. Beamish, első, ha ugyan nem egyetlen bölcselkedő hajlamú gavallérunk és megfontolt úriemberünk axiómaként tartotta számon, hogy a társadalmi életet élő angolok legalább annyira igénylik a zsarnok uralmat, mint amilyen jól megvannak nélküle a politika szerelmesei; ennek indoklásául pedig kifejtette, hogy fajunk jellegét az önérdek érvényesítésének igen fejlett képessége határozza meg, minek folytán nálunk valahányszor tömeg verődik össze, mindenki jókora helyet könyököl ki magának. A társadalom azonban, nem tűrhetvén, hogy a sima érintkezést örökös oldalba könyöklés háborítsa, a független polgár erényeit hibákká változtatja, mihelyt valahol testvéri közösség létesül, és azok, akik egyik szférában a civilizáció csodálatra méltó mintapéldányai voltak, a másikban gyakorta a barbarizmus durva

mezsgyéjén könyökölnek. Ennélfogva olyan törvényeket kell rájuk kényszeríteni, melyek tőlük idegenek, és a legszigorúbban be kell tartatni azokat.

Itt viszont egy újabb veszedelem jelentkezik: akadhatnak ugyanis olyan szilajabb vérmérsékletek, akik betartják majd e törvényeket, míg függetlenséget élveznek, ám függetlenségüktől megfosztva (Beau Beamish előre látta eljövendő korok szomorú tapasztalatát) fittyet hánynak nekik, és a falvaink korlátlan mezőségeihez oly pompásan illő vidám, zabolátlan élet nem támad fel többé még liberális társaságok klubjaiban sem, annyira megjuhászodnak majd a hatalom vasmarkától. „Vidám Angliánk" akkor lógó orrú Anglia lesz, szánalmas fickók Angliája, olyan, mint a feltálalt vadkan feje, citrom lesz a szájában emberszó helyett: lakmározni vele kellemes, beszélgetni annál kevésbé!

Mr. Beamish valóban azt a benyomást kelti, mintha előre látta volna egy olyan átalakulás veszélyét, amelyen csak saját korában tehette túl magát; mint mondotta: „Ahogy jöttem, úgy megyek, egy villanás az egész" - nem voltak sem elődei, sem utódai, zseni volt, ezért tudta azt is, hogy magányos marad, bármennyire iparkodott is a hozzá hasonlóak fajtáját meghonosítani. Önnön hatókörén belül ért is el valamit, mellyel nem csekély hírt vívott ki magának, mint honi civilizációnk egyik dicső atyamestere, ámbár manapság úgy tűnik, többet veszítettünk evvel a civilizációval, mint amennyit nyertünk. A természetest üldözni mindig roppant kockázatos vállalkozás. Ha ugyanis visszavágtat, mint a szólásmondás tartja, gazdájának esik; általában azonban elvágtat, örökre eltűnik; akkor pedig csak agyunktól várhatunk - kétes kilátásokkal - valami indítást; szellemünk kútfejéből kell élnünk, ami rendesen kevésbé termékeny, mint a föld, és nem öröklődő hitbizomány.

Helyesen vagy helytelenül (e tekintetben megoszlanak a vélemények), Mr. Beamish tűzzel-vassal irtotta a felszín alatt lappangó természetest birodalmában. A bárdolatlan fajankónak és a szeleburdi serdülő lánynak nem hagyott nyugtot, míg nyilvánosan be nem bizonyították, tudnak úgy viselkedni, ahogy a társaságbeli urakhoz és hölgyekhez illik; de az urak és hölgyek sem hajózhattak „független lobogó alatt", mint mondogatta volt. A fellobbanást meg tudta bocsátani, de nem kerülgette a szavakat, ha az olyanokra mennydörgött, akik elég arcátlanul még csak nem is szégyenkeztek futó kalandjaik miatt. Máig is fennmaradt róla, minő szavakat intézett egy hölgyhöz, kit akkor már teljes erkölcsi alámerülés veszélye fenyegetett, és valóban úgy is viselkedett, mint a pusztulásra ítélt hajó hasonló helyzetben: „Nos, asszonyom, hallom, készül belépni a régi jó rendbe?..." (Megmondta, hogy melyikbe.) Ebből a pimaszságból kifolyólag támadtak némi nézeteltérései a hölgy férjével és a „gazember sáfárral", ahogy a háromszögek harmadik szereplőjét nevezni méltóztatott, mindazonáltal e fellépése, mint hírlik, megmentette a bukástól a hölgyet.

Egyébiránt kitartóan ostorozta az előkelőségek közönséges megnyilvánulásait, így például egy divatos dámának, kinek az volt a szokása, hogy minduntalan lenéző, csúfondáros mosolyra húzta ajakát, ami nem használt arcvonásainak, azt mondta, hogy „boldog lenne, ha megnyugtatná, csakugyan az arcát mutatja embertársainak", amit - talán főleg neki köszönhetjük - senki se merne utána még egyszer kimondani. A szépnem valamelyik tagja egyszer megkérdezte tőle, miért ostorozza olyan előszeretettel a nőket, mire így válaszolt: - Mert én a kegyedék érdekében csatázom, kegyedék pedig az ellenség táborában vannak. - Árulóknak tekintette őket.

Mindemellett nagyon is kegyben állt a másik nembélieknél, akik bizonyos kor elérése után bőségesen kárpótolták nyájassággal a felismert barátot, akivel mindaddig hidegen viselkedtek. A legelőkelőbb dámák falanxa állt mögötte, ez kölcsönözte neki félelmetes, olimposzi hatalmát, amely előtt csak a született vakmerő, a zabolátlan és a tökéletesen bárgyú nem hunyászkodott meg. E falanx védelme mögül hatékonyan bocsátotta ki parancsait és villámait;

no, persze, néha visszalőttek rá, és sokszor felmerült a kérdés, vajon jótékony hatású-e ennek az embernek a buzgólkodása, aki kétségkívül megnevelte a bárdolatlan földesurakat és atyafiságukat, de ennek egészséges életkedvük, vidám közlékenységük látta kárát: *ergo* belé-jük fojtotta az életet. A légcsőmetszésnél az operáció sikere, úgy tartják, attól függ, milyen gyorsan és ügyesen illeszti be a seborvos a mesterséges légcsövet; meglehet, hogy szeren-csétlen honfitársainkat sem kezelték elővigyázattal, midőn légzésük természetes forrásától megfosztották őket, vagy tán az is lehet, hogy fizikailag képtelenek bárminő mesterkéltségre: vagy természetesen, vagy sehogy. A disputát nem akarjuk eldönteni.

Mármost, arra vállalkozni, hogy a fürdőhelyen a Szügy hercegnője címen megbámultat egy csodaszép fiatal nőt, akit még a mezők illata leng körül, annak ellenére, hogy már megtanulta kecsesen illegetni magát a krinolinban, és teljes tiszteletadást követelni a címet viselő hölgynek, akiben megvan az a csábos vonzerő, mellyel a kerítés mögül az utcára kandikáló piros alma mosolyog az arra menőkre, mikor a gazda nincs a közelben, több, mint vakmerőség volt Mr. Beamish részéről; nem is kísérelte volna meg, ha nem számíthatott volna a tiszteletre méltó matrónák falanxára. Ezek, mihelyt beavatta őket a titokba, legott kikötötték, hogy előbb alaposan szemügyre akarják venni a hajdani fejőlányt, és a szemle eredménye nem volt kedvezőtlen. Susan hercegnő gáncs nélkül került ki belőle, sokkal inkább, mint maga a herceg. Nem volt locska-fecske, azonkívül szépen kicsiszolt járásával és valóban csodálatra méltó termetével kivívta a női nem kritikusainak jóindulatát; a dámák dicsérték könnyen piruló ártatlanságáért azzal a nem leplezett fenntartással, hogy Susan a herceg második gyerekkorának való gyönyörű baba, és nem szabadott volna kiszökni hagyni a gyerekszobából. Elismerően nyilatkoztak kalaposáról. A herceg híres műértő volt a női bájak terén, és nyilván gondoskodik arról, hogy a legkiválóbb divatszabászok ékesítsék fel rangjához méltón felesége szép személyét. Bájos mosolya, meleg fényű szeme volt, derék hölgy válhatik belőle, ha egy ideig gondosan ügyelnek rá; mindezek azonban nem az előkelő hölgy erényei, címe pedig túlságosan is éles fénybe helyezte származását ahhoz, hogy kritikusai elfogulatlanul ítéljék meg. Egyhangúlag azt javallották, hogy arcára és hajára használjon púdert. A „mezők illatát" másként nem lehet elűzni róla, szólt a szentencia. Folytonos pirulását illetlennek találták.

Az igazat megvallva az erősebb nem kritikusai késztették pirulásra viselkedésükkel a tengerből kiemelkedő Vénuszt is, akinek az elomló pírtól rózsás lett az arca, akár a kis ámorok raja, kik fel s alá repkedvén körülötte, úgy libbentek ide-oda, mint megoldott szűzi öve, és oly sűrű lett tőlük a levegő, akár virágok szirmától a nyár bódító lehelete, amint úrnőjük számára világot befonó hálóját szőtték. Hiába védekezett Susan hercegnő, hogy képtelen legyűrni pirulását, és nem ártatlan arca, hanem a kihívó szemek a hibásak. Igen ám, de ha tisztességre akarjuk szoktatni e férfiakat, a természetet kendőzni és takarni kell, néha részben, néha pedig teljesen elfojtani, ha az alkalom úgy kívánja. A természetes asszony egyetlen lépést sem tehet anélkül, hogy toppantásával fel ne idézné a földből a természetes férfi rémképét, aki pedig nem olyan, mint ő, hanem kannibál vadember. Ahhoz, hogy vezérlő csillag lehessen, a nőnek egy eszmény homályos köntösébe kell rejtőznie, hogy eszményként élhessen a férfiak lelkében, igen távoli, igen erőteljes, de felfoghatatlan, hozzáférhetetlen ideálként. Sok bölcsességgel árasztották el a hercegnőt ez irányban, amiből ő megértett egy keveset, a többi viszont nem talált válaszra lelkében, mindenesetre teljes engedelmességet igyekezett tanúsítani, már amennyire értelme hajlandó volt a tanítások előtt felnyílni. A hercegnő az önimádatnak abban a finomkodó, kissé már árnyaltan naiv korszakában volt még, amikor a szép fiatal nők, akik gyermekkorukban nem hallottak oktató hangot, beszennyezni vélik magukat, ha másnak kell mutatkozniuk, mint amilyennek az áldott anyatermészet megal-kotta őket, minthogy pedig az szépre teremtette őket, hát megérdemli az imádatot. Az előkelő

hölgyek és Chloe oktatása mind leperegtek róla, nem volt hajlandó kezébe venni a púderesdobozt, később, mikor félénkségét levetkőzte, talán már élvezte is, hogy elüt a többi nőtől.

Ám Szügy hercegnő pórias orcája és hajkoronája, mellyel annyira különbözött sorstársaitól, oly veszélyeket hordott magában, amelyekkel Mr. Beamish nem számolt. Azt tudta, hogy vonzó lesz, arra viszont nem gondolt, hogy ennyire, az utolsó vonásig angolos szépséggel fog találkozni. A mi Vénusz istennőnk piros, fehér és kék színekben pompázva nyerte el Páris almáját; és két látogatás az ivócsarnokban, majd egy séta a városház melletti promenádon elegendő volt ahhoz, hogy az átlagwellsi vendégeket oly tökéletesen ossza hímekre és nőstényekre véleményük, miként az anyatermészet osztotta nemük szerint. A férfiakkal nem lehetett bírni, istennőjükre tapadt a szemük, és a nők kénytelenek voltak beletörődni a viharral terhes, egészségtelen állapotba. Lovagok és földbirtokosok, katonák és egyszerű polgárok derűre-borúra felrúgták korábbi elkötelezettségeiket, hogy az új, lenyűgöző látványt bámulhassák, és mindegyikük a maga szokása szerint fejezve ki elragadtatását, nagy általános „hallali, halihó, talihó, uccu, szaladj" egyveleg keletkezett. Bármennyire példátlan is Angliában, hogy a Szépség a rókaszag megorrontásához mérhető izgalmat váltson ki, Susan hercegnő még ezt is felülmúlta - valamennyi üldözőjét vérebbé változtatta; a férfiak teljesen megkergültek: betoppanása után néhány nappal fogadási láz tört ki vele kapcsolatban, lármás összeakaszkodásokra került sor, pikáns célzások repkedtek arcpirító áradozások és hazudozások közepette, egy ízben a nyilvánosság előtt főbe kólintottak valakit, mintha a fürdőhely soha nem ismerte volna Mr. Beamish modort nyesegető befolyását.

A nyilvános inzultus komoly zavarba ejtette a nemes férfiút. Ámbár minden tőle telhetőt elkövetett a párbaj megakadályozására, mégis ha már így kellett lennie, a kard sokkal elviselhetőbb fegyver, mint a puszta ököl, és vajh' ki sejthette volna, hogy épp a fiatal Alonzo, Chloe szerény, csendes szerelmese a bűnös! Pedig ő volt. Az ügyben Mr. Beamishnek kellett döntenie: neki kellett pártatlan ítéletet hoznia, és a tanúvallomások kivizsgálása alatt, mint memoárjaiban is leírja, „királyi" kínokat élt át. Iustitia pallosával sújtani azokat, akiket legtöbbre becsülünk, a királyok elképzelhető leggyötrelmesebb kötelessége. Mr. Beamish megtehette volna: érdemei jogot adtak az uralkodásra. Szerencsére a bizonyítékok a megütött úriember, Mr. Ralph Shepster, bűnösségére vallottak, és felmentették Mr. Augustus Camwellt, alias Alonzót, aki a sértőt azon nyomban elhallgattatta.

Ez a Shepster egy fiatal, zöldfülű földbirtokos volt, aki - mint Beau Beamish írja - „felerészben a földtől, másrészben a várostól bűzlött", Chloét is belekeverte a Szügy hercegnőre faragott élceibe, és Mr. Beamish Chloe iránti személyes tisztelete oly határozottan helyeselte Alonzo bátor kiállását a lány védelmében, hogy ítéletében az ifjú Alonzo mély vonzalmát hangsúlyozta Chloe iránt, bizonyítván ezzel a támadó önzetlenségét és egyszersmind azt is, hogy jogilag kifogástalan ítéletet hozott, melynek értelmében Mr. Ralph Shepster száműzetik, és joga van a sértésért elégtételt követelni. A verdikt második része segített foganatosítani az elsőt. Shepster elhárította a hideg acélra tett indítványt, amit gyiloknak nevezett, és bőbeszédűen, természetes logikával nyilatkozott a tárgyról: - Azért, mert egy fickó kapja magát és fejbe vág, még menjek oda hozzá és kérjem meg, hogy ezek után szíveskedjék ledöfni!

Méltatlankodó gesztusai azt mutatták, hogy nem esett ennyire a feje lágyára. Pergő nyelvű szószátyár magyarázkodással, lévén a természet igaz gyermeke, akit senki sem múlhat felül szóbőségben, ha szülőanyja bölcsességének szavai tolulnak ajkára, szembehelyezkedett a határozattal, és nem volt hajlandó elégtételt venni, míg végül gyávaságának tanújelei annyira befeketítették, hogy mindenki becsmérlésének céltáblája lett, és barátai is jobbnak látták lemondani róla. Elmenekült, és fűnek-fának azt mesélgette, hogy megleste „Beamish hercegnőjét" Chloe kíséretében egy találkahelyen a Déli Ligetben, ahol egy Wellsben ismeretlen úr

bemutatkozott a hölgyeknek, majd együtt elsétáltak - és a történet itt sűrű fejbólintásokkal végződött.

Shepster száműzetése az igazság olyan diadala volt, amelyhez gratulálni lehetne az emberiségnek, ha nem hagyott volna maga után némi zúgolódást. De valamint az iskolában megpálcázott süvölvény láttára megszeppennek ugyan a társak, a csintalankodás mégis ugyanúgy folyik tovább, úgy mindenütt a világon, ha egy sommás büntetés nem tisztítja meg az egész helyet, nagyon valószínű, hogy megfertőzi majd az érintetleneket is. A nagy törvényalkotók, Lükurgosz, Drakón, Szolón, Beamish, mind szomorúan ismerik be, hogy ördögi hatalmakkal paktáltak, mikor így megtisztították környezetüket a gonosztevőktől. Doktorok ugyanezt vallják főzeteikről. A kiküszöbölő patikaszert mindig nyomban ki kell küszöbölni, az pedig ravasz méreg, amely a kedélyre hat. Susan hercegnő bájait most már az áldozati bárány füstje is tömjénezte; miként a dél-amerikai vizekről kincsekkel megrakodva hazatérő spanyol vitorlások, melyekre vállalkozó szellemű, gyorsan sikló kalózhajóink lesben állva vártak, úgy ő is kettőzött csáberővel vonzotta a kalandorokat: kívánatos volt és ellenség. Lelkiismeretesen ügyelni rá felőrlő gondot jelentett.

Mr. Beamish Chloéért küldött, aki legott meg is jelent nála. Tekintete különös volt. Mr. Beamish a beszélgetés alatt egyre azt figyelte. Így néz valaki, ha egy nyílvessző pontos reptét vagy egy gáláns kaland szerencsés fejleményeit kíséri szemmel. Előrebocsátván, hogy „én nem vagyok vizsgálóbíró, gyermekem”, óvatosan megpendített néhány puhatolózó kérdést úrnőjét illetően. Bevallotta, hogy szánja-bánja már, amiért kitalálta a Susan hercegnő inkognitójául szolgáló címet, hiszen a hercegséget hatalmába kerítő felbolydulásnak ez a fő oka. - Ostromolják - mondotta -, ám nem úgy, mint egy fellegvárat, melynek fennen lobog zászlaja, hanem inkább úgy, mint egy vendégfogadót, ahol söntésre meg egy jó kupa borra számít a betérő vándor! Íme, a mi jólneveltségünk. Ennek ellenére belátom, hogy egy hercegnő, akinek a címe Szügy, ingerlő jelenség, és eljárásom, melyben kizárólag az a szándék sarkallt, hogy jó uramnak nevét ne vegye szájára a tömeg, most, amikor nejét veszedelem fenyegeti, hibásnak bizonyult. Én másnak képzeltem a hercegnőt; erősen bizakodunk benne, hogy derék, feddhetetlen teremtés, de túlságosan vonzó ahhoz, hogy várárok, felvonóhíd meg a többi hagyományos védelmi berendezés elhanyagolható lenne.

Chloe kész volt a válasszal, és jelentésében ártatlannak és jólelkűnek festette le az ifjú hercegnőt, mire Mr. Beamish megnyugodott.

- És maga? - kérdezte.

Chloe válasz helyett elmosolyodott.

Ez a mosoly nem közönséges mosoly volt; vad örömmámor tükröződött benne, melynek láttán a férfinak már nyelvén volt az érdeklődő kérdés. Az ilyen mosoly találgatásra késztet, és megmozdítja a képzeletet, megsúgja, hogy sejtésünk nem alaptalan, sőt jó úton jár, és ettől, mintha angyalszárnyon suhannánk egy eget verő szirtre, kiemelkedünk önnönmagunkból, és a színek birodalmában megpillantjuk, mit a nyelv csak fakó szavakkal tud visszaadni. Ez a szív titkos üzenete; évek villannak föl egyetlen pillantásban, mint villámlásnál a sötétbe merült táj vonulatai.

Mr. Beamish elharapta a kérdést: nem merte kimondani a szót.

A lány bólintott.

- Látta őt, Chloe?

A lány arcán a mosoly szinte már önemésztő ekszтázisba csapott át.

- Megjött... itt van... hű maradt... nem felejtett el. Igazam volt. Tudtam! Tudtam!

- Caseldy visszajött?

- Vissza. Ne kérdezzen. Látni őt! Bírni őt! Mr. Beamish, itt van!

- Végre-valahára!

- Kegyetlen!

- Jól van, hát visszajött. Most azonban, kedves barátnőm, tudomására kell hoznom, hogy e férfi...

Chloe befogta a fülét. Eközben Mr. Beamish észrevette, hogy Chloe egyik kezén vastag selyemzsinór himbálózik. Egyik vége több szálból volt összefonva, felső végére csomót kötöttek. Kézimunkával készült kis ostorra hasonlított: a lány lóbálgatta, és hagyta, hogy Mr. Beamish megfogja, ujjai közé vegye a szálakat, és szemügyre vegye a kézimunkát. A mű külön bókra nem volt érdemes, így szó nélkül elengedte.

Chloe arcáról leolvasható volt a kívánság, hogy nem akar most Caseldyről hallani. Beau Beamishéről pedig, hogy meghajlik a lány akarata előtt. Chloe túl boldog volt, szemében szinte az a vágy csillogott, hogy nagy boldogságát keblére szorítva most azonnal lefekhessen, mint az elgyötört fiatal anya, aki először veszi a nővértől karjaiba kisdedét.

Ötödik fejezet

Chloe iránti megszokott figyelmességével Mr. Beamish óvakodott befelhőzni a lány hirtelen felragyogó boldogságát, vagy akár csak legbelül is feltételezni, hogy boldogsága alaptalan lehet. Caseldy visszatérése Wellsbe legalábbis némiképp a férfi hűsége mellett szólt, figyelembe véve, hogy utolsó elválásuk alkalmával itt beszéltek meg találkozót. Végül is minden jóra fordulhat, noha megfejthetetlen, miért nem mutatkozott korábban a férfi. Chloe a legártatlanabb puhatolózásra is csak azzal felelt, hogy megborzongott a túláradó örömtől.

Másrészről viszont Mr. Beamish azt fontolgatta, hogy Caseldyben hasznos szövetségesre lelhet, aki segít majd neki elérni, hogy őkegyelmessége, a Szügy hercegnője, a személyét megillető tiszteletben részesüljön. Ezért hát jókedvre derülve felkerekedett, hogy szívélyesen átadja üdvözletét Caseldynek. Útközben találkozott Mr. Augustus Camwell-lel, akivel néhány szót váltott, és mélységes csodálattal adózott annak a nemességnek és önmegtartóztatásnak, amellyel e szerelmes fiatalember Caseldyről és Chloe sorsának jobbrafordulásáról beszélt. Mr. Camwell sietni látszott valahová.

Caseldy nem volt szállásán, mire Mr. Beamish a hercegnőt kereste fel lakosztályán. Chloe megállapította, hogy a hercegnő eltávozott. Megtanácskozták a dolgot. Mr. Beamish fontoskodva magyarázott, míg Chloe meg nem említette a cukrászdát. Susan hercegnő ugyanis édesszájú volt; szeretett a cukrászdába járni, ahol mindig gyümölcstortát evett, pedig a cukrász inkább forró birkapástétomáról volt híres. A cukrász felvilágosítása szerint a hercegnő járt a boltjában, bár korábban tért be, mint szokott, és egy idegen külsejű, bajuszos úr volt társaságában. Őkegyelmessége, tette hozzá a cukrász, elfogyasztott néhány süteményt az úrral együtt, aki elismerően nyilatkozott róla, mondván, hogy felülmúlja a kontinens cukrászait. Mr. Beamish Chloéra pillantott. Azután folytatta a nyomozást egészen az ivócsarnokig, mialatt Chloe a hölgyek kávéházát kereste fel. Újfent találkozván, visszatértek a hercegnő szállására,

ahol az utcán az őkegyelmessége parancsára kirendelt zenekar játszott, ám a hercegnőt nem lelték, mint kiderült, reggel óta nem látta senki.

- Hogyan jellemezné úrnőjét, a Szügy hercegnőjét, személyes tapasztalata alapján? - kérdezte Mr. Beamish Chloétól, amint kiléptek a kapun.

Chloe eltűnődött, majd így szólt: - Az ön legkedvezőtlenebb hasonlata mellé is odatenném, hogy romlatlan.

- De elfogadja a hasonlatot! - bólintott Mr. Beamish, majd azon töprengett, voltaképpen mennyire a sors szeszélyének vannak kitéve Susan hercegnőt illetően, akiről elmondható, hogy jelleme romlatlan, ám annyival inkább fogékony a zsenge korban ostromló kísértésekkel szemben. Chloe jelzőjét még számos más jelzővel egészítette ki, melyek a divatos eszmék szerint egyformán jellemzőek a természetre és a nőkre, végül azzal fejezte be, hogy „a szállásán grófnak titulálják a maga Caseldyjét. A gróf úr kiment, hogy levegőzzön. Legrófozzák. Hah! Maga bizonyára nem fogja hagyni, hogy grófkodjék, ha majd elviszi innen magát".

- Ne beszéljen arról, mi lesz egy hónap múlva - mondta Chloe elfúló hangon és olyan nyomatékkal, hogy Mr. Beamish fürkésző pillantást vetett rá.

A pillantásra felelve a lány így szólt: - Hát egy hónapnyi fény nem a legtöbb, amit kérhetünk?

A gavallér elégedetten ütötte két könyökét oldalához, annak jeléül, hogy bölcseletileg egyetért a lány véleményével.

Délután a promenádon, ahol az előkelő hölgyek és kísérőik orvosi előírásra étvágycsináló sétájukat végezték, csatlakozott hozzájuk Mr. Camwell. Minthogy nem hozta szóba a hercegnő távollétét, Mr. Beamish tett célzást arra, mire azt a felvilágosítást kapta, hogy a hercegnő valahol a réten lehet, és már jó néhány órája ott van.

- Nem őrizetlenül - válaszolta Camwell Mr. Beamishnek.

- Aha! - mondta az utóbbi. - Akadt egy árgusunk. - Azután, mivel a hercegnő nem valamely magaslaton volt, és a felhőkön áttörő nap sugarai sem tűztek olyan hevesen, elfogadta fiatal barátja azon indítványát, hogy menjenek és keressék meg a hercegnőt. Chloe velük tartott, de arca megvető kifejezést öltött; az útelzáró forgókeresztnél Mr. Beamishbe karolt, egy szót sem szólt Mr. Camwellhez, és az tudta az okát. Mindazonáltal arcáról nem tűnt el a szolgálatába engedelmesen beletörődő katona eltökéltsége, és úgy tartotta a fejét, mint az olyan úriemberhez illik, aki fel sem képes fogni, minő alávalóságot követett el azáltal, hogy kémkedett valaki után. Chloe elhúzódott tőle.

Hamarosan feltűnt Susan hercegnő, amint pacsirtaként trillázva lépdel gondtalanul egy széles, kaszálatlan réten át, nyomában a hűséges Caseldyvel. Most megáll, és szól valamit neki, azután közelebb jön, és édesdeden feléjük kiált: - Ó, Mr. Beamish, ugye mindig így szeretett volna látni?

- Nem, asszonyom - válaszolta a férfi -, pontosan meghagyásaimmal ellentétesen cselekedett.

- Ó, istenem! - sóhajtotta a hercegnő. - Én pedig, lám, azt hittem, hogy néha-néha futkároznom kell egyet a mezőn, hogy megőrizzem egyszerű bájamat. Tudom, hogy ez volt az utasítás, és azt is tudom, ki adta!

Mr. Beamish széles gesztussal meghajolt, amikor a hercegnő bemutatta Caseldyt, és megérintette a férfi ujjait az ismeretség felújítása jeléül, majd nevetve fordult a hercegnőhöz: - Asszonyom, önről egy gyermekkoromban megesett történet jut az eszembe. Volt nekem egy pajtásom, még a legrózsásabb gyermekkorban, név szerint Tommy Plumston, aki abban a

kegyben részesült, hogy egy Jimmy Clungeon névre hallgató hasonszőrű lurkónak a kitüntető bizalmát élvezhette, mely kalandvágyó csavargóval, édesanyja szigorú tilalma ellenére, miszerint tilos elhagynia a házat egy pillanatra is, míg ő távol van, elindult felfedezni a környéket. A kiruccanás úgy végződött, talán azért is, mert olyan tökéletesen sikerült minden, hogy a szülői háztól mintegy négy mérföldnyire Tommy megpillantotta szeretett mamácskáját, méghozzá oly tisztán kivehetően, hogy biztosan tudta, mamája is észrevette őt. Tommy sebtében összedugta a fejét Jimmyvel, azután uccu neki, vesd el magad, odaszaladt elkomorult arcú mamájához, és édes naivsággal imigyen köszönt rá - szavait most is úgy adom vissza, ahogy elhangzottak, hogy érezzék az ártatlan csemete beszédének zamatát: - „Mintha úgy hallottam volna, hogy kiabálsz éjtem, mama, hogy jögtön jöjjek. És Jimmy Clungeon is úgy hallotta!" Szóval, mint látják, a két kis kópé abban a hiszemben volt, hogy jót cselekszik. Igen finom ravaszság nyilatkozik meg az igeidőkben és az utóbbi „hallotta" mintegy az őszinteség bélyegét üti az egész kijelentésre.

- Annak a fiúnak a szavahihetősége, akinek egy Clungeon nevű barátja van, vitán felül áll - jegyezte meg Caseldy.

Susan hercegnő tágra nyílt szemmel kérdezte: - Négy mérföldnyire hazulról! És mit csinált erre a mamája?

- Tommy mamája - mondotta Mr. Beamish annak a korszaknak tündéri fesztelenségével, mely az illemmel kötött kompromisszum örve alatt azért még egész jól megfért a természettel -, ó, pfuj! - és minden teketória nélkül kimondta, mit tett a jóasszony.

- Úgy rémlik, uram, hogy talán egy órával ezelőtt láttam önt feltűnni amott a túlsó magaslaton - fordult Caseldy Mr. Camwellhez.

- Ha akkor pillantott meg, uram, midőn ön kilépett abból az erdőből, feltevése helytálló - válaszolta a fiatalember.

- Jó szeme van, uram!

- Igen, uram.

- Nekem is.

- És nekem is - szólt közbe Chloe.

- Chloe akár egy mérföldről felismeri önöket, és íme, fel is ismerte - jegyezte meg Mr. Beamish.

- Az ember megkockáztat egy kijelentést valami halvány gyanú alapján, és ha tévedett, elfelejtik, ha pedig talált, csodáról beszélnek - mondotta Chloe, és könnyedén belekezdett egy dalba, hogy a témát lezárja.

- Ejnye, ejnye, Chloe, szóval magának csak halvány gyanúja volt, kis kópé, mikor abban a szerencsében részesültünk, hogy fogadhattuk a hercegnőt, nemde? - folytatta kitartóan Mr. Beamish.

- Milyen bájos dal! És ön félbeszakítja, uram! - sietett közbeszólni Susan hercegnő.

S most Caseldy kezdett rá a dalra.

- Ó, maguk ketten! - kiáltotta a hercegnő. - Úgy szeretem az énekszót a mezőn; olyan isteni. Rezesbanda a városban és énekszó a zöld mezőn, ez az igazi! Nem csatlakoznál te is, Chloe, Mr. ... a gróf úrhoz, mielőtt emberek közé érünk, itt, ahol minden olyan meghitt és békés? Muzsika! Rögtön hevesebben dobog tőle a szívem. Tud énekelni, Mr. Alonzo?

- Gyatrán - válaszolta a fiatalember.

- De a gróf tud, és Chloe egy igazi földre szállt angyal, mikor énekel, és ugye, énekelsz nekünk, drágám? - könyörgött Chloénak, mire Caseldy - úgymond: előjátékként - mély bókkal és széles karlendítéssel kérte fel a dalra.

Chloe belefogott, Caseldy zengő férfihangja nem maradt el szépségben mögötte. A dal vidám volt, a férfi a szünetekben idegen módi szerint pattintott az ujjával, teli tüdőből énekelt, tisztán intonálta a hangokat, és szépen cifrázta, ügyesen követte társnője modulációit, miközben fél szemmel az elragadtatott Susan hercegnőt leste.

Mr. Beamish és Mr. Camwell megtapsolták őket.

- Ha csordulásig tele a szívem, cserbenhagynak a szavak - sóhajtott fel a hercegnő. - És flótázni is tud, Mr. Beamish. Megígérte nekem, hogy egyik este beáll a zenekarba, és játszik egy kicsit valamelyik tündéri koncertjükön, és az olyan jó lesz... ó!

- Megígérte önnek, nemde, asszonyom? - kérdezte a gavallér. - Mialatt Wells felé robogott, akkor ígérte meg?

- Mialatt Wells felé robogtam! - sikoltott fel elfojtott hangon. - No de hogy ígérhet meg valamit nekem valaki akkor, amikor még nem is találkoztam vele? Szerintem elég furcsa dolog ilyesmit kérdezni. Nem, ma történt, mialatt korzóztunk, és azt mondta, meg kell hallgatnom, hogy énekel. És olyan bámulattal tiszteli az ő Chloéját. Ez igazán nem csoda, ugye? Chloe mindent tud: köt, varr, énekel, táncol - és társalog! Soha nem keresi a szavakat. Mondom is neki, a dolgok szinte megelevenednek, ahogy mesél, és úgy mozognak, mint egy kukucskálós panorámában. És mindig jókedvű. Soha nem morcos, én meg néha olyan vagyok, akár a savanyú tej, ami csak a disznóknak való. Amilyen későn fekszik itt mindenki, nekem bizony nagyon elkél valami, ami felcsiklandoz reggel, és Chloe mindig eldalol nekem valamit, én meg azt mondom magamban, lám itt van az én énekesmadaram!

Mr. Beamish hozzátette: - És azt is tudja, hogy van szíve, ugye?

- Azt meghiszem! - válaszolta a hercegnő.

- Szíve, asszonyom!

- Miért, ugyan mije van még?

„Semmi más”, ezt a kényszeredett beismerést lehetett a gavallér arckifejezéséből kiolvasni.

A természet hercegi koronás, együgyű gyermeke mintha zavarba hozta volna, különösen az a megjegyzése: - Ön ismeri a szívét, Mr. Beamish.

Igenlően válaszolt, mert hiszen tudott Caseldy iránti állhatatos szerelméről, a hercegnő hanglejtésében azonban bujkált valami huncutság. Mindenesetre azt nem is várta egy ilyen nevelésű nőtől, hogy társalgása mindig tökéletesen a körülményekhez illő legyen. Óvatosan megpendítvén, milyen csinos arcú és délceg fiatalember Caseldy, elégedetten nyugtázta a hercegnő válaszát: - Ugyanezt mondom én is Chloénak.

- Nos - folytatta a gavallér -, mindig együtt kell néznünk őket, mint akik össze vannak kapcsolva; ők egyek.

Susan hercegnő helyeselt: - Én is ezt mondom Mr. Caseldynek; Chloe bármit megtesz, amit ön csak kívánni tud.

Mr. Beamish megrökönyödve ismételte el magában e szavakat, és arra a meggyőződésre jutott, hogy ez egyszerűen butaság. A hercegnő születésére és természetére nézve is igazi pásztorlányka, akit bájos külleme miatt szigorú felügyelet alatt kell tartani, hisz lelke oly együgyű; így tekintette a kérdést, így tekintette már találkozásuk első pillanatában is, és mindegyre visszatért ehhez az észrevételhez, valahányszor beletekintett ártatlan szemébe, habár a férfiakról és a nőkről kialakult elméletei bölcsek voltak, és a lovag, akit a jószemű Chloe észrevett Susan hercegnő hintójának ablakánál, olykor még nyugtalanította. Ha az ember eleve jelentéktelen kis senkinek tart valakit, bizonyos, hogy néha csúfosan felsül, ezt ő is feltétlenül így magyarázta volna minden zöldfülű fiatalembernek, ám az elvont bölcsességhez még kell egy mindent gyanakvással szemlélő, mélyreható kíváncsiság is, ha azt akarjuk, hogy egy ártatlan szempár ne vezessen félre, betokosodott képzeletünknek pedig szüksége van valamire a szemek ártatlanságából is.

- Szokott beszélni vele Chloéról? - kérdezte.

- Igen - felelte a hercegnő -, és mennyire szereti Chloét! Jólesik hallgatni, amint róla beszél. Azok közé az urak közé tartozik, akiktől nem félek.

Mr. Beamish tüstént rövid kioktatásban részesítette, minő előnyös tulajdonsága a szépnemnek a félénkség, amely megóv a veszedelmektől, majd tekintetbe véve, hogy a hölgynek, ki semmi félénkséget nem érez egy bizonyos gavallérral szemben, nem ébredtek még fel az érzelmei átengedte helyét Mr. Camwellnek, jómaga pedig Caseldynél folytatta a puhatolózást.

Emez úriember közlékeny őszinteséggel felelt neki. Miután Chloe magukra hagyta őket, elbeszélte, hogy egy könnyen pörré fajuló nézeteltérés rendezése szólította haza külföldről, ezért kellett az idényt őszinte sajnálatára távol töltenie Wellstől, nem azért, mintha a játékszenvedély kísértésétől félt volna - ezt a gyarlóságot már legyőzte magában -, hanem mert Chloéját meg akarta kímélni gondokba merült arcának látásától, és előbb túl akart esni a sürgető kellemetlenségeken. Bizonyos hasonló okokból nem is írt: Chloe meglepetésében akart gyönyörködni. - És el is nyertem jutalmamat - mondotta, mintha a távollét elsősorban neki okozott volna szenvedést. - Önnek nyugodtan elmondhatom, Mr. Beamish, szerelmet láttam szemeiben. E leány isteni természettel bír, a halhatatlanok közül való, mind küllemét, mind pedig jelleme állhatatosságát tekintve.

Ezután Susan hercegnő került szóba. Caseldy vonakodva elismerte, hogy lovagiatlanság volna megfosztani őt Chloétól arra a hátralevő rövid időre, amit még Wellsben tölt; ezért nem is volt szándékában így cselekedni, mondotta, mivel a hercegnő még oly gyermek és ártatlan, bár semmi esetre sem ostoba, noha azáltal, hogy alacsony sorból plántálták át a magas méltóságba, bizonyos hátrányokkal kell megküzdenie.

Mr. Beamish gyámi tisztjének gondjairól beszélt, és megemlítette az idegen lovagot is, akit Chloe látott a hercegnő batárjának ablakánál.

Caseldy elmosolyodott, és így nyilatkozott: - Ha valóban volt vele egy idegen lovag, márpedig Chloénak igen éles a szeme, aligha várhatjuk, hogy a hercegnő bevallja nekünk.

- Ugyan miért nem, uram, ha egyszer oly ártatlan angyal? - buggyant ki a kérdés Mr. Beamishből.

- Mert fél öntől, uram - válaszolta Caseldy. - Ön valami páni félelmet ébreszt benne.

- Csakugyan? - kérdezte a gavallér; pontosan erre törekedett, és inkább megnyugvás volt, ami eltöltötte arra a gondolatra, hogy megvan benne a szükséges erő kényes feladata ellátásához, semmint közönséges hiúság; mégis túlontúl merészek volnánk, ha azt állítanánk, hogy nem volt e „megnyugvásban” egy szemernyi az utóbbiból is. Nagyon is emberi ember volt, és

amellett, mint már láttuk, bizonyos nézeteket táplált magában a félelemnek a női szívre gyakorolt hatásáról. Elég az hozzá, hogy valami mégiscsak elhessegette fejéből a lovag gondolatát.

Egy élénk szóváltás hallatára, mely Chloe és Mr. Camwell között folyt, közelebb jöttek az élen haladó három társukhoz.

Susan hercegnő a maga keresetlen modorában nyomban magyarázattal szolgált: - Chloe azt mondja neki, hogy menjen haza, ő meg azt feleli, hogy jó, csak adja neki azt a selyemzsinórt, amit a kezén hintáz; ő erre, hogy nem adja, kérheti tőle, ameddig csak kedve tartja, mire ő meg azt mondja, akkor nem megy, és igazán nem tudom, miért is menne; Chloe erre azt feleli, hogy maradhat, de nem fogja megkapni a nyakláncát, így mondja. Erre Mr. Camwell elkapja, Chloe meg feldühödik. Te jóságos ég, hogy szikrázott a szeme - őrá. Sohase szikrázik különben, csak őrá.

Caseldy megpróbált közbenjárni Mr. Camwell érdekében. Chloe füléhez hajolva ezt súgta: - Adja oda neki; szegény fejének legalább egy mementója hadd legyen: küldje el vele.

- Hallottam ám! És igazán rendes dolog! - kiáltott fel Susan hercegnő.

- Páváskodó iskolás lányok viselnek ilyen nyakláncot - jegyezte meg Mr. Beamish. - Megkaphatja, de az elbocsátás nélkül: én ugyanis nem mondhatok le Alonzóról. Nem, asszonyom - és a hercegnőre pillantott.

Caseldy tovább sugdolózott: - Csak nem szándékozik ilyesmit viselni a nyakán?

- Pedig szándékozom - válaszolta Chloe.

- Ugyan, hát miféle módi járja errefelé?

- Még nem módi - felelte neki Chloe.

- Egy selyemszalagocska nem illik semmiféle becses függőhöz, amennyire meg tudom ítélni.

- Egy marék por egyáltalán nem valami becses függő.

- Ah, egy *memento mori!* - hökkent meg Caseldy.

- Igen - hagyta rá Chloe.

A férfi kigúnyolta, amiért babonákban hisz, majd folytatta a rábeszélést: - Igazán, szerelmem, ezzel csak olcsón megszabadulhatnánk egy bosszantó, okvetetlenkedő, féltékeny harmadiktól. Nyomja a kezébe, és eressze szélnek.

- Zavarja a jelenléte? - kérdezte Chloe.

- Nem tagadom, hogy egy bús képű fickó, aki folyton a sarkunkban ólálkodik és minket bámul, nem valami üdítő látvány. Most is figyel, mert idehajolok magához. El kell távolítanunk, fölösleges ember. Adja neki ezt az emléket, amit kért, aztán menjen isten hírével.

- Ezt én a saját utamra tartogatom, amelyen lehet, hogy nemsoká el kell indulnom - válaszolta Chloe.

- Velem?

- Ön követni fog; kénytelen lesz követni engem, Caseldy.

A férfi a lány arcát fürkészte. Chloe kedvesen mosolygott.

- Boldog, Chloe?

- Soha nem ismertem ilyen boldogságot - volt a válasz, amire ragyogó szemei mondták rá az ámen.

A férfi pillantása Susan hercegnőt kereste, aki úgy állt ott, mint egy napraforgó a napon. Tekintete megpihent rajta egy pillanatra. Dús, pompázatos ifjú bájainál részegítőbb látványt az övéhez hasonló szemeknek aligha kínálhatott volna más. - Igaz - mondotta -, míg ez a hónap tart, tökéletesen boldogok leszünk. És azután? De szabadítson meg minket Monsieur le Jeunetől; lökje oda neki azt a semmiséget, én lemondok róla. Ettől ő a hetedik mennyországban fogja érezni magát, nekünk pedig csak egy kis selyemzsinór elvesztésébe kerül az egész. Amellett, ha itt helyben akarjuk kigyógyítani szenvedelméből, nem sodorjuk-e vajon veszedelembe - az ilyen fiatalemberek vonzalma szeszélyesen vált irányt, akár Albion szelei egyik szép tárgyról a másikra - a romlatlan és becses hölgyet, kinek maga a védangyala? Én csak tanácsot adok. Ezek ketten nem közömbösek egymásnak. A hercegnő gyakran emlegeti. Úgy lesz, ahogy maga kívánja, de ily semmiség árán, Chloém, megmenekülhetünk egy irigy szempártól!

- Nagyon szeretné eltávolítani? - kérdezte a lány.

Amaz vállat vont. - Utunkban van a fickó.

- Úgy véli, veszedelmes lehet ártatlan védencemre?

- Őszintén szólva, igen.

Chloe két kezébe fogva húzta kissé a félig befont selyemzsinórt, hogy kipróbálja, milyen erős, majd kötött rá egy második csomót, és zsebébe csúsztatta.

Legott átváltozott a legpajkosabb játszópajtássá, mely minőségben senki sem lehetett oly elbűvölő, mint Chloe, mert a férfiak bevették maguk közé, anélkül, hogy elvesztette volna helyét az okos és nyájas hölgyek között; olyan volt, mint egy jól nevelt, sziporkázó fiú, kinél az idősebbek gyönyörködve élvezik a képzelet szárnyalását, a szellem játékos csapongását, szertelen ötleteit, és leteszik előtte a fegyvert; ám mégis kellemesebb jelenség volt, mint egy fiú, pajkos jókedélyét nemének puhább tónusai finomították; mintegy a szépnek képviselője volt abban a tekintetben, hogy megértette a durvább nemmel, hol az a pont, ahol találkozhatnak az őket elválasztó sebes ár fölé vert hídon, hogy vidáman kicserélhessék, ami mindegyikben a legjobb rész, nem tűzzel, ám mégis mindazzal kísértő, mi lángjával életet lehel szívükbe.

- Boldog az a férfi, ki megnyeri ezt az életre szóló szíverősítőt! - mondta Mr. Beamish Susan hercegnőnek.

Amannak kevés érzéke volt a metaforák iránt, viszont gyorsan olvasott a tekintetekből, és összevetvén a gavallér arcán ragyogó lelkesedést Caseldy zavartan tűnődő és szánakozó pillantásával, megsajnálta a szerelmest, aki tisztában van vele, hogy nem bírja kedvesének szívét. Midőn a férfi hirtelen rápillantott, a gyengéd szívű hölgy csaknem sírva fakadt a nagy szánalomtól, a férfi oly bizonyosnak látszott benne, hogy Chloe a másikhoz vonzódik.

Hatodik fejezet

Aznap este Susan hercegnő a fáraóasztalnál játszott, és nyolcszáz fontot veszített, mert vissza akart nyerni húszat. Caseldy, aki eleddig egyre biztatta, most abbahagyatta vele a játékot. Amint kivezette a játékteremből, két fiatal földbirtokos, a Shepster-fajtából, bortól pityókos állapotban útjukat állta, és túlzó gesztusokkal, a kontinensről behozott bókolás nyers utánzásaként részvétüket fejezték ki a hercegnőnek, és negédes hangon nyávogták el neki keresztnevének népies változatait, nem feledkezvén meg páratlan címéről sem: „Szépséges, szerelmetes Szügyöm!”

A hercegnő még nem ocsúdott fel az izgalomból és megdöbbenésből, amelyet ekkora összeg elvesztése okozott, és értetlenül válaszolta: - Igazán nem tudom, mit kívánnak.

- De igen! - bömbölték azok, és mellükre csaptak, a gitárost utánozva, amint belekap hangszere húrjaiba. - Ő tudja. Ő jól tudja. A szép Susie tudja, mit kívánunk. - És az egyik egy olvadó „ó”-t, a másik meg egy „ah”-ot vinnyogott, fülsértően gúnyolva a külföldi módit, amiből ők ripacskodó burleszket csináltak, a magukat vigasztaló ripacsok jól ismert szokása szerint.

Caseldy eddig a háttérben volt, most előrefurakodott és meghajolt. - Uraim, lennének szívesek közölni velem, mit óhajtanak?

Pillantása vágott, mint a penge. Ez lehűtötte őket, annyira, hogy utat engedtek neki, és így a hercegnőt Mr. Beamish védőszárnyai alá helyezhette, aki épp akkor lépett ki egy szomszédos teremből Chloéval; mire a két falusi piperkőc tüstént elpárolgott, hogy bátor vérét újfent felpezsdítse.

Mr. Beamish látta, hogy van miért köszönetet mondani Caseldynek, és megkérdezte tőle: - Veszített? - és elégedettnek látszott, amikor értesült a veszteség mértékéről, majd megbízta Caseldyt, haladéktalanul kísérje a hölgyeket szállásukra, azután így búcsúzott tőle: - Adieu, gróf!

- Egy-két ilyen összekoccanás után meglátja, milyen jó szolgálatot tehet itt önnek ez a külföldi cím - volt a válasz.

- Csak semmi összekoccanás, ha egy mód van rá, hogy elkerüljük, bár tudatában vagyok, hogy az ön grófi címének sajátos zamata jótékony megszeppenést válthat ki vidéki arisztokráciánk körében, kik mindenkor kész örömmel mennek ölre, viszont nincsen ínyükre a csalafinta, hideg fegyver.

Mr. Beamish fennhéjázó bókkal búcsúzott a hercegnőtől.

Caseldy, mialatt besegítette őkegyelmességét a gyaloghintóba, megragadta az alkalmat, és odasúgta neki: - Majd elmegyünk a jósnőhöz, hogy mondjon egy szerencsés napot, aztán revánsot veszünk.

Susan hercegnő így válaszolt: - Ó, ne beszéljen nekem többet szerencsejátékról, jóformán üres zsebbel maradtam ezen a bűnös helyen, amihez foghatót még nem láttam. Úgy érzem magam, mintha valami gödörbe pottyantam volna bele. És aztán itt van Mr. Beamish, aki csupa fensőbbség, mikor meghajol előttem. Ne várassa meg Chloét, uram.

- Hol volt, amíg mi játszottunk?

- Biztosan Mr. Beamishsel.

- Ah! - nyögött fel Caseldy.

- Szegény feje, egészen kétségbeesett a ma esti vesztesége miatt - fordult a kalitkába zárt hercegnőtől Chloéhoz. - Nyugtassa meg, sírjon vele egy kicsit, és mondjon neki néhány erkölcsi intelmet.

- Hogyne - felelte a lány. - Szeret ön engem, Caseldy?

- Hogy szeretem-e magát? Én? A maga egyetlene? Milyen bizonyítékot kíván?

- Semmilyet, drága barátom.

Íme, egy orránál fogva vezetett asszony.

Bizonyos férfiak szívében, akik intellektuális megvetést éreznek a könnyen szédíthető nők iránt, a csalás miatt támadó lelkiismeret-furdalást enyhíti feladatuk könnyű volta, és az elomló bizalom, mely gyakorta, ha csak átmenetileg is, arra indítja a csábítót, hogy újra fontolóra vegye a nemes lélek erényeit, kit elhagyni készül, csak arra ösztökéli e páncélborította lovagokat, hogy kettőzött lendülettel folytassák eredményekben dús, lelkiismeretlen kalandjaikat. Mindez nem akadályozza meg őket abban, hogy meleg érzelmek keljenek bennük prédáik iránt, és minthogy áldozatukat mindig érzelmeik pillanatnyi hőfokához viszonyítva ítélik meg, még meg is sértődnek, olykor egyenesen felháborodnak, ha hidegséget tapasztalnak, mely azonban a gyanú árnyékát sem ébreszti fel bennük. Féltékenység esetleg marasztaló hatású lehet, mivel nem elképzelhetetlen némi ügyeskedéssel visszatéríteni őket hűségfogadalmukhoz; de még a rendíthetetlen közöny is erősebben köti őket, mint a vak, ostoba bizalom. Ezt a nyűgöt ki nem állhatják, az elvakult bizalom csak annyira megható, hogy folyvást emlékezteti őket a nyűgre, és ezért gyűlölik, és gyűlölik a mérhetetlen beképzeltséget is, mely arra számít, hogy örök időkre lekötik magukat egy ilyen gyengeelméjűhöz. Ha ő behunyt szemmel jár, azt hívén, hogy nem botlik meg semmiben, én vagyok tán a hibás, ha mégis elesik? Így érvel a sértődött férfi.

Felidézi áldozatának előnyös oldalait, de csak puszta szánalommal, és a szánalom is megfagy arra a gondolatra, hogy a nő végül mégis keresztezheti az útját, elgáncsolhatja. Erre elgondolja, mitől foszthatja meg az életben őt, és ha egyszer egy nő akadállyá lett, a másik olyan kívánatosnak tűnik, akár az élet a halál után; azt meg kell kapnia, azt már vágytól feltüzelt szemmel látja, emezt meg egész undorával. A kegyetlenség nem más, mint a férfi erőfeszítése, hogy megkapja, amit megkívánt.

A nőnek nem szabad úgy viselkednie, hogy a férfi azt képzelhesse róla: vak szeme egyszer csak felnyílik majd, hogy bosszút álljon rajta. Jobb reá nézve, ha közönyt színlel, vagy pedig megérteti vele, hogy nem hagyja egykönnyen továbbállni. Ám a büszke szerelem, melyet megkeményített a hűség, nem mindig bizonyul bölcsnek.

Caseldy kicsit lemaradva követte a két hordszéket. Már látta útközben, mi fog következni. A két fiatal földbirtokos ott strázsált Susan hercegnő ajtaja előtt, mikor megérkeztek, és valamelyikük megütötte Caseldyt, amint utat csinált a hercegnőnek. A hercegnő a férfi kezéhez kapott. - Megsebesült? - kérdezte.

- Gondoljon rám ma éjjel, és köszönje meg nekik és az égnek ezt, drágám - válaszolta a férfi olyan hangsúllyal, mely lángra lobbantja az elröppenő pillanatot, hogy azután ettől a pillanattól tovább izzanak az eljövendő órák.

Chloe egyik hordozója segítségével leugrott a gyaloghintóból, és ujjával a garázda kötekedők felé bökve, élesen rájuk kiáltott: - Vér tapad a kezetekhez, ne közelítsetek!

A legfennköltebb prédikáció sem lehetett volna olyan ravaszul szívbe markoló, mint ez a néhány szó. A két földbirtokos egymásra bámult a ragyogó holdfénynél. Melyikük kezéhez tapadt vér? Minthogy nem vért ontani jöttek, csak egy durva tréfa kedvéért, amivel majd holnap eldicsekedhetnek, pontosan úgy cselekedtek, olyan bókot vágtak ki, ahogy azt a táncmester az első órán elmagyarázta, és már félre is álltak Caseldy útjából, mikor a férfi hűbéresi szolgálatát teljesítette hölgyénél. - Szóra se méltassa őket, kedvesem - mondta Chloe.

- Nem, nem - válaszolta a férfi. - Mit számít? - És rekedt hangjától, valamint a karját szorító kéz remegésétől a közelítő halál émelyítő lehelete csapta meg Chloét.

Odafent Susan hercegnő színlelt nyájassággal megölelte. Mindkettő reszketett. A hercegnő azoknak a szörnyűséges férfiaknak tulajdonította állapotát.

- Miért ilyenek hozzám? - kérdezte. És Chloe megfelelt neki: - Mert ön szép.

- Szép vagyok?

- Igen.

- Valóban?

- Nagyon szép: fiatal és szép; bimbózóan szép. Később majd elnézi nekik az ilyesmit, asszonyom.

- De Chloe... - a hercegnő nem folytatta. Bágyadt elrévülésből szólalt meg újra: - Biztos az vagyok, biztos az vagyok! A herceg... ó, ne beszélj róla. Drága lélek! Ő már ágyban van, és réges-rég alszik. Nem is értem, miért engedett ide? Nem hagytam nyugtot neki, tudom. Mondd, Chloe, nagyon, de nagyon szép vagyok, hogy a férfiak ennyire nem bírnak magukkal?

- Nagyon, asszonyom.

- Hát akkor jó éjszakát. Be akarok bújni az ágyamba, és nem tudlak megcsókolni, mert folyton asszonyomozol, és ettől jégcsappá dermedek, de azért nagyon szeretlek ám, Chloe.

- Bizonyos vagyok benne.

- Én egészen biztosan tudom. Tudom, hogy senkinek sem akarok rosszat. De mégis, hogyan kellene hát viselkednünk nekünk, asszonyoknak? Ó, boldogtalan vagyok, nagyon.

- Nem szabad játszania.

- Persze! Elvesztettem a pénzem... El is felejtettem, és meg kell majd mondanom a hercegnek, pedig figyelmeztetett. Az öregemberek így fölfelé szoktak bökni az ujjukkal - így ni! Egy ujjal. És ezt sose lehet elfelejteni, soha. Görbe ujj, mint a kancsó füle, és nem mutat rád, míg a leckéztetés tart, a bőr meg olyan rajta, akár az apókák vállán a keshedt kabát... vagy, Chloe, ha a körmére nézel, éppolyan, mint egy összeráncolt szemfedő, amiből csak a halott feje látszik ki. Komolyan mondom, szakasztott olyan! Ma este egyáltalán nem érdekel, hogy holtakról beszélek, a pénzem odavan, és azt se nagyon bánom. Újra a régi vadóc vagyok, és szebb, mint amikor az a... Ő egy drága, kedves, jólelkű öregúr, azzal a muris öreg ujjával: „Susan! Susan!” Én nem vagyok rosszabb másoknál. Itt mindenki játszik. Minden úrfajta. Hiszen te is játszottál, Chloe.

- Soha!

- Egyszer mondtad nekem, hogy játszottál, és nagyobb tétre, mondtad, mint bárki is játszott valaha.

- Nem pénzbe.

- Hát mibe?

- Az életembe.

- Jóságos isten! Értem! Most már mindent értek, ami ma este történt... a férfiakat is. Szóval kockára tetted!... Nem olyan szégyenletesen gonoszok. Mert én nem találok hibát az emberi természetben... ha az ember okos, akarom mondani. Hébe-hóba egy kis falusi bál meg játék, aztán haza lefeküdni és álmodozni. Ebből nem lehet semmi baj, én szentül állítom... És ezért maradtál itt te is. Tetszik itt neked, Chloe?

- Megszoktam.

- De, ha hozzámész Caseldy grófhoz, elköltözöl?

- Akkor igen.

Ezt olyan örömtelenül mondta, hogy Susan hercegnő túláradó gyengédséggel hozzátette: - Nem kényszerít senki, hogy hozzámenj, drága Chloe.

- Őt sem, hogy elvegyen, asszonyom.

A hercegnő hevesen átölelte és megcsókolta, azután kijelentette, hogy le akar vetkőzni, és szeretne magára maradni.

Ettől az estétől fogva szívében magasra csapott a szenvedély lángja.

Hetedik fejezet

A két dicső imposztor, akik a Mr. Beamish őrizetére bízott drága kincset nyugtalanító összeesküvés legutóbbi résztvevői voltak, nyomtalanul eltűnt, és ez a tény Mr. Beamish szemében jelentékenyen emelte Caseldy tekintélyét, mint olyasvalakiét, aki segédkezet nyújthat neki egy ilyenfajta megbízatás lebonyolításában. A két úr eltávozott, és senki sem hallott többé felőlük. Caseldy e tárgyban mindössze arra a megjegyzésre szorítkozott, hogy a leghatékonyabb módszert alkalmazta, amivel az ilyen kiválóságoktól megszabadulhat az ember; és vajon lelkük is elmenekült-e, vagy csak porhüvelyük, nem lehetett tudni. A hercegnő azonban nyugodtan sétálgatott Caseldy őrizete alatt, míg Mr. Beamish annak az embernek a türelmetlenségével számlálta a hátralevő napokat, akinek alapos oka van az órára nézegetni. Susan hercegnő ugyanis mostanában nem volt valami kezes bárány; néha fellázadt, és nyíltan kijelentette, hogy már úgyis hamarosan vége lesz az itteni szép napoknak, és azt szándékozik csinálni, ami neki tetszik, oda megy, ahova neki tetszik, játszik, ha kedve tartja, és független nő lesz, ha már úgyis nemsokára visszaviszik és újra bezárják a kastélyba, ami nem más, mint egy nagyobbfajta gyaloghintó.

Caseldy kijelentette, hogy részéről éppoly tehetetlen, akár a gavallér. Mulatságosan adta elő, milyen kellemetlen szüntelenül a hercegnő sarkát taposnia, és arra gyanakodott, hogy a hercegnő minden bizonnyal „az idegen lovag” után teszi tűvé a környéket, aki fél napig kísérte hintóját Wellsbe jövet, akiről vagy amelyikről, Caseldy szerint elejtett egy célzást. Panaszkodott, hogy kész lehetetlenség akár egy órát magára maradnia Chloéval.

- Jómagam pedig, aki mindig tanácskozni szoktam vele, alig látom most - mondotta Mr. Beamish. - Rövidesen egyáltalán nem fogom látni, és máris érzem a veszteséget.

Susan hercegnőnek is előadta az ügyét, mondván, hogy örökösen nagy távolságokba kocsizik ki, és elveszi tőle Chloét, mikor elfoglaltsága meggátolja őt abban, hogy velük tartson; mivelhogy Chloét hamarosan úgyis örökre elveszíti, távolléte máris érzékenyen érinti.

A hercegnő rébuszokban replikázott: - Ön mindezt megváltoztathatja, Mr. Beamish, ha önnek úgy tetszik, s ezt maga is tudja. Ó, hát mért is nem tudnám! De ön szeret pillangót játszani, és boldog, ha a hölgyeket megijeszti, és elvárja tőlük, hogy ragaszkodjanak és elhervadjanak magáért. Soha!... Ernyi büszkeség azért van bennem. Lehet nyugtalanítani, de sohasem fogok kókadozni és búskomorságba esni egy férfi miatt.

Sértődötten nézett a tükörbe, ahol sápadt arcnak nyoma sem volt.

Mr. Beamish töprengett a dolgon, majd helyesnek vélte, ha férfimód beszél Caseldyvel a hercegnő gyermeteg gyanúiról, nehogy az véletlenül hasonló módon megzavarja a szerelmes férfi fejét is.

- Ó, felőlem igazán ne aggódjék, kedves uram - válaszolta Caseldy. - De hogy őszinte legyek, én egy kissé másként értelmezem ő hamvas kegyelmessége célozgatásait, és legalább olyan világosan. Részemről jobban kedvelem a sápadtat, mint a pirospozsgást, és tűzbe merem tenni a kezem Chloe hűségéért. És ha ostoba kegyetlenségből - én inkább balvégzetnek nevezném - bárminő módon megbántanám az elkövetkezendő napokban e fennkölt lelkű hölgyet, azt senki se mondhatja majd rólam, hogy akár csak egy pillanatra is oly aljas lettem volna, hogy kételkedem tisztaságában és hűségében. Amihez még hozzáteszem, uram, hogy az ön becsületében is feltétlenül megbízom.

Mr. Beamish meghajolt. - Ön nagyon igazságos. De mondja, mily értelmezésre gondolt?

- A hercegnő eleinte félt öntől - mondta Caseldy tűnődő arccal, lassan összevonva a szemöldökét. - Most azt képzeli, hogy ön elhanyagolja. Talán az a női gyanú támadt benne, hogy ön csak azért cselekszik így, hogy próbára tegye.

Mr. Beamish bősz dühvel sorolta fel számtalan elfoglaltságát: - Hogy tudnék hát folyton körülötte sürgölődni? Piha - mondta, és finoman babrálgatta kézelőjének fodrait. - Ugyan, ugyan - mondotta, majd: - Nem, nem: bár ha egyszer meg kell küzdenünk egymással, régi barátomnak, az ő urának érdekében, kit alapos okkal tisztelek, érvényesíteni fogok egy olyan befolyást, mely kellemessé teszi tekintélyem gyakorlását. Ez idáig nem látom szükségét, pedig éberen figyelek. Egy-két ízben megakadt a szeme Poltermore ezredesen, az ezredesé pedig őrajta. A nő, uram, nyíló rózsa, és mindenkinek megbocsátom, ha nézi, még azt is, ha epekedik. Ám eddig semmi komolyat nem észleltem.

- Az ezredes is a társaságban lesz, amellyel holnap fölmászunk a kilátóhoz - válaszolta Caseldy. - A hercegnő ragaszkodott hozzá, hogy velünk jöjjön, és így legalább egy órára szabadságot kapok.

- Legyen olyan kedves, és pontosan jelentsen majd nekem mindent - mondotta Mr. Beamish.

Ilyeténképpen megbízta Caseldyt azzal, hogy kiagyalt történeteket szállítson neki, és ő készséggel el is hitte őket. Egyre csak Poltermore és Poltermore szerepelt a műsoron, az ezredes itt, az ezredes ott, míg végül az üldözés olyan izgalmassá vált, hogy Mr. Beamish nem is hallgatott már a fiatal Mr. Camwellre, aki az unalomig duruzsolta a fülébe, hogy Chloe jegyese kétkulacsos játékot űz. Őrá is átragadt Chloe gondolkodásmódja, és csaknem olyan hidegen bánt a fiatalemberrel, mint a lány. Rövid idő múltán serény elméje már azzal a gondolattal kacérkodott, hogy az „idegen lovag” nem is lehetett más, csak Poltermore ezredes. Midőn Caseldy is megpedzette a feltevést, Mr. Beamish kijelentette: - Már régóta figyelem. - Azután meglehetős önelégültséggel hozzátette: - Minden külországi tapasztalata ellenére is be fogja látni, barátom, hogy mi, angolok, nem vagyunk annyira lemaradva maguk mögött a titkon szövögetett kis viszonyok felgombolyításának művészetében. - Mire Caseldy azzal válaszolt, hogy Mr. Beamishnek nincs mit tanulnia a kontinenstől.

Szegény Poltermore ezredes, ahogy újabban hívni kezdték, nyilvánvalóan Susan hercegnő egyik nyájassági rohamának áldozata volt. A szögletes katonatiszt átvedlése virgonc Puckká, lótó-futó küldönccé és szolgálatkész kísérővé nem kerülhette el a figyelmet. A szerencsétlen úr iránti megkülönböztető leereszkedésének első jele az volt, hogy ő lett a hercegnő jólneveltségének legbuzgóbb hirdetője. A természettől kapta ajándékba, ő a természet előkelő hölgye, hangoztatta minduntalan azoknak a nemes dámáknak a társaságában, ahová bejáratos volt, és azok el is ismerték, hogy a hercegnő mindenféleképp különbözik a házasság révén magasra felkapaszkodott polgárlánytól: nem közönséges. Nem sikerült azonban eloszlatni kételyeiket egy olyan fiatal nő tökéletes ártatlanságát illetően, aki annyira ki tudja forgatni eredeti mivoltukból a férfiakat, hogy például a kor egyik híres Don Juanját meghajszolt alá-

zatos szolgájává tette. Az ezredes rohamosan süllyedt eme állapot felé. Mikor egyedül volt, mindig peckesen masírozott, boltról boltra, fasorról ligetre loholt, míg föl nem lelte a hercegnőt, és attól fogva nem mozdult a szoknyája mellől. És csodák csodája, a hűséges Alonzóra féltékenykedett! Mr. Beamish szívből kacagott, mikor ezt meghallotta. Ám a hölgy izgatottsága és szeleburdi viselkedése mégis arra vallott, hogy Poltermore sikeresen haladt előre hódításában, és olyan stádiumhoz érkezett, mely azonnali ellenakciót követelt. Szóba került, hogy Susan hercegnő roppantul szeretné meglátogatni a nagy közkedveltségnek örvendő jóst kis vityillójában a fenyéren, és Mr. Beamish vétót emelt a kirándulás ellen. Az utóbbi időben a hercegnő engedelmesen elkerülte a játékkaszinót, így Mr. Beamish meg volt győződve róla, hogy rendelkezésének ezúttal sem szegül ellen, ráadásul a jövendőmondó közönséges gazember és szélhámos csillagjós volt, akiről köztudomású, hogy olyan dolgokat jósolt zsenge korú hölgyeknek, melyeket azok túlontúl is hőn áhítottak, hogy a bolygók különleges konstellációjában az állatöv megfelelő hónapjára megírva lett légyen, és ily módon az égitestek együttesének példájával bűnbe vitte őket - ami mégiscsak csintalan ledérség. A gavallér nyomós érvekkel alátámasztva ellenezte a kiruccanást. Susan hercegnő mégis elment. Kora reggel kocsizott ki a fenyérre, Chloe, Poltermore ezredes és Caseldy társaságában. Egy fogadóban reggeliztek, ahol alkalomadtán cigánypecsenyét szolgáltak fel - ez a szokás akkoriban jött divatba -, és mire Wellsben megindult az élet, már vissza is tértek. Akkor képedtek csak el, midőn Mr. Beamish, az egész társasághoz szólván, érdeklődött, elégedettek-e valamennyien a számukra jövendölt sorssal, és még inkább akkor, midőn nyilvánvalóan kiderült, hogy pontosan ismeri a négyszemközt elhangzott jóslatok tartalmát.

- Ön, Poltermore ezredes, a szerencse útján halad előre a tizedik kilométerkőig, ahol hintaja felborul, és ön egész életére nyomorék lesz.

- Nem ennyire komor - válaszolta vidáman az ezredes, ő ugyanis sokkal kedvezőbb jóslatot kapott.

- Ön pedig, Caseldy gróf, a maga útján fog járni, méghozzá szerencsével, és gyilkosságot fog elkövetni, de büntetése mindössze annyi lesz, hogy a hulla éjszakánként meglátogatja.

- A kísértet - javította ki mosolyogva Caseldy.

- És Chloe nem akart jövendőt mondatni magának, mert ő amúgy is tudja! - Mr. Beamish atyai pillantást vetett rá. - Ön pedig, asszonyom - most szemöldökével a hercegnő felé bökött -, azt a felvilágosítást kapta, hogy a „Mindig csak szerelem” meg fogja alázni, miképp fölmagasztalta, le fogja sújtani, miképp felemelte, holló úrnak szolgálja föl a lakomát, mely az arany sast illetné meg - nos?

- Szó se volt ilyesmiről! És nem hiszem egyetlen meséjüket sem! - kiáltotta a hercegnő lángvörös arccal.

- Tagadja, asszonyom?

- Tagadom. Semmiféle hollóról meg sasról nem volt szó, erre esküszöm, nahát.

- Tagadja, hogy elhangzott a „Mindig csak szerelem” kifejezés? Beszéljen, asszonyom.

- Szemfényvesztők hadargása! - mormolta sértődötten. - Mintha figyeltem is volna a locsogásukra!

- Szügy hercegnő meg merészel hazudtolni? - kérdezte Mr. Beamish.

- Ilyen címem nincs, ezt ön is tudja - vágott vissza a hercegnő.

- Hát ez meg mi? - kiáltotta magából kikelve a gavallér. - Miféle rongyot vett magára? - Magasba emelte karját, azután megragadta és tajtékzó dühvel leszaggatta a hercegnő délelőtti ruhájának csipkeszegélyét, és magához rántotta; majd mialatt a hercegnő zihált és reszketett a sértéstől, mely valamennyi jelenlevő hölgy együttérzését felkeltette iránta és az urakat is nyílt kiállásra serkentette, a földre hajította a csipkét, megtaposta, és közben a zsivajt túlharsogva kiáltotta: - Hallják meg, mit tett! Ez bűncselekmény. Betty Worcester sárga keményítőjével keményített ruhát visel, utánzott antikot. És akárki visel még ilyet, vesse le, mielőtt a város kiközösít bennünket, mert szégyent hozunk rá - közölhetem ugyanis, hogy Betty Worcestert tegnap Tyburnben gyilkosságért felakasztották!

Sikolyok hallatszottak.

Alighogy elhallgatott, a csődület oszlani kezdett, ő ott állt középen, mint egy árboc, amelyen vitorlák lengenek, suhogó ruhák sürgése közepén, melyek úgy zizegtek, kavarogtak és sodródtak, mint a novemberi szél fútta avar. A hölgyek csapata elvonult, hogy megfossza magát díszétől, a divatos régi csipkeutánzattól, mely mintegy bűnrészességbe, cinkosságba keverte őket a gyűlöletes, véres kezű nyomorulttal, Mrs. Elisabeth Worcesterrel, ki tegnap még jótevőjük volt, ma pedig akasztófán lóg, és lengeti a szél.

Azokat a hölgyeket, akik nem vettek fel csipkeutánzatot vagy bármely más csipkét reggel, nemigen bántotta, hogy a gavallér rápirított a többiekre. Az urakat meghökkentette vakmerő, határozott fellépése. Az a két úr, akit kis híján erőszakosságra ragadtatott Mr. Beamish brutalitása Susan hercegnővel szemben, Chloéval együtt kivezette őt a szobából.

- A nő ezek után jó okkal fog félni tőlem - állapította meg Mr. Beamish.

Nyolcadik fejezet

Mr. Camwell az előszobában tartózkodott, mikor Chloe, Susan hercegnő két felgerjedt híve nyomában, elhagyta a szobát.

- Este nyolckor a fenyőknél leszek a dombon - mondta a férfinak.

- Ott leszek - felelte amaz.

- Vigye ki Mr. Beamisht valahova a környékre, míg ezek az urak lecsillapodnak.

A férfi megígérte, hogy úgy lesz.

Pontosan a lány által megjelölt időben ott állt a fenyőfák alatt, és a dombok nyugati vonulatai mögött lenyugvó napban gyönyörködött, úgy, hogy midőn Chloe csatlakozott hozzá, a szép látványról kezdett szónokolni.

- Bár ennél ékesszólóbban talán semmi sem beszél a végső búcsúról - tette hozzá elhaló hangon.

- Azt megtehetnénk most, és lehetnénk jó barátok - válaszolta a lány.

- Később már nem hiszi, hogy meg tudna bocsátani nekem, Chloe?

- Valóban, uram, ön eléggé megnehezíti a dolgot.

- Azért maradtam itt, hogy résen álljak, nem saját kedvtelésemből - válaszolta a férfi.

- Mr. Beamishnél elsőrangú védelmet élvez a hercegnő.

- Elsőrangú; és ravaszul elhitették vele, hogy fél tőle a hercegnő; erre, mikor az megsérti, jupiteri mennydörgést rendez, ami annyi eredménnyel jár ennél a természetes vérmérsékletű nőnél, amit maga most láthatott, mások pedig már előre láttak: felbőszül, és zabolátlan lesz. Kössön még egy csomót a zsinórjára, Chloe.

A lány elfordította a fejét, úgy mondta: - És nem ön-e az oka? Ön összejátszott azzal a mezei sarlatánnal, aki ma reggel jósolt nekik. Én messzire látok, világosban és sötétben egyaránt.

- De nem lát át a függönyön. Én pedig ott álltam.

- Gyűlölöm, gyűlölöm a kémkedést. Nagy bajt okozott, Mr. Camwell, és miképp tudja összeegyeztetni a lelkiismeretével, hogy ilyen aljas szerepre vállalkozott?

- De hisz csak kötelességemet teljesítettem, drága hölgy.

- Azzal által, hogy szerelme parancsára cselekedett? Ez hízelgő volna reám nézve, ha nem ilyen hitvány alak volna szolgálatomra. Az én boldogságom határa immáron négy kurta napra van kiszabva, ezért arra kérem, hagyja élveznem e négy napot. Könyörgöm, távozzék közelemből. Teljes alázattal és a legkomolyabban esedezem, hagyjon el. Tegye ezt meg nekem, és ne mérgezze meg maradásával hátralevő napjaimat. Utazzék el holnap. Szándékának nemességét nem kétlem. Hálás szívvel nyújtom kezemet önnek. Adieu, Mr. Camwell.

A férfi elfogadta a felé nyújtott kezet. - Adieu. Valami azt súgja: korai még e válás, de e drága kéz enyém, míg kezembe simul. Adieu. Mikor ketten így búcsúznak, mint mi, e szót ismétlik minduntalan. Nem fújjuk el a lángot egyszerre, hagyjuk kihűlni lassan, miként a nap tűnik el túlnan a hegyek mögött.

- Folytassa még - mondta a lány.

- Ó, Chloe, bár az életemet adhatnám! Én mindig boldogságát kerestem előbb, mint kegyét.

- Hiszem, de a mód nem volt tetszésemre. Eltávozik holnap?

- Úgy látszik hát, nincs többé maradásom.

Chloe homlokára felhő borult. - Ez felettébb bizonytalan ígéret.

- Ön egy hónap boldogságot várt, azaz egy hónap illúziót. Az illúziónak ma este vége. Reggelre kelve látni fogja. Az ő megérkezése óta egyetlenegyszer sem gondolt arra, ami e hónap után következik.

- A nevét ne ejtse ki, esedezem önnek.

- Ezzel jóváhagyja, hogy még egy áldozata legyen annak, amiért ön egy órával tovább akarja élvezni ezt az öncsalást?

- Nem érzem becsapva magam, uram. Békére vágyom, békét sóvárog a lelkem, ennyi az egész.

- És engesztelő áldozatul odadobja azt, akit szolgálni ígért! Nagyon is nyitva tartotta ön a szemét, akárcsak én az enyémet. Csomót csomóra kötött - jól megfigyeltem -, hol is van? Szépen megjelölte a selyemzsinóron, valahányszor egy alapos gyanú kétséget kizáróan beigazolódott.

- Így volt, és lám, mégse szegte kedvem! - Chloe megvetően mosolygó ajkáról egy önkéntelen „ah” röppent el, és a lány megborzongott.

- Ön túlontúl jól játszotta a víg nőt, asszonyom, hogysem engem is sikerüljön félrevezetnie. Eközben inkább hagyta, hogy a gonosz terv megvalósuljon, semmint hogy esztelen, gyermeteg álomvilágából kiragadják.

- Ön túl sokat merészel, Mr. Camwell!

- Az idő és vészek előérzete kényszerít és ment föl. Ön meg én, drága egyetlen szerelmem a földön, kívül állunk a közönséges törvények határain. Élet s halál mezsgyéjén vagyunk.

- Mindenkor ott vagyunk.

- Hallgassa tovább a prédikátort: kezünk ügyében van mind a kettő, és itt a kérdés, melyiket válasszuk holnap. Ön nem akarja, hogy álmát megzavarják, én pedig akarom; és nem is fog megtörténni e szégyenletes kettős árulás, csak azért, mert ön arra vágyik, hogy bölcsőben ringassák. Ne szakítson félbe. A mákony, amellyel elbódította magát, mit sem használ majd holnap reggel, midőn az első fénysugárral feltárul ön előtt az iszonyú való. Hallga csak a madarakat! Mikor újra megszólalnak, ön már ébren lesz, és... magamról és az imádatról s az alázatról, mellyel szolgáltam volna, nem... milyen kísérteties alkonyat egy olyan nap után, melynek sohasem szabadott volna bekövetkeznie!... Felébred, és mire nyílik majd a szeme? Egy förtelmes gazságra, és egy szánandó nyomorultra, ki látta, hogy mi lesz, és csak csomókat kötözött a selyemzsinórjára. Akkor majd olvassa meg őket, és feleljen az égnek! Én könyörögtem önnek, hogy megmentsem a lelkifurdalástól, ami... borzalmas lesz!

- Ó, nem!

- Szavamra, borzalmas lesz!

- Téved, Mr. Camwell. Engem az a zsinór nyugtat meg. Azon imádkozom a rózsafüzért.

- Íme, hogyan válik pogánnyá e helyt a legszeplőtlenebb lélek is huzamosabb tartózkodás után! De hát... nos, ez a nap ugyan nem enyhítette gyötrő gondomat! Ön hibáival imádandóbb, mint mások erényeikkel; vétkezik, mert korlátlanul birtokában van azon tulajdonságoknak, miket leginkább áhítanak a férfiak. Ó, az ön nagylelkűsége mily mérhetetlen, de mily szerencsétlenül fonja át a nem kisebb büszkeség. Ez a hibája, ezért fog nyomorultul megfizetni. Túl nagylelkű! Túl büszke! Bizalmat adott, és nem veszi vissza, szerelmet vallott, és nincs zokszava, nem kételkedik; ez már az ön vallása lett, s ez a vallás ugyancsak ritka fajta. De gondoljon legalább arra a tapasztalatlan és oly hihetetlenül botor, ártatlan teremtésre, aki vesztébe rohan. Hát vajon nem az ön áldozata? Holnap hangosan fogja jajveszékelni ezt, de már ma hallja a lelkében.

- Barátom, drága, hű barátom - mondta Chloe mély, dallamos hangján -, miatta és a holnap miatt ne aggodalmaskodjék szíve. Ő biztonságban van. Életem rá a zálog. Belőle nem lesz áldozat. Legrosszabb esetben is csak egy tanulsággal lesz gazdagabb. Így hát adieu! Az alkonyi ég, mint hervadt virágfüzér, lekonyul úrnője vállaira, kit ékesített. Ne feledje el ezt a tájat, ne feledje, hogy itt vettünk egymástól búcsút, és hogy Chloe mindazt a boldogságot kívánta önnek, mit megadni nincs hatalmában, mert ő egy más világból való, és Chloe története az utolsó betűig meg volt írva, mielőtt ön megismerte volna őt. Adieu, ezúttal örökre!

Mr. Camwell elállta az útját. - Ám kendőzze el szemét, ha önnek úgy tetszik - mondta -, de a fülét nem zárhatja be. Mit nekem a jóindulat morzsája, melyet drága kincsként őriztem; gyűlöljön meg; jobb nekem gyűlölete tárgyává lennem, mint kötelességemet sutba vetni! A hercegnő holnap virradatkor megszökik; idáig jutottunk. Mindent tudok. Fogja vallatóra.

Chloe annyi remegő megvetést erőltetett hangjába, amennyit csak hevesen dobogó szíve el tudott viselni.

- És most én önt fogom vallatóra, uram: honnan származik mindenttudása, mellyel kérkedik?

- Tudom; elégedjék meg ennyivel. De nem, elmondom hát részletesen. A férfi a kocsit már megrendelte az előbb említett időpontra, a hercegnő szolgálóját már előreküldték a tervezett útirány egyik állomására.

- Megvesztegette szolgáikat?

- Cselre ellencsel. Nem kerülhetjük ki a sarat, ha lépést akarunk tartani a csalókkal. Önnek, asszonyom, jobban tetszett a végletekig finomnak maradnia, és rám hárította a durva, és ha úgy tetszik, undorító munkát, amivel megvédelmezem önt. Még nem késő, hogy megmentse a hölgyet, és nem késő, hogy a másikban a becsületérzés szikráját felébressze.

- Nem tudok feltételezni Poltermore ezredesről ilyen becstelenséget.

- Szegény Poltermore ezredes! A szerep, mire kárhoztatták, vajmi ismerős. Nem szégyelli magát, Chloe?

- Túl sokat hallgattam már - válaszolta.

- Akkor, ha úgy tetszik, elmehet.

Utat engedett neki. Chloe elhaladt mellette. Két sietős lépést tett a sűrűsödő félhomályban, majd megállt, szívéhez kapott, aztán elgyötörten feléje fordulva kitárta két kezét, s a férfi karjába és csókjaiba hanyatlott.

Mikor a férfi sűrű ismétlések közepett bocsánatot kért, amire a szokássá beidegzett tiszteletadás késztette még az önkívület eme túláradásában is, Chloe csak ennyit mondott: - Senkit sem rabol meg.

- Ó - kiáltott fel amaz -, van hát jutalma a hűséges szerelemnek! De az vagyok-e én, ki még egy perccel előbb voltam? Bírom önt, karomban tartom, és alig hiszem, hogy én csakugyan én vagyok. Vagy talán csak Chloe szellemét látom?

- Ő meghalt, és most meglátogatja önt.

- És meg fog máskor is?

Chloe oly bágyadtságba zuhant, hogy szóra sem tudta nyitni ajkát.

A perzselő gyönyör, melyet néma mozdulatlansága ajándékozott a férfinak, kábítólag hatott érzékeire. Ám ezeket oly sokáig dermesztette fagy, hogy most, midőn simogató melegre ébredtek, eszmélkedésük nem volt ment az olyan gondolatoktól, hogy minő édes is a hűség e jutalma amannak, és mily különös ízt hagy saját hűtlensége az ő szájában. És eltűnődvén eme hűvösen fogamzott gondolatok fölött, mialatt erős kar és égő ajak tapadt rá, arra gondolt: érzékei tán csakugyan meghaltak; ő pedig csupán szellem, ki meglátogatja és vigasztalja a jó fiút. Így éreznek az elhaltak szellemei, gondolta, és amit szerelmi boldogságnak neveznek, az önkívület és engedelmes odaadás harmóniája. De egy következő gondolat úgy ütötte szíven, mint halálos lövés: „Őnáluk ez nem így van! Náluk két önkívület csap össze, *ők* gyönyört egyformán adnak és kapnak." Gyötrő féltékenység kínja járta át testét. Gonosz dühét arra kényszerítette, hogy még egy utolsó heves öleléssel kebléhez szorítsa a férfit, azután gyengéden kibontakozott az ölelésből, és így szólt: - Senki sincs megrabolva. Most pedig, kedves barátom, ígérje meg, hogy nem fogja háborgatni Mr. Beamisht.

- Chloe! - hangzott a válasz. - Meg akart vesztegetni?

- Nem akarom, hogy felizgassák.

- Már mondottam, hogy a hercegnő...

- Tudom. De ön szavát bírja Chloénak, hogy szemmel tartja a hercegnőt, és ha kell, élete árán is meg fogja menteni. Erre esküszöm. Ön hallott bizonyos előkészületekről. Én pedig kijelentem, azokból semmi sem lesz: nem fog rájuk sor kerülni. Nyugodjék meg, barátom, én is éber vagyok; látom én is, amit látok. Őket pedig... azok után, amiket átéltem, feltételezi még, hogy sajnálom őket? A hercegnő azonban az én becses és legsajátabb gondom, és ha kockáztat is, bízzék bennem, hogy nem következik be a katasztrófa; erre esküszöm; most hát adieu. Ma este társaságban vacsorázunk. Chloét majd felkérik, hogy énekeljen, és neki most néhány percig magában kell énekelnie, hogy felhangolja lelke húrjait, honnan dalai szárnyra kelnek; ezért elválunk, és az ő kedvéért kérem, kerülje el őt, ne üljön asztalunkhoz, ne legyen ott a szobában és még a közelben sem. Igen, ön nem rabol meg senkit - mondotta, s hangja oly édesdeden csordogált a férfi fülébe, hogy az beleremegett -, de az emlékezéstől félek, el találok pirulni, ezért szeretném, ha magamra hagyna. Adieu! A mai este után többé nem kérek engedelmességet öntől. Szavát adja?

A férfi a rászakadó boldogságtól kábultan beleegyezett, s azzal a lány elillant.

Kilencedik fejezet

Chloe elővonta kebléből a selyemzsinórt, miközben leereszkedett a homályba boruló ösvényen, a rekettyés bozót között, és végigfuttatván ujjait a csomókon, megszámlálta őket. - Nincs jogom tovább az élethez - suttogta. Hét csomó volt rajta; hét esztendeig várta vissza szerelmesét. Megolvasta éveinek számát, és meghétszerezte. A fatalizmus, míg szerelmese távol volt, csupáncsak tartotta benne a lelket, mostanra viszont már teljesen hatalmába kerítette. Az adta neki az erőt, hogy állhatatosan mondogathassa: „Vissza fog jönni”; és amint kimondta: „Visszajött”, ujja az első csomón állt. Nem volt ereje elvenni ujjait, és a csomó megkötésének oka komor, vörös betűkkel volt agyába vésve; sem szeme, sem értelme nem bírta kiolvasni, de emlékeztetett arra az órára, mikor ha nem is a nap fényességével, de oly emberi tisztasággal világosodott meg előtte: olyan érzése támadt, hogy eltűnt tőle a fény, és attól talán még tisztábban lát. Minden arra vallott, hogy élesebb szemmel lát, mint a többiek, azt is látja, mikor jön el az ideje, hogy megszűnjön élni.

Az a boldogtalan sors jutott osztályrészéül, hogy költői képzelettel megáldva együtt dobbanjon szíve a nővel, aki kitúrta őt helyéből, és vele együtt imádja a férfit, aki őt megcsalta. Első találkozásukkor, amin a hercegnő is jelen volt, tüstént látta, hogy nem idegenek egymásnak: szánta őket, amiért csalárdul beszélnek, s midőn megfogadta, hogy gátat vet a gonosz mesterkedésének, nem rivalizálás vezette, csupán nemének e fiatal példányát kívánta megvédelmezni. Mindkettőjükkel szemben oly büszke nagylelkűséget mutatott, mely meghaladta a közönséges nyájasságot. Minden önzés, mi keblében lakozott, egy célra irányult csupán: elmerülni az egy hónapra kimért és oly hőn áhított ábrándban.

A csók, melynek megadta magát, nem rabolt meg senkit, semmit, még testének tisztaságát sem, mert midőn e csomót megkötötte, sorsáról már határozott, és ezzel egy marék porrá vált. A többi csomó a bizonyosságokat jelölte; ez az első még csak gyanúként merült fel, de annál többet ért szemében, annál inkább bizonyosságot sejtetett; az ismeretlen sötét világból származott, ahol minden titok nyitja rejtezik. E hitében megerősítette az a mérhetetlen sötétség, melyben azóta morzsolta napjait, utolsó csepp erejét is kimerítvén a gyermeteg öröm színlelésében, mely tulajdonképp nem volt más, mint az első pillanatban támadt édes-keserű érzés - ilyen érzésben lehet részük alant az elkárhozottaknak, amiért hajdan egyszer ismerték az örömöt -, midőn szerelmesével találkozván, a rádöbbenés, hogy bizalommal telt lelkét

elárulták, megértette vele, hogy életének vége, és most belép örökségébe, az érzéketlen közöny hívogató palotájába.

Tragikus alázattal köszönte meg a sebet, mely életét kioltotta. - Ha nem így történik, sosem láttam volna viszont - mondotta; szerelmese csak egy másik asszony után futva jött újra a közelébe.

Megbocsátotta neki, amiért bűvkörébe került a mezők átplántált liliomának; amannak szintén megbocsátott. - Mikor először pillantottam meg őt, nekem is éppúgy tetszett. Őérte én is megtettem volna ugyanezt.

Messze-messze innét, a Nyugat fényesen kivilágított termében családja megrovólag emelte fel kezét. Apró figurák voltak, mint acélba metszett, jól kivehető kis rajz alakjai. Semmi érzést nem váltottak ki belőle, oly picinyek voltak, és egy óceán választotta el őket egymástól, egy óceán, melyben ő halálát lelte; amint arra nézett, alig ébredt benne valami melegség, legfeljebb egy fehér *rhaiadr* iránt, mely felhők közül lebbent elő a bizarr sziklák közé, hová hajdanában, gyermekként gyakran fölmászott álmodozni. Álmai akkor a színpompás jövendőt hozták elébe; ma gyermekibb lélekkel, némán figyelte, mint duzzad a szóródó víz, megízlelte a finoman hulló permetet, és csak ült ott, szemével beitta, amit látott, reményektől háborítatlanul, akár egy bárányka, és csak annyiban különbözött egy gyermektől, hogy tudta: eldobta életét, hogy visszautazzék hazájába és megújuljon. Hallotta az övéit is: egyhangú locsogásuk beleolvadt a vízesés morajába. Igazság szólt a szavukból és bölcs megfontolás. Hogyan is formálhat jogot még az élethez? Neve immár nem volt - kevésbé élt, mint egy sírkő. Mert ki volt ez a Chloe? Családja tán úgy megy el sírja mellett, hogy könnyet sem ejt, oktató szavakra sem fakad. Előre látták, megjósolták vesztét, belelocsogták a vízbe, és siettek tovább a síkságra, hogy elmondják az egész világnak jóslatukat, és ezzel megkönnyítették azt is, ami még kimondatlan maradt.

A domb lábánál a lámpák szabálytalan vonalban csillogó füzére kötelességére szólította: a legvidámabbnak kell lennie azok közt, akik élvezik a mát, és sóvárogják a holnapot.

Tizedik fejezet

Éjfélkor asztalt bontottak a Mr. Beamish és Susan hercegnő kibékülésének alkalmából rendezett vacsorán, és a kitisztult, bársonypuha égbolt alatt a hölgyek ezüstösen csilingelő csacsogása hallatszott, amint köszöngették Chloénak a jól sikerült estét, sorban megölelték, megcsókolták, és mi sem volt természetesebb, mint hogy lovagjaik is kijelentsék: Chloe az istenek kegyeltje. A hercegnő sétálni akart. Felizgatott kedélyállapotban volt, beszédéből minduntalan kiütközött származása, testének káprázatos szépsége viszont valósággal izzott, és szinte harsogta mindenkinek: „Higgyétek el, szétrobbanok, ha most egy ilyen kalodába csuknak, mintha csak egy istállórekeszbe kötnének!”, valóságos forgószelet legyezett az arcára, szétterítette dúsan leomló abroncsszoknyáját, miközben a teljesen meghódított és foglyul ejtett Poltermore ezredes, aki tapodtat sem tágított mellőle, szemmel láthatólag pajzánul célozgató hízelgéssel traktálta a hercegnőt, kinek arcát ez hol halvány púderszínre, hol meg vérpirosra festette. - Olyan vagyok? - hallották a hangját. Közben mély, iszonyúan nagy lélegzeteket vett, mint egy rikácsoló kis léha nőcske.

Hirtelen felcsattant a hangja: - Mintha bizony hajlandó volnék! - Az ezredes incselkedésének eme élénk visszhangjai pompásan elszórakoztatták a mögöttük jövő csoportot, melyben két igen előkelő delnő, Caseldy, Mr. Beamish, egy lord és Chloe haladt.

- Hallja az úr! Ó! - tiltakozott ismét a hercegnő. - Mit mond? Nem hallgatom tovább, ezt nem tudom, ezt nem szabad, ezt nem lehet hallgatni.

Így beszélt, ám feje mégis oldalra hajolt, akarva, akaratlan, pironkodva odafigyelt, és hagyta fülébe duruzsolni a suttogó csábítást, miközben a lord harsogó hahotára fakadt. A vacsorán bőven folyt a bor, és áradt nyomában a borközi dalolás. Éjszakázó természetbarátaink elnéző-en bántak a természettel.

A két delnő a nemesúr durva hahotájától támadt balsejtelem hatására ragaszkodott ahhoz, hogy miután elválnak Chloétól és Susan hercegnőtől, Mr. Beamish elkísérje őket.

A búcsúzáskor keletkezett pillanatnyi torlódás alatt a hercegnő letompított hangon megkérdezte Caseldytől: - Jól csináltam?

Amaz dicsérte tökéletes alakítását.

- Ne feledje el, háromkor az ajtajánál leszek.

- A szívem a torkomban kalapál - válaszolta a hercegnő.

Poltermore ezredes még élvezhette azt a kiváltságot, hogy néhány lépésnyire elkísérhette őt, szállásának ajtajáig.

Caseldy Chloe oldalán haladt, kis ideig némán, majd megtörte a csendet: - Ha még nem említettem volna...

- Ha pénzről akar beszélni, ma estére, kérem, mellőzze - válaszolta a lány.

- Csak annyit mondhatok, hogy ügyvédeimnek utasítást adtam, ügyvédeim azonban nem fizethetnek magának hálával. Ha szigorúan ítéli is meg nemtelen viselkedésemet, azért ne gondoljon hálátlannak. Mindig magát becsültem legtöbbre az asszonyok között; ma is és ezután is a legmélyebb tisztelettel adózom magának. Maga roppant magasan áll felettem. Attól tartok, én silány anyagból vagyok gyúrva, a kontinensen nem valami fényes nevet vívtam ki, kezdem megismerni magam, és magával összehasonlítva, drága Catherine...

- Chloéval beszél - szakította félbe a lány. - Catherine el van temetve. Csendesen elhunyt. Immáron el is porladt.

A férfi mélyet sóhajtott. - A nőknek fogalmuk sincs a mi kísértéseinkről.

- Minden botlását megbocsátottam, Caseldy, ezt soha ne feledje.

Újabb mély sóhaj szakadt fel a férfi kebléből. - Ó, hogyne, magának keresztényi szíve van.

A lány válaszolt: - Én meg arra a következtetésre jutottam, hogy pogány.

- Ami engem illet - folytatta a férfi -, én fatalista vagyok. Egész életemben éreztem a sors kezét. Ahogy elrendeltetett, úgy lesz; nem tehetünk semmit.

- Én pedig hallottam valakiről, aki belepusztult a csömörbe, melyet előre sejtett, sőt fennhangon ki is mondott, miközben az utolsó ízes falatot tette a szájába - mondta Chloe.

- Kényszer hajtotta.

- Belülről.

Caseldy nem ellenkezett; elméjére gondok felhője borult, és egy ennél nyersebb, groteszkebb példázatra is csak bólintott és sóhajtott volna. - Igen, más kezek mozgatnak bennünket!

- Az ilyen gondolatmenet megnyugtató: majd rólam is így vélekedjék holnap, jó? - mondta Chloe.

A férfi szíves örömest ráállt, hogy ezért a lány is ugyanígy gondolkozzék felőle.

Búcsújuk semmiképp sem volt különleges. Az ajtónál mindketten eleget tettek az illedelmes formaságoknak, majd a két úr távozott.

- Koromsötét van még - mondta Susan hercegnő az égre tekintve, azzal felszaladt, és fáradékony lábaira panaszkodva, egy székre rogyott a hallban, ahol Chloe fekhelye volt. Megkérdezte, hány óra? Percről percre elfojtott „ó" szakadt fel hevesen ziháló kebléből. Hirtelen felpattant, és gyors léptekkel szobájába sietett, mondván, bizonyára az álmosságtól van ennyire kikelve magából.

Hálószobájának egyik ajtaja a nappalira nyílt, onnét, valamint Chloe szobájából lehetett a falépcsőhöz jutni, a szoba ugyanis mindkét hálóval párhuzamosan helyezkedett el. Itt járt föl s alá a hercegnő, felrántotta az ablakot, majd tüstént vissza is csukta: kinyitotta és bezárta az ajtót, azután visszament, és Chloét hívta. Kérte, olvasson fel neki valamit. Chloe felsorolta néhány nyugtató hatású mű címét. A hercegnő egy prédikációgyűjteményt választott. - De hisz mindnyájan oly szörnyűségesen bűnösök vagyunk, jobb nem tépelődni ilyesmin éjnek évadján. - És elvetette a javaslatot. Chloe egy verseskönyvet ajánlott. - De én nem értem ám ezeket, csak ha pacsirtáról, réti boglárkáról meg mezőről van benne szó; s ez meg mit használ az olyan nőnek, akit láz perzsel? - volt a válasz.

- Lázat érez, asszonyom? - kérdezte Chloe. A hercegnő élesen vágott vissza: - Igen, asszonyom, lázas vagyok.

Aztán megváltozott hangon helyesbített: - Nem, Chloe, nem lázas, csak ez a ti levegőtök, ez itt annyira felizgat; a doktorok is mondják; aztán meg itattak is, vacsora előtt pedig játszottam - ó, a pénzem! Egyre azt hajtogattam magamban, még többet nyerek! - felsóhajtott. - De van a pénznél jobb dolog is. Tudod te is, ugye, édes? Válaszolj. Én azt akarom, hogy boldog légy: meg fogod látni. Úgy kívánom, bárcsak mindnyájan azok lehetnénk! - Elpityeredett, és azt mondta, talán egy kis zene tudná leginkább megnyugtatni.

Chloe a gitárjáért nyúlt. Susan hercegnő meghallgatott néhány futamot, azután felkiáltott, hogy ez a szívébe markol, és fájdítja azt. - Mindent, ami kedves nekünk, kerítés és tilalomfa őriz, mert olyan sokan vagyunk ezen a világon - kesergett. - Ne játssz most, kérlek, tedd le a fát, édes. Mind azt mondják, te vagy a legokosabb lény, akivel valaha találkoztak. Bárcsak én... A csinos nők megfogják a férfiakat, az okosak pedig megtartják őket: ezt itt hallottam, ezen a cudar helyen, és mondhatom, szép kis kilátás ez nekem, aki úgyszólván ostoba vagyok. Tudom, hogy az vagyok.

- A herceg imádja önt, asszonyom.

- Szegény herceg! Aludjon csak, ahogy szokott, bánatos arccal, a száját meg *így* tartja, és az a csecsemős álla, mintha álmában egy filléres sípot fújna. Nem szabadott volna ide engednie. Beszéljünk Mr. Beamishről. Hogy fog majd hiányolni téged, Chloe!

- Bizony fog - mondta Chloe szomorúan.

- Ha elmégy, édes.

- Elmegyek.

- Miért kell itthagynod?

- Muszáj.

- Na lám, egész elszontyolodtál tőle.

- El.

- Nem kellene elmenned, biztos vagyok benne.

Chloe ráemelte szemét.

A hercegnő elfordította a fejét. - Miért nem vagy most jókedvű, mint a vacsorán, Chloe? Ha őt látod, kivirulsz, akár a virág, mikor a nap a hegyre hág; magasba repülsz, mint a pacsirta hajnalban; akárcsak én szoktam régen, mikor még nem gondoltam semmivel. Ó, azok a hajnalok... és olyan álmos vagyok. Milyen lusta disznónak érzem magam egész előkelőségemben, hogy egy-két óra múlva már csicseregnek a madarak, én meg csak esem az ágyba. Mennem kell levetkezni.

Odaugrott Chloéhoz, sietősen megcsókolta, és mondván, hogy halálosan fáradt, elbocsátotta. - Nincs szükségem segítségre, levetkőzöm magam. Mintha bizony Susan Barley nem tudna maga levetkőzni! És becsukhatod az ajtódat, többet nem fogok rémüldözni, nagyon fáradt vagyok.

- Még egy csókot - szólt Chloe gyengéden.

- Igen, tessék... - mondta a hercegnő odanyújtva orcáját. - Olyan kimerült vagyok, azt se tudom, mit csinálok.

- Ne vegye a lelkére - válaszolta Chloe, és forrón megcsókolta.

Ezekkel a szavakkal visszahúzódott, és a hercegnő betette az ajtót. Nyomban rátolta a reteszt is.

- Olyan fáradt vagyok, hogy már egyáltalán nem tudom, mit csinálok - mondta magában, és megállt lehunyt szemmel, hogy elkapjon valami gondolatot, amitől keble oly izgatottan hullámzik.

Ott állt az ágy, mellette az óra. Csak rajta múlott, lefekszik-e, és akkor simán beleúszik a következő napba, és minden veszély elmúlik. Egy pillanatra roppant csábítónak tűnt a gondolat. De aztán rögtön felmerült előtte régi, fakó, őszvégies élete, dermedt és céltalan, mint egy éhes, fogatlan élőlény. Az ártatlan álmot kínáló ágy taszította, és az óra felé űzte. Az óra rémes látvány volt: a kismutató a számra meredt, a nagy a perceket követte, és ezek felrázták tompultságából, majd kellemes tűnődésbe ringatták az ágyon. Ruhástul feküdt le, miután előbb az óra mellé állította a mécsest, hogy bármikor láthassa a számlapot, és szükségesnek tartotta, hogy az ágy ne keltse az érintetlenség benyomását. Arra is gondolván, hogy mozgásnak kell hallatszania, míg levetkezik, felállt az ágyról, hogy jobban megnézhesse a bűnös órát. Egy óra és húsz perc! Ennyi ideje volt, és ez nem elegendő az előkészületekre, jóllehet szobalánya már csakugyan összecsomagolt, és egy utazóládában magával vitte a legszükségesebb holmit; a hercegnőnek azonban még ruhát, cipőt kellett váltania, és bújócskát játszania minduntalan megingó eltökéltségével, ami a sorsdöntő lépések nyugtató előjátéka a hozzá hasonló vérmérsékletű nőknél, mert ezzel a határozatlanságot hívják segítségül aggályaik kifárasztásához, hogy végül aztán a vér szavának engedelmeskedjenek. Lévén kevés ideje, a dolgot eldöntöttnek tekintette, és némi megkönnyebbüléssel sutba vetette a gyötrődést, majd ledőlt az ágyra, hogy egyszer s mindenkorra búcsút vegyen a hercegtől. Kis ideig maga elé képzelte és kritikus szemmel fölmérte a herceget, nem pontatlanabbul, mint egy, a női nem iránt jóindulattal viseltető férfi moralista tette volna. Felszökött fektéből, és leugrott az ágyból, hogy elhessegesse magától a herceg felidézett képét, és mintha ott érezte volna jelenlétét, nem feküdt vissza. Az ilyen nyugodt életmód laposabbnak tűnt előtte, mint egy pompás fedelű nagy könyv, amiben egy árva betű, egy kép sincs. Ezen tűnődvén, mialatt az élet hullámverése az óra számlapjáról dörömbölt érzékeire, egész teste tombolni kezdett; repeső vággyal szeretett volna elszállni valahová. Mindazonáltal kiszámítottan megpaskolta a

párnát, az ágyneműt megfelelőképp összedobálta, hogy azt lehessen hinni, testétől melegedett fel, és mindaz, ami történt, hirtelen elhatározás dolga. Ezután nekifogott az öltözködésnek, egyre azt motyogta maga elé, hogy most még megállhat, még abbahagyhatja, valahányszor az átöltözés egy-egy újabb stádiumához ért; s közben egy kívülálló szemszögéből elmélkedett párját ritkító sorsán. „Egy szemhunyás alatt mindenki feje fölé emelkedett, majd egy szemhunyás alatt a mélybe zuhant." Magában suttogta: „De szerelemből!" A szerelem rózsás kilátásain elandalodva fejezte be az öltözködést, oly aprólékos figyelemmel gondoskodott minden szükségesről, mely tökéletesen higgadt elmére vallott. Miután mindennel elkészült, nem maradt más hátra, mint egy székbe kuporodni, kezébe temetni az arcát, számlálni az óra tiktakját, amely folyton azt ütötte: „Igen - nem; tedd - ne tedd; szökj - maradj; szökj - repülj!" Mintha moccanást hallott volna. Hallhatott is halálra riadt szívével!

Chloe már alszik, békésen szuszog, gondolta; és mennyire irigyli most Chloét! Ő is éppoly boldog lehet, ha éppen akar. Miért ne? De miféle boldogság ez? A föld alatt porladó hulla boldogságához hasonlította, és undorral borzadt vissza tőle.

Susan a tükör elé állt, hogy megnézze azt a lényt, aki miatt az egész bonyodalom keletkezett, és feje fölött kinyújtotta karjait egy bágyadt, nem minden kellem nélkül való ásításban, aminek egy kéjes borzongás vetett véget, mert hirtelen azt érezte, hogy kedvese karja fonódik dereka köré, és magához vonja, míg ő teljesen védtelen. Mert biztosan így tenné! Elővett egy ékköves gyűrűt erszényéből, az ő ajándékát, megcsókolta, aztán felhúzta, majd lehúzta ujjáról, végül fennhagyta. Ezentúl már viselheti, nem kell tartania a kérdezősködéstől és erényesen összevont szemöldököktől. Ó, hisz a mennyországban érzi magát - csak lenne már egy órával idősebb, és repülne előre vágtató lovaktól vont kocsin!

Az óra a borzalmas perchez ért. Belül még habozott, azután nekivágott; lába egyszer csak földbe gyökerezett, és magában szilárdan mondta: „Nem", de már az óra parancsolt neki. Az óra volt szerelmese és parancsolója, és ennek engedelmeskedve sikerült kijutnia a nappaliba azzal az ürüggyel, hogy csak kinéz az utcai ablakon, világosodik-e már.

Milyen jól ismerte a hajnal hasadásakor beköszöntő szürkületet!

Elég furcsa volt látni, hogy ebben a félhomályban békés mezők, feketéllő sövények és ismerős fák helyett most házak nyerték vissza tegnapi szilárd tömegüket. A házakon nem látszott élet, némán álltak, és a derengés csupa ürességet tárt fel. Susan szíve csalárdul a hercegnek tett szemrehányást, amiért az ártatlan, nyílt mező helyett mást kellett megpillantania. Igen, megvirradt egy bűnös helyen, melyre őt sohasem szabadott volna elengedni. De hol volt ő, akit keresett? Ott! Egy köpenybe burkolózott férfialak állt az utca sarkán. Ő volt az. Szíve jéggé dermedt, ám pattanásig feszült izmai képesek lettek volna szétvetni a házat, hogy levegőre jusson, fellélegezzen, és (vágtattak tovább gondolatai) belealéljon az erős karokba. Olyan érzése volt, hogy a ház lángokban áll, és azt üvölti fülébe: meneküljön.

Mégis elővigyázatosan lépegetett, nehogy a félhomályban megbotoljék valamiben; a fal mentén tapogatózott az ajtóig, ahol egy lábtörlő kis híján gáncsot vetett neki. Tapintása itt felmondta a szolgálatot, mert tudta ugyan, hogy közel járhat az ajtóhoz, de beleütközött valami nem faszerű anyagba, az ajtó pedig mintha nem lett volna becsukva, se kinyitva. Nem találta a kilincset; valami ugyanis ott függött előtte. Hideg fejjel átgondolva arra lyukadt ki, biztosan egy ruha vagy köntös lehet; elég súlyosan lógott. Ujjai selymet tapintottak, szemei egy függő tömeget véltek kivenni, amit igen óvatosan és gépiesen tapogatott ki, izgalmában, hogy esetleg zajt üt, ezt mormolva: „Csak most föl ne ébresszem szegény Chloét!" Rettegett, hogy az ajtó megnyikordul. Mielőtt újabb rémület hatolt volna el agyáig, tapogató keze megbénult, szája tátva maradt, torka összeszorult, a gombóc emelkedni kezdett benne, mialatt

erőlködve próbálta lenyelni, hogy levegőhöz jusson, cikázó gondolatai elakadtak, ám keze dolgozott, belecsípett, belebökött abba a valamibe, és minden pillanatban kacagni vagy sikoltani szeretett volna. Feje fölött egészen oldalra billenve látszott a „valami" kerek fehér teteje. Csak nem egy karon siklott végig a keze? De igen! Ez egy kar! Megmarkolta, azt képzelvén, hogy a kar hozzátapad. Elrántotta, hogy kiszabadítsa magát, kétségbeesetten húzta-vonta, mire a lomha tömeg megmozdult, és villámként vágott rongált idegeibe a gondolat, hogy egy élettelen emberi test zuhant rá.

Egy nyári hajnalon, fertályórával négy előtt, meséli Mr. Beamish utolsó szerepét Chloe regéjében, egy rémülettől fülsértővé torzult női hang három egymás utáni sikolya verte fel a csendet, melyeket ő abban a pillanatban hallott meg, mikor kilépett házának kapuján, hogy a fiatal Mr. Camwell hívásának engedelmeskedve, melyet a nevezett úr inasa adott át neki lóhalálában tíz perccel azelőtt, a helyszínre siessen. Amint befordult az utcába, hol Susan hercegnő szállása volt, arra lett figyelmes, hogy az ablakokban több hálósipkás fej jelenik meg, és a szóban forgó ház egyik ablaka is ki van tárva, de senki sem látható benne. Először arra a két úrra gyanakodott, akiket kivont karddal és nem éppen barátságos ábrázattal látott az imént egy csúnya utcai csetepaté résztvevőiként, ami feltehetőleg megijesztette őkegyelmességét, vagy talán szolgálóját, egy sikoltozásra hajlamos nőszemélyt; abban ugyanis teljesen bizonyos volt, hogy Chloe szóba sem jöhet: az egész női nemből ő volna a legutolsó, aki akár félelmében, akár veszélyben ehhez a fegyverhez folyamodna. A két bajvívó Mr. Camwell és Caseldy gróf volt. Mihelyt közelükbe ért, Mr. Camwell hüvelyébe dugta kardját, mondván, hogy az ő feladata ezzel véget ért. Caseldy tajtékzott a dühtől, olyannyira felgerjedt állapotban volt, hogy a békítő harmadik nem kis kockázatot vállalt közbelépésével. Többször összecsaptak, és Caseldy hangos szóval kiáltozta, hogy ellensége vérét veszi. Az éjjeli őrjárat sehol. Rövidesen azonban néhány boltos és inas segítségével sikerült helyreállítani a békét Caseldy tombolása és a fiatal Camwellnek címzett kihívó megjegyzései - „nem volt könnyű lenyelni őket", írja a krónikás - ellenére. Utóbbi e szavakkal fordult Mr. Beamish-hez: - Tudtam, hogy nem vehetem föl vele a küzdelmet, ezért küldtem önért -, mely szavakon barátja ugyancsak meglepődött, mert meg volt győződve az ifjú vele született bátorságáról.

Mr. Beamish már éppen szigorú és egyenlő megrovásban akarta részesíteni mindkettőjüket, nem is sejtvén, hogy az összetűzésnek más oka is lehet, mint a versengés eme leplezetlen kitörése, melyet ő Chloe bájainak tulajdonított, midőn a ház kapuja kivágódott előttük, és a háziasszony összekulcsolt, messzire kinyújtott kézzel jött rimánkodva feléjük: siessenek föl tüstént a szegény hölgyhöz: - Jaj, meghalt, meghalt, vége van!

Caseldy fölrohant.

- Hogyhogy meghalt, jóasszony? - kérdezte tőle Mr. Beamish hitetlenül, majdhogynem mosolyra derülve.

Az asszony heves zihálás közepette, elfúló hangon nyögte ki a választ: - A nyakánál fogva föl van akasztva... az ajtóra... ó!

Az ifjú Camwell homlokához kapott, és teremtője nevét kiáltotta. Amint felértek a lépcsőn, Caseldy jött velük szembe a nappaliból.

- Melyik? - kérdé Camwell, ellenfele mindent eláruló arcának láttán.

- Ő! - viszonzá amaz.

- A hercegnő? - kiáltotta Mr. Beamish.

De Camwell már indult is a szobába. Erre a válaszra nem volt mit kérdeznie.

A földre fektetett emberalakot egy lepedővel terítették le. A fiatalember teljes hosszában végigvágódott mellette, fejét lehajtotta.

Mr. Beamish így beszélte el a továbbiakat: - Mind a mai napig, amikor most, tizenöt év múltán papírra vetem ezeket a sorokat, érzem csontjaimban annak az órának iszonyatos hideglelését, és látom magam előtt a világ legcsodálatosabb asszonyának lepellel letakart alakját, kinek szívét összetörte egy hűtlen férfi, mielőtt feláldozta volna fabatkát sem érő életét, hogy egy nálánál esendőbbet megállítson a pusztulásba vivő lejtőn. A Gondviselés nagylelkűen megadta néki, hogy halálával beteljesíthesse célját, melyért imádkozott. Meghalt, hogy életet mentsen. Búcsúlevelében, mely tűpárnáján találtatott meg, s melyet az elsődlegesen érdekelt felekkel szembeni titoktartás pecsétje alatt hozzám intézett, előre látta a boldogtalan hercegnő töredelmes vallomását. Mi több, megjövendölte: „A hercegnő szíve mélyéből mondja majd önnek, hogy elege volt a szerelemből!" Szakasztott ezeket a szavakat mondogatta nekem a szerencsétlen nő minden áldott nap, míg csak meg nem érkezett ura, hogy a gyászmenet élén rója le kegyeletét az elhunyt iránt, és segítsen annyira visszaállítani felesége megrendült egészségét, hogy együtt útra kelhessenek. A hercegnő, nekem mindenesetre, szüntelenül ismételte: „Nem kell több szerelem!" A herceg iránti viselkedéséből ítélve e megjegyzése őszinte volt. Azt mondta, Chloe pillantását érzi magára szegeződni, valahányszor egy-egy szava eszébe jut. A szörnyű vég nem volt kisebb hatással az árulóra sem. Ő is ott volt a gyászmenetben. Nem beszélt senkivel. Néhány sor egy versből, mely az *Ezért halok meg* címet viseli, megmutatja, milyen figyelemmel gondolt a lány Mr. Camwell életére:

Én meghalok, mert szívem meghalt,
A bűntől óvlak, kedvesem,
Ha meghaltam, több vér nem folyhat...

Attól félt, hogy a férfi majd valahol az úton feltartóztatja a szökevényeket, és tudta róla, miként a férfi maga is tisztában volt vele, hogy nem lehet méltó vetélytársa annak, aki járatos a kardforgatás külhoni fortélyaiban, bármilyen elszántan kész is útját állni az árulónak. Chloe megemlékezik Mr. Camwellnek a csomós selyemzsinórra vonatkozó kéréséről, és végakarata, hogy „vágassék az le torkáról, és adassék neki".

Mr. Beamish sok verset komponál Chloe sírjára. Fájó érzéseket csitító költemények ezek. Ám ha azt látjuk, hogy egy férfi, kinek elméje különben éppoly fogékony az iróniára, mint az illendőségre, nem törődik a lelepleződéssel, joggal merenghetünk el az érzés őszinteségén, mely arra készteti, hogy levesse vértezetét, és önnön csupaszságában lépjen elénk; gyarló dadogásából azért megütheti fülünket némi költőiség, még ha el is kell ismernünk, hogy egy részlet idézése már pátoszba fúlna.

FORDÍTOTTA LÁSZLÓ BALÁZS

JOSEPH CONRAD

TÁJFUN

1

MacWhirr kapitánynak, a Nan-Shan gőzös parancsnokának arckifejezése, legalábbis ami a külső jegyeket illeti, tökéletes összhangban volt szellemi képességeivel: hiába kereste rajta az ember a bölcsesség vagy az ostobaság áruló vonásait; egyáltalán nem is voltak határozott jellemvonásai; egyszerű volt, nyugodt és közönyös.

Legföljebb azt lehetett volna mondani erről az ábrázatról néhanapján, hogy szégyellős; mert a szárazföldön, az ügynökségek irodáiban lesütött szemmel üldögélt, napégette arccal, szelíden mosolyogva. Ha mégis felvetette a szemét, látni lehetett, hogy kék a színe és egyenes a tekintete. A haja szőke volt és nagyon finom, úgy ölelte körül kopasz feje búbját, mint valami pelyhes-selymes koszorú. Az arcán azonban lángolóan vörös volt a szőr, mintha vörösréz drót nőtt volna rajta, rövidre nyírva az ajka fölött; és bármilyen sűrűn borotválkozott is, ha megmozdította a fejét, az arcán mindenütt tüzes-fémes fények villództak. A termete még középmagasnak sem volt mondható, a háta kissé görnyedt, és a végtagjai olyan vaskosak, hogy a ruhái karban-combban mindig egy kicsit szűknek látszottak. Mintha fel sem tudná fogni, mennyi különbségre jogosítanak fel a különböző szélességi fokok, mindig barna keménykalapot viselt, barnás árnyalatú öltönyt és ormótlan fekete bakancsot. Ezekben a kikötői ruhadarabokban valami merev és esetlen elegancia övezte vaskos alakját. A mellényén finom ezüst óralánc volt áthurkolva, szőrös, hatalmas öklében pedig, valahányszor hajójáról a partra lépett, egy kitűnő minőségű, divatos, de többnyire rosszul összecsavart ernyőt szorongatott. Jukes, a fiatal elsőtiszt, néha roppant szelíd hangon meg merte kockáztatni, mikor a hajólépcsőhöz kísérte a parancsnokát: - Engedje meg, uram -, és tiszteletteljesen hatalmába kerítve az ernyőt, megemelte a szorítógyűrűt, megrázta a redőket, gyorsan és szépen összesodorta, és úgy adta vissza; és az egész szertartást olyan csodálatos komolysággal végezte, hogy Solomon Rout úr, a főgépész, aki a reggeli szivarját szívta fenn, a tetőablak fölött, ilyenkor el szokta fordítani a fejét, hogy nevetni ne lássák.

- Ja, persze! Az átkozott esernyő... Köszönöm, Jukes, köszönöm - morogta MacWhirr kapitány derűsen, oda se nézve.

Csendes volt és magabiztos, mert csak annyi képzelőerő szorult belé, hogy egyik napról a másikra átsegítse, semmivel se több; de éppen ezért egy csöppet sem volt önhitt. Mert a dús képzeletű elöljáró az, aki ingerlékeny, zsarnokoskodó, aki semmivel sincs megelégedve; és minden hajó a béke és nyugalom úszó hajléka volt, ha MacWhirr kapitány volt a parancsnoka. Való igaz, hogy éppannyira lehetetlen dolognak tartotta volna, hogy a képzelet csapongását kövesse, mint mondjuk egy órásmester azt, hogy a szerszámai helyett mindössze egy kétfontos kalapáccsal és egy nagy fűrésszel felfegyverkezve szerelje össze a kronométerét. Az ilyen emberek a puszta létezés mindennapos eseményeinek rabjai, mégis, még az ő érdektelen életüknek is megvan a rejtelmes oldala. MacWhirr kapitány esetében például teljességgel érthetetlen, mi vitte rá őt, egy szerény belfasti fűszeresnek a tökéletesen normális gyermekét arra, hogy megszökjön és matróznak álljon. Pedig ezt tette, tizenöt esztendős korában. Ha az ember jobban meggondolja, ennyi is elegendő ahhoz, hogy elképzeljük, amint egy hatalmas, láthatatlan és mindenható marok belenyúl ebbe a földi hangyabolyba, megragadja az embe-

reket, össze-összecsapja a koponyájukat, és értetlen arcukat sohasem álmodott irányokba, elképesztő célok felé fordítja.

Az apja nem is bocsátotta meg neki ezt a tiszteletlen és ostoba lépést. - Mi meg tudtunk volna lenni nélküle - mondogatta később -, de hát a bolt! És ő volt az egyetlen fiú a családban! - Az anyja sokat sírt az eltűnését követő időkben. És mert a fiúnak eszébe sem jutott, hogy valamilyen üzenetet hagyjon hátra, azt hitték, hogy meghalt, és gyászolták is nyolc hónapig - akkor érkezett meg az első levele Talcahuanóból. Rövid levél, ilyesféle mondatokkal: „Igen szép volt az idő az idefelé vezető úton." A levélíró nyilvánvalóan egyetlen dolgot tartott fontosnak: azt a tényt, hogy a kapitány éppen a levél keltének napján felvette őt a hajó létszámjegyzékébe, rendes matróznak. „Mert el tudom végezni a munkát" - magyarázta. Az anyja megint siránkozott egy sort, apja érzelmeiről pedig ez a megjegyzése árulkodott: - Tom nagy szamár. - Testes férfiú volt az apa, szeretett ravaszul évődni, és élete végéig így is beszélt a fiával, egy kicsit sajnálkozva, mintha egy féleszűvel társalogna.

MacWhirr természetesen csak nagy ritkán látogathatott haza, és az évek során más leveleket is küldött a szüleinek, beszámolva minden egyes előléptetéséről és a hatalmas földgolyón megtett útjairól. Ezekben az írásművekben ilyesfajta mondatokra bukkanhattunk: „Errefelé nagyon nagy a hőség." Vagy: „Karácsony napján délután négy órakor néhány jéghegy került az utunkba." Az öregek végül is megtanulták egy csomó hajó nevét és a hajók kapitányának a nevét és a skót meg angol hajótulajdonosok nevét és a különböző tengerek, óceánok, tengerszorosok, hegyfokok nevét és a rizskikötők, a fakikötők, a gyapotkikötők idegen hangzású nevét és a szigetek nevét - és a fiuk szíve választottjának a nevét. A lányt Lucynak hívták. A fiúnak meg se járta az eszét, hogy arról is írjon, tetszik-e neki ez a név. És aztán az öregek meghaltak.

Nemsokára elérkezett MacWhirr házasságának nagy napja is, nem sokkal az után a nagy nap után, amikor megkapta első parancsnoki állását.

Mindezek az események sok évvel az előtt a reggel előtt történtek, amelyen a kapitány a Nan-Shan gőzös navigációs fülkéjében állva a barométer süllyedését, semmiképp kétségbe nem vonható süllyedését figyelte. Ez a süllyedés - figyelembe véve a műszer kitűnő minőségét, az évszakot és a hajónak a földabroszon elfoglalt helyzetét - baljós eseményeket jövendölt; de a kapitány vörös ábrázata semmilyen belső nyugtalanságról sem árulkodott. A baljós jelekkel nem sokat törődött, a jövendölésekben nem tudott olvasni, csak akkor fogta fel őket, amikor a balsors már ott dörömbölt az ajtaján. „Ez bizony tagadhatatlanul süllyed - gondolta. - Roppant ronda idő leselkedik ránk valahol."

A Nan-Shan Fu-csau szerződéses kikötőjébe tartott dél felől, némi rakománnyal gyomrában és kétszáz kínai kulival a fedélzetén, akik évek óta különböző forró égövi gyarmatokon dolgoztak, és most hazafelé mentek, Fu-kien tartományba, falusi otthonukba. Nagyon szép reggel volt, a tenger vize olajosan, pezsgés-morajlás nélkül emelkedett és süllyedt, és az égbolton valami furcsa, fehér, ködös foltot lehetett látni, mintha a nap gyűrűje lett volna. Az előfedélzet tömve volt kínaiakkal: sötét ruhák, varkocsba font hajú sárga ábrázatok, még csupasz vállak is mindenfelé, mert nem fújt a szél, és fojtogató volt a hőség. A kulik lustálkodtak, beszélgettek, cigarettáztak, vagy a korlátra támaszkodva bámultak; néhányan vizet húztak fel a tengerből, és végiglocsolták egymást; néhányan lefeküdtek a raktárfedélre és aludtak, sokan pedig hatos csoportokba verődve guggoltak a rizsestányérokkal és apró teáscsészékkel megrakott vastálcák körül; és a Mennyei Birodalom minden itt levő gyermeke magával hordta egész megtakarított vagyonát, egy faládikát, rézveretekkel a sarkán és csilingelő lakattal, benne pedig azt, amit a munkájával szerzett: néhány szertartási ruhát, füstölőpálcikákat, talán egy kis ópiumot is, mindenféle megnevezhetetlen és értéktelen kacatot és egy kis kupac

ezüstdollárost, amelyért szénszállító uszályokon gürcölt, kártyabarlangokba járt, kereskedett, túrta a földet, izzadt bányákban, vasutakon, gyilkos őserdőkben, görnyedt nehéz terhek alatt - és türelmesen az élére rakta, gondosan őrizgette, takargatta.

A Formózai-szoros felől tíz óra tájt keresztbe kezdett verni az ár, de ez nem nagyon zavarta az utasokat, mert a Nan-Shan a lapos fenekével, a görgős teheralátétjeivel a gyomrában és a széles fedélzetével viharos tengeren is nagyon biztonságos hajónak számított. Jukes úr, ha közlékeny kedvében talált lenni, ilyeneket szokott mondani róla jó hangosan a szárazföldön: - Az öreglány éppen olyan jó, mint amilyen szép. - MacWhirr kapitánynak persze sohasem jutott volna eszébe, hogy ilyen harsányan vagy ilyen hóbortos szavakkal fogalmazza meg a maga kedvező véleményét.

A Nan-Shan tagadhatatlanul jó hajó volt, és nem is régi. Alig három évvel ezelőtt építették Dumbartonban egy sziámi kereskedelmi cég - a Sigg és Fia - megrendelésére. Mikor végre vízre bocsátották és készen állt arra, a legapróbb szögig készen, hogy megkezdje munkás életét, elégedetten szemlélték az építői.

- Sigg azt kérte, hogy szerezzünk egy megbízható kapitányt, aki majd kiviszi - mondta az egyik vállalkozó; és a másik, némi fontolgatás után, így válaszolt:

- Azt hiszem, hogy MacWhirr most éppen nincs hajón.

- Nincs? Akkor tüstént sürgönyözzön neki. Éppen rá van szükségünk - mondta az idősebbik pillanatnyi habozás nélkül.

Másnap reggel MacWhirr szép nyugodtan ott állt előttük. Az éjféli gyorssal érkezett Londonból, miután sietve, de kimérten elköszönt feleségétől. Az asszony jó család sarja volt, jobb napokat látott.

- Helyes lenne, ha végigjárnánk a hajót együtt, kapitány - mondta az idősebbik üzlettárs; és a három férfi nekiindult, hogy megvizsgálja a kész hajót az orrától a tatjáig, a belső gerincétől a két zömök árboc csúcsáig.

MacWhirr kapitány először is levette a kabátját, és odaakasztotta a legújabb elgondolások szerint megépített gőzerejű horgonyfelvonó végére.

- Nagybátyám a tegnapi postával igen kedvező véleményt küldött önről barátainknak (tudja, Sigg úréknak), úgyhogy bizonyára meg fogják magát tartani mint kapitányt - mondta a fiatalabbik vállalkozó. - És ön azzal büszkélkedhetik, kapitány, hogy a kínai tengereken a magáé lesz a legkülönb hajó ebből a fajtából - tette hozzá.

- Ezt írta? Köszönöm - morogta MacWhirr nem valami határozottan, mert az ilyen távoli lehetőségek varázsát körülbelül annyira tudta értékelni, mint a rövidlátó turista a messzi táj szépségeit; és mivel a szeme történetesen épp a kabinajtó zárán nyugodott meg egy pillanatra, lassan, megfontoltan oda is ment az ajtóhoz, kattogtatni-rázni kezdte a kilincset, és nyugodt, komoly hangján csak ennyit jegyzett meg:

- Nem lehet bízni a mesteremberekben manapság. Ez a zár is vadonatúj, és mégsem működik. Beragadt. Tetszik látni?

Mikor a két üzlettárs megint magára maradt az irodájában, a hajóműhely túlsó oldalán, az unokaöcs némi lekicsinyléssel kérdezte meg:

- Nagyon feldicsérted ezt az alakot Siggéknek. Egyáltalán, mi az, amit látsz benne?

- Nem tagadom, nincs benne semmi a te mesebeli kapitányod tulajdonságaiból, ha erre céloztál - mondta az idősebbik kurtán. - Nincs itt valahol a Nan-Shan főhajóácsa?... Jöjjön csak be, Bates. Hogy lehet az, hogy Tait emberei rá tudták szedni, és hibás zárat szereltek a kabin ajtajára? A kapitány csak egy pillantást vetett rá, és tüstént észrevette. Rögtön cseréltesse ki. Az ilyen apróságok, Bates... az ilyen apróságok...

A zárat ezek után kicserélték, és néhány nap múlva a Nan-Shan elindult kelet felé, anélkül, hogy MacWhirr bármilyen további megjegyzést tett volna a hajó felszerelésére, vagy akár csak egyetlen szóval is éreztette volna, hogy büszke a hajójára, hálás az előléptetéséért, vagy pedig meg van elégedve a szép kilátásaival.

Ez a természeténél fogva nem beszédes, de nem is hallgatag férfi nagyon kevés dologról tudott beszélni. Persze ott voltak a szolgálati ügyek: utasítások, parancsok és a többi; de hát az ő számára a múlt már elmúlt, a jövő még nem jött el, az éppen esedékes dolgokról és körülményekről pedig nem volt mit mondani, maguk a tények éppen elég ékesszólóan és szabatosan beszélnek.

Az öreg Sigg szerette a szűkszavú embereket, mert azokban megbízhatott, hogy megteszik, amit mond, és nem akarnak okosabbak lenni nála. MacWhirr megfelelt ezeknek a követelményeknek, ő maradt tehát a Nan-Shan kapitánya, és megkezdhette gondosan kitervelt útjait a Kínai-tengeren. A Nan-Shan eredetileg a brit hajólajstromban szerepelt, de Sigg úr és Fia nemsokára hasznosabbnak ítélték, ha átíratják, és sziámi lobogót tűznek ki rá.

Mikor Jukes hírét vette, hogy mire készülnek, nagyon nyugtalan lett, mintha valamilyen személyes sértés érte volna. Fel és alá járt, morgott magában, és időről időre gúnyosan felnevetett.

- Elképesztő, hogy egy ilyen nevetséges elefánt felkerülhet egy hajó lobogójára a Noé bárkájából - mondta megállva a gépház ajtajában. - Az én gyomrom nem bírja ezt: felrúgom az ilyen állást. És a maga gyomra hogy bírja, Rout úr?

A főgépész csak megköszörülte a torkát, mint aki tudja, mennyit ér egy jó állás.

Amikor először lengett a Nan-Shan tatján az új lobogó, Jukes keserűen nézte a hídról. Egy darabig küszködött az érzelmeivel, de aztán megjegyezte:

- Nehéz az embernek ilyen félresikerült lobogó alatt szolgálni, uram.

- Miért, mi baj a lobogóval? - kérdezte MacWhirr kapitány. - Szerintem semmi hibája.

Azzal odasétált a híd szélére, hogy jobban szemügyre vegye.

- Én mégiscsak úgy látom, hogy nagyon félresikerült - fakadt ki Jukes felháborodva, és elrohant. MacWhirr kapitányt megdöbbentette ez a magatartás. Egy kis idő múlva csendesen bement a navigációs fülkébe, és fellapozta a Nemzetközi Hajózási Jelkulcsgyűjteménynek azt az oldalát, amelyen tarkabarka sorokba szedve ott díszelegtek a világ összes országainak lobogói. Végigsétáltatta az ujját a rajzokon, és amikor Sziámhoz ért, figyelmesen megnézte a vörös mezőt és a fehér elefántot. A lehető legegyszerűbb zászló volt; de biztos akart lenni a dolgában, és kivitte a könyvet a parancsnoki hídra, hogy összehasonlítsa a színes ábrát a hajó tatján ténylegesen kiakasztott lobogóval. Mihelyt Jukes, aki aznap valamiféle elfojtott ingerültséggel teljesítette a szolgálatát, megint felbukkant a hídon, a parancsnok megjegyezte:

- Nincs semmi baj azzal a lobogóval.

- Semmi baj? - morogta Jukes, térdre vetette magát egy fedélzeti szerszámosláda előtt, és vadul nekilátott, hogy előcibáljon belőle egy új mélységmérő fonalat.

- Nincs. Megnéztem a könyvben. Kétszer olyan hosszú, mint amilyen széles, és az elefánt pontosan a közepén van. Gondoltam is, hogy tudják itt az emberek, milyen lobogó kell errefelé. Ez magától értetődik. Nem volt igaza, Jukes...

- Hát, uram - kezdte Jukes, és izgatottan felállt -, hát csak azt tudom mondani... - és remegő kézzel kereste a felcsavart fonal végét.

- Minden rendben van - nyugtatta meg MacWhirr kapitány, és nehézkesen helyet foglalt kedvenc összehajtható vászonszékén. - Csak arra kell vigyázni, nehogy az emberek fejjel lefelé akasszák ki az elefántot, hiszen még nem szokták meg az új lobogót.

Jukes odahajította az új mélységmérőt az előfedélzetre, hangosan kiabált: - Hé, fedélzetmester, itt van... ne felejtsék el alaposan megnedvesíteni! -, azzal roppant elszántan a parancsnoka felé fordult; de MacWhirr kapitány csak kényelmesen odakönyökölt a híd korlátjára.

- Úgy gondolom, még azt hinnék róla, hogy valamilyen vészjelzés - folytatta a kapitány. - Mi a maga véleménye? Feltételezem, hogy az elefánt a lobogón körülbelül azt jelenti, mint a brit lobogón a György- meg az András-kereszt...

- Még hogy azt jelenti! - Jukes olyan hangosan ordított fel, hogy a Nan-Shan fedélzetén mindenki a híd felé fordult. De aztán az elsőtiszt csak sóhajtott egyet, és így folytatta, hirtelenül lecsillapodva, megadóan: - Bizony, veszedelmesen szomorú látvány lenne.

Később aztán bizalmasan odaszólt a főgépésznek:

- Hadd mondjam el, mit csinált már megint az öreg.

Solomon Rout úr (akit gyakran Hosszú Salamonnak, Bölcs Salamonnak vagy Rout apónak neveztek) megszokta, hogy bármilyen hajón szolgáljon is, ő a legmagasabb mindenki között, és ettől leereszkedő, finoman lekezelő lett a modora. Gyér, homokszínű haja volt, sápadt és sima ábrázata, sápadt volt még a csontos csuklója és iskolázott emberre valló hosszú keze is, mintha egész életét árnyékban töltötte volna.

Lemosolygott a magasból Jukesra, tovább dohányzott és nézelődött csendesen, mint egy jóságos nagybácsi, aki egy izgatott iskolás gyerek történetét hallgatja végig. Jól mulatott rajta, de aztán közönyös hangon kérdezte meg:

- És felrúgta az állását?

- Nem! - kiabálta Jukes; megpróbálta fáradt és kedvetlen hangján túlkiabálni a Nan-Shan csörlőinek kellemetlen zaját. Minden csörlő javában dolgozott, megmarkolta az árukötegeket, és aztán vitte fel a csomagot egész a daru csúcsáig, de mintha mindez csak arra szolgált volna, hogy a kötegeken gondatlanul felszaggassák a burkolatot. A rakodóláncok nyöszörögtek a csörlőkben, megcsörrentek a raktárnyílásokon, nagy zajjal, zörögtek végig a hajó oldalán; és beleremegett az egész hajó, hosszú szürke teste gőzbe és füstbe burkolózott. - Nem - kiabálta Jukes -, nem rúgtam fel! Mi értelme lett volna? Ennyi fáradsággal akár ehhez a válaszfalhoz is odacsaphatom a leköszönő levelemet. Az ilyen emberrel szerintem semmit sem lehet megértetni. Egyszerűen lesöpör az asztalról.

Ebben a pillanatban MacWhirr kapitány, visszatérve a szárazföldről, keresztülvágott a fedélzeten, az ernyővel a kezében, mögötte pedig papírtalpú selyemcipőben egy komor és zárkózott kínai sétált, ugyancsak ernyővel a kezében.

A Nan-Shan parancsnoka most is, mint mindig, a cipőjének orrára szegezte a szemét, és alig hallhatóan beszélt; azt mondta, hogy a mostani úton Fu-csau kikötőjét is érinteniük kell, és utasította Rout urat, hogy másnap déli egy órára a gépek teljes gőz alatt álljanak. Hátratolta a

kalapját, megtörölte a homlokát, és mindjárt meg is jegyezte, hogy valamiképpen nem volt kedve partra szállni; Rout úr ott toronylott fölötte, egyetlen hanggal sem válaszolt, csak szívta a pipáját szenvtelenül, jobb könyökét a bal tenyerébe támasztva. Jukes ugyanilyen szelíd hangon azt a parancsot kapta, hogy az elülső fedélközbe ne rakjon árut. Kétszáz kulit fognak oda beszállásolni. A Bun Hin Társaság küldi őket haza. Rögtön itt lesz egy szampan huszonöt zsák rizzsel, az lesz az élelmiszerkészletük. Valamennyien hét esztendőt szolgált emberek, mondta MacWhirr kapitány, és mindegyiknek van egy kámforfa ládája. A hajóács lásson munkához, szögezzen háromhüvelykes rögzítőléceket végig a fedélzeten, a hajó hosszában, nehogy ezek a ládák a viharos tengeren összevissza csúszkáljanak. Jukes mindjárt utána is nézhetne ennek. - Érti, Jukes? - Ez a kínai velük jön egész Fu-csauig, majd ő lesz a tolmácsuk. Különben írnok a Bun Hin Társaságnál; szeretné megnézni a kulik helyét. Jukes mindjárt magával vihetné előre. - Érti, Jukes?

Jukes ügyelt arra, hogy az utasításokat a megfelelő pillanatokban félbeszakítsa egy-egy kötelességszerű „Igen, uram”-mal, minden lelkesedés nélkül. - Gyere, Copfos János; én megmutatni - mondta aztán nyersen, és a kínai megindult a nyomában.

- Ha akarni megnézni, hát nézni meg - mondta Jukes, akinek annyira nem volt érzéke a nyelvekhez, hogy még ezt a kikötői tört angolt is kerékbe törte. A fedélzeti nyílásra mutatott: - Itt kapni jó helyet aludni. No?

Nyers volt, ahogy faji felsőbbrendűségéhez illett is, de nem barátságtalan. A kínai szomorúan és szótlanul bámult le a lenti sötétségbe, mintha egy tátongó sír szélén állna.

- Nem kapni esőt lent... érteni? - magyarázta Jukes. - És ha szép idő lenni, kuli mind jönni fel - folytatta egyre jobban belemelegedve. - Így csinálni: phuuu! - Teleszívta a tüdejét, aztán kipumpálta a levegőt. - Érteni, Copfos János? Lélegzeni... jó levegő. Jó dolog. No? Ruhát kimosni, ham-ham enni itt fent... Érteni, Copfos János?

Kézzel-lábbal és szájjal mutogatta, hogyan eszik a rizst, és hogyan mossák a ruhát; és a kínai, aki elrejtette a némajáték láttán támadt gyanakvását csendes és szelíd mélabúval árnyalt, fegyelmezett viselkedésének leple mögé, mandula alakú szemével Jukesra, majd a lejáróra, majd megint Jukesra pillantott. - Nagyon jó lenni - motyogta halkan és gyászosan, majd nesztelenül végigsietett a fedélzeten, óvatosan kikerülve az akadályokat. El is tűnt, mélyen lehajolva valamilyen értékes árut tartalmazó és förtelmes szagot árasztó, szennyes juta-zsákokba csomagolt áruköteg alatt.

MacWhirr kapitány közben fölment a hídra, majd be a navigációs fülkébe, mert ott várta egy levél, amelyet két nappal ezelőtt kezdett el írni, de még nem fejezett be. Ezek a hosszú levelek mindig úgy kezdődtek, hogy „Hőn szeretett feleségem”, és a hajópincér minden alkalmat megragadott, hogy a padló felsúrolása és a kronométerek dobozának leporolgatása között elolvashassa. Alighanem sokkal jobban is érdekelte őt, mint azt az asszonyt, akinek szánták; mégpedig azért, mert aprólékos részletességgel számolt be a Nan-Shan minden egyes útjáról.

A kapitány hűséges volt a tényekhez, hiszen más nem is jutott el a tudatáig, gondosan és lelkiismeretesen vetette őket papírra, jó sok oldalra. A címzésben megjelölt ház egy északi külvárosban volt: volt egy kis kertje a kiugró, ívelt ablak alatt, mutatós, tágas kapualja, a bejárati ajtón pedig színes üveg, ólmot utánzó keretbe foglalva. A kapitány negyvenöt font bért fizetett érte évente, de nem sokallta ezt az összeget, mert MacWhirrné asszony, ez a hattyúnyakú és fennhéjázó modorú teremtés igényes volt, mint egy igazi úrinő, és a szomszédság véleménye szerint „fölötte állt társadalmi helyzetének”. Egyetlen titok volt az életében: páni rettegéssel gondolt arra az időre, amikor a férje végleg hazatér. A házban lakott még a lányuk is, Lydia, meg a fiuk, Tom. A két gyerek nem nagyon ismerte az apját. Ritka, de

megbecsült vendégnek tartották, aki nagy néha ott pipázott az ebédlőben, és ott aludt a házban. A hosszúra nyúlt lány mindent összevéve szégyenkezett emiatt; a fiú pedig teljesen és tökéletesen közömbös volt iránta, azzal a nyíltsággal, őszinteséggel és becsületességgel, ami a férfias fiúkat jellemezni szokta.

MacWhirr kapitány minden évben tizenkét levelet írt haza a kínai partokról, mindig azzal a különös kéréssel, hogy „köszöntse nevemben a gyermekeket", és akkora nyugalommal írta a végére, hogy „szerető férje", mintha ezek a szavak, melyeket olyan sokan és olyan sokszor használtak, már csak elcsépelt, értelmüket vesztett kifejezések lennének, mit sem tudva eredeti jelentésükről.

A Dél-kínai-tenger meg a Kelet-kínai-tenger elég keskeny tengerek. Olyan tengerek, amelyek tele vannak mindennapos és beszédes tényekkel: szigetekkel, homokpadokkal, zátonyokkal, gyors és változó áramlatokkal - a tények zűrzavarával, melyet a tengerész mégis tisztán és világosan megért. És ez a beszéd arra kényszerítette a valóságot józanul érzékelő MacWhirr kapitányt, hogy mondjon le a lenti parancsnoki kajüt élvezetéről, hogy szinte minden napját hajójának a hídján töltse, gyakran még az ebédjét-vacsoráját is oda hozassa fel, és éjszakánként a navigációs fülkében aludjon. Itt alkotta meg haza szóló leveleit is. Mindegyikben kivétel nélkül ott díszelgett az a mondat, hogy „Nagyon jó volt az idő a mostani úton", vagy valami más, de hasonló értelmű kitétel. És ez a kitétel, bármilyen makacsul ismétlődött is, ugyanolyan helytálló és pontos volt, mint a levelek összes többi megállapításai.

Rout úr is írt leveleket; de a hajón senki sem tudta, milyen fecsegő válik belőle, ha toll van a kezében, mert a főgépészben volt annyi előrelátás, hogy az asztalát zárva tartotta. A felesége nagyon élvezte a stílusát. Gyerekük nem volt, és Routné, ez a nagy termetű, dús keblű, vidám negyvenéves asszony Rout úr fogatlan és tiszteletre méltó édesanyjával lakott együtt Teddington mellett, egy kis házban. Reggelizés közben szokta végigolvasni a leveleit, izgatott szemmel, és az érdekesebb részeket örömteli és harsány hangon felolvasta a süket idős hölgynek, minden részlet előtt ezzel a figyelmeztető vészkiáltással: „Salamon azt mondja, hogy..." Szívesen bombázott Salamon kijelentéseivel idegeneket is, akiket ezeknek az idézeteknek szokatlan szövegezése és meglepően tréfás hangja könnyen zavarba hozott. Mikor az új plébános először járt a házukban, az asszony alkalmat talált arra, hogy így szóljon:

- Amiként Salamon mondja: „A gépészek szeme előtt, akik hajójukkal tengerre szállnak, feltárulnak a tengerésztermészet csodái..." - de amikor látta, hogy a látogató arckifejezése elváltozik, megállt és csak bámult.

- Hogy Salamon... no de kedves Routné... - dadogta a fiatalember, vörösre gyúlt képpel - meg kell vallanom... én bizony nem...

- Salamon, a férjem - rikoltotta a hölgy, és hátravetette magát a székében. Zsebkendőt szorított a szemére, úgy nevetett féktelenül, mikor rádöbbent a félreértésre, a pap pedig ott ült kényszeredetten mosolyogva, és mivel semmit sem tudott még a vidám asszonyokról, szentül meg volt győződve, hogy a hölgy sajnálatos módon nem épelméjű. Később aztán nagyon jó barátságba keveredtek, mert a pap megértette, hogy a hölgyet nem vezette tiszteletlen szándék, és máris arra a meggyőződésre jutott, hagy igen figyelemreméltó egyéniség; később pedig hozzászokott, hogy Salamon bölcsességének további bizonyítékait egyetlen arcizmát sem rándítva vegye tudomásul.

„Ami engem illet - idézte egyszer az asszony Salamon szavait -, inkább egy tökfilkó legyen a kapitányom, mint egy gazfickó. Mert az ostobákat még csak el lehet viselni, de a gazemberek ravaszak és rosszindulatúak." Ennek a magasröptű általánosításnak az alapjául MacWhirr kapitány egyedülálló becsületessége szolgált, amely önmagában is olyan nyilvánvaló, olyan

kézzelfogható volt, mint egy marék agyag. Ami pedig Jukes urat illeti, neki nem volt se felesége, se menyasszonya, nem szokott általánosítani, és a szívét rendszerint egy öreg pajtásának és hajdani hajóstársának tárta ki, aki most éppen egy atlanti-óceáni gőzösön szolgált mint másodtiszt.

Jukes először is a keleti kereskedelmi hajók előnyeit ecsetelte, célozgatott rá, hogy különb dolog ez, mint nyugati óceánjárókon szolgálni. Felmagasztalta a távol-keleti égboltot, tengereket, hajókat, az egész gondtalan életet. A Nan-Shannál különb hajó pedig egyszerűen nincs is.

„Nincs aranysújtásos egyenruhánk, de olyanok vagyunk, mint a testvérek - írta. - Egy asztalnál étkezünk, és úgy élünk, mint hal a vízben... A feketeruhások mind egy szálig rendes fickók a javából, és az öreg Salamon, a főgépész, nagyon érdekes figura. Jó barátok vagyunk. Ami a főnökünket illeti, ő a legcsendesebb hajóskapitány a világon. Néha azt hinné az ember, hogy nincs is szeme hozzá, hogy valamit rossz színben lásson. De nem így van ám. Nem bizony. Már jó egynéhány esztendeje parancsnok. Semmi igazán bolond dolgot nem csinál, szép nyugodtan elvezeti a hajóját, nem gyötör senkit. Azt hiszem, nincs ahhoz való esze, hogy nagy jeleneteket rendezzen, és még élvezze is. De én nem élek vissza ezzel. Méltóságomon alulinak tartanám. A szolgálaton kívüli dolgokról az öreg a felét sem érti meg annak, amit mondanak neki. Ezen aztán néha jól mulatunk; de az is igaz, hogy ilyen emberrel együtt dolgozni elég unalmas - legalábbis hosszú távon. Az öreg Salamon azt mondja róla, hogy nem bőbeszédű alak. Bőbeszédű! Uram Jézus! Hiszen egyáltalán nem is beszél. A múltkor jó hosszan eltársalogtam az egyik gépésszel a híd alatt, és úgy látszik, meghallotta. Mikor felmentem, hogy átvegyem az őrséget, kijön a navigációs fülkéből, gondosan körülnéz, odapislant az oldallámpákra, megbámulja a tájolót, föltekint a csillagokra. Mindig így szokott tenni. Utána meg azt mondja: - Maga beszélt itt a bal oldali átjáróban? - Igen, uram. - A harmadik gépésszel? - Igen, uram. - Akkor aztán elmegy a jobb oldalra, leül az összehajtható székére a ponyvaellenző alatt, és vagy félóráig egyetlen árva hangot sem szól, azazhogy egyszer hallottam tüsszenteni. Aztán egy idő múlva hallom, hogy feláll, át is jön ide, a bal oldalra, hozzám. - Nem értem, miről is tudnak annyit beszélgetni - mondja. - Két álló óra hosszat. Persze nem kárhoztatom érte. Látom, hogy a parton is naphosszat ezt csinálják az emberek, és aztán este leülnek, poharaznak, és folytatják tovább. Biztosan újra meg újra elmondják ugyanazokat a dolgokat. Nem tudom megérteni. - Hát hallottál már ilyet életedben? De milyen türelmesen vette tudomásul! Egészen meghatódtam. De azért néha nagyon idegesítő az ilyesmi. Persze nem csinálnék semmi olyasfélét, ami bosszantaná, még akkor sem, ha érdemes volna. De nem is érdemes. Olyan jámbor bárány az öreg, hogyha szamárfület mutatna neki az ember, csak ámulna és bámulna, hogy mi ütött beléd. Egyszer azt mondta nekem, hogy sokáig nem tudta felfogni, miért viselkednek az emberek mindig olyan furcsán. Egyszerűen az az igazság, hogy még ahhoz is buta, hogy kellemetlenkedjen a többieknek.”

Ilyeneket írt Jukes úr barátjának arra a nyugati óceánjáróra, mert csordultig volt a szíve, és csapongó a képzelete.

Ahogy írta, úgy is érezte. Még megpróbálni sem érdemes, hogy az ilyen alakban jó benyomást keltsen az ember. Ha a világ ilyen alakokkal volna tele, Jukes szemében alighanem roppant kevéssé szórakoztató és hasznos dolognak tetszene az élet. És nemcsak ő gondolkozott így. Mintha maga a tenger is olyan türelmes és elnéző lett volna a kapitány iránt, mint Jukes úr: nem akarta zavarba hozni ezt a csendes embert, aki nem nézett nagyobb dolgokra, és szemmel láthatólag csak azért járta a vizeket jámborul, hogy ennivalót, ruhát és lakást tudjon biztosítani három ember számára a szárazföldön. Azt persze tudta a kapitány, milyen az a ronda idő. Ázott-fázott, törődött, elfáradt, már ahogy ez lenni szokott, de aztán egykettőre megfeledke-

zett róla. Mindent összevéve tehát igaza volt, amikor mindig szép időről írt a leveleiben. De soha, egyetlen pillanatra sem látta azt a hatalmas erőt és féktelen haragot, azt a gyötrő és sohasem csillapuló haragot: a felkorbácsolt tenger őrjöngését és haragját. Tudta, hogy van ilyen, ahogy mindnyájan tudjuk, hogy van bűn és fertelem; hallott már róla, ahogy egy távoli város békés polgára is hallott már háborúról, éhínségről, árvízről, mégsem tudja, mit jelentenek ezek valójában, pedig bizonyára belekeveredett már életében valamilyen utcai csetepatéba, vagy nem jutott hozzá a vacsorájához, vagy bőrig ázott egy hirtelen jött zivatarban. MacWhirr kapitány úgy járta a tengereket, ahogy sok más ember végigéli az életét, hogy a végén nyugodtan szálljon a békés sírba, hiszen semmit sem tudott az életről, sohasem látta meg, mennyi aljasság, mennyi erőszak, mennyi rettegés rejlik a mélyén. Vízen és szárazföldön egyaránt élnek ilyen emberek, akiket így a kegyeibe fogad - vagy a megvetésével sújt - a végzet, a tenger.

2

„Ronda idő leselkedik ránk valahol" - gondolta MacWhirr kapitány a barométer kitartó süllyedését figyelve. Pontosan ennyi volt, amit gondolt. Tapasztalatból tudta, milyen az a mérsékelten ronda idő - mert a ronda szó, ha az időre alkalmazzuk, csak mérsékelt kellemetlenséget jelent a tengerész számára. Ha valamilyen csalhatatlan felsőbb hatalom kinyilatkoztatta volna neki, hogy eljött a világ vége, mégpedig a végzetesre forduló időjárás képében, akkor is egyszerűen csak azt gondolta volna, hogy ronda idő lesz, semmi többet, hiszen sohasem látott még elemi csapásokat, és ha hiszünk valamiben, az még nem jelenti azt szükségképpen, hogy meg is értjük. Hazájának bölcs törvényei parlamenti határozatban szögezték le, hogy csak akkor lehet belőle valamely hajónak felelős parancsnoka, ha választ tud adni néhány egyszerű kérdésre a forgószeleket, úgysmint a ciklonokat, hurrikánokat és tájfunokat illetően; nyilván meg is adta a megfelelő válaszokat, hiszen ott állt a Nan-Shan parancsnoki hídján, a Kínai-tenger vizeit járva, és éppen a tájfunok évszakában. De ha válaszolt is, nem emlékezett már semmire. Azzal viszont tisztában volt, hogy ez a párás hőség egyre elviselhetetlenebb. Kiment a hídra, de ott sem szabadult meg ettől a nyomasztó érzéstől. Sűrű volt a levegő. Csak tátogott, mint a hal, és kezdte azt hinni, hogy nincs teljesen rendben.

A Nan-Shan tovatűnő barázdát szántott a végtelen tengeren, amelynek olyan volt a csillogása, a felszíne, mintha hullámos szürke selyemből volna. A sápadt és sugarait vesztett napkorong ólmos hőséget és furcsa, határozatlan fényt árasztott, a kínaiak bágyadtan heverésztek a fedélzeten. Vértelen, beesett, sárga arcuk az epebajosok ábrázatára emlékeztetett. MacWhirr kapitány kettőt figyelt meg alaposabban közülük: ott feküdtek hanyatt közvetlenül a híd alatt. Mihelyt becsukták a szemüket, olyanok voltak, mint a halottak. Három másik annál vadabbul marakodott, jóval távolabb, előbbre; egy félmeztelen óriás, izmos, akár Herkules, törődötten dőlt neki az egyik csörlőnek; egy másik felhúzott térddel kuporgott a fedélzeten, lányos mozdulattal hajtotta félre a fejét, a copfját fonogatta, és egész testtartása, ujjainak minden mozdulata roppant fáradtságról árulkodott. Még a füst is nehezen tört elő a kéményből, és ahelyett, hogy szétoszlott volna a levegőben, ott lebegett mint valami förtelmes felhő a fedélzet fölött, kénszagot lehelve és kormot permetezve.

- Mi az ördögöt csinál maga, Jukes? - kérdezte MacWhirr kapitány.

E szokatlan hangnemben kimondott vagy inkább elmotyogott kérdés hallatára Jukes úr úgy összerezzent, mintha megdöfték volna valahol az ötödik bordája alatt. Egy alacsony padot hozatott fel a hídra, azon ült, a lábánál egy tekercs kötél, a térdére terítve egy darab vászon,

melybe vadul bele-belebökte a kezében levő zsákvarró tűt. Felnézett, és a meglepetéstől nagyon ártatlan és nyílt volt a tekintete.

- Kötelet húzok ezekbe az új zsákokba, amiket a múltkori úton varrtunk a szénrakodáshoz - mondta szelíden, védekező hangon. - Szükségünk lesz rájuk, ha legközelebb szenet veszünk fel, uram.

- És mi lett a régi zsákokkal?

- Hát azok, ugye, tönkrementek, uram.

MacWhirr kapitány tétova pillantásokkal méregette az elsőtisztet, majd annak a sötét és gyászos gyanújának adott kifejezést, hogy „közelebb járnánk az igazsághoz", ha úgy mondaná, hogy legalább a felét egyszerűen elvesztették; ezzel át is ment a híd túlsó oldalára. Jukest annyira felbőszítette ez a váratlan támadás, hogy mindjárt a második öltésnél eltörte a tűt, lecsapta a munkáját, felállt, és magában vad átkokat szórt a hőségre.

A hajócsavar tompán dübörgött, a három kínai ott elöl hirtelen abbahagyta az osztozkodást, és az, aki a haját fonogatta, most átfogta a lábát, és a két térde fölött csalódottan bámult maga elé. Furcsák és homályosak voltak az árnyékok ebben a baljós napsütésben. A hullámverés percről percre erősödött, és a hajó erősen megdőlt a sima falú, mély hullámvölgyekkel szabdalt vízen.

- Honnan a csudából jön ez a nyavalyás hullámverés? - mondta Jukes hangosan, miután egy pillanatra megtántorodott.

- Északkeletről - dörmögte a tényekhez ragaszkodó MacWhirr a híd túlsó oldaláról. - Roppant ronda idő leselkedik ránk valahol. Nézze csak meg a légsúlymérőt.

Mikor Jukes kijött a navigációs fülkéből, megváltozott az arca, gondterhelt volt és aggodalmas. Megkapaszkodott a hídkorlátban, és maga elé meredt.

A gépházban a hőség elérte a negyvenhét fokot. Ingerült hangok szűrődtek ki a tetőablakon és a szénraktár nyílásain, a nagy zsivajba időnként fémtárgyak mérges kondulása, csikordulása is belevegyült, mintha valóban vasmarkú és érctorkú emberek tusakodnának odalent. A másodgépész szidta-gyalázta a fűtőket, hogy nincs elég gőz. Ennek az embernek olyan volt a karja, mint egy patkolókovácsnak, általában tartottak is tőle; de aznap délután a fűtők vakmerően feleseltek vele, és kétségbeesett dühvel csapkodták a kazán ajtaját. Aztán egyszerre csak elült a lárma, és megjelent a másodgépész, kimászott a szénraktárból fülig kormosan, szutykosan és lucskosan, ahogy egy kéményseprő bújna elő a kútból. Még csak a fejét dugta ki a nyíláson, de máris szidta Jukest, hogy rosszul állította be a kazántér szellőzőkürtőit; Jukes válasz helyett esedezve tárta szét a karját, úgy csillapítgatta: nincs szél - nem lehet segíteni rajta -, láthatja a saját szemével. De a másik nem hallgatott az okos szóra. Piszkos ábrázatából vadul villogtak elő a fogai. A nyomorúságos életbe, mondta, ő bizony nem bánja, ha odalent be kell vernie valakinek a nyomorult pofáját, de a bitang tengerészei nehogy azt higgyék, hogy több lesz a gőz azokban az istenverte kazánokban, ha ő felképeli szegény nyomorult fűtőket! Nem bizony, a teremtésit! Huzat is kell hozzá - vagy ha nem, akkor ne legyen gépész a neve, hanem hígvelejű matróz, míg csak világ a világ. A főgépész ott őrjöng a gőznyomásmérő előtt, dél óta rajta van a bolondóra, zeng tőle az egész gépház. Jukes pedig miért hordja annyira fenn az orrát, ha még arra sem képes, hogy szóljon valamelyik inaszakadt, semmirekellő matrózának, és végre szél felé fordíttassa a szellőzőkürtőket.

A Nan-Shanon, mint tudjuk, jó testvérekként éltek együtt a „gépházbeliek" és a „fedélzetiek"; Jukes is csak áthajolt a korláton, és nyugodt hangon arra kérte a másikat, hogy ne csináljon már ekkora szamarat magából; különben is a kapitány ott van a híd túlsó oldalán. De a

másodgépész lázadó kedvében volt, és kijelentette, hogy fütyül arra, ki van a híd túlsó oldalán, mire aztán Jukes is elvesztette a fensőbbséges béketűrését, egy szempillantás alatt indulatba jött, a legkevésbé sem hízelgő szavakkal közölte a másikkal, hogy jöjjön, csavarja ezeket a nyavalyás vackokat, amerre akarja, és keressen olyan szelet magának, amilyet az ilyen vadszamár megérdemel. A másodgépész elfogadta a kihívást. Rávetette magát a bal oldali szellőzőkürtőre, mintha tövestül ki akarná szakítani és a tengerbe dobni. De a legnagyobb erőfeszítéssel is csak egypár hüvelyknyit tudott mozdítani a kürtőn, ezzel aztán ki is adta minden erejét. Nekidőlt a kormányosfülke hátuljának, Jukes pedig szépen odaballagott hozzá.

- Az isten szerelmére! - nyögte a gépész elhaló hangon. Feltekintett az égre, aztán lassan, üveges szemmel lefelé nézett, a vízre, a látóhatárra, amely legalább negyvenfokos szögben dőlt meg, néhány pillanatra ferde volt, mintha lejtő szélén volnának, majd lassan leereszkedett, vízszintesre. - Az isten szerelmére! Phű! Mi történhetett?

Jukes szétterpesztette hosszú lábát, akár a tájoló a mutatóit, és fölényeskedve szólalt meg:

- Most aligha fogjuk megúszni - mondta. - Úgy zuhan a légsúlymérő, mint a parancsolat. Te pedig, Harry, nekiállsz itt veszekedni...

A „légsúlymérő" szó hallatára újjáéledt a másodgépész vad gyűlölete. Összeszedte minden erejét, és halk, de durva hangon ráripakodott Jukesra, hogy csak egye meg ezt a kimondhatatlan nevű szerkezetet. Mit számít az a vacak légsúlymérő? Gőz nincs, gőz; és ezekkel az ájuldozó fűtőkkel meg a bolond főgépésszel olyan keserves az élete, mint a kutyának; neki ugyan most már az se számít, ha megeszi a fene ezt az egész vízicirkuszt. Már-már azon a ponton volt, hogy sírni kezd, de aztán sikerült megemberelnie magát, sötéten annyit morgott még: - Majd adok én nekik ájuldozni! -, és elrohant. A lejárónál megállt egy percre, megfenyegette öklével ezt a képtelen égboltot, majd egyetlen kiáltással eltűnt a sötét nyílásban.

Mikor Jukes megfordult, MacWhirr kapitány görnyedt hátára és nagy, vörös fülére esett a pillantása. A kapitány átjött hozzá, nem nézett az elsőtiszt szemébe, de rögtön ezt mondta:

- Nagyon erőszakos ember ez a másodgépész.

- De azért nagyon jó gépész - morogta Jukes. - Nem tudnak mit csinálni a gőzzel - tette hozzá gyorsan, és elkapta a korlátot, mert a hajó hirtelen meglódult.

A kapitány nem számított rá, megtántorodott, nekiesett a ponyvaellenző egyik oszlopának.

- Mocskos szájú ember - mondogatta makacsul. - Ha ez így megy tovább, az első adandó alkalommal meg fogok szabadulni tőle.

- A hőség miatt van - mondta Jukes. - Szörnyű ez az idő. Ilyenkor még a szent is káromkodik. Még itt fönt is úgy érzem, mintha gyapjútakaróba tekerték volna a fejem.

MacWhirr kapitány ráemelte a tekintetét.

- Azt akarja ezzel mondani, Jukes, hogy a maga fejét már tekerték gyapjútakaróba? Mi értelme van ennek az egésznek?

- Ez amolyan szólásmondás, uram - mondta Jukes egykedvűen.

- De furcsán viselkednek egyesek! És az mit jelent, hogy a szentek is káromkodnak? Örülnék neki, ha nem mondana ilyen vad dolgokat. Ugyan, milyen szent az, aki káromkodik? Körülbelül olyan, mint maga, azt hiszem. És hogy mi köze a takarónak mindehhez... vagy az időjárásnak... Én bezzeg nem káromkodom ebben a hőségben sem! Az a szennyes, rossz természetük az oka. Igen, attól káromkodnak. És mi a csudának beszél maga össze ilyeneket?

Így mennydörgött MacWhirr kapitány a képek és hasonlatok ellen, a végén Jukes legnagyobb döbbenetére megvetően felhorkant, majd szenvedélyes és bosszús hangon ezt mondta:

- Az ördög vigye el! Kiteszem a szűrit, ha nem vigyáz magára!

Jukes, a javíthatatlan Jukes pedig ezt gondolta: „Szent isten! Egészen kicserélték az öreget. Itt az a rossz természet, ha már beszéltünk róla. Biztosan az idő az oka; mi más lehetne? Még egy angyalt is kihozna a sodrából, nemhogy egy szentet."

A kínaiakban alig volt már élet a fedélzeten.

Este a napnak sokkal kisebb volt az átmérője, elhaló, barnás, sugaravesztett fénnyel világított, mintha reggel óta évszázadok milliói teltek volna el, és a nap is a végét járná. Vastag felhőpad tűnt fel északon; komor és sötét olajbarna színe volt, ott terpeszkedett alacsonyan és mozdulatlanul a víz színe fölött, mint valami áthatolhatatlan akadály a hajó útjában. A hajó, ez a halálra hajszolt állat, bukdácsolva közeledett felé. Lassan ellobbant a rézszínű alkonyat, és a sötétségben egész sereg bizonytalan fényű, nagy csillag gyúlt ki fenn az égen, pislákoltak, mintha rájuk fújt volna valaki, alacsonyan úsztak, közel a földhöz. Nyolc órakor Jukes bement a navigációs fülkébe, hogy kitöltse a hajónaplót.

Szépen kimásolta az előjegyzési naplóból a megtett mérföldek számát, a hajó irányát, és a „Szél" feliratú rovatba déltől nyolc óráig, a lap aljától a tetejéig ezt a szót körmölte oda: „Szélcsend". Idegesítette a hajó szüntelen, ütemes himbálózása. A nehéz tintatartó úgy csúszkált jobbra-balra, hogy komoly kézügyesség kellett a toll bemártásához. A „Megjegyzések" alatti hatalmas üres helyre beírta: „Nyomasztó hőség", aztán a szájába vette a tollszárat, mint a pipát, és gondosan megtörölte az arcát.

„A hajó erősen dülöng a heves áramlástól" - írta tovább, és azt morogta maga elé: - Erősen... ez még enyhe kifejezés. - Aztán így folytatta: „Vészjósló napnyugta, alacsony felhőpad É és K felé. A hajó fölött tiszta égbolt."

Elterpeszkedett az asztalon tollal a kezében, kinézett a fülke ajtaján, és látta, hogy a fekete égen, az indiai tölgy ajtófélfák keretében fölfelé röppennek mind a csillagok. Együtt lódultak meg, együtt tűntek el, és csak valami fehér foltokkal tarkázott feketeséget lehetett látni a helyükön: a tenger volt, feketén, mint az égbolt, fehér tajtékkal a színén. Mikor a hajó a másik oldalára dőlt, újra megjelentek a tovatűnt csillagok, mind-mind villogva közeledtek, és nem tüzes pontoknak, hanem tiszta és nedves fényű, csillogó kis korongoknak látszottak.

Jukes egy pillanatra elnézte a hatalmas csillagok táncát, aztán ezt írta: „Dut. 8^h. A hullámzás erősödött. A hajó hánykolódik, a hullámok felcsapnak a fedélzetre. A kulik fölött bedeszkázzuk a fedélzeti nyílást éjszakára. A barométer még mindig esik." Megállt, és ezt gondolta magában: „Talán mégsem lesz belőle semmi." Aztán igen határozottan ezzel zárta bejegyzéseit: „Minden jel közeledő tájfunra utal."

Mikor kilépett, félreállt, hogy helyet adjon, és MacWhirr kapitány egyetlen szó, egyetlen hang nélkül besietett a fülkébe.

- Jukes úr, legyen szíves, csukja be az ajtót! - kiabált ki odabentről.

Jukes megfordult, megtette, amire kérték, és gúnyosan morogta: - Csak nem attól fél, hogy megfázik? - Lent kellett volna őrködnie, de nagyon szeretett volna beszélgetni egy kicsit valaki magafajtával; kedélyesen odaszólt a másodtisztnek: - Nem is olyan rossz, mint amilyennek látszik, nem igaz?

A másodtiszt fel és alá járkált a hídon, egyszer apró léptekkel tipegett lefelé, aztán nagy üggyel-bajjal vonszolta magát vissza ezen az állandóan mozgó lejtőn. Mikor meghallotta Jukes hangját, megállt, egyenesen előrenézett, de nem válaszolt.

- Hé! Ezt már nevezem valaminek - mondta Jukes, és annyira oldalra hajolt, hogy a hosszú bukdácsolásban meg tudjon állni a lábán, hogy a lehajtott feje hozzáért a fülke deszkájához. A másodtiszt erre barátságtalanul megköszörülte a torkát.

Elég öreg és hitvány kis fickó volt, a képe csupasz, minden foga rossz. Sanghajban vették fel nagy sietve, mert az Angliából jött másodtiszt itt követte el azt a szamárságot (és ezt MacWhirr kapitány sehogyan sem tudta megérteni), hogy kiesett a hajóból, egyenest a mellettük álló üres szénszállító bárkába, és kórházba kellett szállítani, mert agyrázkódást szenvedett, eltört keze-lába, és miatta a hajónak három órával tovább kellett vesztegelnie a kikötőben.

Jukes kedvét nem vette el ez a barátságtalan hang.

- No, a kínaiak is megemlegetik ezt az időt ott lent - mondta. - Még szerencse, hogy az öreglány a legnyugodtabb járású hajó, amit életemben láttam. Figyelje csak! Ez most nem is volt olyan erős.

- Csak várja ki a végét - mordult rá a másodtiszt.

Mindig olyan volt az arca a hegyes, kivörösödő orrával és a vékony, összeszorított szájával, mintha valamilyen elfojtott harag emésztené; és olyan szófukar volt, hogy az már szinte gorombaságnak számított. Szolgálaton kívül minden idejét a kabinjában töltötte, zárt ajtók mögött, olyan csendben, hogy azt hitték róla, hogy mihelyt magára marad, mindjárt elalszik; de mikor bement hozzá valaki, hogy felébressze, mert rajta a sor a fedélzeti őrségben, mindig azt látták, hogy nyitva a szeme, hanyatt fekszik az ágyán, és mérgesen mered a belépőre a szennyes vánkosáról. Sohasem írt levelet, és úgy látszik, nem is várt semmilyen híradásra; egyszer mintha említette volna West Hartlepool nevét, de nagyon kesernyésen, és csak azért, hogy egy ottani vendégfogadó borsos árait szidja. Olyan ember volt, amilyet a világ bármelyik kikötőjében fel lehet szedni, ha a szükség úgy parancsolja. Elég jó tengerészek ezek az emberek, de reménytelenül rosszul megy nekik; hiába keresi rajtuk az ember valamiféle vétek külső nyomait, mégis minden arról árulkodik, hogy elhibázták az életüket. Elszegődnek bármilyen hajóra, ha szükség van rájuk, de lélekben nem tartoznak oda, élik a maguk életét, hajóstársaik - alkalmi ismerőseik - jóformán semmit sem tudnak róluk, és aztán a legváratlanabb pillanatokban meggondolják magukat, és odébbállnak. Kiszállnak, búcsút sem véve, olyan isten háta mögötti kikötőkben, hogy más még vihar elől sem szívesen keresne ott menedéket, magukkal viszik az ütött-kopott hajósládájukat, átkötözve, mintha kincsekkel volna teli, valósággal lerázzák a lábukról a hajó szennyét-porát.

- Csak várja ki a végét - mondta még egyszer, jobbra-balra hajolt, úgy egyensúlyozott, és kérlelhetetlenül hátat fordított Jukesnak.

- Azt akarja mondani, hogy most nem ússzuk meg szárazon? - kérdezte Jukes gyermeteg kíváncsisággal.

- Hogy mit akarok mondani?... Nem mondok én semmit. Nem fog engem beugratni - vetette oda a kis ember egyszerre büszkén, mérgesen és ravaszkodva, mint aki észrevette, hogy Jukes valami csapdát állított neki a kérdésével. - De nem ám! Senki sem járatja velem a bolondját, annyit mondhatok - morogta a bajsza alatt.

Jukes rögtön arra gondolt, hogy milyen aljas kis féreg ez a másodtiszt, és azt kívánta, bárcsak ne törte volna be a fejét szegény Jack Allen a szénszállító bárkán. Az a távoli feketeség a hajó előtt mintha egy másik éjszaka lett volna, túl a földre boruló csillagos éjszakán - a teremtett világon túli végtelen űr csillagot nem ismerő éjszakája, melynek most, hogy fölhasadt a földet, ezt a magot körülfogó csillogó gömb héja, érezni lehetett nyomasztó némaságát.

- Akármi leselkedjen is ránk - mondta Jukes -, egyenesen belehajózunk.

- Maga mondta ki - vágta rá a másodtiszt, még mindig a hátát fordítva Jukes felé. - Jól vigyázzon... maga mondta ki, nem én.

- Menjen már a pokolba! - mondta Jukes leplezetlen nyíltsággal; a másik meg diadalittasan a markába nevetett.

- Maga mondta ki - ismételgette.

- Hát aztán?

- Láttam már olyat, hogy ennél sokkal ártatlanabb mondásokért kitűnő fickóknak is meggyűlt a bajuk a kapitányukkal - felelte a másodtiszt izgatottan. - De engem nem fog beugratni. Nem bizony!

- Látom, borzasztóan fél, nehogy elárulja magát - mondta Jukes, aki már torkig volt ezzel az ostobasággal. - Én nem félek, kimondom, amit gondolok.

- Énelőttem ki. De ahhoz nem kell bátorság. Tudom én jól, hogy csak egy kis senki vagyok.

A hajó egy ideig viszonylag nyugalomban volt, de most megint dülöngélni kezdett, egyre jobban és egyre jobban, Jukesnak össze kellett szednie minden erejét, hogy megálljon a lábán, ki se tudta nyitni a száját. Mihelyt csillapult egy kicsit ez a féktelen himbálózás, így szólt:

- Most már igazán sok a jóból. Akár lesz belőle valami, akár nem, szembe kellene fordítani a hajót a hullámokkal. Az öreg bement és lefeküdt. Ha felkötnek is, bemegyek hozzá, és beszélek a fejével.

De mikor kinyitotta a navigációs fülke ajtaját, látta, hogy a kapitánya éppen egy könyvet olvas. MacWhirr kapitány nem feküdt le: ott állt, egyik kezével a könyvespolc szélébe kapaszkodott, a másikban pedig egy vastag kötetet tartott, éppen az arca előtt. A lámpa táncolt a csuklós tartójában, a megritkult könyvek jobbra-balra dőltek a polcokon, a hosszú függő barométer furcsa köröket írt le, az asztal lapja minden percben más- és másfelé lejtett. Két szem jelent meg a könyv teteje fölött, és MacWhirr kapitány, aki ott állt, kapaszkodva, a felfordulás kellős közepén megkérdezte:

- Mi van?

- Erősödik a hullámzás, uram.

- Itt is észre lehet venni - morogta a kapitány. - Valami baj van?

A két szem annyira komolyan meredt rá a könyv teteje fölött, hogy Jukes egy kicsit zavarba jött, és szégyellősen vigyorgott.

- Táncol, mint a dióhéj - mondta félénken.

- Igen. Nagyon erősen... nagyon erősen. De hát mit akar?

Jukes érezte, hogy kicsúszik a talaj a lába alól, és kapkodni kezdett.

- Az utasokra gondoltam - mondta kétségbeesetten, ahogy az ember a szalmaszálba kapaszkodik.

- Az utasokra? - álmélkodott a kapitány, de komor képpel. - Miféle utasokra?

- Hát a kínaiakra, uram - magyarázta Jukes, és már végképp elment a kedve a beszélgetéstől.

- A kínaiakra! Mért nem beszél érthetőbben? Fogalmam se volt, mire gondolhat. Életemben nem hallottam még olyat, hogy egy rakás kulit utasoknak nevezzenek. Még hogy utasoknak! Mondja, mi ütött magába?

MacWhirr kapitány behajtotta a könyvet, de az ujját benne hagyta, jelzésnek. Leeresztette a karját, és nagyon csodálkozó képet vágott.

- Mért gondolt a kínaiakra, Jukes úr? - kérdezte.

Jukes most már fejest ugrott a dologba, bár nem a saját jószántából.

- Átcsapnak a hullámok a fedélzeten, uram. Gondoltam, kiadhatná a parancsot, hogy a hajó szembeforduljon a hullámokkal... egy darabig. Amíg nem csillapul ez az egész... biztos nem tart sokáig. Szóval hogy keletre forduljunk. Sose láttam még hajót ilyen vadul himbálózni.

Az ajtófélfába kapaszkodott, és MacWhirr kapitány, aki érezte, hogy most már nem elég a polcot fogni, rászánta magát, hirtelen elengedte, és nehézkesen lehuppant a heverőre.

- Keletre fordulni? - kérdezte, és megpróbált fölülni. - Az több mint négy vonással eltér az útirányunktól.

- Igen, uram. Ötven fokkal... Éppen elég lenne annyit fordulni, akkor pont szembe kapnánk a...

MacWhirr kapitány most már fölült. Nem ejtette el a könyvet, és nem pottyant le a helyéről.

- Hogy keletre forduljunk? - ismételgette, mert most kezdett derengeni előtte az egész. - Még hogy... De hát mit gondol, hova kell mennünk? Térítsem le ezt a jól felszerelt gőzöst négy vonásra az útjáról, csak azért, hogy a kínaiak kellemesebben érezzék magukat? Nézze, én már éppen elég sok veszedelmes hülyeséget láttam a világon, de ekkorát... Ha nem ismerném magát, Jukes, azt hinném, hogy az ital beszél magából. Négy vonásra letérni... És aztán mit csinálunk? Gondolom, letérünk négy vonásra a másik irányba, hogy helyrehozzuk a dolgot. Hogy képzeli, hogy én nekiállok ferdézni ezzel a gőzössel, mintha vitorlás lenne?

- Nagy szerencse, hogy nem vitorlás - vágott közbe Jukes készségesen, de elkeseredve. - Ma délután minden bitang árboca kirázódott volna a helyéből.

- Ki ám! És az ember csak állt volna, csak nézte volna, hogy hullatja el - mondta MacWhirr kapitány egy kissé felélénkülve. - Teljes szélcsend van, nem igaz?

- Igen, uram. De valami rendkívüli dolog készül, annyi szent.

- Meglehet. És azt hiszem, maga arra gondol, hogy térjünk ki ennek a disznóságnak az útjából - mondta MacWhirr kapitány a legegyszerűbb hangon és modorban, szemét fáradtan a padlóra, a linóleumra szegezve. Így aztán nem vette észre Jukes zavarodottságát, az arcán tükröződő, bosszúsággal kevert tiszteletet és csodálatot.

- Itt van például ez a könyv - folytatta nagyon megfontoltan, és a combjára csapott a becsukott kötettel. - A viharokról szóló fejezetet olvastam éppen.

Igazat mondott. A viharokról szóló fejezetet olvasta éppen. Mikor belépett a navigációs fülkébe, nem gondolt rá, hogy levegye a könyvet a polcról. De volt valami a levegőben - a hajópincér is alighanem emiatt hozta fel parancs nélkül a kapitány tengerészcsizmáját és vízhatlan köpenyét a navigációs fülkébe -, ami valósággal odakényszerítette a kezét a polchoz; még arra sem vesztegette az időt, hogy leüljön, elszánt buzgalommal belevetette magát a szakkifejezések áradatába. El is veszett a félkörök és negyedkörök, a veszedelmes és a kezes

fél, a parabolikus mozgás, a ciklon szemének bemérése, a szélugrások és barométerállások zűrzavarában. Megpróbálta mindezeket egyértelműen a saját helyzetére vonatkoztatni, és a végén elfutotta a méreg a tömérdek szó, a tengernyi jó tanács láttán - csupa agymunka, csupa feltételezés, sehol egy szikrányi bizonyosság.

- Átkozott dolog ez, Jukes - mondta. - Ha valaki mindazt megfogadná, amit itt lát, napszámra összevissza csatangolhatna a tengeren, hogy a ciklon háta mögé kerüljön.

Megint a combjára csapott a könyvvel; Jukes csak eltátotta a száját, de nem szólt semmit.

- A ciklon háta mögé kerülni! Érti ezt, Jukes úr? Ez egyszerűen képtelenség! - vetette oda szaggatott mondatokban MacWhirr kapitány, és elmélyülten bámulta a földet. - Azt hinné az ember, hogy egy öregasszony írta az egészet. Nem veszi be a gyomrom. Ha ez egyáltalán jelent valamit, akkor azt jelenti, hogy nyomban meg kellene változtatnom a hajó menetirányát, az ördög tudja, merre, és észak felől kellene befutnom Fu-csauba, hogy a háta mögé kerüljek annak a ronda időnek, ami állítólag errefelé tart, mifelénk. Észak felől! Érti ezt, Jukes úr? Háromszáz mérfölddel hosszabb az út, és képzelheti, mennyi szénről kellene benyújtanom a számlát. Ezt akkor sem vállalhatnám, ha minden szó olyan igaz lenne benne, mint a szentírás, Jukes úr. Csak nem képzeli rólam...

És Jukes csak szótlanul nézte, milyen beszédes lett a kapitánya, hogy kimutatja az érzéseit.

- De hiszen még azt sem tudja az ember, hogy igaza van-e a fickónak. Honnan lehetne tudni, miből áll egy ilyen vihar, amíg itt nincs a nyakunkon? És az illető nincs most itt a hajón, igaz-e? Nézze csak. Azt írja, hogy ezeknek a dolgoknak a középpontja nyolc vonásnyira jobb kéz felé helyezkedik el a szélirántól; itt pedig szélcsend van, pedig a barométer esik és esik. Hát akkor hol van a közepe?

- Nemsokára itt lesz a szél - morogta Jukes.

- Hadd jöjjön - mondta MacWhirr kapitány méltóságteljesen méltatlankodva. - Mert ebből csak az derül ki, Jukes úr, hogy nem talál meg mindent az ember a könyvekben. Ha az ember az eszét is használja, Jukes úr, és úgy nézi meg ezeket a szabályokat, hogy hogyan kell kikerülni a szelet, meg a ciklon háta mögé kerülni, rájön, hogy tiszta merő képtelenség az egész.

Felvetette a tekintetét, látta, hogy Jukes kételkedve néz rá, ezért hát iparkodott megindokolni a véleményét.

- Éppen olyan képtelenség, mint a maga szokatlan elgondolása, hogy forduljunk szembe a széllel, isten tudja, meddig, csak hogy a kínaiak kellemesebben érezzék magukat; pedig a mi dolgunk csak annyi, hogy elvigyük őket Fu-csauba; méghozzá péntek déli tizenkét óra előtt oda kell érnünk. Ha az időjárás közbeszól, az nem baj. Ott a hajónapló, abban pontosan le van írva, milyen volt az idő. De mi lenne akkor, ha nagy kerülőt tennénk, két nap késéssel futnánk be, és megkérdeznék tőlem: „Hát maga merre járt, kapitány?" Mit mondhatnék? „Kerültem egyet, hogy ne fussak bele a rossz időbe." Ezt mondanám. Ők pedig ezt: „Nagyon ronda lehetett az az idő." És erre én csak ennyit mondhatnék: „Nem tudom. Nagy ívben kikerültem." Érti már, Jukes? Ezen gondolkoztam egész délután.

Megint fölnézett azzal a földhözragadt, képzelőtehetség nélküli nézésével. Senki sem hallotta még, hogy ilyen sokat beszélt egyhuzamban. Jukes úgy állt ott széttárt karral az ajtónyílásban, mint aki csodát lát. Határtalan csodálat tükröződött a szemében, és az arcáról csak úgy áradt a hitetlenkedés.

- A vihar, az vihar, Jukes úr - folytatta a kapitány -, és egy jól felszerelt gőzhajónak szembe kell szállnia vele. Annyifelé leselkedik ronda idő szerte a világon, hogy a leghelyesebb egyszerűen keresztülhajózni rajta, nem próbálkozni semmi olyasfélével, amit az öreg Wilson kapitány, a Melita parancsnoka, „viharstratégiának" nevezett. Hallottam a múltkor, a szárazföldön, hogy szónokolt róla egy egész sereg hajóskapitánynak a szomszéd asztalnál. Elmondta nekik, hogyan manőverezett ki (azt hiszem, ezt a szót használta) valami borzasztó vihart úgy, hogy a vihar nem is jutott hozzá közelebb, mint ötven mérföld. Dicséretes agymunka, ezt mondta róla. De hogy honnan tudta, hogy ötven mérföldre tőle borzasztó vihar van, azt képtelen vagyok felfogni. Mintha egy tébolyodott szavait hallottam volna! Pedig Wilson kapitány, úgy gondolom, elég öreg már ahhoz, hogy több esze legyen.

MacWhirr kapitány elhallgatott egy pillanatra, aztán így szólt:

- A lenti őrség a magáé, Jukes?

Jukes hirtelen magához tért álmodozásából.

- Igen, uram.

- Mondja meg, hogy szóljanak be hozzám, ha bármilyen változást tapasztalnak - mondta a kapitány. Kinyújtotta a karját, letette a könyvet, és felhúzta a lábát a heverőre. - Legyen szíves, gondosan csukja be az ajtót, nehogy felpattanjon. Gyűlölöm a csapkodó ajtókat. És szó, ami szó, rengeteg rossz zárat raktak erre a hajóra.

MacWhirr kapitány kinyitotta a szemét.

Behunyta, hogy pihenjen egy kicsit. Fáradt volt, azt a szellemi ürességet érezte, amely követni szokta az ilyen kimerítő vitákat, mikor kimondjuk évek hosszú során megérlelődött meggyőződésünket. A kapitány is megvallotta a meggyőződését, anélkül, hogy tudta volna; akkora hatással, hogy Jukes még sokáig ott állt az ajtó másik oldalán, és vakarta a füle tövét.

MacWhirr kapitány kinyitotta a szemét.

Biztosan elaludt egy kicsit, gondolta. De mi ez a nagy zaj? A szél? Miért nem szóltak neki? A lámpa táncolt a tartójában, a függő barométer köröket rajzolt a levegőbe, és az asztal lapja minden pillanatban más- és másfelé lejtett; egy pár berogyott szárú tengerészcsizma siklott el a heverő előtt. Rögtön lenyúlt érte, és el is kapta az egyiket.

Jukes arca jelent meg a résnyire kinyíló ajtóban: csak az arca, a nagyon vörös arca, a tágra nyílt szeme. A lámpában nagyot lobbant a láng, egy papírdarab repülni kezdett, MacWhirr kapitányt körülsimogatta a légáramlás. Nekiállt, hogy felhúzza a fél pár csizmát, és várakozásteljesen nézett Jukes izgatott, dagadt arcába.

- El is kezdődött - kiáltotta Jukes - öt perccel ezelőtt... egész hirtelen.

Egy csattanás, a fej eltűnt, és a zárt ajtóra vadul odafröccsent valami, úgy kopogtak a vízcseppek, mintha egy vödör olvasztott ólmot zúdítottak volna a fülke falára. Most már nemcsak azt az erős zúgást lehetett hallani odakintről, hanem valami fütyülő hangot is. A levegőtlen fülke egyszerre olyan huzatos lett, mint egy fészer. MacWhirr kapitány nyakon csípte a másik fél pár csizmáját, amely vadul iramlott végig a padlón. Nem kapkodott, mégsem találta hirtelenében a nyílást, hogy belebújjon. Levetett cipői ott futkároztak a fülke egyik sarkából a másikba, játékosan szökdécseltek, egymásnak estek, mint a kölyökkutyák. Mihelyt fel tudott állni, feléjük rúgott vadul, de minden eredmény nélkül.

Akár a vívók kitöréskor, olyan mozdulattal nyúlt a vízhatlan köpenyéért; és utána tántorogva bejárta az egész fülkét, amíg magára tudta ráncigálni. Komoran megállt, jól szétvetette a lábát, nyújtogatta a nyakát, és enyhén remegő vaskos ujjaival nekilátott, hogy gondosan megkösse az álla alatt a hajóskalap zsinórját. Mindent úgy tett, ahogy az asszonyok, mikor a tükör előtt felveszik a főkötőjüket; és közben feszülten fülelt és figyelt, mint aki arra vár, hogy a hajójára tört zűrzavarban és zajban egyszerre csak a nevét fogja kiabálni valaki. Ezt az egyre erősödő zajt hallgatta, és közben készülődött, hogy kilép, és - akármi várja is odakint - szembeszáll vele. Harsány és hangos volt ez a zaj: zúgott a szél, háborgott a tenger, és valami szüntelenül ott morajlott a levegőben, mintha egy hatalmas és távoli dob jelezné a pergésével a közelítő vihar rohamát.

Egy percre megállt a lámpa alatt, vastagon, formátlanul, ormótlanul ebben a harci díszben, éber, vörös ábrázattal.

- Ennek aztán van ereje - morogta.

Mihelyt megpróbálta kinyitni az ajtót, a szél elkapta. A kilincset szorongatta, valósággal átrepült a küszöbön, és azon kapta magát, hogy rögtön birkóznia kell a széllel, ha be akarja csukni az ajtót. Az utolsó fuvallat, amely még utat talált a fülkébe, kioltotta a lámpa lángját.

A kapitány látta, hogy a hajó orra előtt fel-felvillanó fehér fényekre súlyos árny nehezedik; jobb kéz felől néhány csodálkozó csillag nézett le halványan és reszketegen a végtelen tenger felbolydult vizére, mintha vadul kavargó füstfelhőn sugározna keresztül.

A hídon néhány bizonytalan körvonalú, görnyedt ember vesződött valamivel a kormányos-fülke ablakainak fényében, amely ködös világosságot vetített a koponyájukra, a hátukra. Egyszerre csak elsötétült az egyik ablaktábla, aztán a másik is. Az emberek hangját csak úgy hallotta, ahogy viharban szokás: a kétségbeesett kiabálásnak csak a foszlányai, a töredékei jutottak el a füléhez. Váratlanul Jukes bukkant fel az oldalánál, leszegte a fejét, és ordított.

- Őrség... fatáblákat... kormányosfülkén... becsukattam... féltem... üveg... betörik!

Jukes hallotta, hogy a kapitány szemrehányásokat tesz neki.

- Ez itt... mikor... figyelmeztettem... bármi... szóljanak.

Megpróbálta megmagyarázni a dolgot; a nagy zajban ennyit tudott mondani:

- Gyenge szél... maradtam... hídon... hirtelen... északkeleti... fordulhatott... azt hittem... biztosan... meghallja.

Végre beértek a ponyva alá, védettebb helyre, és itt beszélgetni is tudtak, emelt hangon, ahogy mások veszekednek.

- Iderendeltem az embereket, hogy a szellőzőkürtőket takarják le. Kész szerencse, hogy itt maradtam a fedélzeten. Nem gondoltam arra, hogy elalszik, azért nem... Mit mond, uram? Mit mond?

- Semmit! - kiabálta MacWhirr kapitány. - Csak azt, hogy rendben van.

- Ó, az egekre! Most aztán kifogtuk - jegyezte meg Jukes üvöltve.

- Nem változtatta meg az útirányt? - érdeklődött MacWhirr kapitány, ahogy csak a torkán kifért.

- Nem, uram. Természetesen nem. Éppen szemből kaptuk a szelet. Most jön a hullám!

A hajó előrebukott, majd megrázkódott, mintha valami kemény tárgyba ütközött volna az orra. Egy pillanatig csend volt, és utána a szél az arcukba csapta a vadul felfröccsenő vizet.

- Tartsa ezt az irányt, ameddig csak lehet! - kiáltotta MacWhirr kapitány.

És mire Jukes kitörölte a sós vizet a szeméből, eltűntek az összes csillagok.

3

Jukes tettre kész fickó volt, mint a fiatal tisztek általában, akiket tucatszámra lehet találni a nagy vízen; és bár egy pillanatra megdöbbentette, milyen veszettül erős volt az első széllökés, rögtön összeszedte magát, kiáltott a hajóslegényeknek, előrevezényelte őket, hogy zárják le a fedélzeten azokat a nyílásokat is, amelyeket korábban, az este folyamán, még nem deszkáztak be. Erős, érces hangon vezényelt: - Gyerünk, fiúk, gyorsan! -, irányította a munkát, és közben egyre csak azt magyarázta magának, hogy „éppen ilyenre számítottam".

De kezdett arra is ráeszmélni, hogy ez sokkal több, mint amire számított. A szél, amióta először meglegyintette az arcát, szakadatlanul erősödött, gyorsult, ahogy a lavina zúdul le. A Nan-Shan orrától a faráig tajtékba burkolózott, és az eddigi szabályos himbálózáson kívül hirtelen táncolni és bukdácsolni kezdett, mintha megbolondult volna a félelemtől.

„Ez már nem tréfa" - gondolta Jukes. Mikor ordítva magyarázkodtak egymásnak a kapitánnyal, egyszerre csak sötétség ereszkedett le az éjszakára, szinte tapintani lehetett, ahogy szállt alá a szemük előtt. Mintha a világ rejtett fényeit is eloltották volna. Jukes borzasztóan örült annak, hogy a kapitány ott van mellette. Megkönnyebbült, úgy érezte, hogy ez az ember a vállára vette a vihar nyomasztó súlyát, egyszerűen azzal, hogy megjelent a fedélzeten. Ilyen kiváltságot, ilyen tekintélyt, ilyen terhet jelent a parancsnoki cím.

MacWhirr kapitányt senki sem válthatta meg ettől a nyomasztó súlytól. Ilyen magárahagyottságot jelent a parancsnoki cím. Látni szeretett volna, tengerész módra figyelmesen szembenézni a viharral, ahogy az ellenség szemébe nézünk, hogy kifürkésszük rejtett szándékait, kitaláljuk, merről és mekkora erővel fog támadni. Mérhetetlen sötétségből fújt az arcába az erős szél; érezte, hogyan remeg a talpa alatt a hajó, de még a körvonalait sem tudta kivenni. Csak ez változna meg, gondolta; és várt, nagyon csendesen, a vak ember minden tehetetlenségét átérezve.

A szótlanság természetes állapot volt a számára, akár éjszaka volt, akár nappal, Jukes, aki ott állt szorosan mellette, felvidulva próbálta túlkiabálni a szélrohamok zúgását: - Úgy látszik, rögtön a legrosszabbat fogtuk ki, uram. - Egy villám erőtlen fénye remegett körülöttük, mintha egy üreg mélyére világítana be, a tenger egyik titokzatos és sötét kamrájába, amelynek hab és tajték a padlója.

Egyetlen baljóslatú, remegő pillanatra látni lehetett az alacsonyan szálló, tépett fellegeket, a dülöngélő, hosszú hajótest körvonalait, a hídon az éppen ott levők fekete figuráit, mozdulatlanul, leszegett fejjel, mintha neki készülnének rontani valaminek. A sötétség megint beborított mindent, és akkor végre eljött, aminek jönnie kellett.

Félelmetesen és hirtelen jött, ahogy a méreg csordul ki a szétpattant üvegből. Valósággal robbant minden a hajó körül, óriási rázkódással, nagy víztömegek zuhogásával, mintha egy hatalmas gát repült volna a levegőbe éppen előttük. A két férfi rögtön elszakadt egymástól. Ekkora bomlasztó ereje van a viharos szélnek: elválaszt, elszigetel mindent és mindenkit. A földrengés, a lavina, a földcsuszamlás véletlenül, szinte szenvedélytelenül végez az emberrel. Az orkán úgy rohanja meg, mint a személyes ellensége, ki akarja facsarni a tagjait, szétzilálni a gondolatait, még a lelket is kirázná belőle.

Jukes elsodródott a parancsnoka mellől. Úgy érezte, hogy messzire sodródik, röpül a levegőben. Minden eltűnt körülötte, egy pillanatra még gondolkozni sem tudott; de a keze rátalált a korlát egyik vasoszlopára. Nem akarta elhinni, hogy ami történt vele, igaz is lehet; ez azonban egy csöppet sem enyhítette a szorongását. Fiatal volt, de már sok rossz időt látott életében, és mindig azt hitte, hogy el tudja képzelni a legrosszabbat is; ez most mégis meghaladta a

képzeletét - még a hajó létezését is kétségbe vonta. Talán ugyanezt gondolta volna magáról is, ha az életösztön nem kényszeríti rá, hogy elszántan tusakodjon azzal az erővel, amely le akarta szakítani a kezét az oszlopról. Érezte, hogy majdnem kirázták belőle a lelket, hogy félig megfulladt, így aztán lassan meggyőződött arról, hogy még nem pusztult el egészen.

Úgy érezte, hogy hosszú, hosszú ideje van itt az oszlopnál, magára hagyatva a bizonytalanságban. Ömlött, szakadt, zuhogott rá az eső. Kapkodott a levegő után; és néha édes volt a víz, amit lenyelt, és néha sós. A szemét igyekezett gondosan zárva tartani, mintha attól félne, hogy az elemek féktelen háborgása a szeme világát veszélyeztetheti. Ha mégis megkockáztatott egy-egy gyors pillantást, látta, hogy a jobb oldali hajólámpa gyenge zöld fénye ott csillog a záporban és a hullámverésben, és ez megnyugtatta egy kicsit. Akkor is éppen arra nézett, amikor a lámpa fénye hatalmas felcsapó víztömeget világított meg, és aztán kialudt. Látta, hogyan zúdul le rá a hullám, hallotta azt a parányi csattanást, amely beleveszett a körülötte tomboló zűrzavarba, és a következő pillanatban érezte, hogy az oszlop kicsúszik ölelő karjai közül. Hanyatt vágódott, és a víz felkapta, sodorta magával fölfelé. Először nem is tudott másra gondolni, mint hogy az egész Kínai-tenger itt örvénylik a hídon. Aztán, már józanabbul, úgy érezte, hogy a hullámok lesodorták a tengerbe. És miközben a hatalmas víztömegek táncoltatták, forgatták, pörgették, Jukes szüntelenül ezt az egy szót ismételgette magában, kétségbeesetten kapkodva: „Istenem! Istenem! Istenem! Istenem!”

Hirtelen lázadozni kezdett a nyomorúsága ellen, eltökélte magát, hogy mindenáron kiszabadul innen. Kapálózni kezdett a karjával, a lábával. De mihelyt belefogott ebbe az elkeseredett csapkodásba, összegabalyodott valakivel, érezte az arcát, a vízhatlan köpenyét, a csizmáját. Vadul belekapaszkodott hol az egyikbe, hol a másikba, de aztán kicsúszott a kezéből, megint megtalálta és újra elvesztette, míg a végén őt magát kapta el két izmos kar, jó erősen. Ő is szorosan átölelte ezt a vastag, zömök testet. A kapitány volt.

Jól megmarkolták egymást, hol az egyik volt felül, hol a másik. Aztán a víz hirtelen és kegyetlenül a földhöz csapta őket; nekivágódtak a kormányosfülke falának, és most megpróbáltak föltápászkodni a szélben, kifulladva és összetörve, és kerestek valamit, amibe belekapaszkodhatnának.

Jukes eléggé meg volt riadva, mintha ez a páratlan gonoszság egyenesen az érzéseit támadta volna meg. Megrendült a hite önmagában. Céltalanul kiabált rá újra meg újra a pokoli sötétségben a maga mellett sejtett férfira: - Maga az, uram? Maga az, uram? -, majd szétpattant a feje a nagy igyekezetben. Aztán hallotta, hogy a távolból egy hang felel neki, mintha nagyon messziről és mérgesen kiáltaná oda neki azt az egy szót: - Igen! - A hullámok megint átcsaptak a hídon. Mind a két kezével görcsösen kapaszkodott, és a víz valósággal záporozott a védtelen, csupasz fejére.

A hajó mozdulatai elképesztőek voltak. Riasztóan, reménytelenül bukdácsolt: előrezuhant, szinte a semmibe, de minden alkalommal mintha kőfalba ütközött volna. Annyira himbálózott, hogy egészen az oldalára dőlt, és aztán olyan csapás, olyan erő penderítette vissza, hogy Jukes érezte, hogy imbolyog, mint a letaglózott ember, mielőtt összeesik. A szél bömbölt, vadul csapkodott a sötétségben - az egész világ egyetlen fekete üreg volt. A levegő úgy áramlott a hajó körül, mintha egy hatalmas csővel szívták volna, akkora erővel, hogy a hajó valósággal kiemelkedett a vízből, lebegett egy pillanatra, végigfutott rajta a remegés. Aztán újra táncolni kezdett, mintha visszahullott volna a fortyogó katlanba. Jukes megpróbálta összeszedni az eszét, és józanul megítélni a dolgokat.

A tenger egy-egy erősebb széllökésre kisimult, aztán megemelkedett, mindkét oldalról elárasztotta a Nan-Shan fedélzetét, a hófehér tajték messze átcsapott a korlátokon, bele az

éjszakába. MacWhirr kapitány nagy ritkán néhány apró, ébenfekete foltot pillantott meg ezen a csillogó leplen, mely kékes fényben villódzott a fekete felhők alatt: a raktárfedeleket, a bedeszkázott lejárónyílásokat, a letakart csörlőket, egy árboc tövét. Ennyi volt, amit a hajójából látni lehetett. A hajó középső része a híddal együtt, amelyen ott volt ő meg az elsőtisztje meg egy ember a kormánykerék mellett, bezárva a kormányosfülkébe és attól rettegve, hogy egy erősebb hullámcsapás lesodorja a hajóról fülkéstül-mindenestül - a hajó középső része olyan volt, mint egy szikla a tengerben, amelyet féldagálykor nyaldosnak a hullámok. Olyan volt, mint egy magányos szirt, amelyet elönt és újra csupaszon hagy, körülfog és megostromol a víz, mint egy szirt, amelybe hullámveréskor a hajótöröttek megkapaszkodnak, amíg bírja a körmük - de ez a szirt emelkedett és süllyedt, szünet és megállás nélkül himbálózott, mintha csodás módon szakadt volna ki a partból, és most ott hengergőzne a hullámok közt.

A Nan-Shan fedélzetén esztelen, vad pusztítást vitt véghez a vihar: letépte a viharvitorlákat a kötelükről, leszaggatta a kétszeresen kikötözött ponyvaellenzőt, tisztára seperte a hidat, felhasította a védőponyvákat, elgörbítette a korlátot, összetörte a lámpásokat - és két mentőcsónak máris odaveszett. Nem is hallották, nem is látták, hogyan tűnt el, mintha szétolvadt volna a hullámok vizében és verésében. Csak később pillantotta meg Jukes, amikor megint átcsapott egy fehéren villódzó hullám a hajó közepén, hogy két pár csónaktartó daru üresen és sötéten mered az égre a hajó fekete tömbjéből, a csiga most javított kötele szabadon lobog, a megvasalt csiga táncol a levegőben - csak ekkor vette észre, mi történt alig másfél méterrel a háta mögött.

Előrehajtotta a fejét, a parancsnok fülét kereste. Hozzá is ért a szájával: nagy volt, vastag és nedves. Izgatottan belekiabált:

- Odavannak a csónakok, uram!

És megint hallotta azt a hangot, azt a fáradt és gyenge hangot, amely azonban a maga csendességével is áthatolt a zűrzavaron és a lármán, mintha valami távoli és békés pontról, a vihar fekete sivatagjain túlról hangzana; megint hallotta azt a férfihangot, azt a törékeny, de meg nem törhető hangot, amelyben oly sok határozottság, elszántság és erő tükröződhetik, amely bizakodva fog megszólalni még az utolsó napon is, mikor megnyílik az ég, és eljő a végítélet perce - megint hallotta, amint messziről, nagyon messziről ezt kiáltja oda neki:

- Minden rendben.

Azt hitte, hogy a kapitány nem is értette meg, mit mondott.

- A csónakjaink... mondom, a csónakok... a csónakok, uram! Kettő is odaveszett!

MacWhirr kapitány nem fordította felé a fejét, de Jukes a szélben is el tudott kapni néhány szót.

- Ugyan mit... várni... mikor így... keresztültörünk... érthető... valamit csak... veszítenünk.

Jukes fülelt, hogy mi jön még ezután. De semmi sem jött. MacWhirr kapitány csak ennyit akart mondani; és Jukes is inkább csak elképzelte, mint látta azt a széles hátat, ott maga előtt. Áthatolhatatlan homály borult a tenger kísérteties csillogására. Jukes egyszerre csak meg volt győződve arról, hogy nincs mit tenniük.

Ha a kormányszerkezet nem mondja fel a szolgálatot, ha az óriási víztömegek nem roppantják be a fedélzetet, nem szakítják fel valamelyik raktárfedelet, ha nem állnak le a gépek, ha mindvégig szemben tudják tartani a hajót ezzel a borzalmas széllel, ha nem temeti el őket valamelyik hatalmas hullám, amelynek magasan a hajó fölé tornyosuló fehér taraját Jukes időről időre riadtan meg is pillantotta, akkor talán túlélik ezt az ítéletidőt. De Jukes lelkében

minden összekuszálódhatott, és az az érzése tolakodott az előtérbe, hogy a Nan-Shan elveszett.

„Ennek már vége” - gondolta magában meglepően izgatottan, mintha töprengéseiben valamilyen váratlan eredményre jutott volna. A sok veszedelem közül az egyik majd csak bekövetkezik. Most már nem lehet elkerülni, és nem lehet segíteni rajta. Az emberek semmit sem számítanak, és a hajó nem bírhatja sokáig. Képtelenség ebben az időben.

Jukes érezte, hogy valaki erősen átkarolja a vállát; azonnal megértette, mit kell tennie, és ő is átfogta a kapitány derekát.

Így álltak ott összefogózva a vak éjszakában, mint két egymáshoz kötözött bárka, összedugták a fejüket, és támogatták egymást a szélben.

És Jukes megint hallotta a parancsnok hangját, alig valamivel hangosabban, mint az előbb, de közelebbről, mintha megindult volna őfelé a hurrikán vad tombolásán keresztül, és az a furcsa csendesség úgy ragyogott körülötte, akár a szentek dicsfénye.

- Nem tudja, hova lettek a matrózok? - kérdezte egyszerre erősen és elhalóan, mert alighogy túlkiabálta a szelet, a szél rögtön elsöpörte a hangját.

Jukes nem tudta. Mikor a hurrikán teljes erejével rászabadult a hajóra, valamennyien a fedélzeten voltak. Fogalma sem volt, hova húzódhattak be. Nyugodtan úgy lehetett venni, hogy sehol sincsenek, hiszen úgysem lehetett volna hasznukat venni. De a kapitány érdeklődése valahogy elcsüggesztette Jukest.

- Szükség van a matrózokra, uram? - kérdezte nyugtalanul.

- Tudni kellene, hol vannak! - kiáltotta vissza MacWhirr kapitány. - Jól fogózkodjon!

Jól megfogózkodtak. Egy gyilkos erejű széllökés, a féktelen harag újabb kitörése teljesen megállította a hajót; egy rettenetes és feszült pillanatig csak ringatózott, gyorsan és könnyedén, mint a gyerekek bölcsője, ők ketten pedig úgy érezték, hogy a világ minden vihara, a föld sötét üregeiből előtörve, ott száguld el fölöttük.

Fulladoztak, összeszorították a szemüket, és még erősebben kapaszkodtak. A hajó megrázkódott, egy hatalmas, felfelé törekvő vízoszlop vágódhatott neki az orrának a sötétben, megtört, és a magasból óriási, mindent elborító súllyal a hídra szakadt.

A lezúduló víznek szinte csak egy csöppje, egy fröccsenése tetőtől talpig elborította őket, vadul telehordta a fülüket, szájukat, orrukat sós vízzel. Leverte őket a lábukról, megpróbálta kicsavarni a karjukat, ott kavargott az álluk alatt sebesen; és amikor kinyitották a szemüket, látták, hogy valóságos tajték-hegyek borítják azt, ami már csak egy hajó roncsaira emlékeztetett. A Nan-Shan engedett az óriási nyomásnak, mintha be akarna szakadni. Az ő zakatoló szívük is majd szétpattant ettől a rettenetes csapástól; de aztán a hajó megint felegyenesedett, kétségbeesetten bukdácsolni kezdett, mintha így akarna kiszabadulni a romok alól.

A sötétségben mindenfelől összeszaladtak a hullámok, hogy ne engedjék szabadulni, hogy végezzenek vele. Vérszomjasan csapdosták, valóságos gyűlölettel ostromolták. Olyan volt most a hajó, mint egy élőlény, akit odavetettek az őrjöngő tömegnek: összevissza lökdösték, megsorozták, fölkapták, letaszították, tiporták, táncoltak rajta. MacWhirr kapitány és Jukes a zajtól süketen, a vihartól megnémulva kapaszkodtak egymásba; és a testük körül kavargó eszeveszett förgeteg, a szenvedélynek ez a vad kitörése felkavarta a lelküket is. Egy vad és riasztó sikoly, amilyen néha titokzatosan kihallatszik a hurrikán állandó bömböléséből, ott röpdösött a hajó fölött, mintha szárnya volna; Jukes megpróbálta túlkiabálni: - Vajon ki fogja bírni?

A kiáltás szinte a szíve mélyéből szakadt fel. Öntudatlan kiáltás volt, a gondolat születik meg így az agyban, és Jukes maga nem is hallotta. Rögtön el is halt az egész - a szándék, a gondolat, a tett -, és kiáltásának füllel ki sem vehető rezgései belevesztek a levegő viharos hullámaiba.

Semmit sem várt ettől a kiáltástól. Igazán semmit. Mit is lehetne válaszolni rá? De egy kis idő múlva csodálkozva hallotta azt az esendő és makacs hangot, a törpe szavát, akit nem törhet meg ez az óriás zűrzavar sem.

- Talán!

Fojtott hang volt, még a suttogásnál is nehezebben érthető. És aztán hirtelen megint hallani lehetett, félig beleveszve a hatalmas harsogásba, mint a hánykolódó hajó az óceán hullámaiba.

- Reméljük! - szólalt meg halkan, elhagyatva, de rendületlenül, mit sem tudva félelemről és reményről; és aztán összefüggéstelen szavakra foszlott széjjel: - A hajó... ez... soha... Akárhogy is... a legjobbat. - Jukes nem is tudta követni.

Aztán a hang, mintha rátalált volna arra az egyetlen dologra, ami ellen tud állni a vihar erejének, megerősödött, és az utolsó szavakat határozottabban ki lehetett venni:

- Tovább is előre... építők... derék emberek... Meg kell próbálni... a gépek... Rout... derék ember.

MacWhirr kapitány levette a kezét Jukes válláról és ezzel Jukes számára meg is szűnt létezni, akkora volt a sötétség; Jukes minden izma megfeszült egy pillanatra, aztán teljesen elernyedt. Végtelen keserűség mardosta, és hihetetlenül álmos is volt, mintha addig lökdösték-taszigálták volna, amíg elszédült. A fejét cibálta a szél, le akarta csavarni a nyakáról; a ruhája tele volt vízzel, csöpögött belőle a víz, súlyos volt, akár az ólom, és hideg, valóságos olvadó jégpáncél: Jukes reszketett; sokáig állt így, görcsösen kapaszkodott mind a két kezével, és tűrte, hogy lassan erőt vegyen rajta a testi nyomorúság érzése. Már csak önmagára tudott gondolni, tehetetlenül és értelmetlenül, amikor hirtelen meglökte valami a térdét, ő pedig, ahogy mondani szokták, majd kiugrott a bőréből.

Előrelódultában beleütközött MacWhirr kapitány hátába, de a kapitány nem mozdult; aztán érezte, hogy megmarkolják a combját. Hirtelen elült a szél, egy percre elült, fenyegetően, a vihar visszafojtotta a lélegzetét, és Jukes érezte, hogy végigtapogatják. A fedélzetmester volt. Jukes megismerte a kezéről, akkora volt, olyan hatalmas, mintha egy új emberfajta keze volna.

A fedélzetmester négykézláb küzdötte előre magát a szélben, így kapaszkodott fel a hídra, és a feje búbjával ütközött neki az elsőtiszt lábának. Rögtön megpróbált felegyenesedni, óvatosan, szinte bocsánatkérően vizsgálta a kezével, ki áll előtte, ahogy alárendelthez illik.

Csúnya, alacsony, rekedt hangú ember volt, ötvenéves, visszataszítóan szőrös, a lába rövid, a karja hosszú, egy öreg majomra emlékeztetett. Borzasztó nagy ereje volt; két hatalmas mancsa mint két barna bokszkesztyű éktelenkedett bozontos karjának a végén, a legnehezebb tárgy is csak játékszernek látszott benne. Az altisztek jellegzetes tulajdonságaiból csak a rekedt hang, az őszülő, szőrös mellkas, a fenyegető megjelenés jellemezte őt is. Különben szinte a gyenge-elméjűségig jóindulatú volt: az emberek azt csinálták vele, amit akartak, mert kényelmes és bőbeszédű természetébe egy fikarcnyi kezdeményező készség nem szorult. Jukes éppen ezért nem is szerette; MacWhirr kapitány azonban - Jukes gúnyos megvetésétől kísérve - elsőrendű altisztnek tartotta.

A fedélzetmester Jukes kabátjába kapaszkodva állt lábra, de szerényen csak olyan mértékben élt ezzel a szabadsággal, amennyire ezt a hurrikán feltétlenül szükségessé tette.

- Mi baj, fedélzetmester, mit akar? - kiáltotta Jukes türelmetlenül. Mi a csudát akarhat a fedélzetmester a hídon? A tájfun megviselte Jukes idegeit. Nem értett egy szót sem a másik rekedt ordítozásából, de úgy érezte, hogy a fedélzetmesternek nagyon tetszik valami. Igen, semmi kétség. A vén szamár nagyon meg van elégedve valamivel.

A fedélzetmester másik keze, úgy látszik, végre rátalált a másik emberre, mert hirtelen megváltozott a hangja, úgy kérdezte: - Maga az, uram? Maga az, uram? - A szél belefojtotta a hangot.

- Igen! - kiáltotta MacWhirr kapitány.

4

A fedélzetmester tengernyi ordítozásából MacWhirr kapitány csak azt a különös hírt tudta kivenni, hogy: - Az elülső fedélközben a kínaiakat mind elkapta a vihar, uram.

Jukes a széliránnyal ellentétes oldalon alig egy arasznyira volt a két kiáltozótól, mégis csak annyit hallott a szavukból, amennyit csendes éjszakán egy kilométerről lehet hallani a mezőn beszélgető emberek beszédéből. Hallotta a kapitány izgatott kiáltozását: - Mi az? Mi az? -, és hogy a másik megerőlteti azt a rekedt hangját: - Egy csomóban... a saját szememmel... Szörnyű látvány, uram... gondoltam... jelenteni.

Jukes közömbös maradt, mintha a hurrikán tombolása, amelyben hiábavaló még csak gondolni is bármilyen cselekedetre, felmentette volna minden felelősség alól. Nagyon fiatal is volt, és annyira csak azzal tudott törődni, hogy a szíve felfegyverezve és fegyelmezetten várja a közelgő legrosszabbat, hogy minden egyéb fajtájú tevékenységre utálattal gondolt. Nem volt kétségbeesve; tudta ezt, mert biztos volt benne, hogy nem látja többet a nap világát, és mégis nyugodt maradt.

A hősies tehetetlenség percei ezek, s az ilyesmi a legkiválóbb férfiakon is erőt vesz néha. Bizonyára sok tengerésztiszt vissza tud emlékezni olyan esetekre, amikor ez az átkozott közömbösség egy csapásra hatalmába kerítette az egész hajó legénységét. Jukes azonban nem sokat tudott az emberekről és a viharokról. Meg volt győződve arról, hogy nyugodt, rendíthetetlenül nyugodt; pedig csak el volt csüggedve; nem visszataszító módon, hanem úgy, ahogy a tisztességes emberek szoktak: anélkül, hogy undorodniuk kellene saját maguktól.

Olyan volt az egész, mint a léleknek valami kényszerű dermedtsége. A vihar, a hosszú-hosszú ideig tartó feszültség okozza ezt; a nyomasztó, az örökösen végromlással fenyegető katasztrófa; és a testet is elcsigázza, hogy az ember ebben a féktelen zűrzavarban egyszerűen az életéhez ragaszkodik; és ez az átható és alattomos, ez a jóvátehetetlen elcsigázottság beleveszi magát az ember lelkébe, elszorítja és szomorítja a szívét, és a föld minden kincse közül leginkább - még az életnél is inkább - megnyugvásra áhítozik.

Jukes sokkal dermedtebb volt, mint gondolta volna. Csak kapaszkodott, agyonázva, agyonfázva, teljesen meggémberedetten; és egy pillanatra mintha képek peregtek volna a szeme előtt (azt mondják, hogy a fuldokló érzi így át az egész életét), mindenféle emlékképek, egyáltalán nem a mostani helyzetével kapcsolatosak. Például az apjára emlékezett, erre a derék üzletemberre, akinek az ügyei egyszer szerencsétlen, válságos fordulatot vettek, mire szép csendesen ágynak esett, és nemsokára meg is halt, beletörődve sorsába. Jukes természetesen nem emlékezett minderre, de ott lebegett a szeme előtt - bár különben közömbös maradt - szegény ember arca; egy fajta kártyajáték is eszébe jutott, szinte gyerek volt még, amikor

játszotta, a fokvárosi Tábla-öbölben, egy olyan hajón, amely azóta mindenestül odaveszett; és az első kapitányának a bozontos szemöldöke; és megpillantotta, minden megrendülés nélkül, az anyját, ahogy néhány évvel ezelőtt sétálhatott volna be egykedvűen a szobájába, hogy lássa, amint ott ül könyvvel a kezében; igen, az anyját - ő is meghalt már -, ezt a határozott, rossz körülmények közé került asszonyt, aki oly következetes szigorral nevelte fel őt.

Egy másodpercig tarthatott az egész, talán addig sem. Ekkor egy súlyos kar nehezedett a vállára; MacWhirr kapitány kiabált a fülébe, a nevén szólította:

- Jukes! Jukes!

Érezte az őszinte nyugtalanságot a hangjában. A szél minden súlyával a hajóra nehezedett, le akarta nyomni a hullámok közé. A hullámok átcsaptak a hajón, mint egy mélyre süllyedő fatörzsön; riasztó fenyegetésként tornyosult föléjük az elemek egyre súlyosabb tombolása. Az éjszakából előtörő bukóhullámok taraján kísérteties fény csillogott, a tajték fénye, amely kegyetlen, sápadt villódzásával mutatta, hogyan rohan hullám hullám után a hajó karcsú teste felé ágaskodva, hogyan zuhog le rá, hogyan árad szét vadul kavarogva. Egyetlen pillanatra sem tisztult el a víz a hajóról; és Jukes dermedten vette észre a legvészjóslóbb tünetet, a Nan-Shan tehetetlen bukdácsolását. A hajó mozgása értelmetlenné vált. Ez már a vég kezdete; és Jukes úgy undorodott MacWhirr kapitány hangjának fontoskodó nyugtalanságától, mint valamilyen vak és kárhozatos téboly megnyilatkozásától.

A vihar megbabonázta Jukest. Átjárta és elnyelte; ő pedig szinte kővé meredt ebben a néma várakozásban. MacWhirr kapitány kitartóan kiáltozott, de a szél úgy hatolt közéjük, mint fába az ék. A kapitány rácsimpaszkodott Jukes nyakára, súlyosan, akár a malomkő, és egyszerre a halántékuk is összekoccant.

- Jukes! Hallja, Jukes úr!

Válaszolni kellett erre az el nem csendesíthető hangra. Jukes úgy válaszolt, ahogy szokott: - Igen, uram.

De a szíve, a vihartól megviselt szíve, amely csak a megnyugvás után áhítozott, rögtön tiltakozni kezdett a fegyelem és hatalom zsarnoksága ellen.

MacWhirr kapitány szilárdan a könyökhajlatába fogta az elsőtiszt fejét, rejtélyes mozdulattal odahúzta magához, az üvöltő szájához. Jukes néha közbevágott, figyelmeztetően kiáltotta: - Vigyázzon, uram! -, vagy a kapitány bömbölte, buzdításul: - Most szorítsd! -, és úgy érezték, hogy az egész világegyetem vágódik neki a hajónak, feketén. Elhallgattak. A hajó még mindig úszott. És MacWhirr kapitány megint kiáltozni kezdett: - Azt mondja... mind egy szálig... elkapta őket... Meg kéne nézni... mi történt.

Mihelyt a hurrikán teljes dühével rászabadult a hajóra, lehetetlen volt megmaradni bárhol a fedélzeten; és a matrózok elkábulva és megriadva a bal oldali átjáróba menekültek, a híd alá. A folyosó ajtaját, hátul, becsukták; nagyon gyászos, sötét és hideg tanya volt. A hajó minden hevesebb rázkódására nyöszörögni kezdtek a sötétben, és hallották, hogyan zuhog mindenfelől a sok tonnányi víz, mintha el akarná önteni őket felülről. A fedélzetmester megpróbálta szóval tartani a társaságot azon a rekedt hangján, de később azt mondta, hogy sosem látott még ilyen eszelős bandát. Mert itt elég jól megvoltak, nem voltak kitéve mindenféle bajnak, és még munkát sem kellett végezniük; mégis mást se tettek, csak morogtak, panaszkodtak, duzzogtak, akár a hasfájós gyerekek. A végén azt mondta az egyik, hogy nem is volna olyan rossz az egész, ha legalább egy parányi világosság volna, ha láthatnák egymás orra hegyét. Hogy ő megőrül tőle, mondta, hogy itt kell kucorogni a sötétben, és várni, amíg elsüllyed ez az átkozott bárka.

- Hát akkor mért nem megy ki, hogy egy csapásra elintézze az egészet? - förmedt rá a fedélzetmester.

Erre mindenkiből kitört a káromkodhatnék. Valósággal elborították a fedélzetmestert mindenféle és fajta szemrehányással. Zokon vették, hogy nem tud odavarázsolni nekik egy lámpát a semmiből. Nyüszítettek a lámpa után, hogy annak a fényénél fulladjanak meg - lámpát, mindenáron! És bár a napnál világosabb volt, mennyire esztelen a gyalázkodásuk - senki sem juthatott volna el a lámpakamráig, a hajó orrába -, a fedélzetmester mégis nagyon a szívére vette a dolgot. Úgy érezte, nem szép tőlük, hogy így gyötrik-gyalázzák. Meg is mondta nekik, de általános szitkozódás fogadta a szavait. Erre aztán keserű hallgatással válaszolt. Nagyon idegesítette őt a többiek mormogása és sóhajtozása és zsörtölődése, de közben az is eszébe jutott, hogy hat gömblámpa lóg az elülső fedélközben, és igazán nem tesz semmi rosszat, ha elveszi az egyiket a kuliktól.

A Nan-Shannak volt egy keresztben húzódó szénraktára, amelyet néha rakodótérnek is használtak, és ezért egy vasajtó nyílt belőle az elülső fedélközbe. Most éppen üres volt a raktár, és a búvónyílása ott volt az átjáróban, egészen elöl. Így hát a fedélzetmester be tudott jutni, nem kellett kilépnie a fedélzetre; de őszinte megdöbbenésére senkit sem tudott rábeszélni arra, hogy segítsen neki felemelni a búvónyílás fedelét. Mégis nekiállt, és tapogatózott, de az egyik matróz, aki az útjában feküdt, nem volt hajlandó mozdulni sem.

- De hiszen csak azért a nyavalyás lámpáért mennék, amiért annyit sírtatok - mondogatta a fedélzetmester, szinte panaszosan.

Valaki azt felelte, hogy menjen és kösse föl magát. Sajnálta, hogy nem ismerte fel a hangot, és hogy túl sötét volt, és semmit sem látott, különben, mondta, kapott volna tőle a kötekedésért az a szakács fattya, mehetett volna isten hírivel. Mégis elhatározta, hogy megmutatja nekik: szerez ő lámpát, még ha az életébe kerül is.

A hajó olyan erősen dülöngélt, hogy minden mozdulat veszélyes volt. Ilyen időben elég fáradság még feküdni is. A fedélzetmester majd a nyakát szegte, amikor leugrott a szénraktárba. Hanyatt vágódott, úgy csúszott jobbra-balra, tehetetlenül, egy nehéz vasrúd veszélyes szomszédságában - valószínűleg a raktárkezelő tűzkaparója volt az, ottfelejthette valaki. Annyira ideges lett tőle, mintha egy vadállattal lenne összezárva. Látni nem láthatta, a szénporral belepett raktár gyomra tökéletesen és áthatolhatatlanul fekete volt; de hallotta, hogyan csúszik és csörömpöl és csapódik ide meg oda, mindig a feje közvetlen közelében. És valahogy roppant különös volt a zaj, amit csapott: hatalmasakat puffant, mintha akkora volna, akár egy hídtartó vas. Annyira furcsa, hogy észre is vette, miközben a kamra bal oldaláról a jobb oldalára vágódott meg vissza, és kétségbeesve kaparászta a sima falakat, hogy végre sikerüljön megállnia. A fedélközbe vezető ajtó nem zárt pontosan, egy parányi fényes csík látszott a kamra mélyén.

A fedélzetmester tengerész volt, tettre kész ember, az első adandó alkalommal talpra kászálódott; és a szerencse úgy hozta, hogy amikor feltápászkodott, a tűzkaparó vasra tévedt a keze, fel is emelte rögtön. Különben attól kellett volna tartania, hogy a vas eltöri a lábát, vagy legalábbis megint hanyatt dönti. Eleinte csak állt mozdulatlanul. Bizonytalanul érezte magát, mert a sötétségben szokatlan és kiszámíthatatlan volt a hajó bukdácsolása, nehezen tudta megtartani az egyensúlyát. Úgy érezte, annyira össze van rázva, hogy egy percig mozdulni sem mert, félt, hogy „mozdulatai megint ellenőrizhetetlenné válnak”. Nem akarta, hogy összevissza zúzza magát ebben a szénraktárban.

Kétszer beverte a fejét valamibe; szédült egy kicsit. Még mindig olyan tisztán hallotta a tűzkaparó csapódását-csattanását a füle mellett, hogy még erősebben megmarkolta a vasat -

meg akart bizonyosodni róla, hogy valóban ott van-e a kezében. Azon is csodálkozott valamennyire, hogy milyen tisztán lehet hallani idelent a vihar tombolását. A bömbölése, a sivítása itt az üres raktárban szinte emberi tulajdonságokat öltött, emberi harag és fájdalom áradt belőle, nem hatalmas volt már, csak végtelenül szívbe markoló. És valahányszor a hajó megdőlt, puffanásokat lehetett hallani, súlyos, tompa puffanásokat, mintha valamilyen öt- vagy hány tonnás tárgy szabadult volna el a rakományból. De a rakományban semmi ilyesféle nem volt. Talán a fedélzeten? Lehetetlen. Vagy a hajó mellett? Képtelenség az is.

Mindezt gyorsan, tisztán, világosan végiggondolta, ahogy tengerészhez illik, de nem talált megfelelő magyarázatot. A zajt mégis hallani lehetett, ahogy tompán beszűrődött kintről, akárcsak a fent a fedélzetet sulykoló és elárasztó víz zaját. Talán a szél az? Nem lehet más. Olyan volt a hangzavar idelent, mintha egy csomó eszét vesztett ember kiáltozna. És a fedélzetmester azon kapta magát, hogy ő is egy lámpásra áhítozik már - még akkor is, ha csak megfulladni lehet a fényénél -, és hogy elfogta a szorongás: minél hamarabb szabadulni szeretett volna ebből a raktárból.

Félrehúzta a reteszt az ajtón: a nehéz vaslap lassan kitárult; olyan volt, mintha magának a tomboló viharnak nyitott volna kaput. Rekedt üvöltések egész áradatát hallotta: nem a szél volt; és a víz zuhogását is elnyomta a fojtott torokhangok és sikoltások kavargása, a kétségbeesett zűrzavar hangulatát idézve. A fedélzetmester olyan szélesre terpesztette a lábát, mint az ajtónyílás, és előrenyújtotta a nyakát. És először nem is látott mást, csak azt, amiért jött: hat vadul táncoló kis sárga lángocskát ebben a homályos, nagy csarnokban.

A helyiség úgy volt aládúcolva, mint a tárnák a bányában, középen egy sor támoszlop, fönt meg keresztgerendák, ameddig csak a szem ellát, beleveszve a távolba, a homályba. Bal kéz felé pedig, mintha a fejtés volna az oldalban, valamilyen ferde vonalakkal határolt kusza tömeget lehetett látni. Az árnyék, a körvonalak, az egész helyiség szakadatlan mozgásban volt. A fedélzetmester csak bámult: a hajó most jobb kéz felé dőlt, és abból a leomlott földre emlékeztető kusza tömegből valami nagy ordítás szakadt föl.

Fadarabok suhantak keresztbe előtte. Deszkák, gondolta kimondhatatlan döbbenettel, és hátrakapta a fejét. A lába előtt egy ember csúszott át a másik oldalra, hanyatt fekve, nyitott szemmel, égnek emelt karjával a semmi után kapva; aztán egy másik, gurulva, mint az elszabadult kő, összeszorított kézzel, bukfencezve. A varkocsa lobogott a levegőben; bele akart fogózkodni a fedélzetmesterbe, és kinyíló markából egy fényes fehér fémkorong gurult oda a fedélzetmester lábához. Egy ezüstdollár, ismerte föl, és felkiáltott meglepetésében. Torokhangú kiáltozást lehetett hallani, csupasz lábak csoszogó és csattogó, türelmetlen zaját, és a vonagló testek halmaza ott, bal kéz felől, elvált a hajó oldalától, és tehetetlenül kapálózva átcsúszott a jobb oldalra, kegyetlen, tompa puffanással. A kiáltozás elhallgatott. A fedélzetmester egyetlen elnyújtott nyögést hallott a szél zúgásán és süvöltésén keresztül is; látta a sok fej és váll áttekinthetetlen szövevényét, a vadul rugdosó meztelen talpakat, égnek emelt öklöket, kavargó hátakat, lábakat, varkocsokat és arcokat.

- Uramisten! - kiáltotta megriadva, és rávágta a vasajtót erre a látványra.

Azért jött fel a hídra, hogy elmondja ezt. Nem tarthatta titokban; és a hajón csak egy olyan ember van, akinek érdemes az ilyen terhes tudnivalókat jelenteni. Mikor visszafelé jött, az átjáróban a matrózok azt mondták róla, hogy bolond. Mért nem hozta el a lámpát? Ugyan ki az ördögöt érdekelnek a kulik? És amikor előbújt, úgy érezte, hogy a hajó szorongatott helyzete mellett minden eltörpül, ami odabent történik.

Először azt hitte, hogy akkor hagyta el az átjárót, amikor a hajó éppen elsüllyed. A hídra vezető lépcsőket elmosta a víz, de egy hatalmas hullám, amely elborította a hátsó fedélzetet, magával sodorta felfelé. Egy ideig nem tudott egyebet tenni, csak feküdt a hasán, egy kötélhurokba kapaszkodva, csak hébe-korba kapott levegőt, és nyelte a sós vizet. Négykézláb küzdötte magát előbbre, túl riadt és zavart volt ahhoz, hogy visszaforduljon. Így jutott el a kormányosfülke hátsó oldalához. Ezen a viszonylag védett helyen megtalálta a másodtisztet. Kellemes meglepetés volt; a fedélzetmester meg volt győződve róla, hogy innen föntről mindenkit réges-rég lesodort már a víz. Izgatottan kérdezte, merre van a kapitány.

A másodtiszt úgy kuporgott, mint valami gonosz indulatú kis állat a sövény tövében.

- A kapitány? Már a vízben, de előbb belevitt minket ebbe a disznóságba. - Az elsőtiszt is, de hát ő azt se bánja. Az is bolond. Nem számít. Egymás után mindenkire sor fog kerülni.

A fedélzetmester továbbkúszott, neki a szélnek; nem mintha azt hitte volna, hogy talál még valakit, mondta később, csak hogy otthagyhassa „azt az alakot". Továbbkúszott, olyan érzéssel, amilyennel a számkivetettek vágnak neki a kegyetlen világnak. Annál nagyobb volt az öröme, amikor ráakadt Jukesra és a kapitányra. De addigra már nem sokat számított neki, mi történik a fedélközben. És nagyon nehéz is volt megértetnie magát. De mégis sikerült elmagyarázni, hogy a kínaiakat elkapta az ár, dobozostul-mindenestül, és hogy ő azért jött fel, hogy jelentse az egészet. Ami a matrózokat illeti, azoknak semmi baja. Aztán megnyugodva lerogyott a fedélzetre, ültében átfogta karjával és lábával a gépházba szóló parancsjelző készülék aljazatát; öntöttvasból volt, olyan vastag, akár egy oszlop. No, hát ha az is szakad, akkor rajta se lehet segíteni. A kulikra pedig nem gondolt többet.

MacWhirr kapitány végre megértette Jukesszal, hogy azt akarja, hogy menjen le, és nézzen körül.

- És aztán mit csináljak, uram?

Jukes hangja olyan volt, mintha remegne, hiszen reszketett az egész csuromvizes teste.

- Először... nézze meg... a fedélzetmester... mondja... sodródnak.

- A fedélzetmester sült bolond! - ordította Jukes vacogva.

Olyan lehetetlen dolgot követeltek tőle, hogy lázadozott ellene. Semmi áron nem akart elmenni, mintha bizony a hajó abban a szempillantásban elsüllyedne, hogy ő elhagyja a fedélzetet.

- Tudnom kell... én nem mehetek...

- Majd összeszedik magukat, uram.

- Verekednek... a fedélzetmester mondja... verekednek... Miért? Nem szabad... verekedni... úszó hajón... Szívesebben tartanám itt... hiszen... hátha... engem is lesodor... Fékezze meg... valahogyan. Nézze meg és jelentsen... gépházból a csövön. Nem akarom... gyakran... feljöjjön ide. Veszélyes... mozogni... a fedélzeten.

Jukesnak valóságos bilincsben volt a nyaka, végig kellett hallgatnia ezeket a rettenetesnek hangzó elképzeléseket.

- Nem akarom... hogy maga odavesszen... amíg a... hajó nem... Rout... derék ember... A hajó... lehet, hogy... kibírja...

Jukes ekkor egyszerre megértette, hogy mennie kell.

- Azt hiszi, hogy kibírja? - rikoltotta.

A szél elnyelte a választ, Jukes csak egy szót hallott belőle, egy nagy erővel kimondott szót:

- ...mindig...

MacWhirr kapitány eleresztette Jukest, odahajolt a fedélzetmester fölé, úgy ordította: - Menjen vissza az elsőtiszttel. - Jukes csak azt tudta, hogy a válláról eltűnt a kapitány karja. Megkapta a parancsot: leléphet - de mit tegyen? Mérgében könnyelműen eleresztette a korlátot, és a szél abban a szempillantásban elsodorta. Úgy érezte, hogy semmi sem állíthatja meg, hogy a tatnál bele fog zuhanni a tengerbe. Gyorsan a földre vetette magát, és a fedélzetmester, aki ott volt mögötte, rázuhant.

- Föl ne álljon, uram! - kiabálta a fedélzetmester. - Nem olyan sürgős!

Egy hullám átcsapott rajtuk. Jukes megértette, hogy a fedélzetmester azt bugyborékolja, hogy a lépcsőket elmosta a víz. - Majd a kezénél fogva leeresztem, uram! - rikoltotta. Arról is kiáltozott valamit, hogy a kéményt is leszakíthatják, lesodorhatják a hullámok. Ezt Jukes is nagyon valószínűnek tartotta, és elképzelte, hogy kialszik a tűz, és a hajó tehetetlen... A fedélzetmester tovább ordítozott mellette. - Mi az? Mi van? - kiáltotta Jukes elszomorodva; és a másik ezt felelte: - Mit mondana szegény öreg asszonykám, ha így látna?

Az átjáróban, ahová befolyt egy csomó víz és csobogott a sötétben, síri csöndben voltak az emberek, míg Jukes bele nem botlott valamelyikükbe, és vadul szitkozódni nem kezdett, hogy minek van az útban. Akkor néhány gyenge, de izgatott hang megkérdezte: - Van még remény, uram?

- Mi ütött belétek, ti bolondok? - mondta Jukes gorombán. Úgy érezte, hogy legszívesebben levetné magát közéjük, és nem mozdulna többet. De az emberek valahogy megélénkültek; és udvarias figyelmeztető kiáltások kíséretében („Vigyázzon, uram! Ügyeljen a búvónyílás fedelére!") leeresztették a szénraktárba. A fedélzetmester is lehuppant utána, és mihelyt feltápászkodott, így folytatta: - Azt mondaná: „Úgy kell neked, vén szamár, minek mentél tengerre!"

A fedélzetmesternek volt egy kis vagyona, és szívesen és gyakran hivatkozott is rá. Egy zöldséges bolt, amit a felesége - egy kövér asszony - és a két felnőtt lánya vezetett London keleti részében.

Jukes bizonytalanul állt a lábán a sötétben, és figyelte a viharos, tompa dobogást. Szakadatlanul hallani lehetett a fojtott kiáltozást, szinte a közvetlen közeléből; és a vihar hangosabb kavargása ott lebegett ezek fölött a közelebbi hangok fölött. Kóválygott a feje. A raktárban az ő számára is fenyegető és ismeretlen volt a hajó mozgása, úgy elvette a bátorságát, mintha most volna először úszó hajón.

Szívesen visszafordult volna; de lehetetlen volt; emlékezett MacWhirr kapitány szavaira. A parancs úgy szólt, hogy menjen és nézze meg. Csak azt szerette volna tudni, hogy mi értelme az egésznek. Dühösen azt mondta magában, hogy megnézi - persze hogy megnézi. De a fedélzetmester, aki ott csetlett-botlott mellette, figyelmeztette, hogy óvatosan nyissa ki az ajtót; átkozottul nagy verekedés van odabenn. Jukes pedig, mintha testi fájdalmat okozna neki, türelmetlenül kérdezgette, mi az ördögért verekednek.

- Dollárokért. Dollárokért, uram. Összetörtek a nyavalyás ládikáik. Ott táncol az az átkozott pénz szabadon az egész fedélközben, ezek meg hanyatt-homlok vetik magukat utána; tépik-harapják egymást, mint a bolondok. Valóságos pokol, ami ott van.

Jukes görcsösen kitárta az ajtót. A tömzsi fedélzetmester a karja alatt kukucskált be.

Az egyik lámpa kialudt, talán össze is tört. Hangos, acsarkodó, torokhangú kiáltozás ütötte meg a fülüket, és egy furcsa ziháló hang, ennek a sok agyonerőltetett tüdőnek a fújtatása. Valami vadul a hajó oldalához vágódott: rettenetes erővel szakadt rá a hullám a hajóra, és Jukes látta, hogy ott, ahol a homály kezdődött, a vöröses és sűrű levegőben, egy fej csapódik oda a mennyezethez, két izmos lábszár kapálózik fenn a magasban, izmos karok fonódnak egy meztelen test köré, egy sárgabőrű tátott szájjal és meredt tekintettel a magasba néz, és továbbcsúszik. Egy üres láda forgott-táncolt csörömpölve; egy ember fejjel zuhant előre, mintha rúgás emelte volna a magasba; és távolabb, egybemosódva, úgy gurultak a többiek, mint a kövek a domboldalon, csattogott a lábuk a deszkán, és vadul hadonásztak a karjukkal. A fedélnyílás létrája zsúfolva volt kulikkal, úgy ellepték, mint méhek az ágat. Nyüzsgő, kavargó rajban csüggtek a lépcsőkön, vadul csapkodták az öklükkel a bedeszkázott fedélnyílás alját, és az ordítozásuk szünetében hallani lehetett föntről a vadul rohanó víz robaját. A hajó még jobban az oldalára dőlt, és a kulik kezdtek lezuhanni a lépcsőről: először egy, aztán kettő, aztán a többiek, valamennyien együtt, nagy kiáltással.

Jukes zavarodottan állt. A fedélzetmester mogorván és aggódva kérlelte: - Nehogy be találjon menni, uram.

Úgy látszott, hogy minden és mindenki összegabalyodott, és közben szünet nélkül mozog és ugrál; és mikor a hajó orrát megemelte egy hullám, Jukes elképzelte, hogy ez a sok ember egyetlen tömegben fog hozzávágódni. Kihátrált, becsapta az ajtót, és remegő kézzel helyretolta a reteszt...

Mihelyt az elsőtiszt eltávozott, MacWhirr kapitány, aki egyedül maradt a hídon, oldalozva elvergődött a kormányosfülkéig. A fülke ajtaja kifelé nyílt, és a kapitánynak meg kellett küzdenie a bebocsáttatásért a vihar erejével, úgy került be aztán a végén, nagy csattanással, csörömpöléssel, mintha az ajtón keresztül vágódott volna be. Ott állt bent, és fogta a kilincset.

A kormányszerkezetből szivárgott a gőz, és a szűk fülkében a tájolóház üvege fényes tojásdad foltként csillogott a ritkás fehér ködben. A szél zúgott, fütyült és bömbölt, hirtelen süvöltő rohamai megrázták az ajtót és az ablaktáblákat, gonoszul doboltak hozzá a vízcseppek. Egy hosszú rögzítőkötélen két köteg mérőzsinór és egy kis vászontáska lógott, messze kilódultak, aztán vissza, odatapadtak a falhoz. A járórács a talpuk alatt csaknem úszott a vízben; valahányszor felcsapott egy hullám, az ajtó körül a repedéseken tört befelé a víz; a kormánynál álló ember ledobta a sapkáját és a kabátját, úgy állt ott a mellén nyitott csíkos vászoningben, nekitámaszkodva a kormányszerkezet fémdobozának. A kis sárgaréz kerék olyan volt a kezében, mint valamilyen csillogó és törékeny játékszer. Az inak megfeszültek a nyakán, az ádámcsutkája alatt egy sötét folt, az arca pedig mozdulatlan volt és beesett, mint a halotté.

MacWhirr kapitány megtörölte a szemét. Az a hullám, amelyik majdnem lesodorta a fedélzetről, őszinte fájdalmára elvitte a viharkalapot tar koponyájáról. A pelyhes szőke haj átnedvesedve és megsötétedve olyan volt, mintha egy csomó cérnaszál koszorúzta volna kopasz feje búbját. Tengervíztől csillogó arcát a szél, a vízcseppek tűszúrásai karmazsinvörösre cserezték. Azt gondolta volna az ember, hogy most jött el, izzadva, egy kohó elől.

- Maga itt van? - morogta nagy nehezen.

Nem sokkal őelőtte ugyanis a másodtiszt is bevette magát a kormányosfülkébe. Elhelyezkedett a sarokban, felhúzta a térdét, a két ökle közé szorította a fejét; és ebből a testhelyzetből áradt a harag, gyász, beletörődés, megadás és egyfajta tömény engesztelhetetlenség. Komoran és kihívóan mondta:

- Hát most a lenti őrség az enyém, nem igaz?

A gőzkormánygép zakatolt, megállt, majd megint zakatolt; és a kormányos szemgolyója úgy kidagadt az éhes arcából, mintha a szélrózsa a tájoló üvege mögött húsból volna. Isten tudja, mennyi ideje állt már itt a kormánynál, mintha hajóstársai mind megfeledkeztek volna róla. Nem szólaltak meg a harangok; nem jött váltás; a szél elfújta a hajó szolgálati rendjét; ő azonban megpróbálta észak-északkeleti irányban tartani a hajót. Nem tudta, nem veszett-e már rég oda a kormánylapát, nem aludtak-e ki a tüzek, nem álltak-e le a gépek, nem fordul-e föl az egész hajó, mint a haldokló. Vigyázott, nehogy megzavarodjon, és elveszítse a fejét, mert a szélrózsa mindkét irányba messzire elfordult, táncolt a tartójában, és néha úgy látszott, hogy egészen körbefordul. A kormányos szenvedett a nagy megerőltetéstől. Attól is rettenetesen félt, hogy az egész kormányosfülke sem bírja sokáig. Egész vízhegyek sulykolták szakadatlan. Megrándult a szája széle, mikor a hajó egyszer riasztóan a hullámvölgybe bukott.

MacWhirr kapitány felnézett a kormányosfülke órájára. A falra csavarozott óra fehér lapján mozdulatlanul állni látszottak a fekete mutatók. Hajnali fél kettő volt.

- Megint egy új nap - morogta, csak úgy magának.

A másodtiszt meghallotta, és felemelte a fejét, mintha ott siratna valamit a romok között. - De neked már nem fog felvirradni! - kiáltotta. Látni lehetett, hogy a csuklója meg a térde vadul reszket. - Istenemre, nem! Neked már nem...

És megint a két ökle közé szorította a fejét.

A kormányos teste megmozdult egy kicsit, de a feje meg se rezzent a nyakán, mintha kőből volna a feje, és mindig csak egy irányba tudna nézni arról az oszlopról. MacWhirr kapitány szigorúan mondta, miközben a hajó egyik dőlése kis híján kiütötte alóla a csizmás lábát, és csak tántorogva tudott megmaradni a talpán: - Ne törődjön vele, mit mond az az ember. - Aztán valahogy megváltozott a hangja, és nagyon komolyan hozzátette: - Nincs szolgálatban.

A tengerész egy szót sem szólt.

Süvöltött a hurrikán, rázta a kis építményt, amely olyan szélvédettnek látszott; és a tájolóház fénye állandóan reszketett.

- Magát nem váltották föl - folytatta MacWhirr kapitány leszegett szemmel. - Mégis azt szeretném, ha itt maradna a kormánynál, ameddig csak bírja. Maga már érzi, mit is kell csinálni. Ha valaki más jönne ide, mindent összekeverne. Nem, az nem megy. Nem gyerekjáték. És a matrózok alighanem el is vannak foglalva valamilyen munkával odalent... Mondja, fogja bírni?

A kormányszerkezet hirtelen hevesen zakatolni kezdett, majd megállt, füstölgött, mint a zsarátnok; és a merev tekintetű szótlan emberből egyszerre csak kiszakadt, mintha hirtelen minden szenvedélye az ajkára tolult volna:

- A teremtésit, uram! Elkormányozok én a világ végéig, ha nem szólnak hozzám.

- Igen. No, akkor rendben van... - a kapitány most emelte rá először a szemét erre az emberre - ...Hackett.

És ezzel mintha le is zárta volna az egész kérdést. Odahajolt a gépházba szolgáló szócsőhöz, belefújt, és félrehajtotta a fejét. Rout úr válaszolt odalentről, és MacWhirr kapitány máris a beszélőhöz emelte a száját.

A körülötte tomboló vihar háborgásában hol a száját, hol a fülét hajtotta oda a készülékhez; a főgépész hangja élesen, szinte egy ütközet hevéből jutott el hozzá. Az egyik fűtő szolgálatképtelen, a többiek csődöt mondtak, a másodgépész és a kisegítő gépkezelő fűtenek. A

harmadgépész ott van a gőzszelepnél. A gépek munkáját kézzel irányítják. És hogy állnak a dolgok odafönt?

- Elég rosszul. Elsősorban magukon múlik - mondta MacWhirr kapitány. - Ott volt-e már az elsőtiszt? Nem? Akkor nemsokára ott lesz. Rout úr engedje meg neki, hogy a szócsövet használja, a fedélzetre szolgáló szócsövet, mert ő - a kapitány - mindjárt ki fog menni a hídra. Valami baj volt a kínaiakkal. Úgy látszik, összeverekedtek. És a verekedést sehogyan sem tűrheti...

Rout úr elment, és MacWhirr kapitány fülét most megütötte a gépek dohogó hangja, a hajó szívverése. Rout valamit kiáltozott odalent, a messzeségben. A hajó előrebukott, a dohogás felgyorsult, rendetlenné vált, sistergett, majd elhallgatott. MacWhirr kapitány arca közömbös maradt, a szeme céltalanul a másodtiszt kuporgó alakjára szegeződött. Aztán megint megszólalt Rout hangja a mélyben, újra megindult a dohogás, először lassan zakatolva, majd egyre gyorsabban.

Rout úr visszajött a szócsőhöz. - Nem nagyon számít, mit csinálnak - mondta kapkodva; aztán ingerülten tette hozzá: - Úgy zuhan ez a hajó a hullámvölgyekbe, mintha sose akarna kikecmeregni belőle.

- Borzalmas a tenger - hallatszott a kapitány hangja föntről.

- Ne hagyja, hogy nagyon belevigyem - vakkantotta bele Solomon Rout a szócsőbe.

- Sötét van, és esik. Nem lehet látni, mi jön még - magyarázta a kapitány. - Mozgásban... kell... tartani... a hajót... hogy kormányozni lehessen... Meg kell próbálni - mondta aztán határozottan.

- Megteszem, amennyit csak merek.

- Itt fönn... minket... egyre alaposabban... sulykol a vihar - folytatta az előbbi hang csendesen. - Egyelőre... elég jól tartjuk... magunkat... Persze ha a kormányosfülkét elviszi a vihar...

Rout úr, aki a fejét félrehajtva figyelt, mérgesen morgott valamit a bajsza alatt.

A megfontolt hang fönt most izgalomba jött, és megkérdezte:

- Jukes odaért már? - Aztán egy kis várakozás után: - Azt szeretném, ha segítene nekem. Végezzen odalent, és aztán mindenesetre jöjjön fel. Gondoskodni kell a hajóról. Én meg egyes-egyedül vagyok. A másodtiszt odavan...

- Mit? - kiabált Rout úr a gépházban, elkapta a fejét. Aztán megint a csőbe süvöltötte: - A tengerbe veszett? -, és újra a fülét tartotta oda.

- Az idegei felmondták a szolgálatot - folytatta a fenti hang felettébb tárgyilagosan. - Ronda, kellemetlen helyzet.

Rout úr lehajtott fejjel fülelt, és nagyra nyitotta a szemét, mikor ezt meghallotta. Közben mintha dulakodás és fojtott kiáltozás zaja szűrődött volna le hozzá. Fülelt, minden erejével; és Beale, a harmadgépész, egész idő alatt az égnek emelt karja, a két tenyere közt tartotta annak a kis fekete keréknek a peremét, amelyik egy nagy vörösréz cső oldalából állt ki. Valósággal egyensúlyozta a feje fölött, mintha ez volna a megfelelő mozdulat valamilyen játékban.

Hogy biztosabban álljon a lábán, nekivetette a vállát a fehér válaszfalnak, behajtotta az egyik térdét; a csípőjén, az övébe gyűrve egy rongy fityegett, hogy felfogja az izzadságot. Sima arca kipirult és kormos volt, és a szemhéjára rakódott szénpor, akár a kikészített arcon a fekete szemfesték, még fényesebbnek és csillogóbbnak mutatta a szeme fehérjét, egzotikus, varázsos,

nőies kifejezést kölcsönzött ifjú ábrázatának. Mikor a hajó meglódult, gyors mozdulattal, keményen megcsavarta a kis kereket.

- Elment az esze - szólalt meg hirtelen a kapitány hangja a szócsőben. - Rám támadt... Épp most. Le kellett ütnöm... Ebben a pillanatban. Hallotta, Rout úr?

- Mi az ördög! - morogta Rout úr. - Vigyázzon, Beale!

A kiáltása akkorát harsant a gépház fémfalai között, mint a figyelmeztető trombitaszó. Ezek a fehérre festett falak messze a magasba nyúltak, fent összeszűkültek, akár a háztető, a tetőablak derengésébe veszve; és az egész hatalmas helyiség olyan volt, mint egy emlékmű belseje a vasrácsból épült emeleteivel, különböző szinteken pislákoló fényeivel és azzal a homályos folttal ott középen, ahol a mozdulatlanul feszülő hengerek alatt a gépezet oszlopszerű hajtórúdjai kavarogtak. Valami hangos és erős zúgás, a hurrikán minden zajából összegyúrva, töltötte be a meleg, csöndes levegőt. Érezni lehetett benne a forró fém és az olaj szagát és a gőz enyhe páráját. És az egészet mintha egyik oldalától a másikig átjárta volna a hullámverés, szédítő és hatalmas csapásaival.

Fények remegtek a csillogó fémfelületeken, akár hosszú, halvány lángnyelvek; a padlóból egymás után emelkedtek ki és húzódtak vissza a sárgaréz- és acélragyogású óriási dugattyúfejek; a hajtórudak, ezek a nagy csuklójú csontvázkarok ellenállhatatlan pontossággal rántották le és lökték előre őket. És mélyen a félhomályba veszve más rudak is mozogtak, előre-hátra, céltudatosan, keresztfejek bólogattak, fémtárcsák simultak egymáshoz gyengéden, lassan forogtak a fények és árnyékok kavargásában.

Néha ez a hatalmas és tévedhetetlen mozgás egyszerre meglassúdott, mintha valamilyen élő szervezet működne itt, melyen hirtelen erőt vett a kínzó bágyadtság; és ilyenkor még sötétebben csillogott Rout úr szeme abban a hosszú, beesett ábrázatában. A főgépész nemezpapucsban vívta meg ezt a harcot. Rövid, kifényesedett köpenye alig takarta az ágyékát, fehér csuklója messzire kilátszott a szorosan szabott ujjakból, mintha a szükség valahogy megnövesztette, hosszabbá tette volna a tagjait, még halványabbá a sápadtságát, még üregesebbé a szemét.

Gyorsan, határozottan mozgott, felmászott a magasba, és leszállt a mélybe, és ha megállt az indítószerkezet előtt a vaskorlátba kapaszkodva, mindig jobbra nézett, a gőznyomásmérőre, a víznyomásmérőre, amelyek ott voltak a fehér falra erősítve, egy himbálózó lámpa világában. A könyökénél ostobán tátogott a két szócső szájnyílása, a parancsjelző készülék tárcsája pedig egy nagy átmérőjű óra lapjára emlékeztetett, csak éppen kurta szavak voltak rajta, nem számok. A betűcsoportok ott feketéllettek otrombán a jelző forgócsapja körül, mint a hangos parancsszavak testet öltött formái: ELŐRE, HÁTRA, KÉSZENLÉT, LASSAN, FÉL ERŐ; és a vastag fekete mutató lefelé nézett, a TELJES ERŐ feliratra, és ez a megkülönböztető jel úgy vonzotta magára a tekintetet, mint a kiáltás a figyelmet.

Az alacsony nyomású henger fával burkolt testéből, amely ott sötétlett terebélyesen fölöttük, a dugattyú minden előrefutásakor gyenge sípolás hallatszott, de ezt a halk füttyöt nem számítva, a gépek acélkarjaikkal - akár gyorsan, akár lassan - simán, csöndesen és egyenletesen dolgoztak. És ez a sok minden, a fehér falak, a mozgó acélkarok, a padlólemezek Solomon Rout lába alatt és a vasrács mennyezetek a feje felett, a fények és az árnyak szünet nélkül egy ütemre emelkedtek és süllyedtek, ahogy a hullámok keményen sulykolták a hajó oldalát. Az egész tágas terem, amelyben ott zúgott-morajlott a vihar hatalmas hangja, úgy ingadozott, akár egy fa, egészen oldalra dőlt, mintha ezek az elképesztő lökések hajlítanák jobbra-balra.

- Gyorsan fel kell mennie! - kiáltotta Rout úr, mihelyt megpillantotta Jukest a kazántér ajtajában.

Jukes tekintete álmatag volt és bizonytalan; vörös képe megdagadt, mintha túl sokat aludt volna. Fárasztó út volt mögötte, és roppant lendülettel járta végig, ugyanakkora lelki nyugtalansággal, mint amekkora testi erőfeszítéssel. Kikapaszkodott abból a szénraktárból, végigbotorkált a sötét átjárón egy csomó meghökkent ember között, akik egyre csak azt kérdezgették-morogták körülötte, félelemmel vegyes tisztelettel, mikor beléjük botlott: - Mi baj van, uram? -, le a kazántérbe vezető létrán, jó néhány fokot nem is érintve siettében, le erre a helyre, amely fekete, mint a bibliai Tófet, mély, mint a kút, és úgy ingadozik jobbra-balra, akár a hinta. A hajó minden megdőlésekor morajlott a víz a hajófenékben, széndarabok táncoltak a raktár egyik végéből a másikba, zörögtek, ahogy a kavicszuhatag zörögne egy vaslejtőn.

Valaki panaszosan nyögött odabenn, és valaki mást is látni lehetett, ahogy egy test mellett, talán egy arcra borult tetem mellett kuporog; egy elszánt hang káromkodott; és az a fény a kazán etetőnyílásainál olyan volt, mintha égő vérpatakok ragyognának szótlanul a bársonyos feketeségben.

Egy széllökés meglegyintette Jukes nyakszirtjét, és nyomban utána már a vizes bokája körül kavargott. Búgtak a tüzelőtér szellőzőkürtői; és a hat etetőnyílás előtt két vad, félmeztelen figura küszködött két lapáttal, tántorogva és görnyedten.

- Adjon isten! Most aztán van huzat! - rikoltotta fel azon nyomban a másodgépész, mintha egész idő alatt Jukesra várt volna. A kisegítő kezelő, egy vakítóan fehér bőrű és vörhenyes bajuszkájú fürge kis ember, némán és megszállottan dolgozott. A gőznyomást a legmagasabb szinten tartották, és valami mély morajt lehetett hallani, mint amikor egy üres bútorszállító kocsi hajt végig egy hídon, és ez a mély hang szolgált aláfestésül az összes többi zajoknak.

- Fújdogál szünet nélkül - folytatta a másodgépész rikoltozva. Ekkor az egyik kürtő nyílásán, olyan zajjal, mintha száz serpenyőt súrolnának egyszerre, egy nagy sugár sós víz buggyant elő, rá a gépész vállára, az meg egyik átkot a másik után röpítette mindenre az égvilágon, még a tulajdon lelkére is, vadul őrjöngve, de egy pillanatra sem hagyta abba a munkáját. Éles, fémes csörrenéssel kinyílt valami, a tűz perzselő fénye beragyogta a gépész kerek koponyáját, megvilágította szitkokat fröcskölő ajkát és tenyérbe mászó ábrázatát, aztán egy újabb csattanással be is csukódott, mintha egy fehéren izzó vas-szem hunyorított volna.

- Hát hol van ez a vacak hajó? Meg tudná mondani? A fene egye meg! Csak nem a víz alatt? Tonnaszám ömlik be ide a víz. És a nyomorult kulik eljutottak-e már a túlvilágra? Hé? Hát ezt se tudja, kedves kis tengerész?...

Jukes egy pillanatra zavartan megállt, de aztán megdőlt a hajó, és ő keresztülszáguldott a szobán; de alighogy szemügyre vette, hogy a gépház aránylag mennyire tágas és békés és csillogó, mélyen a vízbe merült a hajó fara, és Jukes fejjel előre nekirepült Rout úrnak.

A főgépész karja hosszú volt, akár egy csáp, és úgy pattant előre, mintha rugó lökte volna; kinyúlt, elkapta az elsőtisztet, megfékezte a röptét, és odarántotta a szócső mellé. És Rout úr közben komoly hangon ismételgette:

- Gyorsan fel kell mennie, mindenképpen, bármi legyen is.

Jukes belekiáltott a csőbe: - Ott van, uram? -, és hallgatózott. Semmi válasz. Aztán hirtelen megütötte a fülét a szél bömbölése, majd egy parányi hang csendesen félresöpörte a hurrikán tomboló zaját.

- Igen, Jukes. Mi van?

Jukes szívesen elmondta: csak éppen idő kellett hozzá. Könnyűszerrel számot tudott adni mindenről. Tökéletesen maga elé tudta képzelni a kulikat a dohos, bedeszkázott fedélközben, ahogy ott fekszenek megviselten és riadtan a ládák sorai közt. Aztán az egyik láda - vagy talán több is egyszerre - elszabadult, mikor megdőlt a hajó, kiütött még néhányat a helyéről, láda-oldalak törtek össze, fedelek pattantak fel, és ezek az ügyetlen kínaiak egy emberként szöktek talpra, hogy mentsék a vagyonukat. Aztán már a hajó minden mozdulata jobbra-balra rántotta, egyik oldalról a másikra taszította ezt az ordítozó, tülekedő bandát, töredezett deszkák, megszaggatott ruhák, guruló dollárok forgatagában. És ha egyszer összeakaszkodtak, nem volt többé megállás. Most már egyedül erőszakkal lehet végét vetni a verekedésnek. Szörnyű csapás. A saját szemével látta, és nem tud rá egyebet mondani. Azt hiszi, hogy jó néhányan meg is haltak. A többiek pedig csak verekednek...

Így mondta egyik mondatot a másik után, a szavai egymásba gabalyodtak a szűk cső mélyén. Fölfelé szálltak a csendbe, és odafönt mintha semmi más nem lett volna, csak a vihar meg valamilyen tiszta, megértő szellem. És Jukes azt szerette volna, ha nem kell szembenéznie ezzel a gyűlöletes helyzettel, amely szorongattatásának perceiben tört a hajóra.

5

Várt. A gépek lassan, nagy erővel forogtak a szeme előtt, és abban a pillanatban, amikor veszettül felgyorsultak volna, Rout úr felkiáltott: - Vigyázzon, Beale! -, és erre hirtelen leálltak. Értelmes volt a mozdulatlanságuk, ahogy megpihentek a löket közepén, ahogy egy súlyos forgattyú ferdén megállt, mintha éreznék a veszélyt és az időjárás változásait. Aztán, mihelyt a főgépész azt mondta: - Most! -, befejezték a félbeszakadt fordulatot, olyan zajjal, ahogy az összeszorított fogak közt fújjuk ki a levegőt, és újabb fordulatba kezdtek.

Mozdulataikból áradt a tudás bölcs előrelátása és az erő szilárd határozottsága. Ez volt a dolguk: lassú mozgásban tartani a hánykolódó hajót a háborgó hullámokon, egyenesen neki a szélnek. Rout úr néha a mellére horgasztotta a fejét, úgy nézte a gépeket összehúzott szemöldökkel, mintha gondolataiba veszett volna.

A hang, amelytől az előbb a hurrikán háborgása nem jutott el Jukes füléig, most újrakezdte: - Menjen a matrózokkal együtt... -, és aztán váratlanul elhallgatott.

- És mit csináljak velük, uram?

Egyszerre vadul, erőszakosan, parancsolóan csattant valami. Mind a hárman fölkapták a tekintetüket, föl a parancsjelzőre, és látták, hogy a mutató, mintha az ördög rántotta volna át, a TELJES ERŐ feliratról átpattan: ÁLLJ! És a három ember ott a gépházban megérezte, hogy a hajó egy pillanatra visszahőköl, valósággal összehúzza magát, mintha valami kétségbeesett ugrásra készülne.

- Gép állj! - bömbölte Rout úr.

Senki - még MacWhirr kapitány sem, aki egyedül volt a fedélzeten, és látta, milyen magasságban közelít felé a tajték fehér csíkja, és nem akart hinni a szemének -, igen, senki sem tudta, milyen meredeken tornyozódott fel a víz, és milyen rettenetes, mély szakadékot vájt ki a hurrikán e mögött a rohanó vízfal mögött.

Száguldott a hajó felé, és a Nan-Shan, egy percnyi szünet után, mintha nekigyürkőzött volna, megemelte az orrát, és felszökött. A gépház homályba borult, a lámpákban egész apróra zsugorodott a láng. Az egyik el is aludt. Sok tonnányi víz szakadt a fedélzetre, fülsiketítő robajjal és őrületes, vad kavargással, mintha vízesés alá sodródott volna a hajó.

Azok hárman odalent döbbenten néztek egymásra.

- Istenemre, egyik végétől a másikig átcsapott rajta! - üvöltött fel Jukes.

A hajó meredeken zuhant bele a hullámvölgybe, mintha letaszították volna a világ pereméről. A gépház fenyegetően dőlt előre, akár a földrengésben összeomló torony belseje. Szörnyű csörömpölést, vastárgyak zuhogását lehetett hallani a kazántérből. A hajó olyan hosszú ideig csüggött ezen a döbbenetes lejtőn, hogy Beale négykézlábra esett, és kúszni kezdett, talán ki akart szökni a gépházból. Rout úr pedig lassan megrázta azt a szigorú, összeaszott fejét, és leesett az álla. Jukes behunyta a szemét, és az arca ebben a pillanatban olyan reménytelen, olyan szelíd és üres lett, akár a vakoké.

A hajó nagy sokára lassan, tántorogva emelkedni kezdett, mintha hegyeket kéne megemelnie az orrával.

Rout úr becsukta a száját; Jukes hunyorogni kezdett, és a kis Beale gyorsan feltápászkodott.

- Még egy ilyen, és vége van! - kiáltotta a főgépész.

Jukes meg ő egymásra néztek, és ugyanaz a gondolat járta át az agyukat hirtelen. A kapitány! Ez a hullám biztosan elsöpört mindent. Odavan a kormányszerkezet - a hajó olyan a vízben, mint a fatuskó. Mindennek vége.

- Gyorsan! - hörögte Rout úr, riadt, tágra nyílt szemmel meredve Jukesra, ő pedig tétován nézett vissza rá.

A parancsjelző gongjának döndülése rögtön rendbe hozta mindkettőjüket. A fekete mutató egy szempillantás alatt átpattant az ÁLLJ jelzésről: TELJES ERŐ!

- Rajta, Beale! - kiáltott Rout úr.

A gőz sustorogni kezdett. A dugattyúrudak előre-hátra siklottak. Jukes odatartotta a fülét a szócsőhöz. Máris hallotta a hangot. Ennyit mondott: - Szedje össze a pénzt, mindet. Aztán jöjjön segíteni. Szükség van magára itt fent. - Ennyi volt az egész.

- Uram! - szólongatta Jukes. Semmi válasz.

Úgy támolygott el a szócsőtől, mint a legyőzött a csatatérről. Nem tudni, mikor és hogyan, de valami megsebezte a szemöldöke fölött, baloldalt, egészen a csontig. De ő nem is tudott róla: annyi tengervíz szakadt a nyakába, hogy csoda, hogy el nem törte, és ez a víz kiáztatta, tisztára mosta, sóval behintette a sebet. Nem is vérzett, csak tátongott vörösen; és Jukes olyan volt ezzel a vágással a szeme fölött, a borzas hajával és a rendetlen ruhájával, mintha ő húzta volna a rövidebbet valamilyen ökölharcban.

- Össze kell szedni a dollárokat - fordult oda Rout úrhoz, és szégyenkezve elmosolyodott.

- Mit kell? - kérdezte Rout úr dühösen. - Összeszedni?... Bánom is én... - Aztán minden ízében reszketve az indulattól, de nagyon is atyáskodó hangon folytatta: - Menjen már innen, az isten szerelmére! Maguk, fedélzetiek, egészen kihoznak a sodromból. A másodtiszt is nem nekiment az öregnek? Nem hallotta? Attól készülnek ki maguk, hogy nem tudnak mit csinálni...

Jukes érezte, hogy ezekre a szavakra lassan elönti a harag. Nem tudnak mit csinálni - nohát... Izzó gyűlölettel fordított hátat a főgépésznek, és elindult visszafelé, ahogy jött. A kazántérben a tömzsi kisegítő gépkezelő némán forgatta a lapátját, mintha kivágták volna a nyelvét; de a másodgépész úgy viselkedett, mint egy nagyszájú és zabolátlan őrült, aki azért még tudja, hogyan is kell egy hajó kazánjait fűteni.

- Hé, maga csámborgó tengerésztiszt! Hahó! Nem húzathatna föl a hulladékszállítóval egy csomó hamut innen? Lassan már megfulladunk tőle. A fene egye meg! Hé! Hahó! Ne felejtse el, mi van a szabályzatban: *A matrózok és fűtők segítsenek egymásnak.* Hé! Hát nem hallja?

Jukes tajtékozva kapaszkodott kifelé, a másik meg fölemelte a fejét, utánanézett és kiabált:

- Talán megkukult? Különben is mit mászkál erre? Mi dolga van itt?

Jukeson teljesen elhatalmasodott a harag. Mire visszaért az emberek közé, a sötét átjáróba, kész lett volna kitekerni a nyakukat, ha úgy érzi, hogy nem akarnak vele tartani. Még a gondolat is bőszítette. Mert *neki* mennie kell. Hát akkor csak jöjjenek ők is.

Türelmetlensége, amellyel közéjük toppant, magával sodorta a matrózokat. Úgyis ámulatba estek és izgalomba jöttek már a sok jövésétől-menésétől, az indulatos, gyors mozgásától; és bár inkább csak érezték, mint látták, ettől a száguldozástól mégis nagyra nőtt a szemükben: halasztást nem tűrő, életet vagy halált jelentő dolgokkal foglalatoskodott. És Jukes hallotta, hogy első szavára szépen sorban leugranak a szénraktárba, nagy dobbanással.

Nem voltak tisztában azzal, mit kell majd csinálniuk. - Mi lesz? Mi lesz? - kérdezgették egymástól. A fedélzetmester megpróbálta elmagyarázni; meglepetve figyelték a nagy dulakodás lármáját: és a rázkódás, amely rettenetesen felerősödött ebben a fekete kamrában, eszükbe idézte, mekkora veszedelemben forognak. Mikor a fedélzetmester feltépte az ajtót, úgy érezték, hogy a hurrikán forgataga talált utat magának a hajó vasalt bordái közt, az forgatja azt a sok testet, akár a port; és hallották a zavaros ricsajt, dúlt kiáltozást, vad morajt, elhaló sikolyokat és a lábak dobogásának meg a hullámok robajának egybemosódó hangját.

Egy pillanatra csodálkozva bámultak, eltorlaszolták az ajtót. Jukes dühösen fúrt utat magának közöttük. Egy szót sem szólt, csak egyenesen berohant. Megint egy csomó kuli igyekezett öngyilkos dühvel kitörni a bedeszkázott nyíláson keresztül a vízben úszó fedélzetre, de lezuhantak a létráról, mint a múltkor is, és maguk alá temették Jukest, akár a földcsuszamlás az áldozatát.

A fedélzetmester izgatottan kiáltotta:

- Előre, fiúk! Hozzuk ki az elsőtisztet. Halálra tapossák. Előre!

Berohantak, melleken, ujjakon, arcokon tiportak, a lábuk beleakadt a rongycsomókba, rugdalták a deszkadarabokat; de még mielőtt odaértek volna, Jukes derékig kiemelkedett a görcsösen kapaszkodó kezek közül. Abban a pillanatban, hogy eltűnt a szemük elől, leszakadt minden gomb a kabátjáról, a mellényét feltépték, a kabát hátul a gallérjáig felhasadt. Megdőlt a hajó, a kínaiak tusakodó tömege sötéten, kuszán, tehetetlenül meglódult, vadul csillogott a szemük a lámpák gyenge fényében.

- Hagyjatok békén... a nyavalya törje ki! Semmi bajom - rikácsolta Jukes. - Előre kell szorítani őket. Figyeljetek akkor, amikor a hajó előrebukik. Előre, mindet. Szorítsátok a falhoz őket. Préseljétek össze.

A matrózok betódulása a forrongó fedélközbe olyan volt, mint amikor hideg vizet zúdítanak a fortyogó katlanba. Egy pillanatra alábbhagyott a kavargás.

A kínaiak tömege annyira összegabalyodott ebben a dulakodásban, hogy a tengerészek láncot alakítva, a hajó egyik riasztó zuhanását kihasználva egyetlen nagy lökéssel előre tudták taszítani az egészet, mint valami szilárd tömböt. A hátuk mögött elszabadult testek és mindenféle törmelék csúszott egyik oldalról a másikra.

A fedélzetmester csodálatos teljesítményekre volt képes. Széttárta a hosszú karjait, megmarkolt két vasoszlopot a hatalmas mancsával, megállított hét összefonódott kínait, akik úgy gurultak feléje, mint a kőgörgeteg. Az ízületei nagyot roppantak; csak annyit mondott: - Hó! -, és a kínaiak szétröppentek. De a hajóács okosabb volt nála. Nem szólt egy szót sem, csak visszament az átjáróba, és elhozta azt a jó néhány köteg rakodáshoz való szerelvényt - köteleket és láncokat -, amit az előbb látott. Biztosító köteleket feszítettek ki.

Nem is nagyon ütköztek ellenállásba. Akárhogy kezdődött is a küzdelem, fejvesztett kapkodás és tülekedés lett belőle. Lehet, hogy a kulik a szétgurult dollárjaik miatt ugrottak talpra, de most már csak azért viaskodtak, hogy meg tudjanak állni a talpukon. Azért ragadták torkon egymást, nehogy feltaszítsák őket. Aki meg tudott támaszkodni valahol, vadul rugdosott a többiek felé, mert azok elkapták a lábát, csüggtek rajta, és a végén a hajó dülöngése valamennyiüket odarántotta a padlóra.

Rémületes volt a fehér ördögök megjelenése. Csak nem azért jöttek, hogy megöljék őket? A matrózok keze közt minden erő elszállt azokból, akiket kiszakítottak a tömegből: néhányat a bokájánál fogva kellett elvonszolni, mert olyanok voltak, mint a hullák, nem mozdultak, a szemük nyitva, a tekintetük merev. Volt, hogy egy-két kuli térdre rogyott, mintha irgalomért esedezne; sokat megvadított a nagy félelem, ezek aztán kaptak egyet az orruk tövére, rögtön lecsendesedtek; a sebesültek pedig megadóan tűrték a goromba bánásmódot, zokszó nélkül, szaporán hunyorogva. Vér csurgott nem egy ábrázaton; a borotvált koponyákon sebek: horzsolások, zúzódások, felszakadt bőr, tátongó vágások. Ez utóbbiakat főleg a ládákból előkerült és összetört porcelán okozta. Itt is, ott is egy-egy vad tekintetű kínai, kibomlott hajjal, a sebes talpát ápolgatta.

Ráncba szedték a kínaiakat, kiosztottak nekik néhány nyaklevest, hogy ne legyenek olyan idegesek, goromba hangon rájuk förmedtek - biztatásnak szánták, de inkább fenyegetőzésnek hangzott -, majd szorosan egymás mellé terelték őket. Ott ültek sorban a földön, nyomorultan, ijesztően, a hajóács pedig a két segédkező tengerésszel buzgón mászkált ide-oda, meghúzta és kifeszítette a biztosító köteleket. A fedélzetmester fél karral és fél lábbal átfogott egy vasoszlopot, a melléhez szorított lámpással viaskodott, világítani szeretett volna, és szünet nélkül morgott, mint egy serénykedő gorilla. A tengerészek újra meg újra lehajoltak, mintha tallóznának, és mindent áthajigáltak a szénraktárba: ruhadarabokat, fadarabokat, összetört porcelánt és a levetett zubbonyukba gyűjtött dollárokat is. Hol az egyik, hol a másik tengerész botorkált az ajtó felé, dúsan megrakodva ezzel a kacattal; és gyászos ferde szemek kísérték minden mozdulatukat.

Ha a hajó oldalra dőlt, az ülő kínaiak sorai megtörten előrebillentek, ha pedig lefelé bukott, a sor egyik végétől a másikig összekoccant a borotvált koponyájuk. Mikor a fedélzetet elárasztó víz hömpölygése elcsitult egy pillanatra, Jukes úgy érezte, bár még reszketett a nagy erőfeszítéstől, hogy ebben a tébolyodott küzdelemben a szél haragja fölött is győzelmet arattak: csend honolt a hajón, csend, csak a hullámok csapódtak vad robajjal a hajó oldalához.

A fedélközből mindent eltakarítottak a tengerészek - a romokat, mert csak így nevezték. Imbolyogva magasodtak a koponyák és a görnyedt vállak sora fölé. Itt is, ott is egy-egy kuli kapkodott zihálva levegő után. Jukes, aszerint, hogy a lámpa hova vetette a fényét, hol az egyik kínai kiálló bordáit látta, hol egy másik sóvár sárga képét; hol a lehajtott nyakukat, hol

pedig az arcába bámuló üres tekinteteket. Csodálkozott, hogy nincsenek hullák; de ahogy elnézte őket, a legtöbb kínai az utolsókat rúgta, és ez még szomorúbb látvány volt, mintha valamennyien halottak volnának.

Egyszerre csak az egyik kuli beszélni kezdett. A lámpa fénye ide-oda táncolt beesett, megtört arcán; ő pedig feltartotta a fejét, mint a vonító kutya. A szénraktárból kopogás zaja, szétguruló dollárok csilingelése hallatszott be; és a kínai kinyújtotta a karját, feketén ásított a szája, és az értelmetlen huhogó és torokhangok, amelyek nem is emlékeztettek emberi beszédre, azt a furcsa érzést támasztották Jukesban, hogy valamilyen állat próbálkozik meg itt az ékesszólással.

Aztán két másik is szájalni kezdett, Jukes szerint vad szitkokat szórtak rájuk; megmozdultak a többiek is, morogtak és zúgolódtak. Jukes sebesen kiparancsolta a matrózokat a fedélközből. Ő maradt utolsónak, kihátrált az ajtón, közben a mormolás hangos elégedetlenkedésbe csapott át, s a kezek úgy nyúltak utána, mint egy gonosztevő után. A fedélzetmester helyretolta a reteszt, és aggodalmaskodva jegyezte meg:

- Úgy látszik, hogy a szél csendesedett valamit, uram.

A tengerészek örültek, hogy visszamehetnek az átjáróba. Titokban mindnek az járt az eszében, hogy végveszély esetén innen ki tudnak jutni a fedélzetre, és ez megnyugtatta őket. Mert szörnyen visszataszító gondolat megfulladni a fedélzet alatt. Most, hogy a kínaiakat elintézték, megint ráébredtek arra, milyen bajban van a hajó.

Jukest nyakig elborította a sustorgó víz, mikor előbújt az átjáróból. Feljutott a hídra, és észrevette, hogy néhány sötét foltot meg tud különböztetni, mintha sokkal élesebb lenne a látása a természetesnél. Halvány körvonalakat látott. És ezek nem is a Nan-Shan megszokott formáira emlékeztettek, hanem valami másra, egy öreg gőzösre, amelyet évekkel ezelőtt látott csendesen rothadni egy homokzátonyon. Ennek a roncsnak a képét idézte föl a hajó.

A szél megállt, teljesen megállt, csak azt a gyenge áramlást lehetett érezni, amelyet a hajó bukdácsolása okozott. A kéményből előtörő füst szétterpeszkedett a fedélzeten. Érezte a szagát, ahogy előrement. És érezte a gépek céltudatos dohogását, hallotta azokat a kis hangokat, amelyek valahogy túlélték a nagy zenebonát: törött szerelvények csattogását, valamilyen törmelék szapora táncát a parancsnoki hídon. Homályosan látta a kapitány zömök alakját is: az elgörbült vaskorláton kapaszkodott, ingadozott, de nem mozdult, mintha gyökeret vert volna a lába a deszkákba. A váratlanul jött szélcsend megviselte Jukest.

- Elintéztük, uram - lihegte.

- Számítottam rá - mondta MacWhirr kapitány.

- Igazán? - morogta Jukes, csak úgy magának.

- Egyszerre elállt a szél - folytatta a kapitány.

Jukes kitört:

- Ha azt hiszi, hogy könnyű munka volt...

De a kapitány fogta a korlátot, és rá se hederített:

- A könyvek szerint még nem vagyunk túl a nehezén.

- Ha nem lettek volna félig holtak a félelem meg a tengeribetegség miatt, bizony egyikünk sem jött volna ki élve a fedélközből - mondta Jukes.

- Azt kellett tennem, ami a könyvek szerint helyes - morogta MacWhirr kapitány egykedvűen.
- De nincs meg minden a könyvekben.

- Így is azt hiszem, hogy nekünk támadtak volna, ha nem parancsolom ki a matrózokat nagy gyorsan - folytatta Jukes belemelegedve.

Az előbb még kiabálásuk is csak suttogás volt, most pedig ebben a bámulatos szélcsendben nagyon hangosnak és tisztának hallották a rendes beszédhangjukat. Úgy érezték, hogy egy sötét és visszhangzó üregben beszélgetnek.

A felhők kupoláján csipkézett szélű rés támadt, és néhány csillag a zavarosan emelkedő és süllyedő fekete vízre vetítette a fényét. Néha egy-egy kúp alakban feltornyozódó hullám felcsapott a hajóra, összekeveredett a vadul kavargó tajtékkal, amely elárasztotta a fedélzetre; és a Nan-Shan nehézkesen himbálózott egy kör alakú felhőtölcsér fenekén. Ez a sűrű köd-gyűrű vadul keringett a középen honoló nyugalom körül, úgy övezte a hajót, mint valami elképesztően komor, mozdulatlan és áttörhetetlen fal. A tenger, mintha belső nyugtalanság korbácsolná, egymásba ütköző csúcsos halmokba gyűrődött, keményen paskolta a hajó oldalát; és a fenyegető nyugalom határain túlról valami mély, nyöszörgő hang hatolt el hozzájuk: a haragvó vihar hatalmas panaszszava. MacWhirr kapitány hallgatott, és Jukes figyelmes fülét hirtelen megütötte egy óriási hullám távoli, hosszan elnyújtott zúgása, amely feléjük iramlott, a látásukat ijesztően körülfogó vastag feketeségbe veszve.

- Persze - kezdte sértődötten -, azt hitték, hogy élünk a lehetőséggel, és kifosztjuk őket. Persze hogy azt hitték! Az volt a parancs... összeszedni a pénzt. Csak ezt könnyebb mondani, mint megtenni. Mert ők nem tudták, mi a szándékunk. Bementünk, aztán neki, egyenesen a sűrűjébe. Egy lendülettel meg kellett csinálnunk.

- Amíg meg nem történik... - motyogta a kapitány, és rá se pillantott Jukesra. - Azt kellett tenni, ami a leghelyesebb.

- Ha vége lesz az egésznek, meglátja, még nagy baj lesz ebből - mondta Jukes, igazán rosszkedvűen. - Csak térjenek magukhoz egy kicsit. Majd meglátja. Átharapják a torkunkat, uram. Ne felejtse el, uram, ez már nem angol hajó. És ezt ezek a barmok is nagyon jól tudják. Az az átkozott sziámi zászló!

- Egyre megy. Mi vagyunk itt, ezen a hajón - jegyezte meg MacWhirr kapitány.

- És még nincs vége a bajnak - erősködött Jukes prófétai hévvel, majd megtántorodott és megkapaszkodott. - Ez a hajó már csak roncs - tette hozzá erőtlenül.

- Még nincs vége a bajnak... - hagyta rá MacWhirr kapitány félhangosan. - Vegye át a hajót egy pillanatra.

- Lemegy a fedélzetről, uram? - kérdezte Jukes kapkodva, mintha biztos volna benne, hogy a nyakába szakad a vihar, mihelyt itt marad egyedül a hajóval.

Nézte a viharvert és magányos hajót, ahogy nehézkesen küszködik ezen az elvadult tájon, a távoli csillagvilágok sugaraiban csillogó hegymagas fekete hullámok közt. Lassan haladt előre, és a ciklon csendes magjába lehelte ki fölösleges erejét, a fehér gőzfelhőt, és a kiszökő gőz mély hangja olyan volt, mint egy tengeri állat kihívó trombitálása, mikor folytatni szeretné az összecsapást. Aztán hirtelen elhallgatott. Felsóhajtott valamit a csendes levegőben. Jukes feje fölött néhány csillag ragyogott, le, a fekete pára kútjának fenekére. A körben kavargó tintafekete szegélyű felhők komoran néztek le a csillogó égbolt parányi foltja alatt veszteglő hajóra. És a csillagok is elmélyülten nézték a hajót, mintha most látnák utoljára, ragyogó halmazuk úgy tündökölt, mint a fejek az elboruló homlokon.

MacWhirr kapitány bement a navigációs fülkébe. Nem égett a lámpa; de így is érezte, milyen rendetlen most az a hely, ahol olyan nagy rendben szokott élni. A karosszéke felborult. A könyvek a földre zuhantak: a lába alatt egy üvegdarab csikordult meg. Felnyúlt a gyufáért, és meg is találta a vastag peremű polcon. Meggyújtott egy szálat, a szeme sarkát összehúzta, odatartotta a kis lángnyelvet a barométerhez, amelynek fényes üveg és fém teteje szakadatlanul feléje billegett.

A barométer nagyon alacsonyan állt, olyan alacsonyan, hogy MacWhirr kapitány morogni kezdett. A gyufaszál ellobbant, és ő gyorsan egy másikat vett elő a vastag, merev ujjaival.

Megint fellobbant egy kis lángnyelv a bólogató fém- és üvegtető előtt. A kapitány összehúzott szemmel figyelt, mintha valamilyen észrevétlen kis jelre várna. Olyan volt ezzel a komoly képpel, mint egy ormótlan, csizmás pogány, aki varázspálcikákat éget egy kínai bálvány előtt. Nem tévedett. Ez volt a legalacsonyabb barométerállás, amit életében látott.

MacWhirr kapitány halkan füttyentett egyet. Annyira elfeledkezett mindenről, hogy a gyufa lángja lassan kék szikrává töpörödött, megégette az ujját, és kialudt. Talán elromlott valami ebben a szerkezetben!

A heverő fölé egy aneroid légsúlymérő volt erősítve. Odafordult, meggyújtott még egy gyufát, és látta, hogy a másik műszer fehér lapja sokatmondóan, félreérthetetlenül mered rá a falról, mintha ezzel a közömbösséggel az emberi tudás csalhatatlanságát bizonyítaná. Most már nem lehetett kételkedni. MacWhirr kapitány mordult egyet, és elhajította a gyufát.

Hát akkor a legrosszabbra lehetnek elkészülve - és ez a legrosszabb, ha a könyveknek hinni lehet, nagyon is rossz lesz. Az utolsó hat óra tapasztalataival gazdagodva a kapitány helyesebb fogalmakat alkothatott arról, milyen is az a ronda idő. „Borzalmas lesz” - mondta magában. Tudatosan nem nézett meg semmi mást a gyufa lángjánál, csak a légsúlymérőt; és valahogy mégis látta, hogy a vizeskancsó meg a két pohár kirepült a tartójából. Úgy érezte, most még közvetlenebbül tudja, milyen megpróbáltatásokon ment keresztül a hajó. „Ezt nem hittem volna” - gondolta. És az asztala is tisztára volt söpörve; a vonalzói, a ceruzái, a tintatartó - minden, aminek gondosan kijelölt és biztonságos helye volt -, mind eltűntek, mintha egy elvetemült kéz egyenként kiszaggatta volna, a nedves padlóra lökte volna őket. A hurrikán rátört az ő magánéletének fegyelmezett szokásaira is. Ez sem fordult elő mindmostanig, és a döbbenet érzése lelkének legmélyéig átjárta. És még csak ezután jön a java! Örült, hogy idejében tudomást szerzett arról az esetről a fedélközben. Mert ha már el kell pusztulnia a hajónak, legalább ne úgy pusztuljon el, hogy közben foggal és körömmel tépik egymást az emberek. Mert az iszonyatos lenne. És ebben az érzésben volt valami emberséges szándék, és az a sejtés is, hogy a dolgok így vannak rendjén.

Ezek a pillanatig tartó gondolatok lényegüket tekintve mégis nehézkesek és lassúak voltak, már ahogy a kapitány természetéből következett. MacWhirr kinyújtotta a kezét, hogy visszategye a gyufát a helyére, a polc sarkába. Mindig volt itt gyufa: ő parancsolta így. Régesrég kiadta rá az utasítást a hajópincérnek: - Egy doboz gyufát... ide, látja? Ne legyen nagyon tele... oda, ahol könnyen elérem a kezemmel. Lehet, hogy hirtelen szükség lesz valami fényre. Sose lehet tudni, mire van hirtelen szükség egy hajón. Ezt jól jegyezze meg!

És természetesen ő is mindig vissza fogja tenni a helyére, gondosan és figyelmesen. Most is ezt tette, de mielőtt visszahúzta volna a kezét, eszébe jutott, hogy talán soha többet nem fogja használni ezt a dobozt. Olyan elevenbe vágó gondolat volt, hogy megállt, és egy másodperc törtrészére megint az ujjai közé szorította ezt a kis tárgyat, mintha ez jelképezné a sok kis szokást, amely az élet taposómalmához láncol bennünket. Aztán eleresztette, lehuppant a heverőre, és fülelt, hogy nem hallja-e az újra megerősödő szél első hangjait.

Még nem. Csak a hullámverést hallotta, a hajót minden oldalról szorongató zavaros vizek súlyos csapdosását, tompa hánykolódását. Úgy látszik, sohasem fog eltakarodni a víz a hajó fedélzetéről.

Riasztóan bizonytalan és feszült érzés volt ez a teljes szélcsend, mintha egy vékony hajszálon függne a feje fölött a kard. A vihar ezzel a szörnyű szünettel őrölte fel az ember védelmi rendszerét: az ajkak most szóra nyíltak. A kapitány is beszélni kezdett az elhagyott és koromsötét fülkében, mintha valakihez szólna, aki most kelt életre a szíve mélyén.

- Nem szeretném elveszíteni - mondta félhangosan.

Ott ült, ahol senki sem látta, távol a tengertől, a hajójától, magányosan, szinte önnön élete folyamából is kikapcsolódva, hiszen abban semmi helye sem volt hóbortos dolgoknak, például hogy magában beszéljen. Kezét a térdén nyugtatta, lehajtotta a fejét, és nehezen szuszogott, a fáradtság furcsa érzése járta át, s nem volt képes megérteni, hogy ez a nagy idegfeszültség utáni kimerülés.

Ülve is elérte az öltözőszekrénybe épített mosdóállvány ajtaját. Ott egy törülközőnek is kell lennie. Volt is. Jól van... Kivette, megtörülte az arcát, és aztán nekiállt, dörzsölte a nedves fejét. Vad erővel törölgette magát a sötétben, utána csak ült mozdulatlanul, a térdére terített törülközővel. Így telt el egy perc, akkora csendben, hogy senki sem mondta volna, hogy valahol egy ember is van ebben a fülkében. És akkor felmorajlott valami.

- Talán ki fogja bírni.

Mikor MacWhirr kapitány kiment a hídra - mégpedig nagy sebbel-lobbal, mint aki egyszerre észrevette, hogy túl soká volt távol -, jó tizenöt perce tartott már a szélcsend; olyan hosszú ideje, hogy még az ő idegzete is nehezen tudta elviselni. Jukes ott állt mozdulatlanul a híd elülső részén, és rögtön beszélni kezdett. Színtelen és erőltetett volt a hangja, mintha összeszorított foggal beszélne, szétáradt mindenfelé a sötétségbe, amely megint mindent elborított a tengeren.

- Felváltattam a kormányost. Hackett kikiabált, hogy nem bírja tovább. Most ott fekszik a kormányszerkezet mellett, olyan a képe, mint a halálfej. És senki sem akart előmászni, hogy felváltsa szegény ördögöt. Mindig mondtam, hogy ez a fedélzetmester semmit sem ér. Már azt hittem, hogy nekem magamnak kell lemenni, és a nyakánál fogva rángatni ide valakit.

- Igen, jól van - morogta a kapitány. Jukes mellé állt és figyelt.

- A másodtiszt is bent van, és fogja a fejét, uram. Csak nem sebesült meg?

- Nem. Megbolondult - mondta MacWhirr kapitány röviden.

- Mert olyan a képe, mintha nekiesett volna valaminek.

- Én estem neki az öklömmel - magyarázta a kapitány.

Jukes türelmetlenül sóhajtott fel.

- Nagyon hirtelen fog jönni - mondta MacWhirr kapitány -, mégpedig azt hiszem, hogy onnan. Persze csak az Isten tudja. Ezek a könyvek másra se jók, csak hogy megzavarják az ember fejét, meg idegessé tegyék. Csúnya lesz, és ezzel kész. Ha idejében meg tudunk fordulni, hogy szembe kapjuk...

Eltelt egy perc. Néhány csillag hirtelen pislogni kezdett és kialudt.

- Úgy-ahogy biztonságba helyezte őket? - szólalt meg a kapitány váratlanul, mintha elviselhetetlen volna a csönd.

- A kulikra gondol, uram? Biztosító köteleket feszíttettem ki végig az egész fedélközben.

- Igen? Ez jó gondolat volt, Jukes úr.

- Azt hittem... nem is érdekli... - mondta Jukes, de a hajó bukdácsolásától olyan volt a beszéde, mintha szünet nélkül rángatná közben valaki - ...hogyan boldogultunk... azzal a förtelmes munkával. De megtettük. És lehet, hogy a végén semmi értelme sem volt.

- Mindenkiért becsülettel meg kell tenni, amit lehet. Még ha csak kínaiak is. Meg kell adni nekik is a lehetőséget, ugyanúgy, mint magunknak. Az ördögbe is! Még nem vesztünk el. Elég rossz az is, hogy ott vannak bezárva lent, amikor vihar van...

- Én is épp erre gondoltam, amikor rám bízta ezt a munkát uram - szólt közbe Jukes rosszkedvűen.

- ...nem kell, hogy összevissza verjék magukat - folytatta MacWhirr kapitány egyre növekvő hévvel. - Az ilyesmit akkor sem tűrném a hajómon, ha csak öt percünk volna hátra. Nem tudnám elviselni, Jukes úr.

Öblös, morajló hang érte utol a hajót, ahogy a sziklahasadékban visszhangzik a kiáltás, majd tovaszállt. Az utolsó csillag nagyra nőtt, elhomályosodott, mintha vissza akarna térni abba a tüzes ködbe, amelyből származott, úgy küszködött a hajó fölött terpeszkedő feketeség feneketlen mélységével - és kilobbant.

- No, rajta! - morogta MacWhirr kapitány. - Jukes úr!

- Parancs, uram.

A két férfi egyre ködösebben látta egymást.

- Bízni kell benne, hogy a hajó keresztülvágja magát, és kijön a másik oldalon. Ez világos és érthető. Itt nincs helye Wilson kapitány viharstratégiájának.

- Nincs, uram.

- Megint órák hosszat el fogja árasztani, végig fogja söpörni a víz - mondogatta a kapitány. - Nem sok maradt itt a fedélzeten, amit még lesodorhat... legföljebb maga vagy én.

- Mind a ketten, uram - suttogta Jukes elakadt lélegzettel.

- Maga valósággal kihívja a sorsot, Jukes - háborgott MacWhirr kapitány, elég furcsán. - Bár az igaz, hogy a másodtiszt semmit sem ér. Hall engem, Jukes úr? Mert magára fog maradni, ha...

MacWhirr kapitány hirtelen elhallgatott, Jukes pedig csak nézett jobbra-balra, nem szólt semmit.

- Ne hagyja, hogy valami megzavarja a fejét - folytatta a kapitány, szinte hadarva. - Mindig szembe a széllel. Írjanak, amit akarnak, az a legnagyobb hullám, amit a szél is hajt. Szembefordulni vele... mindig szembe... csak így lehet kijutni belőle. Maga még elég tapasztalatlan tengerész. Szembe vele! Ennyi elég is. És ne veszítse el a fejét.

- Igen, uram - mondta Jukes, és nagyot dobbant a szíve.

A kapitány most néhány másodpercig a gépházzal beszélt.

Jukes úgy tapasztalta, hogy valami miatt megnőtt az önbizalma; valahonnan kívülről jött ez az érzés, olyan volt, mint a meleg lehelet, és Jukes arra gondolt, hogy most már mindennel szembe tud nézni. A sötétségből távoli morajlás ütötte meg a fülét. Nyugodtan figyelte, mint a páncélingbe bújt lovag a tőr hegyét; eltöltötte ez a hirtelen támadt hite önmagában.

A hajó szakadatlanul bukdácsolt a hullámok fekete dombjai közt, ezzel a féktelen hányokolódással váltva meg az életét. Dohogott valami a gyomrában, fehér gőzszalagot lökött ki magából, bele az éjszakába, és Jukes gondolatai, mintha szárnyuk volna, a gépházba szálltak, ahol Rout úr - derék ember - készenlétben állt. És amikor megszűnt ez a dohogás, Jukes úgy érezte, hogy minden hang elhallgatott, és MacWhirr kapitány hangja ijesztően harsant bele ebbe a teljes csöndbe.

- Mi ez? Széllökés? - Jukes sohasem hallotta még ilyen hangosan beszélni. - A hajó orra felől. Akkor jól van. Talán ki fogja bírni.

A szél moraja rohamosan erősödött. Először valamilyen álomittasan ébredező, panaszos hangot lehetett hallani, a távolból pedig valami özönlő, hömpölygő, növekvő harsogást. Lüktetett, mintha sok-sok dob peregne benne, vadul áradt, mint a felvonuló tömegek egyhangú éneke.

Jukes már nem látta tisztán a kapitányt. A sötétség végképp elborította a hajót. Legfeljebb a mozdulatait sejtette meg, ahogy széttárta a könyökét, és felkapta a fejét.

MacWhirr kapitány szokatlan gyorsasággal próbálta begombolni a vízhatlan köpenyének legfelső gombját. A hurrikánnak olyan hatalma van, hogy tengereket korbácsol fel, hajókat süllyeszt el, fákat tép ki tövestül, kőfalakat rombol le, és a földre sújtja az ég madarait is; most, hogy ez a szótlan ember került az útjába, minden erejével csak azt tudta elérni, hogy néhány szót kipréseljen belőle. Mielőtt a feltámadó szél dühe lecsapott volna a hajóra, MacWhirr kapitány úgy érezte, hogy ki kell mondania ennyit, szinte bosszús hangon:

- Nem szeretném elveszíteni.

Ettől a bosszúságtól megkímélte a sors.

6

A szellő messzire előre verte a Nan-Shan füstjét, amikor egy szép, verőfényes napon befutott Fu-csauba. A parton rögtön észrevették, hogy megérkezett, és a kikötőben a tengerészek mondogatni kezdték:

- Látjátok? Látjátok azt a gőzöst? Mi van vele? Sziámi, nem igaz? Nézzétek csak meg!

Valóban olyan volt, mintha eleven céltáblának használta volna egy cirkáló a kisebb ütegei számára. Az ágyúgolyók zápora sem törhette, csúfolhatta, téphette volna meg alaposabban: azt a fájdalmas és megfáradt képet nyújtotta, amit a világ legtávolabbi szögleteiből érkező hajók - és joggal, hiszen nagyon messziről érkezett meg ennek a rövid útnak a végén; igen, megpillanthatta a partjait a Nem Ismert Tartománynak, melyből nem tér meg utazó, nem jön vissza hajó, hogy újra a föld porát tiporhassák a tengerészei. Szürke só borította az árboca csúcsáig és a kéménye tetejéig; mintha (egy tréfás kedvű matróz mondta ezt) „valahonnan a tenger fenekéről halászták volna ki azok ott a fedélzeten, és most behozták ide, mert a kimentett hajó ára őket illeti”. És aztán annyira megörült a tulajdon szellemességének, hogy megajánlott a hajóért öt fontot - „az egészért, úgy, amint van”.

Még egy órája sem kötött ki a hajó, mikor egy vörös orrú és haragos ábrázatú nyeszlett ember szállt ki egy szampanból a szerződéses terület rakpartjára, majd tüstént megfordult, és az öklét rázta a Nan-Shan felé.

Egy vizenyős szemű magas fickó, akinek a lábai túlontúl vékonyak voltak a gömbölyű pocakjához, odasétált hozzá, és így szólt:

- Most hagyta ott, mi? No, ez gyorsan ment.

Piszkos kék flanellruhát hordott és szennyes vászoncipőt; kopott szürke bajusz éktelenkedett a szája szélén, és a kalapjának a karimája meg a teteje közt két helyen is átragyogott a napsugár.

- Hát maga mit csinál itt? - kérdezte tőle a Nan-Shan volt másodtisztje, és gyorsan megrázta a kezét.

- Egy állásra várok... amilyet érdemes elfogadni... és finoman célozgattak, hogy... - magyarázta a viseltes kalap gazdája egykedvűen és nagyokat fújtatva.

A másodtiszt az öklét rázta a Nan-Shan felé.

- Van azon a hajón egy fickó, akire még egy ladikot sem lenne szabad rábízni - mondta dühtől remegve; a másik unottan figyelte.

- Ne mondja!

De aztán megakadt a szeme a rakparton heverő, barnára festett nehéz tengerészládán, amelyet foszlott vitorlavászon huzat borított, és vadonatúj manilakötél hurkolt át. Növekvő érdeklődéssel vette szemügyre.

- Beszélnék én, megtáncoltatnám őket, ha nem volna az a nyavalyás sziámi zászló! Így nem mehetek senkihez... pedig be tudnék fűteni neki! A gazember! Azt mondta a főgépésznek, annak a másik gazembernek, hogy teljesen elvesztettem a fejem. Ilyen tudatlan barmok sohase jártak még a tengeren. Nem! El se tudja képzelni...

- De a pénzét megkapta? - kérdezte váratlanul az ágrólszakadt új ismerős.

- Igen. Kiadta a pénzemet a hajón - háborgott a másodtiszt -, és azt mondta, hogy reggelit már a parton egyek.

- A fösvény kutya! - mondta a hosszú fickó határozatlanul, és megnyalta a szája szélét. - Nem innánk valamit?

- Megütött - sziszegte a másodtiszt.

- Az lehetetlen! Megütötte? Ne mondja! - kezdett barátságosan sürögni-forogni a kékruhás. - Sajnos, itt nem nagyon lehet beszélni. Pedig mindent hallani szeretnék. Megütötte... no de ilyet! Kerítsünk valakit, aki viszi a ládáját. Tudok itt egy csöndes kis helyet, ahol palackos sört kapni...

Jukes úr, aki messzelátóval fürkészte a partot, utóbb azt mondta a főgépésznek, hogy „hajdani másodtisztünk elég hamar talált magának barátot. A megszólalásig úgy néz ki a fickó, mint egy csavargó. Láttam, ahogy együtt elsétáltak a rakpartról”.

A kalapálás és a kopácsolás, a szükséges javítások e velejárói nem zavarták MacWhirr kapitányt. A hajópincér a rendbe szedett navigációs fülkében írt levél oldalain olyan lebilincselően érdekes részletekre bukkant, hogy kétszer is majdnem rajtakapták az olvasáson. De MacWhirrné asszony a negyvenfontos ház szalonjában alig tudta elfojtani az ásítását - alighanem önmaga iránti tiszteletből, hiszen egyedül volt.

Hátradőlt a bársonyülésű, aranyozott karosszékben a csempével kirakott kandalló mellett, amelynek a mélyén parázslott a szén, és a párkányát japán legyezők díszítették. Felemelte a kezét, és fáradtan pislogott bele a sok-sok lapba, hol ide, hol oda. Igazán nem tehet róla, hogy annyira prózaiak, olyan tökéletesen érdektelenek - az elejétől, a „Hőn szeretett feleségem”-től egész a végéig, a „Szerető férjé”-ig. És honnan értene egy asszony efféle tengerészeti

dolgokhoz? Természetesen örült neki, hogy hall valamit a férjéről, bár sohasem kérdezte meg magától, hogy tulajdonképp miért is.

„...Tájfunnak hívják őket... Az elsőtiszt nem nagyon szívesen vette... A könyvekben nincs... Nem tűrhettem, hogy tovább..."

A papír megzizzent. „...Több mint húsz percig tartott a szélcsend" - olvasta gépiesen; és aztán ezeken a szavakon akadt meg figyelmetlen szeme, a következő oldal tetején: „viszontlátni téged és a gyerekeket..." Egy pillanatra elfogta a türelmetlenség. Ez az ember mindig arra gondol, hogy hazajön. Pedig sohasem volt még ilyen jó fizetése. Ugyan mi lehet az oka?

De nem jutott eszébe, hogy visszalapozzon és megnézze. Azt olvashatta volna, hogy MacWhirr kapitány december 25-én hajnali 4 és 6 óra közt szentül meg volt győződve róla, hogy a hajója nem bírja tovább az ítéletidőt, és hogy ő maga sohasem fogja viszontlátni a feleségét és a gyerekeit. Senki sem tudta meg ezt (olyan gyorsan elhajították a leveleit), senki, csak a hajópincér, akire annál nagyobb hatással volt ez a vallomás. Akkora hatással, hogy még a szakácsnak is magyarázott róla, milyen „hajszálon múlt a megmenekülésünk", és ünnepélyesen jelentette ki:

- Maga az öreg is roppant sötéten látta a helyzetünket.

- Hát ezt meg honnan tudod? - kérdezte fitymálva a szakács, egy kiszolgált katona. - Csak nem személyesen árulta el neked?

- Az igazat megvallva tett valami ilyesféle célzást - hencegett a hajópincér.

- Ugyan, eredj már! Legközelebb talán majd nekem fogja elmondani - szólt hátra a válla fölött a szakács gúnyosan.

MacWhirrné asszony óvatosan továbbhaladt „...becsülettel meg kell tenni... Nyomorúságos kacat... Csak három, akinek a lába tört el, és egy... Gondoltam, helyesebb, ha csendben elintézem a dolgot... Remélem, helyesen cselekedtem..."

Leeresztette a karját. Nem: nem esett több szó a hazajövetelről. Biztos csak valami jámbor óhaj volt a részéről. MacWhirrné asszonynak nagy kő esett le a szívéről, és a fekete márvány óra, melyért a helybeli órás és ékszerész 3 font 18 shilling 6 pennyt kért, halkan ketyegett, tapintatosan.

Felpattant az ajtó, és egy lány szaladt be a szobába. Abban az életkorban volt, amikor a lányoknak hosszú a lába, és rövid a szoknyája. Színtelen és sima haja rendetlenül lógott a vállára. Mikor meglátta az anyját, megállt, és fürkésző világos szemét a levélre meresztette.

- Apád írt - morogta MacWhirrné asszony. - Mit csináltál a szalagoddal?

A lány odanyúlt a fejéhez, és biggyesztett.

- Jól érzi magát - folytatta MacWhirrné asszony bágyadtan. - Legalábbis azt hiszem. Erről sosem ír.

Felkacagott. A lány arcára kiült valami álmatag közömbösség, és MacWhirrné asszony szeretettel és büszkeséggel nézett rá.

- Menj és vedd fel a kalapod - mondta aztán. - Elmegyünk vásárolni. Kiárusítás van Linoméknál.

- Jaj de remek! - kiáltotta a gyerek elragadtatva, de nagyon komolyan csengő hangon, és kiszökdécselt a szobából.

Kellemes délután volt, az ég szürke, a járdák szárazak. Az áruház előtt MacWhirrné asszony rámosolygott egy szurokfekete díszítésű, megejtően bő fekete köpenybe burkolózó hölgyre, akinek epebajosan sárga matrónaarca volt, és művirágok illatoztak a kalapján. Szaporán csobogni kezdtek az üdvözlő szavak és a felkiáltások, mindkettőjükből egyszerre és roppant gyorsan, mintha bármelyik másodpercben megnyílhatna a járda, és elnyelhetné ezt a sok gyönyörűséget, még mielőtt végigmondhatnák.

A hátuk mögött szüntelenül nyíltak és csukódtak a magas üvegajtók. Az emberek nem tudtak továbbmenni, a férfiak türelmesen félreálltak és vártak, Lydia pedig azzal szórakozott, hogy a kockakövek közé bökdösött az ernyője végével. MacWhirrné asszony szaporán beszélt.

- Köszönöm. Még nem jött haza. Persze nagyon szomorú dolog, hogy olyan messze van, de megnyugtató, hogy olyan jól érzi magát. - MacWhirrné asszony lélegzetet vett. - Nagyon jót tesz neki az ottani időjárás - folytatta ragyogó arccal, mintha szegény MacWhirr egészségi okokból utazgatna Kínában.

A főgépész sem jött még haza. Rout úr nagyon is jól tudta, mennyit ér egy jó állás.

- Solomon azt mondja, hogy mindig lesznek csodák! - kiabált oda Routné asszony lelkendezve a tűz melletti karosszékben üldögélő idős hölgynek. Rout úr édesanyja megmoccant; két elszáradt keze ott nyugodott az ölében, fekete ujjatlan kesztyűbe bújtatva.

A főgépész feleségének a szeme valósággal táncolt a papíron.

- Solomon azt mondja, hogy a hajó kapitánya... emlékszik, anyuka, egy olyan együgyű ember... most valami igazán ügyes dolgot csinált.

- Igen, kedvesem - mondta az öregasszony szelíden, és csak ült azzal a lehajtott ezüstös fejével és a nagyon öreg emberek jellegzetes befelé forduló nyugalmával, akik mintha az élet utolsó lobbanásait figyelnék örökkön örökké. - Azt hiszem, hogy emlékszem.

Solomon Rout - Öreg Salamon, Bölcs Salamon, Rout apó, a főgépész, „Rout, derék ember", Rout úr, a fiatalok jóindulatú és atyai barátja volt az öregasszony legifjabbik gyereke -, és a többiek már mind meghaltak. Úgy emlékezett rá, amilyen tízéves korában volt, még mielőtt elszegődött tanoncnak valamilyen nagy északi gépgyárba. Azóta olyan keveset látta, és annyi év telt el, hogy nagyon messzire kellett visszamennie az időben, hogy tisztán maga elé tudja idézni az évek fátyolán keresztül. Néha úgy érezte, hogy a menye egy idegen emberről beszél.

Az ifjabbik Routné csalódottan szólalt meg:

- Ejnye - és továbblapozott. - Jaj de bosszantó! Nem írja meg, hogy mit is csinált. Azt mondja, úgysem érteném meg, mi olyan rendkívüli benne. Ki hitte volna! És mi lehet az a nagyon ügyes dolog? Milyen gonosz ember, hogy nem írja meg!

Most már józanul és megjegyzések nélkül olvasott tovább, és a végén csak ült, és bámulta a tüzet. A főgépész csak egy-két szót írt a tájfunról; valami mégis arra indította, hogy megírja, mennyire vágyakozik ennek a kedves asszonynak a társasága után. „Ha nem kellene anyámról gondoskodni, rögtön elküldeném az útiköltségedet. Berendezkedhetnél itt egy kis házban. Akkor legalább néhanapján láthatnálak. Hiszen nem leszünk már fiatalabbak..."

- Jól érzi magát, anyuka - sóhajtotta Routné asszony, és felállt.

- Mindig olyan erős és egészséges fiú volt - mondta az öreg hölgy nyájasan.

Annál részletesebb és izgalmasabb volt Jukes úr beszámolója. A barátja, aki az óceánjárón szolgált, mesélt is róla a hajó többi tisztjeinek.

- Egy ismerős fickó valami nagyon érdekeset írt meg nekem; az ő hajóján történt, tudjátok, abban a tájfunban, amelyikről két hónappal ezelőtt hallottunk az újságokban. Rettentő különös história! Nézzétek csak meg, mit ír. Megmutatom a levelét.

A levél tele volt olyan kifejezésekkel, amelyek jókedvű, de rettenthetetlen bátorságról szerettek volna tanúskodni. Jukes igazán jóhiszeműen írta le őket, hiszen pont ilyennek érezte magát, mikor írt. Rikító színekkel ecsetelte a fedélközben történteket.

„...Egy szempillantás alatt megértettem, hogy ezek a megzavarodott kínaiak nem tudják, nem közönséges és nekikeseredett rablók vagyunk-e. És a kínaiaktól nem ajánlatos elvenni a pénzüket, pláne ha ők az erősebbek. Hát ugyancsak neki lehettünk keseredve, ha ilyen időben fosztogatásra gondoltunk; de mit tudhatták ezt ezek a koldusok? Nem sokat teketóriáztam, és gyorsan kiparancsoltam a matrózokat a fedélközből. Elvégeztük a munkát, ha már az öreg annyira vágyakozott utána. Aztán odábbálltunk, nem nagyon érdeklődtünk, mit gondolnak rólunk. Meg vagyok győződve arról, hogy ha nincsenek olyan kegyetlenül rossz bőrben - mind egy szálig -, és szembe mernek szállni velünk, darabokra szaggatnak valamennyiünket. Úgy ám! Szép kis munka volt, mondhatom; és járhatsz-kelhetsz azon a pocsolyán az idők végezetéig, aligha kerülsz ilyen helyzetbe."

Aztán kellő szakértelemmel beszámolt róla, milyen kárt tett a vihar a hajóban, majd így folytatta:

„A dolog akkor lett igazán kényes, amikor az idő jóra fordult. És nem lett könnyebb a helyzetünk attól sem, hogy egy idő óta sziámi lobogó alatt hajózunk; a kapitány ugyan azt állítja, hogy ez semmit se számít. - Hiszen mi vagyunk azon a hajón - mondja. Ebből az emberből teljességgel hiányoznak bizonyos érzések - és ezzel kész. Olyan, mintha az ágy lábának akarnék magyarázni. De ettől eltekintve is pokoli állapot, hogy úgy kell járni az embernek a Kínai-tengereket, hogy se rendes konzulai nincsenek, s egy árva ágyúnaszádja, bárhol legyen is, és nincs kihez-mihez fordulnia, ha valami baj van.

Arra gondoltam, hogy még vagy tizenöt óráig bezárva kéne tartani ezeket a Copfos Jánosokat; mert körülbelül ennyire voltunk Fu-csautól. Ott majd csak találunk valamilyen hadihajót, és a hajóágyúk védelmében már biztonságos a helyzetünk; mert a hadihajó kapitánya - akár angol, akár francia, akár holland - nem fogja cserbenhagyni fehér embertársait, ha bármiféle verekedés tör ki a hajón. Így megszabadulhattunk volna tőlük meg a pénzüktől, átadhattuk volna az egészet a mandarinnak vagy taotainak, bármi legyen is a neve az ilyen pápaszemes fickóknak, akiket gyaloghintóban hurcolnak végig a bűzös utcáikon.

Az öreg sehogyan sem akarta ezt megérteni. Csendben el akarta intézni az egész ügyet. Ez a gondolat úgy megrögződött az agyában, hogy daruval se lehetett volna kirángatni belőle. Minél kisebb felhajtást, különös tekintettel a hajó nevére meg a hajó tulajdonosaira - »különös tekintettel az összes érdekeltekre« -, mondja, és szigorúan néz rám. Iszonyú dühös lettem. Mert az ilyen dolgot nem lehet csendben elintézni; igaz, a ládákat a szokott módon, rendesen rögzítették, földi vihar nem nagyon tehetett volna kárt bennük, de ez valami olyan elképesztően sátáni dolog volt, hogy nem is találok rá szavakat.

És közben alig álltam már a lábamon. Egyikünk sem pihent vagy harminc óra óta egy szemhunyásnyit sem, az öreg meg csak ült ott, hol az állát vakarta, hol a feje búbját, annyira meg volt zavarodva, hogy még a hosszú szárú csizmáját se vetette le.

- Remélem, uram - mondom én -, hogy nem engedi ki őket a fedélzetre, csak ha már felkészültünk valahogy a fogadásukra. - Bizony, nem nagyon hittem abban, hogy meg tudjuk fékezni ezeket a koldusokat, ha nekünk támadnak. Ujjat húzni egy hajórakomány kínaival, ez

nem gyerekjáték! És bitangul fáradt voltam. - Az lenne a jó - mondom -, ha lehajítanánk az összes dollárokat a fedélközbe, hadd osztozkodjanak rajta, addig legalább pihenhetnénk.

- Felelőtlen beszéd az ilyen, Jukes - mondja ő, rám emeli a szemét, lassan, ahogy szokta, és ez, ki tudja mért, rettenetesen ingerli-bántja az embert. - Ki kell sütnünk valami olyan megoldást, ami mindenkinek megfelel.

Annyi dolgom volt, mint a szemét, képzelheted, eligazítottam az embereket, aztán, gondoltam, lefekszem egy kicsit. Alig aludhattam tíz percet, mikor beront a hajópincér, és elkezdi rángatni a lábam.

- Az isten szerelmére, jöjjön, Jukes úr! Jöjjön a fedélzetre, uram, de gyorsan. Jöjjön már, no!

Úgy megijesztett a fickó, hogy majd elment az eszem. Nem tudtam, mi történt; még egy hurrikán, vagy micsoda. De nem hallottam a szelet.

- A kapitány ki akarja ereszteni őket. Igen, kiereszti őket! Gyorsan a fedélzetre, uram, mentsen meg minket! A főgépész éppen most szaladt le a pisztolyáért.

Legalábbis így értettem, amit a fickó mondott. De Rout apó esküszik rá, hogy csak egy tiszta zsebkendőért ment. Akárhogy is, beleugrottam a nadrágomba, és aztán fel a hátsó fedélzetre. Annyi bizonyos, hogy a híd előtti részen nagy volt a lárma. Négy matróz meg a fedélzetmester éppen a hajó farában dolgozott. Kiosztottam közöttük azokat a puskákat, amelyeket a parancsnoki fülkében kell tartani minden hajón a kínai partok közelében, aztán felvezettem őket a hídra. Útközben beleütköztem a Hosszú Salamonba, aki nagyot nézett és szívni kezdte a meg se gyújtott szivarját.

- Jöjjön velünk! - kiáltottam rá.

Benyomultunk mind a heten a navigációs fülkébe. Mindennek vége volt. Ott állt az öreg ingujjban, de a csizmája még mindig felgyűrve a combján - megizzadt, amíg kisütötte a dolgokat, gondolom. Bun Hinék előkelő írnoka is ott volt mellette, szurtosan, mint a kéményseprő, és még mindig zöld ábrázattal. Azonnal láttam, hogy nyakig keveredtem a bajba.

- Mi az ördögöt jelent ez a hülye tréfa, Jukes úr? - kérdezi az öreg, és olyan mérges, mint még soha. Be kell vallanom, meg se tudtam nyikkanni. - Az isten szerelmére, Jukes úr - mondja -, szedje el a puskákat az embereitől. Mert ha nem, előbb-utóbb kárt találnak tenni valakiben. A bitang életbe, ez a hajó kész bolondokháza! Gyorsan, mozgás! Szükségem van itt magára: segítsen nekem meg Bun Hinék kínaijának, meg kell számolni ezt a pénzt. Maga is beszállhatna. Rout úr, ha már itt van. Mennél többen vagyunk, annál jobb.

Mindent kitervelt magában, amíg én szunyókáltam egyet. Ha a hajónk angol hajó, vagy ha angol kikötőbe szállítjuk a kulikat, mondjuk Hongkongba, vége-hossza nem lett volna a vizsgálatoknak és kihallgatásoknak, kártérítési kérelmeknek meg a többinek. De ezek a kínaiak jobban ismerik a tulajdon uraikat, mint mi.

A nyílásfedeleket már levették, és a kínaiak, miután egy álló napot és éjszakát odalent töltöttek, ismét fent voltak a fedélzeten. Furcsa érzés volt ennyi komor és vad ábrázatot látni egyszerre. A koldusok csak bámulták az eget, a vizet, a hajót, mintha azt hitték volna, hogy minden széthullott darabokra. És nem is csoda! Olyan megpróbáltatásokban volt részük, amitől fehér emberek még a lelküket is kiadták volna. Igaz, azt szokták mondani, hogy a kínaiaknak nincs is lelkük. De azért van bennük valami, ami roppant kemény. Volt egy fickó a súlyosabb sebesültek között, akinek majdnem kiverték a szemét. Valósággal kilógott a fejéből, akkora volt, mint egy fél tyúktojás. Valami fehér egy hónapig nyomta volna ennyitől az ágyat: ez az alak meg ott furakodott a tömegben, és beszélgetett a többiekkel, mintha kutya baja se

volna. Volt is nagy zsinatolás, de mikor meglátták az öreg kopasz fejét a híd elülső részén, mind abbahagyták a szájalást, és csak néztek föl rá.

Úgy látszik, hogy az öreg, miután kisütötte, mit kell tenni, leküldte hozzájuk Bun Hinék emberét, és elmagyaráztatta, mi az egyetlen módja, hogy megkapják a pénzüket. Később elmondta nekem, hogy a kulik mind ugyanott dolgoztak, ugyanannyi ideig, így hát azt gondolta, hogy akkor lesz a lehető legigazságosabb, ha egyenlően osztja szét köztük azt a pénzt, amit mi összeszedtünk. Az egyik ember dollárja éppen olyan, mint a másik emberé, mondta, nem lehet megkülönböztetni, és ha megkérdezte volna mindenkitől, mennyi pénzt hozott magával a hajóra, biztosan hazudozni kezdenek, nem lett volna elég a dollár. És azt hiszem, hogy ebben igaza is volt. És ha fölkutat valamilyen kínai tisztviselőt Fu-csauban és neki adja át a pénzt, no, ennyi fáradsággal akár zsebre is vághatja, mert a kínaiak nem sokat látnának belőle. Ők is alighanem ugyanezt gondolták.

Sötétedés előtt végeztünk a pénz szétosztásával. Szép látvány lehetett: a tenger erősen hullámzott, a hajó szánalomra méltó roncs, a kínaiak egyenként kapaszkodnak fel a hídra az osztályrészükért, az öreg ott áll a navigációs fülke ajtajában, még mindig ingujjban és csizmában, fizet, szakad róla az izzadság, és ha valami nem tetszik neki, iszonyatosan leteremti Rout apót vagy engem. Azoknak a pénzét, akik nem tudtak mozdulni, személyesen vitte el a kettes számú hombárszádhoz. Három dollár maradt, azt meg odaadta a három legsúlyosabb sebesültnek, mindegyiknek egyet. Utána megfordultunk, kilapátoltunk a fedélzetre egy csomó nedves rongyot, mindenféle felismerhetetlen törmeléket, megnevezhetetlen holmit, és rájuk hagytuk, keresse meg mindenki a magáét.

Hát így lehetett a legjobban elintézni az egészet, szép csöndesen, különös tekintettel az összes érdekeltekre. Mi a véleményed róla, te elkényeztetett tengeri aranyifjú? Az öreg főgépész azt mondja, hogy ez volt az egyetlen, amit tenni lehetett. A kapitány pedig csak ennyit jegyzett meg másnap: - Vannak olyan dolgok, amiket hiába keres az ember a könyvekben. - És azt hiszem, egész jól megbirkózott vele, ahhoz képest, milyen buta ember.”

FORDÍTOTTA KATONA TAMÁS